ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א
שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט.

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף לֹא־פָעֲלוּ
עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ

המשך מזמור קיט בעמוד עו

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נהניתי לקרות בסיום מכתבם אשר בר"ח אייר מתחיל בנו יוסף יצחק שי' ללמוד בחדר. וידוע מאמר המדרש תנחומא עה"פ בשנה הרביעית יהי' גו' קדש הילולים ועיין ג"כ הל' תלמוד תורה לרבנו הזקן בתחלתו ויה"ר מהשי"ת שיגדל לבן חמש למקרא לבן עשר וכו' כפסק תוה"ק והוא וזוגתו שיחיו ירוו מכל יו"ח שיחיו רוב נחת חסידותי.

בברכה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה ובשנה החמישית
ש״פ קדושים, ו׳ אייר (מאמר א׳), ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) מאמר ד״ה והדרת פני זקן
ש״פ קדושים, ו׳ אייר (מאמר ב׳), ה׳תשכ״ה ..... טז

ה) שיחת ש״פ קדושים ו׳ אייר, ה׳תשכ״ה ..... כא

ו) משיחת אור ליום ד׳ פ׳ שמיני, כ״ו ניסן
ה׳תנש״א ביחידות כללית לאורחים שיחיו ..... כט

ז) שיחת אור ליום ועש״ק פ׳ שמיני, כ״ח ניסן
ה׳תנש״א לאחרי תפילת ערבית.....לה

ח) משיחת ש״פ שמיני, מבה״ח וער״ח אייר
ה׳תנש״א..... לט

ט) לקוטי-שיחות פרשת קדושים כרך יז .....מט

י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נו

יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קדושים ..... נח

יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קדושים ..... נט

יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קדושים ..... עט

יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת קדושים .....פ

טו) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת קדושים..... צא

טז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....צד

שיעורי רמב״ם

יז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת קדושים..... צז

יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת קדושים ..... קנא

יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת קדושים ..... קעא

כ) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ח עד דף יד.....קעב

כא) נביאים וכתובים
ירמיה פרק יג, קהלת פרק ב.....רג

כב) משניות – מסכת סנהדרין/מכות
ביאור קהתי.....רה

כג) עין יעקב מסכת מגילה .....ריג

כד) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף יא עד דף יז ..... ריד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רמה

כו) שולחן ערוך הלכות תפילין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רמה

כז) לקוטי תורה ד״ה וכי תבואו אל הארץ ונטעתם
אדמו״ר הזקן .....רמח

כח) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רנה

כט) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רנז

ל) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רנט

לא) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב.....רס

לב) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....רסב

לג) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רסד

לד) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רסז

לה) חומש לקריאה בציבור .....רסח

לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רעו

לז) ביאורים לפרקי אבות פרק א ..... רעז

לח) לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים..... רעח

לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת קדושים, ו' אייר (מאמר א), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גו'[1], שֶׁזֶּהוּ הַשָּׁכָר עַל שֶׁ"שָּׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית[2] יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"[3] (שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כו'[4]), וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית דְּמִצְוֹת אֵלּוּ הִיא הוֹסָפַת הַתְּבוּאָה בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית[5]. וּמִזֶּה מוּבָן (בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים[6]), שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית יֵשׁ בָּהֶם עִלּוּי לֹא רַק לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת הָאֲסוּרִים דְּשָׁלֹשׁ שְׁנֵי עָרְלָה (שֶׁהֵם כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי[7] שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם[8]), אֶלָּא אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית, עִם הֱיוֹתָם (לֹא רַק מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, לִהְיוֹתָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתָהּ, אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה) קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וּבִגְלַל מַעֲלַת הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, הִנֵּה תַּכְלִית הַמִּצְוָה דְּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גו'[2] מִתְבַּטֵּאת בְּכָךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גו'. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9], שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה (שֶׁמֵּהֶם יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה לְשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[10]),

ביאור בדרך אפשר

אודות איסור אכילת פירות העץ בשלוש שנותיו הראשונות, איסור 'ערלה', נאמר בפרשת השבוע:

וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לנטיעת העץ **תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גו'**[1], **שֶׁזֶּהוּ** אכילת פירות העץ בשנה החמישית **הַשָּׁכָר עַל זֶה שֶׁ"שָּׁלֹשׁ שָׁנִים** ראשונות לקיומו של העץ **יִהְיֶה לָכֶם** פירות העץ **עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית**[2] **יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ** של העץ **קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"**[3] (**שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל** פרי השנה הרביעית **חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כו'**[4], ויש לו דינים נוספים הנובעים מכך שהוא פרי קדוש), **וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית** המטרה הסופית **דְּמִצְוֹת אֵלּוּ** איסור ערלה בשלוש השנים הראשונות וקדושת הפירות בשנה הרביעית **הִיא הוֹסָפַת הַתְּבוּאָה** בכמות גדולה יותר מהרגיל **בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית**[5]. **וּמִזֶּה** שהתוספת בשנה החמישית היא שכר על השנים הקודמות **מוּבָן** (**בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים**[6] במשמעות הפנימית של הדברים), **שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית יֵשׁ בָּהֶם עִלּוּי** מעלה ויתרון **לֹא רַק לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת הָאֲסוּרִים דְּשָׁלֹשׁ שְׁנֵי עָרְלָה** שלוש השנים הראשונות בהם אסור לאכול מהפירות (**שֶׁהֵם** פירות הערלה **כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים** באכילה **שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי**[7] כוחות הטומאה והסטרא אחרא, הצד האחר שאינו צד הקדושה, נקראים 'קליפות' (כי הם מעלימים ומסתירים על האלוקות כשם שהקליפה מכסה על הפרי) ובקליפות עצמן יש שתי דרגות כלליות, קליפת 'נוגה' לשון אור, כי מעורב בה גם מעט טוב, והיא שורש הקיום והחיות של הדברים הטהורים המותרים באכילה שכאשר אוכלים אותם לשם שמים מעלים אותם לקדושה, ויש שלוש קליפות טמאות לגמרי שאין בהם טוב כלל והם שורש הקיום והחיות של הדברים הטמאים האסורים באכילה **שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם**[8]), ולפירות השנה החמישית המותרים באכילה יש יתרון לא רק לגבי פירות שלוש השנים הראשונות האסורים באכילה **אֶלָּא אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית, עִם הֱיוֹתָם** פירות השנה הרביעית (**לֹא רַק מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, לִהְיוֹתָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתָהּ, אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה**) **קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ'** וזאת למרות שפירות השנה החמישית הם חולין ולא קודש, **וּבִגְלַל מַעֲלַת הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, הִנֵּה תַּכְלִית הַמִּצְוָה דְּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גו'**[2] המצווה לנהוג בפירות השנה הרביעית קדושה **מִתְבַּטֵּאת בְּכָךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גו'** תהיה תוספת של תבואה ופירות, כפי שיתבאר להלן.

וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9] בפרשה זו, **שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שלושת העולמות הרוחניים הכלליים שלמטה מעולם האצילות, ובעוד שבעולם האצילות הכול בטל לאלוקות בביטול מוחלט ואין כל נתינת מקום למציאות אחרת, ואילו בעולמות בריאה־יצירה־עשייה, יש נתינת מקום ל'ישות' ו'מציאות', בכל אחד משלושתם לפי עניינו (**שֶׁמֵּהֶם** משלוש העולמות בריאה־יצירה־עשיה **יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה** תוספת על ידי צמצומים רבים של האור האלוקי

---

1) פרשתנו יט, כה. 2) ראה תו"כ ורש"י כאן: הרי ארבעה שנים כו'. 3) שם, כג־כד. 4) פירש"י שם. 5) בהבא לקמן (עד אמצע ס"ד) - ראה לקו"ש ח"ז ע' 134 ואילך (ממאמר זה). 6) משא"כ ע"ד הפשט - ראה לקו"ש שם הערה 3. 7) להעיר גם ממ"ש המפרשים (רמב"ן פרשתנו שם, כג) "כי הפרי בתחילת נטיעת האילנות רב הלחות דבק מאד מזיק לגוף, ואיננו טוב לאכלה". 8) תניא רפל"ז. וראה לקו"ת פרשתנו כט, ג (וראה לקמן בפנים) - מפרדס שער כד בסופו: שלש שנים יהי' לכם כו' זהו כנגד ג' קליפות הטמאות. 9) שם ל, ד. 10) כי מצד זה שהם כנגד ג' עולמות בי"ע (ובענין הספירות - בחי' נה"י (לקו"ת שם)) - אין טעם שיהיו אסורים. ועפ"ז מקשר בלקו"ת שם (כט, ג ואילך) מ"ש הרמ"ז (לזח"א צז, סע"ב) שבג' שנים הראשונות מקבלת המלכות מבחי' נה"י (ובענין העולמות ג' עולמות בי"ע) עם פירוש הפרדס דלעיל הערה 8.

ביאור בדרך אפשר

חיות והשפעה **לְשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת**[10]), **וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית** שבה הפירות הם 'קודש הילולים' **הוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת** הראשון והנעלה מארבעת העולמות הכלליים **(דְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'**[11] האות יו"ד היא כנגד עולם האצילות, האות ה' הראשונה היא כנגד עולם הבריאה, האות ו' היא כנגד עולם היצירה והאות ה' האחרונה היא כנגד עולם העשייה), **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גּוֹ' לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ הוּא עִנְיַן תּוֹסֶפֶת** גילוי **הָאוֹר** האלוקי **הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁהוּא** ה'קוץ' שבראש היו"ד **לְמַעְלָה גַּם מֵהַיּוּ"ד** עצמה, כלומר דרגה שלמעלה מעולם האצילות. **וְכִדְאִיתָא** כמובא **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[9] **שֶׁהוּא** ה'קוצו של יו"ד' **בְּחִינַת הַכֶּתֶר** שלמעלה מעולם האצילות עצמו (בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה, ראשית הספירות העליונות, כשם שכתר כפשוטו הוא מעל הראש).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית חַיָּבִים לְאָכְלָם רַק בִּירוּשָׁלַיִם שהיא מקודשת יותר מכל ארץ ישראל **וְהֵם קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וְאִילוּ פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית,** כמבואר לעיל שהם המטרה והתכלית של כל ארבעת השנים, **אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדוּשָׁה, וּמוּתָּר לְאָכְלָם בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה?**

ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12] **(בַּהַקְדָּמָה**[13] **לְבֵאוּר עִנְיַן שָׁלֹשׁ הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּפֵּירוֹת)** בְּבֵאוּר מַה שֶׁכָּתוּב[14] **"וְאַתָּה** קָדוֹשׁ[15] **יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רָם** וּמִתְנַשֵּׂא **עַד אֵין קֵץ מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כּוֹ' רַק הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ, הַיְנוּ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם כָּל הָעוֹלָמוֹת (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ' מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'**[16]) **הֵם רַק שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כּוֹ', וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל בְּחִינוֹת אֵלּוּ (שֶׁהֲרֵי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל**[17]**, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת), הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי** הַחמישית, כאמור לעיל) **בְּבֵאוּר מַה שֶׁכָּתוּב**[14] בתהלים **"וְאַתָּה** הקדוש־ברוך־הוא קָדוֹשׁ[15] **יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שאין לו סוף וגבול **רָם** וּמִתְנַשֵּׂא **עַד אֵין קֵץ** ללא גבול **מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת,** לא רק ממציאות העולמות אלא גם מכל ההגדרה של עולמות ונבראים מוגבלים **שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ומרומם לגמרי מהבריאה **כּוֹ' רַק הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת** שהיא כמובן ממנו ואין שום מקור אחר חלילה שבורא ומהווה **הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ,** כלומר, לא עצם המהות של האלוקות אלא רק ה'שם' של הקדוש־ברוך־הוא **הַיְנוּ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ** הכוחות האלוקיים הספירות העליונות (שמתחלקות בדרך כלל ל'מוחין' ו'מידות') **שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם** באמצעותם **כָּל הָעוֹלָמוֹת (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ'** שנקרא כך **מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'**[16] שבו מרומזות המידות העליונות) **הֵם רַק שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כּוֹ',** עניינים חיצוניים לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (כמו שם האדם שהוא דבר חיצוני לגבי מהותו) **וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה את **גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ** שיפעלו את פעולתן לברוא ולהוות ולהחיות עולמות, **כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ומרומם **מִגְּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ** כל ההגדרות של המידות העליונות 'חסד', 'גבורה' וכד' לא חלות כלל ביחס לקדוש־ברוך־הוא בעצמו **(שֶׁהֲרֵי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל**[17]**,** לא נרמז (לא בא לידי ביטוי אפילו ברמז, ובוודאי לא בצורה מפורשת בגלוי) בשום אות

1 וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת
2 (דְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
3 הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'[11]), וּבַשָּׁנָה
4 הַחֲמִישִׁית גּוֹ' לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ הוּא עִנְיַן
5 תּוֹסֶפֶת הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁהוּא
6 לְמַעְלָה גַּם מֵהַיּוּ"ד. וְכִדְאִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9]
7 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתָּכֵן
8 שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית חַיָּבִים לְאָכְלָם רַק
9 בִּירוּשָׁלַיִם וְהֵם קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וְאִילוּ פֵּירוֹת
10 הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר
11 מִפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדוּשָׁה,
12 וּמוּתָּר לְאָכְלָם בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה.
13 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12]
14 (בַּהַקְדָּמָה[13] לְבֵאוּר עִנְיַן שָׁלֹשׁ
15 הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּפֵּירוֹת) בְּבֵאוּר מַה שֶׁכָּתוּב[14]
16 "וְאַתָּה קָדוֹשׁ[15] יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה
17 אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַד אֵין קֵץ
18 מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא
19 בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כּוֹ' רַק הִתְהַוּוּת כָּל
20 הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ, הַיְנוּ שֶׁכָּל
21 מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם כָּל הָעוֹלָמוֹת
22 (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ' מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'[16]) הֵם רַק
23 שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כּוֹ', וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ
24 גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא
25 קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִגְּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ (שֶׁהֲרֵי
26 עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא
27 כְּלָל[17], וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה
28 מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת), הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים
29 וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
30 מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי
41 השנה הרביעית ופירות השנה

---

11) לקו"ת מסעי צה, א. וש"נ. וראה לקו"ש ח"ו ע' 117. 12) שם כט, סע"ב. 13) וי"ל שכוונתו בזה גם לרמז תירוץ להקושיא דלעיל סוס"א, כדלקמן ס"ד. 14) תהלים כב, ד. 15) להעיר, שיש לזה שייכות לשם הסדרה - קדושים. ולהעיר, שגם בסיום הסדרה בלקו"ת כותב "יקנה ויחקוק סדר קדשים כו'". וכן בסיום הסדרה: והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל גו'. 16) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. 17) ראה זח"ג יא, א. רנז, ב. לקו"ת

ביאור בדרך אפשר

ובשום קוץ (שעל גבי האות) כלל אלא הוא למעלה מכל ביטוי בכל צורה שהיא **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת** שהם דבר חיצוני עוד יותר מאשר ׳אות׳ ו׳קוץ׳), ומאחר שהוא עצמו מרומם ונבדל לגמרי מהמידות, גילוי המידות **הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ,** למשל, גילוי מידת החסד הוא על ידי שאומרים עליו ׳חסיד׳ וגילוי מידת הגבורה היא על ידי שאומרים עליו ׳גיבור׳ **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים** מלמעלה למטה ומביאים לידי **גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ** מצד עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לָאו מִכָּל אינון מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל כו׳**[18] אינו בכלל המידות הללו הוא כלל, כלומר הוא עצמו נעלה מכל ההגדרות הללו לגמרי. **וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מִצַּד־עַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** מכל העולמות והנבראים, **וְשֶׁיִּהְיֶה ״יוֹשֵׁב״ וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה **לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה** של האור האלוקי מלמעלה למטה **נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ** ומוריד ומנמיך לעומת מצב של עמידה, **הוּא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח** שבני ישראל מהללים ומשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **גּוֹרְמִים הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה כו׳** של האור האלוקי העליון שמצד עצמו הוא למעלה מהעולמות, לברוא עולמות.

וְעִנְיָן זֶה של פעולת ״תהילות ישראל״ להמשיך את ״ואתה קדוש״ **נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָה**[19] **בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[20], הרבי הריי״צ **שֶׁמֵּבִיא שָׁם** במאמר הנזכר **הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר** לפני התגלותו (שהייתה בגיל שלושים ושש) **וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקּוֹדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה** הבעל־שם־טוב **שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים** ענים **לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת** ביטויים שונים **שֶׁל שֶׁבַח,** כמו **בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳.**

פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳. פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, בַּזְּכוּת הַגְּדוּלָה שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים אֶת שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. באותו ישוב **הָיָה יְהוּדִי זָקֵן מוּפְלָג, תַּלְמִיד־חָכָם גָּדוֹל, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם** הגשמי. **זֶה לְמַעְלָה מִיּוֹבֵל, חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁיּוֹשֵׁב** אותו זקן ׳פרוש׳ **יוֹמָם וָלַיְלָה וְלוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה. כָּל שְׁנוֹתָיו הוּא** אותו זקן ׳פרוש׳ **יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית** בצום **בְּטַלִּית וּתְפִילִין, עַד לַשָּׁעוֹת הַמְּאוּחָרוֹת דִּזְמַן הַמִּנְחָה,** כלומר כמעט כל שעות היום **וְרַק לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת עַרְבִית הֲרֵי הוּא** מסיים את הצום ואז הוא **טוֹעֵם פִּסַּת לֶחֶם עִם מַיִם.**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ לָאו מִכָּל אינון מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל כו׳[18]. **וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מִצַּד־עַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, וְשֶׁיִּהְיֶה ״יוֹשֵׁב״ וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, הוּא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח גּוֹרְמִים הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה כו׳.**

וְעִנְיָן זֶה נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָה[19] **בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[20], **שֶׁמֵּבִיא שָׁם הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקּוֹדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳. פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, בַּזְּכוּת הַגְּדוּלָה שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים אֶת שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. בְּאוֹתוֹ יִשּׁוּב הָיָה יְהוּדִי זָקֵן מוּפְלָג, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם. זֶה לְמַעְלָה מִיּוֹבֵל, חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁיּוֹשֵׁב יוֹמָם וָלַיְלָה וְלוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה. כָּל שְׁנוֹתָיו הוּא יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּטַלִּית וּתְפִילִין, עַד לַשָּׁעוֹת הַמְּאוּחָרוֹת דִּזְמַן הַמִּנְחָה, וְרַק לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת עַרְבִית הֲרֵי הוּא טוֹעֵם פִּסַּת**

פינחס פ, סע״ב. 18) תקו״ז בהקדמה (יז, ב). 19) כמו כמה ענינים שנתבארו בלקו״ת בקיצור, ונתבארו בארוכה במאמרים שלאח״ז (ולפעמים - גם בלקו״ת גופא), במקום אחר. 20) נדפס בסה״מ אידיש ע׳ 138 ואילך. 21) וכנראה, שהפירוש שבלקו״ת הנ״ל מיוסד על פירוש הבעש״ט ע״פ זה המובא לקמן בפנים. 22) בתרגום ללשון הקודש ע״י המו״ל.

ביאור בדרך אפשר

כַּאֲשֶׁר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִכְנַס אֶל הַגָּאוֹן לַחֲדַר הַפְּרִישׁוּת החדר שבו היה יושב אותו פרוש שֶׁהָיָה בְּפִנַּת בֵּית הַכְּנֶסֶת, שָׁאַל אֶת הַגָּאוֹן לִשְׁלוֹמוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוּת, אִם יֵשׁ לוֹ מספיק כסף עֲבוּר הַהִצְטָרְכוּת וְהַסְפָּקָה. אֲבָל הַגָּאוֹן לא זו בלבד שלא ענה אלא אפילו לֹא הֵגִיב לְדִבְרֵי הָרַבִּי הבעל־שם־טוב, שֶׁהָיָה לָבוּשׁ כְּמוֹ כַּפְרִי פָּשׁוּט וכאמור הדבר היה כאשר הבעל־שם־טוב היה עדיין צדיק נסתר. הָרַבִּי חָזַר וְשָׁאַל את הגאון שְׁאֵלוֹתָיו האמורות על מצב בריאותו ופרנסתו כַּמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁהַגָּאוֹן כָּעַס מְאֹד על הבעל־שם־טוב, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ לְכִיוּוּן הַדֶּלֶת שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ.

וְאָז אָמַר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן: רַבִּי, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כו'[23].

לְשֵׁמַע דִּבּוּרִים אֵלּוּ, נִשְׁאַר הַגָּאוֹן כִּמְבוּלְבָּל; אֵיזֶה יְהוּדִי כַּפְרִי מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַ"כִּבְיָכוֹל" הקדוש־ברוך־הוא שֶׁצְּרִיכִים לִיתֵּן לוֹ פַּרְנָסָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִכִּיר אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת שֶׁל הַגָּאוֹן, וְאָמַר לוֹ: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים עַל כלומר מתפרנסים ושואבים חיות עַל הַפַּרְנָסָה שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ. אַךְ עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. ומי מפרנס אותו, כביכול?

הִנֵּה עַל זֶה אוֹמֵר לָנוּ דָּוִד־הַמֶּלֶךְ בִּתְהִלִּים: "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה הִנְּךָ "יוֹשֵׁב" - "יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "יוֹשֵׁב" עַל תְּהִילּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם. וַעֲבוּר דִּבְרֵי הַהִילּוּל שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְהַלְּלִים אֶת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, חֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחָא.

ג) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּהִנֵּה, הֵן אֱמֶת שֶׁבִּכְדֵי שֶׁ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעוֹלָמוֹת] יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" [הַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ מלמעלה לְמַטָּה, שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל] יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שהיא המעוררת את הרצון העליון לברוא עולמות להמשיך אלוקות למטה, אֲבָל לִכְאוֹרָה יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת גַּם עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה[24] [וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[25] עַל הַפָּסוּק[26] אֶרֶץ יְרָאָה וְשָׁקְטָה, בִּתְחִלָּה יָרְאָה וּלְבַסּוֹף (כְּשֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה) שָׁקְטָה, וזה לשון הגמרא: "מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה [לפני מתן תורה] יראה, ולבסוף [אחרי מתן תורה] שקטה", וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ אֲלִקוּת בָּעוֹלָם], וְאִם

ביאור בדרך אפשר

1 לֶחֶם עִם מַיִם. כַּאֲשֶׁר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִכְנַס
2 אֶל הַגָּאוֹן לַחֲדַר הַפְּרִישׁוּת שֶׁהָיָה בְּפִנַּת בֵּית
3 הַכְּנֶסֶת, שָׁאַל אֶת הַגָּאוֹן לִשְׁלוֹמוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוּת,
4 אִם יֵשׁ לוֹ עֲבוּר הַהִצְטָרְכוּת וְהַסְפָּקָה. אֲבָל
5 הַגָּאוֹן לֹא הֵגִיב לְדִבְרֵי הָרַבִּי, שֶׁהָיָה לָבוּשׁ כְּמוֹ
6 כַּפְרִי פָּשׁוּט. הָרַבִּי חָזַר וְשָׁאַל שְׁאֵלוֹתָיו כַּמָּה
7 פְּעָמִים, עַד שֶׁהַגָּאוֹן כָּעַס מְאֹד, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ
8 לְכִיוּוּן הַדֶּלֶת שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ. וְאָז אָמַר הָרַבִּי הַבַּעַל־
9 שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן: רַבִּי, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים
10 לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כו'[23]. לְשֵׁמַע
11 דִּבּוּרִים אֵלּוּ, נִשְׁאַר הַגָּאוֹן כִּמְבוּלְבָּל; אֵיזֶה
12 יְהוּדִי כַּפְרִי מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַ"כִּבְיָכוֹל" שֶׁצְּרִיכִים
13 לִיתֵּן לוֹ פַּרְנָסָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־
14 טוֹב הִכִּיר אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת שֶׁל הַגָּאוֹן, וְאָמַר לוֹ:
15 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים עַל הַפַּרְנָסָה שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם
16 הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ. אַךְ עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ־
17 בָּרוּךְ־הוּא. הִנֵּה עַל זֶה אוֹמֵר לָנוּ דָּוִד־הַמֶּלֶךְ
18 בִּתְהִלִּים: "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה הִנְּךָ
19 "יוֹשֵׁב" — "יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", הַקָּדוֹשׁ־
20 בָּרוּךְ־הוּא "יוֹשֵׁב" עַל תְּהִילּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי־
21 יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת
22 וְהַפַּרְנָסָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם. וַעֲבוּר דִּבְרֵי
23 הַהִילּוּל שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְהַלְּלִים אֶת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ,
24 חֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחָא.
25 ג) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּהִנֵּה, הֵן אֱמֶת שֶׁבִּכְדֵי
26 שֶׁ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעוֹלָמוֹת]
27 יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" [הַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה, שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ
28 הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל] יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל
29 לִכְאוֹרָה יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת גַּם עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה[24] [וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה
30 שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[25] עַל הַפָּסוּק[26] אֶרֶץ יְרָאָה וְשָׁקְטָה, בִּתְחִלָּה יָרְאָה וּלְבַסּוֹף
31 (כְּשֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה) שָׁקְטָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ

23) ראה במאמר שם ס"ב בביאור מרז"ל (שהש"ר פ"א, ט בסופו) "רעיתי - מפרנסתי". 24) וראה לקו"ת בהר מ, סע"א ואילך, שענין "רעייתי" (ראה לעיל הערה 23) הוא ע"י התורה - לכו לחמו בלחמי. 25) שבת פח, א. 26) תהלים עו, ט.

ביאור בדרך אפשר

כֵּן, לָמָּה אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה בְּמֶשֶׁךְ יוֹבֵל[27] שָׁנִים, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כּוֹ׳, וּבִפְרָט שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, הָיָה עָסוּק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה

והלימוד ממשיך אלוקות בעולם?

וַאֲפִילּוּ אִם נֹאמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ״אַתָּה קָדוֹשׁ״ במובן של השפעת והמשכת אלוקות לברוא ולהוות עולמות נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, הָיָה הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב יָכוֹל לְעוֹרֵר אֶת הַגָּאוֹן שֶׁיְּהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל כָּךְ שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה, וְלָמָּה הוּצְרַךְ הבעל־שם־טוב לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ כדי שיהלל ויודה לה׳ דווקא אוֹדוֹת עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים (בְּרִיאוּת וְכוּ׳)?

אַךְ הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית כַּוָּנַת המטרה של הַבְּרִיאָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לקדוש־ברוך־הוא יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[28], שהנבראים התחתונים ובמיוחד העולם הזה הגשמי שהוא העולם התחתון ביותר, יהיו מקום ראוי ומתאים להשראת השכינה וגילוי אלוקות וְהַיְנוּ, שֶׁמִּדְּבָרִים גשמיים וחומריים יַעֲשׂוּ תַּחְתּוֹנִים דִּירָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מקום ראוי לאלוקות להתגלות בו ו׳לגור׳ בו. וְדִירָה זוֹ לאלוקות בדברים הגשמיים הנחותים נַעֲשֵׂית [בְּעִקָּר - עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים, תוך מגע קרוב עם דברים גשמיים וחומריים, הַיְנוּ לֹא כָּל־כָּךְ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, אוֹ עַל־יְדֵי הִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל לִימוּד הַתּוֹרָה, שהם פעולות נעלות ורוחניות ולא דורשות מגע קרוב עם גשמיות וחומריות העולם, כֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שַׁיָּךְ בְּעִקָּר לְ׳עֶלְיוֹן׳ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹהִי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, ופעולות שנעשות עם ה׳עליון׳ לא הופכות את ה׳תחתון׳ לדירה לאלוקות, אֶלָּא] עַל־יְדֵי הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲבוּר בְּרִיאוּת וּפַרְנָסָה, עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית[29], הנפש הבהמית שמחייה את הגוף הגשמי וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים וּמַרְגִּישִׁים (דֶּעֶרְהֶעֶרְן בהבנה, ידיעה והכרה) שֶׁ(גַּם) צָרְכֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים הקשורים בענייני העולם הזה התחתון בָּאִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהֵם מְהַלְּלִים אוֹתוֹ עַל זֶה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַגָּאוֹן יוֹשֵׁב בַּחֲדַר הַפְּרִישׁוּת, פָּרוּשׁ רחוק ונבדל מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הזה הגשמי, מִבְּלִי לְהִתְעַסֵּק עִם גּוּפוֹ, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם החלק בעולם שמוטל עליו בפרט להעלות לקדושה, ״תַּחְתּוֹנִים״ (שֶׁהֲרֵי מַה שֶּׁאָכַל הָיָה רַק לְהֶכְרַח קִיּוּמוֹ, אֲבָל לֹא הִתְעַסֵּק לְבָרֵר אֶת הַגּוּף, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם אלא אדרבה עשה הכול כדי לפרוש ולהתרחק מכל הדברים הללו), אָמַר לוֹ, הבעל־שם־טוב לזקן הפרוש, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

ביאור בדרך אפשר

אֶלְקוּת בָּעוֹלָם], וְאִם כֵּן, לָמָּה אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה בְּמֶשֶׁךְ יוֹבֵל[27] שָׁנִים, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כּוֹ׳, וּבִפְרָט שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, הָיָה עָסוּק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה. וַאֲפִילּוּ אִם נֹאמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ״אַתָּה קָדוֹשׁ״ נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, הָיָה הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב יָכוֹל לְעוֹרֵר אֶת הַגָּאוֹן שֶׁיְּהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל כָּךְ שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה, וְלָמָּה הוּצְרַךְ לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ אוֹדוֹת עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים (בְּרִיאוּת וְכוּ׳).

אַךְ הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[28], וְהַיְנוּ, שֶׁמִּדְּבָרִים תַּחְתּוֹנִים יַעֲשׂוּ דִּירָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְדִירָה זוֹ נַעֲשֵׂית [בְּעִקָּר — עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים, הַיְנוּ לֹא כָּל־כָּךְ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, אוֹ עַל־יְדֵי הִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל לִימוּד הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שַׁיָּךְ בְּעִקָּר לְ׳עֶלְיוֹן׳ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹהִי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֶלָּא] עַל־יְדֵי הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲבוּר בְּרִיאוּת וּפַרְנָסָה, עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית[29], וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים וּמַרְגִּישִׁים (דֶּעֶרְהֶעֶרְן) שֶׁ(גַּם) צָרְכֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים בָּאִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהֵם מְהַלְּלִים אוֹתוֹ עַל זֶה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַגָּאוֹן יוֹשֵׁב בַּחֲדַר הַפְּרִישׁוּת, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִבְּלִי לְהִתְעַסֵּק עִם גּוּפוֹ, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, ״תַּחְתּוֹנִים״ (שֶׁהֲרֵי מַה שֶּׁאָכַל הָיָה רַק לְהֶכְרַח קִיּוּמוֹ, אֲבָל לֹא הִתְעַסֵּק לְבָרֵר אֶת הַגּוּף, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם), אָמַר לוֹ, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת

27) שנקרא ״עולם״ (תדבא״ר פ״ו. מכילתא ורש״י משפטים כא, ו. וראה בחיי וציוני שם). 28) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 17 הערה 42. 29) ראה תניא פל״ז (מח, ב).

ביאור בדרך אפשר

אֶת פַּרְנָסָתוֹ[30] - שֶׁיִּקּוּיִם מַה שֶּׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** שכן כאמור רצון זה של הקדוש־ברוך־הוא לא יכול להתקיים על ידי עיסוק רק בדברים 'עליונים' כלימוד התורה אלא רק באמצעות עיסוק בענייני העולם והילול ושבח לקדוש־ברוך־הוא על עניינים אלה. **וְלָכֵן אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב** ו'מתפרנס', כביכול, **עַל תְּהִלּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה** עניינים גשמיים **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם.**

ד) וְעַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל יוּבָן גַּם הַטַּעַם שֶׁתַּכְלִית הָעִלּוּי הִיא לֹא בְּפֵירוֹת שָׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהֵם קוֹדֶשׁ וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, אֶלָּא בְּפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית[31] **הַנֶּאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל יוֹדֵעַ שֶׁאֲפִילוּ הַפֵּירוֹת שֶׁאֵינָם קוֹדֶשׁ,** (והלאה) שהם חולין **הִנֵּה גַּם הֵם תְּלוּיִים בְּבִרְכַּת ה' [בְּרָאוֹתוֹ בְּעֵינֵי בָּשָׂר** בצורה מוחשית הנראית לעין **עִנְיַן הַהוֹסָפָה ("לְהוֹסִיף") בַּתְּבוּאָה שֶׁנּוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**]**, וּבְמֵילָא חֲרֵי הוּא בְּוַדַּאי מְהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל זֶה**[32]**, הִנֵּה הַהִילּוּל לַה' בְּעִנְיָן זֶה הוּא הַ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל"** המשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁגּוֹרְמִים הָעִנְיָן דְּ"אַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב", הַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת "אַתָּה" דְּקָאֵי** שמכוונת **עַל הָעַצְמוּת**[33]**,** העצמיות והמהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלא נקראת בשום שם אלא 'אתה', ומצד עצמו הוא **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** מהעולמות והנבראים, **יִהְיֶה "יוֹשֵׁב"** (**וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה **לְמַטָּה**) **בְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים** שיהיה גילוי אלוקות בעולם.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של הפסוק **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁזּוֹהִי** השנה החמישית **הוֹסָפָה** ועילוי ויתרון **גַּם לְגַבֵּי הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁכָּל פִּרְיוֹ הוּא קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה', כִּי אַף**

---

30) וע"ד - להבדיל באין קץ - הפרנסה (המזון) כפשוטה, שבהעדר המזון אז נפרדת הנשמה מהגוף - עד"ז הוא גם בענין מפרנסתי למעלה* (ראה לעיל הערה 23) - בזה תלוי קיום הענין דנתאווה הק' להיות לו ית' דירה בתחתונים. וכמחז"ל מה הקב"ה מלא כל העולם, אף הנשמה מלאה את כל הגוף (ברכות י, א. וראה ויק"ר ספ"ד (ובכ"מ) בסדר הפוך - שהובא בכ"מ: הנפש הזו ממלא את הגוף, והקב"ה ממלא את עולמו כו'). 31) להעיר מהא דנטע רבעי (שדינו כמעשר שני - קידושין נד, ב) אין לוקחים בכספו קדשי קדשים (מע"ש פ"ג מ"ב). ופשיטא שאין נלקחים להדברים דקודש־הקדשים שבביהמ"ק - עיקר דירת הקב"ה בתחתונים (אחרי טז, ב ובפרש"י שם. תניא פנ"ג (וראה טושו"ע או"ח סצ"ד). ובכ"מ).
32) ומכ"ש מהחיוב לברך להקב"ה על בורא.. חסרונן (ראה טור וב"י (שו"ע אדה"ז) באו"ח סי' רז). ולהעיר ממרז"ל דעל כל נשימה ונשימה שאדם נושם, צריך אדם לקלס לבורא (ב"ר פי"ד, ט). 33) ראה ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנ"ג קרוב לסופו (סה"מ תרנ"ג ע' רס). חכמות בחוץ תרונה תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ב. ובכ"מ.

*) ברשימה נוספת, הובא ענין זה בתור ביאור על דברי הבעש"ט (בסה"מ אידיש שם) "איר וועט דאָך ח"ו דעם כביכול פאַרהונגערן אַז דער כביכול וועט אַוועק פון דער וועלט".

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית הֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית, בְּחִינַת הָאֲצִילוּת, כמבואר לעיל ששלוש השנים הראשונות בהם הפירות אסורים באכילה הם כנגד שלושת העולמות בריאה־יצירה־עשייה (בהם יש נתינת מקום ל׳ישות׳ ו׳מציאות׳) ואילו השנה הרביעית בה הפירות הם קודש היא כנגד עולם האצילות הנעלה מהם (בו יש ביטול מוחלט לאלוקות) **הֲרֵי גַּם אֲצִילוּת הוּא עוֹלָם**[34]**, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה** מסוימת. **וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ** מלמעלה למטה שתתגלה בעולם **צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל ״הִלּוּלִים״,** שהעולמות והנבראים יהללו וישבחו את הקדוש־ברוך־הוא **אֲבָל זֶהוּ הִלּוּל הַקָּשׁוּר עִם** עבודת ה׳ מתוך **עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהַהִלּוּל** עם פירות השנה הרביעית **הוּא בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה** שהיא עבודה רוחנית שלא דורשת קשר ומגע קרוב וישיר עם העולם הגשמי ויכולה להיות מתוך פרישות. **אֲבָל הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית עִנְיָנָם הוּא ״לְהוֹסִיף״ גו׳,** להמשיך ולגלות בעולם **תּוֹסֶפֶת** השפעה של **אוֹר** אלוקי **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה,** אפילו למעלה מהגבלה של עולם האצילות **שֶׁהוּא עִנְיָן קְדוּשַׁת הָעַצְמוּת,** הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא בעצם מהותו **שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה (לְלֹא הַגְבָּלוֹת, בְּדוּגְמַת אֲכִילַת הַפֵּירוֹת** של השנה החמישית **בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה) עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״** ההילול והשבח שבני ישראל מהללים ומשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא**[35].

ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף ביאור על פי פנימיות הדברים **בְּפֵירוּשׁ** דברי הכתוב **״לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁהַהוֹסָפָה הִיא**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית הֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית,
2 בְּחִינַת הָאֲצִילוּת, הֲרֵי גַּם אֲצִילוּת הוּא עוֹלָם[34],
3 שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה. וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ
4 בְּחִינָה זוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל ״הִלּוּלִים״, אֲבָל
5 זֶהוּ הִלּוּל הַקָּשׁוּר עִם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּהוּ
6 שֶׁהַהִלּוּל הוּא בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה הוּא
7 בְּדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה. אֲבָל
8 הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית עִנְיָנָם הוּא ״לְהוֹסִיף״
9 גו׳, תּוֹסֶפֶת אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן
10 קְדוּשַׁת הָעַצְמוּת, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה (לְלֹא
11 הַגְבָּלוֹת, בְּדוּגְמַת אֲכִילַת הַפֵּירוֹת בְּכָל מָקוֹם
12 וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה) עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״
13 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא[35].
14 ה) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בְּפֵירוּשׁ ״לְהוֹסִיף לָכֶם
15 תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁהַהוֹסָפָה הִיא גַּם
16 בַּתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
17 בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת עַל־
18 יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים
19 דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[36] כָּל
20 הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה - אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,
21 אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים[37],
22 וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ
23 מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם תּוֹסֶפֶת
24 אוֹר בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר תּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[38],
25 הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהוּא עִנְיַן
26 הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה

לא רק בפירות השנה החמישית אלא **גַּם בַּתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית,** השנה שבה הפירות הם קודש, **וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּהַמְשָׁכָה** וגילוי של אלוקות בעולם **שֶׁעַל־יְדֵי** לימוד **הַתּוֹרָה,** שהיא המשכה על ידי התעסקות בעניינים רוחניים, **נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״** המודים לקדוש־ברוך־הוא **בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא** כלומר, לא זו בלבד ש׳תהילות ישראל׳ על עניינים גשמיים הם פועלות את עשיית העולם ל׳דירה בתחתונים׳ ובכך משלימות את כוונת הבריאה, ואילו ׳תהילות ישראל׳ על לימוד התורה לא משיגות מטרה זו, כמבואר לעיל, אלא יתירה מזו, ׳תהילות ישראל׳ על העניינים הגשמיים מוסיפות שלימות בהמשכת אלוקות על ידי לימוד התורה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[36] בגמרא **כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה** ואינו מעוניין לעסוק בגמילות חסדים וצדקה - **אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים**[37] כאחד, **וְהַיְנוּ,** המשמעות הפנימית של הדברים היא **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה,** כדי שלימוד התורה אכן יפעל את פעולתו הרוחנית הראוייה **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם** בלימוד התורה **תּוֹסֶפֶת אוֹר בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר תּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**[38], מבואר בקבלה וחסידות שלימוד התורה במדריגה נעלית (כמו לימוד התורה של דוד המלך) פועל חיבור בין התורה והקדוש־ברוך־הוא, כלומר, עילוי ותוספת אור אלוקי בתורה עצמה, ועל כך מבואר כאן שעילוי זה לא נפעל על ידי לימוד התורה בלבד אלא **הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי** שמלבד לימוד התורה יש גם **גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** של אור אלוקי מלמעלה **לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים** שכאשר מקיימים בהם

34) ראה סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 112. 35) ראה גם ד״ה השמים כסאי תשל״ו ס״ז (תורת מנחם - ספר המאמרים אייר ס״ע רמב ואילך). 36) יבמות קט, ב. 37) ראה סה״מ תש״ח ס״ע 266 ובהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם. 38) ראה לקו״ת שלח מז, ג. שם נא, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

מצווה של גמילת חסדים וצדקה (ועל־דרך־זה גם במצוות אחרות שקיומן הוא עם דברים גשמיים) ממשיכים אלוקות בעולם הזה הגשמי, **וְעַל־יְדֵי־זֶה הֲרֵי הוּא** הלומד תורה ובנוסף לכך עוסק גם בגמילות חסדים **גּוֹמֵל חֶסֶד עִם הַתּוֹרָה,** וכביכול נותן לה דבר שאין בה מצד עצמה **שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ** בתורה **תּוֹסֶפֶת אוֹר** אלוקי שלא היה קיים בה קודם לכן.

וְכַמּוּדְגָּשׁ עניין זה שקיום מצוות התורה בגשמיות הוא מעלה ויתרון גם בתורה עצמה **גַּם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה לְמַטָּה** בעולם הזה **דַּוְקָא, שֶׁאֵין זֶה** הצורך בירידת התורה למטה והיתרון שבדבר איננו **מִצַּד הָרוּחָנִיּוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה הִיא בְּרוּחָנִיּוּת יוֹתֵר** מאשר כפי שהיא לאחר שירדה ממדריגה למדריגה ונתלבשה בענייני העולם הזה, ואם כן מצד הרוחניות של התורה אין בירידה למטה מעלה ויתרון או תועלת, **וְלָכֵן** כאשר משה רבינו עלה למרום לקבל את התורה עבור בני ישראל בעולם הזה **טָעֲנוּ הַמַּלְאָכִים תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם**[39]. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות טענת המלאכים שמצד הרוחניות של התורה עדיף שתהיה בשמים **נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו'**[40] (וכסיפור הגמרא: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים? אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם?... מיד הודו לו להקדוש־ברוך־הוא..."), **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא לְמַטָּה** בעולם הזה הגשמי **נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת** הקדוש־ברוך־הוא **(שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילּוּיִים כו'** בלשון הקבלה והחסידות הדבר עצמו (במיוחד כשמדובר על מקור של אור) נקרא 'עצם' ואילו ההארה

ביאור בדרך אפשר

1 הֲרֵי הוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִם הַתּוֹרָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ
2 תּוֹסֶפֶת אוֹר. וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־
3 תּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, שֶׁאֵין זֶה מִצַּד הָרוּחָנִיּוּת
4 שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה הִיא
5 בְּרוּחָנִיּוּת יוֹתֵר, וְלָכֵן טָעֲנוּ הַמַּלְאָכִים תְּנָה הוֹדְךָ
6 עַל הַשָּׁמַיִם[39]. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִתְּנָה הַתּוֹרָה
7 לְמַטָּה דַּוְקָא, "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו'[40], כֵּיוָן
8 שֶׁדַּוְקָא לְמַטָּה נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת
9 (שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילּוּיִים כו'), שֶׁזֶּהוּ שֶׁ"נִּתְאַוָּה
10 הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים",
11 שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא (לֹא בְּעִנְיַן הַגִּילּוּיִים, שֶׁהֲרֵי
12 עִנְיַן הַגִּילּוּיִים הוּא יוֹתֵר בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים,
13 שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם עֶלְיוֹנִים, אֶלָּא הַחִידּוּשׁ
14 בַּתַּחְתּוֹנִים הוּא) שֶׁשָּׁם נַעֲשֵׂית דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ
15 יִתְבָּרֵךְ[41]. וְלָכֵן עַל־יְדֵי נְתִינַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה
16 דַּוְקָא יָכוֹל לִהְיוֹת הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־
17 בָּרוּךְ־הוּא.

18 **וְעוֹד** זֹאת, שֶׁעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה (עַל־יְדֵי
19 גְּמִילוּת חֲסָדִים) נוֹגֵעַ (לֹא רַק לִשְׁלֵמוּת
20 הַתּוֹרָה, אֶלָּא גַּם) לִכְלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה,
21 וּכְפַשְׁטוּת מַאֲמַר רַז"ל כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא
22 תּוֹרָה - אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ (לֹא
23 רַק שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, הַחִיבּוּר בְּהַקָּדוֹשׁ־
44 וההתפשטות שלו נקראת 'גילויים', ועל כך מבואר כאן שבהמשכת האלוקות
45 מלמעלה למטה עד שהאלוקות תאיר בגילוי בעולם הזה הגשמי, ה'עצם'
46 נמשך דוקא על ידי עבודת ה' עם הדברים הגשמיים, בעוד שעבודה רוחנית
47 כמו לימוד התורה, ממשיכה 'גילויים'), **שֶׁזֶּהוּ שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־
48 בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה**
49 בעשיית העולם הזה הגשמי התחתון
50 למקום ראוי להתגלות אלוקות **הוּא
51 (לֹא בְּעִנְיַן הַגִּילּוּיִים** שהם הארה
52 והתפשטות מהעצם, **שֶׁהֲרֵי עִנְיַן
53 הַגִּילּוּיִים** תוקף ועוצם הגילוי
54 וההארה **הוּא יוֹתֵר בָּעוֹלָמוֹת
55 הָעֶלְיוֹנִים** הרוחניים שהם עולמות
56 נעלים, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם
57 עֶלְיוֹנִים** כי הם זכים ומעודנים יותר
58 לעומת עולם הזה שהוא גשמי וחומרי
59 ובתוספת והמשכת 'גילויים' בעולם
60 הזה אין חידוש והפלאה כי גם אם
61 יהיה בעולם הזה גילוי גדול ועצום,
62 הגילויים בעולמות עליונים הם בדרגה
63 יותר עליונה, **אֶלָּא הַחִידּוּשׁ
64 בַּתַּחְתּוֹנִים הוּא) שֶׁשָּׁם נַעֲשֵׂית
65 דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**[41]
66 ומתגלה כאן ה'עצם' ולא רק הגילויים.
67 **וְלָכֵן** כיוון שדוקא למטה יכול להיות
68 גילוי ה'עצמות', **עַל־יְדֵי נְתִינַת
69 הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא יָכוֹל
70 לִהְיוֹת הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה
71 בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** וכתוצאה
72 מזה יומשך בתורה עצמה תוספת אור,
73 וכאמור לעיל שקיום המצוות בגשמיות
74 פועל עילוי ותוספת ושלימות (לא רק
75 בעניין עשיית העולם לדירה לאלוקות,
76 אלא גם) בלימוד התורה עצמו.

77 **וְעוֹד זֹאת,** קיימת מעלה וחשיבות נוספת לעניין קיום המצוות למטה
78 בגשמיות שדווקא על ידו יש המשכה של עצם האלוקות למטה, **שֶׁעִנְיַן
79 הַהַמְשָׁכָה** של עצמיות האלוקות **לְמַטָּה (עַל־יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים
80** בגשמיות דוקא) **נוֹגֵעַ** חשוב ויש לו השפעה **(לֹא רַק לִשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה,
81** כמבואר לעיל, **אֶלָּא גַּם) לִכְלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, וּכְפַשְׁטוּת מַאֲמַר
82 רַז"ל כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה - אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,
83** אצל מי שעוסק בתורה ולא בגמילות חסדים **(לֹא רַק
84 שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ** של התורה **בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,
85 אֶלָּא גַּם) כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה,** כפי שממשיך ומבאר.
86

---

39) תהלים ח, ב. שבת פח, ב. 40) שבת שם. 41) ראה תניא פל"ו. סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך. ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' ט ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, עצם המהות שלה, **לִהְיוֹתָהּ חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לַנִּבְרָאִים,** שהרי הקדוש־ברוך־הוא הוא אין־סוף ובלי־גבול, והנבראים הם מוגבלים ואין ביכולתם לתפוס ולהשיג את חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא שכשם שהוא עצמו בלתי מוגבל כך החכמה והרצון שלו הם בלי גבול **אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ**[42] והעניק לנו את האפשרות ללמוד ולהבין את התורה בשכל אנושי מוגבל, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״**[43], לפני לימוד התורה חייבים לברך ברכות התורה ולתת ביטוי להכרה שהתורה היא תורת ה׳ (כדברי הגמרא: ״דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה׳ על עזבם את תורתי וגו׳ היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה״) **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שהלימוד יהיה מתוך הכנה והקדמה זו של ההכרה בכך שהתורה היא תורת ה׳ **יִהְיֶה לִימוּד הַתּוֹרָה כְּפִי כַּוָּנַת** הקדוש־ברוך־הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה, הַיְנוּ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה** הרוחני **יִהְיֶה יַחַד עִם גְּמִילוּת חֲסָדִים** בגשמיות **דַּוְקָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה** ואינו עוסק בגמילות חסדים בגשמיות, **אַזַי אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,** ולמרות שהוא לומד תורה, חסר לו בתוכן הכללי של התורה **כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה** הלימוד שלו **כְּפִי כַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה אִי־אֶפְשָׁר ״לְקַחַת״** ׳לתפוס׳ ולקלוט **אֶת תּוֹרָתוֹ** של הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהִיא** מצד עצם מהותה **לְמַעְלָה מִגְּדֶר הַנִּבְרָאִים** המוגבלים.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִכְסִיק אֶת הַפֵּרוּשׁ בְּאֶמְצַע לִימוּדוֹ בתורה **בִּשְׁבִיל לִפְעוֹל אֶצְלוֹ עִנְיָן הַהִילּוּל** והשבח לקדוש־ברוך־הוא דוקא על דברים גשמיים כמו בריאות ופרנסה, **אַף שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכָּל הַמִּצְוֹת**[44], **כִּי בְּלִי הִילּוּל זֶה** על הדברים הגשמיים, **חָסֵר גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ (מִלְּבַד הַחִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה,** עניין חיבור התורה עם הקדוש־ברוך־הוא, כמבואר לעיל), **כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה הִיא (לֹא לִלְימוּד בִּפְרִישׁוּת** מתוך התרחקות והיבדלות מענייני העולם הזה, **שֶׁעִנְיָן זֶה** של תורה מתוך ניתוק מענייני העולם הזה **יֶשְׁנוֹ לְמַעְלָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** ולכן טענו המלאכים ״תנה הודך על השמים״, **אֶלָּא)** כוונת נותן התורה היא **לִלְימוּד הַתּוֹרָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דִּ״לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם״ כו׳** (כדברי הגמרא שהובאו לעיל), **תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים דַּוְקָא.**

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית גַּם בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, מִצַּד בְּחִינַת הַגִּילּוּיִים, הֲרֵי לִימוּד הַתּוֹרָה (שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת חִיּוּבָהּ מִדְּאוֹרַיְתָא) הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִבִּרְכַּת הַתּוֹרָה (שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁחִיּוּבָהּ רַק מִדְּרַבָּנָן[45], וְגַם לְפִי פְּסַק־דִּין אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בְּ׳שׁוּלְחָן־עָרוּךְ׳[46] שֶׁבִּרְכַּת הַתּוֹרָה הִיא מִדְּאוֹרַיְתָא, אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה),

---

42) לשון ברכת התורה. 43) נדרים פא, א. ב״מ פה, סע״א ואילך. וראה ר״ן לנדרים שם. ב״ח או״ח סמ״ז (ד״ה ומ״ש דאמר). 44) הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ריש ס״ג. 45) ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ערך ברכת התורה בתחילתו. וש״נ. וראה שיחת ש״פ וישב תשט״ז (תורת מנחם - התוועדויות חט״ו ע׳ 300 ואילך). לקו״ש חי״ד ע׳ 148 בהערות. 46) או״ח סמ״ז

ביאור בדרך אפשר

הַתּוֹרָה הִיא חובה **מִדְּאוֹרַיְתָא** מן התורה, **אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה** עצמו שהוא חשוב יותר מברכת התורה), **שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה דַּוְקָא כְּנֶגֶד כּוּלָּם**[47] ויש לו מעלה וחשיבות לגבי כל המצוות. **אֲבָל לְאִידָךְ גִּיסָא,** מצד שני, **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה יֵשׁ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, דְּאַף שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה,** בלימוד התורה אין שיעור וכמות שנחשבת גדולה ביותר, מעל למקסימום הנדרש ואין שיעור וכמות קטנה ביותר, פחות מהמינימום הנדרש, **וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה** במקרים מסוימים **בְּפָסוּק אֶחָד** בלימוד פסוק אחד בלבד מפסוקי התורה **שַׁחֲרִית** בבוקר **וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית**[48] בערב, **הֲרֵי יֶשְׁנוֹ שִׁיעוּר שֶׁל פָּסוּק כוּ'** ונמצא שלאמתו של דבר יש שיעור מינימלי שאי אפשר לפחות ממנו. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּרְכַּת הַתּוֹרָה אֵין בָּהּ שִׁיעוּרִים** והגבלות מכל סוג שהוא, **וּכְמוֹ שֶׁאֵין שִׁיעוּר בִּ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל",** השבחים לקדוש־ברוך־הוא **שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כַּמָּה תֵּיבוֹת,** מספר מילים **תֵּיבָה אַחַת** מילה אחת **אוֹ חֲצִי תֵּיבָה** חצי מילה, **וְעַד אֲפִילוּ לְרֶמֶז בְּעַלְמָא, וּבִלְבַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין אוֹת יוּ"ד לְקוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁאוֹת יוּ"ד, עִם הֶיוֹתָהּ נְקוּדָה בִּלְבַד,** ואין לה קוים שנמשכים לאורך ולרוחב, **הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הַהַגְבָּלָה שֶׁהִיא בְּצִיּוּר שֶׁל נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, עִם עוֹקֶץ לְמַעְלָה וְעוֹקֶץ לְמַטָּה,** ואם כן גם האות יו"ד יש בה שיעור, מדידה והגבלה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד** שנמצא מעל ראש האות **אֵין בּוֹ מְדִידוֹת וְשִׁיעוּרִים כְּלָל** ודי לו במשהו מזערי ואין גדרים בצורתו.

ביאור בדרך אפשר

וְנִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק בֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הדומים ללימוד התורה **לְפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית** הדומים לברכת התורה, **שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הֵם קוֹדֶשׁ בְּגִלּוּי** ומצד ה'גילויים' יש להם מעלה וחשיבות לעומת פירות השנה החמישית, **אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁנֶּאֱכָלִים בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא כּוּ',** שהיא מקום קדוש, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, אַף שֶׁאֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה בְּגִלּוּי** והם פירות חולין, **הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁנֶּאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] על הקדוש ברוך הוא **הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאֹתָם** כי בהיותו בלי גבול אמיתי, גם הטומאה לא מסתירה עליו.

ז) אָמְנָם אַף שֶׁגְּדֻלָּה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הָעֲבוֹדָה דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גּוֹ' קֹדֶשׁ הִילּוּלִים לַה'", שתוכנה הוא עבודה רוחנית בקדושה עצמה, **כִּי אִם יַתְחִיל מִיַּד בַּאֲכִילַת פֵּירוֹת שֶׁל הֶדְיוֹט כוּ',** שאין בהם קדושה, **הֲרֵי עָלוּל הוּא שֶׁ(הַגַּם שֶׁרוֹאֶה הוֹסֶפֶת הַתְּבוּאָה, מִכָּל־מָקוֹם) לֹא יוֹדֶה עַל זֶה לַה' כוּ'** ותחסר לו ההכרה שהכל בא מהקדוש־ברוך־הוא. **וּבְדוּגְמַת מַה שֶּׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה**[50] כי לפני התפילה שפועלת התקשרות והתקרבות אל הקדוש־ברוך־הוא, אין בכוחו של האדם להעלות את הגשמיות לקדושה,

1 שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה דַּוְקָא כְּנֶגֶד כּוּלָּם[47]. אֲבָל לְאִידָךְ
2 גִּיסָא, בְּתַלְמוּד תּוֹרָה יֵשׁ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, דְּאַף
3 שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, וְעַד
4 שֶׁאֶפְשָׁר לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה בְּפָסוּק אֶחָד שַׁחֲרִית
5 וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית[48], הֲרֵי יֶשְׁנוֹ שִׁיעוּר שֶׁל פָּסוּק
6 כוּ'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּרְכַּת הַתּוֹרָה אֵין בָּהּ
7 שִׁיעוּרִים, וּכְמוֹ שֶׁאֵין שִׁיעוּר בִּ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל",
8 שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כַּמָּה תֵּיבוֹת, תֵּיבָה
9 אַחַת אוֹ חֲצִי תֵּיבָה, וְעַד אֲפִילוּ לְרֶמֶז בְּעַלְמָא,
10 וּבִלְבַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־
11 בָּרוּךְ־הוּא. וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אוֹת יוּ"ד
12 לְקוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁאוֹת יוּ"ד, עִם הֶיוֹתָהּ נְקוּדָה
13 בִּלְבַד, הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הַהַגְבָּלָה שֶׁהִיא בְּצִיּוּר שֶׁל
14 נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, עִם עוֹקֶץ לְמַעְלָה וְעוֹקֶץ
15 לְמַטָּה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד אֵין בּוֹ
16 מְדִידוֹת וְשִׁיעוּרִים כְּלָל. וְנִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק בֵּין
17 לִימוּד הַתּוֹרָה לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת
18 הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵירוֹת
19 הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הֵם
20 קוֹדֶשׁ בְּגִלּוּי, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה,
21 שֶׁנֶּאֱכָלִים בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא כּוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
22 פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, אַף שֶׁאֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה
23 בְּגִלּוּי, הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה,
24 שֶׁנֶּאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, וּכְמוֹ
25 שֶׁכָּתוּב[49] הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאֹתָם.
26 ז) **אָמְנָם** אַף שֶׁגְּדֻלָּה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה
27 הַחֲמִשִּׁית, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת
28 תְּחִלָּה הָעֲבוֹדָה דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גּוֹ' קֹדֶשׁ
29 הִילּוּלִים לַה'", כִּי אִם יַתְחִיל מִיַּד בַּאֲכִילַת
30 פֵּירוֹת שֶׁל הֶדְיוֹט כוּ', הֲרֵי עָלוּל הוּא שֶׁ(הַגַּם
31 שֶׁרוֹאֶה הוֹסֶפֶת הַתְּבוּאָה, מִכָּל־מָקוֹם) לֹא יוֹדֶה
32 עַל זֶה לַה' כוּ'. וּבְדוּגְמַת מַה שֶּׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה[50]. אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה

ס"א. - ראה לקו"ש שם הערה 7. 47) פאה פ"א מ"א. 48) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. 49) אחרי טז, טז. 50) ראה לקו"ת צו ח, רע"א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר ב׳לקוטי תורה׳: ״... שמה שהוא בחינת מברר בודאי שהוא עצמו כבר נתברר בתכלית דהרי לא יכול לברר ולהעלות זולתו אם הוא עצמו עדיין לא נתברר... דלכך אסור לאכול קודם התפלה לפי שהאכילה הוא עניין בירור הניצוצים שבמאכל ולהעלות המאכל... ואיך יעלה המאכל והוא עצמו עדיין מקושר למטה כי־אם על־ידי התפלה שעת צלותא שעת קרבא והוא המשכת אלוקות בנפש על־ידי ח״י ברכאן ברוך אתה ה׳ כו׳ אז אחר־כך דוקא יוכל לאכול ולהעלות המאכל גם כן״. **אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל, שֶׁעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית** העבודה בעניין הקדושה, בתורה ותפילה, **בָּאָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית** העבודה בענייני העולם, גמילות חסדים בגשמיות וכד׳. **אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לַכַּוָּנָה** והמטרה של העבודה, **הֲרֵי זֶה בְּהִיפּוּךְ הַסֵּדֶר** והעבודה של השנה החמישית קודמת, בתוכנה ומעלתה לעבודה של השנה הרביעית, **וּכְמוֹ ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״, שֶׁבְּלִי זֶה** ללא ההכנה וההקדמה של ברכת התורה **אִי־אֶפְשָׁר** אפילו **לְהַתְחִיל לִלְמוֹד תּוֹרָה (״אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״), וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁאֲכִילַת פֵּירוֹת נֶטַע רְבָעִי בִּירוּשָׁלַיִם** בקדושה **תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי** כנדרש, ותפעל את פעולתה, **צָרִיךְ** האדם **לִהְיוֹת מִלְּכַתְּחִלָּה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהוּא מוּכָן לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְכָל מָקוֹם,** ולהביא את הקדושה **גַּם** אפילו **לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁגּוּשָׁהּ** גושי העפר שלה **טָמֵא וַאֲוִירָהּ טָמֵא**[51], וכל זה **כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה** שבשבילה נברא העולם **לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.**

הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל, שֶׁעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית בָּאָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לַכַּוָּנָה, הֲרֵי זֶה בְּהִיפּוּךְ הַסֵּדֶר, וּכְמוֹ ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״, שֶׁבְּלִי זֶה אִי־אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל לִלְמוֹד תּוֹרָה (״אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״), וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁאֲכִילַת פֵּירוֹת נֶטַע רְבָעִי בִּירוּשָׁלַיִם תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי, צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְּכַתְּחִלָּה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהוּא מוּכָן לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְכָל מָקוֹם, גַּם לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁגּוּשָׁהּ טָמֵא וַאֲוִירָהּ טָמֵא[51], כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

51) שבת טו, ב. רמב״ם הל׳ טומאת מת רפי״א.

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ׳ ב

הקב״ה, וכי **פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יִינַק דָּבָר טָמֵא** – מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא לאשה מן העבריות שתניקהו. **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה** ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב **וְגוֹ׳״**, ומבארת הגמרא, **לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה** – למי לימד הקב״ה תורה, **וּלְמִי** הוא **יָבִין שְׁמוּעָה, לְגְמוּלֵי** - למי שהבדיל עצמו ונגמל **מֵחָלָב** טמא, **וּלְעַתִּיקֵי** – למי שהעתיק עצמו **מִשָּׁדַיִם** טמאות.

״**וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ׳״, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** מה שאמר ׳העלמה׳ **מְלַמֵּד, שֶׁהָלְכָה** מרים להביא לה מינקת **בְּזִרְיזוּת כְּעַלְמָה** – כנערה שכל כוחה עליה. **וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר** מה שנאמר ׳**הָעַלְמָה**׳ היינו **שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ** - שלא אמרה שהיא אחותו ומביאה את אם הילד.

״**וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה** והינקהו לי ואתן את שכרך, ותקח האשה הילד ותניקהו״, מבארת הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,** נזרקה בה רוח נבואה והיא **מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִּתְנַבְּאָה,** שלשון ׳**הֵילִיכִי**׳ בנוטריקון, היינו **הָא** – תינוק זה, **שֶׁלִּיכִי** – שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד. הניקי אותו ׳**וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן** את **אֲבִידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן** על כך.

נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, ״**וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן** את התף **וְגוֹ׳״**, שואלת הגמרא, מפני מה נאמר **אֲחוֹת אַהֲרֹן, וְלֹא** נאמר **אֲחוֹת מֹשֶׁה**. ומשיבה, **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה** מרים **מִתְנַבְּאָה** כן, עוד בטרם נולד משה, **כְּשֶׁהִיא** רק **אֲחוֹת אַהֲרֹן** ולא אחות משה,

---

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ׳ א

הַדְּבָרִים קַל **וְחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע** שהיה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ** היה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **מֹשֶׁה,** שהרי תורתו של משה לימד לאליהו, ומצינו **שצָף הַבַּרְזֶל מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.**

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לא היה הארון מונח בנילוס, אלא **בְּקַבְּרָנִיט** - בקברות **שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבְּרָנִיט שֶׁל מְלָכִים** – במקום קברותיהם, **וְאָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** זמן קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלות עצמותיך, **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזַע אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** והכיר משה שהוא ארונו, **נָטְלוֹ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוּ אֶצְלוֹ.**

וְכָל אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר בדרך עלייתם לארץ כנען, **הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת** – ארונו של יוסף, **וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה** – ארון הברית שבו היו הלוחות, **מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁכִין** שראו זאת זה לצד זה **אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל** – מה הם **שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, אָמְרוּ** להם ישראל, ארון **אֶחָד** הוא **שֶׁל מֵת, וְאֶחָד שֶׁל הַשְּׁכִינָה. חזרו** ושאלו, **וְכִי מַה, דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם** ארון שבו **הַשְּׁכִינָה** לצידו. **אָמְרוּ** להם ישראל,

בס"ד. שבת פרשת קדושים, ו' אייר (מאמר ב), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן[1], זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה[2], וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה שֶׁבִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' סוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ[3]: "שֶׁקָּנָה", הַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] וְתֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה, דְּהַיְנוּ מִי שֶׁתּוֹפֵס בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן וְחָקוּק עַל לוּחַ לִבּוֹ תָּמִיד, כְּמַאֲמַר רַז"ל[5] אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד־חָכָם כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה כּוּ', שֶׁאָז מִצְוָה לַעֲמוֹד מִפָּנָיו גַּם בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה[6], לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹכֵן עַד בְּקִרְבּוֹ גַּם בְּכְשֶׁעוֹסֵק בְּמִילֵי דְעָלְמָא, מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה חֲקוּקָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ וְעַל לִבּוֹ, וְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד[7]. וּמַמְשִׁיךְ, לְזֹאת כָּל אִישׁ נִלְבָּב אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ וְכָלְתָה נַפְשׁוֹ לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּתְמִידוּת וְלִהְיוֹת ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ תָּמִיד בְּלִי שׁוּם הֶפְסֵק וּפְרוּד לְעוֹלָם אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד, יְקָנֶה לוֹ הַתּוֹרָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ וְכוּ'. וּמוֹסִיף, וּבָזֶה יוּבָן טַעַם לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה[8] בְּשֵׁם הַ'סִּפְרִי'[9] שֶׁמִּצְוָה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֵידַע כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן כּוּ', וְהַיְנוּ לְהַמְשִׁיךְ אוֹר ה' עַל כָּל תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּפְרָטוֹתֵיהֶן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[10] כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ, "כּוּלָּךְ" דַּיְקָא. וּמְסַיֵּם, אַךְ מַחֲמַת

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**[1], ואמרו על כך חכמינו ז"ל **זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה**[2],
2 כלומר, אין הכוונה שצריך להדר ולכבד את הזקן בשנים אלא 'זקן' הוא ראשי
3 תיבות 'זה שקנה חכמה' והכתוב אומר שצריך לכבד תלמיד חכם (גם אם הוא
4 צעיר בשנים) **וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמרו הפותח
5 בפסוק **הַזֶּה שֶׁבִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**
6 ספר מאמרי חסידות שלו על פרשיות
7 התורה של חומשים ויקרא־במדבר־
8 דברים (ושיר השירים) **סוֹף**
9 **פָּרָשָׁתֵנוּ**[3], פרשת קדושים, **וְזֶה־**
10 **לְשׁוֹנוֹ: "שֶׁקָּנָה", הַיְנוּ כְּמוֹ**
11 **שֶׁכָּתוּב**[4] בנבואת ירמיהו על תלמידי
12 החכמים **וְתֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה, דְּהַיְנוּ**
13 **מִי שֶׁתּוֹפֵס** וקולט דברי תורה
14 **בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן וְחָקוּק** תלמודו
15 **עַל לוּחַ לִבּוֹ תָּמִיד** ואינו שוכח
16 את תלמודו, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[5]
17 **אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד־חָכָם כָּל**
18 **שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה**
19 **כּוּ'** ועונה מיד, כי הוא זוכר היטב את
20 מה שלמד, **שֶׁאָז** כאשר דברי התורה
21 שלמד חקוקים במוחו ולבו **מִצְוָה**
22 **לַעֲמוֹד מִפָּנָיו גַּם בְּשָׁעָה**
23 **שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה**[6], **לְפִי**
24 **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹכֵן עַד**
25 תמיד, לעולם **בְּקִרְבּוֹ גַּם**
26 **בְּכְשֶׁעוֹסֵק בְּמִילֵי דְעָלְמָא** בענייני
27 העולם, **מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה**
28 **חֲקוּקָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן**
29 **שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ וְעַל לִבּוֹ, וְאוֹרַיְתָא**
30 **וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא**
31 **חַד**[7] והתורה והקדוש־ברוך־הוא
32 הכול אחד, ולכן אם התורה נמצאת בו,
33 הרי הקדוש־ברוך־הוא שורה בו, ולכן
34 מצווה לקום מפניו ולהדרו ולכבדו
35 (וכמבואר בפרטיות יותר ב'הוספות'
36 למאמר זה ב'לקוטי תורה': "... למד
37 איזו מסכתא ויודע אותה בעל פה, ודמי
38 לי' כמאן דמנח בקופסא, הנה כשחושב
39 ומדבר בה אזי היא גלויה במחשבתו ובדבורו בבחינת גילוי, אך בעידנא
40 [ש]אינו חושב אז מעניין אותה המסכתא הברורה לו, הרי אז נסתלק עניין
41 השכלה שבמסכתא ההיא משכלו וממחשבתו ודיבורו ואינה מתגלית בהם כלל
42 וכלל. ואף־על־פי־כן אי אפשר לומר שאינה נמצאת כלל בשכלו שהרי תיכף

ביאור בדרך אפשר

43 שיחזור וירצה לדבר ממנה יחשוב וידבר ממנה בשלימות בכל הפרטים, דהא
44 דמי' לי' כמאן דמנח בקופסא כנ"ל. וכיוון שכן, בהכרח לומר שגם בעידנא
45 דלא עסיק בה, ישנה אצלו בשלימות בשכלו').
46 **וּמַמְשִׁיךְ** אדמו"ר הזקן במאמר ב'לקוטי תורה', **לְזֹאת** בגלל החשיבות
47 הגדולה של זיכרון דברי תורה, כאמור
48 לעיל, **כָּל אִישׁ נִלְבָּב** בעל לב
49 **אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ** לבו מתעורר
50 להתנדב **וְכָלְתָה נַפְשׁוֹ** ויש לו
51 שאיפה ותשוקה גדולה, עד כלות
52 הנפש, **לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ**
53 **בִּתְמִידוּת וְלִהְיוֹת ה' שׁוֹכֵן**
54 **בְּקִרְבּוֹ תָּמִיד בְּלִי שׁוּם הֶפְסֵק**
55 בהשראת השכינה **וּפְרוּד** מהקדוש־
56 ברוך־הוא **לְעוֹלָם אֲפִילוּ רֶגַע**
57 **אֶחָד** גם בשעה שאינו עוסק בתורה
58 אלא 'במילי דעלמא', כאמור לעיל,
59 **יִקְנֶה לוֹ הַתּוֹרָה** וישנן את דברי
60 היטב **בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**
61 **וְכוּ'** כדי לזכור אותם תמיד.
62 **וּמוֹסִיף, וּבָזֶה יוּבָן טַעַם** לפי
63 פנימיות העניינים **לְמַה שֶׁכָּתוּב**
64 **בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה**[8]
65 לאדמו"ר הזקן **בְּשֵׁם הַ'סִּפְרִי'**[9]
66 מדרש ההלכה לחומש דברים, לגבי
67 המצווה ללמוד בתורה **שֶׁמִּצְוָה עַל**
68 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל
69 **לֵידַע** לדעת **כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן**
70 **כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן**
71 פרטי ההלכות של כל דיוק בדיני כל
72 אחת מהמצוות **כּוּ', וְהַיְנוּ** יש
73 חשיבות מיוחדת ללימוד כל הפרטים
74 וכל הדקדוקים הנוגעים לקיום כל אחת
75 מהמצוות, כדי **לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה
76 למטה ולגלות **אוֹר ה' עַל כָּל**
77 **תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**
78 **הָאֱלֹקִית** המקבילות לתרי"ג המצוות
79 **בִּפְרָטוֹתֵיהֶן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]
80 ב'שיר השירים' בשבחים שהקדוש־
81 ברוך־הוא ה'דוד' משבח את רעייתו, כנסת ישראל, **כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי**
82 **וּמוּם אֵין בָּךְ, "כּוּלָּךְ" דַּיְקָא** ולפי פנימיות הדברים הכוונה להשראת
83 השכינה וגילוי והארת אלוקות באופן פנימי ועמוק בכל פרט ופרט מתרי"ג
84 כוחות הנפש.

---

1) פרשתנו יט, לב. 2) קידושין לב, ב. 3) ל, ד. 4) ירמי' ב, ח. 5) שבת קיד, א. 6) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ד ס"א ואילך. 7) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחילתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. 8) הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד. 9) עקב יא, כב. 10) שה"ש ד, ז.

ביאור בדרך אפשר

וּמְסַיֵּם, אַךְ מַחֲמַת צוֹק הָעִתִּים הקשיים המיוחדים שקיימים בדורות אלו **וְקוֹצֶר רוּחַ דַּעַת הַמַּשִּׂיג** האדם הלומד דעתו קצרה מללמוד ולשנן את דברי התורה ופרטי ההלכות של כל המצוות כראוי **וְעוֹמֶק הַמּוּשָׂג** בגלל העומק וההיקף של דברי התורה שצריך ללמוד ולהשיג, כך שקשה ללמוד ולזכור תמיד את פרטי ההלכות והדקדוקים של כל תרי"ג המצוות כפי שהיה מן הראוי, כאמור, **עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִשְׁתַּדֵּל** כל אדם **לְקַבֵּל עוֹז וְתַעֲצוּמוֹת** לאזור כוחות **לְקָנוֹת וְלַחְקוֹק בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב** משה רבינו **מִפִּי הַגְּבוּרָה** הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהֵן** חמשה חומשי התורה **שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה כּוּלָּהּ, כַּנּוֹדָע** בדברי חכמינו ז"ל **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה דּוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ** של דברי התורה שבכתב **תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת**[11], ונמצא שההלכות נלמדות מפסוקי התורה **רַק שֶׁהֵן** ההלכות כפי שהן מרומזות בתורה שבכתב **בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, בְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** בעולם המכוסה (כלשון הזוהר על הכתוב "ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם" מ"עלמא דאתכסיא" ל"עלמא דאתגלייא") שהרי בפסוקים עצמם אין פרטי ההלכות ברורים. **וּמֵעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא** העולם הגלוי **הִיא הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** שבה הלכות המצוות באות בגלוי, **עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה** כל אדם **וְיַחְקוֹק** במוחו ולבו **סֵדֶר קָדָשִׁים** מששה סדרי המשנה **הַנִּקְרָא "חָכְמָה" בְּדִבְרֵי רַז"ל**[12] כמאמר חכמינו ז"ל על הפסוק "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות", ויש לסדר קדשים עוד מעלה מיוחדת, **וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל**[13].

עד כאן מדברי אדמו"ר הזקן במאמר דיבור־המתחיל 'והדרת פני זקן' בספר 'לקוטי תורה'.

וְצָרִיךְ לְהָבִין בְּנוֹגֵעַ לְבֵאוּר מַעֲלַת סֵדֶר קָדָשִׁים (שֶׁלָּכֵן

ביאור בדרך אפשר

1 צוֹק הָעִתִּים וְקוֹצֶר רוּחַ דַּעַת הַמַּשִּׂיג וְעוֹמֶק
2 הַמּוּשָׂג, עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִשְׁתַּדֵּל לְקַבֵּל עוֹז
3 וְתַעֲצוּמוֹת לִקְנוֹת וְלַחְקוֹק בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן
4 שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב
5 מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁהֵן שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
6 וְשֶׁבְּעַל־פֶּה כּוּלָּהּ, כַּנּוֹדָע שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה
7 דּוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת[11],
8 רַק שֶׁהֵן בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, בְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא.
9 וּמֵעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הִיא הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, עַל־
10 כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה וְיַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים
11 הַנִּקְרָא "חָכְמָה" בְּדִבְרֵי רַז"ל[12], וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו
12 שֶׁל אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל[13].
13 **וְצָרִיךְ** לְהָבִין בְּנוֹגֵעַ לְבֵאוּר מַעֲלַת סֵדֶר קָדָשִׁים
14 (שֶׁלָּכֵן עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה
15 וְיַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים), דְּבִשְׁלָמָא הַטַּעַם שֶׁסֵּדֶר
16 קָדָשִׁים נִקְרָא "חָכְמָה", הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיַן "זָקֵן
17 שֶׁקָּנָה חָכְמָה", וּכְפִי שֶׁמַּדְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת
18 הַתּוֹרָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, כִּי מוֹחַ הַזִּכָּרוֹן
19 הוּא מוֹחַ הַחָכְמָה[14], וְכֵיוָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים נִקְרָא
20 "חָכְמָה", לָכֵן יֵשׁ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת לִקְנוֹת וְלַחְקוֹק
21 סֵדֶר קָדָשִׁים בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן. אֲבָל מַה שַׁיָּךְ לְכָאן
22 הָעִנְיָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם.
23 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים בֵּאוּר הַפָּסוּק "כּוּלָּךְ יָפָה
24 רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ" (הַמּוּבָא

ביאור בדרך אפשר

44 **עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה וְיַחְקוֹק** בזיכרון, כל אחד גם מי שקשה
45 לו ללמוד את כל פרטי ההלכות של כל מצוות התורה, **סֵדֶר קָדָשִׁים),**
46 **דְּבִשְׁלָמָא,** מילא הסברא **הַטַּעַם** שמביא רבנו הזקן במאמר לשינון סדר
47 קדשים **שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים נִקְרָא** בדברי חכמינו ז"ל **"חָכְמָה", הֲרֵי**
48 **זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיַן "זָקֵן שֶׁקָּנָה**
49 **חָכְמָה",** קניין וחקיקת דברי התורה
50 במוח **וּכְפִי שֶׁמַּדְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ**
51 **לִקְנוֹת הַתּוֹרָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן**
52 **שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, כִּי מוֹחַ הַזִּכָּרוֹן**
53 **הוּא מוֹחַ הַחָכְמָה**[14], (וכמבואר
54 ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן: "... ובזה
55 יובן מה שכתוב ב'פרדס' וגם בשאר
56 ספרים שיכולין להוציא שמן מכל
57 חלקי דומם צומח חי מדבר גם מבחינת
58 הדומם כאבנים... כי השמן הוא בחינת
59 החכמה בפרט הנמצא גם בכל מציאות
60 פרטי... וכמו שכתוב מה רבו מעשיך
61 כולם בחכמה עשית... והיינו בחינת
62 הביטול במציאות שיש בכל נברא
63 שממנו יחיה מנפילתו בשבירה
64 ['שבירת הכלים' של עולם התוהו]
65 וכמו שכתוב והחכמה תחיה כו'. וזהו
66 שאמרו ז"ל דכשם שהזית משכח
67 תלמודו של ע' שנה, פירוש השכחה
68 באה מצד השבירה כי השכחה הוא
69 היסח הדעת... ועל כן הזית המר שהוא
70 מקליפת נוגה... ששורשו בא מצד
71 השבירה לכך הוא משכח תלמודו של
72 ע' שנה כו'. אך כשכותשין את הזית
73 ומוציאין ממנו השמן שהוא בחינת
74 החכמה שהוא בבחינת מוח הזיכרון...
75 הוא מחזיר תלמודו של ע' שנה כי
76 החכמה הוא היפוך השכחה מפני שלא
77 היה שבירה כלל בחכמה כנזכר לעיל...
78 בחכמה יש כח להחזיר מה ששכח...").
79 **וְכֵיוָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים נִקְרָא "חָכְמָה",** והחכמה שייכת במיוחד
80 לזיכרון, כאמור, **לָכֵן יֵשׁ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת לִקְנוֹת** ללמוד ולשנן
81 **וְלַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן. אֲבָל מַה שַׁיָּךְ לְכָאן**
82 לנושא החקיקה בזיכרון **הָעִנְיָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל**
83 **אָדָם?**
84 **ב) וְיוּבָן** הקשר בין העובדה שלימוד סדר קדשים מכפר עוונות ללימוד
85 סדר קדשים בעל־פה **בְּהַקְדִּים** תחילה **בֵּאוּר הַפָּסוּק** ב'שיר השירים'
86 **"כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ" (הַמּוּבָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**

---

11) מנחות כט, ב. 12) שבת לא, סע"א. 13) ראה גם פע"ח שער הנהגת הלימוד. וראה מנחות קי, א וברש"י שם. 14) תו"א הוספות לתצוה קי, ד. לקו"ת הוספות לויקרא נב, ד.

ביאור בדרך אפשר

שָׁם דיבור המתחיל 'והדרת פני זקן'), **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה** בשבח זה האמור על בני ישראל **שְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים, כפי שממשיך ומפרט. **עִנְיַן הָאֶחָד, "כּוּלָּךְ יָפָה"**, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַיּוֹפִי** העילוי והשלמות של בני ישראל **בְּכָל תַּרְיַ"ג הָאֲבָרִים (וְהַכֹּחוֹת)** של הנשמה, **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי קִיּוּם תַּרְיַ"ג מִצְוֹת** שכל אחת מהן קשורה באחד מתרי"ג כוחות הנשמה, או השלימות והעילוי של תרי"ג כוחות הנשמה שנעשה **עַל־יְדֵי לִימוּד כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן** ההלכות של **כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן כּוּ', כַּנַּ"ל (מִ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה') שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות לימוד פרטי דיני המצוות **מַמְשִׁיךְ** האדם הלומד **אוֹר ה'** ומגלה אלוקות **עַל כָּל תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּפְרָטוֹתֵיהֶן** כלומר, ההמשכה בכל כוח מתרי"ג הכוחות היא בכל פרטי הכוח. **וְעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות המשכת וגילוי אלוקות בנשמה **נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּ"רַעְיָתִי", שֶׁהוּא הַחִבּוּר דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל** הבחינה האלוקית שהיא המקור של נשמות ישראל **עִם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** בעצמו.

וְעִנְיָן הַשֵּׁנִי שבו מדובר בפסוק זה לפי פנימיות העניינים, **"וּמוּם אֵין בָּךְ", שֶׁזֶּהוּ הַתְּנַאי** להמשכת וגילוי אלוקות בנשמה **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע"**, להתרחק מעשיית רע, היינו עבירה על מצוות התורה, **כִּי כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא וְעָוֹן, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁעֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים** ועושים מחיצה ופירוד **בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקֵיכֶם**[15], **לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ"רַעְיָתִי"** שענייננו הוא כאמור חיבור וקישור בין הקדוש־ברוך־הוא וכנסת ישראל. **וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא**[16] **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְרָשָׁעִים** שעשו עבירות **לְהַתְחִיל לַעֲבוֹד ה' בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִיפּוֹת** הכוחות הלא רצויים המעלימים ומסתירים על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה על הפרי **שֶׁהֵם** ה'קליפות' **מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כּוּ'** וכאשר עושים תשובה 'שוברים' ומבטלים את המחיצה הזו ואז יכול להיות החיבור בין הקדוש־ברוך־הוא וכנסת ישראל.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶׁהַפָּסוּק מוֹסִיף ואומר שהשבח של כנסת ישראל הוא **"וּמוּם אֵין בָּךְ", דְּלִכְאוֹרָה, לְאַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱמַר "כּוּלָּךְ יָפָה", מוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁ"מוּם אֵין בָּךְ", שֶׁהֲרֵי עִנְיָן שֶׁל מוּם הוּא הֵפֶךְ הַיּוֹפִי** ואם יש יופי, מובן מאליו שאין מום שהוא סתירה ליופי. **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁ"כּוּלָּךְ יָפָה"** ולכאורה מובן מזה שאכן אין מום וגם המצב ב'סור מרע' הוא כראוי, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למעשה **הֲרֵי הוּא בַּעַל מוּם, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[17] **אֲפִילּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרִמּוֹן, וְהַיְנוּ, שֶׁהֵם** אותם 'פושעי ישראל' **מְלֵאִים (בְּכָל אֲבָרֵיהֶם) בְּמִצְוֹת** מסוג של "עשה טוב", ולכן הם ראויים לשבח של **"כּוּלָּךְ יָפָה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי הֵם בַּעֲלֵי מוּם, שֶׁעוֹבְרִים עֲבֵרוֹת בְּמִזִּיד** ואינם מקיימים את הציווי "סור מרע", **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי פֶּשַׁע הוּא בְּמִזִּיד**[18] כדברי חכמינו ז"ל (בגמרא, לגבי נוסח הוידוי של הכהן הגדול ביום הכיפורים שכולל הלשונות 'חטא' ו'עוון' ו'פשע'). **וְלָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב שֶׁנּוֹסֵף לְךָ שֶׁ"כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי"** ב"עשה טוב", **הִנֵּה עוֹד זֹאת, "וּמוּם אֵין בָּךְ"** ב"סור מרע". **אָמְנָם מַחֲמַת צוֹק הָעִתִּים כּוּ'** הקשיים המיוחדים בעבודת ה' בדורות האחרונים **(שֶׁבָּזֶה קָאֵי** עומד, עוסק **בִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' כָּאן), יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיֶּחְסַר לֹא רַק בְּעִנְיַן**

---

15) ישעי' נט, ב. 16) פי"ז. 17) סוף מס' חגיגה. 18) ראה יומא לו, ב.

ביאור בדרך אפשר

דְּ"כוּלָּךְ יָפָה" שֶׁנַּעֲשָׂה ואפשר להגיע אליו **עַל־יְדֵי לִימוּד וִידִיעַת כָּל פְּרָטֵי תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת, אֶלָּא יֶחְסַר גַּם בָּעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ"** כי ב'צוק העיתים' קשה להתגבר גם בעניין 'סור מרע'. **וְעַל זֶה** כדי להביא להמשכת וגילוי אלוקות בנשמה למרות המצב הרוחני הקשה בדורות אלה הסובלים מ'צוק העתים' **הִיא הָעֵצָה שֶׁיִּקְּנֶה וְיַחְקוֹק** בזיכרונו **סֵדֶר קָדָשִׁים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת, הֵן הָעִנְיָן דְּ"כוּלָּךְ יָפָה"** ב"עשה טוב", **כֵּיוָן שֶׁנִּקְרָא "חָכְמָה", וְהֵן הָעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ"** ב"סור מרע", **כֵּיוָן שֶׁ**הלימוד בסדר קדשים **מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁכַּפָּרָה הִיא לְשׁוֹן קִנּוּחַ** ניקוי, **שֶׁמְּקַנֵּחַ** מנקה **(וּמֵסִיר לְגַמְרֵי) לְכִלּוּף הַחֵטְא**[19], **וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל עִנְיַן הַמּוּם** ואפשר לשבח את כנסת ישראל לא רק ב'כולך יפה' אלא גם ב'ומום אין בך'.

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו"ר[20], הרבי הריי"צ **שֶׁלִּימוּד הַמַּאֲמָר "וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'** שהובא לעיל בתחילת המאמר **מְעוֹרֵר קַבָּלַת הֶאָרַת 'יְחִידָה' שֶׁבַּנְּשָׁמָה** החלק הכי עמוק והכי פנימי של הנשמה שנקרא בשם 'יחידה' (הרומז לחלק הכי נעלה והכי 'עצמי' מבין חמש הדרגות של הנשמה – נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה) **בִּפְנִימִיּוּת** שתאיר בנשמה בצורה פנימית, ניכרת ומורגשת. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בְּתוֹכָן הַמַּאֲמָר** העוסק בהמשכת וגילוי אלוקות על הנשמה, כמבואר לעיל, **מְדוּבָּר אוֹדוֹת בְּחִינַת הַ'יְחִידָה'** שבנשמה עצמה. **וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, עַל־פִּי הַיָּדוּעַ**[21] בתורת החסידות **שֶׁמְּצַד גִּילּוּי בְּחִינַת הַ'יְחִידָה'** שבנשמה (**שֶׁלְּמַעְלָה** שהיא נעלית יותר **מִכָּל אַרְבַּע הַבְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה־חַיָּה) מִתְבַּטֶּלֶת מְצִיאוּת הַקְּלִיפּוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁם** אל מול הגילוי העצום של 'יחידה' **אֵין לָהֶם** ל'קליפות' **תְּפִיסַת מָקוֹם, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[22] **בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ** כלומר, לכל בחינה ועניין בקדושה יש כנגדו עניין ב'קליפה' ככתוב 'את זה לעומת זה עשה אלוקים', ועל כך מובא בחסידות לשון חכמינו ז"ל שלקליפות יש 'בבואה' – 'צל', אך 'בבואה דבבואה' – צל הצל, זוהי בחינת ה'יחידה' ועצם הנפש – אין להם. **וְזֶהוּ עִנְיַן בִּטּוּל מְצִיאוּת הַחֵטְא** שנובע מה'קליפות', **שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּסֵדֶר קָדָשִׁים שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם,** ומקנח ומנקה אפילו את הלכלוך שנגרם על העוונות של 'פושעי ישראל' **כַּנַּ"ל.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לְהַמְבֹאָר בְּסוֹף הַמַּאֲמָר 'והדרת פני זקן' ב'לקוטי תורה' **[בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **שְׁחוֹרָה אֲנִי**[23], **וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו"ר**[20], **שֶׁלְּטַעַם פְּנִימִי** לא ידוע **נִדְפַּס סוֹף הַמַּאֲמָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל שְׁחוֹרָה אֲנִי**[24]**] בְּפֵרוּשׁ סִיּוּם הַכָּתוּב (מִפְּנֵי שֵׁיבָה גּוֹ') וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ, שֶׁקָּאֵי** מכוון **עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת,** הספירה הנמוכה והתחתונה מעשר הספירות העליונות **שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַ'יְחִידָה', שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

ביאור בדרך אפשר

1 דְּ"כוּלָּךְ יָפָה" שֶׁנַּעֲשָׂה
2 עַל־יְדֵי לִימוּד וִידִיעַת כָּל פְּרָטֵי תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת,
3 אֶלָּא יֶחְסַר גַּם בָּעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ". וְעַל זֶה
4 הִיא הָעֵצָה שֶׁיִּקְּנֶה וְיַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
5 שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת, הֵן הָעִנְיָן דְּ"כוּלָּךְ יָפָה", כֵּיוָן
6 שֶׁנִּקְרָא "חָכְמָה", וְהֵן הָעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ",
7 כֵּיוָן שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁכַּפָּרָה הִיא
8 לְשׁוֹן קִנּוּחַ, שֶׁמְּקַנֵּחַ (וּמֵסִיר לְגַמְרֵי) לְכִלּוּף
9 הַחֵטְא[19], וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל עִנְיַן הַמּוּם.
10 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־
11 קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו"ר[20], שֶׁלִּימוּד
12 הַמַּאֲמָר "וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'
13 מְעוֹרֵר קַבָּלַת הֶאָרַת 'יְחִידָה' שֶׁבַּנְּשָׁמָה
14 בִּפְנִימִיּוּת. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בְּתוֹכָן הַמַּאֲמָר
15 מְדוּבָּר אוֹדוֹת בְּחִינַת הַ'יְחִידָה'. וְיֵשׁ לוֹמַר
16 הַבֵּאוּר בָּזֶה, עַל־פִּי הַיָּדוּעַ[21] שֶׁמִּצַּד גִּילּוּי בְּחִינַת
17 הַ'יְחִידָה' (שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל אַרְבַּע הַבְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־
18 רוּחַ־נְשָׁמָה־חַיָּה) מִתְבַּטֶּלֶת מְצִיאוּת הַקְּלִיפּוֹת,
19 כֵּיוָן שֶׁשָּׁם אֵין לָהֶם תְּפִיסַת מָקוֹם, כְּמַאֲמַר
20 רַז"ל[22] בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ. וְזֶהוּ עִנְיַן
21 בִּטּוּל מְצִיאוּת הַחֵטְא, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּסֵדֶר
22 קָדָשִׁים שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, כַּנַּ"ל.
23 **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לְהַמְבֹאָר בְּסוֹף
24 הַמַּאֲמָר [בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל שְׁחוֹרָה
25 אֲנִי[23], וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי
26 אַדְמו"ר[20], שֶׁלְּטַעַם פְּנִימִי נִדְפַּס סוֹף הַמַּאֲמָר
27 בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל שְׁחוֹרָה אֲנִי[24]] בְּפֵרוּשׁ סִיּוּם
28 הַכָּתוּב (מִפְּנֵי שֵׁיבָה גּוֹ') וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ, שֶׁקָּאֵי עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהַפֵּירוּשׁ
29 בָּזֶה הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַ'יְחִידָה', שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁבָּאָדָם,

---

19) תניא אגה"ת פ"א. 20) שיחת י"ט כסלו תש"ז (ספר השיחות תש"ז ע' 93). 21) ראה לקו"ת תצא לו, ג. 22) גיטין סו, א. 23) ראה המצויין בסוף המאמר: "ועיין מ"ש ע"פ מפני שיבה תקום והדרת כו' סד"ה שחורה אני ונאוה" (לקו"ת שה"ש יא, סע"א ואילך). 24) וע"פ המבואר לעיל שמצד בחי' היחידה נעשה כפרת העוונות, כיון שבבואה דבבואה לית להו, יובן גם השייכות למשנ"ת בד"ה שחורה אני (ז, ד) בענין יריעות שלמה, שאין לעומתם בקליפות כלל.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבָּאָדָם, האור האלוקי נמשך מדרגה לדרגה ויורד מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו ועד לעולמות ונבראים נחותים ומוגבלים ב'סדר השתלשלות' של מעבר הדרגתי מדרגה לדרגה, וגם סדר התגלות כוחות הנפש הוא לפי 'סדר השתלשלות' המקביל ל'סדר השתלשלות' של האור האלוקי, וכשם שלמעלה באלוקות יש בחינות ומדרגות נעלות שלמעלה מ'סדר השתלשלות', כך חלק הנשמה הנקרא

נִמְשֶׁכֶת וּמְאִירָה בִּפְנִימִיּוּת בְּכָל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, עַד לְבְחִינַת הַמַּלְכוּת.

ביאור בדרך אפשר

'יחידה' הוא למעלה מ'סדר השתלשלות' של כוחות הנפש, ובחינה זו ה"יחידה", **נִמְשֶׁכֶת וּמְאִירָה בִּפְנִימִיּוּת בְּכָל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, עַד לְבְחִינַת הַמַּלְכוּת** כי בהיותה נעלית מ'סדר השתלשלות' של כל הכוחות אין גבול להארה ולהתפשטות שלה והיא מאירה גם בדרגות הכי נחותות, וכך בני ישראל אכן ראויים לשני השבחים גם 'כולך יפה' וגם 'מום אין בך', כמבואר לעיל.

המשך ביאור במס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

ממין כשב בפני עצמו, כשר לקרבן, **פְּרָט** לְנולד מן הַכִּלְאַיִם – משני מינים ביחד, כגון מתייש ורחל, שפסול לקרבן. וממה שנאמר 'אוֹ עֵז' דרשו **פְּרָט לְנִדְמֶה** – דומה למין אחר, ואם כן קשה מה הוצרכנו לדרשת 'ושעיר עזים אחד'.

מתרצת הגמרא: **צְרִיכָא, דְּאִי מִהָתָם** – מדרשת 'או עז', **הֲוָה אָמִינָא, הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שהוא פסול, אינם אלא **הֵיכָא דְּלֵא נְחַת לְדָרֵי** – כאשר לא ירד ונשתייך למשפחתו, דהיינו אמו, והיה דומה רק לאם אמו, ואמו אף היא לא היתה דומה לאמה, כגון שהיה עז בן רחל בן עז. **אֲבָל הֵיכָא דְּנַחַת [לְדָרֵי]** – אבל כאשר היה דומה לאמו, ורק לא היה דומה לאם אמו, כגון עז בן עז בן רחל, **אִימָא** – הייתי אומר **לֵא** יפסל, לכך הוצרכנו פסוק של 'אחד'. **וְאִי מֵהָכָא** – ואם נאמר רק הפסוק של 'אחד', **הֲוָה אָמִינָא, הָנֵי מִילֵּי** – הייתי אומר שאין נדמה פסול, אלא **לְגַבֵּי קָרְבַּן חוֹבָה,** כמו שעיר ראש חודש, **אֲבָל** לקרבן **נְדָבָה לֵא** יפסל. **צְרִיכָא** – לכך הוצרך הפסוק 'שור או עז' ללמדנו שפסול גם בקרבן נדבה.

הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין שה שאינו מיוחד לדורותיו לדעת רבי מאיר: **אָמַר רַבִּי אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, הַכֹּל מוֹדִים** – רבי מאיר וחכמים, **דְּאֵין לוֹקִין עַל צַמְרוֹ** של שה שאינו מיוחד לדורותיו, **מִשּׁוּם** איסור **כִּלְאַיִם** [–כלאי בגדים] דהיינו כשלבשו עם פשתן. והטעם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב יא) 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר **וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו', ומקישים צמר לפשתים, מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה** – כשם שפשתן הנאסר הוא שלא נשתנה, כי אין פשתן מקבל שינוי לעולם, **אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה,** וצמר שבא משה שאינו מיוחד לדורותיו נעשה בו שינוי.

הלכה נוספת: **אָמַר רַב פָּפָא, הַכֹּל מוֹדִים** – רבי מאיר וחכמים, **שֶׁצַּמְרוֹ** של שה שאינו מיוחד לדורותיו, **פָּסוּל לִתְכֵלֶת** בציצית, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כב יא–יב) 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר **וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ',** היינו מן הצמר ומן הפשתים, משמע שהצמר הכשר לציצית הוא רק זה שאפשר להקישו לפשתים, ויש לדרוש, **מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה.**

הלכה נוספת: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין צַמְרוֹ** של שה שאינו מיוחד לדורותיו, **מְטַמֵּא בִּנְגָעִים** – אין נוהג בו דין נגעי בגדים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא יג מז) 'וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בוֹ נֶגַע צָרַעַת **בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים', מַה פִּשְׁתִּים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה.**

הגמרא דנה אם שינוי הבא על ידי דילוי נחשב שינוי: **אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנוּ נֹאמַר** – על פי דרשותיהם של האמוראים שלפנינו, שאם **הִדְּלָה** – הגביה את זמורות **הַגֶּפֶן,** ופשטם **עַל גַּבֵּי תְּאֵינָה, יֵינוֹ פָּסוּל לְנִסָּכִים.** מבררת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שפסול. משיבה הגמרא, שנאמר (ויקרא כג לז) 'אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' **וְזֶבַח וּנְסָכִים** דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ', ויש להקיש נסכים לזבח, **מַה זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה,** כמו שנתבאר לעיל, שבהמת נדמה פסולה לקרבן, **אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנוּ,** וגפן כשהוא מודלה על תאנה, מקבל כוחו גם מהתאנה, והרי זה נחשב שינוי בגפן.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא** – הקשה רבינא לרב אשי, לדבריך ששינוי הבא על ידי דילוי נחשב שינוי, אם כן, אם **הִדְלָה פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הִינָא** – סנה, **הָכִי נַמִּי דְּלִישְׁתַּנֵּי** – כמו כן נאמר שנשתנה הפשתן, שנכנס בו כח ההיגא. **וְאִם כֵּן** הוא שנשתנה הפשתן, **לֵא מָצִית אָמְרַת** – אינך יכול לדרוש מה שדרשו האמוראים לעיל 'מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה', **דְּהָא פִּשְׁתָּן נַמִּי מִשְׁתַּנֵּי** – שהרי אף הפשתן יכול להשתנות, ואם בכל זאת דרשו הדרשה הנזכרת, משמע ששברו ששינוי הבא על ידי דילוי אינו נחשב שינוי, ומכאן שאין לך לפסול לנסכים יין הבא מגפן שהדלה אותו על גבי תאנה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי לרבינא, **זֶה** [–יין] **נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ,** וזו ראיה שנכנס כוחה של התאנה בגפן. **וְזֶה** [–פשתן] **לֵא נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ** – משמע שלא נכנס כוחו של ההיגא בפשתן.

משנה

משנתינו דנה בבהמה המבכרת שילדה שני זכרים, או זכר ונקבה כאחת, מה דינם לענין נתינתם לכהן: **רָחֵל שֶׁלֹּא בִיכְּרָה** – שלא ילדה עדיין, **וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָת,** כלומר שנולדו ביחד. **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶן יִנָּתְנוּ לַכֹּהֵן,** כי שניהם בכורים. **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ **הַזְּכָרִים לַה'",** ומכך שנכתב 'הזכרים' בלשון רבים יש ללמוד שאפשר שיהיו שני בכורים בבהמה אחת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם** שיצאו שני ראשיהם כאחת, ובודאי רק אחד מהם יצא תחילה, אלא שאין יודעים מי מהם הבכור, ולפיכך אינו חייב לתת את שניהם לכהן, **אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד יִתֵּן לַכֹּהֵן.**

המשנה מוסיפה לבאר איזה מהם יתן לכהן: **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַכֹּהֵן בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפֶה,** שמן הסתם היפה והבריא יצא תחילה, שמרוב בריאותו הקדים את אחיו, והוא הבכור. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן,** כלומר שומן יהיה ביניהם, היינו מה שאחד שמן מחבירו, דנים עליו ביניהם הבעלים והכהן, ונוטלים הבעלים את השמן, שכן אומרים הבעלים לכהן, הבא ראיה שהשמן הוא שנולד ראשון והוא הבכור ותטלהו, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. **וְהַשֵּׁנִי** – הזכר השני שנשאר ביד הבעלים, **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – ירעה עד שיפול בו מום, ואחר כך יאכל, שהרי הוא ספק בכור, ואסור לאוכלו כשהוא תמים.

בס"ד. שיחת שבת פרשת קדושים, ו' אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. לפני הציווי "קדושים תהיו וגו'" שבהתחלת פרשתנו, באה הקדמה - כמו בכמה וכמה פרשיות בתורה - "וידבר ה' אל משה לאמר". ואחר־כך באה הקדמה נוספת - שבזה נבדלת פרשה זו משאר פרשיות התורה - "דבר אל כל עדת בני ישראל".

ועל זה מפרש רש"י - בהעתיקו את התיבות "דבר אל כל עדת בני ישראל" - "מלמד (היינו, שתיבות אלו באות ללמד ענין שישנו רק בפרשה זו ולא בשאר פרשיות, ומפרש מה באות תיבות אלו ללמד) שנאמרה פרשה זו בהקהל", לכל בני ישראל, שלכן נאמר "דבר אל כל עדת בני ישראל".

כלומר: כל שאר פרשיות התורה אמרם משה רבינו לכל בני ישראל לאחרי שאמרם לאהרן ובניו והזקנים, כפי שפירש רש"י מה שכתוב בפרשת תשא[1] "ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום גו'", "אחר שלמד לזקנים חוזר ומלמד .. לישראל", "כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו כו', נכנסו בניו כו', נכנסו זקנים כו' (ורק אחר־כך) נכנסו כל העם כו'"[2]; מה־שאין־כן פרשה זו אמרה משה מלכתחילה "בהקהל", "אל כל עדת בני ישראל" יחדיו[3].

ומוסיף רש"י לבאר הטעם ש"נאמרה פרשה זו בהקהל", דלא ככל שאר הפרשיות - "מפני שרוב גופי תורה תלויין בה".

ב. ולכאורה אינו מובן:

א) מהו ההכרח שבגלל ש"רוב גופי תורה תלויין בה" תצטרך פרשה זו להאמר "בהקהל"? - הן אמת שכיון שיש בה "רוב גופי תורה" צריכה פרשה זו לבוא לידיעתם של כל ישראל, אבל אף־על־פי־כן, גם אם לא היתה נאמרת "בהקהל", היה משה מלמדה לכל בני ישראל ככל הפרשיות?

ב) "קלאָץ־קשיא" - היכן מצינו שבפרשה זו נתחדשו "רוב גופי תורה":

הציוויים שנתחדשו בפרשה זו, כמו הציווי "ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו'"[4] (שזהו פרט במצות צדקה), וכיוצא בזה - אינם עיקרים בתורה;

ואילו הציוויים שבפרשה זו שהם "גופי תורה",

- כמו הציווי "איש אמו ואביו תיראו" "ואת שבתותי תשמורו"[5], שכיון שענינים אלו הם "גופי תורה" לכן נאמרו בעשרת הדברות[6], ובפרט שבנוגע לכיבוד ומורא אב ואם, אמרו חז"ל[7] שהשווה אותם הכתוב לכיבוד ומורא המקום, והרי כיבוד ומורא המקום הוא עיקר בתורה, וכן בנוגע לשמירת שבת אמרו חז"ל[8] שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה,

ועל־דרך־זה הציווי "וכי תזבחו זבח שלמים וגו'"[9], שהוא גם עיקר בתורה, שהרי "שלמים", "שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים"[10], הוא ענין עיקרי בקרבנות, וקרבנות הם עיקר בתורה, להיותם (א) משלשת הדברים שעליהם העולם עומד[11], (ב) מהלכות חמורות שבתורה[12] -

הרי ענינים אלו לא נתחדשו בפרשה זו, אלא נאמרו כבר לפני זה: "איש אמו ואביו וגו'" - בעשרת הדברות, וקרבן שלמים - בפרשת ויקרא[13].

---

1) לד, לב.
2) פרש"י עה"פ - מעירובין נד, ב.
3) ראה אוה"ח ריש פרשתנו.
4) יט, ט.
5) שם, ג.
6) יתרו כ, יב. שם, ח. וראה גם ויק"ר פכ"ד, ה.
7) קידושין ל, ב. תו"כ ריש פרשתנו.
8) ירושלמי ברכות פ"א ה"ח. נדרים ספ"ג. שמו"ר פכ"ה, יב. זח"ב מז, א. פט, א. וראה חולין ה, סע"א ובפרש"י. הובא בפרש"י עה"ת ס"פ שלח (בשמו של רבי משה הדרשן).
9) פרשתנו שם, ה.
10) פרש"י ויקרא ג, א.
11) אבות פ"א מ"ב.
12) תוד"ה ספרא - ברכות יח, ב.
13) ג, א ואילך.

וכיון שכן, הרי גם אם יימצא טעם והסבר לכך ש"גופי תורה" צריכים להאמר "בהקהל" - עדיין אינו מובן: כיון ש"גופי תורה" אלו לא נתחדשו בפרשה זו, אם כן, למה "נאמרה פרשה זו בהקהל"?

ג) לשון רש"י (וכן הוא ב'תורת כהנים'[14] ובמדרש[15] ששם הוא המקור דפירוש רש"י) הוא "רוב גופי תורה תלויין בה". ולכאורה, הוה־ליה־למימר שרוב גופי תורה נאמרו בה, נכללו בה, וכיוצא בזה, ומהו דיוק הלשון "תלויין בה"?

ג. אך קושיות אלו מתורצות אחת בחברתה:

רש"י אינו יכול לומר "שרוב גופי תורה נאמרו בה" (וכיוצא בזה) - כיון שבפרשה זו לא נאמרו גופי תורה כלל (כלומר: לא זו בלבד שלא נאמרו בה רוב גופי תורה, אלא שלא נאמרו בה גופי תורה כלל), שהרי כל גופי תורה שנזכרו בפרשה זו, נאמרו כבר בפרשיות לפני זה.

החידוש של פרשה זו הוא - ש"רוב גופי תורה תלויין בה", היינו, שאופן הקיום של רוב גופי תורה שכבר נאמרו בפרשיות שלפני־זה תלוי בפרשה זו, כי לולי פרשה זו היה יכול להיות קיומם באופן שהוא היפך רצון העליון, ובפרשה זו "תלוי" שיהיה קיומם כפי רצון העליון.

ולדוגמא: בנוגע ל(כיבוד ו)מורא אב ואם - שהוא עיקר בתורה ("גופי תורה") כנ"ל - הרי לולי פרשה זו היה מקום לומר שגם כאשר אביו יאמר לו חלל את השבת צריך לשמוע לו [ולכן "סמך שמירת שבת למורא אב ("איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו"), לומר אף־על־פי שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו"[16]], ונמצא, שקיום הציווי של כיבוד ומורא אב ואם "תלוי" בפרשה זו, שעל־ידה יתקיים ציווי זה כפי רצון העליון, ולא באופן הפכי חס־ושלום.

ועל־דרך־זה בנוגע להציווי דקרבן שלמים - שגם הוא עיקר בתורה כנ"ל - ש"תלוי" בפרשה זו, שבה נתבארו כמה וכמה פרטים באופן קיום הציווי שיהיה כפי רצון העליון, ולא באופן הפכי חס־ושלום.

וכן הוא בנוגע לכמה וכמה גופי תורה שנזכרו בפרשה זו.

ד. וכיון ש"רוב גופי תורה תלויין בה" - לכן "נאמרה פרשה זו בהקהל":

אילו היו נאמרים בפרשה זו גופי תורה חדשים - לא היה איכפת שכל בני ישראל ישמעו ציוויים אלו לאחרי שמשה יאמרם תחילה לאהרן, לבניו ולזקני ישראל, ורק לאחרי־זה יאמרם לכל בני ישראל;

אבל כיון שבפרשה זו תלויין רוב גופי תורה, היינו, שפרשה זו באה לבאר ולהבהיר בנוגע לציוויים שכבר נאמרו לפני זה שאופן קיומם יהיה כדבעי, ולולי פרשה זו עלולים לקיימם באופן שהוא היפך רצון העליון, ובפרט שהמדובר אודות ציוויים שהם עיקרים בתורה, "גופי תורה", ובזה גופא (לא רק ענינים אחדים, אלא) "רוב גופי תורה" - אזי חבל על כל רגע:

אי אפשר להמתין עד שמשה ילמד פרשה זו לאהרן, ואחר־כך לבני אהרן, ואחר־כך להזקנים - שהרי בינתיים עלולים בני ישראל לעשות "רוב גופי תורה" באופן שהוא היפך רצון העליון חס־ושלום,

[ואי אפשר להבהיר זאת בכך שבינתיים ישמעו כל בני ישראל מאהרן או בניו או הזקנים שכבר שמעו ממשה את הפירוש האמיתי באופן קיום ציווי פלוני - דכיון שבשמעם את הציווי ממשה הונח אצלם באופן מסויים, לא יועיל מה שישמעו מפלוני, אפילו בשמו של משה, שהפירוש האמיתי הוא באופן אחר, אלא בהכרח שישמעו זאת ממשה עצמו],

ולכן, כאשר נאמרה פרשה זו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא - הוצרך משה לאמרה תיכף ומיד "בהקהל", במעמד כל בני ישראל, דלא כ"סדר המשנה" שהיה נהוג בכל שאר פרשיות התורה, כי כדי לשלול ענין של קלקול, ובפרט ב"גופי תורה", כדאי לשנות מהסדר הרגיל (ועל־דרך שמצינו שלאפרושי מאיסורא מותר וצריך להזכיר ענין של הלכה גם במקומות שבהם אסור להזכיר דברי תורה[17]).

---

14) ריש פרשתנו.
15) ויק"ר שם.
16) פרש"י עה"פ.
17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוספ"ה. וש"נ.

ה. על־פי־זה יש לבאר ענין נוסף בפרשה זו - בנוגע לפירוש רש"י:

בפירוש רש"י בפרשה זו מצינו בירור הלכה של כמה וכמה ענינים. ולכאורה, כיון שבפירושו על התורה בא רש"י לפרש פשוטו של מקרא - מה מקום לענין של בירור הלכה שאינו נוגע לפשוטו של מקרא?

וההסברה בזה - שאף שבירור ההלכה בענין המדובר בפסוק פלוני אינו נוגע לפשוטו של מקרא של פסוק זה עצמו, מכל־מקום, הרי זה נוגע לפשוטו של מקרא דהתחלת הפרשה - "דבר אל בני ישראל", "מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה" - להבהיר כיצד תלויין בפרשה זו רוב גופי תורה, כיון שבה נתבארו כמה וכמה פרטי הלכות שעל ידם יהיה קיום המצוות כפי רצון העליון, כנ"ל.

ו. ועל־פי־זה יש לתרץ גם קושיא צדדית:

מצינו במדרש[15], שלאחרי שמבאר ש"פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה", מוסיף: "ג' פרשיות הכתיב לנו משה רבינו בתורה וכל אחת מהן יש בה מששים ששים (ויש דעה: משבעים שבעים) מצוות, ואלו הן כו' ופרשת קדושים".

ולכאורה קשה: אם כן - היו גם שתי פרשיות הנ"ל צריכות להאמר "בהקהל"?

ועל־פי האמור לעיל מובן החילוק בין ג' הפרשיות - שבשתי הפרשיות יש בכל אחת ששים (או שבעים) מצוות חדשות, מה־שאין־כן בפרשת קדושים נתבאר והובהר כיצד ובאיזה אופן יש לקיים את המצוות (שהציווי עליהם נאמר בפרשיות שלפני זה), ורק בענין זה יש צורך והכרח שהאמירה תהיה "בהקהל" (כנזכר לעיל סעיף ד).

ז. ענין הנ"ל - ככל עניני התורה - מהוה הוראה בעבודתינו:

כאשר הרבי שולח שלוחים ודורש להתמסר לעבודה של הפצת היהדות, הפצת תורת החסידות וכו' - ישנם החושבים: הן אמת שבודאי צריכים לקיים את השליחות, אבל אף־על־פי־כן, מהי המהירות? אפשר לעשות זאת ברגע שלאחרי זה...

ובכן, צריכים לדעת שהקיום של "רוב גופי תורה" של אותם יהודים הנמצאים במקום שאליו נשלח, תלוי בשליחות שלו!

בכלל, עומדים עתה יהודים בתנועה של חיפוש אחר אמונה, תורה ומצוות, אלא שאינם יודעים כיצד ובאיזה אופן יש לעשות זאת. וכיון שכן, הרי האיחור בקיום השליחות עלול לגרום לידי כך שיפרשו את ענין האמונה וכו' באופן הפכי רחמנא־ליצלן!

אילו היה ענין השליחות רק עבורו (עבור השליח), כדי שלאחרי מאה ועשרים שנה יוכל לבוא אל הרבי ולומר לו "עשיתי שליחותך" - אולי היה נתינת־מקום לדחות את קיום השליחות;

אבל האמת היא, שכוונת השליחות ששולח הרבי היא - בשביל הזולת, כדי להציל את אותם נשמות של בני ישראל שנמצאים במקום שליחותו, ולכן, אי אפשר לדחות את קיום השליחות, שהרי ברגע זה עלול יהודי לפרש את ענין האמונה וכו' באופן הפכי, ושוב לא תהיה אפשרות חס־ושלום להציל אותו!

אך עדיין יכול לטעון: וכי מחוייב הנני למהר ולרוץ לפעול על הזולת, בגלל הספק, שמא אחר־כך יהיה מאוחר?!

ועל זה אומרים לו, שהפעולה על הזולת היא לא רק טובה עבור הזולת, אלא זהו ענין שנוגע גם אליו - כפי שלמדים ממה שכתוב בפרשתנו שהענינים ש"רוב גופי תורה" תלויין בהם נאמרו "בהקהל", "אל כל עדת בני ישראל", כולם יחדיו, היינו, שגם אהרן הוצרך להמתין עד שיתאספו כל בני ישראל, כולל גם בנה של שלומית בת דברי... ורק אז קיבל אהרן הוראות אלו, ועל־דרך־זה בנידון־דידן, שגם הוא אינו יכול לקבל את הענינים השייכים אליו עד שיעסוק במסירת הוראות התורה ליהודים נוספים.

* * *

ח. ויש להוסיף ולבאר הרמז בדיוק הלשון "פרשה זו .. שרוב גופי תורה תלויין בה":

מהחילוקים שבין "גופי תורה" לנשמה דתורה - שנשמה דתורה קשורה עם כח המחשבה, ו"גופי תורה" קשורים עם כח המעשה.

וזהו ש"רוב גופי תורה" תלויין בפרשה זו - שהקדושה שאודותה מצווה התורה בפרשה זו ("קדושים תהיו") היא הקדושה בנוגע לכח המעשה ("גופי תורה").

ועל זה נאמר "קדושים תהיו כי קדוש אני":

ובהקדם מאמר חז"ל[18] על פסוק זה: "קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד־לומר כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם".

ועל־פי הידוע פתגם כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[19], שגם קושיא והוה־אמינא בתורה הוא ענין של תורה, נמצא, שיש נתינת־מקום לכך שקדושתו של יהודי, "קדושים תהיו", תהיה "כמוני", כמו הקדושה ד"קדוש אני", קדושת עצמותו[20].

וקדושה זו, שעל ידה באים להקדושה ד"קדוש אני", היא הקדושה שבנוגע לכח המעשה דוקא ("גופי תורה").

והיינו, שאף־על־פי שכח המחשבה הוא דק ורוחני יותר, ומגיע בנפש בעומק יותר, שלכן אמרו חז"ל[21] "הרהורי עבירה קשו מעבירה", מכל־מקום, דוקא על־ידי הקדושה דכח המעשה מגיעים להקדושה ד"קדוש אני".

וטעם הדבר - לפי שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על־ידי המטה מטה ביותר[22].

ט. וזהו גם מה שפירש רש"י "קדושים תהיו, הוו פרושים מן העריות":

בפירוש "קדושים תהיו" כתב הרמב"ן[23] (וכן הובא בכמה מקומות בחסידות[24]) שקאי על הציווי ד"קדש עצמך במותר לך"[25], שזוהי דרגא נעלית בעבודה, שפורש עצמו אפילו מדברים המותרים. אבל פירוש רש"י - פשוטו של מקרא - הוא: "הוו פרושים מן העריות".

והיינו, שנוסף לכך שהקדושה דפרשת קדושים קשורה עם כח המעשה ("גופי תורה"), הנה בכח המעשה גופא מדובר לא אודות קדושה בדברים המותרים (כפירוש הרמב"ן), ששרשם מקליפת נוגה[26], אלא אודות פרישות מן העריות, שהם דברים האסורים ששרשם מג' קליפות הטמאות[27], ובג' קליפות הטמאות גופא הרי זה תוקף וקושי הקליפה, "ערות הארץ"[28].

וכפי שמצינו שמצד תוקף הקליפה שבעריות הרי זה באופן שנפשו של אדם מחמדתן[29], ועד כדי כך הוא תוקף התאוה, שבמנחה דיום הכיפורים, קרוב לנעילה, קורין בתורה פרשת עריות, כדי להבהיר ולשלול ענין זה[30].

וזהו גם שהאיסור דעריות הוא עון חמור ביותר, וכפי שמבאר ה'צמח צדק'[31] בלשון המשנה[32] "חמש עשרה נשים כו'", שחמש עשרה בגימטריא י"ה, לפי שהחטא דעריות פוגם בשם י"ה. וכמובן גם מגודל העונש שבעריות, דכיון שהעונש הוא לפי ערך הפגם[33], הרי מגודל העונש מובן גם גודל הפגם.

---

18) ויק"ר שם, ט.

19) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ריש ע' קלג. סה"ש תש"ב ריש ע' 125. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 185. וש"נ.

20) ראה גם מאור עינים עה"ת ריש פרשתנו.

21) יומא כט, רע"א. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ג.

22) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך, פל"ב ואילך. ועוד.

23) ריש פרשתנו.

24) ראה תניא פ"ל (לט, א). וראה לקמן סי"ג.

25) יבמות כ, א.

26) תניא פ"ז.

27) שם פ"ו.

28) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה פרש"י לך לך יב, יט.

29) חגיגה יא, ב. וש"נ. רמב"ם הל' איסו"ב פכ"ב הי"ט.

30) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ב. ס"ד וש"נ. וראה גם "רשימות" חוברת נ ס"ע 11 ואילך.

31) בחידושיו על הש"ס ריש יבמות.

32) יבמות שם.

33) תניא פכ"ד בהגה"ה.

אך דוקא בפרישות מן העריות מתבטא הענין ד"קדושים תהיו", ודוקא על־ידי־זה באים לקדושה ד"קדוש אני", קדושת עצמותו[34], כאמור, שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על־ידי המטה מטה ביותר[35].

י. ויש לקשר זה עם פירוש רש"י בסוף הפרשה שלפני זה - "ולא תטמאו בהם אני הוי' אלקיכם", "הא אם תטמאו איני אלקיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כליה":

נתבאר לעיל[36] שג' הלשונות שבפירוש רש"י הם כנגד ג' הענינים ד"אני", "הוי'" ו"אלקיכם". ואף־על־פי־כן כותב רש"י בתחילת הענין "איני אלקיכם" - כיון ש"אלקיכם" הוא ענין כללי שעל ידו לוקחים גם את "הוי'", וגם את "אני".

והענין בזה:

"אלקיכם" - מורה על דרגא תחתונה באלקות, ולכן במקביל לזה נאמר הלשון "אתם נפסלים מאחרי", בחינת אחוריים, והיינו, לפי ששם אלקים בכללותו הוא חיצוניות (אחוריים) בלבד לגבי שם הוי'[37], ומכל־שכן "אלקיכם", היינו, כפי ששם אלקים נמשך בנבראים להיות כח הפועל בנפעל, שזהו חיצוניות ואחוריים בשם אלקים גופא.

ואף־על־פי־כן, דוקא על־ידי "אלקיכם" לוקחים את בחינת "הוי'", ואפילו גם את בחינת "אני".

ועל־דרך־זה בענינו - שקדושת עצמותו ("כי קדוש אני") נמשכת דוקא על־ידי הפרישות מן העריות ("קדושים תהיו", "הוו פרושים מן העריות"):

הקדוש־ברוך־הוא מצד עצמו הוא קדוש ומובדל מעולמות לגמרי, אלא שנתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים[38], נתאווה דייקא, ענין של תאוה ללא טעם[39], היינו, שרצונו ליהנות מעבודתם של בני ישראל.

והעבודה שממנה יש להקדוש־ברוך־הוא הנאה - היא העבודה בדברים התחתונים ביותר דוקא, שזוהי הקדושה בעניני עריות.

וענין זה קשור עם המדריגות התחתונות דשם אלקים - כידוע[40] שהיניקה לקליפות (ג' קליפות הטמאות, עד ל"ערות הארץ", שמשם הוא ענין העריות) היא מהצירופים של שם אלקים, ובזה גופא - לא מהצירופים של האותיות הראשונות, אלא מהצירופים של האותיות האחרונות דוקא.

ודוקא על־ידי העבודה דקדושה בענינים התחתונים - לוקחים את הענין ד"קדוש אני".

* * *

יא. מאמר א (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ובשנה החמישית תאכלו את פריו גו'.

* * *

יב. האמור לעיל (במאמר[41]) אודות מעלת פירות שנה החמישית על פירות שנה הרביעית, מהוה גם הוראה לכל אחד מישראל, שאין לפרוש מן העולם, להסתגר בירושלים ולעסוק בתורה, אלא צריך לצאת לחוץ־לארץ ולפעול עם הזולת, וכאמור לעיל (סעיף ז) שהפעולה עם הזולת הוא ענין שנוגע (לא רק אל הזולת, אלא) גם אליו.

---

34) נתבאר גם שאין זה בסתירה להמבואר במאמרי חג השבועות (סה"מ תר"ס ע' קנג ואילך) שהענין ד"קדוש אני" נמשך דוקא ע"י העבודה ד"קדש עצמך במותר לך" (ראה גם לקו"ש ח"א ע' 257 ואילך) - חסר הביאור (המו"ל).

35) ראה גם לקו"ש חי"ב ע' 91 ואילך.

36) שיחת ש"פ אחרי ס"י (לעיל ע' 260). וש"נ.

37) תניא אגה"ת פ"ד (צד, סע"א). ובכ"מ.

38) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

39) המשך תרס"ו בתחלתו. ועוד.

40) ראה ספר הליקוטים ר"פ בא. פע"ח שער המצות פ"ו. שער הכוונות ענין הפסח דרוש א'. תו"א יתרו (בהוספות) קט, ד. ובכ"מ.

41) ע' 263 ואילך.

ישנם כאלו שרוצים להסתגר בחדר הפרישות דוקא, וכאשר בא אליו הבעל־שם־טוב ואומר לו שיפסיק מלימוד התורה בשביל ההילול להקדוש־ברוך־הוא[42] - הרי הוא מחזיק את עצמו למציאות חשובה, ״סאַם[43] סאַפּאָזשניק״... רבינו נשיאנו אומר לו: צא מ״חדר הפרישות״ וסע לשליחות, אבל הוא ״סאַם סאַפּאָזשניק״... אלא, שלהיותו ״חסיד״, אינו יכול שלא לציית כלל, אבל הוא דוחה זאת לאחר זמן, מבלי למהר.

אבל האמת היא, שאי אפשר לדחות את השליחות המוטלת על כל אחד, אלא צריכים לקיימה מיד, כאמור לעיל (סעיף ז), שיתכן שברגע שלאחרי־זה יהיה כבר מאוחר!...

יג. וזהו גם הקשר עם מה שנתבאר לעיל (סעיף ט) בפירוש ״קדושים תהיו״ על־פי פשוטו של מקרא, ״הוו פרושים מן העריות״ - קדושה בענינים פשוטים דוקא:

הרמב״ן מפרש אמנם שקאי על הציווי ״קדש עצמך במותר לך״. אבל אף־על־פי־כן, הרמב״ן עצמו במנין המצוות לא מונה ״קדש עצמך במותר לך״ בתור מצות־עשה.

וגם בתניא - אף־על־פי שבפרק כ״ז[44] אומר רבינו הזקן בפשטות ״שמקיים מצות־עשה של תורה .. כשמקדש עצמו במותר לו״, הנה בפרק ל׳[45] - ששם מדובר אודות החשבון ביחס אל הזולת, כהקדמה לענין ״ואהבת לרעך כמוך״[46] שבפרק ל״ב - מתחיל אמנם ש״ענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאורייתא״, אבל אחר־כך מוסיף ״וגם דברי סופרים חמורים מדברי תורה״[47], והיינו, שכאשר מדובר אודות העבודה ששייכת אל הזולת, אזי הפירוש ד״קדושים תהיו״ הוא (לא ״קדש עצמך במותר לך״, שהוא ענין נעלה בעבודה, אלא) ״הוו פרושים מן העריות״ - קדושה בענינים נמוכים.

כלומר: דורשים מיהודי לוותר על מציאותו, מציאות דקדושה, ועל הענינים הנעלים בעבודתו, ולהשפיל את עצמו בענינים נמוכים כדי לפעול על הזולת, ועד לזולת שצריכים להזהירו מענין העריות שהוא חטא חמור ביותר, כנזכר לעיל.

יד. ויש להוסיף, שהקשר בין פירוש רש״י ״קדושים תהיו״, ״הוו פרושים מן העריות״ עם ענין הביטול שמביא לידי ״ואהבת לרעך כמוך״, הוא (לא רק מצד הפחיתות של ענין העריות, כנזכר לעיל, אלא) גם מצד תוכן הציווי עצמו:

ענין העריות הוא איסור קורבה, וככל שהקורבה גדולה יותר, גדול יותר חומר האיסור, ולכן, האיסור דשניות, שהקורבה היא קטנה יותר, הוא רק מדרבנן[25], ואילו איסור עריות ממש, שהקורבה גדולה יותר, הוא מדאורייתא.

ולכאורה: כיון שכל ענין יחוד איש ואשה הוא ״והיו לבשר אחד״[48], הרי צריך להיות הדין להיפך - שככל שתגדל הקורבה, תגדל יותר האפשרות לענין היחוד?

אך הענין הוא - שהציווי ״הוו פרושים מן העריות״ הוא לפרוש מדבר הקרוב אליו - ״אדם קרוב אצל עצמו״[49], היינו, מדבר שרוצה וחפץ בו, ולהתקשר ולהתייחד עם יהודי נוסף, שבגלוי הוא רחוק ממנו.

וזהו גם תוכן מצות ״ואהבת לרעך כמוך״ - לבטל את עצמו, ולהתמסר אל הזולת.

וכאמור לעיל (סעיף ח) - דוקא על־ידי העבודה ד״קדושים תהיו״, ״הוו פרושים מן העריות״, נעשה הענין ד״יכול כמוני״.

ולכאורה: מהו ההכרח בענין הביטול - הרי מדובר אודות מציאות של קדושה (כמו מי שיושב בירושלים כו׳), ולמה דורשים ממנו לבטל את מציאותו?

---

42) ראה סה״מ אידיש ע׳ 139 ואילך - הובא ונתבאר במאמר דלעיל פ״ב ואילך (לעיל ע׳ 264 ואילך).
43) ראה לעיל ע׳ 126. וש״נ.
44) לד, סע״ב.
45) לט, א.
46) פרשתנו יט, יח.
47) ראה עירובין כא, ב. סנהדרין פח, ב.
48) בראשית ב, כד.
49) יבמות כה, ריש ע״ב. וש״נ.

אך הענין הוא - כמבואר בתניא[27], ש״אין הקדוש־ברוך־הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך״. - אם הוא ״מציאות״, אפילו מציאות דקדושה, אין השכינה שורה עליו; השראת השכינה היא במקום הביטול דוקא, אם ״בפועל ממש״, או ״בכח״, אבל איזה כח - ״ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקדוש־ברוך־הוא במסירת נפשו על קדושת ה׳״[27] - כח שבא לידי פועל[50].

וכאשר ישנו ענין הביטול שמתבטא בציווי ד״קדושים תהיו״ כנזכר לעיל - הנה על־ידי־זה לוקחים את ה״קדוש אני״, קדושת עצמותו[51].

* * *

טו. נתבאר פירוש רש״י בסוף פרשתנו, ״כי יהיה בהם אוב וגו׳״, ״כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת, עדים והתראה בסקילה, מזיד בלא התראה בהכרת, ושגגתם חטאת. וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת״ - שמדיוק הלשון ״כי יהיה בהם גו׳״, ולא כמו שכתוב לפני זה[52] ״והנפש אשר תפנה גו׳״, מוכח, שחיוב מיתה שנאמר כאן הוא בגלל שמדובר אודות מציאות ברורה וחזקה - ״יהיה״ - ב״עדים״, והזדון הוא בתוקף ביותר - ״בהם״ (בפנימיות), ב״התראה״; ומזה ילפינן שהחיוב דכרת שנאמר למעלה הוא (לא רק כאשר מצד איזה טעם לא נענש עונש מיתה על־ידי בית־דין, כמו במולך, שהעונש דכרת הוא ״אם העלם יעלימו גו׳ עיניהם גו׳ לבלתי המית אותו״[53], אלא גם) במזיד בלא התראה; אבל לא בשוגג[54], כי בשוגג יש רק חיוב חטאת.

ומזה שחיוב מיתה נאמר כאן, ולא למעלה, בהמשך לחיוב כרת (כמו במולך), למדים ש״כן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת״, דכשם שחיוב כרת דאוב הוא במזיד בלא התראה [שילפינן זה מכאן, כנזכר לעיל], כך הוא בכל חייבי מיתה שנאמר בהם כרת, על־דרך הלימוד ד״כל[55] דבר שהיה בכלל ויצא כו׳ ללמד על הכלל כולו יצא״*.

ועל דרך ההלכה[56]: רש״י מדייק ״שגגתם״[57], לשון רבים, לרמז אשר (א) גם ידעוני חייב חטאת אף

---

*) בפירוש הראב״ד לברייתא דר״י, שהלימוד ד״דבר שיצא מן הכלל כו׳״ הוא כשהכתוב נאמר ב׳ פעמים אף שלא נתחדש בו דבר. אבל מלבד זה דגברא אגברא קא רמית, הנה הראב״ד מבאר הענין באופן הלימוד בדרכי ההלכה, אבל בדרך הפשט - הרי הכתוב שנאמר כאן הוא: (1) לגמרי מיותר (לולי החידוש: דיש לכרת בלי חיוב מיתה, ודמיתה דוקא כש״יהיה״ - עדים, ו״בהם״ - התראה), (2) גם שלא במקומו, וגם זה - בדרך הפשט על־כל־פנים - נקרא ״דבר שהיה בכלל (במקומו) ויצא מן הכלל״.

---

50) וכמו אצל ב״ד של ישראל ש״בכח״ חשיב כמו ״בפועל״, כיון שבודאי יקיימו כו׳, משא״כ בב״ד של עכו״ם (ראה גיטין כח, סע״ב ואילך).

51) בענין זה נזכר גם הענין ד״שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו״ (בהעלותך יא, כא), שדוקא ע״י בירור הענינים התחתונים, ״רגלי העם״, נמשך ״אנכי בקרבו״ (ראה תורת מנחם - התוועדויות חל״ז ס״ע 26 ואילך. וש״נ).

52) שם, ו.

53) שם, ד.

54) אף שגבי אוב וידעוני נאמר (פרשתנו יט, לא) ״אל תבקשו לטמאה בהם״, והרי בענין הטומאה אין חילוק בין מזיד לשוגג.

55) ברייתא דר״י רפ״א (תו״כ בתחלתה) - הובא בפרש״י עה״ת בא יב, טו. ועוד.

56) מאמר המוסגר: יש כאלו שמתאוננים על הדיבור בנגלה דתורה בשבת, באמרם, שאצל חסידים, ובפרט חסידי חב״ד, לא רגיל ללמוד נגלה בשבת (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל״ו ע׳ 182. וש״נ). והמענה על זה - ע״פ סיפור כ״ק מו״ח אדמו״ר, בשם אביו, כ״ק אדנ״ע, שאירע פעם שאדמו״ר מהר״ש אמר זמירות בשבת, וכששאלוהו: הרי אצל חסידי חב״ד אין אומרים זמירות (גם אלו שהכניס רבינו הזקן בסידורו), השיב, שהכוונה היתה שבמקום אמירת זמירות בפה יהי׳ ענין השירה שלמעלה מזה, אבל כאשר אין ענין השירה, אזי יכול להיות לכל־הפחות ענין הזמירות (ראה גם תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע׳ שכד. וש״נ). ועד״ז בנדו״ד: אילו היו לומדים חסידות במשך כל יום השבת - מה טוב ומה נעים, אבל המציאות היא שמלבד לימוד החסידות (עכ״פ לימוד הלקו״ת השבועי מתוך מס״נ...) עוסקים גם בענינים אחרים, כמו שינה, וכן ״יושב בטל ה״ז כישן״ (שו״ע אדה״ז או״ח סוסתקפ״ג), ולכן, אינני מתחשב בטענה זו שאין ללמוד נגלה בשבת [טענה שאינה אלא התלבשות ב״איצטלא של משי״, כדי שלא יפריעו לו לישון!... - אינך רוצה ללמוד נגלה, אמור תהלים - ״תהלות ישראל״ - במשך כל יום השבת! אבל ״וויפל איז אַ שיעור״ לעסוק ביום השבת בדברים של מה בכך?!...], ו״מורה היתר״ לדבר נגלה בשבת.

57) אף שדיוק זה הוא רק באות אחת - שהרי ידוע גודל הדיוק בפירוש רש״י, שהתענה תרי״ג תעניות עד שקיבל הסכמה

שהוא לאו שאין בו מעשה[58], (ב) שהעושה אוב וידעוני בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, כיון ש"חלוקין[59] הן במיתה"*: "אוב" או ידעוני".

ועל דרך הרמז - הקשר בין פסוק זה (שבסיום הפרשה) לפרשת "קדושים", על־פי דברי הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות[60]) שהשייכות דמסכת כריתות לסדר קדשים היא לפי שכל דבר שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת, והרי על־פי פירוש רש"י ילפינן מכאן עיקר מציאות הכרת כעונש בפני עצמו (כנזכר לעיל), וכן הדין דשגגתם חטאת, ואשר חלוקים הם לחטאת** - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 139 ואילך.

* * *

טז. מאמר ב (כעין שיחה) דיבור־המתחיל והדרת פני זקן.

*) השייכות דחטאת למיתה, שכיון שחלוקין במיתה חלוקין גם לענין חטאת [אף שגבי חיוב כרת לא נחלקו (כמו שכתוב "והנפש גו' אל האובות ואל (לא "או") הידעונים"), והרי חיוב חטאת תלוי בכרת, כהכלל כל שזדונו כרת שגגתו חטאת] - מובנת דוקא על פי פירוש רש"י דעיקר מציאות כרת - כעונש בפני עצמו - גם זה ילפינן דוקא מהענין ומהכתוב דחיוב מיתה (כנ"ל). - ולכן מתורצת גם כן התמיהה הכי גדולה לשאר הפירושים בהכלל דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת, ובכל זאת אין כרת מחלקת לחטאת, כי אם דוקא מיתה (סנהדרין שם).

**) ויש להוסיף ולהעיר: להרמב"ם כרת דפסח ומילה [שהם מצוות עשה] אינו נלמד משאר הכריתות (ששגגתם חטאת), אלא שהם (כלשון הרמב"ם שם) "מועט" במספר (ולכן נמנו שם); מה־שאין־כן לפי מה שנתבאר בפירוש רש"י שיש בחיוב כרת שני אופנים: (א) חיוב כרת כשיש חיוב מיתה, (ב) עיקר מציאות הכרת (כעונש בפני עצמו (כנ"ל הערה הקודמת)) - הרי לפירש"י - הנ"ל (פסח ומילה) "טפל", ונלמדים דיניהם מכרת ש(שגגתם חטאת) יש בהם קרבן.

מלמעלה על פירושו (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 327. וש"נ), ולכן, גם מאות אחת אפשר ללמוד כו"כ ענינים.

58) כדעת ר"י - סנהדרין סה, א. וש"נ.

[ואין לומר שכוונת רש"י כדברי הרמב"ם (הל' שגגות פ"א ה"ד) "בעל ידעוני במעשה", שחייב חטאת רק אם עשה מעשה (אף שסתמי' הוי בלא מעשה - לח"מ שם) - כי רש"י סתם לעיל (יט, לא) דידעוני הוא ש"העצם מדבר" ואין בו מעשה].

59) כדעת ר"ל - סנהדרין שם. וש"נ.

60) ד"ה והחלק הששי.

המשך ביאור במס' בכורות ליום ראשון עמ' א

יִשְׂרָאֵל שחייב בפדיון, נכדו הכהן מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן, וּמַעֲשָׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ, כי ירש את זכות אבי אמו הכהן בחמורים, ואינו צריך ליתן לכהן את השיין שהפריש.

הגמרא מביאה דין נוסף של רב נחמן: וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין [–פירות טבל שעשו מהם ערימה ונגמרה מלאכתן] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בירושה מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן שחייב בהפרשת תרומה והן שלו, וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ אותם פירות בירושה מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, מְעַשְּׂרָן הנכד הישראל, וְהֵן שֶׁלּוֹ, כי ירשם מאבי אמו הכהן שאינו חייב ליתנם, ומוכר התרומה לכהן.

אומרת הגמרא: וּצְרִיכָא להשמיענו דין זה, הן בפטר חמור והן בחיוב הפרשת מעשר, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן קַמַּיְיתָא, רק לגבי פטר חמור, היינו אומרים שאינו חייב ליתנם לכהן מִשּׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי – שהשה מין אחד והחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה להפרישם זה מזה, ונחשב כאילו נפלו לו בירושה החמורים לעצמם והשיין לעצמם, וכיון שהכהן לא היה צריך ליתנם לכהן אחר, אף נכדו הישראל אינו חייב ליתנם לכהן. אֲבָל הָכָא לגבי חיוב מעשרות שמחוסר מעשה הפרשה, שמַתְּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין – מתנות כהונה שלא הופרשו מטבלים, אינם כאילו הופרשו ברשות הכהן, אִימָא לֹא נפטר מנתינתם, ולכן השמיענו דין זה גם לגבי חיוב מעשרות.

וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא בהפרשת מעשרות, היינו אומרים שאינו חייב ליתנם לכהן משום דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוּרֵי מִינֵיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח – שהיא מונחת לפנינו, וכאילו ירשם מאבי אמו הכהן אחר שזכה בהם, אֲבָל הָתָם – בפטר חמור, כֵּיוָן דְּשֶׁה מֵעֹלָמָא בָּעֵי אָתוּיֵי וּמַפְרִישׁ וְקָאֵי – כיון שצריך להביא שה ממקום אחר להפרישו, אִימָא לֹא נפטר מנתינת השה לכהן, צְרִיכָא – לכן השמיענו דין זה גם לגבי פטר חמור.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

בס"ד. משיחת אור ליום ד' פ' שמיני, כ"ו ניסן ה'תנש"א.
– ביחידות כללית לאורחים שיחיו –

תרגום מאידית

א. בעמדנו בסמיכות לסיום חודש ניסן, "חודש הגאולה"[1] – שענינו הכללי והעיקרי הוא חג הפסח, "זמן חירותינו"[2], ע"ש ההודי' להקב"ה על הנסים והנפלאות שהראה בעת יציאת מצרים – ראוי אפוא להתעכב על הנסים והנפלאות שהתרחשו ומתרחשים בשנה זו בתקופה הנוכחית[3].

*

ההנהגה הנסית של הקב"ה בהוציאו את בנ"י מעבדות לחירות ביציאת מצרים איננה דבר חד־פעמי שאירע רק אז (ביציאת מצרים), אלא "בכל דור ודור [ובכל יום ויום[4]] חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום[4]] ממצרים"[5] [ועד שזה מתבטא במעשה בפועל בליל הסדר, ש"ישב בהסיבה דרך חירות כו'"[6]], וכפי שאומרים בהגדה של פסח (בליל הסדר): "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים אלא אף אותנו גאל עמהם"[7] [ועד ש"אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"[8]], ו"לפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל כו' למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה כו' ומשעבוד לגאולה כו'"[5].

ויתירה מזה: גאולת מצרים "פתחה" את הדרך (הצנור)[9] ונתנה הכח לחירות וגאולה – ובאופן נסי – של כל בנ"י במשך כל הדורות וכל הזמנים[10]; גאולת מצרים היא הפתיחה והתחלה וכוללת[11] כל הגאולות (כולל גאולה ש"לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו כו'"[12]), כולל גם – הגאולה האמיתית והשלימה[13] (שאין אחרי' גלות[14]), שעלי' נאמר[15] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ולכן אומרים בהברכה[16] "אשר גאלנו וגאל את אבותינו מ"מצרים" (בהמשך ובסיום ה"לפיכך" הנ"ל): "כן ה' אלקינו כו' יגיענו למועדים כו' בבנין עירך כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו כו'".

ע"פ האמור לעיל מובן – כיון ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ויציאת מצרים ה"ה ההתחלה וכוללת כל הגאולות דבנ"י – שעל־ידי התבוננות בהנסים והנפלאות דיציאת מצרים אפשר לראות איך שהם משתקפים – "בכל דור ודור", "בכל יום ויום" – בנסים ונפלאות עתה, עי"ז ש"הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם"[17] מן ה"עומדים עלינו" "בכל דור ודור", עד – (כפי שזה מביא את) הנסים והנפלאות בהגאולה שלימה (שהם בדומה להנסים דיציאת מצרים). וכדלקמן (סעיף ג).

ב. והנהגה נסית זו – שנפעלה לכל הזמנים בעת יציאת מצרים – ישנה עוד יותר בגלוי בחודש ניסן, אשר "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל"[18], וכידוע

---

1) שמו"ר פט"ו, יא.

2) נוסח התפלה והקידוש דחה"פ. וראה לקו"ש חי"ז ע' 71 ואילך.

3) ראה גם מכתב כ"ה אדר שנה זו.

4) נוסח הגש"פ – ממשנה פסחים קטז, ב.

5) הוספת אדה"ז בתניא רפמ"ז.

6) טושו"ע או"ח סתע"ב ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז. וראה גם משנה פסחים צט, רע"ב. רמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ו־ז.

7) הגש"פ פיסקא ד"ה בכל דור.

8) שם פיסקא ד"ה עבדים היינו.

9) ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ב (סה"מ ע' 164). וראה גם ד"ה זה תשמ"ב (סה"מ מלוקט ח"ב ע' לז ואילך) ס"ג.

10) וראה גבורות ה' (להמהר"ל) פס"א.

11) וכן מסעות בנ"י במדבר העמים (וכן מסעות בנ"י במשך כל הדורות) נכללים בהמסע ויציאה ממצרים, ולכן נאמר "אלה מסעי בנ"י אשר יצאו מארץ מצרים", מסעי לשון רבים (אף ש"מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות") – ראה לקו"ת מסעי פח, ג ואילך.

12) ד"שם גאולה עלה" (רש"י ד"ה אתחלתא – מגילה יז, ב).

13) ואילו זכו היתה גאולת מצרים הגאולה שלימה (ראה ספרי דברים א, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 346), כפי שאמרו בשירת הים "מקדש אד' כוננו ידיך ה' ימלוך לעולם ועד" (בשלח טז, יז־יח. ובפרש"י שם), כי גאולת מצרים היא ההתחלה דגאולה השלימה.

14) מכילתא עה"פ בשלח טו, ב. תוד"ה ד"ה ה"ג ונאמר – פסחים שם. ועוד.

15) מיכה ז, טו.

16) בהגש"פ – ממשנה פסחים שם.

17) הגש"פ פיסקא ד"ה והיא שעמדה.

18) ר"ה יא, א. שמו"ר שבהערה 1.

שניסן הוא מל׳ נס[19], ויתירה מזו: ניסן (עם שני נוני״ן) מורה על ״נסי נסים״[20]; ובמיוחד — בחצי השני של החודש, שמתחיל עם חג הפסח (בחמשה עשר בניסן), ״זמן חירותנו״,

ובפרט בקביעות שנה זו — ״שנת אראנו נפלאות״ — כאשר יום א׳ דפסח חל ביום השבת, שענינו זמן חירות (בערך לשאר ימי השבוע) — חירות מכל מלאכה (גם מ״מלאכת אוכל נפש״ שמותר ביו״ט[21]), ומקבלים הכל מן המוכן (כל מלאכתך עשוי׳[22]);

עאכו״כ לאחר כל (שבעת) שמונת ימי חג הפסח [כפי שזה בחו״ל, ששם נמצאים עתה רוב מנין ובנין דבנ״י], שב״זמן חירותנו״ עצמו הרי הימים אחרונים דחגה״פ הינם דרגת חירות נעלית יותר לגבי הימים הראשונים, וכידוע[23] שהימים הראשונים קשורים בעיקר עם גאולת מצרים ואילו הימים האחרונים[24] — בעיקר עם הגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחרי׳ גלות, חירות אפילו בערך החירות דגאולת מצרים, נפלאות אפילו בערך הנפלאות ד״כימי צאתך מארץ מצרים״[25].

ומזה נמשך עד לימינו אלה לאחר פסח בסיום וחותם חודש ניסן (שגם אז לא אומרים תחנון[26], ״נוהגין לעשות כולו (כל חודש ניסן) קודש כעין יו״ט[27]), ואדרבה — הכל הולך אחר החיתום[28].

ובפרט שזה גם בשבוע דפ׳ שמיני, ובשנה זו — קורין פ׳ שמיני שמונה פעמים, וידוע הפתגם[29] ש״שמיני שמונה שמינה״, ששנה שקורין בה שמיני שמונה פעמים תהי׳ שנה ״שמינה״ מבורכת בגשמיות וברוחניות — וכעת, בסוף חודש ניסן, עומדים בסיום השמונה פעמים דקריאת פ׳ שמיני — ששמיני מורה על הנהגה נסית מהקב״ה[30] (שלמעלה משבעת ימי ההיקף דמעשה בראשית, סדר הטבע[31]), ועאכו״כ שמונה פעמים שמיני, שהשנה היא ״שמינה״ ומלאה בנסים ונפלאות, ובאופן של שומן[32], ש״מפעפע בכולו״[33].

ג. הסדר בגאולת ויציאת מצרים הי׳ (בכללות):

״התחלת הגאולה והנסים״[34] הי׳ עם הנס גדול[35] (עוד לפני חג הפסח) ד״למכה מצרים בבכוריהם״[36], שדוקא בכורי מצרים עצמם היכו את המצריים, ובאופן ד״למכה״ דוקא (לא ״להורג״ וכיו״ב), כי הבכורים הרי לא הרגו את כל המצריים (רק חלק מהם), אלא רק היכו אותם (״למכה״). ואדרבה: ב״למכה״ ישנה מעלה, שהמצריים עצמם באו אח״כ להכרה בהנסים והם בעצמם מגרשים יהודים ממצרים.

אחר־כך — ביום חמשה עשר בניסן — היתה יציאת מצרים בפועל, ודוקא באופן של ״ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם גו׳״[37], ״בשלח פרעה את העם״[38]. ובנ״י יצאו בשלימות, ״ברכוש גדול״[39], ״כספם וזהבם אתם״[40], ובאופן ד״וינצלו את מצרים״[41], ״כלי כסף וכלי זהב ושמלות״[42], עד

---

19) ראה מדרש לקח טוב עה״פ בא יב, ב: ניסן שבו נעשו נסים לישראל.

20) ראה ברכות נז, רע״א ובפרש״י וחדא״ג מהרש״א שם.

21) בא יב, טז.

22) מכילתא ופרש״י יתרו כ, ט. טושו״ע או״ח סש״ו ס״ח. שו״ע אדה״ז שם סכ״א.

23) ראה שיחת אחש״פ (בסעודת הלילה) ה׳ש״ת (ספר השיחות ע׳ 72). תשמ״ח (סה״ש ח״ב ע׳ 384). לקו״ש ימים אחרונים של פסח שנה זו ס״ה.

24) ובפרטיות יותר — בימים האחרונים עצמם: שביעי של פסח שייך בעיקר לגאולת מצרים, ואחרון של פסח לגאולה העתידה, כמודגש בהפטורת היום, ובאכילת סעודתו של משיח באחרון של פסח [ובפרט בקביעות שנה זו, שהסעודה היתה גם במוצאי שבת קודש, סעודתא דדוד מלכא משיחא] — ראה שיחת אחרון של פסח שנה זו.

25) ראה אוה״ת נ״ך ח״א עה״פ (ע׳ תפז). וש״נ.

26) שו״ע אדה״ז או״ח סתכ״ט ס״ח. וש״נ.

27) שו״ע אדה״ז שם ס״ט (ממג״א שם סק״ג).

28) ברכות יב, א.

29) הובא ונת׳ בלקו״ש ח״ז ע׳ 297. שיחת אחש״פ וש״פ שמיני תשמ״ה. תשמ״ח. ועוד.

30) ראה גם מכתב י״א ניסן שנה זו.

31) ראה שו״ת הרשב״א ח״א ס״ט. הובא ונת׳ בד״ה ויהי ביום השמיני תרע״ח. תש״ד. תש״ח. ועוד. וראה גם הנסמן במכתב הנ״ל הערה ד״ה אנגעדייטעט.

32) ראה גם שיחת ערב פסח שנה זו ס״ד. וש״נ.

33) יו״ד סק״ה ס״ח. וראה חולין צז, רע״א.

34) שו״ע אדה״ז או״ח סת״ל ס״ב.

35) תוד״ה ואותו — שבת פז, ב בשם מדרש (ראה דעת זקנים מבעה״ת בא יב, ג). טור ושו״ע אדה״ז או״ח ר״ס תל.

36) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים שם. רש״י ומצו״ד שם.

37) בא יב, לג.

38) ר״פ בשלח (יג, יז).

39) לך לך טו, יד. וראה ברכות ט, סע״א ואילך. הובא בפרש״י עה״ת בא יא, ב.

40) לשון הכתוב — ישעי׳ ס, ט.

41) בא יב, לו. וראה ברכות שם.

42) בא שם, לה.

ש״אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם״[43].

עד — הגמר וסיום דיציאת מצרים בעת קריעת ים סוף, שכן אפילו כשבנ״י יצאו ממצרים הרי המצריים נשארו עדיין בתקפם, עד ש״וירדפו מצרים אחריהם״[44], והי׳ (שייך) הפחד ומורא ממצרים עליהם; משא״כ על־ידי טביעת מצרים בים, ״לא נשאר בהם עד אחד״[45], חוץ מה״אחד״, פרעה מלך מצרים (שאח״כ נעשה מלך נינוה)[46] בכדי שיראה את הנסים והנפלאות שהקב״ה עשה לבנ״י.

ד. ״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״:

כאו״א יכול לראות בגלוי איך שהנסים דיציאת מצרים משתקפים עכשיו בהנצחון בימינו אלו — הן בעצם הנצחון והן בעיתוי שלו, ובמיוחד — בימים זכאין דחודש ניסן (שענין החירות שבו מודגש עוד יותר בשנה זו, כנ״ל):

עוד לפני חג הפסח — אירע ה״למכה מצרים בבכוריהם״, שה״בכורים״ דאומות העולם[47] (כולל ממדינת מצרים והמדינות הערביים הסמוכות לה) — כפי החלטת באי־כחם ב״אומות־המאוחדות״ (״יונייטעד ניישענס״) — נלחמו והיכו את ״מצרים״, צורר היהודים (מצרים מלשון[48]) ״מיצר״ לישראל ר״ל,

וביום הפורים שנה זו — ״שנת ״אראנו נפלאות״ — אירע הנצחון (כפי שהכריזו אוה״ע), והמפלה שלו, באופן ד״למכה כו׳״ (לא ״להורג״), ודוקא באמצעות אינם־יהודים (״בכוריהם״), אשר נזפו בו וביזו אותו, והכריחו אותו להתחרט על פעולותיו עד אז,

והוא הוכרח להודות ולקבל ולקיים את כל הציוויים והוראות שניתנו לו מ״בכוריהם״: לשחרר חלק משבויי־המלחמה, וגם לקיים את יתר הדברים שנתבע על־ידם.

ולאחמ״כ הי׳ ההמשך בזה — בחודש ניסן, ובו גופא — בימי הפסח, ״זמן חירותנו״ — ש״בכוריהם״ בה״יונייטד ניישענס״ המשיכו בנזיפה ובזיון שלו:

בימי הפורים ולאחרי זה עדיין לא ידעו מה יהי׳ בהמשך, עד היכן יבזו ויזיקו אותו, כמה חזק הוא ישאר, עד כמה הוא יצטרך להודות ולשלם, ואיך הוא ימלא אחר כל הדברים, או שהדברים יתבצעו ע״י אחרים; אח״כ בימי חודש ניסן, בימי הפסח — ה״בכוריהם״ יצאו בנזיפה חזקה ובהחלטה למסקנא ותנאים חזקים (נוסף על ההוראות שלפני זה) איך ״סאדאם״ צריך לנהוג, וגם לראות ולוודאות שהוא יקיים אותם: לשחרר השבויים, להשיב את אשר לקח, ולשלם על הנזקים והיזקות שעשה כעת (וגם על הנזקים שעשה בעבר),

ובהמשך ימי החודש, עד הימים האחרונים של החודש, ניתוסף עוד יותר בהנס — שהוא הסכים להכל, וללא שום פעולה ומלחמה,

ועד שהוא גילה כספים ורכוש שהחביא (ועד־עתה לא ידעו כלל שהוא החזיק בהם).

ה. מזה ישנה התשובה ליהודים ששואלים: בעמדנו ב״שנת אראנו נפלאות״ — איפוא רואים נסים ונפלאות, ועד בדוגמת הנסים ונפלאות בעת יציאת מצרים ופורים?!

צריכים רק לפתוח את העינים ולהביט אל המאורעות האחרונות בחלקו האחר של העולם, כפי שהודפס בעתונים —

רואים בגלוי ממש איך שהתרחשו ומתרחשים נסים ונפלאות (בדוגמת הנסים ביציאת מצרים) לטובת בני ישראל ולטובת העולם כולו, החל מכך ש״למכה מצרים בבכוריהם״, בכורי אוה״ע עצמם ביטלו את הכח ושליטה של צורר היהודים וצורר כנגד אנשים אחרים (כולל לא־יהודים), והוא מחזיר את מה שלקח, ומשלם את הנזקים, כולל גם — הדברים גנוזים שהחביאם.

ויתירה מזה: הנסים מתרחשים בימות השנה שקשורים במיוחד עם נסים לבנ״י: ימי הפורים — כשאירע הנס ונצחון והגאולה דבנ״י והמפלה דהמן הרשע צורר היהודים (במלכות פרס ומדי), וכן (מיסמך גאולה לגאולה[49] —) ימי חודש ניסן וימי

43) פרש״י שם, לו, ממכילתא עה״פ.
44) בשלח יד, ט.
45) בשלח שם, כח.
46) מכילתא עה״פ. מדרש תהלים קו, ה. פדר״א פמ״ג. מדרש שכל טוב עה״פ. וראה תו״ש עה״פ אות קפו.
47) והרי כל המלכיות נקראות על שם מצרים (ב״ר פט״ז, ד).
48) ראה תו״א וארא נז, ב ואילך. בשלח סד, א־ב. יתרו עא, ג ואילך. ובכ״מ.
49) מגילה ו, סע״ב.

הפסח — גאולת ישראל ממצרים, ובאופן דנסים ונפלאות,

ואדרבה[3]: נס פורים הי' נס המלובש בדרכי הטבע[50], כך שרק ע"י הקשר עם ההתחלה דמלכות אחשורוש עם "בשנת שלוש למלכו"[51] ועם "בשנת שבע למלכותו"[52] ועם "חודש ניסן בשנת שתים עשרה" למלכותו[53] וסעודות אסתר לאחשורוש והמן[54] וכו' — לעשות מכל זה המשך וענין אחד ולהתבונן בזה — הכירו בו יד השם. משא"כ במאורעות העכשוויות מתרחשים נסים ונפלאות גלויות, גלויות לא רק לבנ"י, אלא גם לאומות העולם.

ונסים אלו קורים, כאמור, בחודש ניסן, כך שמיום ליום (בחודש ניסן עצמו) נוספים ענינים חדשים, בקשר עם ההחלטה של "בכוריהם" (ב"יונייטעד ניישענס"), ובהסכמה של סאדאם — כפי שהי' בימים אלה בסיום חודש ניסן, חודש הגאולה, ומצפים להמשך בכיוון זה, היום בלילה, או מחר, מחרתיים וכו'.

ו. ענין נוסף בהמאורעות בזמן האחרון שרואים בהם נסים ונפלאות — הוא היציאה של ריבוי יהודים ממדינה ההיא, שהיא בדוגמת יציאת מצרים[55]:

לאחרי ריבוי שנים של הנהגה באופן אחר לגמרי, שיהודים לא יכלו לצאת ממנה — הרי דוקא בשנה זו ובשנה שלפני' פתחה מדינה זו את שערי' לשחרר יהודים לנסוע לארץ הקודש [ואפילו אם, מאיזו סיבה שתהי', התעכב חלק מהם במדינות אחרות לפי שעה (בארצות הברית או אוסטרלי' וכיו"ב) בקרוב הם יגיעו (ברצון שלם ומתוך שמחה וטוב לבב) לארץ הקודש, יחד עם משפחותיהם].

ועד שהמדינה עצמה מסייעת להם לצאת, בדוגמא כפי שהי' ביציאת מצרים, שתכליתה הי' ללכת לארץ הקודש (והבאתי אתכם אל הארץ גו'[56]), כולל גם — סיוע מהדברים גנוזים של "מצרים" (כנ"ל ס"ד־ה), שמנצלים גם את זה, עד שחלק מזה — וגם מכספים דמדינות אחרות — מגיע לבנ"י, אחינו בני ישראל שיצאו זה־עתה (ויוצאים כעת) ב"יציאת מצרים", מ"מצרים" (מלשון מיצרים וגבולים[48]) מהמדינה ההיא, בדוגמא כפי שהי' ביציאת מצרים בפעם הראשונה, ש"וינצלו את מצרים", עד ש"אף מה שלא היו שואלים היו נותנים להם", וגם הדברים גנוזים[57].

ז. ההוראה מכל הנ"ל מובנת בפשטות:

כשרואים את הנסים שהקב"ה עושה — מעורר זה ביהודי, את ההכרה שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו, ושהוא עושה תמיד נסים לבנ"י, ו"הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" מאלה ש"עומדים עלינו" "בכל דור ודור".

ובפרט שהנסים העכשויים מזכירים ומחזקים את הרגש אצל יהודי "לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", וש"לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים אלא אף אותנו גאל עמהם" — גאולת מצרים היא ההתחלה וכולל את כל הגאולות (אפילו גם גאולה ד"יגאלנו מן הצרות הבאות עלינו כו'"), כנ"ל,

ולכן נותנים שבח והודאה, "יודו לשמך"[58], "למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה כו'".

ועוד וג"ז עיקר: האופן העיקרי איך מקבל יהודי את הנסים ופועל שהקב"ה יוסיף בנסים — ע"י זה שהוא מוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור,

כולל — מצות תפילין (שהוא אות וזכר ליציאת מצרים[59]) — והוקשה כל התורה כולה לתפילין[60] — שעי"ז נפעל "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"[61], עד שאוה"ע מעוררים את בנ"י שהצלחתם בעבר ובעתיד (עוד יותר) היא כיון ש"דם ה' נקרא עליך", וגם — "יודו לשמך".

---

50) תו"א מג"א צג, סע"ג ואילך. שם ק, א. ובכ"מ — נסמנו במכתב שבהערה 3 הערה ד"ה ווי באוואוסט.

51) אסתר א, ג.

52) שם ב, טז.

53) שם ג, ז.

54) שם ה, ד ואילך. ז, א ואילך.

55) וראה לעיל הערה 11, שכל מסעי בנ"י (גם בזמן הזה) נקראו "אלה מסעי בנ"י אשר יצאו ממצרים".

56) וארא ו, ח.

57) ראה שמו"ר פי"ד, ג. ועוד.

58) תהלים קמ, יד.

59) ס"פ בא.

60) קידושין לה, א.

61) תבוא כח, י. ברכות ו, סע"א.

ובלימוד התורה עצמו – במיוחד בלימוד פנימיות התורה, שעי"ז נפעל "אתי מר" דא מלכא משיחא[62], "אראנו נפלאות" בגאולה האמיתית והשלימה.

ונוסף על עבודת עצמו, צריך גם להשפיע על עוד יהודים, ע"י הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, כולל ובמיוחד – אצל יהודים אלו שיוצאים עתה (ביציאת "מצרים") מהמדינה ההיא.

ז. ויהי רצון שהקב"ה יעזור לכל יהודי שיהי' לו את ה"עינים לראות ו(במילא) אזנים לשמוע" ו"לב לדעת"[63] – לראות את "המסות הגדולות אשר ראו עיניך האותות והמופתים הגדולים ההם"[64], את הנסים הגלויים שקורים בכל יום,

ובפרט שמחזיקים כבר לאחר "ארבעים שנה"[65] במדבר העמים (דגלות), במצב של "(ארבעים שנה) אקוט בדור"[66], ומחזיקים כבר ב"יבואון אל מנוחתי"[67], בארץ הקודש וירושלים[68], עד "שלם", שלימות המנוחה – בגאולה האמיתית והשלימה,

ובמילא מובן, שבנ"י מוכנים כבר לכך, ויש להם כבר את ה"לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" [כמו שהי' בשנת הארבעים לאחר יציאת מצרים, שכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות].

ואפילו שישנו עוד יהודי שצריך להסביר לו שיראה את הנסים (כיון שהוא עדיין לא מבחין בקיומם) – הרי זה בא באופן קל, בדרכי נועם ובדרכי שלום ובשמחה ובטוב לבב, מספיק שיעוררוהו על כך פעם אחת.

ויה"ר שלא יצטרכו לדבר ולספר אחד לשני על הנסים, כיון שכל אחד יראה ורואה זאת בגלוי, מראה באצבעו ואומר זה[69], ומכיר ומודה לה' על הנסים,

עד שהוא לא מבייש לצאת בריקוד בגלל הנסים גלויים!

כיון שהוא לא משכנע את עצמו שאין לרקוד ולהרעיש על הנסים שהקב"ה מראה, אלא אדרבא: הוא בא לידי הכרת האמת לאמיתו, א)שהקב"ה מראה נסים גלויים, ו־ב)שצריך להיות על כך בשמחה גדולה.

ובפרט בעמדינו, כאמור, בחודש ניסן, כשכל בנ"י הם בדרגת צדיקים [כידוע[70] החילוק בין חודש תשרי וחודש ניסן, ע"ד החילוק בין עבודת התשובה ועבודת הצדיקים[71]], ויש לומר שזהו אחד הטעמים למה לא אומרים אז תחנון[26] (כיון שלא צריך להגיע אז לזה (תחנון), כמדובר כמה פעמים[72]), כיון שכל יהודי מתעלה (בבחי' נס, ארים נסי[73]) לדרגת צדיק[74], במילא לא צריך להגיע לאמירת תחנון ותשובה על ענינים הפכיים, אלא ישנה אז התשובה באופן ד"לאתבא צדיקיא בתיובתא"[75] (התשובה היא על כך שיכל לעשות את עבודתו באופן נעלה יותר).

וחודש ניסן נותן תוספת כח לכל יהודי ומגביהו עוד יותר למעלה, שאע"פ שמעמדו ומצבו עד עתה הי' גבוה, הוא מתעלה לדרגת נס (למעלה מטבע העולם לגמרי), ויש לו בכח לראות את הנסים של הקב"ה מסביבו.

כפי שרואים זאת במיוחד אצל בנ"י אלו שיוצאים (ביציאת מצרים) ממדינה ההיא, שמבלי הבט על הנסיונות שהם עברו ולחלק מהם לא הי' שייכות גלוי' עם לימוד התורה וקיום המצוות, הרי ריבוי מהם הגיעו לארץ הקודש, ויש להם שייכות לתומ"צ בפועל, גם עי"ז שעוזרים לעוד יהודי בזה,

---

62) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

63) תבוא כט, ג.

64) שם, ב.

65) ולהעיר שכבר עברו ארבעים שנה מעת הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת ה'שי"ת, כמדובר כמ"פ.

66) תהלים צה, י.

67) שם, יא.

68) פרש"י שם.

69) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.

70) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. תרנ"ב ס"ע ג. ועוד.

71) ובנוגע להחדשים בינתיים יש לומר – שגם בצדיק ובעל תשובה יש כמה דרגות (צדיק גמור, שאינו גמור. תשובה מיראה, תשובה מאהבה. וכיו"ב). או שהם כנגד הדרגות בעבודת הבינוני. ואכ"מ.

72) לקו"ש חי"ד ס"ע 401 ואילך. חט"ו ע' 546. ועוד.

73) ישעי' מט, כב. וראה ברכה י"א ניסן שנה זו ס"ט. וש"נ.

74) ולהעיר מהשייכות למזמור צדי"ק בתהלים, שמתחילים לומר בחודש ניסן שנה זו. וראה ה"פתיחה" לקובץ י"א ניסן – שנת הצדי"ק ס"ה ואילך.

75) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ועוד.

עד שהם עצמם – וילדיהם – נעשים לומדי תורה ומקיימי מצוות בהידור;

ואפילו אלו שלע"ע התיישבו, מסיבות שונות ומשונות, במדינות אחרות, הם עוד יבואו גם לארץ הקודש, כנ"ל. ועוד וגם זה עיקר – שהם כולם באים ל"ארץ הקודש" וב"ירושלים עיר הקודש" ברוחניות "יראה שלם", שלימות היראה[76].

כפי שרואים זאת בגלוי בקיום מצות המילה[77], שמקיימים זאת עכשיו אצל כו"כ מאחינו בני ישראל ממדינה ההיא (שלא קיימו זאת מצד הנסיונות והקשיים), עד שהם מבקשים שלא יעכבו זאת ומיד להכניסם בבריתו של אברהם אבינו, "אחד הי' אברהם"[78].

ח. ועוד והוא העיקר: שמהשמחה והשירה[79] על הנסים הגלוים שקורים עכשיו, נבוא תיכף ומיד ממש ל"נודה לך שיר חדש על גאולתנו", בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהיו הנסים והנפלאות הגדולים ביותר, "אראנו נפלאות" (נפלאות – אפילו בערד לנסים ביציאת מצרים),

וכל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[80], בכל מקום שהם – בין מהמדינה ההיא, ובין מאלו שלע"ע התיישבו במדינות אחרות – נלך, "וארו עם ענני שמיא"[81] (ע"ד שטסים במטוס, אבל עוד יותר מהר) – לארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי.

ומזרזים זאת עוד יותר עי"ז שעושים כל אחד לשליח מצוה לצדקה (ובהוספה מדילי'), ד"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[82]. ובפרט בבית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים – בית משולש – של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. והקיצו ורננו שוכני עפר[83], והוא וכל בני ביתו נשמות בגוף בתוכם, יחד עם כל בנ"י מכל הדורות,

ולוקחים לארץ הקודש את ביהכנ"ס וביהמ"ד וכל בתי כנסיות ובתי מדרשות[84],

ועוד והוא העיקר: לא עכבן אפילו כהרף עין[85], יראה אל אלקים בציון[86], בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו.

---

76) ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר – תענית טז, א. לקו"ת ר"ה ס, ב.

77) ולהעיר מהשייכות דמילה לענין שמיני (שקורין פ' שמיני שמונה פעמים בשנה זו, כנ"ל בפנים) – שמילה (גם שאינה בזמנה) קשורה עם "למנצח על השמינית" (ראה לקו"ת תזריע כ, ד ואילך).

78) יחזקאל לג, כד. וראה רמב"ם ריש הל' ע"ז.

79) וע"ד שבנ"י אמרו שירת הים על הנס דקרי"ס וטביעת מצרים בים (ובאריכות הפרטים). ואומרים שירת הים בכל יום בתפלה – טור או"ח סנ"א. שו"ע אדה"ז שם ס"א. – וראה זח"ב נד, ב.

80) בא יו"ד, ט.

81) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.

82) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

83) ישעי' כו, יט.

84) מגילה כט, א.

85) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

86) תהלים פד, ח.

המשך ביאור למס' סוטה ליום העשירי לעומר עמ' ב

מִתַּחְתָּיו, ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל בשאול.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום. כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק "וַיִּרְגַּז – ויחרד, הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר – על עליית שער העיר, וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ – הלוואי והייתי אני מת במקומך, אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי". ונאמר עוד שם, וְ"הַמֶּלֶךְ לָאט – כיסה אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי", שואלת הגמרא, הָנֵי תְּמַנְיָא "בְּנִי" – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", לְמָה - מדוע אמרם.

ומישבת, שִׁבְעָה – שבע פעמים, דְּאַסְקֵיהּ – שהעלהו דוד על ידי כך מִשִּׁבְעָה מִדּוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ – והפעם הנוספת, אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרִיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ - שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.

נאמר בפסוק, "וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיִּצֶּב לוֹ בְּחַיָּיו את מצבת אשר בעמק המלך וגו'", שואלת הגמרא, מַאי "לָקַח", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח אבשלום מִקַּח רַע לְעַצְמוֹ. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף הפסוק, "אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגו'", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, "בעמק המלך" היינו בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם,

בס"ד. שיחת אור ליום ועש"ק פ' שמיני, כ"ח ניסן ה'תנש"א.

– לאחרי תפלת ערבית –

א. בעמדנו ב"יום זכאי"[1] (בכלל, ובפרט) בנוגע להענין הכי עיקרי דגאולה האמיתית והשלימה,

— מצד כו"כ ענינים: כללות השנה, כללות החודש וכללות השבוע, וגם היום הפרטי בחודש והיום הפרטי בשבוע, כולל ובמיוחד מצד ענינו של היום והשבוע בספירת העומר, "מצוה[2] למימני יומי ומצוה למימני שבועי"[3] —

יש לעורר ולהזכיר ולהדגיש עוד הפעם ע"ד גמר ושלימות מעשינו ועבודתינו להבאת הגאולה האמיתית והשלימה, כדלקמן.

ב. ובהקדם הזכרת מעלת הזמן ("יום זכאי") בשייכות להגאולה, ולכל לראש — מצד כללות השנה:

דובר כמ"פ במשך השנה ע"ד הר"ת דהשנה כפי שנקבע ונקרא בפי בנ"י: "הי' תהא שנת נפלאות אראנו" [נו"ן (ר"ת "נפלאות") לפני האל"ף (ר"ת "אראנו") — כבכתיבת זמני שטרות שצריכים לכתוב העשיריות (נו"ן) לפני היחידות[4] (אל"ף)], או הי' תהא שנת אראנו נפלאות [אל"ף (ר"ת "אראנו") לפני הנו"ן (ר"ת "נפלאות") — כלשון הכתוב[5] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"], ושניהם גם יחד.

וההסברה בזה:

"נפלאות" (כשלעצמם) — יכולים להיות גם באופן שאינם נראים בגלוי, כמארז"ל[6] שישנם נסים ש"אפילו בעל הנס (ועאכו"כ אחרים) אינו מכיר בניסו", ועד"ז בנוגע ל"נפלאות" שלמעלה מ"נסים". ואדרבה: יתכן שלא יראו ה"נפלאות" מצד גודל מעלתם (למעלה מנסים) — כמ"ש[7] "לעושה נפלאות גדולות לבדו", שלהיותם "נפלאות גדולות", לכן, "הוא לבדו יודע שהוא נס, אבל בעל הנס אינו מכיר בניסו"[8].

וההוספה ד"אראנו" — שה"נפלאות" נראים בגלוי בראי' מוחשית לעיני בשר ("אראנו" כפשוטו[9]), כיון שהקב"ה מראה ה"נפלאות" ("אראנו"), כלומר, ראיית הנפלאות היא (לא בגלל שאינם "נפלאות גדולות" ח"ו, אלא) בגלל ההשתדלות וההתעסקות דהקב"ה בכבודו ובעצמו שבכחו וביכלתו להראות גם "נפלאות גדולות" ש"הוא לבדו יודע שהוא נס".

ויש להוסיף ע"פ הדיוק בלשון הכתוב "אראנו (נפלאות)", בלשון נסתר, ולא בלשון נוכח ("אראך")[10] — שמורה על דרגא נעלית יותר באלקות שהיא באופן נסתר. וכיון שראיית הנפלאות היא מצד דרגא נעלית יותר באלקות, "אראנו" דייקא, באים גם ה"נפלאות גדולות" ש"הוא לבדו יודע שהוא נס" בראי' מוחשית לעיני בשר[11].

ובזה גופא — ב' סדרים: הסדר מצד מציאות העולם (כתיבת שטרות) — "נפלאות אראנו" — כי, מצד מציאות העולם (מלמטה למעלה) ה"ז "נפלאות" שלמעלה מגילוי, והתגלותם היא ע"י פעולה מיוחדת ד"אראנו". והסדר מצד התורה (לשון הכתוב) — "אראנו נפלאות" — שמלכתחילה ישנו הגילוי ("אראנו") ד"נפלאות" שלמעלה מגדרי העולם (מלמעלה למטה).

ויש בזה מה שאין בזה: ב"אראנו נפלאות" (מלמעלה למטה) — מתגלית דרגא נעלית יותר

---

1) ראה תענית כט, א. ערכין יא, ב. וראה גם פרש"י עה"ת בהעלותך ט, ז. תצא כב, ח.

2) מנחות סו, א.

3) ויש לומר, שמצד החשיבות המיוחדת ד"יומי" ו"שבועי" בנוגע לספירת העומר, נוסף הדגשה יתירה גם בכללות ענינו של היום והשבוע (מצד הבריאה). ובפרט בקביעות שנה זו שפסח חל בשבת, והתחלת ספירת העומר במוצאי שבת, שאז השבתות הן תמימות כימי בראשית (כדלקמן ס"ה), שבזה מודגשת ההשפעה ההדדית שבין ימי ספה"ע וימי בראשית (כמדובר בארוכה בהתוועדות דאחרון של פסח).

4) ראה שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ה ובנ"כ.

5) מיכה ז, טו.

6) נדה לא, א.

7) תהלים קלו, ד.

8) פרש"י נדה שם.

9) "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. וש"נ).

10) ראה זח"ב נד, סע"א: "אראך מבעי לי'".

11) להעיר מהמבואר באוה"ת (נ"ך עה"פ (ע' תפז). ובארוכה ביהל אור ס"ע קנג ואילך) השייכות ד"אראנו נפלאות" ל"נפלאות גדולות לבדו", עיי"ש.

באלקות, אבל הגילוי הוא (בעיקר) מלמעלה, ולא מצד גדרי התחתון (עולם); וב"נפלאות אראנו" — ה"ז מצד גדרי התחתון, אבל לא מתגלית דרגת האלקות שלמעלה לגמרי מהעולם.

והשלימות האמיתית היא בצירוף שניהם גם יחד ("נפלאות אראנו" ו"אראנו נפלאות") — שמתגלית דרגת האלקות שלמעלה לגמרי מהעולם, וביחד עם זה, נמשכת וחודרת ונעשית מצד גדרי העולם.

ולכל לראש ובעיקר — התגלות הנפלאות שאודותם מדובר בכתוב — "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", התגלות הנפלאות[12] דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ג. ובשנה זו עצמה — נוסף עוד יותר מצד כללות החודש והיום בחודש, כללות השבוע והיום בשבוע:

חודש ניסן הוא "חודש של גאולה"[13], שבו היתה היציאה (גאולה) ממצרים ("ימי צאתך מארץ מצרים"), ובו תהי' הגאולה העתידה ("אראנו נפלאות"), כמארז"ל[14] "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל".

ובחודש ניסן עצמו — הלילה ש(באמצע ו)מחבר יום כ"ז ניסן ויום כ"ח ניסן:

כ"ז (ניסן) — אותיות "זך" (ע"ד "שמן זית זך"[15]), מלשון בהירות — מורה ומדגיש הגילוי ("אראנו") ד"ניסן" (גאולה).

ויש להוסיף בנוגע למעלת מספר כ"ז — ט' פעמים ג', היינו, שענינו של ניסן (גאולה) הוא באופן של שילוש משולש ד"חזקה" ("בתלת זימני הוי חזקה"[16]), ג' פעמים ג' — ג' פעמים, ע"ד המדובר כמ"פ בנוגע לכללות השנה (שמודגש בה ענין הגאולה), שהתחלתה וראשיתה בג' ימים רצופים של קדושה, שחוזרים ונשנים (בחו"ל) ג' פעמים (בר"ה, בסוכות, ובשמע"צ ושמח"ת).

וכ"ח (ניסן) — אותיות "כח" — מורה ומדגיש החוזק והתוקף דניסן (גאולה), כולל ובמיוחד — בפשטות — (נתינת) ה"כח" להבאת הגאולה בפועל ממש.

והוספה יתירה — מצד ענינו של כללות השבוע והיום בשבוע:

כללות השבוע — פרשת שמיני[17], ש"שמיני" קשור עם ענין הגאולה[18]. ובשבוע דפרשת שמיני עצמו — השבוע השלישי דפרשת שמיני, "חזקה" בהענין ד"שמיני".

והיום בשבוע — ערב שבת[19] שבו[20] קורין פרשת שמיני כולה, ובקביעות שנה זו קורין "ויהי ביום השמיני" בפעם השמינית — שמיני שבשמיני (גאולה שבגאולה — תכלית השלימות בגאולה).

ד. ויש להוסיף במעלת היום — מצד הקשר והשייכות להימים הבאים[21]:

מכ"ח ניסן באים לכ"ט ניסן — ערב ראש חודש (אייר[22]), שנקרא "יום כיפור קטן"[23] — מעין ודוגמת ענינו של יוהכ"פ, "יום חתונתו" (יום הכיפורים שניתנו בו לוחות אחרונות)[24], ששלימותו בהגאולה העתידה שאז יהיו הנישואין דכנס"י והקב"ה[25].

וממנו באים לראש חודש, מולד הלבנה,

---

12) "נפלאות" — גם בערך להנסים ונפלאות דיצי"מ (ראה אוה"ת נ"ך שם. וש"נ).

13) שמו"ר פט"ו, יא.

14) ר"ה יא, רע"א שמו"ר שם.

15) ר"פ תצוה אמור כד, ב.

16) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

17) בחו"ל (המקום שבו נמצאים לעת־עתה (בזמן הגלות) רוב מנין ורוב בנין דבנ"י). ובאה"ק — בשבוע שמתברך מפרשת שמיני.

18) כמארז"ל (ערכין יג, ב) "כינור.. של ימות המשיח שמונה".

19) להעיר, שבשיעור חומש דיום הששי מדובר אודות ד' החיות טמאות שרומזים לד' מלכיות (גלויות) שיתבטלו בגאולה העתידה (ראה ויק"ר סוף פרשתנו).

20) ביום השבת — בציבור, ובערב שבת — ביחיד, שנים מקרא ואחד תרגום (טושו"ע ואדה"ז או"ח סרפ"ה). ולהעיר, שמנהג נשיאי חב"ד להתחיל שמו"ת (פרשת או שתים) בליל ששי ("היום יום" ד' טבת).

21) ובהדגשה יתירה בנדו"ד מצד ימי השבוע — ששבת שייך לערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"), והימים שלאחרי השבת שייכים לשבת, ובמילא גם לערב שבת.

22) ר"ת אברהם יצחק יעקב ורחל (מאו"א א, פד. ועוד) — ד' רגלי המרכבה, שבזה מודגש במיוחד העילוי דרגל הרביעי (דהמרכבה), שקשור עם דוד (זח"א רמח, ב. ועוד) — דוד מלכא משיחא.

23) פר"ח לאו"ח סתי"ז (מהרמ"ק) של"ה (קכ, ב. קעט, א. ועוד). יעב"ץ בסידורו. ועוד. וראה אוה"ת בא ע' רנג. וראה גם נ"כ חאו"ח שם.

24) תענית כו, ב ובפרש"י. שם ל, ב.

25) שמו"ר ספט"ו.

ודוגמתו בישראל (שדומין ללבנה ומונין ללבנה[26]) — "שהם עתידים להתחדש כמותה"[27], בהגאולה העתידה. ובנדו"ד שר"ח הוא ב' ימים — באים מיום ראשון דר"ח ליום שני דר"ח (שבו מתחיל מנין ימי החודש[28]), שבזה מודגש ענין הגאולה שבר"ח באופן כפול[29].

ומעלה יתירה בקביעות שנה זו שערב ראש חודש חל ביום השבת[30]:

כשערב ר"ח חל בשבת — מקדימים הענינים ד"יום כיפור קטן" (ששייכים לערב ר"ח) להימים שלפני השבת[31] (כיון שביום השבת אין אומרים תחנון), וביום השבת, ערב ר"ח ממש, ישנה רק עבודה של שמחה — "וביום שמחתכם אלו השבתות"[32].

ועוד ועיקר: כשערב ר"ח חל בשבת מודגש בו ענין הגאולה גם מצד ענינו של יום השבת — מעין ודוגמת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[33].

ומ(יום ב' ד)ראש חודש, א' אייר, באים לב' אייר — יום הולדתו של אדמו"ר מהר"ש:

מקובל אצל חסידים הפתגם ע"ד מעלת יום הולדתו בספירת "תפארת שבתפארת"[34]. וענין זה קשור גם עם הנהגתו המיוחדת באופן ד"לכתחילה אריבער", כפתגמו המפורסם[35]: "די וועלט זאָגט אַז ווען מען קען ניט אַרונטער גייט מען אַריבער, און איך זאָג אַז מ'דאַרף לכתחילה אַריבער" (העולם סבור שכשאי־אפשר ללכת מלמטה הולכים מלמעלה, ואני סבור — אומר ומורה אדמו"ר מהר"ש — שמלכתחילה צריך ללכת מלמעלה).

26) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך.

27) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

28) שהרי יום א' דר"ח נמנה ליום הל' דהחודש שלפניו (שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ו).

29) ולהעיר ש"כפל" עצמו שייך לגאולה (ראה פרדר"א פמ"ח. ועוד. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל).

30) כמודגש בהפטורת היום — "מחר חודש".

31) להעיר מהשקו"ט בנוגע לדחיית ה"יום כיפור קטן" ליום חמישי (ראה פר"ח שבהערה 23). — ובזה מודגשת יותר השייכות דערב ר"ח ליום זה.

32) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

33) תמיד בסופה.

34) "היום יום" ב' אייר. ובכ"מ.

35) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז. ועוד.

ועי"פ הסדר ד"לכתחילה אריבער" — ה"ז פועל גם מלמפרע, היינו, שכל הענינים דהימים שלפנ"ז (החל מיום כ"ז ניסן) נעשים "מלכתחילה אריבער" ובאופן ד"תפארת שבתפארת".

ה. ומעלה נוספת — מצד ימי הספירה:

התוכן דימי הספירה, הימים שבין חג הפסח ("זמן מתן תורתנו") לחג השבועות ("זמן מתן תורתנו"), יציאת מצרים בשביל קבלת התורה, הוא — היציאה מהגלות[36] אל (הגאולה, שאז תהי') השלימות דמתן־תורה[37], "תורה חדשה[38] מאתי תצא"[39].

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו שפסח חל בשבת — כדאיתא במדרש[40] "שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות.. כשיבוא פסח בשבת ויתחילו לספור במוצאי שבת, שאז השבתות הן תמימות", "שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת"[41], היינו, שהענין ד"תמימות" הוא בשלימות נעלית יותר[42], תמימות שבתמימות — גם ענין הגאולה שבימי הספירה הוא בשלימות נעלית יותר.

ומעלה מיוחדת בהספירה הפרטית דימים אלה[43]:

בנוגע לספירת הימים — באים מהספירה דיום י"ב לעומר (כ"ז ניסן), כנגד י"ב שבטים (השלימות דכלל ישראל שתהי' בהגאולה העתידה), להספירה דיום י"ג לעומר (כ"ח ניסן), הגימטריא ד"אחד"[44]

36) ש"כל המלכיות (גלויות) נקראו ע"ש מצרים כו'" (ויק"ר שבהערה 19).

37) להעיר, שבמתן־תורה (ביום החמישים לספה"ע) מתגלה שער הנו"ן (ראה לקו"ת במדבר יו"ד, ד ואילך. ובכ"מ), ר"ת "נפלאות", ורומז לנו"ן פלאות (זח"א רסא, רע"ב).

38) וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, רע"ב. ועוד), ה"ז פועל גם בהעולם — "השמים החדשים והארץ החדשה" (ישעי' סו, כב), ועאכו"כ החידוש בישראל (שבשבילם נברא העולם) — "כן יעמוד זרעכם ושמכם" (ישעי' שם. וראה לקו"ת בסופו).

39) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

40) פסדר"כ פ"ח. פס"ר פי"ח. קה"ר פ"א, ג. ראב"ן ספ"ו. ראבי"ה פסחים סתקכ"ו. רוקח סרצ"ה (הובא במ"כ לקה"ר שם).

41) פרש"י מנחות סה, רע"ב.

42) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 145.

43) להעיר, שבשיעור הרמב"ם דערב שבת לומדים דיני ספה"ע (הל' תמידין ומוספין ספ"ז).

44) להעיר, ש"יבא (שילה)" — ביאת משיח — בגימטריא "אחד" (שיחת אחש"פ תרצ"ט. לקו"ש חי"א ע' 8).

("ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"[45]), וממנו באים להספירה דיום י"ד לעומר (ערב ר"ח), שרומז לג' הידות[46] ("חזקה" בענין ה"יד", "בחוזק יד"[47]) — "יד חזקה"[48], "יד רמה"[49], "יד הגדולה"[50] (שנאמרו בנוגע להגאולה ממצרים), וממנו באים להספירה דיום ט"ו לעומר, שרומז ושייך לשלימות הלבנה ("קיימא סיהרא באשלמותא"[51]), ודוגמתו בישראל שעתידים להתחדש כמותה (כנ"ל ס"ד).

ו. ע"פ האמור לעיל ע"ד הדגשת ענין הגאולה (במיוחד) בזמן זה — מתעוררת תמיהה הכי גדולה: היתכן שמבלי הבט על כל הענינים – עדיין לא פעלו ביאת משיח צדקנו בפועל ממש?!... דבר שאינו מובן כלל וכלל!

ותמיהה נוספת — שמתאספים עשרה (וכו"כ עשיריות) מישראל ביחד, ובזמן זכאי בנוגע להגאולה, ואעפ"כ, אינם מרעישים לפעול ביאת המשיח תיכף ומיד, ולא מופרך אצלם, רחמנא ליצלן, שמשיח לא יבוא בלילה זה, וגם מחר לא יבוא משיח צדקנו, וגם מחרתיים לא יבוא משיח צדקנו, רחמנא ליצלן!!

גם כשצועקים "עד מתי" — ה"ז מפני הציווי כו', ואילו היו מתכוונים ומבקשים וצועקים באמת, בודאי ובודאי שמשיח כבר הי' בא!!

מה עוד יכולני לעשות כדי שכל בנ"י ירעישו ויצעקו באמת ויפעלו להביא את המשיח בפועל, לאחרי שכל מה שנעשה עד עתה, לא הועיל, והראי', שנמצאים עדיין בגלות, ועוד ועיקר — בגלות פנימי בעניני עבודת השם.

הדבר היחידי שיכולני לעשות — למסור הענין אליכם: עשו כל אשר ביכלתכם — ענינים שהם באופן דאורות דתוהו, אבל, בכלים דתיקון — להביא בפועל את משיח צדקנו תיכף ומיד ממש!

ויה"ר שסוכ"ס ימצאו עשרה מישראל ש"יתעקשו" שהם מוכרחים לפעול אצל הקב"ה, ובודאי יפעלו אצל הקב"ה — כמ"ש[52] "כי עם קשה עורף הוא (למעליותא[53], ולכן) וסלחת לעוונו ולחטאתנו ונחלתנו" — להביא בפועל את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש[54].

ז. וכדי למהר ולזרז עוד יותר ע"י הפעולה שלי — אוסיף ואתן לכאו"א מכם שליחות־מצוה ליתן לצדקה, ו"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[55].

ואני את שלי עשיתי, ומכאן ולהבא תעשו אתם כל אשר ביכלתכם.

ויה"ר שימצא מכם אחד, שנים, שלשה, שיטכסו עצה מה לעשות וכיצד לעשות, ועוד והוא העיקר — שיפעלו שתהי' הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש, תיכף ומיד ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב.

---

45) זכרי' יד, ט.
46) ראה לקו"ת נשא כא, ב ואילך. ובכ"מ.
47) בא יג, ג. יד. טז.
48) שם, ט.
49) בשלח יד, ח.
50) שם, לא.
51) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

52) תשא לד, ט.
53) ראה שמו"ר ספמ"ב. הובא בתו"א מג"א קכג, סע"ב. לקו"ת בלק סז, ד.
54) להעיר, שהפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" הוא תשובת הקב"ה לתפלת הנביא על הגאולה (רד"ק ומצו"ד עה"פ).
55) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

המשך ביאור למס' סוטה ליום השמיני לעומר עמ' ב

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי אוֹמֵר מִנַּיִן – מה המקור לדבר שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, ומשיב, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה'. שואלת הברייתא, אֵין לִי אֶלָּא סְאָה – עבירה גדולה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת תַּרְקַב – חצי סאה וְחֵצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תּוֹמֶן וְעוּכְלָא – משקלות קטנים יותר, מִנַּיִן שגם על עברות קטנות מעניש ה' באותה מדה. ומשיבה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל מָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' ונלמד מ'כל' שאפילו מדה קטנה. שואלת הברייתא, וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל – שאם לא נפרעו מהאדם על חטאו, לא ויתרו לו אלא מצטרף לחשבון בעתיד. ומשיבה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן' – חטא לחטא מצטרף לחשבון שיבוא.

ממשיכה הברייתא, וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמְּדָדָה, בָּהּ מָדְדוּ לָהּ – שנענשה לפי הדרך שחטאה. הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לֵירָאוֹת לוֹ – להראות לו, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקְנוֹר שבו היו מנוולים אותה וּמַרְאָה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ – בעבורו, להתנאות בפניו, סוּדְרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה – צעיף המכסה את ראשה מֵעַל רֹאשָׁהּ, וּמְנִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

בס"ד. משיחת ש"פ שמיני, מבה"ח וער"ח אייר ה'תנש"א.

תרגום מאידית

א. השבת סיימו בפעם השמינית לקרוא את פרשת שמיני השנה — כפי שהודגש כבר כמ"פ בשבועות האחרונות, שהשנה קוראים את פרשת שמיני ("ויהי ביום השמיני") שמונה פעמים[1], שבזה יש מעלה — כפתגם הידוע[2]: שמיני שמונה שמינה — שנה שקוראים בה (פרשת) שמיני, שמונה — פעמים, תהי' שמינה, שנה "שמינה" מליאה בגשמיות וברוחניות.

שזה מתאים עם כללות פעולת שנה זו — שבנ"י נתנו לה את הסימן והשם "הי' תהא שנת נפלאות אראנו" — שנה שמסתמנת בזה שהיא "שמינה" ומליאה עם נסים ונפלאות מהקב"ה שקורים לעיני כולם, (גם) כהכנה לנסים ונפלאות של הגאולה האמיתית והשלימה שבאה תיכף ומיד ממש, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[3] — כמדובר וכמודגש פעמים רבות במשך השנה, ובפרט בחודש ניסן, מלשון נס[4] ו"נסי נסים"[5].

נוסף על כך שבת זו היא גם:

(א) שבת הראשונה אחרי פסח, שמתחילים לומר[6] וללמוד[7] פרקי אבות בשנה זו (בשבתות שבין פסח ועצרת[8]), מתחיל עם "משה קיבל תורה מסיני כו'"[9].

(ב) השבת האחרונה של חודש ניסן השנה (שנת אראנו נפלאות), ועוד יותר — הסיום של חודש ניסן (ד"הכל הולך אחר החיתום"[10]), כיון ששבת זו היא ערב ראש חודש אייר[11], "מחר חודש".

(ג) הסיום של השבוע השלם השני של ספירת העומר ("ארבעה עשר יום שהם שני שבועות לעומר"), כפי מעלת הקביעות דשנה זו, שספירת העומר מתחילה "ממחרת השבת"[12] כפשוטו (כיון שיום הראשון של פסח חל בשבת), שזה פועל עילוי בענין ותמימות דספירת העומר — ככתוב במדרש[13]: "שבע שבתות תמימות תהיינה[12], אימתי הן תמימות.. כשיבוא פסח בשבת ויתחילו לספור במוצאי שבת, שאז השבתות הן תמימות", "שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת"[14].

וכיון שבקביעות שנה זו באים יחד כל הענינים בשבת זו — (א) קריאת שמיני בפעם השמינית, (ב) מחר חודש, (ג) סיום שבוע השני דספירת העומר, (ד) התחלת אמירת ולימוד פרקי אבות — צריך לומר (כיון שהכל הוא בהשגחה פרטית[15]) שיש ביניהם שייכות, ועוד ועיקר — שייכות עם הענין ד"אראנו נפלאות". וכדלקמן.

ב. העילוי של "שמיני שמונה שמינה" — דורש הסברה:

"שמיני" הוא (גם) מלשון שומן (כידוע הפירוש[16] ב"ביום השמיני עצרת"[17]). ובהיותה

---

1) במנחת שבת הגדול, בשני וחמישי בשבוע שלפני חג בפסח, במנחת שבת דיום ראשון דחג הפסח, ובמנחת שבת דאחרון של פסח, ובשני וחמישי שלאחרי הפסח, ובשבת זו.

2) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 297. ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 395. ע' 413 ואילך.

3) מיכה ז, טו.

4) ראה מדרש לקח טוב עה"פ בא יב, ב: ניסן שבו נעשו נסים לישראל. וראה ברכות נו, א ובפרש"י שם.

5) ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

6) כמ"ש אדה"ז בסידורו (במקומו) "נוהגין לומר פרקי אבות". ועד"ז הוא באבודרהם סוף סדר ימי העומר ("לקרות"). ועוד. וכ"ה הלשון ("לומר") בטואו"ח סרצ"ב (בנוגע לאמירת פרק"א בכל שבת).

7) ראה ספר הפרדס לרש"י (בפירוש התפלות). סידור רע"ג (בנוגע לכל שבת).

8) אבודרהם וסידור אדה"ז שם. ועוד — נסמן בספר "בין פסח לשבועות" פרק ה סכ"ח סק"ב (ע' קנט). — "ויש נוהגין כך כל שבתות הקיץ" — סידור אדה"ז שם. ועוד — נסמן בספר הנ"ל שם סק"א (ס"ע קנח).

9) אבות פ"א מ"א.

10) ברכות יב, א.

11) שמזה מובן, דגם יום המחרת (א' דר"ח), עם היותו נמנה ליום הל' דחודש ניסן (ראה שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ו) — שייך (גם) לחודש אייר.

12) אמור כג, טו.

13) פסדר"כ פ"ח. פס"ר פי"ח. קה"ר פ"א, ג. ראב"ן ספ"ו. ראבי"ה פסחים סתקכ"ו. רוקח סרצ"ה (הובא במ"כ לקה"ר שם). — וראה בארוכה לקו"ש חי"ב ע' 96 ואילך. חכ"ב ע' 145. שיחת אחש"פ שנה זו ס"ב ואילך.

14) פרש"י ד"ה חמשים יום — מנחות סה, ריש ע"ב.

15) כש"ט הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.

16) לקו"א להה"מ סי' רס (סח, סע"ב). או"ת להה"מ צה, ב. אוה"ת שמע"צ ע' א'תתיז. סה"מ תרצ"ו ע' 41. וש"נ.

17) פינחס כט, לה.

פרשה בתורה, שממנה נמשכת הוראה ונתינת כח על כל השנה, מובן, שמקריאת פ' שמיני (אפילו פעם אחת) נמשך "שמינה" (שומן) על כל השנה.

נשאלת השאלה: מכיון ש"שמיני" עצמו ענינו שומן — איזה חידוש עיקרי נוסף בזה ע"י מספר הקריאות (אותה פרשה ואותו ענין של) שמיני שמונה פעמים[18], שדוקא אז אומרים שתהי' שנה "שמינה"?!

קריאת שמיני שמונה פעמים אכן מוסיפה הדגשה בענין של "שמונה" (שמינה), אבל מלשון הפתגם משמע, ש(בשנה של) "שמיני שמונה" (קוראים שמיני שמונה פעמים) יש בה חידוש לגבי שאר השנים (לא רק תוספת הדגשה) — ש(דוקא השנה הזאת תהי') "שמינה"[19].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

תוכנו דהעילוי המיוחד של "ויהי ביום השמיני" (יום "שמיני למילואים"[20]), הוא בכך שביום זה התחילה השראת השכינה במשכן — "היום ה' נראה אליכם, להשרות שכינתו במעשה ידיכם"[21], עד ש"וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם"[22].

והכח ע"ז בא (גם) עי"ז שהי' זה ביום השמיני[23]:

עניני העולם (גם שלימות העולם) מסודרים במספר שבע. העולם נברא בשבעת ימי בראשית (ששת ימי הבריאה, ושבת שהכניסה מנוחה בעולם[24], שלימות הבריאה) — שבעת ימי ההיקף, שבהם מסודרים זמן העולם וכללות סדר השתלשלות (שבעת ימי הבנין, שבע מדות), כיון שמספר שבעה מורה על האור האלקי שמתלבש בבריאה; "שמיני" מורה על האור האלקי שלמעלה מהתלבשות בעולם, בחי' שומר את ההיקף שלמעלה מסדר השתלשלות.

ולכן "ביום השמיני" היתה השראת השכינה במשכן: הגם שאף לפני זה היו ריבוי פרטי עבודות בשבעת ימי המילואים, אעפ"כ הי' זה קשור עם גילוי אלקות שהוא בערך להבריאה, לא הי' בזה עדיין הענין לפעול את ה"ושכנתי בתוכם"[25], גילוי השכינה במשכן; דוקא ביום השמיני (ש"מספר זה מיוחד אליו ית'"[26]) נפעל גילוי האלקות שלמעלה מהבריאה בהמשכן — "היום ה' נראה אליכם, להשרות שכינתו במעשה ידיכם".

וזוהי גם השייכות ד"שמיני" עם "שמינה" (שמיני מלשון שומן) — כי ההמשכה באופן ד"שומן" — יותר מע"ד הרגיל מצד גדרי העולם — באה דוקא משמיני, שלמעלה מסדר השתלשלות.

ד. תכלית הכוונה היא, שגם האור שלמעלה מהשתלשלות ("שמיני") לא ישאר בהבדלה מהעולם, אלא שיומשך בגילוי בעולם, באופן שהעולם, מצד גדרי עצמו, יקלוט את הגילוי.

זאת אומרת, שישאר החיבור דשני הענינים: הגילוי שלמעלה ממדידה והגבלה, שבזה ישנה המעלה שזה למעלה מהגבלות העולם — במדידה והגבלה, שבזה ישנה המעלה שהמקבל נעשה כלי לזה לקבל ולקלוט את הגילוי בפנימיות; נעשה החיבור דבלי גבול וגבול.

[ויתירה מזו: סדר העבודה בזה הוא מלמטה למעלה, שמהמדידה והגבלה דעולם, מגיעים גם ל(קליטת ה)אור שלמעלה מגדרי העולם, כדלקמן ס"ו)].

וזהו תוכן החידוש דגילוי האלקות במשכן ומקדש [ובתכלית השלימות — כפי שיהי' בבית המקדש השלישי] — כפי שנפעל "ביום השמיני" — "(ועשו לי מקדש) ושכנתי בתוכם"[25], השראת וגילוי השכינה, שלמעלה מגדרי העולם ("לי"), במשכן הגשמי, ב"מעשה ידיכם". ומהמשכן ה"ז

---

18) היינו: באם היו קורין פרשה אחרת ח' פעמים — הי' בזה החידוש של שמונה (שומן), אבל בפ' שמיני הרי הענין דשומן הוא התוכן של פרשה זו (שמיני) עצמה.

19) אלא שענין זה נמשך (לא רק בחדשי שנה זו, עד פ' שמיני דשנה הבאה, אלא) גם בשנים שלאח"ז, עד לפעם הבאה שתבוא קביעות שקורין שמיני שמונה (ואז, תהי' ההמשכה באופן נעלה עוד יותר כו'). וע"ד המבואר בלקו"ת (ברכה צח, ב) ש"מכל רגל ויו"ט הי' נמשך.. עד הרגל הבא לאחריו".

20) פרש"י ריש פרשתנו.

21) פרשתנו ט, ד ובפרש"י.

22) שם, כד.

23) בהבא להלן ראה כלי יקר ריש פרשתנו. שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט — הובאו ונתבארו בד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח (ע' רסט ואילך). תש"ד (ע' 191 ואילך). תש"ה (ע' 167 ואילך). ועוד. וראה גם לקו"ש חי"ז ע' 93 ואילך. מכתב י"א ניסן שנה זו. ועוד.

24) כמארז"ל "מה הי' העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה" (פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט ובמ"כ שם).

25) תרומה כה, ח.

26) כלי יקר שם.

נמשך בכל העולם (ממנו אורה יוצאה לכל העולם[27]).

וכפי שהי' בגלוי בארון (שהוא "עיקר החפץ במשכן"[28]) — ש"מקום ארון אינו מן המדה"[29]: אע"פ שהארון (שבו היו מונחים שני לוחות הברית[30], הכוללים כל התורה כולה, שאורייתא וקוב"ה כולא חד[31]) הוא למעלה ממדידה והגבלה, "אינו מן המדה", מ"מ הי' למקום הארון מדה מסויימת ("אמתיים וחצי ארכו גו'"[32]), והמקום הי' "אינו מן המדה" — המעלה דבלי גבול ביחד עם המעלה דגבול (שיכול להתפס בגדרי התחתון).

ועד"ז הרי זה מתבטא בעבודתו של יהודי: בכללות ישנם שני אופני וסדרי עבודה — עבודה בצמצום ובמדידה והגבלה (דקדושה), ועבודה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש בזה מה שאין בזה: העבודה במדידה והגבלה היא בערך לדרגת האדם, שיעשה כלי לקלוט אלקות בפנימיות מציאותו. והעבודה שלמעלה ממדידה והגבלה ("בכל מאדך"[33]) היא כלי לקבל אלקות שלמעלה מהגבלת האדם ("מאד" האמיתי); והשלימות היא בחיבור שני הענינים בעבודת האדם: הן בעבודתו שלמעלה מהגבלה ישנה המעלה שזה נמשך בכלי בפנימיות, והן בעבודתו שבהגבלה ישנה המעלה ד"בכל מאדך".

ה. עפ"ז יובן העילוי ד"שמיני שמונה" (קריאת שמיני שמונה פעמים), שאז ה"ז "שמינה":

החילוק בין "שמיני" ו"שמונה" הוא: "שמיני" הוא מספר סידורי, שבא אמנם לאחר שבעה שקדמו לו, אבל זוהי מציאות שמינית — נפרדת, שהיא מובדלת בערך מהשבעה שקדמו לו. "שמיני" אינו לגמרי ענין לעצמו, אלא יש לו שייכות (ובא בהמשך) לשבעה (ויתירה מזו: שמיני שייך דוקא לאח"ז שישנם קודם לכן שבעה); אבל לאחר שבא בגילוי ה(יום וה)ענין השמיני, ה"ז (גם) מציאות נפרדת, שנבדלת מהשבעה. [וכפי שהוא בנדו"ד — "ויהי ביום השמיני", יום השמיני למילואים, שבא לאחר שבעת ימי המילואים, אבל זהו יום נפרד, יום שמיני, שמובדל ונעלה מהימים הקודמים — היום השמיני הוא היום שבו הי' חידוש הכי עיקרי, השראת השכינה במשכן].

"שמונה" — הוא מספר הכולל, הוא כולל את כל השבעה יחדיו, גם את השבעה שקדמו לו[34]. שמונה פירושו שיש לנו את כל השמונה יחד. ואדרבה: יום זה מעלה את כולם ל(דרגא ד)שמונה, שכל הענינים (גם השבעה הראשונים) הם חלק מ"שמונה".

ועפ"ז יש לומר ש"שמיני" ו"שמונה" ביחד מרמזים גם על הכח לחבר את שני הענינים הנ"ל בגילוי אלקות במשכן — בלי גבול וגבול: בכדי שיהי' החיבור דגבול ובלי גבול (עולם ולמעלה מעולם), צריך להיות בבלי גבול (דרגא השמינית) עצמו שני הענינים. וזהו החילוק בין "שמיני" ו"שמונה": "שמיני" הוא (בעיקר) הענין דבלי גבול[35], ו"שמונה" הוא כפי שבלי גבול כולל בעצמו את ה(מעלה ד)גבול (שבעה). "שמיני" קאי בעיקר על הגילוי שלמעלה מהשתלשלות (שומר את ההיקף), ו"שמונה" מדגיש איך שהגילוי (שלמעלה מהשתלשלות) כולל ונמשך גם בשבעת ימי הבנין דסדר השתלשלות, בכל פרט ופרט, — א', ב', ג', ד', ה', ו' ז' ואח"כ ח' — כפי שכולם מתעלים ונעשים "שמונה".

וזהו החידוש דשנה זו שבה "שמיני שמונה" — ש"שמיני" נמצא (גם) באופן ד"שמונה", קוראים את "שמיני" שמונה פעמים: כאשר קוראים את פ' שמיני רק פעם אחת (או אפילו שלש פעמים) וכיו"ב, ה"ז מורה בעיקר על הגילוי דשמיני שלמעלה מעולם (מחולק מהשבעה); אבל כאשר קוראים אותה שמונה פעמים, פעם אחת, פעם שני', פעם שלישית וכו' עד — פעם שמינית (בשבת

27) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. וראה גם רש"י כת"י מנחות פו, ב.

28) רמב"ן ר"פ תרומה.

29) יומא כא, א. וש"נ.

30) ראה שבת פז, א. הובא בפרש"י עה"פ תשא לב, יט. ועוד.

31) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה הנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רפה. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). לקו"ת נצבים מו, ב. ועוד.

32) תרומה כה, יו"ד.

33) ואתחנן ו, ה. וראה תו"א מקץ לט, ג־ד. דרמ"צ קכג, ב. קמ, ב. קס, ב. סה"מ תר"ס ע' קח. וראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבת ה' — בכל לבבך, נפשך ומאדך ס"ד. וש"נ.

34) ע"ד האופן דספירת העומר שהספירה היא לא במספר סידורי (יום שני, יום שלישי וכו'), אלא במספר הכולל (גם הימים שלפניו) — "היום שני ימים", "שלשה ימים" וכו'. וראה תו"א מקץ לד, ב. סהמ"צ להצ"צ כח, א.

35) אלא שב"שמיני" גופא נכללת גם השייכות לגבול, כי שמיני בא בהמשך להענינים של שביעי.

זו), ושמונה כולל את כולם (גם השבעה) — הרי אז בא בגלוי הגילוי ד"שמיני" גם בכאו"א מהם — ובכולם — שבעה פרטים (דרגות) בהבריאה, ואח"כ בתכלית השלימות — בפעם השמינית (שדוקא אז קוראים (גם) את כל הפרשה כולה), באופן שישנה השלימות ד"שמיני" שמונה פעמים — המעלה ד"שמיני" בכל אחד ביחד עם המעלה ד"שמונה", שכולל גם את השבעה[36].

ולכן נעשה עי"ז — "שמינה", שנה "שמינה": השלימות האמיתית דשומן היא דוקא כאשר ישנו החיבור ד"שמיני" ו"שמונה", "שמיני" באופן ד"שמונה", בלי גבול וגבול — שמורה על כך שזה בא מהעצם (שלמעלה מבל"ג ומגבול), שזהו ענין השומן (ושמן), התמצית[37] דכל הענינים, שחודר בכל הפרטים ופרטי פרטים — כידוע ששומן "מפעפע בכולו"[38].

ו. ענין נוסף בזה:

האופן שבו מגיעים ובאים לגילוי ד"שמיני" (שלמעלה מהגבלת העולם) — הוא דוקא ע"י העבודה מלמטה למעלה במדידה והגבלה דעולם, בשבעה דרגות — א', ב', ג', ד', ה', ו', ז', עד שמגיעים לשמונה [וכפי שהוא בפשטות — ששמונה בא דוקא עי"ז שלפניו ישנם שבעה]. והטעם לזה — כיון שדוקא ע"י העבודה במדידה והגבלה נעשים כלי לקלוט גילויים נעלים יותר, עד לגילוי דשמיני ושמונה. שמזה מובן שהעבודה במדידה והגבלה קשורה (בשרשה) עם דרגא נעלית ביותר (למעלה משרש הבל"ג).

וע"ד "מקום ארון אינו מן המדה": ה"אינו מן המדה" בא דוקא עי"ז שלארון היתה מדה. אילו לא הי' הארון במדה המסויימת שנתפרשה בתורה, לא היתה קדושת הארון בשלימות, שהיא כאשר ציווה ה' את משה[39].

36) וראה לקו"ש ח"ז ע' 297, שח' פעמים ויהי ביום השמיני הוא בדוגמת המשכת הבינה (על־ידי תק"ש) בכל הגבולין (לקו"ת ד"ה להבין כו' יו"ט של ר"ה ס"ה — נז. ב ואילך), ב' בחי' דשער הנו"ן (לקו"ת ד"ה מעט תוס' ביאור על ענין וספרתם), ובכללות הוא מה שבבינה גופא הוא ג"ר — ולא ז"ת — שכללותם הוא ספירת הבינה וכידוע בענין ותבוא בעדי עדים קה"ק (לקו"ת ד"ה אלה פקודי).

37) ראה אוה"ת בלק ע' תתקכו.

38) יו"ד סק"ה ס"ה. וראה חולין צז, רע"א. וראה גם שיחת ערב פסח שנה זו ס"ד.

39) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 186.

דוגמא לדבר בקיום המצוות — במצות מעשר (ש"מפריש אחד מעשרה מן הנשאר"[40]): הדין במעשר הוא ש"אין מעשרין באומד אלא במדה או במשקל או במנין"[41] [לא כבתרומה, ש"אין תורמין תרומה זו לא במדה ולא במשקל ולא במנין[42].. אלא אומד ומפריש בדעתו כו'"[43]] ויתירה מזה במעשר בהמה (ש"מצות עשה להפריש אחד מעשרה כו'"[43], שחלק מגוף פעולת המצוה הוא המנין: "מונין א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט', והיוצא עשירי.. אומר הרי זה מעשר"[44], וכמ"ש[45] "העשירי יהי' קדש לה'").

ז.א. הגילוי ד"עשירי יהי' קדש", "קדש מלה בגרמי'"[46], שהוא בהבדלה ושלא בערך (גרמי') לכל הענינים — מגיעים דוקא ע"י מנין (עבודת) האדם[47], "מונין א' ב'.. ט'".

וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע ל"ויהי ביום השמיני", שהגילוי דשמיני בא לאחרי שבעת ימי המילואים. וכל זה הוא בגלוי ובהדגשה בשנה זו שבה "שמיני שמונה", קוראים את פ' שמיני שמונה פעמים, פעם אחר פעם עד (שסופרים) שמונה פעמים[48], שאז ישנו בפועל ובגילוי "שמיני שמונה".

ובאופן שישנה המעלה דקריאת פ' שמיני בכל השמונה פעמים — ובפרטיות: פעם הראשון — המעלה דפתיחת והתחלת הענין דקריאת "ויהי ביום השמיני" בשנה זו; פעם השני — המעלה דכפליים לתושי'[49]; פעם השלישי — מעלת החזקה[50]

40) רמב"ם ריש הל' מעשר.

41) רמב"ם שם פ"א הי"ד. ומקורו מאבות פ"א (הפרק דשבת זו) מט"ז: ואל תרבה לעשר אומדות (כמצויין בכס"מ לרמב"ם שם). — השקו"ט והדיעות בזה, ראה בארוכה תויו"ט לאבות שם.

42) תרומות פ"א מ"ז.

43) רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"ד. וראה גם ביצה יג, ריש ע"ב. וש"נ. ירושלמי תרומות שם ה"ד.

44) רמב"ם הל' בכורות רפ"ו.

45) משנה בכורות נח, ב — לדעת ת"ק. וכ"ה ההלכה — רמב"ם הל' בכורות רפ"ז.

46) בחוקותי כז, לב. זח"ג צד, ב. וראה סידור עם דא"ח ר, ג ואילך. ועוד.

47) ראה לקו"ש ח"ז ע' 362 ואילך. חי"ז ע' 333. וש"נ.

48) משא"כ בקריאת פ' שמיני עצמה (פעם אחת וכיו"ב) — אף שיום השמיני בא לאחרי ובהמשך העבודה בשבעת ימי המילואים — עיקר ההדגשה היא על מעלת יום המיוחד דיום השמיני (ולא כ"כ ההמשך להשבעה שקדמו), כנ"ל בפנים.

49) ל' הכתוב — איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

50) "בתלת זימני הוי חזקה" (ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ).

[שהיא בהדגשה בכלל בשנה זו, כמדובר לעיל[51]; פעם הרביעי – כנגד ד' רגלי הכסא שלמעלה והשולחן, וד' רגלי המרכבה, שעי"ז נעשה קיום חזק בעמידת השולחן[52]; פעם החמישי – כנגד בחי' "החמישית לפרעה"[53], ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[54]; פעם הששי – [נוסף על החזקה (שלשה) בכפליים, גם –] שלימות הבריאה (שנבראה בששת ימים); פעם השביעי – המעלה ושלימות ד"מנוחה" שמתוספת בשלימות העולם (ביום השביעי[24]), באופן שישנה השלימות דכל שבעת ימי בראשית (שבהם מתסדר סדר ההשתלשלות, כנ"ל ס"ג); עד לשלימות בפעם השמיני – שלמעלה מסדר השתלשלות, כנ"ל בארוכה.

ולהוסיף, ששמיני (בכללות) כולל גם תשיעי ועשירי[55]; ולכן, משמיני באים מיד לאח"ז לתשיעי, ג' פעמים חזקה, ותשיעי נעשה הכנה הכי קרובה – תיכף ומיד בלי הפסק – להעשירי יהי' קדש [משא"כ הדרגות שלפנ"ז, מא' עד ח', אע"פ שמהם נעשה עשירי, מ"מ יש ביניהם הפסק], כולל השלימות דגאולה הקשורה עם עשירי, כדלקמן סעיף יא.

ז. הכח להמשיך את השכינה למטה "ביום השמיני" בא דוקא ע"י משה רבינו[56], ע"י תפלתו "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו[57], יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם"[58] – כיון שמשה, בהיות בו שני הענינים דבלי גבול וגבול[59], הוא הממוצע המחבר "בין ה' וביניכם"[60], שנותן כח להמשיך אלקות שלמעלה מעולם בעולם (כפי שזה הי' במשכן).

וכמודגש בהתחלת פרקי אבות (שמתחילים ללמוד בשבת פ' שמיני, כנ"ל ס"א) – "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'": משה הוא מקבל התורה מהקב"ה בעצמו ("ומסרה וכו'", והמשנה ממשיכה למנות את סדר המסורה דקבלת התורה מדור לדור[61]), ועל ידיו – מגיעה התורה לכל יהודי ולכל בנ"י ("תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"[62])

וע"י תורה (שקיבל משה מסיני) – חכמתו ורצונו של הקב"ה[63], ואורייתא וקוב"ה כולא חד – ארון הברית עם השם – נעשית השראת השכינה (אלקות שלמעלה מהבריאה) במשכן; וע"י התורה – יש בכחו של יהודי להמשיך אלקות בעולם, עד גם אלקות שלמעלה מהבריאה.

וכחו של משה לכך בא מזה ש"משה קיבל תורה מסיני" (כידוע הדיוק[64] שנאמר "מסיני" ולא "מהקב"ה" וכיו"ב[65]) – כיון ש"סיני" הוא "מכיך מכל טורייא", ומשה קבל תורה "מסיני", הוא למד "מסיני", שהי' בתכלית הביטול, "מכיך מכל טורייא"[66], בכל מקום שהי' ענין כלשהו דגבהות (אפילו) דקדושה – הי' הוא "מכיך" מזה, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"[67]; ובהיותו בטל בתכלית להקב"ה הי' בכחו להיות "קיבל תורה מסיני", מקבל האמיתי, שנעשה ממוצע המחבר למסור את תורתו של הקב"ה לבנ"י.

ח. ובפרטיות יותר – יש לומר שענין זה (החיבור דבל"ג וגבול) מרומז גם בשמו של משה [תיבה הראשונה שבמשנה וכל המסכתא: "משה קיבל תורה כו'"]:

משה הוא ר"ת "משה שמאי הלל"[68], כנגד ג' הקוים, קו הימין (חסד), קו השמאל (גבורה) וקו

---

51) ראה מכתב י"א ניסן שנה זו. ועוד.

52) ראה צפע"נ עה"ת ר"פ ויצא (ממו"נ ח"ב פי"ט). וראה לקו"ש חי"ז ע' 202 ואילך. חי"ח ע' 322 ואילך. ועוד.

53) מקץ מז, כד.

54) זח"א רי, א.

55) כידוע שבינה כולל הג"ר. קדש הקדשים (ראה לעיל הערה 36).

56) ולהעיר שמשה – שהוריד השכינה למטה בארץ – הוא דור השביעי (שהש"ר רפ"ה), וכל השביעין חביבין (כפי שמוסיף בהמשך ההילולא רד"ה באתי לגני ה'שי"ת). וזהו ע"ד משנת"ל בפנים שגילוי בחי' שמיני הוא דוקא ע"י העבודה דשבעה.

57) תהלים צדי"ק, יז.

58) פרש"י פרשתנו ט, כג. וראה גם פרש"י פקודי לט, מג. פרש"י עה"פ תהלים שם. וראה תו"ש עה"פ פקודי שם (אות לד). וש"נ.

59) ראה שיחת ש"פ צו, שבת הגדול שנה זו ס"ו ואילך.

60) ואתחנן ה, ה.

61) ובפרטיות – ארבעים דורות (כמבואר ומפורט בהקדמת הרמב"ם לספרו היד).

62) ברכה לג, ד.

63) ראה תניא פ"ה.

64) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 277. ביאורים לפרקי אבות ע' 12 ואילך.

65) שהרי הפירוש "מסיני" הוא – "ממי שנגלה בסיני" (פי' הרע"ב. הובא בפי' התויו"ט).

66) מדרש תהלים סח, יז.

67) בהעלותך יב, ג.

68) ראה מגלה עמוקות אופן עד.

האמצעי (תפארת): שמאי והלל הם כנגד ב' הקוים דשמאל וימין שבתורה ("מימינו אש דת למו"[69]), שלכן הרי בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים, "אלו אוסרים ואלו מתירין אלו פוסלים ואלו מכשירין"[70] כידוע[71]; ומשה הוא כנגד קו האמצעי, שכולל ומחבר את שני הקוים[72].

השרש דבלי גבול וגבול למעלה הוא — חסד וגבורה[73] [ובזה גופא — חסד וגבורה שבתורה, "מימינו אש דת למו"]: מחסד נמשכת ההשפעה שלמעלה ממדידה והגבלה, ומגבורה (וצמצום) — השפעה מצומצמת, לפי הגבלת וכלי המקבלים; ומשה — קו האמצעי (שהוא תכלית הביטול) — כולל ומחבר את שני הקוים (ולכן הסדר הוא שב"משה" באה קודם המ' — ר"ת משה (קו האמצעי) ואח"כ ש"ה, ר"ת שמאי הלל, שמאל וימין[74]).

והכח ע"ז בא מכך שבמשה ישנם שני הענינים — כנרמז בשמו משה ע"ש "כי מן המים משיתיהו"[75]: יחד עם זה שבמשה היתה המעלה דגילוי (חסד) — "משיתיהו" (שעל שם זה בעיקר נקרא "משה"), כשעבד את עבודתו בגילוי (על היבשה), יש בו גם המעלה ד"מן המים (משיתיהו)", גילוי הענינים הנעלמים שבמים — גילוי כח ההעלם וכח הגבול דהקב"ה שנמצא בגבורה, עד בחי' "ישת חושך סתרו"[76], העלם העצמי שלמעלה (שמזה בא ההעלם דעולם)[77], כידוע שמים (מי הים), שמכסים ומסתירים על מה שנמצא בתוך הים, מרמז על כח ההעלם (צמצום) דהקב"ה[78] שמזה בא ההעלם והסתר דטבע העולם שמסתיר על אלקות, טבע מלשון "טובעו (מכוסה ומוסתר) בים סוף"[79]

ואדרבה: השרש דמשה (גם כפי שהוא נמצא בגלוי בעולם) הוא "מן המים", ע"ד המדובר לעיל שדוקא ע"י מדידה והגבלה (ששרשו הוא למעלה משרש הבל"ג) מגיעים גם לקליטת גילוי הבל"ג.

וכיון שאצל משה (קו האמצעי) הי' תכלית הביטול (ע"ד "מכיך מכל טורייא") הרי הוא מגלה את המעלה דשני הקוים, עד שכולל ומחבר אותם — בלי גבול ("שמיני") וגבול ("שמונה") ושניהם יחד, וזה נותן כח להמשיך את השראת השכינה (שלמעלה מעולם) למטה בעולם — הענין ד"שמיני שמונה שמינה".

וממשה נמשך הכח לזה לכל יהודי — ובפרט שבכל אחד מישראל יש בחי' משה שבקרבו[80], שפועלת על עבודתו בפועל (שאצל כל יהודי "יראה מילתא זוטרתי היא"[81]) — כפי שהי' בזמן הקמת המשכן, שתפלת משה פעל הש"תשרה שכינה במעשה ידיכם", "וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם" — ביטול בתכלית (גם ד"פניהם", בחי' פנימיות האדם); ומדור ההוא ה"ז נמשך בכל הדורות, כידוע שכל דור (ובפרט הדור שיצא ממצרים) כולל את כל הדורות שלפניו ושלאחריו[82].

ובפשטות — שממשה נמשך הכח לכל יהודי להיות בבחי' "משה קיבל תורה מסיני", וכמקבל התורה יתאחד הוא (ב"יחוד נפלא כו'"[63]) עם התורה ועם נותן התורה — ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד[83], עד באופן ד"והיו[84] עיניך רואות את

69) ברכה לג, ב. וראה אגה"ק ס"י. סי"ג.
70) משנה יבמות יג, ריש ע"ב.
71) ראה זח"ג (רע"מ) רמה, א. אגה"ק סי"ג. לקו"ת קרח נד, סע"א ואילך. שה"ש מח, ב ואילך. ובכ"מ.
72) אוה"ת קרח ס"ע תשיז.
73) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אוא"ס (ד) ס"ד. וש"נ.
74) והטעם שמקדים שמאי להלל (נוסף על מחז"ל שהלל ענוותן הי' ולכן הקדימן (עירובין יג, ב)) — יש לומר, מפני המעלה שבכח הגבול (גבורה) לגבי כח הבלי גבול, כדלקמן.
75) שמות ב, יו"ד.
76) תהלים יח, יב.
77) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפז. ועוד.
78) וממנו נשתלשל עלמא דאתכסיא, שעל זה קאי "מן המים משיתיהו" של משה, ששרש נשמתו הוא "מן המים", עלמא דאתכסיא. ועלמא דאתגליא נשתלשל מכח הגילוי (חסד) שלמעלה.
79) בשלח טו, ד. וראה שו"ת חכם צבי סי"ח. הובא בלקו"ת ראה כב, ג.
80) תניא רפמ"ב.
81) ברכות לג, ב.
82) שהרי מכיון ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (משנה סנהדרין לז, סע"א), ו"בראשית — בשביל ישראל.. שנקראו ראשית" (פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ), דקאי על כל ישראל שבכל דור ודור — הרי, שקיום העולם במשך כל הדורות היא ע"י עבודתם של בנ"י שבדור שבהווה. וא"כ, עבודת כל דור שייכת וכוללת עבודת כל שאר הדורות.
83) ראה זח"ג עג, א.
84) ישעי' ל, כ.

מוריך"[85] (שמעין זה הי' במ"ת[86]). ועי"ז – תתגלה המעלה דבלי גבול ודגבול ודשניהם יחד.

ט. עפ"ז יובן גם השייכות עם הסיום ד"שני שבועות לעומר" בשבת זו (פ' שמיני):

בסיום ד"שני שבועות לעומר" מסתיים (העבודה ב)שני הקוים דחסד וגבורה (בשבוע הראשון – חסד שבחסד עד מלכות שבחסד, ובשבוע השני – חסד שבגבורה עד מלכות שבגבורה), ז.א. שישנה השלימות דשני הענינים, חסד וגבורה – שבשני קוים אלו ("מימינים ומשמאילים"[87]) מתחלקים בכללות[88] כל הענינים[89], החל מתורה (מימינו אש), "אלו אוסרים ואלו מתירין כו'" (כנ"ל בנוגע להלל ושמאי), ומזה נשתלשל בעולם, ובשרשו למעלה – קו הבלי גבול וקו ההעלם והגבול (כנ"ל).

ובפרטיות – הסיום ד"שני שבועות לעומר" (חסד וגבורה) עם מלכות שבגבורה: נוסף על פירוש הפשוט בזה שמלכות שבגבורה הוא פרט בגבורה – יש בזה גם הרמז[90], שמגבורה מתגלה ענין המלכות – הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם ועד"[91], "והי' ה' למלך על כל הארץ גו'"[92], "והיתה לה' המלוכה"[93], בגאולה האמיתית והשלימה; ואדרבה – גילוי מלכותו ית' באופן דגבורה (מלכות שבגבורה) – תגבורת החיות[94], ע"ד הענין ד"מחי' המתים" שבא מבחי' "אתה גבור" (בברכה שני' דתפלה, כנגד גבורה[95]).

זאת אומרת – שבשבת זו (הסיום ד"שמיני שמונה שמינה") מתגלית המעלה שישנה בגבורה (דקדושה), בענין ההעלם והגבול – ענין המלכות – גאולה – שבגבורה[96].

עד שזה מתגלה אפילו בגבורה בפשטות, בהעלם והסתר דעולם בכלל, ודגלות במיוחד – כפי שנמשך מבחי' ישת חושך סתרו. עד שמתגלית המלכות (גאולה) שבגבורה – הגילוי דקץ הגאולה (ולבא לפומא לא גליא[97], שלמעלה מגדר גילוי), וכידוע שע"י הכנסת האל"ף דאלופו של עולם בגלות (גולה) – ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" שבזה "תלוי'" הגאולה – נעשה מגלות גופא – גאולה[98]. ואדרבה – כיון שזה בא ע"י ההעלם והסתר דגלות, הרי גילוי הגאולה האמיתית והשלימה הוא באופן דתגבורת החיות, גאולה שאין אחרי' גלות[99], "ה' ימלוך לעולם ועד".

י. עפ"ז יש לומר השייכות דשבת זו עם "מחר חודש" – שבקביעות כזו, כאשר "שמיני שמונה שמינה", והספירה בשבת זו היא הסיום דמלכות שבגבורה (לאחרי שהספירה התחילה "ממחרת השבת" כפשוטו, תמימות שבתמימות ע"ד "שמיני שמונה") – חל שבת זה להיות תמיד בערב ראש חודש אייר:

הענין ד"מחר חודש" מובן מתוכן ההפטורה[100] – "ויאמר לו יהונתן מחר חודש ונפקדת כי יפקד מושבך"[101]: "ונפקדת" הוא "לשון זכרון" ו"יפקד" הוא "לשון חסרון"[102], ו"ונפקדת כי יפקד מושבך" הפירוש הוא[102] – ש"כי", עי"ז ש"יפקד מושבך", "שיהי' מושבך (של דוד) חסרה שאתה יושב בה", יהי' "ונפקדת", "אבי יפקדך (שאול המלך יזכור אותך) וישאל היכן אתה". וזה קשור עם "מחר חודש": בערב ראש חודש נעשה העלם והסתר הלבנה, עד שברגע שלפני המולד לא נשארת אפילו נקודה ("יפקד מושבך" דדוד, מלכות, שרש

85) ולהעיר מדברי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע "אז מען זיצט ביי זיך אין חדר און מען עפענט דעם לקו"ת פילט מען עצמות א"ס" (סה"ש תש"ה ע' 85. ועד"ז סה"ש תש"ג ע' 63), "ידעתיו הייתיו" (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 263).

86) תניא פל"ו (מו, א).

87) לשון הכתוב – דה"א יב, ב.

88) אף שבפרטיות נחלקים לג' קוים (כנ"ל בפנים). ובפרטיות עוד יותר – לד', ה', עשרה, וכיו"ב.

89) ראה ספר הערכים חב"ד שבהערה 73 ס"ז. וש"נ.

90) ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה שער היחוד פמ"ז), שממלכות שבחסד נעשה חסד שבמלכות וכו', וכן בנדו"ד – שממלכות שבגבורה, נעשה גבורה שבמלכות.

91) בשלח טו, יח.

92) זכרי' יד, ט.

93) עובדי' בסופו.

94) ראה תו"א נח ט, ג.

95) ראה אוה"ת לך לך פו, ב. יהל אור ע' קיא.

96) כידוע שלע"ל יהי' גילוי המעלה שבגבורות, ולכן יהי' הלכה כב"ש (מק"מ לזח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, רע"ג).

97) זו"ח בראשית ח, א. מדרש תהלים ט, ב. וראה גם סנהדרין צט, א. – וראה שיחת ש"פ צו תש"נ ס"ה.

98) ראה לקו"ת בהעלותך לה, ג. ועוד.

99) מכילתא עה"פ בשלח טו, ב. תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

100) ולא כדעת האומרים שהשייכות דהפטורה זו לערב ר"ח הוא רק מפני זה שסיפור ההפטורה אירע ב"מחר חודש".

101) ש"א כ, יח.

102) פרש"י עה"פ.

הלבנה), ועי"ז נעשה אח"כ (מחר) חודש, מולד הלבנה מחדש ("ונפקדת")[103].

וזהו ע"ד ענין הנ"ל ד"מלכות שבגבורה"[104]: דוקא ע"י "יפקד מושבך", ההעלם והסתר (דגבורה), נעשה "ונפקדת", זכרון וגילוי ענין המלכות (בית דוד), עד השלימות בזה – דוד מלכא משיחא בגאולה האמיתית והשלימה, שגאולה קשורה עם הענין ד"ונפקדת", כפי שהקב"ה אמר למשה (במצרים)[105] "פקוד פקדתי אתכם", ש"סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר[106] ואלקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם[107] פקוד יפקוד אלקים אתכם" ("ו"מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך")[108], וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות בגאולה האמיתית והשלימה.

יא. ע"פ הנ"ל מובן גם השייכות דכל ענינים אלו ["שמיני שמונה שמינה", התחלת פרקי אבות, סיום "שני שבועות לעומר", ו"מחר חודש"] עם הגאולה האמיתית והשלימה, שצריכה גם לבוא כבר, ובפרט בעמדנו בשנת הי' תהא שנת אראנו נפלאות, ובה גופא – בסיום חודש ניסן, ובסמוך לכניסה לחודש אייר:

אע"פ שנמצאים בהעלם והסתר דגלות – הרי אדרבה: דוקא עי"ז ש"יפקד מושבך", יהודי (שיש בחי' דוד שבו) אינו נמצא במקום מושבו האמיתי, סמוך על שולחן אביו, בארץ הקודש בירושלים עיר הקודש בביהמ"ק – ודוקא עי"ז נעשה "ונפקדת", שהקב"ה "מתמסר לגמרי" ב"זכירת" בנ"י, "פקוד פקדתי אתכם", וגואל אותם בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו; דוקא ע"י העלם הלבנה (וישראל הדומין ומונין ללבנה[109]) נעשה מולד הלבנה מחדש, "שהם עתידין להתחדש כמותה"[110].

103) ראה ד"ה ויאמר לו יהונתן תשכ"ח (קונטרס ב' אייר שנה זו). וש"נ.

104) ראה ד"ה ויאמר הנ"ל בסופו, שע"י "יפקד מושבך" עצמו נעשה "ונפקדת" – גילוי מעלת הגוף (שלמעלה משרש הנשמה).

105) שמות ג, יז.

106) ויחי נ, כד.

107) שם, כה.

108) פרש"י שמות שם, יח.

109) סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, ב.

110) נוסח קידוש לבנה – סנהדרין מב, א.

ועוד ועיקר: ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" מביאים את הגאולה – כי הגם שנמצאים בהעלם והסתר הגלות, עם כל המדידות והגבלות הקשורות בזה (שבאות מבחי' גבורה), דוקא בזה ישנו הכח להביא את הגאולה (מלכות שבגבורה), כנ"ל בארוכה.

וע"ד "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר"[111]. ועד"ז – ע"י העבודה בעוני הגלות, אין עני אלא בדעת, מקבלים את העשירות האמיתית בדעת ועשירות בפשטות – בגאולה האמיתית והשלימה.

ועאכו"כ לאחרי שכבר עברו "ויצאו יד"ח" כל המדידות והגבלות ד"עוני" (בדורות שלפני זה), וכעת ישנה חירות והרחבה בפשטות ממלכות האומות, ויכולים ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף [ולזה נוסף בדורות האחרונים גם הענין ד"עושר" בתורה – ע"י הדפסת והפצת ריבוי ספרים ש(חלקם) היו גנוזים עד עתה].

ומטעם זה (המעלה בעבודה בזמן הגלות) – יהיו גם בגאולה זו שתי המעלות, הן מעלת הגאולה והן מעלת הגלות[112] (המעלה דעבודה מתוך אתכפיא, ומתוך מדידה והגבלה, "מעוני"). וע"ד האמור לעיל בנוגע לשלימות ב"שמיני שמונה שמינה" – החיבור דמעלת הבל"ג ומעלת הגילוי הגבול וההעלם [ועד"ז יהיו אז אראנו נפלאות – הן בטבע והן בנס, כדלקמן].

יב. ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לעבודת בנ"י, ובענין שהזמן גרמא – להביא את הגאולה האמיתית והשלימה:

יהודי יכול הרי לטעון: כיון שהוא מדוד ומוגבל, כולל מצד ההגבלות דטבע העולם, וחלק חשוב מהיום הוא עסוק (ע"פ תורה) בדברי רשות אכילה שתי' שינה, ובפרט בזמן הגלות כשישנם כמה מדידות והגבלות והעלמות על עבודת ה' בשלימות וכו' וכו' – אין לו לכאורה אפילו כח לעשות עבודה קטנה יותר, עאכו"כ אין לו כח להביא את הגאולה האמיתית והשלימה?!

אומרים לו – שביאת המשיח תלוי ב"מעשינו

111) אבות פ"ד מ"ט.

112) ועד שנאמר "אודך ה' כי אנפת בי" (ישעי' יב, א).

ועבודתינו כל זמן משך הגלות" דוקא, וכיון שהגאולה עדיין לא הגיעה, ה"ז גופא ראי' שהדבר תלוי ב"מעשינו ועבודתינו" דדורנו זה.

ואדרבה: דוקא ע"י עבודה זו במדידות והגבלות ובהעלם והסתר (שבאה מגבורה) — דוקא בזה טמונים כחות נפלאים, שיש בכחם להביא את הגאולה. וכפס"ד הרמב"ם[113] שע"י מצוה אחת יש בכחו של יהודי ל"הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

וכיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"[114] — כל יהודי, אנשים נשים וטף, ו"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[115] [ולא רק ש"מבקש כו' לפי כחן" אלא שהקב"ה גם מסייע בעבודה זו ו"הקב"ה עוזרו"[116]] — מובן שלכל יהודי יש כחות לעשות את "מעשינו ועבודתינו" לשמש את קונו,

ולעשות זאת בשלימות — לא רק כמסייע ועוזר לזולת, אלא שהוא בעצמו עושה את העבודה, לפום שיעורא דילי', בשלימות; עד שנעשה "שותף להקב"ה" בעבודה זו, ושותף אמיתי אינו רק מסייע וכיו"ב, אלא שהוא שותף בכל הפרטים וענינים ובאחריות הדבר וכו'. — וכל זה הוא בהוספה על כך שיהודי, בהיותו "חלק אלוקה ממעל ממש"[117],

"חלק הוי' עמו"[118], יש לו הכחות הגדולים ביותר לפעול את הענינים הגדולים ביותר. עד שיש לו הציווי "קדושים תהיו כי קדוש אני"[119], וכידוע הפירוש[120] בזה ש"יכול כמוני"[121] בניחותא.

יג. נוסף על כללות כח הנ"ל שיש לכאו"א — מתוסף בכל הנ"ל יותר כח מצד כללות השנה — שנת אראנו נפלאות:

כיון ש"אראנו", הקב"ה בעצמו מראה, נפלאות — הכל מתגלה: הן הנפלאות כפשוטן והן ההנהגה נסית, נסים גלויים ונפלאים, הן הנפלאות שנמצאים (בהסתר) בהנהגה טבעית — כולל כח הפועל בנפעל — כפי שהקב"ה מהוה כל נברא מאין ליש בכל רגע ורגע מחדש[122], באופן נפלא, כיון ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין כו'"[123], עד גם הנפלאות שישנם בהעלם והסתר דעולם וגלות (עד — בחי' ישת חושך סתרו), שדוקא עי"ז נעשה "ונפקדת".

ומעין נסים ונפלאות אלו כבר התחילו לראות עכשיו בשנת אראנו נפלאות (אע"פ שעדיין נמצאים בגלות), ובפרט בחודש אדר, ויתירה מזו — בחודש ניסן, מלשון נס ונסי נסים, וההמשך של זה בחודש אייר.

ובהדגשה — בעמדנו עתה בסוף חודש ניסן, הבא לאחרי חודש אדר, וקרוב ממש לתחלת חודש אייר: חודש אדר קשור בכללות עם נס פורים, שהוא נס המלובש בטבע. ובחודש אדר הרי "תקיף ובריא מזלו" ובריאות היא ברכה בטבע. חודש ניסן קשור עם נסים גלויים שלמעלה מדרך הטבע. ומזה באים לחודש אייר — ר"ת[124] אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי המרכבה (גילוי אלקות שלמעלה מעולם), ור"ת[125] "אני ה' רופאך"[126], שהברכה נמשכת בטבע העולם (רופאך), אבל באופן שלמעלה ממדידה והגבלה כיון שהיא באה מ"אני ה'", שבהיותה בעולם ובגלות שבהם שייך מצב של חסרון ("יפקד מושבך") שצריך לרפואה — נעשה "אני ה' רופאך" באופן שמלכתחילה "לא אשים עליך"[126] — החיבור דשתי המעלות: נפלאות בהעלם דטבע ובנסים.

ובפרט ששבת זו היא גם הספירה ד"מלכות שבגבורה", גילוי מלכא משיחא מתוך גבורת הגלות, ושבת פ' שמיני, שבה נפעלת השלימות ד"שמיני שמונה שמינה" — שקשורה במיוחד עם משיח צדקנו — ה"כנור של ימות המשיח" הוא מ"שמונה נימין"[127], כיון שאז יהי' הגילוי דאלקות שלמעלה מעולם, הגאולה מהמדידות והגבלות

113) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
114) משנה ובריתא סוף קידושין.
115) במדב"ר פי"ב, ג.
116) סוכה נב, ב. קידושין ל, ב. וראה תניא פי"ג.
117) תניא רפ"ב.
118) האזינו לב, ט.
119) ר"פ קדושים. וראה פרשתנו יא, מד.
120) מאור עינים עה"פ. וראה אוה"ת ר"פ קדושים. לקו"ש ח"ז ע' 321.
121) תו"כ עה"פ.

122) שעהיוה"א פ"א.
123) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).
124) מאו"א מערכת א' אות פד. ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ. מגלה עמוקות אופן קכא.
125) ראה חי' חת"ס לשבת קמז, ב. שער יששכר (להרה"צ כו' ממונקאטש) מאמר אייר (בשם סה"ק).
126) בשלח טו, כו. וראה צפע"נ לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב (בסופו).
127) ערכין יג, ב. וש"נ.

דגדרי העולם, וביחד עם זה כפי שזה נמשך בעולם ("שמיני שמונה").

עד שזה מביא מיד את הענין דתשיעי ודעשירי יהי' קדש – השלימות דעשרה בגאולה האמיתית והשלימה ("עלי עשור"[128]), "כנור של עשרה נימין"[127] (שלמעלה מכנור של שמונה נימין).

ובהדגשה יתירה – מצד זה שמיד בתחלת חודש אייר, בב' אייר, חל יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר מהר"ש, וידוע הוראתו ונתינת כח שלו בענין "מלכתחילה אריבער"[129] – שהוא דור הששי (מהבעש"ט), חזקה בכפליים, ומזה מגיעים לדור השביעי, דור השמיני, עד דורנו זה – דור התשיעי (ג' פעמים ג' חזקה), שנעשה הכנה קרובה – בלי הפסק כלל – לעשירי יהי' קדש בגאולה האמיתית והשלימה.

יד. ובכל זה מקבל כאו"א תוספת כח מאתפשטותא דמשה שבדורנו[130], כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ובפרט שקראנו היום בבית הכנסת שלו [שהוא בית משולש: של מעשים טובים, תורה, ובעיקר – תפלה], כבכל הבתי־כנסיות שבחו"ל של בנ"י – בפעם השמינית את פ' שמיני, באופן שנעשה "שמיני שמונה שמינה",

ומבית תפלה זה נמשך הכח גם מחוץ לבית זה, עד בכל העולם כולו, גם בפינה נדחת (בגשמיות וברוחניות) בעולם, עד שנעשה "ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים"[131], ביחד עם "מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו"[132], – וכפי שמתקיים מעין זה בזמנים אלו (שנת נסים ושנת אראנו נפלאות) – ה"מקבץ נדחי ישראל" ממדינה ההיא בלי הגבלות (לא כפי שהי' קודם שבכדי לצאת משם היו צריכים ליחוס מיוחד ודרישה מיוחדת), והם מגיעים בארץ ישראל, גם בלי הגבלות (לא כפי שהי' בזמן לפני זה, כידוע ומפורסם) – וזהו מהגילויים שלמעלה ממדידה והגבלה שבאים עוד בסוף זמן הגלות.

טו. ובפשטות:

כל יהודי, אנשים נשים ואפילו טף, יש לו אחריות להוסיף בעבודתו להביא את משיח צדקנו בפועל ממש!

ומזה מובן, שאין מקום כלל שבמקום לפעול בעצמם יסמכו על אחרים או יטילו את העבודה על אחרים – אלא שזו היא העבודה דכל אחד ואחת, כאו"א צריך לעשות בעצמו את העבודה "לשמש את קוני" (לשלשמה "אני נבראתי"), ובודאי שיש לו הכחות ע"ז (כיון ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן" כנ"ל).

ובמה מתבטאת עבודה זו – הרי זה ג"כ בפשטות: בהוספה בתורה ובמצוות, בלימוד התורה – נגלה דתורה ופנימיות התורה, ובקיום המצוות בהידור,

כולל ובמיוחד בענין שהזמן גרמא – קיום המנהג (כמש"כ אדמו"ר הזקן בסידורו) לומר וללמוד פרקי אבות (לאחר תפלת מנחה[133]) בשבתות בין פסח ועצרת, ובכל שבתות הקיץ.

ונוסף על הוספת עצמו בזה – צריכים להשפיע גם על אחרים שיוסיפו [ובפרט אם אצלו (המשפיע) בעצמו הי' חסר קודם בשלימות בקיום עבודתו, צריך הוא הרי להוסיף בזה כפליים לתושי', כולל ע"י השפעה על אחרים בזה], ובכללות העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה שמביאה במיוחד "אתי מר" דא מלכא משיחא.

וכל זה – מתוך הצפי' והתשוקה וכו' חזקה להגאולה[134] – "אחכה לו בכל יום שיבוא"[135], כפי שאומרים בכל יום בתפלה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים", ו(בימי החול) – "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח". וכמדובר כמ"פ.

ויה"ר שע"י כל החלטות טובות אלו דבנ"י בכל מקום שהם להוסיף בעבודתם, ועאכו"כ ע"י קיום ההחלטות בפועל – שזה יפעל כבר את פעולתו ומיד, ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות,

ועוד ועיקר – תיכף ומיד ממש.

---

128) תהלים צב, ד.
129) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תריז.
130) זח"ג רעג, א.
131) ישעי' נו, ז.
132) שם, ח.

133) ולהעיר מהמנהג המפורסם ללמוד ולחזור חסידות לאחרי תפלת מנחת שבת. אבל מובן, שזהו בהוספה על קיום דברי אדה"ז בסידורו בנוגע אמירת פרקי אבות בשבתות אלו.
134) בל' חז"ל – "צפית לישועה" (שבת לא, סע"א). וראה רמב"ם הל' מלכים רפי"א: "כל מי שאינו מאמין בו (במלך המשיח), או מי שאינו מחכה לביאתו כו'". וראה לקו"ש וישב תשמ"ז בסופו. וש"נ.
135) נוסח "אני מאמין". וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.

לקוטי־שיחות פרשת קדושים כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.
דברי הרמב"ם ומפרשיו בענין שפחה חרופה - "בן תשע..."

בענין שפחה חרופה[1] פוסק הרמב"ם[2] "בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן, והוא שתהיה גדולה ובעולה וברצונה, כמו שביארנו, שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות שנאמר[3] בקורת תהיה והביא את אשמו". הראב"ד משיג על כך: "זה שיבוש, שלא מצינו קטן בר עונשין וקרבן זה מן העונשין הוא, והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי (= שהרי הושוו זו לזה), והכי איתא (= וכך מובא) בכריתות"[4].

ישנם מספר הסברים לתרץ את דברי הרמב"ם:

א) בעל ה"מגיד משנה"[5] אומר, שלדעת הרמב"ם "הכל תלוי באשה שתהיה בת עונשין, אבל הוא אינו צריך להיות בר עונשין, וכן אמרו[6]: בזמן שהאשה לוקה – האיש מביא קרבן, בזמן שאין האשה לוקה – אין האיש מביא קרבן, ולא אמרו בזמן שהוא אינו מביא קרבן היא אינה לוקה, וקרא נמי הכי דרשינן (= וכך גם דורשים את הפסוק) "בקורת תהיה והביא את אשמו" – ומשמע הא לא תהיה בקורת לא יביא, אבל לא משמע הא אם לא יביא לא תהיה בקורת". וכיון שלדעת הרמב"ם "הכל תלוי בה", והרי היא "לוקה" – לכן "הוא מביא קרבן".

אך לתירוץ זה נדרש הסבר: אכן "הכל תלוי בה", אך כיצד ניתן לחייב עקב זאת "קטן"? וכפי שאומר הראב"ד במקום אחר[7]: "ואם יאמר האיש נתלה באשה אבל לא האשה באיש, מכל־מקום מהיכא תיתי (= מנין נלמד) לחייב את הקטן על ידי האשה"[8].

גם דברי הרדב"ז[9] שלדעת הרמב"ם הקרבנות אינם עונש אלא כפרה, ולפיכך – אף הקטן זקוק לכפרה, למרות שאין הוא בר עונשין – אינם מספיקים, לכאורה, כי מדוע זקוק קטן לכפרה על ידי קרבן דוקא בענין שפחה חרופה, ואין מוצאים זאת כאשר הוא עובר עבירות אחרות שחייבים עליהן קרבן?

ב) בעל ה"לחם משנה"[10] אומר, שהמקור לדעת הרמב"ם הוא ב"תורת־כהנים" על הפסוק "איש, פרט לקטן. או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר ואיש", והראב"ד פוסק כדברי הגמרא בכריתות, ש"מקשו להדדי", שמשווים ביניהם, ואם אחד מהם הוא קטן או קטנה שניהם פטורים, שלא כנאמר ב"תורת כהנים".

אך גם אם זאת יש להבין: לפי 'תורת כהנים', מהו הטעם לכך שדוקא בענין שפחה חרופה אנו מוצאים לימוד זה המרבה בן תשע שנים ויום אחד, ולא בעניני עריות אחרים, שגם בהם ביאתו ביאה[11]?

ניתן לומר, שאין לכך טעם, אלא זוהי גזירת הכתוב, אך זאת מנין? פשוט יותר לומר שיש לכך טעם.

ב.
חובות המוטלות על קטן לפי דברי הרמב"ם

חובת קרבן, וכן חובת מצוה, המוטלת על קטן, מוזכרת ברמב"ם במקומות נוספים, ומהם:

בהלכות קרבן פסח[12] פוסק הרמב"ם "גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון – פטור". בעל ה"כסף משנה" שואל "אטו קטן בר חיובא ופיטורא הוא (= האם לגבי קטן קיים ענין של חובה או פטור?)", ומתרץ: "וכתב הר"י קורקוס ז"ל דכיון דרחמנא רבייה (= התורה ריבתה) לקטן שישחטו עליו וממנין אותו, נפטר הוא בכך מן השני"[13].

ולכאורה תמוה: בפסח ראשון הוא בכל זאת היה קטן, והיה פטור מן המצוות, ואם כך, כיצד מועילה העובדה שמישהו אחר שהיה חייב שחט עבור הקטן, בזמן הפטור

---

1) בפרשתנו יט, כ ואילך.
2) הל' איסו"ב פ"ג הי"ז. הל' שגגות פ"ט ה"ג.
3) פרשתנו שם.
4) יא, א.
5) לרמב"ם הל' איסו"ב שם. שו"ת הרדב"ז סי' ב"א צד. קרית ספר (להמב"ט) לרמב"ם הל' איסו"ב והל' שגגות שם.
6) כריתות שם.
7) בהל' שגגות שם.
8) וצע"ק בטעם שהשיג הראב"ד בב' המקומות בין בהל' איסו"ב ובין בהל' שגגות. ובכל אחד בהדגשה ובסגנון אחר. וראה כס"מ הל' שגגות שם, שהי' לו להראב"ד גירסא אחרת. ואכ"מ.
9) שו"ת הרדב"ז שם. מגדל עוז לרמב"ם הל' איסו"ב שם. צפע"נ לרמב"ם שם הי"ד.
10) בהל' שגגות שם. וראה כס"מ שם.
11) ומ"מ פטור הקטן – רמב"ם הל' איסו"ב פ"א הי"ג ואילך.
12) פ"ה ה"ז.
13) וראה גם קרית ספר לרמב"ם שם.

של הקטן, לכך שהקטן יהא פטור מכך בזמן חיובו, כשגדל – בפסח שני[14]?

יותר מכך, בהלכות תלמוד תורה, אומר הרמב"ם[15]: "מי שלא למדו אביו, חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר...", וה"צמח צדק"[16] אומר "שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא". מכך שהרמב"ם משתמש בביטוי בלתי־נפוץ "כשיכיר"[17], ולא "כשיגדיל"[18], מובן, שחובת הלימוד מוטלת על הקטן אף לפני שנעשה גדול –

וכאן קשה להבין: כיצד ייתכן להטיל חובה על קטן?

ג.

לדעת הרמב"ם - קטן חייב במצוות חינוך שלו

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר חידוש גדול יותר לגבי חובת מצוות בכלל המוטלת על קטן:

ידוע מחלוקת הראשונים לגבי המצוות שקטן מקיים מצד חובת חינוך: לדעת רש"י[19] והרמב"ן[20] מצוות החינוך (מדרבנן) היא "לאו מצוה דידיה (של הקטן) אלא דאבוה (של אביו), שאיהו לא מיחייב במצוות כל עיקר", ולכן אין קטן יכול להוציא גדול ידי חובתו בברכת המזון וכדומה, אף כאשר הגדול חייב בכך רק מדרבנן[21], לעומת זאת, לדעת ה"תוספות"[22] והר"ן[23], קטן שהגיע לגיל חינוך חייב בכך מדרבנן, ולפיכך הוא יכול להוציא ידי חובתו דרבנן[24], כשאכל שיעור.

מפסק הרמב"ם[25] "בן מברך לאביו" מוכח, שלדעתו חייב הקטן מדרבנן במצוות־החינוך[26], והחובה אינה חלה רק על האב.

כך מובן גם מלשון הרמב"ם במספר מקומות[27]:

בהלכות ציצית[28] – "מדברי סופרים שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצוות". בהלכות ברכות[29] – "הקטנים חייבין בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכם במצוות". בהלכות סוכה[30] – "קטן שאינו צריך

---

14) וראה טו"א (אבני מילואים) ר"ה כח, א. מנ"ח מצוה ה סק"ב. מפרשי הרמב"ם שם (חידושי הגר"ח. ועוד).

15) פ"א ה"ג.

16) פס"ד – חידושים על הרמב"ם בתחלתו.

17) כ"ה גם בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב – אלא ששם ממשיך "וכשלומד לעצמו כשיגדיל ויכיר ויוכל ללמוד". וי"ל שגם אדה"ז כוונתו כ(פי' הצ"צ ב)רמב"ם "כשיכיר" – לפני שיגדיל, כדמוכח מזה שלא כתב לפנ"ז בהחיוב "חייב ללמד א"ע כשיגדיל ויכיר". וז"ש לאח"ז "כשיגדיל ויכיר" הוא רק בנוגע להמשך "אזי לא ילמוד תחלה כו' כמשנ"ת למעלה בנערים כו' כי זה שיכול אינו רשאי לעשות כן כו'".

18) בספר המדע לרמב"ם (ירושלים תשכ"ד) הובא מדפוס ספרד שלפני רנב "כשיגדיל".

19) ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל. וראה בכל הבא לקמן שד"ח כללים מערכת ח' כלל ס. קובץ יגדיל תורה ברוקלין, אייר תשל"ז סי' לח (תשובה מהרא"י מץ דעיר האראד ישן, מחסידי הצ"צ). ועוד.

20) מלחמות ה' ברכות כ, ב. רמב"ן הובא בר"ן ספ"ב דמגילה ד"ה חוץ. ריטב"א מגילה יט, ב ד"ה הכל. ר"ן קידושין לא, א ד"ה וגרסינן. וראה רשב"א (ריטב"א) סוכה לח, א ד"ה גמרא.

21) כן משמע דעת הרמב"ן שם. ריטב"א שם. אבל רש"י לא הוציא פי' הסוגיא בברכות כ, ב מפשוטו, וא"כ נראה דלדעתו הקטן מוציא הגדול כשאכל שיעורא דרבנן. וראה יגדיל תורה שם ס"ע כט.

22) ברכות מח, א ד"ה על שיאכל. וראה לשון התוס' שם כ, סע"א ד"ה וקטנים.

23) מגילה שם.

24) ובפרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ג סוף אות כח כתב שהוא מחלוקת דבבלי וירושלמי.

25) הל' ברכות פ"ה הט"ו־טז. ועי' ראב"ד שם. ומסיים "וכן אשה ועבד במקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים ואיתא בירושלמי" – כדעת הרמב"ן שם. וע"פ הפרמ"ג שם הרי נמצא שס"ל שהחיוב על האב. אבל ראה כס"מ שם בדעת הרמב"ם.

26) וכן מוכח דעת אדה"ז ש(אף שכתב בהל' ת"ת בתחלתן "אע"פ שהקטן פטור מכל המצות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצות מן התורה", הרי) כתב בשו"ע או"ח סקפ"ו ס"ג שהקטן (גם אם לא אכל כדי שביעה) מוציא את הגדול בברה"ז*. ומדייק בלשונו שם "שמ"מ הוא חייב מדברי סופרים כמותו" (כ"ה בדפוס א' דשו"ע, ובדפוסים שלנו ליתא תיבת "כמותו"). וראה בחקרי הלכות ח"א דמפרש באדה"ז עם תיבת "כמותו" כבשוה"ג כאן.

27) וכן הוא לשון אדה"ז בסי' שמג ס"ג "חייב לשמוע כו' חייב בציצית כו'" (ע"ד לשון הרמב"ם דלקמן בפנים. אף שבסי' יז ס"ד כתב "אביו חייב לקנות לו טלית כו' אביו חייב להטיל ציצית". ולכאורה יש ללמוד יותר מדיוק לשונו בזה בסי' שמג שמדבר בהל' חינוך, משא"כ בסי' יז שהוא בדיני ציצית. גם י"ל שציצית שונה כיון שבכלל "אין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית כו' (ורק) טוב ונכון כו'" – שו"ע שם ר"ס כד).

וכן בהל' סוכה סי' תר"מ ס"ג וד' כתב "חייב בסוכה". וכן משמע ממ"ש בסי' לט ס"א בנוגע לתפלין "וקטן אע"פ שמוזהר על הקשירה מד"ס לחנכו במצות כו'" (ומש"כ בחצע"ג "וגם מד"ס אין האזהרה אלא על אביו" – הרי כתב "אין האזהרה אלא על אביו" כי האזהרה הטילו על אביו). ובסי' לז ס"ג: קטן כו' חייב אביו לקנות לו תפלין לחנכו במצות. ובפשטות י"ל דבציצית ותפילין החיוב לקנות ציצית ותפילין ולהטיל ציצית א"א להיות על הבן ורק על האב (אבל בשד"ח שם שתירוץ זה דוחק).

ובסי' תעט סוס"ו: כיון שהקטן הוא פטור מכל המצות שבתורה ואינו חייב בהם אלא (מד"ס) כדי לחנכו במצות.

ואולי אין לדייק מלשונות הנ"ל בכלל כיון שאינם שווים בכל מקום. ראה לשונו בסשמ"ג ס"ב (ועוד). סתע"ב רסכ"ה. ועוד. וצ"ע. ואכ"מ.

ולהעיר משו"ע שלו סוס"ד במהד"ת ע"ד השייכות דחיוב חינוך דחכמים כשהגיע לחינוך לחיובו במצות מן התורה כשנעשה בן י"ג שנה ויום אחד.

28) פ"ג ה"ט.

29) רפ"ה.

30) רפ"ו.

---

*) והחילוק שכתב שם בין מגילה הלל וברכות ק"ש לברה"ז, בפשטות ה"ז הסברה שבהם הוי תרי דרבנן ובמצות ברה"ז דאורייתא הוי רק ע"ד חד דרבנן.

לאמו... חייב בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות״.
וכן לגבי לולב[31] – ״קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות״[32].

וגם כאן אינו מובן: כיצד ייתכן לחייב קטן אפילו מדרבנן, שהרי[33] אין הוא בר דעה[34], כלשון הגמרא[35] בתמיהה: ״חיובא לדרדקי״?

ד.

חובת המצוה חלה גם על פעולות ואנשים שהכרחיים לקיום המצוה

ויש לומר שההסבר לכך הוא, שזוהי שיטתו הכללית של הרמב״ם[36] במספר מקומות:

יש להקדים ולהסביר, כמדובר פעמים רבות[37], שאנו מוצאים, שבמקום שהתורה מצווה על מצוה מסויימת, שקיומה כרוך בפעולה קודמת וכדומה, הרי גם הפעולה הקודמת היא בעלת חשיבות ושייכת למצוה עצמה. כיון שהיא הכרחית, ובלעדיה אין המצוה יכולה להיעשות, הרי זה כאילו ציוותה התורה ביחד עם המצוה גם על פעולה זו.

באופן כללי זוהי המהות של מכשירי מצוה, ובמיוחד לפי דעת רבי אליעזר[38] שמכשירי מצוה דוחים שבת, בדיוק כמצוה עצמה, במקרים שהמצוה דוחה שבת.

יותר מכך נאמר בתלמוד הירושלמי[39], שעל ההכנה למצוות סוכה, לולב[40] וכדומה, מברכים את ברכת המצוה: אשר קידשנו במצוותיו וציונו לעשות סוכה, לעשות לולב[41] ועוד[42].

ענין זה, שמהות המצוה חלה גם על דברים אחרים שהכרחיים לקיום המצוה, מוצאים גם לגבי סיועם של אנשים לקיום תורה ומצוות, ולא רק לגבי פעולה. לדוגמא: בהלכות תלמוד תורה[43] נפסק ״מי שאי אפשר לו ללמוד... יספיק לאחרים הלומדים, ותיחשב לו כאילו לומד בעצמו״[44].

וכך גם לגבי נשים, בדומה להכשר מצוה כדלעיל, כפי שידועים דברי הר״ן*[44], שלמרות שאשה אינה חייבת במצות פריה ורביה, ״מכל מקום יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותיה״. כלומר, כיון שהבעל יכול לקיים את המצוה רק על ידי האשה, יש גם לה מצוה.

ואף כאשר סיועה של האשה למצות הבעל אינו הכרחי לעצם קיום המצוה, אלא היא רק מסייעת לאפשרותו לקיים את המצוה, נפסקת ההלכה[45], שלמרות שכשלעצמה אין היא חייבת במצוה זו – תלמוד תורה – הרי ״אם היא עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שיעסוק בתורה, חולקת שכר עמהם ושכרה גדול מאחר שהם מצווים ועושים על ידה״[46].

---

31) הל׳ לולב פ״ז הי״ט.

32) בכס״מ ה׳ חו״מ ה״י כתב ״וכן נראה דעת רבינו (כהרמב״ן) שלא כתב הכל חייבין באכילת מצה אפי׳ נשים ועבדים וקטנים אלא קטן שיכול לאכול כזית מחנכים וכו׳ כלומר דחיובא אאבוה רמיא וכן כתב פ״א דהל׳ מגילה הכל חייבים אנשים ונשים וכו׳ ומחנכין את הקטנים לקרותה״.

לכאורה במצה י״ל (בדוחק עכ״פ) דשונה כיון שמדובר ב״קטן שיכול לאכול פת״ שזהו לפני שהגיע לחינוך – אבל חידוש גדול הוא לומר שמחנכים קודם שהגיע לחינוך!

וכן במגילה שהוא רק מדרבנן י״ל שבקטן החיוב הוא רק על האב עדמ״ש אדה״ז בסקפ״ו שם*.

וכן מש״כ בכס״מ בהל׳ ברכות פ״ה ה״ד – צ״ע, שהרי כתב הרמב״ם שם ״וקטנים .. מזמנין לעצמן כו׳ קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו כו׳״.

ומש״כ הרמב״ם הל׳ תפלין פ״ד הי״ג ״אביו לוקח לו תפילין כדי לחנכו במצות״ – י״ל (נוסף על הנ״ל הערה 27) כיון שבתפלין בפרט נוגע בגדר המצוה שלא יסיח דעתו מהם (כמו שממשיך ברמב״ם שם באותה ההלכה), לכן לא הכניסו חכמים את הקטן בחיוב המצוה (וכן י״ל בשו״ע אדה״ז סי׳ לז ס״ג).

33) וממילא מובן דאין לומר (כבכמה דברים) שחכמים החמירו יותר כיון שא״א להטיל עליו חיובים. וראה שד״ח שם ד״ה וכן מתבאר דכמו שאין סברא לומר דהתורה הטילה חיוב על הקטן כן גם בחינוך דרבנן. וראה ציונים לתורה (להר״י ענגעל) כלל יב שזוהי סברת רש״י.

34) ראה רמב״ם הל׳ מאכלות אסורות פי״ז הכ״ד. הל׳ קרבן פסח פ״ב ה״ד. וראה פרמ״ג פתיחה כוללת לאו״ח ח״ב אות ג׳. מנ״ח מצוה ה סק״ב. סוף מצוה רסג. ציונים לתורה כלל ח׳. וראה צפע״נ הל׳ שבת פכ״ד הי״א. הל׳ אישות פ״ד ה״ט. ובכ״מ. וראה לקו״ש [המתורגם] ח״ד ע׳ 227.

35) פסחים קטז, א.

36) ולשיטתי׳ כללית דהרמב״ם והראב״ד, כדלקמן בהערות.

37) בהבא לקמן ראה לעיל ע׳ 200 ואילך, וש״נ.

38) שבת קל, א.

39) ברכות פ״ט ה״ג.

40) שרק בסוכה וציצית נאמר ״תעשו״, משא״כ בלולב וכו׳ ומ״מ מברכין – ראה לקו״ש שם.

41) עיין לעיל שם הערה 56 שגם להבבלי שאין מברכין ס״ל דהוי מצוה.

42) ועיין לעיל שם יתירה מזו בהולכת דם למזבח שנעשה עבודה.

43) שו״ע יו״ד סרמ״ו ס״א וברמ״א שם. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ג ס״ד.

44) משא״כ ההמשך שם ״ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה כו׳ ויחלוק עמו כו׳״ – שזהו מפני תורתו של הלומד כו׳ וברשותו.

*44) רפ״ב דקידושין.

45) הל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״א. מסוטה כא, א. רמ״א שם ס״ו.

46) ראה בארוכה לקו״ש חי״ד ע׳ 37 ואילך.

---

*) נ״פ פשטות הלשון בהחילוק שכתב שם.

ומש״כ בשוה״ג להערה 26 – הוא נ״פ פשטות הלשון בשו״ע שם בתחלתו (״שמ״מ הוא חייב מדברי סופרים כמותו״). וצ״ע מהו עיקר כו׳.

ה.

השתתפות הקטן במצות החינוך היא על ידי קיום המצוה בשלימותה

אך בכל הדוגמאות המנויות לעיל, כולל מכשירי מצוה, שמברכים עליהם את ברכת המצוות לדעת הירושלמי, הרי ההזדקקות לפעולה של הכשר המצוה, לעשיית הלולב וכדומה, או לסיוע אשה בפריה ורביה, הרי היא משום שבמציאות נעשתה המצוה על ידי הקדמת פעולה אחרת, ולכן חלה גם על פעולה זו מעין חשיבות ומהות המצוה.

אך אין בהם חלק ופרט מהמצוה עצמה.

ולכן אין הם נעשים חלק ממצוה זו ממש: הברכה היא לעשות לולב, ולא על נטילת לולב. וכן בדברי הר"ן "יש לה מצוה" – סתם, ולאו דוקא מצות פריה ורביה[47] של האיש[48].

בענינו מדובר על ענין שלמעלה מכך: במצות החינוך למשל, השתתפותו של הקטן במצות החינוך אינה מתבטאת רק בכך שבלעדיו אין האב יכול לקיים את מצות החינוך, אלא גם בכך שזוהי המצוה – שהאב יחנך את בנו, שהבן יקיים מצוה זו. ולכן, גם לדעת התוספות והרמב"ם, יש לומר, שאכן, מלכתחילה הטילו החכמים את חובת החינוך רק על האב ולא על הבן*[48], אך כיון שמצות האבא היא לחנך את בנו לקיים את המצוה, חלה ממילא על הבן חובה בקיום המצוות, וגם הוא נקרא חייב בדבר זה[49].

במילים אחרות: כיון שהאב חייב לחנך את בנו לקיים את המצוה, הרי למרות שקיום המצוה על ידי הבן היא עקב החובה המוטלת על האב, בכל זאת פעולת המצוה מתקיימת בשלימותה על ידי הקטן עקב ציווי, ולכן הוא נחשב חייב בדבר,

עד כדי כך שהוא יכול להוציא גדול (שחייב רק מדרבנן) ידי חובתו. וכך מוצאים גם לגבי מצוות דאורייתא, דלהלן.

ו.

האמור לעיל ייתכן אף לגבי מצוות דאורייתא

להלן דוגמא לאמור לעיל במצוה דאורייתא*[49]: בענין חובת השמחה ברגל, אומר אביי[50] "אשה בעלה משמחה". על כך אומר רש"י[51]: "בבבל בבגדי צבעונין..." מקשים על כך בעלי התוספות[52] מן הנאמר במסכת חגיגה: איזהו קטן (דפטור מראיה) כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, ושואלת הגמרא[53] "עד הכא מאן אתייה (= ועד כאן מי הביאו?) ועונה הגמרא: עד הכא דמיחייבא אימיה בשמחה (אייתתיה...) (= והתירוץ הוא: עד כאן הביאתו אמו שחייבת בשמחה), משמע שזקוקה לעלות משום שלמי שמחה. ומפרש רבינו תם: בעלה משמחה, שהחיוב על בעלה ולא עליה וכו', והא דקאמר (= ומה שנאמר) בחגיגה דמיחייבא אמיה, משום בעלה ולא משום היא".

מכך רואים שלדעת התוספות, למרות שאין האשה כשלעצמה חייבת בשלמי שמחה, בכל זאת, כיון שמצוה על הבעל לשמח את אשתו, גם שמחתה היא מצוה, עד כדי כך שהגמרא מתבטאת בביטוי "דמיחייבא... בשמחה"[54] ולא כלשון הר"ן לגבי פריה ורביה "יש לה מצוה"[55].

---

47) ואפילו את"ל שזהו בגדר מצות פו"ר – הרי האיש והאשה הפכים הם בזה: האשה קרקע עולם (סנהדרין עד, ב) ובאיש – אין קישוי אלא לדעת (יבמות נג, סע"ב).

48) ראה לקו"ש שם ע' 2־41 והערה 43. ולהעיר מזה שנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן לידע אותן כו' (הל' ת"ת שם) שזה שחייבות ללמוד הוא רק בכדי שידעו היאך לעשות המצוה שלהן ובכ"ז נעשה הלימוד ענין בפ"ע ולכן מברכות הן ברכות התורה (שו"ע אדה"ז סו"ס מז) – וראה לקו"ש שם.

*48) ראה שד"ח שם ד"ה עתה.

49) וכמה נפק"מ בין דעה זו להדיעה שהקטן מחוייב מלכתחילה.

*49) עוד דוגמא – לדעת (שו"ת) מהרי"ק סקכ"ו: ואע"ג דלוה בריבית פסול לעדות אע"ג שאין לוקח ממון שאין שלו נראה לע"ד דכיון שעבירת לקיחת הממון דמלו' על יד הלו' נעשית וא"א מבלעדו חשיב עד חמס .. והיינו דמשני תלמודא מלוה הבאה בריבית כלו' שהלואת הריבי' נעשית ע"י המלוה והלוה וא"א לה זולתה.

ובשו"ע אדה"ז ריש הל' רבית – שהוא מפני חומר הענין, וי"ל שזהו טעם על הבא שם תיכף לאח"ז שיש אזהרה מיוחדת ללוה – אבל מסגנון הל' משמע דקאי גם על לפניו. – וראה בהמצוין במ"מ שם.

50) ר"ה ו, סע"ב. קדושין לד, ב.

51) ר"ה שם. וראה פרש"י קדושין שם.

52) ר"ה שם ד"ה אשה (ועוד קושיות). וראה גם ד"ה הנ"ל קדושין שם.

53) חגיגה ו, רע"א.

54) וי"ל דגם בזה הרמב"ם והראב"ד לשיטתייהו אזלי. דבהל' חגיגה (פ"א סה"א) כתב הרמב"ם "ונשים חייבות במצוה זו" והראב"ד כתב "לא בקרבן אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה". ובלח"מ (וראה כס"מ) שם, דהרמב"ם לא ס"ל כרש"י אלא כפי' התוס' וכאביי, והראב"ד טעמו "דכיון דאין החיוב על האשה אלא על הבעל לא הי' לו לומר ונשים חייבות במצוה זו". ועפ"ז רש"י ותוס' וכן הרמב"ם והראב"ד (ראה לעל הערה 25) לשיטתייהו אזלי במצות חינוך אם ע"י זה שהוא בגדר המצוה – נעשה מחוייב בדבר.

55) עוד דוגמא לנדו"ד "ברכת כהנים", שגדר המצוה הוא שכהנים מברכים לישראל. ועפ"ז תובן דעת החרדים (מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקיימם בכל יום פ"ד אות יח) וההפלאה (כתובות כד, ב ברש"י ד"ה דאיסור עשה) הובא בשע"ת או"ח סקכ"ח סק"ב שיש מצות־עשה על הישראל שיתברך. ובהפלאה שם: וכן מצינו בכל מקום אע"ג דבתורה

לפי האמור לעיל ניתן להסביר באופן דומה את חובת תלמוד תורה המוטלת עד קטן, כפי שאומר ה'צמח צדק'[16] בהסבירו את דעת הרמב"ם המוזכרת לעיל בסעיף ב': כיון דתלמוד תורה לא דמי לשאר במצוות, דבשאר מצוות אין האב מחוייב לחנך בנו בדאורייתא אלא מדברי סופרים, אבל בתלמוד תורה מחוייב האב מדאורייתא ללמוד את בנו... אם כן שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא –

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: כיון שחלה על האב חובה מדאורייתא על מעשה הלימוד של הקטן, הרי לימודו הוא חובה. ולפיכך, כאשר לא לימדו אביו עדיין נשארת בעינה החובה שמוטלת מדאורייתא[56].

ז.

מינוי הקטן על קרבן פסח ראשון פוטרת אותו מפסח שני

ויש לומר שבדרך דומה ניתן להסביר את תירוצו של מהר"י קורקוס על הרמב"ם בענין קרבן פסח – "אם שחטו עליו בראשון פטור" – "כיון דרחמנא רבייה לקטן[57] שישחטו עליו וממנין אותו, נפטר הוא בכך מן השני" –

כדי להבין זאת יש להקדים את הסבר הגאון הרוגוטשובי[58], שההלכה בדברי הרמב"ם "אם שחטו עליו בראשון פטור" היא רק כאשר האב מינה את בנו על קרבן פסח כאחד מבני החבורה, שאז הוא פטור מפסח שני. אך אם הקטן נכלל בעת שחיטת הקרבן בתוך "בית אבות", אף אם נאמר ש"שה לבית אבות" היא חובה מדאורייתא, הרי אז הוא חייב בפסח שני. כי הקטן יכול לאכול עקב הענין של "שה לבית אבות" מפני שהוא בטל לאב, ולא מפני שהוא מציאות בפני עצמו. ואם כך, הקטן כאדם בפני־עצמו לא קיים מצות קרבן פסח[59]. אבל אם האב מינה אותו על פסחו כאדם בפני עצמו, אז שחטו את הקרבן גם עבור הבן, ורק במקרה זה הוא פטור מפסח שני.

ההסבר לכך הוא כדלעיל[60]: כיון שהתורה קובעת שקטן יכול להימנות על קרבן פסח כמציאות בפני עצמו, יוצא, שעקב מצות התורה על האב חלה על הקטן מצות קרבן פסח*[60], ולפיכך הוא פטור מפסח שני, כאשר שחטו עבורו בפסח ראשון.

ח.

באיסור שפחה חרופה חייב הקטן עקב גרימתו לחיוב מלקות לאשה

בדומה לכך ניתן לומר לגבי קטן "בן ט' שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא קרבן": כיון שעקב ביאתו הוא חייב מלקות מן התורה על ענין שפחה חרופה, וזוהי פעולה הגורמת לחיוב מלקות, מקבלת פעולתו תוקף מן התורה ו"מביא קרבן" – הוא זקוק לכפרה[61].

ההסבר להבדל שבין איסור שפחה חרופה לבין איסורי עריות אחרים, שבהם הקטן פטור לגמרי[62], נובע מהשוני הכללי שבין איסור שפחה חרופה לבין איסורי עריות אחרים, כלשון הרמב"ם[63] "ביאת שפחה זו משונה מכל ביאות אסורות שבתורה, שהרי היא לוקה שנאמר בקורת

אינו מפורש הציווי אלא על העושה, המצוה על שניהם, כגון ביבם יבמה יבא עלי' והמצות עשה גם עלי' כו' (ולא הביא דברי הר"ן הנ"ל בפו"ר, כי האשה במצות יבום היא יותר מאשר בפו"ר).

56) ראה לקו"ש חי"א ע' 44 ואילך במצות פדיון הבן ומילה. ובשוה"ג להערה 19 שם הטעם שלא אמרינן כן גם בפדה"ב ומילה (כבת"ת).

וע"פ ביאור הנ"ל בפנים יש להעיר במש"כ הצ"צ החילוק דת"ת לשאר מצות שבהם מחויב מד"ס משא"כ בת"ת שמחויב האב מדאורייתא וא"כ שמא על הקטן יש חיוב – מהשקו"ט הידועה האם דרבנן חל על החפצא (ראה צפע"נ כללים בערכו. אתוון דאורייתא כלל יוד. ובכ"מ).

57) לכאורה י"ל מעין זה במצות ראי' שמלשון הרמב"ם במ"ע נג משמע שהחיוב לעלות "עם כל בן זכר שיש לו שאפשר לו להלך לבדו" הוא מדאורייתא, וכ"מ ברמב"ם הל' חגיגה פ"ב ה"ג – שלא כתב שהוא מד"ס כמ"ש בהל' ציצית ברכות סוכה ולולב (אבל ראה לח"מ וקרית ספר שם). וכן מפורש בפיה"מ להרמב"ם חלה פ"ד מי"א (וראה טו"א חגיגה (ו, א סוף קטע המתחיל פיסקא) דמירושלמי חגיגה פ"א ה"א משמע דקטן ד(ב"ש ו)ב"ה חייב מה"ת. וראה העמק שאלה לשאילתות שאילתא קלז סק"ב דלהרמב"ם הוא גם לקרבן).

כי מכיון שנאמר "כל זכורך" הרי התורה רבי' לקטן, א"כ נכללו במצוה מדאורייתא. ועפ"ז מובן מה שהביא הכתוב ד"כל זכורך" אף שבבבלי כתב דקרא אסמכתא בעלמא.

ועפ"ז חידוש הוא לכאורה דיש מה"ת חיוב "כדי לחנכו במצות" וראה העמק שאלה שם ואכ"מ.

58) צפע"נ הל' תרומות פ"ב הי"ב (מג, סע"ב ואילך). שו"ת דווינסק ח"ב ס"ט־י. אלא שבשו"ת שם סי' יוד כתב "דגבי פסח ברמב"ם .. מיירי שכבר הגיע לי"ג שנה רק לא נגמרו ב' שערות השיעור שלו אז ולכך אם בפ"ש כבר נגמר י"ל דהוה גדול למפרע ולכך א"צ". ועיי"ש מה שמביא מפסחים צב, ב למ"ד דרך רחוקה רחמנא פטרי' ומ"מ אם עשה פסח יצא כו'.

59) להעיר מלשון אדה"ז בשו"ע הל' שבת סשמ"ג ס"ח. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 69 ואילך.

60) ביאור דברי הרמב"ם ביסוד הנ"ל מובן גם ע"פ שאר מפרשי הרמב"ם. אבל יומתק ושייך יותר לנדו"ד – ע"פ הצפע"נ. וראה לקו"ש שם.

*60) ועד"ז (ויתירה מזו) י"ל במצות הקהל, בנוגע להטף. נתבאר בארוכה בלקו"ש חי"ט ע' 363 ואילך.

61) עייג"כ יד המלך לרמב"ם שם. וראה שד"ח כללים מערכת קוף כלל נב.

62) כריתות שם. רמב"ם הל' איסו"ב פ"א הי"ג ואילך.

63) שם פ"ג הי"ד.

תהיה והוא חייב קרבן אשם שנאמר והביא את אשמו, אחד שוגג ואחד מזיד בשפחה חרופה מביא אשם". מסגנון זה מובן, שהשוני בעונש הוא הוכחה לכך שעצם האיסור "ביאת שפחה זו משונה".

וכך מובן גם מהמשך דברי הרמב"ם "הבא עליה ביאות הרבה בין בזדון בין בשגגה מביא אשם אחד, אבל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה... כשאר חייבי לאוין", כלומר, לגביה הביאה היא כמהות של חייבי לאוין, אך לא כן לגבי האיש[64].

ויש לומר, שזהו ביאורם של דברי ה"מגיד משנה": "מפני שהוא סובר שהכל תלוי בה...": בגמרא נאמר "בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן, אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן, מנלן (= מנין לו?) אמר רבא, דכתיב: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה, מכדי עד הכא באיש קא מישתעי קרא (= הרי עד כאן דיבר הפסוק אודות האיש) נכתוב והביא את אשמו לה' ולבסוף לכתוב בקורת תהיה, אמאי כתב רחמנא ברישא (= מדוע כתבה התורה תחילה) בקורת תהיה ולסוף כתב והביא את אשמו לה', הכי קאמר, אם בקורת תהיה היא והביא את אשמו לה', ואם לא תהיה בקורת לא יביא הוא את אשמו".

ומסביר הרמב"ם, שאין זה סימן בלבד, אלא כעין טעם וסיבה: "והביא את אשמו לה'... וכפר עליו..." הוא תוצאה מכך שגרם ל"בקורת תהיה", גרם לאשה חובת מלקות[64].

ולכן קשור הענין גם לקטן: באיסורי עריות אחרים חל האיסור על הבועל והנבעלת – כל אחד כשלעצמו, ואין מוטלים על הקטן חובות וענשים, גם לא לצורך כפרה, וכן אין הוא נכלל בחובה המוטלת על אחר, כי פעולת הבועל היא איסור וחובה בפני עצמה.

אך לעומת זאת בענין שפחה חרופה "הכל תלוי בה"[65] – חובת האשם המוטלת על האיש היא מפני שגרם לחיוב האשה בעונש, ובכך נכלל גם קטן, כמוסבר לעיל, שמפני מצות האב ללמוד תורה עם בנו או לחנכו נקרא גם הקטן חייב בכך, וגם כאן, כיון שמעשהו של הקטן*[65] גורם על פי התורה לחיוב מלקות על האשה, לכן[66] "הוא מביא[67] קרבן"[68].

ט.

התמסרות לחינוך של כל ילד יהודי לתורה ולמצוות

מכל האמור לעיל, נלמדת הוראה לגבי החשיבות הגדולה של החינוך, ובמיוחד לגבי תלמוד תורה.

– ענין החינוך קשור במיוחד לימי ספירת העומר אשר בין פסח, זמן חרותינו, לבין חג השבועות, זמן מתן תורתינו, ואשר מחברים ומאחדים אותם[69], כדלהלן.

---

64) ראה צפע"נ הל' איסו"ב שם. ושם, שלדעת הרמב"ם "החיוב הוא רק בה ולא בו".

65) עפהנ"ל (בחילוק ביאת שפחה חרופה לעריות) אולי יש לבאר גם זה שבעריות חייב אחד המערה ואחד הגומר וחייב בין כדרכה בין שלא כדרכה ועוד, משא"כ בשפחה חרופה פטור עד שיגמור ביאתו ופטור שלא כדרכה וחייב רק כשהוא ברצונה ועוד (רמב"ם הל' איסו"ב פ"א ה"י. פ"ג הט"ו. וש"נ) – כי מכיון שכל האיסור תלוי רק בה – צ"ל הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה, משא"כ שאר עריות.

*65) להעיר גם ממהרי"ק דלעיל הערה *49.

66) וי"ל שהרמב"ם רמזו בזה שמסיים בהלכה זו דוקא "שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות, שנאמר בקורת תהי' והביא את אשמו" – דלכאורה אינו נוגע להלכה זו.

בפשטות קאי ע"ז שכתב "והוא שתהי' גדולה ובעולה וברצונה כמו שביארנו", והטעם לזה כיון "שאין האיש חייב קרבן כו'". אבל זה אינו מספיק, כי לכאורה פשיטא היא, שהרי כבר כתב לעיל (הט"ו) שצ"ל "גדולה הבעולה המזידה וברצונה"*,

אלא שבזה מבואר הטעם שגם "בן ט' שנים ויום א' שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן", כיון שכל גדר חיוב קרבן דהאיש בשפחה חרופה בא מצד שנעשה כאן מעשה שהיא חייבת מלקות ע"ז.

וכן משמע שמפרש בקרית ספר הל' איסו"ב שם שכתב "בן ט' שנים ויום א' שביאתו ביאה, הבא על שפחה חרופה, הוא מביא קרבן כיון שהיא לוקה דכל שהיא לוקה מביא הוא קרבן כדילפינן כו'". וראה דבריו בהל' שגגות שם.

67) וע"פ כהנ"ל ובהערה שלפנ"ז משמע שזה "שאינו מביא (קרבן) עד שיגדיל ויהי' בן דעת" הוא לא לפי שרק אז נעשה עליו חיוב קרבן, אלא כפשטות הלשון (שהחיוב עליו תיכף אלא ש)אינו מביא עד שיגדיל. והטעם כיון "דבקרבנות כתיב רצון וכתיב לרצונכם תזבחוהו" (מגדול עוז הל' איסו"ב שם) או "משום שצריך שיקדיש הקרבן וזה רק במופלא סמוך לאיש" (צפע"נ השלמה ו, ד. וכ"פ בכס"מ ברמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד).

68) ראה רמב"ם הל' פסוהמ"ק ספי"ג דס"ל שגם אם "מהלך במקום שאינו צריך ה"ז הולכה והמחשבה פוסלת בה", והראב"ד פליג ע"ז. וע"פ ביאור הצפע"נ בגדר הולכה (ראה צפע"נ עה"ת ר"פ מסעי. מהד"ת נא, ג. וראה לקו"ש חי"ד שם ע' 39. וש"נ. לעיל ע' 200) דדבר המוכרח נעשה גם בזה חשיבות בפ"ע כו', י"ל שגם בזה הרמב"ם והראב"ד לשיטתייהו אזלי, שגם בדבר שאינו מוכרח בעצם, ורק בפועל בנדו"ז הי' פעולה זו הכנה והכשרה לפעולה אחרת (ההולכה לפני הזריקה) גם בזה נעשה גדר מצוה. ועד"ז בנדו"ד בשפחה חרופה. ועד"ז דעת הרמב"ם בקרבן פסח על הקטן (אלא שבהולכה נעשה עבודה בפ"ע, כנ"ל).

69) ובפרט ע"פ אגדה הובאה בר"ן סוף פסחים. חינוך מצוה שו. ועפ"ז גם ספה"ע שייכת לסברא הנ"ל בפנים, שאף שכל ענין הספירה הוא רק הכנה והכשרה למ"ת, מ"מ נעשה מציאות וחשיבות בפ"ע ומברכין עלי'.

---

*) ודוחק גדול לומר שהי' קס"ד שכשם שדין זה שונה שהקטן חייב קרבן, כן הי' אפ"ל שהיא חייבת מלקות גם אם היא קטנה, כי (נוסף ע"ז שעדיין קשה במ"ש "בעולה וברצונה", הרי) אין עונש מלקות לקטנה.

בחג הפסח בולט הדגש המושם על חינוך קטן למצוות: בנוסף לאמור לעיל, שבאחת המצוות העיקריות של יציאת מצרים – קרבן פסח – אנו רואים שהתורה כללה את הקטן, כדלעיל, הרי סדר פסח וסיפור יציאת מצרים מבוססים וקשורים ל"והגדת לבנך"[70]. ובכלל, יציאת עם ישראל ממצרים מושווית בנבואת יחזקאל[71] להולדת תינוק, אשר מיד עם היולדו מתחיל חינוכו לכל ימי חייו[72].

וכך גם בחג השבועות, זמן מתן תורתינו – התחלת לימוד התורה על־ידי אבינו שבשמים עם בנו – עם ישראל, שעליהם נאמר[73] "בנים אתם לה' אלקיכם",

ובדומה לכך לגבי האב והבן בעולם הזה, שלמרות שלגבי המצוות בכלל "אביו אינו חייב לחנכו במצות מן התורה אלא מדברי סופרים", הרי ב"תלמוד־תורה מצות־עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה"[74]. בנוסף לכך, התורה ניתנה בזכות ענין החינוך. רק על ידי ש"בנינו עורבין אותנו" הסכים הקדוש־ברוך־הוא לתת את התורה[75] –

דווקא על ידי שמחנכים את הילד למצוות הוא נעשה מציאות עצמית וקשור למצוה מצד עצמו, כאמור לעיל, שהקטן עצמו נקרא חייב במצוה. ויותר מכך לגבי תלמוד תורה: כאשר מלמדים תורה לילד, והרי "מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף־על־פי שאינן בניו, שנאמר ושננתם לבניך... אלו תלמידיך"[76], הופכים אותו למציאות חדשה – התלמיד מתאחד עם התורה ועם נותן התורה, כמאמר חז"ל[77] "כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

מכל זאת, מובנת חשיבות החובה המוטלת על כל אחד להשתדל להתמסר לחינוך בני ובנות ישראל ללימוד התורה ולקיום המצוות. ובמיוחד בימים אלו, שבהם מתכוננים לימי החופשה, יש לדאוג לכך שכל ילד או ילדה יהודיים, יימצא בסביבה של תורה ויראת שמים במשך חדשי הקיץ, ורצוי במשך כל עשרים־וארבע שעות היממה, וזאת תהיה ההכנה לתוספת בחינוך של הילדים והילדות בשנה שלאחר מכן.

(משיחות חג השבועות תשכ"ח
וש"פ נשא תשל"א)

70) שמות יג, ח.
71) טז, ד ואילך. וראה תו"א וארא נה, א.
72) ראה מכתבים כללים לחגה"פ תשל"ז (הגש"פ (קה"ת, תשמ"ר־ז) ע' עדרת ואילך).
73) ראה יד, א.
74) הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן.
75) שהש"ר פ"א, ד (א).
76) הל' ת"ת להרמב"ם פ"א ה"ב.
77) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.

המשך ביאור במס' בכורות ליום שני עמ' א

ולגבי בכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ', כשם שהדומה לאמו במקצת סימנים חייב בבכורה, כך גם חייב במעשר בהמה, **קָא מַשְׁמַע לָן** 'תַּחַת תַּחַת' **מִקְּדָשִׁים גָּמַר** – שמעשר בהמה למד בגזירה שוה 'תחת תחת' מקדשים כמובא לעיל, שכשם שבקדשים נדמה פסול, אף שיש בו מקצת סימנים, משום שנחשב כבעל מום, כך אינו מצטרף להתעשר, אף שיש בו מקצת סימנים.

נמצא שאין ראיה לנידון הגמרא אם פודים בנדמה.

הגמרא דנה אם פודין בשה פסולי המוקדשין: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת בְּשֶׁה פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין**, כגון שה של קדשים שנפל בו מום ונפדה ויצא לחולין. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, שכֵּיוָן דְּאָמַר** שפטר חמור **מוּתָּר בַּהֲנָאָה, חוּלִּין הוּא** ופודה בו, כי אין בפדיונו משום איסור חל על איסור, **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** פטר חמור **אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַאי,** האם ניתן לפדות בפסולי המוקדשין או לא, האם **כֵּיוָן** דְּפטר חמור **אָסוּר בַּהֲנָאָה, אֵין אִיסּוּר** של פטר חמור **חָל עַל אִיסּוּר** פסולי המוקדשין, שהרי גם אחר שנפדו יש בהם קדושה, ואסורים בגיזה ועבודה, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּלֹא תָּפִיס פִּדְיוֹנוֹ** – כיון שלא נתפסת קדושה בשה, ואינו אסור בהנאה, **אַפְּקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא** – אין הפדיון אלא הפקעת איסור הפטר חמור, ואין לדון בו משום איסור חל על איסור, ויחול הפדיון על שה פסולי המוקדשין.

פושטת הגמרא את הספק: **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ** – וכי דבר קטן הוא מה שנאמר בפסולי המוקדשין (דברים יב טו) 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ וגו' **כַּצְבִי וְכָאַיָּל', מַה צְבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין** בהם פטר חמור, כי הם חיה ואינם בכלל 'שה', **אַף בְּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין.**

מוסיפה הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאַתֵּית לְהָכִי** – עתה שהגענו ללימוד זה שאין פודים בפסולי המוקדשין, כי נחשבים כצבי ואיל,

בראשית לט, א - ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סרים פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה

ירידת בנ"י למצרים הי' ע"י יוסף - בחי' יסוד, והגאולה ע"י משה - בחי' דעת, דברית המעור (יסוד) כנגד ברית הלשון (דעת), והפסח אינו נאכל אלא לנימולים (יסוד) והגאולה שלא שינו את לשונם (דעת) וכו'

יוסף הי' הראשון שירד למצרים, ועל[1] ידי יוסף ירדו ישראל למצרים, וגאולת מצרים הי' ע"י משה.

יוסף בחי'[2] יסוד.

משה בחי'[3] דעת.

וגאולת מצרים היתה בשביל שלא שינו את[4] לשונם - ברית[5] הלשון.

ועד"ז פסח אינו נאכל אלא[6] לנימולים, שברית הוא[7] ברית המעור - יסוד.

כי ברית המעור[8] - יסוד, מגיע בברית[9] הלשון. וזהו פסח - פה[10] סח [11]דדעת, כי יסוד מגיע[12] בדעת.

---

1) בראשית מה, ט. כח. ראה לקוטי שיחות חלק ג' סוף עמוד 835-834 - סעיף ה.

2) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש". וידוע ד"שורש" בחי' יסוד הוא מבחי' דעת כמארז"ל (יבמות נג, ב) "אין קישוי אלא לדעת".

3) ראה תניא ריש פרק מב. וז"ל: כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל, שלכן נקראים בשם רועים. ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה וניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'.... העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחוזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו' וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקה מנשמת משרע"ה, ע"ש.

וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד ר. וש"נ. ובהקשר ד"יוסף" עם "משה" ראה אור התורה שיר השירים עמוד תרפט. פרשת ראה תשעו. ועוד.

4) ראה מדרש לקח טוב וארא ו, ו. תבוא כו, ה. ועוד.

5) מקשר השני ענינים: א) שנגאלו ממצרים על שלא שינו את לשונם, ב) והפסח אינו נאכל אלא לנימולים, דהם כנגד יוסף ומשה, יוסף בחי' יסוד, אבר הברית - "נימולים", ומשה בחי' דעת - "הלשון", תלמוד תורה ל"מדע (דעת) תורתיך". ראה הערה 8. 9, ובהנסמן שם.

ולהעיר מ"ש ביוסף גופא (בראשית מה, יב) "והנה עיניכם ראות כי פי המדבר אליכם" ופרש"י "שאני מהול ככם, ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש". ראה אור התורה ויגש עמוד תתקפח דהם הברית המעור וברית הלשון, ע"ש.

6) שמות יב, מח.

7) "ברית המעור" היינו ברית הזכר - יסוד, והוא מלשון הפסוק (מלכים-א ז, לו) "כמער איש ולוית" פרש"י: כזכר ונקבה החבוקים בזרועותיהן. כמער, לשון אחיזה ודיבוק שזכר המעורה בנקבה ופירוש איש ולויותו ולפי משמעותו לויות לשון דיבוק וכו'.

8) ספר יצירה פרק ו' משנה ד'. וז"ל: כרת לו ברית בין רגליו והיא המילה ובין עשר אצבעותיו והיא הלשון, ע"ש. אור התורה ויקרא חלק א' עמוד רב ואילך. אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר זי"ע חלק ב' עמוד שמה. לקוטי שיחות חלק כב סוף עמוד 308.

ובאור התורה ויצא עמוד 350 וז"ל: הדבור נק' יחוד כמו (כתובות יג, א) ראוה מדברת עם איש פלוני ואמרו [בגמרא] מאי מדברת נבעלת, ע"ש. וראה הערה 9. לקמן סימן סב. סט.

9) ראה אור התורה פרשת אחרי עמוד תקנז וז"ל: האדם נחלק לב', מפלגא ולעילא הוא אברי הנשימה שהם אברים רוחניים, ומפלגא דלתתא הוא אברי המזון שהם אברים הגשמיים, והתורה שהיא בדיבור פה שבפלגא דלעילא היא רפואה שעושה את האדם שלם ובריא בפלגא דלתתא כמו בפלגא דלעילא. כי שמירת התורה מועיל לשמירת הברית. וצריך האדם ליזהר שיהי' שלם בפלגא דלתתא כמו בפלגא דלעילא כו'. וביאור כ"ז איתא במד"ר (אסתר רבה פ"ז, יא) יש ברית בפיהם ויש ברית בבשרם, יש ברית בפיהם לא ימיש ספר התורה זה מפיך והגית כו' שהתורה היא בדיבור בפה, ויש ברית בבשרם ואתה את בריתי תשמור המול ימול כו', ועל בריתך שחתמת בבשרינו, ובספר יצירה (כנ"ל הערה 8) יש ג"כ כיוצא בזה ע"ס במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש, וברית יחיד מכוון באמצע, במילת לשון ובמילת מעור. ע"ש.

10) "פסח" נוטריקון "פה-סח" (פע"ח שער חג המצות, פ"ד). מרמז דבתיבת "פסח", "פה-סח" הוא בחי' "דעת" מצד כמה ענינים, א) הן מצד אותיות ותיבת "פה", ב) והן מצד אותיות ותיבת "סח". ג) והן מצד ה"גימטריא" דתיבת "פסח" כדלקמן.

א) "פה טוב" דקדושה מצד ה"פנים", הוא היפך "פה רע" שהוא - אותיות "פרעה", ואותיות "הערף".

ב) ס"ח בגי' חיים, ובחי' "דעת" הוא החיות של המדות.

ג) "פסח" בגי' ב' פעמים "דע" - ב' בחי' בדעת - חסד וגבורה. ראה הערה 18. 19.

11) פה-סח דדעת: ראה אור התורה פרשת יתרו עמוד תתסז-ח וז"ל: והענין כי במצרים הי' בחי' הדעת בגלות ולכן אמר פרעה לא ידעתי את הוי', וזהו וימררו את חיי אבותינו, אבותינו הם בחי' המדות וחיי אבותינו הם בחי' הדעת מקור וחיות המדות, אך ביציאת מצרים שהי' גילוי אלקות ובמתן תורה פנים בפנים דיבר ה' יצא בחי' הדעת מהגלות, אך בחי' המדות הם עדיין בגלות והוא מה שאף על פי שמתבונן ומשכיל בגדולת ה' אין בכחו להתגבר מכל וכל על טבעיות נפש הבהמית, וצריך להיות יציאת מצרים בכל יום לצאת מהגבולים כו' וכח זה ליציאת מצרים הוא על ידי התורה. ע"ש. ראה הערה 14. 15.

12) כמארז"ל (יבמות נג, ב) "אין קישוי אלא לדעת". ולקמן יבואר

פסח שייך לדעת, כי הרי על התעוררות הגאולה כתיב[13] וידע אלקים, וידע דוקא בחי׳ דעת, כי גלות מצרים הוא על דעת, פרעה אותיות[14] הערף, שיונק מהעורף שהוא לנגד[15] מוח הדעת, ופרעה הוא פ״ה ר״ע, הוא היפך הדעת דקדושה שהוא פה טוב וכו׳.

והיינו ענין מצות הפסח בגאולת מצרים, פסח הוא פ״ה ס״ח הוא מה שנתגלה ונמשך הדעת שבפה שבצד הפנים, היפך דפרעה שיונק מהעורף שבאחוריים, ס״ח הוא מספר[16] חיים, הוא דעת בחי׳ חיים כמאמר[17] והודעת להם זה בית חייהם בבא קמא דף ק׳ ובבא מציעא דף ל׳.

הרי שדעת הוא בחי׳ חיים, כי דעת הוא החיות דהמדות[18] כמ״ש בתניא פרק ג׳.

פסח מספר ב׳ פעמים דע, הוא התרין[19] עטרין דדעת.

ובפסח מצרים לקחו את דמו באגודת[20] אזוב דוקא, כמ״ש[21] ולקחתם אגודת אזוב כו׳, אזוב הוא[22] יסוד ר״ת[23] ואני זאת בריתי אתם, וכנ״ל כי ברית המעור - יסוד, מגיע בברית הלשון, פה סח דדעת, כי יסוד מגיע בדעת.

המשך בעמוד ר

דיש ב׳ בחי׳ פה, יש פה הלשון - ברית הלשון, ויש פה התחתון - ברית המעור, ושניהם נרמז בשֵם ״פסח״ ״פה-סח״.

13) שמות ב, כה.

14) פרעה אותיות הערף: ראה לקו״ת להאריז״ל וישב מ, א. שמות א, ח. שער מאמרי רשב״י לזהר תצוה קפד, ב בסופו. מאמרי אדמו״ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב׳ עמוד תקיג ובהנסמן במ״מ לשם. תורת חיים לך צא, ב. שמות עמוד לב, ד. לקמן סימן קג הערה 2 בשולי הגליון.

תורה אור (פרשת וארא) עמוד נח, ב ואילך. וז״ל: בחי׳ מצרים הוא מצר מי. פי׳ כי מבואר בלק״ת פ׳ וישב (ד״ה ועתה נבאר סוד יוסף) כי הגרון נק׳ ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג׳ מוחין* ברדתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג׳ קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים הי׳ יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דז״א ובו מלובש מוח הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי׳ גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ״מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי׳ מל׳ שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא״כ הגרון הוא בחי׳ מצרים מקום צר כנ״ל...

וזהו ג״כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבודת ה׳ היינו בחי׳ רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו׳. ע״ש. ראה לקמן סימן קג הערה 11.

*) ראה לקמן סימן מא הערה 1. סימן קלח.

15) מוח הדעת: ראה זהר - אדרא רבא - פרשת נשא דף קמ, א. אור התורה וארא עמוד רג-ד וז״ל: פרעה הוא נגד דעת זה שמשכנו בעורף אחורי הראש, כי ב׳ בחי׳ מוחין חו״ב הם לצד הפנים וז״ש חכמת אדם תאיר פניו, ומוח הדעת הוא לצד אחור דהיינו בעורף וממנו נמשך חוט השדרה ח״י חוליות ח״י ברכאן דצלותא ולכן פנים הוא תורה מחכמה נפקת ואחור הוא בחינת תפילה מבחינת דעת לידע ולהתבונן גדולת הוי׳, ונגד בחינת דעת זה הוא קליפת פרעה עורף דעורף הוא להדי פנים ולמעלה מהגרון (כמ״ש בגמרא פרק קמא דחולין דף י״ט) וענינו שאינו מניח לקלוט בהשגה ואינו נדבק כ״כ במוח ההתבוננות ונקרא טמטום המוח. ע״ש. ראה גם לקמן סימן קג.

16) היינו, דמדייק ״פסח״ - ״פה סח״, הן אותיות פה דמצד הפנים, והן סח בגימטריא חיים, דדעת הוא חיות המדות.

17) שמות יח, כ. והזהרתה אתהם את החקים ואת התורה והודעת להם, ובגמ׳ (בבא קמא ק, ריש ע״א. בבא מציעא ל, ב) ״והודעת להם זה בית חייהם״, ופרש״י בית חייהם, תלמוד תורה.

18) וז״ל: והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב״ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א״ס ב״ה, הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי׳ אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

19) הוא התרין עטרין דדעת, התרין עטרין (כתרים) דדעת הם, בחי׳ חסד וגבורה, דבחי׳ ״דעת״ שהאדם מקשר עצמו באיזה שכל, מזה נולד המדות, שהשכל נוטה לימין - לחסד, או לשמאל - לגבורה, וכמו השכל שבתורה בחי׳ הדעת מוליד מדות, האהבה - חסד הוא השרש לכל מצות עשה, והיראה - גבורה שורש למצות לא תעשה כמבואר בתניא סוף פ״ג ופ״ד.

וראה לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות-דברים סוף עמוד קסה וז״ל: טעם דנק׳ עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז״ל: ״חסד וגבורה שבדעת הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי׳ מקיף, כי הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן״ עכ״ל.

20) מבאר הקשר בין ״פסח״ ובין ״אגודת אזוב״ דהוא ג״כ ברית הלשון - דעת, וברית המעור - יסוד, בחי׳ משה ויוסף.

21) שמות יב, כב.

22) ראה ספר הערכים חלק ח׳ ערך אזוב עמוד צא ואילך. מאורי אור ערך אזוב, וביאור נתיב שם: עיין בזוהר מצורע דף נג ע״ב וז״ל: ואזוב דא ו׳ זעירא דיניק לה לכ״י וכו׳, אזוב עם הכולל בגי׳* טוב הוא ביסוד כנודע ע״ש.

*) טוב הוא ביסוד: וזהו מ״ש ״ויוסף בן שבע עשרה שנה״ בגי׳ טו״ב. וראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תש״נ חלק ד עמוד 84. מאמרי אדמו״ר האמצעי נביאים וכתובים עמוד קסו ואילך. לקוטי שיחות חלק לט – שיחות על אגרת התשובה עמוד 15 ואילך.

וראה אור התורה פרשת בא עמוד ב׳תרכג, ב׳תרכו וז״ל: ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם מן הדם אשר בסף (שמות יב, כב) להבין למה אזוב דוקא. הענין הוא דהנה אזוב וסף הוא בגימטריא יוסף, והענין הוא דהנה כתיב אלה תולדות יעקב יוסף, ולהבין למה יוסף דוקא, הענין הוא דהנה ידוע שיעקב הי׳ בחיר שבאבות בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, אך הנה כ״ז הוא רק למעלה מקצה השמים דלעילא עד קצה השמים דלתתא, אבל למטה אינו נמשך בגילוי, וכשיהי׳ תולדות יעקב שיהי׳ נמשך למטה זהו ע״י יוסף שהוא בחי׳ יסוד כי יוסף הי׳ השליט במצרים וע״כ ע״י יוסף ירדו למצרים ועל ידו עלו כו׳. וזהו אגודת אזוב דוקא שעי״ז יומשך למטה ג״כ. ע״ש.

23) ישעי׳ נט, כא. ״ואני זאת בריתי״ (יסוד).

יט, ב – דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם

א. וידבר ה', דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. איכא למידק דקדושים היו מיבעי לי'. גם מה נתינת טעם הוא אומרו כי קדוש אני ה' וכו'.

ויראה עם מה שאמרו פ"ה דב"ב (עה:) עתידין צדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה, עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש שנאמר (ישעי' מג, ז) כל הנקרא בשמי קדוש יאמר לו. משום הכי אומר קדושים תהיו, מאחר שקדוש אני ה' ואתם עתידין להשוות אלי בשם ובקדוש, צרכין אתם ליזהר מאד במדת הקדוש והבן.

יוסף לקח[1]

ב. בפ' קדושים (יט, ב) "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם", וידוע דיוקי המפרשים, א) מהו כפל הלשון "דבר... ואמרת", ב) מתחלה דבר ואח"כ אמירה, ג) קדשים חסר ואו, קדוש מלא ואו, ד) "קדשים תהיו" מתייחס אל בנ"י, "קדוש אני" מתייחס להקב"ה.

ובדרך אפשר יש לפרש דהפסוק מרמז מה שמובא בספר מאמר מרדכי פ' פנחס (וכן הובא מהחיד"א, בספרו כסא דוד, דרוש ז' לשבת הגדול, ובספר פני דוד פ' תולדות), מביאים חלום שחלם הגאון אב"ד דק"ק בריסק כמה"ר אברהם עפשטין ז"ל בר"ח אדר ה'שע"ה וז"ל חלמתי חלום, שנשאתי ונתתי בישיבה גדולה לידע ענין הקדושה, שאנו אומרים ג' פעמים קדוש קדוש קדוש (ישעי' ו, ג), ואין אנו אומרים ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עד אחר פעם ג'.

ונתגלה לי הטעם כי ג' פעמים קדוש הם כנגד ג' בנינים דבתי המקדשות, והוא כי בכל פעם שנבנה בהמ"ק הי' הייחוד קדושה בזיווג אחד, והקליפה היתה נפרדת כל חד מחברתה, ושרשי הקליפות הן ד' מאות איש, שהם עם בית עשו **לק"ש** (עובדי' א, יח), גימטריא ד' מאות.

וזהו תיבת קדו"ש תיבת ד"ו באמצע שהוא הזווג הקדוש, ד"ו פירוש זיווג כמ"ש חז"ל (קידושין מא) טב למיתב טן ד"ן וכו' ותיבת ק"ש שהם הקליפות נפרדין ק' בתחלת התיבה, וש' בסוף התיבה.

וזהו נגד בנין בית הראשון שהי' כן הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד, ואח"כ בעונינו נחרב בהמ"ק, וע"כ אין מקום ראוי לומר אחר זה "ה' צבאות", ואח"כ פעם ב' קדוש כנגד בית שני הי' ג"כ הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד כנ"ל, ונחרב ג"כ בעונינו ואין אנו יכולים לומר אחר זה ה' צבאות, ובמהרה בימינו בית ג' שיבנה יהי' קיים, ואז ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עכל"ה.

וי"ל דזהו מה שרמז לנו הקב"ה בפסוק, קדשים תהיו לשון רבים, הוא רמז דבית המקדש ראשון ושני, דנבנה ע"י בני אדם, בית ראשון ע"י שלמה, ובית שני ע"י כורש וכו', וכיון שנבנה ע"י בנ"א סוף נחרבו, וכיון שלא הי' שלימות היחוד המרומז באותיות "דו" כנ"ל, ע"כ קדשים חסר ואו, דסוף סוף נחרב הבתי מקדשות אלו, ולא הי' יחוד השלם, והבית השלישי מרמז במ"ש "קדוש אני", מלא ואו דאז יהי' **מלא** כל הארץ כבודו, ולכן קדוש **מלא** ואו, ויהי' אותיות "דו" באמצע, הזווג הקדוש לעולם בנין נצחי לעולם ועד.

וע"כ מתייחס הבתי מקדשות הא' וב' להאדם, דנבנה ע"י בנ"א, ולכן נחרבו, משא"כ הבית השלישי מתייחס אל הקב"ה "כי קדוש אני", ויהי' בנין נצחי (עיין רבינו בחיי מ"ש בארות דיצחק. תולדות כו, כ).

וי"ל דזהו כפל הלשון **דבר** כנגד קדושים תהיו **ואמרת** כנגד קדוש אני, עפ"י המבואר דלשון דבר הוא לשון קשה "כמ"ש דבר האיש אדוני הארץ קשות (עיין מדרש תנחומא צו יג), ואמירה הוא לשון רכה כמ"ש במכילתא (פרק יט פרשה ב, ג) עה"פ כה תאמר לבית יעקב, בלשון רכה אמור ראשי דברים, וע"כ כנגד הבית הראשון שבסוף נחרב כתוב לשון דבר הקשה, ובנין העתיד שיהי' נצחי כתוב לשון רכה, וה' יאר עינינו בתורתו הקדושה.

זרע יצחק

יט, ג – איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם

ג. חמשה בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתי רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזל ופתח לי', ואמר, אין אין, עד דמטא התם, יומא חד א"ל אשקיין מיא, אדאייתי לי' נמנם, גחין קאי לי' עד דאיתער, איסתייעא מלתי' ודריש אבימי (תהלים עט) מזמור לאסף אלקים בא גוים בנחלתך.

קידושין ל"א ע"ב

בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, ואפילו הכי כי הוה קרי ר' אבהו אבבא הי' אבימי רץ ופותח לו ואינו מניח לאחד מבניו לילך.

אין אין, אפתח אפתח.

איסתייא מילתא, בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים, שלא הי' מבין בו קודם לכן לדורשו, וי"מ שמקרא זה לבדו דרש, מזמור לאסף אלקים באו גויים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי לי', ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד).

רש"י

---

1) כל כתבי ר' חיים אבולעפיא. נדפס איזמיר תצ"ד.

◆ יום ראשון כ"ג ניסן ◆

יט (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ב מַלֵּל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל •** (ויקרא רבה. ת"כ) מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ •** הֱוֹוּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, (ויקרא רבה) שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גָּדֵר עֲרָוָה, אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה: (לקמן כא) "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ'" — "אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם"; (שם) "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ... אֲנִי ה' מְקַדְּשׁוֹ"; (שם) "קְדֹשִׁים יִהְיוּ... אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~

בְּפֵירוּשׁ "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ", כָּתַב הָרַמְבַּ"ן (וְכֵן הוּבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּחֲסִידוּת) שֶׁקָּאֵי עַל הַצִּוּוּי שֶׁל "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ", שֶׁזּוֹהִי דַּרְגָּה נַעֲלִית בָּעֲבוֹדָה, שֶׁפּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים. אֲבָל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י - פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא - הוּא: "הֱוֹוּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת".

וְהַיְנוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַקְּדֻשָּׁה בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים קְשׁוּרָה עִם כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה ("גּוּפֵי תּוֹרָה"), הִנֵּה בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה גּוּפָא מְדָבָּר לֹא אוֹדוֹת קְדֻשָּׁה בַּדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים (כְּפֵרוּשׁ הָרַמְבַּ"ן), שֶׁשָּׁרְשָׁם מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, אֶלָּא אוֹדוֹת פְּרִישׁוּת מִן הָעֲרָיוֹת, שֶׁהֵם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁשָּׁרְשָׁם מִשְּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, וּבְשֶׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת גּוּפָא - הֲרֵי זֶה תֹּקֶף וְקֹשִׁי הַקְּלִפָּה, "עֲרָוַת הָאָרֶץ".

וּכְפִי שֶׁמְּצִינוּ שֶׁמִּצַּד תֹּקֶף הַקְּלִפָּה שֶׁבַּעֲרָיוֹת, הֲרֵי זֶה בְּאֹפֶן שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מְחַמַּדְתָּן, וְעַד כְּדֵי כָּךְ הוּא תֹּקֶף הַתַּאֲוָה, שֶׁבְּמִנְחָה דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, קָרוֹב לִ'נְעִילָה', קוֹרִין בַּתּוֹרָה פָּרָשַׁת עֲרָיוֹת, כְּדֵי לְהַבְהִיר וְלִשְׁלֹל עִנְיָן זֶה.

וְזֶהוּ גַּם שֶׁאִסּוּר עֲרָיוֹת הוּא עָוֹן חָמוּר בְּיוֹתֵר, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הַ'צְּמַח־צֶדֶק' בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה "חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה נָשִׁים כּוּ'", שֶׁחֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה בְּגִימַטְרִיָּא י"ה, לְפִי שֶׁחֵטְא עֲרָיוֹת פּוֹגֵם בַּשֵּׁם י"ה.

וְכַמּוּבָן גַּם מִגֹּדֶל הָעֹנֶשׁ שֶׁבַּעֲרָיוֹת, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁהָעֹנֶשׁ הוּא לְפִי עֶרֶךְ הַפֶּגָם, הֲרֵי מִגֹּדֶל הָעֹנֶשׁ מוּבָן גַּם גֹּדֶל הַפֶּגָם.

אַךְ דַּוְקָא בִּפְרִישׁוּת מִן הָעֲרָיוֹת, מִתְבַּטֵּא עִנְיָן "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ", וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לַקְּדֻשָּׁה שֶׁל "קָדוֹשׁ אֲנִי", קְדֻשַּׁת הָעַצְמוּת, כָּאָמוּר, שֶׁהַגְּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר נִמְשָׁךְ דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַמַּטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"ז ע' 322)

דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יט, ב)

בָּא הַכָּתוּב, אַחַר שֶׁפֵּרֵט הָאִסּוּרִים שֶׁאָסַר אוֹתָם לְגַמְרֵי, וְצִוָּה בְּדָבָר כְּלָלִי - שֶׁנִּהְיֶה פְּרוּשִׁים מִן הַמּוּתָּרוֹת (רמב"ן)

אָדָם יָכוֹל לַחְשֹׁב שֶׁהַמִּצְוָה "לִהְיוֹת פְּרוּשִׁים מִן הַמּוּתָּרוֹת", הִיא רַק לְאָדָם שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה רוּחָנִית נַעֲלֵית, וּמְקַיֵּם כְּבָר אֶת כָּל מִצְוֹוֹת הַתּוֹרָה. מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "דַּבֵּר אֶל **כָּל** עֲדַת יִשְׂרָאֵל" - גַּם מִצְוָה זוֹ חָלָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל. וְטַעַם הַדָּבָר - "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי": מֵאַחַר שֶׁהַקָּבָּ"ה הוּא אֱלֹקָיו שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - חָל עָלָיו הַצִּוּוּי לְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי לְהִדָּמוֹת לְהַקָּבָּ"ה.

בעל הטורים

יט (ב–ה) **קְדֹשִׁים.** לְעֵיל כְּתִיב **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי**, וּסְמִיךְ לֵיהּ **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ.** שֶׁאִם יִשְׁמוֹר עַצְמוֹ מִן הַחֵטְא, שׁוּב אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, וּמְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ מִלְּמַעְלָה.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. וּסְמִיךְ לֵיהּ **דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** לוֹמַר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְיַחֲדוּ הַשֵּׁם וַיֹּאמְרוּ ה' אֶחָד.

עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּסְמִיךְ לֵיהּ **קְדֹשִׁים.** שֶׁדָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה צָרִיךְ עֲשָׂרָה, דְּהַיְינוּ עֵדָה. וְכֵן עֲשָׂרָה פְּעָמִים "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" בְּפָרָשָׁה זוֹ.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. לוֹמַר שֶׁשָּׁקוּל כְּבוֹד אָב וָאֵם וּמוֹרָאָם לִכְבוֹד ה' וּמוֹרָאוֹ. וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ,** שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיו לְחַלֵּל שַׁבָּת אַל יִשְׁמַע לוֹ. וּסְמִיךְ לַשַּׁבָּת עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם מְנַסֵּךְ יַיִן לַעֲבוֹדָה זָרָה וּמְחַלֵּל שַׁבָּת, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחוּלִּין (ה, א):

אֱלֹהֵיכֶם. וּסְמִיךְ לֵיהּ **אַל תִּפְנוּ.** כְּלוֹמַר: אַל שֶׁעַשִּׂיתֶם מִדַּעְתְּכֶם, אַל תִּפְנוּ לוֹ.

ה' אֱלֹהֵיכֶם. וְכִי תִזְבְּחוּ. שֶׁצָּרִיךְ לִזְבּוֹחַ לְשֵׁם ה'.

תִּזְבָּחֻהוּ. חָסֵר וָי"ו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין זֶבַח אֶחָד. תורה ו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 432)

מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ (רש"י יט, ב) אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁיֵּשׁ ג' פָּרָשִׁיּוֹת הַמְכִילוֹת שִׁשִּׁים מִצְוֹת: פִּסְחִים, נְזִיקִין וּפָרָשָׁתֵנוּ. וְדַוְקָא פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל, שֶׁכֵּן לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהִיא **מְכִילָה** דִּינִים רַבִּים, אֶלָּא רֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה **תְּלוּיִים** בַּצִּוּוּי הַכְּלָלִי "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ". וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כָּל מַה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו". וְלֹא נָקַט "שֶׁכָּל גּוּפֵי תּוֹרָה", כִּי יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לִפְנֵי פָּרָשָׁתֵנוּ, וְעַל־כָּרְחֵךָ שֶׁנִּתָּן לְקַיְּמָן גַּם בְּלִי צִוּוּי כְּלָלִי זֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 283)

דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יט, ב) **מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל, מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ** (רש"י) יֵשׁ לִלְמֹד מִכָּאן הוֹרָאָה לְכָל מָקוֹם וּלְכָל זְמַן: כַּאֲשֶׁר מַקְהִילִים יְהוּדִים כְּדֵי לִזְרְזָם בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת ("גּוּפֵי תּוֹרָה") - הַדֶּרֶךְ לְכָךְ אֵינָהּ בְּאֶמְצָעוּת אַזְהָרוֹת וָעֹנֶשִׁים וְכַדּוֹמֶה, אֶלָּא עַל יְדֵי פְּתִיחָה בְּסִגְנוֹן חִיּוּבִי, בְּהַדְגָּשַׁת מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי"!

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ז)

"יָכוֹל כָּמוֹנִי כוּ' קִדּוּשָׁתִי לְמַעְלָה מִקִּדּוּשַׁתְכֶם", שֶׁגַּם "קִדּוּשָׁתִי לְמַעְלָה" נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי "קִדּוּשַׁתְכֶם".

(ג) **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ג גְּבַר מִן אִמֵּהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דָּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְרוּן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ • כָּל אֶחָד מִכֶּם, תִּירְאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ:** (תורת כהנים. קידושין כט) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "תִּירָאוּ", הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ"? שֶׁהָאִישׁ סִפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, אֲבָל אִשָּׁה רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ. **אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ • כָּאן הִקְדִּים אֵם לְאָב, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן יָרֵא אֶת אָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ. וּבַכָּבוֹד, הִקְדִּים אָב לְאֵם, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים. וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ • סָמַךְ שְׁמִירַת שַׁבָּת לְמוֹרָא אָב, לוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב, אִם יֹאמַר לְךָ: 'חַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת'! אַל תִּשְׁמַע לוֹ, וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם •** (יבמות ה) אַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי, לְפִיכָךְ לֹא תִּשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרַי. (ב"מ לב. קידושין לו) אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. וְאֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמַנְעִיל, מַכְנִיס וּמוֹצִיא.

(ד) **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ד לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוָן וְדַחֲלָן דְּמַתְּכָא לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם • לְעָבְדָם** (ת"כ). אֱלִילִים לְשׁוֹן 'אַל' — כְּלֹא הוּא חָשׁוּב. **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה • תְּחִלָּתָן אֱלִילִים הֵם, וְאִם אַתָּה פּוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם סוֹפְךָ לַעֲשׂוֹתָן אֱלֹהוּת. לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם • לֹא תַעֲשׂוּ לַאֲחֵרִים וְלֹא אַחֵרִים לָכֶם. וְאִם תֹּאמַר: לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם, אֲבָל אַחֵרִים עוֹשִׂין לָכֶם?! הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** (שמות כ ג): "לֹא יִהְיֶה לְךָ" — לֹא שֶׁלְּךָ וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים.

(ה) **וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ:**

ה וַאֲרֵי תִּכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֻנֵּהּ:

רש"י◄ **וְכִי תִזְבְּחוּ וְגוֹ' • לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל־מְנָת לְהֹאכֵל בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה. שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהֶם זְמַן אֲכִילָה, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** (לעיל ז טז): "וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וְגוֹ'". **לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ • תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ תְּהֵא עַל־מְנָת נַחַת־רוּחַ, שֶׁיְּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ עָלָיו מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יִרָצֶה עֲלֵיכֶם לְפָנַי. לִרְצֹנְכֶם • אפיצימנט"ו, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ; וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ** (חולין יג) **מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק בַּקָּדָשִׁים - שֶׁפָּסוּל, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחוֹט.**

(ו) **בְּיֹום זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יֹום הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָّרֵף:**

ו בְּיוֹמָא דְּיִתְנְכֵּס יִתְאֲכֵל וּבְיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּדְאִשְׁתְּאַר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד:

רש"י◄ **בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל.** כְּשֶׁתִּזְבְּחוּהוּ, תִּשְׁחֲטוּהוּ עַל־מְנָת זְמַן זֶה שֶׁקָּבַעְתִּי לָכֶם כְּבָר.

(ז) **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיֹּום הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה:**

ז וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה מְרָחָק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא:

רש"י◄ **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל וגו'.** אִם אֵינוֹ עָנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז) "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו וגו'", תְּנֵהוּ עָנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִים כָּרֵת עַל אֲכִילָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם): "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", מִמֶּנּוּ וְלֹא מֵחֲבֵרוֹ, יָצָא הַנִּשְׁחָט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִמְקוֹמוֹ. **פִּגּוּל.** מְתֹעָב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): "וּמְרַק פִּגֻּלִים כְּלֵיהֶם".

(ח) **וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ:**

ח וּדְיֵיכְלִנֵּהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל אֲרֵי יָת קוּדְשָׁא דַיְיָ אַחֵל וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ:

רש"י◄ **וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא.** בְּנוֹתָר גָּמוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, (זבחים כא) שֶׁכְּבָר מִעֵטוֹ הַכָּתוּב. וְזֶהוּ בְּנוֹתָר גָּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמַסֶּכֶת 'כְּרִיתוֹת' לְמָדוּהוּ מִ'גְּזֵרָה שָׁוָה'.

(ט) **וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט:**

ט וּבְמֶחְצָדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְּאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פָּאתָא דְּחַקְלָךְ לְמֶחְצָד וּלְקָטָא דַחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט:

רש"י◄ **לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ.** שֶׁיְּנִיחַ פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֵהוּ (ת"כ). **וְלֶקֶט קְצִירְךָ.** שִׁבֳּלִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת קְצִירָה, אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שָׁלֹשׁ אֵינָן לֶקֶט. (ת"כ. פאה ח).

(י) **וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

י וְכַרְמָךְ לָא תְעַלֵּל וְנִתְרָא דְּכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **לֹא תְעוֹלֵל.** לֹא תִטֹּל עוֹלְלוֹת שֶׁבָּהּ, וְהֵן נִכָּרוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלֶלֶת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כַּתֵּף וְלֹא נַטָּף (פאה ז). **וּפֶרֶט כַּרְמְךָ.** גַּרְגְּרֵי עֲנָבִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת בְּצִירָה. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.** דַּיָּן לְהִפָּרַע. וְאֵינִי גּוֹבֶה מִכֶּם אֶלָּא נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): "אַל תִּגְזָל־דָּל וגו'... כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וגו'".

(יא) **לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ:**

יא לָא תִגְנְבוּן וְלָא תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן אֱנָשׁ בְּחַבְרֵהּ:

בעל הטורים

(ח–ט) **וְנִכְרְתָה** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וּבְקֻצְרְכֶם.** מִי שֶׁגּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים – קָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נָפָשׁ.

וּבְקֻצְרְכֶם. קְרֵי בֵּיהּ: **וּבַקָּצִיר כ"ם.** שֶׁצָּרִיךְ לְהַנִּיחַ אֶחָד מִס' שֶׁהוּא שִׁעוּר שֶׁל פֵּאָה. וְד' פְּעָמִים לְשׁוֹן **קָצִיר** בַּפָּסוּק, לְמַעוֹטֵי קְצָרוּהוּ לִסְטִין וְכִרְסְמוּהוּ נְמָלִים, שִׁבְרַתּוּ הָרוּחַ, אֲכָלַתּוּ בְּהֵמָה.

פְּאַת שָׂדְךָ. בְּגִימַטְרִיָּא: **הַפֵּאָה הוּא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים.** תורה י

(י) **לֹא תְלַקֵּט.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֶעָנִי וְלַגֵּר.** לְהַזְהִיר הֶעָנִי עַל שֶׁלּוֹ.

לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם. וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תִגְנֹבוּ.** לְהַזְהִיר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְנוֹב מִמַּה שֶׁרָאוּי לָעֲנִיִּים. וְכֵן לְהַזְהִיר לָעֲנִי שֶׁלֹּא יִגְנוֹב מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת יוֹתֵר מֵהָרָאוּי, כְּדִרְתָנַן (פאה פ"ו מ"ה): "שְׁתַּיִם – לֶקֶט; שָׁלֹשׁ – אֵינוֹ לֶקֶט".

לֹא תִגְנֹבוּ. וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְלֹא תְכַחֲשׁוּ.** שֶׁהַגּוֹנֵב בָּא לִידֵי **לֹא תְכַחֲשׁוּ,** וְלִידֵי **לֹא תְשַׁקְּרוּ,** וְלִידֵי **לֹא תִשָּׁבְעוּ.** תורה יא

רש"י◄ **לא תִגְנְבוּ•** אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן, אֲבָל "לֹא תִגְנֹב" שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת; דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין. **וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ•** (ב"ק קט) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה כב): "וְכִחֵשׁ־בָּהּ", מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. לְמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תְכַחֲשׁוּ". **וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ•** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר", יְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תְשַׁקְּרוּ". ויק"כ◄ **לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ•** אִם גָּנַבְתָּ, סוֹפְךָ לְכַחֵשׁ, סוֹפְךָ לְשַׁקֵּר, סוֹפְךָ לְהִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר.

(יב) **וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:**

יב וְלָא תִשְׁבְּעוּן בִּשְׁמִי לְשִׁקְרָא וְתַחֵל יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי•** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז): "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם־ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד? מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" — כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי.

(יג) **לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר:**

יג לָא תַעֲשׁוֹק יָת חַבְרָךְ וְלָא תְאַנֵּס לָא תְבִית אַגְרָא דַאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד צַפְרָא:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשֹׁק•** (ת"כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר. **לֹא־תָלִין•** לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל הַפְּעֻלָּה. **עַד־בֹּקֶר•** בִּשְׂכִיר יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּצִיאָתוֹ מִשֶּׁשָּׁקְעָה חַמָּה, לְפִיכָךְ זְמַן גְּבוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים כד טו): "וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ", מְדַבֵּר בִּשְׂכִיר לַיְלָה, שֶׁהַשְּׁלֻמַת פְּעֻלָּתוֹ מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, (ב"מ קי) לְפִיכָךְ זְמַן גְּבוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַיּוֹם; לְפִי שֶׁנְּתָנָהּ תּוֹרָה זְמַן לְבַעַל הַבַּיִת, עוֹנָה לְבַקֵּשׁ מָעוֹת.

(יד) **לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:**

יד לָא תְלוּט דְּלָא שָׁמַע וּקְדָם דְּלָא חָזֵי לָא תְשִׂים תַּקְלָא וְתִדְּחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ•** אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כב כז): "בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "חֵרֵשׁ"? מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד, שֶׁהוּא בַּחַיִּים, אַף כָּל שֶׁהוּא בַּחַיִּים. יָצָא הַמֵּת, שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים (ת"כ). **וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל•** (ת"כ) לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר, לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. אַל תֹּאמַר: מְכוֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ•** לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אֵינוֹ מָסוּר לַבְּרִיּוֹת לֵידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיָכוֹל לְהִשָּׁמֵט וְלוֹמַר: לְטוֹבָה נִתְכַּוַּנְתִּי, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", הַמַּכִּיר מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הָעוֹשֵׂהוּ וְאֵין שְׁאָר הַבְּרִיּוֹת מַכִּירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כז, עמוד 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טוֹבַת הַמִּתְיַעֵץ בִּלְבַד

וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל

לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אַל תֹּאמַר מְכוֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ (יט, יד. ובפירוש רש"י)

בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' עַל הַפָּסוּק, הוּבְאוּ עוֹד דּוּגְמָאוֹת לְ"עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ", כְּמוֹ "אַל תֹּאמַר לוֹ צֵא בְּהַשְׁכָּמָה כְּדֵי שֶׁיַּקְפִּחוּהוּ לִסְטִים, צֵא בַּצָּהֳרַיִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּשְׁתָּרֵב (שֶׁיַּכֶּהוּ שָׁרָב וְשֶׁמֶשׁ. (קרבן אהרן ל'תורת כהנים' שם))". וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ לֹא הֵבִיא רַשִּׁ"י דּוּגְמָאוֹת אֵלּוּ, וְהֵבִיא רַק אֶת הַדּוּגְמָא דְּ"מְכוֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר".

בעל הטורים

(יג–יד) **לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תְקַלֵּל.** כִּי אַף אִם יָלִין שְׂכָרְךָ אַל תְּקַלְּלֵהוּ, אֶלָּא תִּתְבְּעֵהוּ בְּבֵית דִּין. **לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.** חָסֵר וְי"ו. לוֹמַר: אֲפִילּוּ אֵינוֹ נוֹתֵן מִכְשׁוֹל מַמָּשׁ, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְיַעֲצוֹ לְפִי דַּרְכּוֹ אָסוּר: **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט.** כִּי לֹא לָאָדָם תִּשְׁפֹּטוּ, כִּי אִם לַה'. תורה טו

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת:
הַדּוּגְמָאוֹת דְּ"צֵא בְּהַשְׁכָּמָה" אוֹ "צֵא בַּצָּהֳרַיִם" הֵם לְמִקְרִים שֶׁהַיּוֹעֵץ כַּוָּנָתוֹ לִגְרוֹם נֵזֶק לַחֲבֵרוֹ, "שֶׁיְּקַפְּחוּהוּ לִסְטִים" אוֹ "שֶׁיִּשְׁתְּרֵב", וְהָאִיסּוּר לִגְרוֹם נֵזֶק לַחֲבֵרוֹ, אָנוּ כְּבָר יוֹדְעִים מֵאִיסּוּרִים אֲחֵרִים, כְּמוֹ אִיסּוּר עֲשִׂיַּת בּוֹר וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.
מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַדּוּגְמָא דְּ"מְכוֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר" אֵינָהּ דַּוְקָא לְהַזִּיק אֶת חֲבֵירוֹ, שֶׁהֲרֵי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁחֲבֵירוֹ צָרִיךְ חֲמוֹר יוֹתֵר מִמַּה שֶׁצָּרִיךְ שָׂדֶה, וְאִם כֵּן אֵין הַדָּבָר מוּכְרָח שֶׁעֲצָה זוֹ הִיא בִּשְׁבִיל לְהַזִּיק אֶת חֲבֵירוֹ.
וְזֶהוּ מַה שֶּׁמּוֹסִיף הָאִיסּוּר "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל" שֶׁאֲפִילּוּ אִם לֹא יַזִּיק אֶת חֲבֵירוֹ עַל־יְדֵי עֲצָתוֹ, אָסוּר לַמִּיָּעֵץ לְעָרֵב בָּזֶה שִׁיקּוּלִים פְּרָטִיִּים, וְכַוָּנָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת אַךְ וְרַק לָתֵת "עֵצָה שֶׁהוֹגֶנֶת לוֹ", לְטוֹבַת חֲבֵירוֹ בִּלְבַד.

◆ יום שני כ"ד ניסן ◆

(טו) **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ:**

רש"י ◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט•** מְלַמֵּד שֶׁהַדַּיָּן הַמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין קָרוּי עַוָּל, שָׂנוּאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהֶעָוֶל קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה טז): "כִּי תוֹעֲבַת ה' וְגוֹ' כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל". וְהַתּוֹעֵבָה קְרוּיָה שֶׁקֶץ וְחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז כו) "וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ. שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְגוֹ'". **לֹא־תִשָּׂא פְּנֵי־דָל•** (ת"כ) שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה וְהֶעָשִׁיר חַיָּב לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין וְנִמְצָא מִתְפָּרְנֵס בִּנְקִיּוּת. **וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? עֹנֶשׁ יֵשׁ בַּדָּבָר! לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ•** כְּמַשְׁמָעוֹ. דָּבָר אַחֵר: הֱוֵי דָּן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת (סנהדרין לב)◆.

טו לֹא תַעְבְּדוּן שִׁקַּר בְּדִינָא לָא תִסַּב אַפֵּי מִסְכֵּנָא וְלָא תֶהְדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינֵהּ לְחַבְרָךְ:

(טז) **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה:**

רש"י ◄ **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל•** אֲנִי אוֹמֵר עַל־שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, הוֹלְכִים בְּבָתֵּי רֵעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע, אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רַע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים 'הוֹלְכֵי רָכִיל', הוֹלְכֵי רְגִילָה, אשפיימנ"ט בְּלַעַ"ז. וּרְאָיָה לִדְבָרַי, שֶׁלֹּא מָצִינוּ 'רְכִילוּת' שֶׁאֵין כָּתוּב בִּלְשׁוֹן 'הֲלִיכָה': "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל", "הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל" (ירמיה ו כח); וּשְׁאָר לָשׁוֹן־הָרָע אֵין כָּתוּב בּוֹ הֲלִיכָה, (תהילים קא ה) "מְלָשְׁנִי בַּסֵּתֶר רֵעֵהוּ", (שם קכ ג): "לָשׁוֹן רְמִיָּה", (שם יב ד): "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת". לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַלָּשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהַכָּ"ף נֶחֱלֶפֶת בְּגִימֶ"ל, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמּוֹצָאֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בָּזוֹ; בֵּי"ת בְּפֵ"א, וְגִימֶ"ל בְּכָ"ף, וְקוֹ"ף בְּכָ"ף, וְנוּ"ן בְּלָמֶ"ד, וְזַי"ן בְּצָד"י. וְכֵן (שמואל ב יט כח): "וַיְרַגֵּל בְּעַבְדְּךָ", רִגֵּל בְּמִרְמָה לֵאמֹר עָלַי רָעָה, וְכֵן מְשַׁמֵּשׁ בְּיוֹם ב' בִּתְחִילָּתוֹ, וּבְיוֹם ה' בִּתְחִילָּתוֹ.
בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ. וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תֵלֵךְ רָכִיל.** אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, וְלֹא יֹאמַר 'אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵרַי מְחַיְּבִין'.

טז לָא תֵיכוּל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ לָא תְקוּם עַל דְּמָא דְּחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ:

(תהילים טו ג): "לֹא רָגַל עַל־לְשֹׁנוֹ", וְכֵן רוֹכֵל, הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחַר כָּל סְחוֹרָה, וְכָל הַמּוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנָּשִׁים, עַל־שֵׁם שֶׁמְּחַזֵּר תָּמִיד בָּעֲיָרוֹת, נִקְרָא 'רוֹכֵל' לְשׁוֹן רוֹגֵל. וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תֵיכוּל קוּרְצִין", כְּמוֹ (דניאל ג ח): "וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא"; "אֲכַל בֵּהּ קַרְצָא בֵּי מַלְכָּא". נִרְאָה בְּעֵינַי, שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלְעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִזּוּק, שֶׁדְּבָרָיו מְקַיְּמִים וּמַעֲמִידָם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרֵאת: "אֲכִילַת קוּרְצִין", לְשׁוֹן "קֹרֵץ בְּעֵינָיו" (משלי ו יג), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הוֹלְכֵי רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינֵיהֶם וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּתָן, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שְׁאָר הַשּׁוֹמְעִים. **לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ•** לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ (ת"כ), כְּגוֹן: טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, וְחַיָּה אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו. **אֲנִי ה'•** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְנֶאֱמָן לְהִפָּרַע.

בעל הטורים

(טו–טז) **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.** רֶמֶז שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי. "בְּצֶדֶק" – פֵּירוּשׁ, בְּמַזַּל צֶדֶק. וְצֶדֶק

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לב, עמוד 120 – מתוך 'לקראת שבת')

לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ – גֶּדֶר חִיּוּבוֹ

לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ

לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ, וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ (יט, טז. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְחַיֵּב אֶת הָאָדָם **לַעֲשׂוֹת** כָּל מַה שֶּׁבִּיכָלְתּוֹ לְהַצָּלַת חֲבֵרוֹ – וּמַדּוּעַ זֶה נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן שְׁלִילָה, וְלֹא בְּלָשׁוֹן חִיּוּבִי – לְהַצִּיל הֶחָבֵר, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּמִצְוַת הַצָּלַת מָמוֹן חֲבֵירוֹ, "עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ" "הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" וְכוּ'?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַקּוּשְׁיָא, דְּלִכְאוֹרָה דִּין זֶה נִלְמַד בְּקַל־וָחֹמֶר מֵהַחִיּוּב דְּהַצָּלַת מָמוֹן חֲבֵירוֹ, וּמִפְּנֵי מַה הֻצְרַךְ לְהִכָּתֵב הַצִּוּוּי דְּ"לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ'"? וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזוֹהִי כַּוָּנַת רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ "לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְכוּ'", כְּלוֹמַר אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְחַדֵּשׁ אֶת עֶצֶם הַחִיּוּב דְּהַצָּלַת חֲבֵירוֹ מִסַּכָּנַת מָוֶת (הַנִּלְמָד מִקַּל־וָחֹמֶר כַּנַּ"ל), אֶלָּא מְדֻבָּר כָּאן בְּמַצָּב מְיוּחָד הַנּוֹתֵן מָקוֹם לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לְאָדָם **לַעֲמוֹד** וּלְהִתְעַכֵּב מִלְּהַצִּיל, וְעַל־זֶה בָּא צִוּוּי הַכָּתוּב "לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ'".

וְהַיְנוּ כְּשֶׁחֲבֵרוֹ נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה כָּזוֹ שֶׁהַצָּלָתוֹ כְּרוּכָה בְּסָפֵק סַכָּנָה לְחַיָּיו שֶׁל הַמַּצִּיל, הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבְּמִקְרֶה כָּזֶה יָכוֹל לְהִתְעַכֵּב וְלַעֲמֹד מִלְּהַצִּילוֹ, וְעַל־זֶה בָּא הַכָּתוּב וּמַזְהִיר "לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ'" שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד אֶלָּא יֵשׁ לְהַצִּיל הֶחָבֵר, אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ סָפֵק בְּ"אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ", הַיְנוּ אִם פְּעוּלַת הַהַצָּלָה יְכוֹלָה לִגְרוֹם סַכָּנָה לַמַּצִּיל בְּאֹפֶן שֶׁהִיא מְטִילָה סָפֵק בְּאֶפְשָׁרוּת הַהַצָּלָה, שֶׁאָז אֵין בָּזֶה חִיּוּב. וְזֶהוּ דִּיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י "וְאַתָּה **יָכוֹל** לְהַצִּילוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חל"ב ע' 125)

לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (יט, טז) **לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ** (רש"י) עֶצֶם הָעֲבֵדָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לְךָ "לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ" שֶׁל אָדָם - מוֹכִיחָה שֶׁ"אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ", וְרַק לְשֵׁם כָּךְ זִמֵּן לְךָ הַקָּבָ"ה לִרְאוֹת זֹאת. וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה לְדוֹרֵנוּ: בְּדוֹרֵנוּ נִמְצָאִים רַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַכָּנַת טְבִיעָה רוּחָנִית. יֵשׁ לָדַעַת, אֵיפוֹא, שֶׁעַל כָּל אֶחָד וְאַחַת חָלָה הַחוֹבָה לַעֲסֹק בְּהַצָּלָתָם שֶׁל יְהוּדִים אֵלּוּ - שֶׁכֵּן עֶצֶם הָעֲבֵדָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ לִרְאוֹת וְלָדַעַת שֶׁיֶּשְׁנָם יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּסַכָּנָה שֶׁכָּזוֹ, מוֹכִיחָה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהַצִּילָם!

(יז) **לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:**

יז **לָא תִשְׂנֵי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תוֹכַח יָת חַבְרָךְ וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּי לֵהּ חוֹבָא:**

רש"י◄ **וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא** • לֹא תַלְבִּין אֶת פָּנָיו בָּרַבִּים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 431)

כ"ק אַדְמוּ"ר הָרַיַּי"צ נָהַג לְקָרֵב כָּל אָדָם, אֲפִילוּ יְהוּדִי כָּזֶה שֶׁעָלָיו נִפְסַק בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' שֶׁלְּגַבָּיו לֹא חָל הַדִּין שֶׁל "לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ".

וְטַעְמוֹ וְנִימוּקוֹ עִמּוֹ:

אַרְבָּעָה חֲלָקִים הֵם בְּ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ', וְ'חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט' הוּא הַחֵלֶק הָרְבִיעִי. בְּ'חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט' עַצְמוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מֵאַרְבַּע־מֵאוֹת סִימָנִים, וּפְרָטֵי הַדִּינִים הָאֲמוּרִים מוֹפִיעִים בַּסִּימָנִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁבּוֹ. כְּשֶׁיִּלְמְדוּ וִיקַיְּימוּ אֶת כָּל דִּינֵי הַ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ', מִתְּחִילַת 'אוֹרַח חַיִּים' עַד לְסִימָנִים אֵלּוּ, אוֹ־אָז יִהְיֶה מָקוֹם לַעֲסוֹק גַּם בְּדִינִים אֵלּוּ...

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ו אייר)

... רַק מִי שֶׁמְּקַיֵּים כָּרָאוּי "לֹא תִשְׂנָא" - יָכוֹל לְקַיֵּים כַּנִּדְרָשׁ "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ".

בעל הטורים

רָכִיל בְּעַמֶּיךָ. מָלֵא בְּיוּ"ד. שֶׁהָרָכִיל כְּאִילּוּ עוֹבֵר בְּי' הַדִּבְּרוֹת. בַּיְרוּשַׁלְמִי (פֵּאָה פ"א ה"א), מוּתָּר לוֹמַר לָשׁוֹן הָרָע עַל בַּעֲלֵי מְרִיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **לֹא תֵלֵךְ רָכִיל,** אֲבָל **לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ.** וְכֵן מָצִינוּ בְּנָתָן הַנָּבִיא: "וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֶיךָ, וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרֶיךָ" (מְלָכִים א' א, יד). תורה יז

(יז–יט) **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר.** רֶמֶז לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא חֵטְא אִם נוֹקֵם וְנוֹטֵר. **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם.** הָאוֹהֵב אִשְׁתּוֹ לֹא יְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ וְעֵינָיו בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְלֹא יְכוֹפֶנָּה לְתַשְׁמִישׁ.

לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם. וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת.** דְּהַיְינוּ כְּמוֹ כִּלְאַיִם, שֶׁהִיא חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין. וּסְמִיךְ לְשִׁפְחָה חֲרוּפָה **עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ,** לוֹמַר שֶׁהַבּוֹעֵל שִׁפְחָה חֲרוּפָה הַפְּרִי יִהְיֶה רָשָׁע. וְעוֹד אָמְרִינַן (בֵּיצָה כה, ב) "נְטִיעָה מְקַטַּע רַגְלֵיהוֹן דְּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת", כְּמוֹ זֶה שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַמְתִּין עַד שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה.

וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה. בְּגִימַטְרִיָּא: **יִהְיֶה בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף.** תורה כ

(יח) לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ: אֲנִי יְהוָה:

יח לָא תִּקּוֹם וְלָא תִּטַּר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ וּתְרַחֵם לְחַבְרָךְ כְּוָתָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **לֹא־תִקֹּם** • (יומא כג) אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי — זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ! אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ, וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי — זוֹ הִיא נְטִירָה, שֶׁנּוֹטֵר הָאֵיבָה בְּלִבּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם. **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** • (ת"כ) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 215 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה (יט, יח. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַה מּוֹסִיף בַּהֲבָנַת הַכָּתוּב, זֶה שֶׁמִּצְוַת "וְאָהַבְתָּ" הִיא "כְּלָל גָּדוֹל", שֶׁלָּכֵן מְבִיאוֹ רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן הַאֵיךְ שַׁיָּךְ לְצַוּוֹת עַל כָּל אָדָם שֶׁיֹּאהַב אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל "כָּמוֹךָ", הֲרֵי "לֹא יְקַבֵּל לֵב הָאָדָם שֶׁיֶּאֱהוֹב אֶת חֲבֵירוֹ כְּאַהֲבָתוֹ אֶת נַפְשׁוֹ"?

וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, אִם נִצְטַוִּינוּ לֶאֱהֹב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל "כָּמוֹךָ", מַדּוּעַ צִוְּתָה הַתּוֹרָה גַּם עַל שְׁאָר צִיּוּיִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ כְּמוֹ צְדָקָה, גְּמִילוּת חֶסֶד, אִסּוּר גְּנֵבָה, גְּזֵלָה, נְקָמָה, נְטִירָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הֲרֵי מוּבָן מֵאֵלָיו שֶׁכְּשֶׁאָדָם יְקַיֵּם אֶת הַצִּוּוּי לֶאֱהֹב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוּפוֹ, וַדַּאי יְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ?

וְזֶהוּ שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י "זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה", שֶׁבָּזֶה מְתָרֵץ ב' קַשְׁיוֹת אֵלּוּ בַּחֲדָא מַחְתָּא. שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ" מִצְוָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, אֶלָּא הַכְּלָל שֶׁל הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

וְאִם כֵּן: א. כְּבָר מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁהַתּוֹרָה מְפָרֶשֶׁת הֵן אֶת הַכְּלָל וְהֵן אֶת הַפְּרָטִים שֶׁנּוֹבְעִים מֵהַכְּלָל, וּמִתּוֹרָצֶת קַשְׁיָא הַב'.

ב. מִכֵּיוָן שֶׁמִּצְוַת "וְאָהַבְתָּ" – "כָּמוֹךָ" הִיא הַצִּיּוּוּי הַכְּלָלִי לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, הֲרֵי קִיּוּם מִצְוָה זוֹ הוּא עַל־יְדֵי קִיּוּם "הַפְּרָטִים" שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

וּמִכֵּיוָן שֶׁהַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ הֵם דְּבָרִים שֶׁבְּמַעֲשֶׂה, לֹא כָּל הִתְיַחֲסוּת לְרֶגֶשׁ הָאָדָם, הֲרֵי הוּא יָכוֹל לְקַיְּמָן אוֹ לְהִמָּנַע מֵעֲשׂוֹתָן בְּכָל עֵת, וּמִמֵּילָא אֵין קַשְׁיָא הַאֵיךְ אֶפְשָׁר לְצַוּוֹת עַל אַהֲבַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל "כָּמוֹךָ", כִּי צִיּוּוּי זֶה הוּא הַצִּיּוּוּי הַכְּלָלִי לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּמַעֲשֶׂה שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ז)

בְּנוֹגֵעַ לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, מְבָאֵר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא, שֶׁ"הָעוֹשִׂים גּוּפָם עִיקָּר וְנַפְשָׁם טְפֵלָה, אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אַהֲבָה וְאַחְוָה אֲמִיתִּית בֵּינֵיהֶם כוּ'", אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת נִשְׁמָתָם עִיקָּר וְגוּפָם טָפֵל.

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלְּצוֹרֶךְ אֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דַּי בְּכָךְ שֶׁהַגּוּף הוּא טָפֵל, אֲבָל אֵין צוֹרֶךְ לְבַטֵּל לְגַמְרֵי אֶת מְצִיאוּת הַגּוּף. וְאַדְרַבָּה, יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּמְצִיאוּת הַגּוּף, שֶׁהֲרֵי הָאַהֲבָה צְרִיכָה לִהְיוֹת נִמְשָׁכָת לְמַטָּה מַטָּה עַד שֶׁתּוּרְגַּשׁ בְּבָשָׂר הַלֵּב הַגַּשְׁמִי, וּכְדִבְרֵי כ"ק מו"ח אַדְמו"ר, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאַהֲבַת ה' צְרִיכָה לְחַדּוֹר בְּבָשָׂר הַלֵּב, צְרִיכָה גַּם אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לַחְדּוֹר בְּבָשָׂר הַלֵּב, בְּאוֹפֶן דְּ"שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עָצֶם", וְאֵינָהּ דּוֹמָה הַשִּׂמְחָה שֶׁמִּצַּד הַנְּשָׁמָה לְשִׂמְחָה שֶׁהִיא גַּם מִצַּד הַגּוּף, כָּךְ שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּמְצִיאוּת הַגּוּף, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "גּוּפָם טָפֵל".

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"גְּדוֹלָה לְגִימָה שֶׁמְּקָרֶבֶת" - שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה עֲבוּר הַגּוּף (וְלֹא עֲבוּר הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהֲרֵי שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ אֵינָהּ מִגַּשְׁמִיּוּת, אֶלָּא מֵרוּחָנִיּוּת שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת), וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּשַׂמְּחִים אֶת הַגּוּף (כְּמוֹ הַשִּׂמְחָה שֶׁעַל־יְדֵי בָּשָׂר וָיַיִן, "אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר" וְ"אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן"), אֲזַי אֵינוֹ מְבַלְבֵּל אֶת הַנְּשָׁמָה, וְאַדְרַבָּה כוּ'.

וְלָכֵן, בְּהִתְוַעֲדוּת חֲסִידִית - נוֹהֲגִים חֲסִידִים לוֹמַר "לְחַיִּים" [אִם כִּי לֹא הַרְבֵּה... וְכַיָּדוּעַ שִׂיחַת כ"ק מו"ח אַדְמו"ר שֶׁ"מַשְׁקֶה" הוּא דָּבָר הַמָּאוּס וְכוּ', אֲבָל אֵין צוֹרֶךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי "פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְּכֶם לֹא קָאָמַר"], כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה קֵירוּב הַדַּעַת כוּ'.

(וְסִיֵּים כ"ק אַדְמו"ר שְׁלִיטָ"א:) "זָאל זַיִין לְחַיִּים וְלִבְרָכָה"!

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ז)

עַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּ"בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כּוּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ".

(יט) אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:

יט יָת קְיָמַי תִּטְּרוּן בְּעִירָךְ לָא תַרְכֵּב עֲרוּבִין חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין שַׁעַטְנֵזָא לָא יִסַּק עֲלָךְ:

רש"י◄ **אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ** • וְאֵלּוּ הֵן: בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם וְגוֹ'. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ, שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר. **וּבֶגֶד כִּלְאַיִם** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁעַטְנֵז". דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי: 'נוּז' לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ. מישטי"ר בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: (מו"ק יב) 'חַזְיָן לְנָאזֵי דְּאִית בְּהוֹן', שֶׁאָנוּ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן כִּמּוּשׁ, פלישטר"א. וּלְשׁוֹן "שַׁעַטְנֵז", פֵּרֵשׁ מְנַחֵם: מַחְבֶּרֶת צֶמֶר וּפִשְׁתִּים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 227)

שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם (יט, יט) וְקָשֶׁה, לָמָּה הִקְדִּים פֵּאָה וְלֶקֶט לְכִלְאַיִם, אַף שֶׁזְּרִיעָה קוֹדֶמֶת לִקְצִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַצַּד־הַשָּׁוֶה בֵּין פֵּאָה וְלֶקֶט וְכִלְאַיִם הוּא - שְׁמִירָה עַל הַהַבְדָּלָה שֶׁקָּבַע ה'. **פֵּאָה וְלֶקֶט** – ה' הִבְדִּיל אֶת יְבוּל הַשָּׂדֶה לִשְׁנֵי חֲלָקִים; אֶחָד שַׁיָּךְ לְבַעַל הַשָּׂדֶה וְאֶחָד שַׁיָּךְ לַעֲנִיִּים. **כִּלְאַיִם** – ה' הִבְדִּיל אֶת הַצְּמָחִים לְמִינִים שׁוֹנִים. וְהַהַבְדָּלָה הָרוּחָנִית שֶׁל פֵּאָה וְלֶקֶט הִיא הַמָּקוֹר וְהַסִּבָּה לַהַבְדָּלָה הַגַּשְׁמִית שֶׁל כִּלְאַיִם.

(כ) וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְּשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה:

כ וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוּב עִם אִתְּתָא שִׁכְבַת זַרְעָא וְהִיא אַמְתָא אֲחִידָא לִגְבַר וְאִתְּפְּרָקָא לָא אִתְּפְּרִיקַת בְּכַסְפָּא אוֹ חֵרוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטָר בִּקַּרְתָּא תְּהֵי לָא יוּמְתּוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרְרַת:

רש"י◄ **נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ** • מְיֻעֶדֶת וּמְיֻחֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. וּבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית (קידושין ו) שֶׁחֻצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֻצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי שֶׁמֻּתָּר בְּשִׁפְחָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה** • פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה, וּסְתָם 'פִּדְיוֹן' בְּכֶסֶף (ת"כ. גיטין לט). **אוֹ חֻפָּשָׁה** • בִּשְׁטָר. **בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה** • הִיא לוֹקָה וְלֹא הוּא. יֵשׁ עַל בֵּית־דִּין לְבַקֵּר אֶת הַדָּבָר, שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ מִיתָה, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין גְּמוּרִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (כריתות יא) לָמְדוּ מִכָּאן, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַלְקוּת יְהֵא בִּקְרִיאָה, שֶׁהַדַּיָּנִים הַמַּלְקִין קוֹרִין עַל הַלּוֹקֶה (דברים כח נח-נט): "אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ'... וְהִפְלָא ה' אֶת־מַכֹּתְךָ וְגוֹ'". **כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה** • (מכות כג) לְפִיכָךְ אֵין חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה, שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין. הָא אִם חֻפָּשָׁה – קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וְחַיָּב מִיתָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת־קודש פרשת אחרי־קדושים תשמ"ח)

"פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל, מִפְּנֵי שֶׁרוֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ" (ויקרא־רבה)

הַבָּא לְעוֹרֵר אֶת הַקָּהָל לִתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים - שְׁתֵּי דְּרָכִים לְפָנָיו. דֶּרֶךְ אַחַת, לְהַדְגִּישׁ אֶת חוּמְרַת הָאִסּוּרִים וּלְתָאֵר אֶת הָעוֹנֶשׁ עֲלֵיהֶם. דֶּרֶךְ שְׁנִיָּה, לְהַבְלִיט אֶת הַיּוֹקֶר וְהָעֵילוּי שֶׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ וְאֶת גּוֹדֶל מַעֲלַת הַיְּהוּדִי.

מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ כָּאן, נִמְצָאנוּ לְמֵדִים כִּי יֵשׁ לְהַעֲדִיף אֶת הַדֶּרֶךְ הַשְּׁנִיָּה. כַּאֲשֶׁר מַקְהִילִים יְהוּדִים כְּדֵי לִמְסוֹר לָהֶם 'גּוּפֵי תּוֹרָה', יֵשׁ לִפְתּוֹחַ בְּהַדְגָּשַׁת גּוֹדֶל מַעֲלָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל - "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי" (הַיְינוּ, שֶׁקְּדוּשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרָה לִקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְנוֹבַעַת מִמֶּנָּה).

וְאָכֵן, שְׁתֵּי הַשִּׁיטוֹת נִבְחֲנוּ בִּמְרוּצַת הַדּוֹרוֹת, וְהִתְבָּרֵר כִּי הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה הִשִּׂיגָה הַצְלָחָה רַבָּה יוֹתֵר.

(כא) וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם:

כא וַיַּיתֵי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דְּכַר לַאֲשָׁמָא:

(כב) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

כב וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב:

רש"י ◄ וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא • (גיטין לט. כריתות ט) לְרַבּוֹת אֶת הַמְּזִיד כְּשׁוֹגֵג.

◆ יום שלישי כ"ה ניסן ◆

(כג) וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:

כג וַאֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא וְתִצְּבוּן כָּל אִלַּן דְּמֵיכַל וּתְרַחֲקוּן רָחָקָא יָת אִבֵּהּ תְּלַת שְׁנִין יְהֵי לְכוֹן מְרַחָק לַאֲבָדָא לָא יִתְאֲכֵל:

רש"י ◄ וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ • וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ; יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּם מִלֶּהָנוֹת מִמֶּנּוּ. שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים • מֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ? מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (ת"כ). יָכוֹל, אִם הִצְנִיעוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים יְהֵא מֻתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 103)

מֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ, מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (רש"י יט, כג) וְקָשֶׁה, אוּלַי מַתְחִילָה הַסְּפִירָה מֵעֵת שֶׁהָעֵץ מַתְחִיל לְהָנִיב פֵּרוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה "יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים" מִיָּתֵר לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וַעֲרַלְתֶּם . . אֶת פִּרְיוֹ". וּמִזֶּה לָמַד רַשִּׁ"י שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי דִּינִים. וַעֲרַלְתֶּם . . אֶת פִּרְיוֹ – אִסּוּר עַל הַפֵּרוֹת. יִהְיוּ לָכֶם עֲרֵלִים – חוֹבָה עַל הָאָדָם לִסְפּוֹר שָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי אֲכִילַת הַפֵּרוֹת. וּמֵאַחַר שֶׁהַסְּפִירָה מְטֻלֶּת עָלָיו, הִיא מַתְחִילָה מִשְּׁעַת פְּעֻלָּתוֹ – הַנְּטִיעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ג, עמוד 993 – מתוך 'לקראת שבת')

מְחֻבָּר לא בָּטֵל

שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: (יט, כג) שָׁנִינוּ (עֲרֵלָה פרק א משנה ו) "נְטִיעָה שֶׁל עֲרֵלָה כו', שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנְּטִיעוֹת, הֲרֵי זֶה לֹא יִלְקֹט, וְאִם לָקַט יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם". כְּלוֹמַר, הַדִּין הוּא שֶׁעֲרֵלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה הֲרֵי זוֹ עוֹלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, אַךְ זֶהוּ רַק בְּדִיעֲבַד, כִּי "אֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה". אָמְנָם בִּטּוּל אִסּוּר הָעֲרֵלָה הוּא רַק לְאַחֲרֵי שֶׁלָּקַט מִן הַמְּחֻבָּר, וְלָכֵן לְכַתְּחִלָּה "לֹא יִלְקֹט", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע, אֵינָהּ בְּטֵלָה גַּם בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, כִּי "מְחֻבָּר לֹא בָּטֵל" (ראה בכל זה, מפרשים בערלה שם).

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

כְּלָל הוּא בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁהַמַּעוּט בָּטֵל בְּרֹב. וְאִם כֵּן, יֵשׁ לִשְׁאֹל: מִכֵּיוָן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הֵם "הַמְּעַט מִכָּל הָעַמִּים" (ואתחנן ז, ז), הֵאֵיךְ יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדָם שֶׁלֹּא לְהִתְעָרֵב וּלְהִבָּטֵל בְּתוֹךְ מִדְבַּר הָעַמִּים?

וְעַל־זֶה כָּתוּב "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם" (ואתחנן ד, ד). שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים וּמְאֻחָדִים תָּמִיד עִם הַקָּבָּ"ה, וְכָל הַזְּמַן הֵם בִּבְחִינַת "מְחֻבָּר", הִנֵּה אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ חַס־וְשָׁלוֹם וְיִתְעָרְבוּ בָּאֻמּוֹת, אֶלָּא גַּם בְּתוֹךְ הַ"שִּׁבְעִים זְאֵבִים" הֵם חַיִּים וְקַיָּמִים, וְ"עַם לְבָדָד יִשְׁכּוֹן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב" (בלק כג, ט).

(כד) וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה:

כד וּבִשַׁתָּא רְבִיעָתָא יְהֵי כָּל אִבֵּהּ קֻדֶּשׁ תֻּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ • כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ויקרא כז ל): "וְכָל־מַעֲשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' קֹדֶשׁ לַה'". מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם (קידושין כד) אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, אַף זֶה כֵּן. וְדָבָר זֶה "הִלּוּלִים לַה'" הוּא, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ שָׁם לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם.

בעל הטורים

(כב) וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. וּסְמִיךְ לֵיהּ וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. לוֹמַר, כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּי בְּלֹא עָוֹן. כָּל עֵץ מַאֲכָל. בְּגִימַטְרִיָּא: זֶהוּ בִּפְלִפְלִין. תורה כג

(כה) **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

כה **וּבְשַׁתָּא חֲמִשָּׁתָא תֵּיכְלוּן יָת אִבֵּהּ לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְתֵּהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:**

רש"י◄ **לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ.** הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אֲנִי מְבָרֵךְ לָכֶם פֵּרוֹת הַנִּטִּיעוֹת. הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דִּבְרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: הֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מִצְטַעֵר בּוֹ חִנָּם, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ". **אֲנִי ה'.** הַמַּבְטִיחַ עַל כָּךְ וְנֶאֱמָן לִשְׁמֹר הַבְטָחָתִי.

(כו) **לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ:**

כו **לָא תֵּיכְלוּן עַל דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעוֹנוּן:**

רש"י◄ **לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם.** לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּ'סַנְהֶדְרִין' (סג) אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֹאכַל מִבְּשַׂר קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּהֵמַת חֵלִין טֶרֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וְעוֹד הַרְבֵּה. **לֹא תְנַחֲשׁוּ.** (סנהדרין סו) כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁין בְּחֵלְדָּה וּבְעוֹפוֹת; פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ. **לֹא תְעוֹנֵנוּ.** לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשָׁעוֹת, שֶׁאוֹמֵר: יוֹם פְּלוֹנִי יָפֶה לְהַתְחִיל מְלָאכָה. שָׁעָה פְּלוֹנִית קָשָׁה לָצֵאת.

(כז) **לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ:**

כז **לָא תַקִּפוּן פְּאַתָא דְּרֵישְׁכוֹן וְלָא תְחַבֵּל יָת פְּאַתָא דְּדִקְנָךְ:**

רש"י◄ **לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם.** (מכות כ) זֶה הַמַּשְׁוֶה צְדָדָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּלְפַדַּחְתּוֹ, וְנִמְצָא הֶקֵּף רֹאשׁוֹ עָגֹל סָבִיב, שֶׁעַל אֲחוֹרֵי אָזְנָיו עִקְּרֵי שְׂעָרוֹ לְמַעְלָה מִצְּדָדָיו הַרְבֵּה. **פְּאַת זְקָנֶךָ.** (מכות כא) סוֹף הַזָּקָן וּגְבוּלָיו, וְהֵן חָמֵשׁ: שְׁתַּיִם בְּכָל לְחִי וּלְחִי לְמַעְלָה אֵצֶל הָרֹאשׁ, שֶׁהוּא רָחָב וְיֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּי פֵּאוֹת, וְאַחַת לְמַטָּה בְּסַנְטֵרוֹ – מְקוֹם חִבּוּר שְׁתֵּי הַלְּחָיַיִם יַחַד.

(כח) **וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה:**

כח **וְחִבּוּל עַל מִית לָא תִתְּנוּן בְּבִסְרְכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ:**

רש"י◄ **וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ.** כֵּן דַּרְכָּן שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, לִהְיוֹת מְשָׂרְטִין בְּשָׂרָם כְּשֶׁמֵּת לָהֶם מֵת. **וּכְתֹבֶת קַעֲקַע.** (מכות כא) כְּתַב הַמְחֻקֶּה וְשָׁקוּעַ, שֶׁאֵינוֹ נִמְחָק לְעוֹלָם, שֶׁמְּקַעְקְעוֹ בְּמַחַט וְהוּא מַשְׁחִיר לְעוֹלָם. **קַעֲקַע.** לְשׁוֹן (במדבר כה ד): "וְהוֹקַע אוֹתָם"; (שמואל ב כא ו) "וְהוֹקַעֲנוּם", תּוֹחֲבִין עֵץ בָּאָרֶץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מְחֻקִּין וּתְחוּבִין בַּקַּרְקַע, פורפויינ"ט בְּלַע"ז.

(כט) **אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה:**

כט **לָא תַחֵל יָת בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא תִטְעֵי אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֲצַת חִטְאִין:**

רש"י◄ **אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ.** בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה לְבִיאָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. **וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ.** אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, הָאָרֶץ מַזְנָה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָן בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג ג): "וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וְגוֹ'".

בעל הטורים

(כו) **סָמֵךְ לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לְעֵרְלָה,** לוֹמַר שֶׁאָסוּר לֶאֱכוֹל בְּלֹא בְּרָכָה, כְּעֵרְלָה בְּלֹא חִילּוּל. **לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תְנַחֲשׁוּ.** שֶׁלֹּא יְנַחֲשׁוּ בָּאֲכִילָה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הָרוֹצְחִים, שֶׁאוֹכְלִין לֶחֶם עַל הֶהָרוּג שֶׁלֹּא יִנְקְמוּ גוֹאֲלֵי הֶהָרוּג. תורה כז

(כז) **לֹא תַקִּיפוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **אֶחָד הַמַּקִּיף וְאֶחָד הַנִּקָּף חַיָּיבִים הֵם.** **פְּאַת זְקָנֶךָ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ.** לוֹמַר, כְּשֵׁם שֶׁחַיָּיב עַל הַפֵּאָה בְּה' פֵּאוֹת, כָּךְ חַיָּיב אִם שָׂרַט ה' שְׂרִיטוֹת בְּה' אֶצְבָּעוֹת. **וְלֹא תַשְׁחִית.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶהוּ תַּעַר וְלֹא מִסְפָּרַיִם.** **קַעֲקַע.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שֵׁם,** שֶׁכּוֹתֵב שֵׁם הַטּוּמְאָה. תורה כח

(כט) **וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ,** לוֹמַר: סֵקְבָא דְּשַׁתָּא רִיגְלָא, שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין

(ל) אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃

ל יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ•** (יבמות ה) לֹא יִכָּנֵס לֹא בְּמַקְלוֹ וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ וּבָאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי מַזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ — "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" — אֵין בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת.

(לא) אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

לא לָא תִּתְפְּנוּן בָּתַר בְּדִין וּדְכוּרוּ לָא תִּתְבְּעוּן לְאִסְתָּאָבָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש"י◄ **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת•** אַזְהָרָה לְבַעַל־אוֹב וְיִדְּעוֹנִי (סנהדרין סה). בַּעַל־אוֹב, זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ. וְיִדְּעוֹנִי, מַכְנִיס עֶצֶם חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ 'יִדּוּעַ' לְתוֹךְ פִּיו, וְהָעֶצֶם מְדַבֵּר. **אַל־תְּבַקְשׁוּ•** לִהְיוֹת עֲסוּקִים בָּם, שֶׁאִם תַּעַסְקוּ בָּם, אַתֶּם מִטַּמְּאִין לְפָנַי וַאֲנִי מְתַעֵב אֶתְכֶם. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** דְּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מַחֲלִיפִין בְּמִי.

(לב) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ ס

לב מִן קֳדָם דְּסַבָּר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם•** (ת"כ, קידושין לב) יָכוֹל זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן", אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה. **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן•** אֵיזֶהוּ הִדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שֶׁלֹּא רָאָהוּ? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה מָסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֵׂהוּ, שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הוּא. וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

◆ יום רביעי כ"ו ניסן ◆

(לג) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ אֹתוֹ׃

לג וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תּוֹנוּן יָתֵהּ׃

רש"י◄ **לֹא תּוֹנוּ•** אוֹנָאַת דְּבָרִים; לֹא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אַתָּה בָּא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(לד) כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

לד כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן וּתְרַחֵם לֵהּ כְּוָתָךְ אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש"י◄ **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם•** מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** אֱלֹהֶיךָ וֵאלֹהָיו אָנִי.

(לה) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה׃

לה לָא תַּעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין בְּמִשְׁחְתָּא בְּמַתְקָלָא וּבְמִכְלְתָּא׃

בעל הטורים

וּשְׁמַחִין בְּשַׁבָּתוֹת. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (הושע ד, יא) "זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח לֵב". סָמֵךְ **שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ לְאַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת**, שֶׁהַשּׂוֹאֵל אוֹב אֵינוֹ עוֹנֶה בְּשַׁבָּת. **אֲנִי ה'.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם.** אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי כִּבַּדְתִּי זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה כד, כג) "וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד". תורה ל

(לב) **זָקֵן. וְיָרֵאתָ.** אַזְהָרָה לַזָּקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ. **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם.** וּסְמִיךְ **וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר.** לוֹמַר, אֲפִילּוּ מִפְּנֵי זָקֵן אַרְמַאי. **אֲנִי ה'.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר.** לוֹמַר, כָּל הַמַּטָּה דִּינוֹ שֶׁל גֵּר כְּאִילּוּ מַטָּה דִּינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. תורה לג

(לה) **בַּמִּדָּה.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה", "אַף רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינֵיכֶם כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה"

רש"י◄ **לא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט•** אִם לַדִּין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט", וּמַהוּ "מִשְׁפָּט" הַשָּׁנוּי כָּאן? הִיא הַמִּדָּה וְהַמִּשְׁקָל וְהַמְּשׂוֹרָה; מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַיָּן, שֶׁאִם שִׁקֵּר בַּמִּדָּה, הֲרֵי הוּא כִּמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין, וְקָרוּי עַוָּל, שָׁנְאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, וְגוֹרֵם לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּדַיָּן: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם. **בַּמִּדָּה•** זוֹ מִדַּת הָאָרֶץ (ב"מ סא. ב"ב כט). **בַּמִּשְׁקָל•** כְּמַשְׁמָעוֹ. **וּבַמְּשׂוֹרָה•** הִיא מִדַּת הַלַּח.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 150)

לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה (יט, לה) **מִצְוַת־עֲשֵׂה לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם . . וּלְדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹנָן בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן** (רמב"ם) בְּמִדָּה חֲסֵרָה יֵשׁ שְׁתֵּי תְּנוּעוֹת מְנֻגָּדוֹת. מֵחַד גִּיסָא - עֶצֶם פְּעֻלַּת הַמְּדִידָה מוֹרָה עַל הִתְחַשְּׁבוּת בַּזּוּלַת; אַף הַמִּדָּה הַחֲסֵרָה גּוֹרֶמֶת לוֹ עָוֶל. לָכֵן אָסְרָה הַתּוֹרָה לֹא רַק אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בְּמִדָּה זוֹ, אֶלָּא אַף אֶת עֲשִׂיָּתָהּ וְהַחְזָקָתָהּ בַּבַּיִת, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם עַרְמוּמִיּוּת שֶׁל הָאָדָם **בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ**.

(לו) מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לו מֹאזְנָנָן דִּקְשׁוֹט מַתְקְלָן דִּקְשׁוֹט מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְהִינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י◄ **אַבְנֵי־צֶדֶק•** הֵם הַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁשּׁוֹקְלִין כְּנֶגְדָּן. **אֵיפַת•** הִיא מִדַּת הַיָּבֵשׁ. **הִין•** זוֹ הִיא מִדַּת הַלַּח. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם•** עַל־מְנָת כֵּן. דָּבָר אַחֵר: אֲנִי הִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הַנְּאֶמָן לְהַפְרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקְלוֹתָיו בְּמֶלַח לְהוֹנוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין מַכִּירִים בָּהֶם.

(לז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ

לז וְתִטְרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ:

◆ יום חמישי כ"ז ניסן ◆

כ (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר ׀ הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן:

ב וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יִתֵּן מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ יִתְקְטֻלָא יִתְקְטֵל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמֻנֵּהּ בְּאַבְנָא:

רש"י◄ **וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר•** עֲנָשִׁין עַל הָאַזְהָרוֹת. **מוֹת יוּמָת•** (ת"כ) בְּבֵית־דִּין; וְאִם אֵין כֹּחַ לְבֵית־דִּין, עַם הָאָרֶץ מְסַיְּעִין אוֹתָן. **עַם הָאָרֶץ•** (ת"כ) עַם שֶׁבְּגִינוֹ נִבְרֵאת הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר: עַם שֶׁעַתִּידִין לִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ עַל־יְדֵי מִצְוֹת הַלָּלוּ.

(ג) וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי:

ג וַאֲנָא אֶתֵּן יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וְאֶשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵהּ יְהַב לְמֹלֶךְ בְּדִיל לְסָאבָא יָת מַקְדְּשִׁי וּלְאַחָלָא יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי:

בעל הטורים

(יְהוֹשֻׁעַ ג, ד), "בַּמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה" (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' ג, ג). מַה הָתָם אַיְירִי בְּמִדַּת קַרְקַע, אַף הָכָא אַיְירִי בְּמִדַּת קַרְקַע. תורה לו

(לו) **וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי.** לוֹמַר שֶׁהַמְּעַוֵּת הַמִּדּוֹת כְּאִלּוּ עוֹבֵר עַל הַמִּצְוֹת כֻּלָּם. תורה לז

כ (ג) **וַאֲנִי אֶתֵּן.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא", "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׁכָרֶךָ" (שְׁמוֹת ב, ט). שֶׁאִם חָזַר בִּתְשׁוּבָה – "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׁכָרֶךָ", שֶׁעֲוֹנוֹתָיו נֶחְשָׁבִין לוֹ כִּזְכִיּוֹת. תורה ד

רש"י◄ **אֶתֵּן אֶת־פָּנַי** • (ת"כ) פְּנַאי שֶׁלִּי. **פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ. בָּאִישׁ** • וְלֹא בַּצִּבּוּר, שֶׁאֵין כָּל הַצִּבּוּר נִכְרָתִין. **כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ** • (ת"כ, סנהדרין סד) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ", בֶּן־בְּנוֹ וּבֶן־בִּתּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ". זֶרַע פָּסוּל מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּתְּתוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ". **לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי** • אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא מִקְדָּשִׁי לִי, כִּלְשׁוֹן (לקמן כא כג): "וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 323)

פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ (רש"י כ, ג) כֵּן פֵּרֵשׁ גַּם בְּפָרָשַׁת "אַחֲרֵי" עַל "וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת אֶת הַדָּם". וְהָצָרוּךְ לַחְזֹר עַל זֶה כָּאן, כִּי בְּפָרָשַׁת "אַחֲרֵי" מְדַבֵּר בְּ'עִסְקוֹ' שֶׁל ה', הַיְינוּ הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת בְּמִקְדָּשׁוֹ לְרֵיחַ נִיחֹחַ לְפָנָיו ("אֲשֶׁר יָבִיאוּ . . אֶת זִבְחֵיהֶם . . אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד . . לְרֵיחַ נִיחֹחַ"); וּמוּבָן שֶׁנִּתָּן לְפָרֵשׁ "פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי". וְרַשִׁ"י מְחַדֵּשׁ שֶׁנִּתָּן לְפָרֵשׁ כָּךְ גַּם בְּפָרָשָׁתֵנוּ, שֶׁאֵינָהּ מְדַבֶּרֶת עַל 'עִסְקוֹ' מְיֻחָד שֶׁל ה'.

(ד) **וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ:**

ד וְאִם מִכְּבַשׁ יִכְבְּשׁוּן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא בְּדִיהַב מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְקַטָּלָא יָתֵהּ:

רש"י◄ **וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ** • אִם הֶעְלִימוּ בְּדָבָר אֶחָד, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ בִּדְבָרִים הַרְבֵּה; אִם הֶעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה.

(ה) **וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם:**

ה וַאֲשַׁוִּי אֲנָא יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבְסַעֲדוֹהִי וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ וְיָת כָּל דְּטָעָן בַּתְרוֹהִי לְמִטְעֵי בָּתַר מֹלֶךְ מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש"י◄ **וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מָה חָטְאָה? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּם מוֹכְסִין, שֶׁכֻּלָּם מְחַפִּין עָלָיו. **וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ" — אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת אֶלָּא בְּיִסּוּרִין. **לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ** • (ת"כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁעָבְדָה בְּכָךְ, וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ עֲבוֹדָתָהּ.

(ו) **וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:**

ו וְאֲנַשׁ דִּי יִתְפְּנֵי בָּתַר בִּדִּין וּדְכוּרוּ לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתֵּן יָת רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא הַהִיא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ:

(ז) **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם** • זוֹ פְּרִישׁוּת עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

◆ יום שישי כ"ח ניסן ◆

(ח) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:**

ח וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן:

בעל הטורים

(ח) **אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם.** סְמִיךְ אֵצֶל **אָבִיו וְאִמּוֹ**, כִּי ג' שׁוּתָּפִין בָּאָדָם. סָמוּךְ **אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לְמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ**, לְפִי שֶׁהַמַּמְזֵר אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי אָבִיו וּמְקַלְּלוֹ. תורה ט

(ט) כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ׃

ט אֲרֵי גְּבַר גְּבַר דִּי יְלוּט יָת אֲבוּהִי וְיָת אִמֵּהּ יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ לַט קְטָלָא חַיָּב׃

רש"י◄ אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל• (ת"כ, סנהדרין פה) לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה. דָּמָיו בּוֹ• זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּמָיו בּוֹ", "דְּמֵיהֶם בָּם", וְלָמַדְנוּ מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כְּמוֹ "דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ" אֵין נֶעֱנָשׁ עַל מִיתָתוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהוּא גָּרַם לְעַצְמוֹ שֶׁיֵּהָרֵג.

(י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת׃

י וּגְבַר דִּי יְגוּף יָת אִתַּת גְּבַר דִּי יְגוּף יָת אִתַּת חַבְרֵהּ יִתְקְטְלָא יִתְקְטֵל גַּיָּפָא וְגַיָּפְתָּא׃

רש"י◄ וְאִישׁ• פְּרָט לְקָטָן. אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ• (קידושין יט. סנהדרין נב) פְּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן. לָמַדְנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קִדּוּשִׁין. וְעַל אֵיזוֹ אֵשֶׁת־אִישׁ חִיַּבְתִּי לְךָ?. אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת־רֵעֵהוּ• פְּרָט לְאֵשֶׁת עוֹבֵד גִּלּוּלִים. לָמַדְנוּ, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין לְעוֹבֵד גִּלּוּלִים. מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת• כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק.

(יא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם׃

יא וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם אִתַּת אֲבוּהִי עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי גַּלִּי יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן תַּרְוֵיהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין׃

(יב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

יב וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת כַּלְתֵּהּ יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן תַּרְוֵיהוֹן תִּבְלָא עֲבָדוּ קְטָלָא חַיָּבִין׃

רש"י◄ תֶּבֶל עָשׂוּ• גְּנַאי. לָשׁוֹן אַחֵר: מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 188)

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת כַּלָּתוֹ . . תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם (כ, יב) וְקָשֶׁה, אֵיךְ נָשָׂא יְהוּדָה אֶת תָּמָר כַּלָּתוֹ (רְאֵה רַשִׁ"י וישב לח, כו: "וְלֹא יָסַף, לֹא פָּסַק"). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה טַעַם הָאִסּוּר הוּא "תֶּבֶל עָשׂוּ", "מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן". הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת, אֲפוֹא, שֶׁלְּאַחַר מִיתַת הַבֵּן, כַּאֲשֶׁר אֵין טַעַם זֶה, מִתֶּרֶת הָאִשָּׁה לְאָבִיו. יֶתֶר עַל כֵּן: עֵר עַל כֵּן: עֵר וְאוֹנֵן הֲרֵי הִשְׁחִיתוּ אֶת זַרְעָם, וְאִם כֵּן לֹא שַׁיָּךְ כָּאן כָּל הָעִנְיָן שֶׁל "תֶּבֶל".

(יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

יג וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֲבְתָּא עֲבָדוּ תַּרְוֵיהוֹן יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן קְטָלָא חַיָּבִין׃

רש"י◄ מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה• (סנהדרין נח) מַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת.

(יד) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם׃

יד וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אִתְּתָא וְיָת אִמַּהּ עֵצַת חִטְאִין הִיא בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתֵהּ וְיָתְהֶן וְלָא תְּהֵי עֵצַת חִטְאִין בֵּינֵיכוֹן׃

רש"י◄ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן• (סנהדרין עה) אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה יִשְׂרְפוּ. שֶׁהֲרֵי נִשְׂאָהּ בְּהֶתֵּר וְלֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו, אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ הַכְּתוּבִין כָּאן שְׁתֵּיהֶן לְאִסּוּר, שֶׁנָּשָׂא אֶת חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ. וְיֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּאן אֶלָּא חֲמוֹתוֹ, וּמַהוּ "אֶתְהֶן"? אֶת אַחַת מֵהֶן; וְלָשׁוֹן יְוָנִי הוּא: "הֶן", אַחַת.

(טו) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ׃

טו וּגְבַר דִּי יִתֵּן שְׁכָבְתֵּהּ בִּבְעִירָא יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל וְיָת בְּעִירָא תִּקְטְלוּן׃

רש"י◄ **וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ•** אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מָה חָטְאָה? אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב: תִּסָּקֵל. קַל־וָחֹמֶר לְאָדָם, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע וְגוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ לַעֲבֹר עֲבֵרָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (דברים יב ב): "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת", הֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אִילָנוֹת, שֶׁאֵינָן רוֹאִין וְאֵינָן שׁוֹמְעִין, עַל שֶׁבָּאת תַּקָּלָה עַל יָדָם, אָמְרָה תּוֹרָה: הַשְּׁחֵת, שְׁרֹף וְכַלֵּה, הַמַּטֶּה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

(טז) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם:

טז וְאִתְּתָא דִּי תִקְרַב לְכָל בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ וְתִקְטוֹל יָת אִתְּתָא וְיָת בְּעִירָא יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן קְטָלָא חַיָּבִין:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 168)

מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ (רש"י כ, טו) וְהִינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּגֶדֶר עֹנֶשׁ, אֶלָּא הַבְּהֵמָה נִבְרְאָה לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָאָדָם, וְכַאֲשֶׁר אֵינֶנָּה מְשַׁמֶּשֶׁת אוֹתוֹ אֶלָּא גּוֹרֶמֶת לוֹ תַּקָּלָה - אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּתָהּ בָּעוֹלָם. וְכֵן הוּא לְגַבֵּי הַשָּׂכָר בְּ"תּוֹעֶלֶת וְתִקּוּן" שֶׁמַּגִּיעַ לַסּוּס מִמַּה שֶׁהוּא מֻרְכָּבָה לָאָדָם: "בְּרִיאַת הַסּוּס . . אֵינוֹ בִּשְׁבִיל הַתּוֹעֶלֶת הַמַּגִּיעַ לוֹ, כִּי־אִם זֶהוּ דֶּרֶךְ טָפֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אֶלָּא . . בִּשְׁבִיל טוֹבַת הָאָדָם" (לקוטי תורה).

(יז) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא:

יז וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אֲחָתֵהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּהּ וְיֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתַהּ וְהִיא תֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתֵהּ קְלָנָא הוּא וְיִשְׁתֵּיצוּן לְעֵינֵי בְּנֵי עַמְּהוֹן עֶרַיָּת אֲחָתֵהּ גַּלִּי חוֹבֵהּ יְקַבֵּל:

רש"י◄ **חֶסֶד הוּא•** לָשׁוֹן אֲרַמִּי: חֲרָפָה, 'חִסּוּדָא'. וּמִדְּרָשׁוֹ (סנהדרין נח): אִם תֹּאמַר: קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ?!

חֶסֶד עָשָׂה הַמָּקוֹם לִבְנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט): "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה".

(יח) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהֻוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם:

יח וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת אִתְּתָא סוֹאֲבָתָא וִיגַלֵּי יָת עֶרְיָתֵהּ יָת קְלָנַהּ גַּלִּי וְהִיא תְגַלֵּי יָת סוֹאֲבַת דְּמָהָא וְיִשְׁתֵּיצוּן תַּרְוֵיהוֹן מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש"י◄ **הֶעֱרָה•** גִּלָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן "עֶרְוָה", גִּלּוּי הוּא, וְהַוָּא"ו יוֹרֶדֶת בַּתֵּבָה לְשֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ "זַעֲוָה" מִגִּזְרַת (אסתר ה ט): "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע", וְכֵן "אַחֲוָה" מִגִּזְרַת אָח. וְהַעֲרָאָה זוֹ נֶחֱלְקוּ בָּהּ רַבּוֹתֵינוּ (יבמות נה). יֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ נְשִׁיקַת שַׁמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה.

בעל הטורים

(טז) **וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ.** סָמֵךְ אֲחוֹתוֹ לִבְהֵמָה, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מְצוּיִין עִמּוֹ בַּבַּיִת. וּסְמִיךְ לָהּ נִדָּה, שֶׁגַּם הִיא מְצוּיָה עִמּוֹ תָּמִיד.

וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ. וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם. רֶמֶז לְמַה שֶׁאָמְרוּ (נדרים כ, א) הַמִּסְתַּכֵּל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם הָרָוִיָּן לֵיהּ בָּנִים סוּמִין. וְזֶהוּ "וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ", שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, "וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי", שֶׁהַבָּנִים יִכָּרְתוּ עֵינֵיהֶם. תורה יז

(יח) **דָוָה.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "אֶת אִשָּׁה דָוָה", "תִּזְרֹם כְּמוֹ דָוָה" (יְשַׁעְיָה ל, כב), "כָּל הַיּוֹם דָּוָה" (איכה א, יג). שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּנִדָּה, וּבַעֲוֹן שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה גָּרְמוּ לִהְיוֹת כָּל הַיּוֹם דָּוָה.

מְקֹרָהּ. ב' בַּמְּסוֹרָה. "אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה", "וְהוֹבִשְׁתִּי אֶת מְקוֹרָהּ" (יִרְמְיָה נא, לו). שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁהֶעֱרָה אֶת מְקוֹרָהּ יִיבַשׁ מְקוֹרָהּ, כְּדִכְתִיב (לְהַלָּן פָּסוּק כא) "עֲרִירִים יִהְיוּ", וְלֹא תּוֹלִיד.

הֶעֱרָה. ג' בַּמְּסוֹרָה. "אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה", "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה לְמוּת נַפְשׁוֹ" (יְשַׁעְיָה נג, יב). שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁהֶעֱרָה שְׁאֵרוֹ – הֶעֱרָה לְמוּת נַפְשׁוֹ, שֶׁנִּתְחַיֵּיב מִיתָה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה.

מְקוֹר דָּמֶיהָ. קְרֵי בֵּיהּ דְּמֵי ה', שֶׁה' דָּמִים מְטַמְּאִים אִשָּׁה.

בְּכֻלָּם לֹא נֶאֱמַר "יִנְאַף" אֶלָּא עַל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא עָלָיו אַף, שֶׁאוֹסְרָהּ עַל בַּעְלָהּ. תורה יט

(יט) וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי
אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ:

יט וְעֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ וַאֲחַת אָבוּךְ לָא תְגַלֵּי
אֲרֵי יָת קָרִיבֵהּ גַּלֵּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן:

רש"י◄ **וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ** • שֶׁנָּה הַכָּתוּב בְּאַזְהָרָתָן. לוֹמַר שֶׁהֶזְהַר עֲלֵיהֶן, בֵּין עַל אֲחוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הָאָב, בֵּין עַל אַחְיוֹתֵיהֶן מִן הָאֵם. אֲבָל עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו לֹא הֻזְהַר אֶלָּא עַל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאָב.

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה
חֲטָאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ:

כ וּגְבַר די יִשְׁכּוּב יָת אִתַּת אַח אֲבוּהִי עֶרְיַת
אַח אֲבוּהִי גַּלִּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן בְּלָא וְלָד
יְמוּתוּן:

רש"י◄ **אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ** • (יבמות נד) הַמִּקְרָא הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל 'כָּרֵת' הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּעֹנֶשׁ הֲלִיכַת עֲרִירִי. **עֲרִירִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּלָא וְלָד; וְדוֹמֶה לוֹ (בראשית טו ב): "וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי". יֵשׁ לוֹ בָּנִים – קוֹבְרָן, אֵין לוֹ בָּנִים – מֵת בְּלֹא בָּנִים. לְכָךְ שִׁנָּה בִּשְׁנֵי מִקְרָאוֹת אֵלּוּ: "עֲרִירִים יָמֻתוּ", "עֲרִירִים יִהְיוּ"; "עֲרִירִים יָמֻתוּ", אִם יִהְיוּ לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, לֹא יִהְיוּ לוֹ כְּשֶׁיָּמוּת, לְפִי שֶׁקּוֹבְרָן בְּחַיָּיו; "עֲרִירִים יִהְיוּ", שֶׁאִם אֵין לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו.

(כא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִוא
עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ:

כא וּגְבַר די יִסַּב יָת אִתַּת אַחוּהִי מְרָחָקָא הִיא
עֶרְיָתָא דַּאֲחוּהִי גַּלִּי בְּלָא וְלָד יְהוֹן:

רש"י◄ **נִדָּה הִוא** • הַשְּׁכִיבָה הַזֹּאת מְנֻדָּה הִיא וּמְאוּסָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ, לֶאֱסֹר הַעֲרָאָה בָּהּ כְּנִדָּה, שֶׁהַעֲרָאָה מְפֹרֶשֶׁת בָּהּ: "אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה".

(כב) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ:

כב וְתִטְרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן
יָתְהוֹן וְלָא תְרוֹקֵן יָתְכוֹן אַרְעָא די אֲנָא מָעֵל
יָתְכוֹן תַּמָּן לְמִתַּב בַּהּ:

◆ שבת קודש כ"ט ניסן ◆

(כג) וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם
כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם:

כג וְלָא תֵהָכוּן בְּנִימוֹסֵי עַמְמַיָּא די אֲנָא מַגְלֵי
מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יָת כָּל אִלֵּין עַבָּדוּ וְרָחִיק
מֵימְרִי יָתְהוֹן:

רש"י◄ **וָאָקֵץ** • לְשׁוֹן מִאוּס, כְּמוֹ (בראשית כז): "קַצְתִּי בְחַיָּי", כְּאָדָם שֶׁהוּא קָץ בְּמְזוֹנוֹ.

(כד) וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי
אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים:

כד וַאֲמַרִית לְכוֹן אַתּוּן תִּירְתּוּן יָת אַרְעֲהוֹן
וַאֲנָא אֶתְּנִנַּהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתַהּ אַרְעָא עָבְדָא
חַלָב וּדְבָשׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן די אַפְרֵשִׁית
יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא:

בעל הטורים

כד) **אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם.** ע' מִצְוֹת בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים כְּנֶגֶד ע' אוּמּוֹת שֶׁהִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵהֶם. תורה כה

(כה) **וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא:**

כה וַתַּפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא דַכְיָא לִמְסָאבָא וּבֵין עוֹפָא מְסָאבָא לִדְכִי וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכֹל דִּי תַרְחֵשׁ אַרְעָא דִּי אַפְרֵשִׁית לְכוֹן לְסָאבָא:

רש"י◄ **וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה.** אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר, שֶׁהֲרֵי מֻבְדָּלִין וְנִכָּרִין הֵם, אֶלָּא בֵּין טְהוֹרָה לְךָ לִטְמֵאָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט רֻבּוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חֶצְיוֹ, וְכַמָּה בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ? מְלֹא שַׂעֲרָה. **אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא.** לֶאֱסֹר.

(כו) **וְהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי:**

כו וּתְהוֹן קֳדָמַי קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ וְאַפְרֵשִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין קֳדָמָי:

רש"י◄ **וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי.** אִם אַתֶּם מֻבְדָּלִים מֵהֶם, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: 'נַפְשִׁי קָצָה בִּבְשַׂר חֲזִיר'! "אִי אֶפְשִׁי לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם'! אֲבָל יֹאמַר: 'אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי'? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי", שֶׁתְּהֵא הַבְדָּלַתְכֶם מֵהֶם לִשְׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם.

(כז) **וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם:**

כז וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בְּהוֹן בִּדִּין אוֹ דְכוּר יִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יָתְהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין: פפפ

רש"י◄ **כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב וְגוֹ'.** כָּאן נֶאֱמַר בָּהֶם 'מִיתָה', וּלְמַעְלָה 'כָּרֵת': עֵדִים וְהַתְרָאָה – בִּסְקִילָה, מֵזִיד בְּלֹא הַתְרָאָה – בְּהִכָּרֵת, וְשִׁגְּגָתָם – חַטָּאת. וְכֵן בְּכָל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'כָּרֵת':

ס"ד פסוקים, ונג"ה סימן. מ"י זה"ב סימן. חסלת פרשת קדושים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעא - רעו

בעל הטורים

(כו–כז) **וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי.** כִּי אֲנִי הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְהִשְׁרֵיתִי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, וְאֵינְכֶם צְרִיכִין לְאוֹב וְיִדְּעוֹנִי כִּשְׁאָר אוּמּוֹת שֶׁאֵין עִמָּהֶם נָבִיא וְלֹא יוֹדֵעַ עַד מָה, וּלְכָךְ צְרִיכִין לְאוֹב וְיִדְּעוֹנִי.

המשך ביאור במס' בכורות ליום שישי עמ' ב

1 נפטרו ולדי הולדות, ומה שנקט התנא דווקא בהעמיד, **הָא קָא**
2 **מַשְׁמַע לָן** – בא להשמיענו ש'**אֲפִילּוּ הֶעֱמִיד, נַמִּי** – גם אז אין
3 נפטרים אלא ולדי הולדות, ולא ולדי ולדי הולדות, שהייתי
4 אומר **דְּאוֹרְחֵיהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמִיתְפַּס בְּנָהּ** – שהואיל וייפה
5 הישראל את כוחו של הנכרי לגבות מהולדות, הוחזק מעתה
6 כוחו לגבות מכל דורות הולדות ויפטרו לעולם מהבכורה, לכך
7 הוצרך להשמיענו **וְהָוֵי** – שדינם של הולדות **כְּמִי דְּלָא הֶעֱמִיד**
8 – כמו בלא העמיד, ורק **וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין** אם ביכרו, אבל
9 **וַלְדֵי** [–הולדות של] **וַלְדֵי וְלָדוֹת,** שהם דור רביעי לבהמות
10 הצאן ברזל, **חַיָּבִין** בבכורה, כלומר החמישיים לצאן ברזל חייב
11 ליתנם לכהן.
12 הגמרא מקשה על רב הונא מהמשנה: **תְּנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן**
13 **גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין, שֶׁאַחֲרֵיוּתָן**
14 של כל הדורות לפרוע את חובו של הישראל **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
15 [עתה סוברת הגמרא שדברי רבן שמעון בן גמליאל מוסבים על
16 הרישא]. מקשה הגמרא, **בִּשְׁלָמָא לְרַב יְהוּדָה** – לדעת רב יהודה
17 מובנים דברי רבן שמעון בן גמליאל, **דְּאָמַר** [–שהרי רב יהודה
18 אמר] **נָחִית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי** – שתנא קמא נוחת ויורד לפטור
19 שתי דורות של בהמות צאן ברזל, דהיינו ולדות וולדי ולדות.

המשך מזמור קיט מעמוד ג

בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ׃ ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי
עַד־מְאֹד׃ ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ י בְּכָל־לִבִּי דִרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃ יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ יג בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל
מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן׃ טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ׃ טז בְּחֻקֹּתֶיךָ
אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת
מִתּוֹרָתֶךָ׃ יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים
בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה
נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃ ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה
דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם
לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי
לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃ ו מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי
בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד׃ מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם | יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים
עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃
נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃ נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב
חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃ נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃ ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקֻּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב
עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי
שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב |
אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃
עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃ י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ

יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ
לְנַחֲמֻנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ: עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תֹורָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי
אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ:
כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי
כְּנֹאד בְּקִיטֹור חֻקֶּיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים
שִׂיחֹות אֲשֶׁר לֹא כְתֹורָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: ל פט לְעֹולָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי תֹורָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעֹולָם לֹא־אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
צה לִי קִוּו רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד:
מ צז מָה־אָהַבְתִּי תֹורָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעֹולָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הֹורַתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבֹות
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתֹורָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעֹולָם כִּי־שְׂשֹׂון לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשֹׂות חֻקֶּיךָ
לְעֹולָם עֵקֶב: ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתֹורָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי:
קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי
וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ
כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט
וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת
לַעֲשֹׂות לַיהוָה הֵפֵרוּ תֹורָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי
כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי: קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים:
קלא פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן
בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ
וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תֹורָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר
מִשְׁפָּטֶיךָ: קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה

אִמְרָתֶךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם
וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה:
ק קמה קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי
בַנֶּשֶׁף וַאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ
יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה
רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ
לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט
צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קסה שָׁלוֹם רָב
לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ
וָאֹהֲבֵם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ
הַבִּינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן
לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי: קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ
כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

המשך ביאור במס' בכורות ליום שני עמ' ב

1 שהרי אין חילוק בזה בין בכור לפשוט. **וְעוֹד** קשה, שהרי מוכח
2 מברייתא שרבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, דתַּנְיָא, **מוֹדֶה**
3 **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,**
4 **שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו, וְהוּא שֶׁלּוֹ** – של בעליו, ומזה שהצריך
5 להפריש שה על ספק, מוכח שסובר שאסור בהנאה.
6 מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** רבי אליעזר אוסר פטר חמור
7 בהנאה, ולכן יקבר, ולא קשה מדוע אינו מקישו לבכור אדם
8 להתירו בהנאה, כי **אָמַר קְרָא 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה',** ו'אך' משמעו
9 למעט ולומר, **לִפְדְיָיה הִקְּשִׁיתִיו** – בכור בהמה טמאה הוקש
10 לבכור אדם רק לענין שיתחייב באחריות פדיונו, כפדיון הבן, **וְלֹא**
11 **לְדָבָר אַחֵר** – אבל אינו מלמד שפטר חמור מותר בהנאה כבכור
12 אדם.
13 הגמרא דנה מתי צריך לפדות פטר חמור: **תְּנַן הָתָם** בברייתא,
14 **הָעֲרָכִין** נקבעים לפי ערך הנערך **בְּשַׁעָתָן,** ואם המתין עד שגדל
15 הנערך ונשתנה ערכו, אין המעריך משלם אלא כפי ערכו שהיה
16 בעת שהעריכו. **וּפִדְיוֹן הַבֵּן** חייב לתנו לכהן **אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם**
17 **לְלֵידַת בְּנוֹ, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** נותנו לכהן **לְאַלְתַּר** – מיד עם
18 לידתו.
19 מקשה הגמרא: **וְכִי פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** ניתן **לְאַלְתַּר,**
20 **וּרְמִינְהִי** – וקשה על כך מברייתא ששנינו בה, **אֵין כַּעֲרָכִין**
21 **וּכְפִדְיוֹן הַבֵּן וּכְנְזִירוּת וּכְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם,**
22 דהיינו שאין להעריך קטן שאינו בן חודש, וכן בכור אדם
23 ופטר חמור אין נפדים קודם שלשים יום מלידתם. וכן אין
24 נזירות פחותה משלשים יום, **וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם** – ניתן
25 להעריך אדם בכל גיל, וניתן לקבל נזירות לכמה זמן שירצה,
26 ואם המתין מלפדות בנו או פטר חמורו לאחר שלשים, פודם
27 ואין צריך ליתן יותר. הרי שאין פודים פטר חמור קודם
28 שמלאו לו שלשים יום, ושלא כהברייתא לעיל שנפדה מיד
29 עם לידתו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן,** כוונת הברייתא
30 הראשונה **לוֹמַר, שֶׁאִם פְּדָאוֹ** מיד, הרי הוא **פָּדוּי.**
31 מקשה הגמרא: **מַכְּלָל,** שרק פדיון פטר חמור חל בלידתו, אבל
32 פדיון **דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוֹ** בתוך שלשים **אֵינוֹ פָּדוּי,** שהרי הברייתא
33 הראשונה חילקה בין פדיון הבן לפטר חמור, וכיון שכוונת
34 הברייתא היא על חלות הפדיון, מוכח מזה שרק פדיון פטר חמור
35 קודם שלשים חל, ולא פדיון בכור אדם. **וְהָאִיתְּמַר, הַפּוֹדֶה אֶת**
36 **בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר בְּנוֹ פָּדוּי. מתרצת הגמרא: לָאו**
37 **אִיתְּמַר עֲלָהּ** – וכי לא נאמר על זה, **אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא**
38 [–רב ושמואל] מסכימים שאם אמר שיחול פדיונו **מֵעַכְשָׁיו אֵין**
39 **בְּנוֹ פָּדוּי,** כי עדיין אין הבן חייב בפדיון. ומחלוקתם היא באופן
40 שאמר שהפדיון יחול לאחר שלשים יום, ונתעכלו המעות מיד,
41 שבזה אמר רב בנו פדוי. ודברי הברייתא שאין בנו פדוי מדובר
42 כשאמר מעכשיו.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת קדושים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ג ניסן פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום רביעי - כ"ו ניסן** פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שני - כ"ד ניסן פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום חמישי - כ"ז ניסן** פרק כ, מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שלישי - כ"ה ניסן פרק כ, מפרק קיט עד סוף פסוק צו	**יום שישי - כ"ח ניסן** פרק כ, מפרק קלה עד סוף פרק קלט
שבת קודש - כ"ט ניסן פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 120, והנה כל אדם... עד עמ' סא, כידוע לי"ח].

וְהִנֵּה, כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, - באיזה מצב ומדרגה שיהיה, **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שָׁעָה גְּדוֹלָה בְּכָל יוֹם, אֵיךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְלֵא מַמָּשׁ אֶת** – העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת** העולמות **הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ מַמָּשׁ,** - לא רק את השמים והארץ הרוחניים, שהם הספירות שלמעלה, אלא שמים וארץ גשמיים, **"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" מַמָּשׁ, וְצוּפָה וּמַבִּיט וּבוֹחֵן כְּלִיוֹתָיו וְלִבּוֹ** – רעיונותיו ורגשותיו הפנימיים, **וְכָל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו, וְכָל צְעָדָיו יְסַפֵּר** – הקב"ה משגיח בפרטיות על כל אחד ממעשיו ודיבוריו של האדם, וסופר ומונה את צעדיו – הרי כשיתעמק האדם בכל האמור - **אַזַי תִּקָּבַע בְּלִבּוֹ הַיִּרְאָה לְכָל הַיּוֹם כֻּלּוֹ,** - גם בשעות שהוא עסוק בהן בענינים אחרים ואין אז באפשרותו להתעמק בהאמור - **כְּשֶׁיַּחֲזוֹר** – מאוחר יותר במשך היום, **וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה, אֲפִלּוּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת קַלָּה,** - ולא בהתבוננות עמוקה שנדרשים לכך זמן מיוחד ושימת לב, **בְּכָל עֵת**[20] **וּבְכָל שָׁעָה, יִהְיֶה "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** - הוא ימנע מלעבור על לא־תעשה ויקיים כל מצות־עשה, במחשבה, דיבור ומעשה, **שֶׁלֹּא לַמְרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם עֵינֵי כְּבוֹדוֹ** – של הקב"ה, **אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ",** - הוא יפחד להמרות את הקב"ה הרואה הכל, ולכן יהיה "סור מרע ועשה טוב" במחשבה, דיבור ומעשה. **וּכְמַאֲמַר**[21] **רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק מא; "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר־ודם" – להימנע מעשיית רע. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[22]**:** - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך - **כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו",** – שעל כך שואלת הגמרא: וכי יראה היא דבר קטן, שהפסוק אומר שהקב"ה דורש מבני ישראל **רק** ליראה אותו? והגמרא עונה: אכן, לגבי משה – זה דבר קטן וקל. וכזכור נשאלת בתחילת פרק זה השאלה: הרי נאמר בפסוק "שואל **מעמך" מכל אחד** מישראל, ולא רק ממשה רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה" היא אכן דבר קטן וקל?! אלא, היראה המוזכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (כסיומו של הפסוק) ל"ללכת בכל דרכיו", **שֶׁהִיא יִרְאָה הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב", וְהִיא יִרְאָה תַּתָּאָה** – יראה תחתונה, **הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** – ובכך מובן התירוץ בגמרא: "לגבי משה מילתא זוטרתי היא" – לגבי משה זה דבר קטן –, כלומר: **וּלְגַבֵּי מֹשֶׁה, דְּהַיְנוּ לְגַבֵּי בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִית,** – שהיא בחינת משה שישנה **"עמך"**, בכל אחד מישראל, **מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא,** - מהווה יראה זו, דבר קטן וקל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשיעמיק את דעתו בענינים המעוררים את היראה – יגיע בודאי ליראה זו - **[שֶׁהַדַּעַת הוּא הַמְקַשֵּׁר מַצְפּוּנֵי בִּינַת הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי בַּמַּחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** – שירגשת ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל – כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' – תתגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן]** – חכמה נסתרה, תורת הקבלה].

ליקוטי אמרים

והנה

כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוחן כליותיו ולבו וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתי היא כנ"ל [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי במחשבה ממש כידוע לי"ח]

---

20. לכאו' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן כו' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סור מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאו' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. **21.** ברכות כח, ב. **22.** דברים י, יב.

יום שני כ"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, ועוד זאת יזכור... עד עמ' סא, המאמן ידיו וכו'.

בדברו על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו הזקן, שהיא צריכה להיות "כעומד לפני המלך", כי הקב"ה הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'.

אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו בלבד שהמלך רואה אותו, אלא גם הוא מצדו רואה את המלך, וראיה זו מעוררת בו יראה ופחד מהמלך. ואילו בנמשל שונה הדבר, שהרי, אכן, המלך, הקב"ה, רואה אותו, אבל הוא, האדם, אינו רואה את המלך, הקב"ה?! – יוסברו הדברים להלן, שקיים ענין נוסף שבכוחו לעורר בו את היראה, כי קיים גם כאן הענין של ראיית המלך כביכול, והוא: ראיית השמים והארץ וכל הברואים שהקב"ה מחיה אותם – יש בה משום ראיית החיות האלקית המחיה אותם, ובלשון ה"תניא":

וְעוֹד זֹאת – דבר נוסף, **יִזְכֹּר, כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם עִקַּר הַיִּרְאָה** – מפני המלך, **הִיא** – באה **מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ** – של המלך, **וְלֹא מִגּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁיֵּשׁ** – המלך, **אֵין שׁוּם יְרִאָה מִמֶּנּוּ** - למרות שגופו הוא אותו גוף שיש למלך בשעה שהוא ער, אלא, מפני שהיראה היא מפנימיותו וחיותו של המלך, ובשעה שהוא ישן, פנימיותו וחיותו הן בהעלם – לכן, לא קיימת אז היראה מפניו. מכך מובן – שעיקר היראה מהמלך – כשהוא ער – באה מפנימיותו וחיותו.

וְהִנֵּה פְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ – של המלך, **אֵין נִרְאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר, רַק בְּעֵינֵי הַשֵּׂכֶל** – השכל יודע ומבין שבגוף זה ישנן פנימיותו וחיותו של המלך, **עַל־יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בְּגוּפוֹ וּלְבוּשָׁיו,** - של המלך, **שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁחִיּוּתוֹ מְלֻבָּשׁ בְּתוֹכָם,** - בראותו בעיניו הגשמיות את גופו ולבושיו של המלך, רואות עיני שכלו את פנימיותו וחיותו של המלך – וזה מעורר את היראה מראיית המלך. **וְאִם כֵּן** – הרי שגם בנמשל, לא רק שהמלך, הקב"ה, רואה אותו, וזה פועל בו את היראה מהקב"ה, אלא גם, **כָּכָה מַמָּשׁ יֵשׁ לוֹ לִירָא אֶת ה', עַל־יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, אֲשֶׁר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֻבָּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם.** – ועל־ידי ראיית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני־השכל של יהודי לראות את החיות האלקית המחיה אותם – ודבר זה יעורר בו את רגש היראה, באותה מדה שפועלת עליו ראיית המלך. **הגהה***: בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שעל־ידי ראיית השמים והארץ וכו', רואים לא רק שישנה בהם חיות אלקית המחיה אותם, אלא אפשר גם לראות איך שהעולם ונבראיו בטלים לחיות האלקית, שבמהלך "צבא השמים" ממזרח למערב, מתבטאת השתחוואתם וביטולם להקב"ה, כי השכינה היא במערב. **(וְגַם נִרְאֶה בִּרְאִיַּת הָעַיִן, שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ** – כיצד ובמה זה נראה? **בְּהִשְׁתַּחֲוָאָתָם כָּל יוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב בִּשְׁקִיעָתָם,** - שהם שוקעים בצד מערב, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[23] **עַל פָּסוּק: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים"** - **שֶׁהַשְּׁכִינָה בַּמַּעֲרָב, וְנִמְצָא** – יוצא הרי, יתירה מזו, שלא רק בשעת שקיעתם הם בטלים, אלא, **הִלּוּכָם כָּל הַיּוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב הוּא דֶּרֶךְ הִשְׁתַּחֲוָאָה וּבִטּוּל.** – שכן, כפי שהדבר מובן הרי כפי קביעותם של השמש, הירח והכוכבים, כל אחד באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל היום ממזרח למערב, ושקיעתם בערב במערב – הרי זה להיפך מטבעם, אלא – דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. – שכן, בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, – מערב הוא ב"מלכות", שהיא "שכינה" – מקור חיותם של הנבראים – ומכיון שנפשו של כל אחד מהנבראים האמורים, בטלה למקורה – הרי זה מתבטא בגופו, בהילוכו לצד מערב, בו נמצאת השכינה. הרי, שגם ראייתה של העין האנושית, רואה את ביטולם של הנבראים לחיות האלקית. **וְהִנֵּה, גַּם מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ מֵעוֹלָם, וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ כְּלָל, אַף־עַל־פִּי־כֵן כְּשֶׁנִּכְנָס לַחֲצַר הַמֶּלֶךְ** – [ששם אינו המקום בו עומד המלך בגילוי לגמרי, שם לא מקום כסא המלך וכו' (בנמשל – עולם הזה שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך) – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**], **וְרוֹאֶה שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מִשְׁתַּחֲוִים לְאִישׁ אֶחָד** – "בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד** - כך גם ראיית הנבראים הגדולים – צבא השמים – בעמדם בביטול לפני הקב"ה – יש בכוח

ליקוטי אמרים

ועוד זאת יזכור כי כמו שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע שחיותו מלובש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם*

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד

23. בבא בתרא כה, א.

ראיה זו לעורר יראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרק זה, שכשם שהדבר במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל־ידי הראיה בעיני בשר את הנבראים, יודעים שנמצאת בהם החיות האלקית המחיה אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול: כשמסתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בבירור שזהו גופו של המלך, ועל־ידי־זה רואה עין־השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלובשת בהם? ממשיך רבנו הזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל־ידי־זה – **לראות** את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": **וְאַף שֶׁהוּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּלְבוּשִׁים רַבִּים** – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלובשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית - **הֲרֵי אֵין הֶכְרֵל וְהֶפְרֵשׁ כְּלָל בְּיִרְאַת מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, בֵּין שֶׁהוּא עֵרֹם[24], וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ בִּלְבוּשִׁים רַבִּים.** אין זה משנה במדת היראה שמפניו, כי העיקר הוא הידיעה שהמלך נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת את היראה. כך גם בענייננו, כשיתרגל האדם בכך, שבהסתכלותו על נבראי העולם, יזכור שהם מהווים לבושים לחיות האלקית – זה יעורר בו את היראה. **אֶלָּא הָעִקָּר הוּא הַהֶרְגֵּל, לְהַרְגִּיל דַּעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ תָּמִיד, לִהְיוֹת קָבוּעַ בְּלִבּוֹ וּמוֹחוֹ תָּמִיד, אֲשֶׁר כָּל מַה שֶּׁרוֹאֶה בְּעֵינָיו, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָה, הַכֹּל הֵם לְבוּשִׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִזְכֹּר תָּמִיד עַל פְּנִימִיּוּתָם וְחַיּוּתָם.** – של נבראים אלה, שהן אלקות – וזה יעורר בו יראה מהקב"ה. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה וכן בפרק זה עצמו (ס, ב.): ישראל מאמינים כו' – ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שוללים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה כו') – ומתרץ: 'וזה נכלל'..." **וְזֶה נִכְלָל גַּם־כֵּן בִּלְשׁוֹן "אֱמוּנָה", שֶׁהוּא** – המלה אמונה, **לְשׁוֹן "רְגִילוּת", שֶׁמַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, כְּמוֹ אוֹמָן הַמְאַמֵּן יָדָיו וְכוּ'.** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיודע אותה בנפשו, יש לו כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')". הרי, שגם בנמשל ישנם שני הענינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה את המלך בביכול, שעל־ידי הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם.

ליקוטי אמרים

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם* ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'.

יום שלישי כ"ה ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, וגם להיות לזכרון... עד עמ' 122, כמ"ש במ"א:

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה כמדת ההתבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין ההתבוננות **בשכל** – הרי **לא תמיד** יכול **כל אחד** להיות בדרגה של **התבוננות שכלית** וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש **שום** יראה ובושה) – ואילו יראת ה' צריכה הרי להיות תמיד, ולכן ממשיך רבנו הזקן ומסביר 'וגם להיות'..." **וְגַם לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה, יש לזכור את לְשׁוֹן חֲז"ל "קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם", שֶׁהוּא כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[25], - כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו עול

ליקוטי אמרים

וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את

---

24. "להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **25.** דברים יז, טו.

מלכותו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר וְכוּ'**, - וזה מה שרבנו הזקן אומר בתחילת פרק מ"א, ש"אף שלא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו", כפי שאכן באה יראה זו בהתגלות מצד השכל והתבוננות - **"ישים"** את הקב"ה למלך על עצמו, **ויקבל** על עצמו עול מלכות שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך מלכי המלכים, ומשום כך זה יכול להיות **תמיד. כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ אֶת** – הנבראים של העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים** – כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **וְכוּ'**, **וַאֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים וְכוּ'**, - על עצמנו עול מלכות שמים. **וְזֶהוּ עִנְיַן הַהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת י"ח** – "שמונה עשרה", **אַחַר קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּדִבּוּר בִּקְרִיאַת שְׁמַע**, - כשאומרים "ה' אלקינו ה' אחד" וכו', **לַחֲזֹר וּלְקַבֵּל** – על עצמו שוב, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – עול מלכות שמים, על ידי **בְּמַעֲשֶׂה וְכוּ'**, - זוהי המשמעות של ההשתחוואות - הביטול להקב"ה, המתבטא בתנועה מעשית של השתחוואה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

ליקוטי אמרים

העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

יום רביעי כ"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 122, פרק מג. והנה... עד עמ' 124, כמ"ש לקמן.

פֶּרֶק מג. בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה - הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סור מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות שביראה: "יראה תתאה" - יראה תחתונה - ו"יראה עילאה" - יראה עליונה. שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין חכמה אין יראה" - שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחרי־זה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" - שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה"? אלא - מסביר רבנו הזקן - חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות של יראה: "אם אין יראה - אין חכמה" - הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה **זו**, אי אפשר שתהיה "חכמה" - קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים"). "אם אין חכמה - אין יראה" - הכוונה למדריגה העליונה של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה **זו** של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניה, קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה יותר של יראה - "יראה עילאה". בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות.

וְהִנֵּה עַל יִרְאָה תַּתָּאָה זוֹ, - שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, **שֶׁהִיא** – נדרשת, **לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת "סוּר מֵרָע** – להימנע מלעבור על לא־תעשה, **וַעֲשֵׂה טוֹב"**, - ולקיים כל מצוות־העשה, הרי על יראה **זו אָמְרוּ**: - חכמינו ז"ל[1]: **"אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה"**. - אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה"); שכן, כדי לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שתהיה יראה **זו**, **וְיֵשׁ בָּהּ** – במדריגה זו של ה"יראה", **בְּחִינַת קַטְנוּת וּבְחִינַת גַּדְלוּת.** - גם ב"יראה תתאה" - יש שתי בחינות: יראה שהיא בבחינת "קטנות", כי אין היא נוצרת על־ידי הבנה והתבוננות בגדלות ה', אלא רק על־ידי שהוא מעורר בקרבו את היראה שבטבע כל אחד מישראל על־ידי התעמקותו בענינים המעוררים את היראה; ויראה שהיא בבחינת "גדלות", כי יראה זו, באה מהתבוננות בגדלות ה', שיכולים להבין מהעולמות. **דְּהַיְנוּ,** – מתי מתוארת היראה בתור בחינת "גדלות"? - **כְּשֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּחִינַת יִרְאָה זוֹ** – כשהיראה התחתונה נמשכת ונוצרת באדם, **מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת ה'**, – הנראית מהחיותו את העולמות והנבראים, **דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**, – הקב"ה ממלא את כל העולמות, הוא מחיה אותם באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם, וחיות זו מותאמת לפי כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדריגה עליונה יותר של עולם או נברא, מלובשת מדריגה עליונה יותר של חיות, **וְ"מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה וְכוּ'**, **וּבֵין רָקִיעַ לָרָקִיעַ כּוּ'**, – שוב מהלך של חמש מאות שנה, **רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן וְכוּ'"**[2], – הרגלים, המדריגה התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדריגות שלמטה מהן, **וְכֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת לְמַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת** – בכל האמור, מתבונן האדם, ויש לו השגה

ליקוטי אמרים

פרק מג והנה על יראה תתאה זו שהיא לקיום מצותיו ית' בבחי' סור מרע ועשה טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה ויש בה בחי' קטנות ובחי' גדלות דהיינו כשנמשכת בחי' יראה זו מההתבוננות בגדולת ה' דאיהו ממלא כל עלמין ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו' ובין רקיע לרקיע כו' רגלי החיות כנגד כולן וכו' וכן השתלשלות כל העולמות למעלה מעלה עד רום המעלות אעפ"כ נקרא

---

1. אבות ג, יז. 2. חגיגה יג, א.

ליקוטי אמרים

יראה זו יראה חיצונית ותתאה מאחר שנמשכת מהעולמות שהם לבושים של המלך הקב"ה אשר מסתתר ומתעלם ומתלבש בהם להחיותם ולקיימם להיות יש מאין וכו' רק שהיא השער והפתח לקיום התורה והמצות. אך היראה עילאה ירא בשת ויראה פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה היא כ"ח מ"ה והחכמה מאין תמצא ואיזהו חכם הרואה את הנולד פי' שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית' כמ"ש וברוח פיו כל צבאם ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו וכלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה ואל יוציא אדם עצמו מהכלל שגם גופו ונפשו

והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות והמדריגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה' באה היראה שלו, הנקראת בחינת "גדלות". ברם, אם כך, מדוע נקראת יראה זו בשם "יראה **תתאה**", הרי היא באה מתוך השגתו בגדלות ה'? – אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת "יראה תתאה" מחמת שהיא באה מהבנת החיות האלקית **המלובשת** בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם כ"יש", כדבר ממשי, אלא שהוא בטל לחיות האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק בחינת יראה וביטול **היש** – ולא ביטול במציאות, ומשום כך נקראת יראה זו בשם "יראה **תתאה**".

ובלשון ה"תניא": **אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרֵאת יִרְאָה זוֹ יִרְאָה חִיצוֹנִית וְתַתָּאָה,** – יראה תחתונה, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהָעוֹלָמוֹת,** – מההשגה וההבנה בגדלות ה' שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה אותם, **שֶׁהֵם** – העולמות הם, **לְבוּשִׁים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן וְכוּ'.** – לפני שהם נוצרו, הם היו "**אין**", הם לא היו בנמצא, ואחרי שנבראו, נהיו בבחינת "יש", דבר שמרגישים במציאותו – ובאופן כזה מחיה חיות אלקית **זו** את הנבראים שהיא מתלבשת בהם, שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי שישנו ביראה עילאה, **רַק שֶׁהִיא** – "יראה תתאה" זו, היא **הַשַּׁעַר וְהַפֶּתַח לְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** – שכן, כאמור, מביאה היראה תתאה (תחתונה) לקיום תורה ומצוות. ועל בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה – אין חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר מכן יכולה להיות "חכמה" – קיום תורה ומצוות. **אַךְ הַיִּרְאָה עִלָּאָה** – היראה העליונה, הנקראת **יְרֵא בֹשֶׁת,** – יראה הבאה מהבושה שמתביישים מגדלות ה', כמי שמתבייש ובטל לגמרי מפני אדם גדול וצדיק[3] בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק – כפי שהיראה היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא מחיצוניותו והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (ובכל שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה גדולה יותר או על כמה מדינות – כך גדולה יותר היראה מפניו); על־דרך־זה היא גם היראה האמורה, הבאה מההתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו והתפשטותו, כי־אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת יראה עילאה בשם, "ירא בושת" – יראה הבאה מבושה בפני גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות. **וְיִרְאָה** – זו היא **פְּנִימִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת מִפְּנִימִית הָאֱלֹהוּת שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת** – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", **עָלֶיהָ** – על מדריגה זו של יראה, **אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל: **"אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה",** – בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". **דְּחָכְמָה הִיא כ"ח מָ"ה**[4] – ענינו של **ביטול** המתבטא במלה "**מה**", כמו שכתוב[5]: "ונחנו מה", שזהו "ביטול במציאות", **"וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"**[6], – ולכן חכמה היא **אין** וביטול, **וְ"אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד"**[7], **פֵּרוּשׁ שֶׁרוֹאֶה כָּל דָּבָר אֵיךְ נוֹלַד וְנִתְהַוָּה מֵאַיִן לְיֵשׁ, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]**: "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם". וְאִי לְזֹאת,** – שרק ב"דבר ה'" נבראו כל הנבראים מ"אין", **הֲרֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם** – כלומר, כל הנבראים, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ** – לא ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כי־אם ביטול במציאות ממש, **בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו, וּכְלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי** – ונחשבים הם ככלום ממש, **וְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּבִטּוּל אוֹר וְזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כשהם נמצאים **בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמָהּ,** – בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות של אור וזיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש,

---

3. כפי שרבנו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לתיקון חצות. 4. ראה לעיל פרק יט. 5. שמות טז, ז. 6. איוב כח, יב. 7. תמיד לב, א. 8. תהלים לג, ו.

הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים כמציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה אז רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי'" המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בבחינת "ביטול במציאות". **וְאַל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מֵהַכְּלָל,** – של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר – **שֶׁגַּם גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת בְּדִבַּר ה',** – המהווה את הגוף והנפש, והרוח והנשמה שלו, **וְדִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחָד בְּמַהֲשַׁבְתּוֹ כוּ',** – ומחשבתו היא הרי דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל [פֶּרֶק כ וְכוּא] בַּאֲרִיכוּת בְּדֶרֶךְ־מָשָׁל מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדִּבּוּר אֶחָד מִדִּבּוּרוֹ וּמַהֲשַׁבְתּוֹ כְּלָא מַמָּשׁ כוּ'.** – לעומת כוח הדיבור שבאדם, שמכוחו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה שהוא מהרהר קודם במחשבה); ועל־אחת־כמה־וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); וודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש (שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הבל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו. ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, הבורא את הנבראים, **אינו** נבדל חס־ושלום מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה בטלה במציאות ממש להקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[9]: "הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה".** – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. **אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג לְיִרְאָה וְחָכְמָה זוֹ, אֶלָּא בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל־יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה הַחִיצוֹנִית, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[7]: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה".** – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לו, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע ל"חכמה" – ל"יראה עילאה" וביטול במציאות. להלן, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדריגות כלליות: המדריגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה – בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדריגה העליונה של אהבה בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על־ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדריגה **זו** שבאהבה; המדריגה השניה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על־ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדריגה הראשונה נקראת "אהבה רבה", והמדריגה השניה – "אהבת עולם", כי היא באה על־ידי התבוננות בגדלות ה' שאדם מבין מעניני העולם, מהחיות האלקית המחיה את העולם. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה יֵשׁ גַּם־כֵּן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת:** – כלליות: **"אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם". "אַהֲבָה רַבָּה" הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** – אהבה ותענוג מאלקות – לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסויים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להתכלל באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג ודביקות באלקות, **וְהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** – לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, **וּבָאָה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה לְמִי שֶׁהוּא שָׁלֵם בְּיִרְאָה,** – מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיגיע ל"אהבה בתענוגים"; **כַּנּוֹדָע** – כידוע הפירוש **עַל מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10]: "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר אַחַר אִשָּׁה",** – שפירושו בעבודת ה', הוא: **שֶׁאַהֲבָה נִקְרֵאת "אִישׁ" וְ"זָכָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11]: "זָכַר - חַסְדּוֹ",** – שבדרך רמז משמעו, שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", **וְ"אִשָּׁה - הִיא בְּחִינַת יִרְאַת ה'"[12],** – שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" – מרומזת השייכות של "אשה" ל"יראה", **כַּנּוֹדָע;** – וזהו "דרכו של איש לחזר אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ומתגלה ("דרכו לחזר") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, **וּבְלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ, כִּי אַהֲבָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת אֲצִילוּת, דְּלֵית תַּמָּן קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם.** – שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות כי אין שם דבר נפרד ומנותק מאלקות, שיהיה מורגש למציאות לעצמו, אלא

ליקוטי אמרים

ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה' ודבורו ית' מיוחד במחשבתו כו' וכנ"ל [פ' כ' וכ"א] באריכות בד"מ מנפש האדם שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו' וזש"ה הן יראת ה' היא חכמה. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו אלא בקיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה החיצונית וז"ש אם אין יראה אין חכמה. והנה באהבה יש ג"כ שתי מדרגות אהבה רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי' והיא שלהבת העולה מאליה ובאה מלמעלה בבחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה כנודע על מאמר רז"ל דרכו של איש לחזר אחר אשה שאהבה נקראת איש וזכר כמ"ש זכר חסדו ואשה יראת ה' כנודע ובלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו כי אהבה זו היא מבחי' אצילות דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו

---

9. איוב כח, כח. **10.** קדושין ב, ב. **11.** תהלים צח, ג. **12.** משלי לא, ל.

הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מובן, שגם האהבה שמ"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות איזו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. **אַךְ "אַהֲבַת עוֹלָם"** – המדריגה השניה באהבה, **הִיא הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וָדַעַת בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – ומחיה את כל העולמות בחיות **שלמעלה** מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב,** – הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכלום ממש, **וּכְבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד בְּנַפְשׁ הַמִּשְׂכֶּלֶת בְּעוֹדוֹ בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ** – בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, **אוֹ בְּחֶמְדַּת הַלֵּב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[13], אֲשֶׁר עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ מְמֵילָא תִּתְפַּשֵּׁט מִדַּת הָאַהֲבָה שֶׁבְּנַפְשׁ מִלְּבוּשֶׁיהָ,** – בהם היא מלובשת, כלומר: שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאהבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלובשת בהם), וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, **דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא תִּתְלַבֵּשׁ** – מדת האהבה, **בְּשׁוּם דָּבָר הֲנָאָה וְתַעֲנוּג נַפְשִׁי אוֹ רוּחָנִי לְאַהֲבָה אוֹתוֹ,** – את ה"דבר גשמי או רוחני", **וְלֹא לַחֲפֹץ בְּלָל** – "חפץ" משמעו רצון פנימי, **שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם, בִּלְתִּי ה' לְבַדּוֹ,** – כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא **מְקוֹר הַחַיִּים שֶׁל כָּל הַתַּעֲנוּגִים, שֶׁכֻּלָּם** – כל התענוגים, **בְּטֵלִים בִּמְּציאוּת וּכְלָא מַמָּשׁ קַמֵּיהּ חֲשִׁיבִי,** – לגבי "מקור החיים" שהוא "ה' לבדו", כל התענוגים בטלים במציאות ואינם נחשבים לכלום ממש, **וְאֵין עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּינֵיהֶם** – בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, **חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לָאַיִן וָאֶפֶס הַמֻּחְלָט לְגַבֵּי חַיִּים נִצְחִיִּים,** – כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שממקור החיים, מהקב"ה – התבוננות זו תעורר בו את הרצון, שלא לרצות את כל התענוגים, אלא לרצות את מקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[14]: "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ,** – כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך – אין חפצי בו, **כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְגוֹ'", וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[15].** – פרטי אופני האהבה אליהם מגיע יהודי על ידי ההתבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסויימים, וההתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תתפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו הוא קר, ואין בו שום רגש של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר בקרבו רגש של אהבה – אף־על־פי־כן יכול גם הוא ליצור בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, על־ידי ההתבוננות האמורה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם מִי שֶׁאֵין מִדַּת אַהֲבָה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ מְלֻבֶּשֶׁת בְּלָל בְּשׁוּם תַּעֲנוּג נַפְשִׁי אוֹ רוּחָנִי - יָכוֹל** - גם הוא, **לְהַלְהִיב נַפְשׁוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְלַהַב הָעוֹלֶה הַשָּׁמַיְמָה, עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** – על ידי התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.**

ליקוטי אמרים

אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ם ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא ממש חשיב וכביטול דבור אחד בנפש המשכל' בעודו במחשבתה או בחמדת הלב כנ"ל אשר ע"י התבוננו' זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושיה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפוץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים שכולם בטילים במציאות וכלא ממש קמיה חשיבי ואין ערוך ודמיון כלל ביניהם ח"ו כמו שאין ערוך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי צור לבבי וגו' וכמ"ש לקמן וגם מי שאין מדת אהבה שבנפשו מלובשת כלל בשום תענוג גשמי או רוחני יכול להלהיב נפשו כרשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה ע"י התבוננו' הנ"ל כמ"ש לקמן

יום חמישי כ"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 124, והנה בחי' אהבה זו... עד עמ' 124, כידוע לי"ח]:

75 – ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה, למדנו, שהיא
76 יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס
77 למדריגה השניה שבאהבה (למרות שעל פי סדר, צריך גם כן
להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן
הכלל, שיוכל להגיע לאהבה **זו** בלי הקדמת היראה. וכך אומר
רבנו הזקן:

---

13. פרק כ־כא. **14.** תהלים עג, כה־כו. **15.** בפרק מח.

וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ, פְּעָמִים שֶׁקּוֹדֶמֶת לְיִרְאָה, כְּפִי בְּחִינַת הַדַּעַת הַמּוֹלִידָה, – את האהבה, **כַּנּוֹדַע [שֶׁהַדַּעַת כּוֹלֵל חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, שֶׁהֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה,** – חסד – אהבה, וגבורה – יראה, ו"דעת" כוללת בתוכה את שתיהן ומביאה להתגלות שתיהן; כלומר: ההתקשרות החזקה של ה"דעת" שלו בגדלות ה', מעוררת באדם ומגלה את שני הרגשות של יראה ואהבה, **וּפְעָמִים שֶׁהַחֲסָדִים קוֹדְמִים לְיִרְאָה [וּלְהִתְגַּלּוֹת],** – לפני הגבורות, ובנפש הכוונה שלפעמים מתגלה מהתקשרות הדעת, אהבה **לפני** יראה. **וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְרָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה הַנּוֹלֶדָה בְּלִבּוֹ, בְּזָכְרוֹ אֶת ה' אֱלֹהָיו.** – שלמרות שעד עתה היה רשע ובעל עבירות, ולא היתה לו יראת ה' – בכל זאת נוצרת בו אהבה להקב"ה המביאה אותו לתשובה; **וּמִכָּל־מָקוֹם הֵיְרָאָה גַּם־כֵּן כְּלוּלָה בָּהּ** – באהבה זו עצמה, **מִמֵּילָא,** רַק **שֶׁהִיא** – היראה, **בִּבְחִינַת קַטְנוּת וְהֶעְלֵם,** – בתוך האהבה, **דְּהַיְנוּ יִרְאַת חֵטְא** – בלבד, **לִמְרֹד בּוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָאַהֲבָה הִיא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ.** – בלבו ובמוחו הוא מרגיש רק באהבה להקב"ה. **אַךְ** – ענין זה שהאהבה באה לפני היראה, **זֶהוּ** – רק, **דֶּרֶךְ מִקְרֶה וְהוֹרָאַת שָׁעָה, בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית מֵאֵת ה',** **לְצֹרֶךְ שָׁעָה,** – כדי שהרשע ובעל העבירה יתעורר באהבה להקב"ה ולהיהפך לבעל תשובה, **כְּמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדַיָּא**[16]. – שהיה רשע ובעל עבירות – ולפתע חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה, עד שנשמתו יצאה בתשובתו. הרי שהיתה בכך משום הוראת שעה. כמו שכתוב[17], שר' אלעזר בן דורדייא היה גלגול של יוחנן כהן גדול, ששימש שמונים שנה ככהן גדול ונעשה צדוקי[18] – ועל־ידי שנשמתו גולגלה בר' אלעזר בן דורדייא (שהיה מקודם, כאמור, רשע ובעל עבירות, ולאחר מכן חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה) – נתעלו כל תורתו ומצוותיו של יוחנן כהן גדול[19]. **אֲבָל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַקְּבוּעָה וּתְלוּיָה בִּבְחִירַת הָאָדָם - צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל־יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה בִּבְחִינַת קַטְנוּת עַל־כָּל־פָּנִים, כְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב",** – להימנע מכל עבירה ולקיים כל מצוה, **לְהָאִיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וְאַחַר־כָּךְ יָאִיר עָלֶיהָ אוֹר הָאַהֲבָה [כִּי "וְאָהַבְתָּ" בְּגִימַטְרִיָּא כ' פְּעָמִים "אוֹר", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן:** – חכמה נסתרה] – כלומר בתחילה נדרש אור של תורה ומצוות בנפש האדם, ורק לאחר מכן ביכולת האדם להגיע לאור האהבה.

ליקוטי אמרים

והנה בחי' אהבה זו פעמים שקודמת ליראה כפי בחי' הדעת המולידה כנודע [שהדעת כולל חסדים וגבורות שהם אהבה ויראה ופעמים שהחסדים קודמים לירד ולהתגלות] ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו בזכרו את ה' אלהיו ומ"מ היראה ג"כ כלולה בה ממילא רק שהיא בבחי' קטנות והעלם דהיינו יראת חטא למרוד בו ח"ו והאהבה היא בהתגלות לבו ומוחו אך זהו דרך מקרה והוראת שעה בהשגחה פרטית מאת ה' לצורך שעה כמעשה דר"א בן דורדייא. אבל סדר העבודה הקבועה ותלויה בבחירת האדם צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה בבחי' קטנות עכ"פ בסור מרע ועשה טוב להאיר נפשו האלהית באור התורה ומצותיה ואח"כ יאיר עליה אור האהבה [כי ואהבת בגימטריא ב"פ אור כידוע לי"ח]:

יום שישי כ"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 124, פרק מד והנה כל... עד עמ' סג, צפרא כו'.

פֶּרֶק מד. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, את שתי המדריגות הכלליות שבאהבה: – "אהבה רבה", הבאה מלמעלה. – אדם בכוחות עצמו, אינו מסוגל להגיע על־ידי התבוננות בגדלות ה' למדריגה נעלה זו של אהבה. רק כשהוא זוכה לכך – הוא מקבל אהבה זו מלמעלה בדרך של מתנה; – "אהבת עולם", הבאה על־ידי התבוננות בגדלות ה', על־ידי שיהודי מתעמק ומבין גדלות ה' – הוא מגיע לאותה אהבה.

וְהִנֵּה, כָּל מַדְרֵגַת אַהֲבָה מִשְּׁתֵּי מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ: "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם" - נֶחְלֶקֶת לְכַמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ, – ישנן אין־סוף מדריגות של אהבה, גם במדריגת "אהבה רבה" וגם במדריגת "אהבת עולם", **כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּלֵּיהּ,** – כל אחד לפי שיעורו, מדריגת האהבה בכל אחד היא בהתאם לדרגתו הרוחנית; **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[1] עַל פָּסוּק:**

ליקוטי אמרים

פרק מד והנה כל מדרגת אהבה מב' מדרגות אלו אהבה רבה ואהבת עולם נחלקת לכמה בחי' ומדרגות לאין קץ כל חד לפום

---

16. ראה עבודה זרה יז, ב. **17.** בלקוטי תורה להאריז"ל תהלים, לב. **18.** ראה ברכות כט, א. **19.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה ג"כ מכ' מו"ח אדמו"ר בזה – **ובפרטיות במדרי' האהבה** – הנדפס בסוף קונ' העבודה – דכוונת אדה"ז כאן **לאהבה** דראב"ד. ולכן לא יוקשה מפשטות הסיפור דראב"ד שענינו תשובה – דהא והא צ"ל. וענין התשובה שבזה מבואר מאדה"ז בס' תקס"ב (ז, א. יג, א). ומובן ג"כ דיצאה נפשו בבכי' – דאיך שייך זה **באה"ע**: אלא שזה בא מצד התשובה". **1.** חלק א; קג, ב.

ליקוטי אמרים

שיעורא דיליה כמ"ש בז"הק ע"פ נודע בשערים בעלה דא קב"ה דאיהו אתידע ואתדבק לכל חד לפום מה דמשער בלביה וכו' ולכן נקראי' דחילו ורחימו הנסתרות לה' אלהינו ותורה ומצות הן הנגלות לנו ולבנינו לעשות כו'. כי תורה אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצות בבחי' מעשה משא"כ בדחילו ורחימו שהם לפי הדעת את ה' שבמוח ולב כנ"ל. אך אחת היא אהבה הכלולה מכל בחי' ומדרגות אהבה רבה ואהבת עולם והיא שוה לכל נפש מישראל וירושה לנו מאבותינו. והיינו מ"ש הזהר ע"פ נפשי אויתיך בלילה וגו' דירחים לקב"ה רחימותא דנפשא ורוחא כמה דאתדבקו אילין בגופא וגופא רחים לון וכו'. וז"ש נפשי אויתיך כלומר מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמיתים לכך אויתיך פי' שאני מתאוה ותאב לך כאדם המתאוה לחיי נפשו וכשהוא חלש ומעונה מתאוה ותאב שתשוב נפשו אליו וכן כשהוא הולך לישן מתאוה וחפץ שתשוב נפשו אליו כשיעור משנתו כך אני מתאוה ותאב לאור א"ס ב"ה חיי החיים האמיתיים להמשיכו בקרבי ע"י עסק התורה בהקיצי משנתי

1 "נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעֲלָהּ"[2] - ש"בעלה" "דָּא קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,
2 – הקב"ה נקרא "בעל" של כנסת ישראל – ו"בעלה", הקב"ה,
3 "נודע בשערים" – דְּאִיהוּ אִתְיַדַּע וְאִתְדַּבֵּק – הוא "נודע", נרגש
4 ומתדבק, ב"שערים" – לְכָל חַד לְפוּם מַה דְּמְשַׁעַר בְּלִבֵּיהּ
5 וְכוּ'". – לכל אחד כפי
6 שהוא "משער" ו"תופס"
7 בלבו. כך, ששני אנשים
8 שעומדים שניהם באותה
9 מדריגה כללית של
10 אהבה, ובכל זאת קיים
11 הבדל בדרגות הפרטיות.
12 וְלָכֵן נִקְרָאִים דְּחִילוּ
13 וּרְחִימוּ - יראה ואהבה,
14 "הַנִּסְתָּרוֹת לַה'
15 אֱלֹהֵינוּ"[3], – כי מדריגת
16 האהבה של יהודי אחד,
17 מוסתרת לגבי יהודי אחר,
18 היות ואין הוא עומד
19 באותה מדריגה, וְתוֹרָה
20 וּמִצְוֹת - הֵן "הַנִּגְלוֹת
21 לָנוּ וּלְבָנֵינוּ לַעֲשׂוֹת
22 כוּ'", – ואילו תורה
23 ומצוות הן גלויות ושוות
24 לכל אחד, כִּי תּוֹרָה אַחַת
25 וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכֻלָּנוּ,
26 בְּקִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה
27 וּמִצְוֹת בִּבְחִינַת מַעֲשֶׂה,
28 – בעשיית וקיום כל התורה והמצוות, משתווים כל בני ישראל
29 – אותה צורה של תפילין ואותו אופן של הנחה שוה אצל הגדול
30 שבגדולים שבישראל, ואצל היהודי הנחות ביותר בישראל.
31 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – שונה הדבר ביחס ליראה
32 ואהבה, שֶׁהֵם לְפִי הַדַּעַת אֶת ה' שֶׁבְּמֹחַ וָלֵב, – בכך שונה
33 אחד מן השני: יש מי שידיעתו באלקות גדולה ועמוקה יותר ולכן
34 יראתו ואהבתו את ה' גדולות יותר, ויש אשר ידיעתו פחותה
35 יותר, ולכן גם יראתו ואהבתו את ה' הן במדריגה פחותה יותר,
36 כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שההבדל בין
37 "אהבה רבה" ל"אהבת עולם" הוא: "אהבה רבה" היא אהבה
38 הבאה מלמעלה, והאדם בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע
39 אליה, ואילו "אהבת עולם" היא אהבה שאדם מגיע אליה
40 על־ידי העבודה של השגה והתבוננות בגדלות ה'. כאן מוסיף
41 רבנו הזקן שקיימת אהבה כזו הכוללת בתוכה את שתי
42 המדריגות האמורות: יש בה מדריגת "אהבה רבה", בכך שהיא
43 באה לכל יהודי בנשמתו מלמעלה בתור ירושה מן האבות, אך
44 כדי לגלות אהבה זו, יש להזדקק להבנה ולהתבוננות בגדלות
45 ה', שזוהי כבר בחינת ודרגת "אהבת עולם", שכאמור, מתגלה
46 על־ידי עבודת האדם. ובלשון ה"תניא": אַךְ אַחַת הִיא אַהֲבָה
47 הַכְּלוּלָה מִכָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת
48 עוֹלָם", – ישנה אהבה יחידה ומיוחדת, הכוללת בתוכה כל
49 בחינות ומדריגות "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", וְהִיא שָׁוָה לְכָל
50 נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וִירֻשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ; – בנשמה הקדושה,
51 שכל אחד מישראל ירש מן האבות, ישנה אהבה זו. וְהֵינוּ, מַה
52 שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר עַל פָּסוּק[4]:
53 "נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ בַּלַּיְלָה
54 וְגוֹ'" – [ה"זוהר"[5] מדייק,
55 שלפי פירושו הפשוט של
56 הפסוק, אין הלשון
57 מדוייקת: אם מדובר על
58 הנפש בלשון נסתר
59 ("נפשי"), היה עליו לומר
60 "נפשי אִוֻּתֵךָ", כלומר:
61 נפשי תאבה לך, ואם לאו
62 היה צריך לומר: "אני
63 אויתיך" – אני תאב לך,
64 כיצד הוא מתחיל
65 ב"נפשי", ועובר מיד אל
66 עצמו, כמדבר בעדו,
67 ואומר "אויתיך" – כלומר:
68 אני תאב לך? – ומפרש
69 ה"זוהר" שהמלה "נפשי"
70 מוסבת על הקב"ה, שהוא
71 הנפש של כל דבר, ואליו
72 פונה ואומר יהודי: "נפשי"
73 – מפני שאתה הוא הנפש
74 שלי, לכן – "אויתיך" – אני
75 תאב לך]. "דִּירֲחִים לְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא רְחִימוּתָא דְּנַפְשָׁא
76 וְרוּחָא – על יהודי לאהוב את הקב"ה אהבת נפש ורוח, כְּמָה
77 דְּאִתְדַּבְּקוּ אִילֵּין בְּגוּפָא, וְגוּפָא רָחִים לוֹן וְכוּ'". – כמו
78 שהנפש והרוח מתדבקות בגוף, והגוף אוהב אותן וכו'. וְזֶהוּ
79 שֶׁכָּתוּב: "נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ", כְּלוֹמַר: מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה ה' "נַפְשִׁי"
80 וְחַיֵּי הָאֲמִתִּיִּים, לְכָךְ "אִוִּיתִךָ", – אני תאב לך; פֵּרוּשׁ, שֶׁאֲנִי
81 מִתְאַוֶּה וְתָאֵב לְךָ כְּאָדָם הַמִּתְאַוֶּה לְחַיֵּי נַפְשׁוֹ, וּכְשֶׁהוּא
82 חָלָשׁ וּמְעֻנֶּה מִתְאַוֶּה וְתָאֵב שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו, - שלאמתו
83 של דבר, תענוג החיים הוא התענוג הגדול ביותר של האדם,
84 כמו שאנו רואים, שאדם יוותר על כל התענוגים, כדי שיחיה.
85 הרי מובן הדבר, שתשוקת ותענוג החיים גדולים וחזקים יותר
86 מכל התענוגים; אלא, היות ו"תענוג תמידי – אינו תענוג", אדם
87 אינו חש ומרגיש בתענוג תמידי, לכן אין הוא מרגיש בתענוג
88 הגדול שבחיים. אך, בשעה שהוא חלש או עייף, ואין החיות אז
89 אצלו בהתגלות כמו שצריך להיות – אז הוא חש בתשוקה
90 לחיים. וְכֵן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִישֹׁן – שאז החיות היא בהתעלמות,
91 שכן "שינה – אחד משישים במיתה"[6], ולכן האדם אז, מִתְאַוֶּה
92 וְחָפֵץ שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו כְּשִׁעֻיּוֹר מִשְׁנָתוֹ - כָּךְ אֲנִי מִתְאַוֶּה
93 וְתָאֵב לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, – שהוא, חַיֵּי הַחַיִּים
94 הָאֲמִתִּיִּים, לְהַמְשִׁיכוֹ בְּקִרְבִּי עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה בַּהֲקִיצִי

---

2. משלי לא, כג. **3.** דברים כט, כח. **4.** ישעי' כו, ט. **5.** חלק ג; סח, א. **6.** ברכות נז, ב.

מִשְׁנָתִי בַּלַּיְלָה, – את אור אין־סוף, חיי החיים האמיתיים, תאב אני להמשיך בקרבי על־ידי התורה, **דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – שכן התורה והקב"ה הם דבר אחד, ועל־ידי לימוד תורה אמשיך בקרבי אור אין־סוף – כלומר: דרגת האהבה הנידונה עתה מביאה את האדם ללימוד התורה, שעל־ידי הלימוד מתאחדים ומתדבקים בהקב"ה. וכמו שבחיות האלקית, המחיה את העולם בכלל, ישנה התחדשות תמידית ("המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"), ולגבי תורה בפרט, הרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" – הרי שהאהבה והתשוקה לחיות האלקית שאדם ממשיך בקרבו על־ידי לימוד התורה, צריכה להיות, כמו זו של אדם החש שהוא זקוק לחיות מחודשת, שאז התשוקה לחיות היא חזקה וגלויה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר שָׁם: "דְּכָעֵי בַּר נַשׁ מֵרְחִימוּתָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְמִיקַם בְּכָל לֵילָא, לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּפֻלְחָנֵהּ עַד צַפְרָא כו'".** – מחמת אהבתו להקב"ה, על האדם לקום בכל לילה ולעסוק בעבודתו, עבודת ה', עד לבוקר. זוהי משמעות האהבה של "נפשי אויתיך" – האהבה שיש ליהודי לאלקות, להקב"ה, כשהוא חש שהקב"ה הוא נפשו וחיותו האמיתית, שהרי אהבה זו ישנה בנשמתו של יהודי בירושה מן האבות, ועליו לגלותה על־ידי התבוננות עמוקה ותכופה, איך הקב"ה הוא מקור חיינו – כפי שיוסבר בהמשך הפרק.

ליקוטי אמרים

בלילה דאורייתא וקב"ה כולא חד. כמ"ש הזהר שם דבעי בר נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילא לאשתדלא בפולחניה עד צפרא כו'.

יום שבת קודש כ"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סג, ואהבה רבה וגדולה... עד עמ' 136, נעשה טבע.

וְאַהֲבָה רַבָּה וּגְדוֹלָה מִזּוֹ, – עוד ישנה אהבה רבה, שהיא למעלה מהאהבה האמורה, שהיא אהבת "נפשי אויתיך", אהבה להקב"ה בדוגמת האהבה לחיים, מפני שהקב"ה הוא חיי החיים, אשר כאמור, היא ישנה בכל אחד מישראל, בירושה מן האבות – ובכן: קיימת אהבה גדולה מזו – **וְהִיא מְסֻתֶּרֶת גַּם־כֵּן בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בִּירֻשָּׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ, הִיא, מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא'[7]: "בְּבָרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוּי וְאִמֵּיהּ, דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִנַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ וְרוּחֵיהּ כו'",** – עבודתו של משה רבנו להקב"ה היתה, כעבודת בן לאביו ואמו, שהוא אוהב אותם יותר מאשר את עצמו, את גופו, נפשו ורוחו. וכפי שה"זוהר" מסיים שם: הוא מוסר את נפשו עבור אביו ואמו, לפדות אותם משביים – עבודה ואהבה כאלו, היו במשה רבנו, וגם בכל אחד מישראל ישנה בנפשו אהבה מסותרת כזו – **כִּי "הֲלֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ".** – כלומר: כמו במשה רבנו שאהבתו היתה מפני שהקב"ה הוא אביו, כך יש גם בכל יהודי סוג אהבה כזו, שהרי הקב"ה הוא אביו של כל יהודי. – אהבה זו היא למעלה מהאהבה הקודמת, שהרי אהבת "נפשי אויתיך", שבהיותה כמו אהבה לחיים, מחייבת רק באותה מדה שהיא קשורה לחיים, אך אינה מחייבת מסירות נפש שהיא ההיפך מחיים; ואילו, האהבה, אודותה אנו לומדים כעת, מחייבת גם מסירות נפש, כמו אהבת בן לאביו ולאמו שאינה מדודה באופן שחייו קודמים לחייהם, אלא אהבתו אליהם איננה מוגבלת, והוא מוכן גם למסור את נפשו עבור אביו ואמו. **וְאַף כִּי מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת לְהַשִּׂיג אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף מִמַּדְרֵגַת אַהֲבַת "רַעְיָא מְהֵימְנָא",** – מאהבת משה רבנו, אם כן, כיצד אומרים, שלכל יהודי יש בנשמתו אהבה כזו כמו שהיתה למשה רבנו? – התשובה לכך היא: **מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי אֲפֵם קָצֵהוּ וְשֶׁמֶץ מִנֶּהוּ מֵרֹב טוּבוֹ וְאוֹרוֹ** – של משה רבנו, **מֵאִיר לִכְלֻלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'תִקּוּנִים'[8], דְּאִתְפַּשְׁטוּתֵיהּ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא לְאַנְהָרָא לוֹן וְכו'.** – התפשטותו של משה רבנו ישנה בכל דור ודור להאיר לבני ישראל שבאותו דור. ומכיוון שבכל דור ישנה התפשטות ממשה רבנו המאירה בכל יהודי, הרי שמהתפשטות הטוב והאור ממשה רבנו, מתהווה אהבה, שישנה בכל יהודי בירושה מאבותינו, כאופן אהבתו של משה רבנו[9]. **רַק שֶׁהֲרָה זוֹ** – מנשמת משה רבנו לכל אחד מישראל בכל דור, **הִיא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם גָּדוֹל בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,**

ליקוטי אמרים

ואהבה רבה וגדולה מזו והיא מסותרת ג"כ בכל נפש מישראל בירושה מאבותינו היא מ"ש בר"מ כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה כו' כי הלא אב אחד לכולנו. ואף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף ממדרגת אהבת רעיא מהימנא. מ"מ הרי אפם קצהו ושמץ מנהו מרב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור כמ"ש בתיקונים דאתפשטותיה בכל דרא ודרא לאנהרא לון וכו' רק שהארה זו היא בבחי' הסתר והעלם גדול בנפשות כל בית ישראל

---

7. זהר חלק ג; רפא, א. 8. ראה זהר חלק ג. רטז, ב; רעג, א. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד דמי שהוא חכם, פועל זה –

וּלְהוֹצִיא אַהֲבָה זוֹ הַמְסֻתֶּרֶת מֵהֶעְלֵם וְהַסְתֵּר אֶל הַגִּלּוּי,
לִהְיוֹת בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמוֹחוֹ – שאהבה זו תהיה מורגשת
במוח – לֹא נִפְלֵאת וְלֹא
רְחוֹקָה הִיא, אֶלָּא קָרוֹב
הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ
וּבִלְבָבְךָ. – מהי משמעות
הקירבה על־ידי הפה ועל־
ידי הלב? – דְּהַיְנוּ, לִהְיוֹת
רָגִיל עַל לְשׁוֹנוֹ וְקוֹלוֹ
לְעוֹרֵר כַּוָּנַת לִבּוֹ וּמוֹחוֹ,
– שהרי, "קול מעורר
הכוונה" – הדיבור והקול
מעוררים את כוונת הלב והמוח,
לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחַיֵּי
הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי הוּא אָבִינוּ מַמָּשׁ הָאֲמִתִּי
וּמְקוֹר חַיֵּינוּ, וּלְעוֹרֵר
אֵלָיו הָאַהֲבָה כְּאַהֲבַת
הַבֵּן אֶל הָאָב. וּכְשֶׁיִּרְגִּיל
עַצְמוֹ כֵּן תָּמִיד - הֲרֵי
הַהֶרְגֵּל נַעֲשֶׂה טֶבַע. –
אותו רגש, שהקב"ה הוא
אביו ושצריכים לאהוב
אותו כמו שבן אוהב את
אביו – נעשה בו דבר
טבעי.

ליקוטי אמרים

ולהוציא אהבה זו המסותרת מההעלם וההסתר אל הגילוי להיות בהתגלות לבו ומוחו לא נפלאת ולא רחוקה היא אלא קרוב הדבר מאד בפיך ובלבבך דהיינו להיות רגיל על לשונו וקולו לעורר כוונת לבו ומוחו להעמיק מחשבתו בחיי החיים א"ס ב"ה כי הוא אבינו ממש האמיתי ומקור חיינו ולעורר אליו האהבה כאהבת הבן אל האב. וכשירגיל עצמו כן תמיד הרי ההרגל נעשה טבע.

דאם נמשך **בטבע** למדת האהבה (או הגבורה ורחמים) פועלים הם בחכמה; מי שפעל בעצמו ביטול — פועלים הנ"ל בביטול וכיו"ב. וכמובן ג"כ מספ"י (דמדבר ג"כ באהבה זו — כמבואר בקונ' עה"ח, עבודה) — ובזה מובן ג"כ דמביא כאן גם ריש ל' הזהר **דאשתדל בתר אבוי** — דאם הי' הכוונה כאן שאהבת משה **עצמה נעשית** (שמץ ממנה) אהבתו — הול"ל כבר כו' דרחים לון כו', - אלא דמשה בתור רועה ממשיך דעת (ואתפשטותי' — ג"כ בזה, ומעיקר מהותו — חכ' וביטול) ואהבה — היא מאברהם".

המשך ביאור במס' בכורות ליום שלישי עמ' ב

שאם יחזיר לגוי את העבודה זרה ויקבל ממנו בחזרה את מעותיו, יראה כאילו הישראל מוכר את העבודה זרה שבידו לגוי. לפיכך, **רֵישָׁא דְּלָא יָהִיב זוּזֵי** – שמדובר שלא נתן הישראל מעות לגוי, **לֹא מִיחַזֵּי** [–לא נראה] **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל,** כלומר, יכול לחזור בו, שכן כשמחזיר לגוי את העבודה זרה אינו מקבל ממנו כלום, ואין זה נראה כאילו מוכר לו את העבודה זרה שבידו, אבל **סֵיפָא דְּיָהִיב זוּזֵי** – שמדובר שכבר נתן הישראל מעות לגוי, **מִיחַזֵּי** [–נראה] **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל,** כלומר, אינו יכול לחזור בו, לפי שבחזרתו נראה כאילו מוכר לגוי את העבודה זרה שבידו, ומטעם זה נקט התנא בסיפא מתן מעות, אף שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל.

חוזרת הגמרא לבאר את שיטת אביי: **וְאַבַּיֵי אָמַר לָךְ** – ואביי יתרץ את קושיית רבא שאם נחשב מקח זה למקח טעות מהו ההבדל שבין הרישא לסיפא, שרק **בְּרֵישָׁא** יכול הישראל לחזור בו משום **מָקַח טָעוּת, דְּלֹא יָדַע** – לפי שלא ידע שיש ביניהן חתיכות של עבודה זרה, **דְּהָא לֹא יָהִיב לֵיהּ זוּזֵי** – שהואיל ולא נתן לו עדיין את המעות לא בדקן, שכן אין דרכם של הסוחרים לבדוק את הסחורה עד שעת מתן מעות. אבל **בְּסֵיפָא לָאו מָקַח טָעוּת הוּא** – אינו יכול לחזור בו משום מקח טעות, **דְּכֵיוָן דְּיָהִיב זוּזֵי, כִּי קָא מָשִׁיךְ אִיבָּעֵי לְעַיּוּנֵי וַהֲדַר מִימְשָׁךְ** – שכן מאחר שכבר נתן את המעות, היה עליו לבדוק את החתיכות קודם שמשך אותן, והואיל שלא בדק אותן, מחל בכך על הטעות שהיתה במקחו, ולפיכך קנה במשיכתו את החתיכות בקנין גמור.

רב אשי מבאר את הברייתא באופן אחר: **רַב אַשִּׁי אָמַר, מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה, סֵיפָא נַמִּי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה,** כלומר, מדובר בברייתא שלא קיבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל, ומחמת כן נאמר ברישא שאף על פי שמשך יכול לחזור בו כל זמן שלא נתן מעות, לפי שאין ישראל קונה מן הגוי במשיכה אלא במעות, וכמו שאמר רבי אושעיא. וממה שמפורש ברישא שמשיכה אינה קונה, מבואר שגם הסיפא מתפרשת שמשיכה אינה קונה. ומה ששנינו בסיפא 'ואם משנתן מעות משך יוליך לים המלח', שמשמע שלא קנה בלי משיכה, אינו קשה על רבי אושעיא, לפי שבאמת גם אם לא משך אינו יכול לחזור בו מאחר שנתן מעות, **וְאַיְּידֵי** [–ואגב] **דְּתָנָא רֵישָׁא מָשַׁךְ, תָּנָא סֵיפָא נַמִּי מָשַׁךְ** – ומה שנקט התנא בסיפא 'משך', הוא לאו דווקא, אלא הואיל וברישא נקט שמשך, נקט גם בסיפא שמשך.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בברייתא באופן שקיבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל: **רַבִּינָא אָמַר, מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה, רֵישָׁא נַמִּי מְשִׁיכָה קוֹנָה** – ממה שמבואר בסיפא שהקנין המועיל לישראל מן הגוי הוא משיכה, והיינו מפני שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, יש ללמוד שגם ברישא הקנין המועיל הוא משיכה, **וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר** – וכך היא כוונת התנא ברישא 'אם עד שלא נתן מעות משך, יחזיר', **אִם לֹא נָתַן** הישראל את המעות, **וְגַם לֹא מָשַׁךְ** את הגרוטאות, **יַחֲזוֹר** – יכול הישראל לחזור בו מן המקח.

שואלת הגמרא: אם מדובר שעדיין לא נעשה שום קנין, **מַאי יַחֲזוֹר** – ממה יש לו לחזור. משיבה הגמרא: **יַחֲזוֹר בִּדְבָרִים** – יחזור בו ממה שהסכימו הישראל והגוי בדיבורם לעשות מקח זה, ואין הישראל חייב לעמוד בדיבורו.

מבאר רבינא את החידוש של הרישא: **קָסָבַר** – התנא של הברייתא, שהוצרך להשמיענו שאין הישראל חייב לעמד בדיבורו סובר, **דְּבָרִים יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְּרֵי אֲמָנָה** – החוזר בו ממקח שהוסכם עליו בדברים בלבד, הרי זה 'מחוסר אמנה', **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלה אינם אלא במקח של **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, דְּקָיְימוּ בִּדְבוּרַיְיהוּ** – שדרכם לעמוד בדיבורם, **אֲבָל** במקח של **יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, דְּאִינְהוּ לֹא קָיְימִי בִּדְבוּרַיְיהוּ** – שהגויים עצמם אינם עומדים בדיבורם, **לֹא** – גם הישראל שהסכים עמו, אם חוזר בו אינו 'מחוסר אמנה'.

יום ראשון

יום רביעי — כג ניסן, אסרו חג [בחו"ל], שמונה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כל . . . סא לי"ח.

עס איז פאראן דער ענין וואָס אחש"פ איז דער גילוי פון משיח, וואָס איז שייך לכל ישראל. פסח איז דאָך דער מדלג און ליל שמורים, און בכלל הערט זיך חרות'דיק, און נאָכדעם פאלט מען אריין אין וועלט, איז דאָס איז דער גילוי פון משיח, דער תוקף וואָס עס גיט אז מ'זאָל קענען געהן אין וועלט.

יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא גִּלּוּי שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁשַּׁיָּךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל. פֶּסַח הוּא הֲרֵי הַ'מְדַלֵּג' וְ'לֵיל שִׁמּוּרִים'. וּבִכְלָל, הַהַנְהָגָה הִיא שֶׁל בֶּן חוֹרִין, וְאַחַר מִכֵּן נוֹפְלִים לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - הֲרֵי זֶה הוּא הַגִּלּוּי שֶׁל מָשִׁיחַ, הַתֹּקֶף הַנִּתָּן כְּדֵי לְאַפְשֵׁר הַהֲלִיכָה בָּעוֹלָם.

יום שני

יום חמישי — כד ניסן, תשעה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: ועוד זאת . . . סא ידיו וכו'.

נוֹהֲגִים שֶׁאֵין מְבָרְכִים שֶׁהֶחֱיָנוּ בִּימֵי סְפִירַת הָעֹמֶר.

לא טוב האָבען מיר אלע. שעיר לעזאזל איז געווען אן עבודה אין בית המקדש. ווי באַלד א נברא איז דאָ לא טוב, דארף מען עס אוועקשיקען אין ארץ גזרה.

'לֹא טוֹב' יֵשׁ לְכָלְנוּ. שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל הָיָה עֲבוֹדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מִכֵּיוָן שֶׁ[נִּבְ]נִּבְרָא יֶשְׁנוֹ 'לֹא טוֹב', יֵשׁ לְשַׁלְּחוֹ לְאֶרֶץ גְּזֵרָה.

יום שלישי

יום ששי — כה ניסן, עשרה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וגם להיות . . . כמ"ש במ"א.

הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל אָדָם לְפִי מַהוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִנְקֹב מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ לִלְטֹשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת וְעוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת מְלֶאכֶת אֲפִיַּת לֶחֶם - וּמוּבָן דְּגִמַת כָּל זֶה בַּעֲבוֹדָה - הֲגַם שֶׁהִיא עֲבוֹדָה וּמְלָאכָה הַנִּצְרֶכֶת בִּמְאֹד, בְּכָל זֶה לְחֵטְא יֶחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא.

יום רביעי

שבת — כו ניסן, יא לעומר — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.
יוֹם הִתְוַעֲדוּת. הַפְּטוֹרָה: הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק מג. והנה . . . 124 לקמן.

משיחת אאמו"ר: חסידות מאָנט אז ורחץ את בשרו במים ולבשם. ד. ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסוואַשען דעם בשר, און אראָפּשווייַנקען דעם את בשרו, את הטפל

לבשרו, די אלע רגילות׳ן, וועלכע בשר מאַכט, און דאן קען מען ערשט אָנטאָן די בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה בגדי קדש הם, דאָס איז בגדים וועלכע מען האָט געגעבען מן הקדש, אבער דער ורחץ במים את בשרו דאָס דארף מען אליין. לבושי הנפש דאָס גיט מען מלמעלה, אָבער אָפּוואַשען דעם טפל וואָס ווערט פון בשריות און דעם בשר אליין מאַכען פאר א בשר קדש, דאָס איז נאָר בכח עצמו. און דאָס מאנט חסידות, און אויף דעם האָט רבינו הגדול געהאַט מסירות נפש. ער האָט געעפענט דעם צנור פון מס"נ אויף עבודת ה׳ בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס, חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

מִשִּׁיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: חֲסִידוּת תּוֹבַעַת שֶׁ"וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וּלְבֵשָׁם". זֹאת אוֹמֶרֶת: הַשְּׂכָלַת הַחֲסִידוּת בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּרְחַץ הַבָּשָׂר, וְתִשְׁטֹף אֶת הָ"אֶת בְּשָׂרוֹ", אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ, כָּל הַהֲרְגֵלִים שֶׁהַבָּשָׂר מַרְגִּיל, וְרַק אָז אֶפְשָׁר כְּבָר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ. מַחְשֶׁבֶת וְדִבּוּר חֲסִידוּת, וְהַנְהָגָתָם שֶׁל חֲסִידִים בְּהִתְבּוֹנְנוּת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם"; אֵלּוּ בְּגָדִים שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַקֹּדֶשׁ. אַךְ אֶת הַ"וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ", יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לְבַד. לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ נִתָּנִים מִלְּמַעְלָה, אַךְ רְחִיצַת הַטָּפֵל שֶׁנּוֹצָר מֵהַבְּשָׂרִיּוּת, וְלַהֲפֹךְ אֶת הַבָּשָׂר לִבְשַׂר קֹדֶשׁ - זֶהוּ רַק בְּכֹחַ עַצְמוֹ. וְזֹאת תּוֹבַעַת הַחֲסִידוּת, וְעַל כָּךְ הָיְתָה לְרַבֵּנוּ הַגָּדוֹל מְסִירוּת נֶפֶשׁ. הוּא פָּתַח אֶת צִנּוֹר מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ עֲבוּר עֲבוֹדַת ה׳ בִּתְפִלָּה, כְּדֵי לִהְיוֹת קְשׁוּרִים לְעַצְמוּת אֵין־סוֹף. חֲסִידוּת מְצִיבָה חָסִיד פָּנִים אֶל פָּנִים מוּל עַצְמוּת אֵין־סוֹף.

יום חמישי

יום ראשון — **כז ניסן, יב לעומר** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, פ׳ ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: והנה בחי׳ . . . לי"ח.

דְּבָרִים הַמַּתְּרִים, אִם עוֹשֶׂה אוֹתָם לַהֲנָאָתוֹ - הֵם רַע גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ [הַזָּקֵן] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (תַּנְיָא פֶּרֶק ז) . לְפִי דְּקַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ. צָרִיךְ לְהַכְנִיס קְדֻשָּׁה בַּדְּבָרִים הַמַּתְּרִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תַּכְלִית שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת יִרְאַת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום שישי

יום שני — **כח ניסן, יג לעומר** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: פרק מד. והנה כל . . . סג צפרא כו׳.

הַחֲסִידִים שָׁאֲלוּ אֶת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: אֵיזֶה עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, אַהֲבַת ה׳ אוֹ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל? וַיַּעַן: אַהֲבַת ה׳ וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת חֲקוּקוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ רוּחוֹ וְנַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב: "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם, אָמַר ה'", הֲרֵי דִּגְדוֹלָה אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דְּאוֹהֵב מַה שֶׁהָאָהוּב אוֹהֵב.

שבת קודש

יום שלישי — כט ניסן, יד לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ואהבה רבה . . . 126 טבע.

הַקְדָּמַת הַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה" עַל ג' פָּרָשִׁיּוֹת [=סֵפֶר דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל שָׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה], "לְהָבִין עִנְיַן נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה כְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ", הוּא מַאֲמָר שֶׁאָמְרוּ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִפְנֵי הַ"צֶּמַח צֶדֶק", וַחֲזָרוֹ הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לְפָנָיו, וַיֹּאמֶר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: נוּ, הַטְעָמָה? וַיִּכְתֹּב הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הֲנָחָה עִם הַגָּהוֹת בַּמֶּקֶף. רַבֵּנוּ הִגִּיהַּ הַהֲנָחָה, וַיְצַוּוּ לְהַכְנִיס הַהַגָּהוֹת בִּפְנִים הַמַּאֲמָר. עַל פִּי הַצָּעַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] בָּחֲרוּ בְּמַאֲמָר זֶה בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְהַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה".

המשך ביאור במס' בכורות ליום שישי עמ' א

כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן – שנינו בברייתא כמו שאמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה, מִנַּיִן לִתְמוּרַת פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין שהמירם לאחר שנפדו, שאינה ראויה להקרבה, שֶׁמֻּתָּה – מניחים אותה למות, ואין אומרים שתרעה עד שיפול בה מום ותיפדה ותהיה ראויה לאכילה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב הנאמר בענין הבהמות האסורות באכילה (ויקרא יא ד) 'אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וגו' טָמֵא הוּא לָכֶם', ודורשים ללמוד ממנו שיש בהמה שיש לה סימני טהרה שנאמרו בבהמות, ואף על פי כן היא אסורה באכילה, ולכן מניחים אותה למות, ובהמה זאת היא תמורת פסולי המוקדשים שנפדו.

הגמרא מקשה על דרשת הברייתא: הַאי, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת – פסוק זה אינו פנוי לדרשה, שכן נצרך הוא לדרוש ממנו את דין 'חמש חטאות המתות', כלומר, חמשה מיני חטאות פסולות השנויות בתמורה. ומפסוק זה, המלמד שיש בהמות שיש להן סימני טהרה ואסורות באכילה, למדים שאין אומרים שאותן חמש חטאות ירעו עד שיפול בהן מום ויצאו לחולין על ידי פדייה, אלא אסורים הם לעולם ולכן מניחים אותן למות.

מתרצת הגמרא: הַהוּא, מִ'מַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה טָמֵא' נָפְקָא – דין זה של 'חמש חטאות המתות', נלמד ממה שנאמר באותו פסוק, 'וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה וגו' טָמֵא הוּא'. וממה שנאמר 'מִמַּעֲלֵה הַגֵּרָה', דורשים את דין תמורת פסולי המוקדשים.

מביאה הגמרא ראיה לתירוץ: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כן בברייתא, שלמדים את חמש החטאות מן הכתוב הזה, מִנַּיִן לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת – מנין שדין חמש החטאות הפסולות הוא שמניחים אותן למות, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה וגו' טָמֵא'.

הגמרא מבארת מדוע צריך ללמוד מדרשה את דין 'חמש חטאות המתות'. מקשה הגמרא: והרי דין זה של חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת, הִילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ – דבר זה מסורת בידינו הלכה למשה מסיני, ואין צריך לדרוש זאת מפסוק. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כִּי אֲתָא קְרָא לִתְמוּרַת אָשָׁם – הפסוק 'ממפריסי הפרסה' בא ללמד על תמורת האשם שתרעה עד שיפול בה מום, ואז יקנו מדמיה קרבנות ציבור.

מקשה הגמרא על כך: תְּמוּרַת אָשָׁם נַמִּי הִילְכְתָא הִיא, כלומר, גם למה שתמורת האשם רועה עד שיפול בה מום אין צריך דרשה, שכן כך נמסרה בידינו הלכה למשה מסיני 'כֹּל שֶׁבַּחַטָּאת מֻתָּה, בְּאָשָׁם רוֹעֶה' – כל פסול שאם אירע בחטאת דינו שיניחו אותה למות, אם אירע כן באשם דינו שירעה עד שיפול בו מום, ואז ימכר ויקנו מדמיו קרבנות ציבור לקיץ המזבח. וכיון שאחד מן הפסולים שהחטאת מתה עבורם היא תמורה, הרי שבאשם התמורה רועה, ואם כן אין צריך פסוק לדין זה.

הגמרא חוזרת לבאר כדבריה הקודמים שצריך פסוק ללמד על חטאות המתות: אֶלָּא לְעוֹלָם הפסוק 'ממפריסי הפרסה', בא ללמד על חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת, כמו שנאמר מקודם, וְאִצְטְרִיךְ קְרָא וְאִצְטְרִיךְ הִילְכְתָא, כלומר, הפסוק וההלכה למשה מסיני שניהם נצרכים. דְּאִי מִקְּרָא, הָוָה אָמִינָא לִרְעָיָיה – שאם היה לנו רק את הדרשה מן הפסוק, הייתי יכול לומר שהפסוק משמיענו שחמש החטאות רועות עד שיפול בהן מום, אבל לא יניחו אותן למות, קָא מַשְׁמַע לָן הִילְכְתָא לְמִיתָה – לכך משמיעה אותנו ההלכה למשה מסיני שאין הדבר כן, אלא מניחים אותן למות. וְאִי מֵהִילְכְתָא, הָוָה אָמִינָא הֵיכָא דַּעֲבַד אִיקָּרֵי [–עשה במקרה שלא כדין], וְאָכַל מֵהָנֵי חָמֵשׁ חַטָּאוֹת, אִיסּוּרָא אִיכָּא, לָאו לֵיכָּא – ואם היה לנו רק את ההלכה למשה מסיני, הייתי יכול לומר שאף שחייבים להניח את החטאות למות והן אסורות באכילה, מכל מקום אם עשה במקרה שלא כדין ואכל מהן אינו עובר ב'לא תעשה', קָמַשְׁמַע לָן דְּאִיכָּא לָאו – לכך משמיענו הפסוק שאין הדבר כן, אלא עובר על איסור 'לא תעשה', שכן בתחילת הפסוק נאמר 'אך את זה לא תאכלו' וגו'. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, שאכן לא היתה התורה צריכה לכתוב 'ממפריסי הפרסה', עבור דין חטאות המתות, לפי שדינם מסורת בידינו הלכה למשה מסיני, אלא שהתורה כתבה כן, כדי לְאַקּוּשֵׁי דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי גֵּרָה לְדָבָר הַבָּא מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה – להקיש מה שנלמד מן הכתוב 'ממעלי הגרה', כלומר תמורת פסולי המוקדשים אחר שנפדו, למה שנלמד מן הכתוב 'ממפריסי הפרסה', כלומר חמש חטאות המתות, והיקש זה בא ללמד מַה לְהַלָּן בְּמִיתָה, אַף כָּאן בְּמִיתָה – כשם ששם, בחמשת החטאות, דינן שמניחים אותן למות, וכמו שנתקבלה בידינו ההלכה למשה מסיני, כך גם בתמורת פסולי המוקדשים הדין הוא שמניחים אותה למות.

משנה

משנתנו מוסיפה ללמד בענין שותפות ושייכות שיש לגוי בבהמות ישראל, הפוטרת מן הבכורה:

הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים – ישראל שקיבל בהמות מגוי במחיר קצוב, על מנת לשלם לו אותו סכום עד מועד מסוים, כגון עד עשר שנים, בין אם ימותו הבהמות ובין אם יוולו, ובולדות שיוולדו עד אותו מועד או עד שישלם לו את דמי הבהמות יחלקו ביניהם.

האם המלח נחשב כמים?

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

הלכות מקואות פרק ז, הלכה ג: וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד... וְהַמֶּלַח... כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם.

מבואר מדברי הרמב"ם שדין המלח כמים, ולכן הוא מצטרף להשלים את שיעור המקווה.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) "אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת הרי הן כמי פירות לא מתטמאין ולא מכשירין", הרי שהמלח אינו נידון כמים אלא כמי פירות, עליהם כתב הרמב"ם להלן (ה"ח) שאינם מצטרפים לשיעור המקווה!

ושאלה דומה מתעוררת בדברי ה'טור': בהלכות חמץ ומצה מבואר שדין מי פירות שונה מדין המים לקולא ולחומרא. מצד אחד, מי פירות ללא תערובת מים אינם מחמיצים את העיסה. ומאידך, מי פירות המעורבים עם מים מזרזים את תהליך החימוץ ואין לערבם בעיסת המצות. וכתב הטור (או"ח סי' תסב) שדין המלח כמי פירות, ולכן אם נמצא במלח גרגיר חיטה שהתלחלח על ידי המלח אין חשש חמץ.

ואילו במקום אחר (סי' תנה) כתב שאין להימנע מנתינת מלח במים באפיית המצות ואם־כן דין המלח כמים, כי אם הוא כמי פירות אסור לערבו עם המים!

ויש לבאר:

המלח בפני עצמו דינו כמי פירות, אך כשהוא מתערב עם המים, הרי הוא בטל בהם וחוזר לטבעו המקורי והרי מקורו מהמים, ולכן בכל אופן דינו לקולא. כאשר הוא מתערב עם חיטה ללא מים, הרי הוא כמי פירות ואינו מחמיץ, ואילו כאשר הוא מתערב בעיסה יחד עם המים אין לדון אותו כמי פירות המזרזים את החימוץ אלא הוא חוזר להיות כמים (חידושי הגהות מהרל"ח לטור שם סי' תנה).

ובכך מיושבת גם הסתירה בדברי הרמב"ם. לגבי הכשר לקבלת טומאה כתב שהמלח נחשב כמי פירות כי מדובר במלח לבד ללא תערובת מים, ואילו לגבי מקווה כתב שהמלח משלים לשיעור ארבעים סאה, כי מאחר והתערב עם המים נעשה כמים (ראה נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סי' נז בד"ה 'אחר זה').

מעיין המים ומעיינות החסידות

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

הלכות מקואות פרק ט, הלכה ט: הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם, וְנִקְוִין שָׁם - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה; הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה.

מקור הדברים במשנה (מקואות פ"ה מ"א): "מעין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו, פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים". ויש לעיין, האם מדובר בבריכה שקודם לכן היתה מלאה מי גשמים או בריכה ריקנית?

ומלשון הרמב"ם כאן "היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מליאה מים ונקוין שם", נראה שהבריכה היתה מליאה מים, אך בפירוש המשנה (שם) כתב: "שנתן למים להשפך לתוך הבריכה ולהקוות בה", ומדייק ה'בית יוסף' (יו"ד סי' רא) "משמע דבלא היו בבריכה מים קודם שהעביר המעין עליו מיירי". והוסיף שאפשר להעמיד גם את דברי הרמב"ם כאן בבריכה ריקנית, ומה שכתב "בריכה שהיא מליאה מים" – "לאו למימרא שהיתה מליאה מים קודם שהעביר המעין עליה, אלא היינו לומר שעל ידי העברת המעין עליה היא מליאה מים" (אך סיים שהדבר צריך עיון).

אמנם, לדעת כמה ראשונים (ראה ב"י שם) מדובר בבריכה מליאה, ולפי זה יש מקום לומר שבבריכה ריקנית שהמשיך לה מי מעיין "אף על פי שהפסיק הקילוח הנמשך מהמעין, אפשר שמים הללו הנקוין בבריכה עדיין דין מעין עליהם". אך הראב"ד (הובא שם) והתוספות (בכורות נה, ב) העמידו את המשנה בבריכה ריקנית, וכתבו שאם נפסק החיבור בטל מהמים דין מעיין, והרי הוא כמקוה בלבד.

וה'צמח־צדק' (שו"ת יו"ד סי' קסד ס"ב) מכריע שהמשנה עוסקת בבריכה ריקנית, כדברי הש"ך (יו"ד סי' רא סק"ל) שזהו "כפשט המשנה והפוסקים", וכן "דעת רוב הפוסקים" (לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1119 הע' 34).

נמצא שדין מעיין מותנה בכך שהמים לא יופסקו ממקורם "כי מי מעין שהופסקו אין להם דין מעין" (אגרות קודש, ח"ד, עמ' ס). וכך גם בהפצת מעיינות החסידות (כמאמר המשיח לבעש"ט "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה") אשר "מעיקרי התנאים בהפצת תורה זו החיבור הבלתי פוסק עם נשיאי תורת הדא"ח, עד אשר הלומד והמפיץ אינו מציאות לעצמו" (לקוטי שיחות שם).

החיוב והפטור בשן ורגל

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק א, הלכה ט: אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו - חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.

והקשה ה'צמח צדק' (חי' על הש"ס, ב"ק, סופ"א):

לכאורה, דברי הרמב"ם בהלכה זו סותרים לדבריו בהלכה הקודמת (ה"ח), שטעם הפטור של שן ורגל ברשות הרבים הוא

"מפני שיש לה רשות להלך בכאן ודרך הבהמה להלך כדרכה ולאכול ולשבר בדרך הילוכה", שהרי בחצר ש"היתה מיוחדת לבהמה לשניהן" יש לבהמת המזיק רשות להלך, ואם־כן מדוע "חייב אף על השן ועל הרגל"?

ומיישב:

כתב ה'פלפולא חריפתא' (ב"ק פ"ב סק"א), שהעובדה "שברשות הרבים יש לה רשות להלך" אינה הסיבה לפטור שן ורגל ברשות הרבים, כך שכאשר אין לה רשות להלך חייבת, שהרי ב"חצר שאינה של שניהן לא למזיק ולא לניזק" אין לה רשות להלך ובכל זאת פטורה (לעיל ה"ח), אלא שבאומרה "ובער בשדה אחר" התורה הגדירה מלכתחילה את חיוב שן ורגל שיהא ברשות הניזק בלבד, ואם באה בהמת המזיק לשם חייבת. אבל בכל מקום אחר שאינו רשות הניזק, אפילו כשאין למזיק רשות להיכנס בו ("חצר שאינה של שניהן"), פטורה – כי סוף־סוף אין זה רשות הניזק ("שדה אחר").

על פי זה היה מקום לחייב על שן גם ברשות הרבים, כי בהיותה רשות של כולם וגם לניזק יש רשות להניח בה פירותיו, תיחשב לרשות הניזק. וכלפי טענה זו באה הסברא שבהמת המזיק "יש לה רשות להלך בכאן" ופטורה, אבל סיבת הפטור ביסודה, היא (לא בגלל שיש לה רשות להלך, אלא) בגלל שאין זה רשות הניזק ('שדה אחר').

ולפי זה מבאר ה'צמח צדק' שאם החצר "מיוחדת לבהמה לשניהן והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פירות" הרי זו "חצר הניזק ממש כיון שמיוחדת לו לבד לפירות", ולכן למרות שיש לה רשות להלך שם – חייבת.

תשלומי נזק בהמה שאכלה ברשות הרבים

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק ג, הלכה ב: נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לוֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר. וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוּל.

"השן מועדת לאכול את הראוי לה" ואם הבהמה אכלה פירות או ירקות ברשות הניזק משלם בעליה נזק שלם, אבל אם אכלה ברשות הרבים משלם 'מה שנהנית' (בבא קמא יט, ב).

ונחלקו אמוראים בדבר (שם כ, א):

לדעת רבה, משלם "דמי עמיר" ואף אם הבהמה אכלה שעורים משלם רק את הסכום שהיה משלם עבור עמיר (קש ותבן) שהם זולים יותר, כי יכול לטעון שלא היה מאכילה שעורים היקרים יותר, ואילו לדעת רבא משלם "דמי שעורים בזול", היינו לא כפי שער השוק כי יכול היה להשיג שעורים כפי שער הזול, שהוא פחות שליש (ע"פ רש"י שם) אך אינו משלם 'דמי עמיר' כי מעריכים שאם היה משיג לבהמתו שעורים בזול היה מאכילה בהם (ים של שלמה פ"ב סי' טו).

והקשה הטור (חו"מ סי' שצא. וכן מגיד משנה כאן):

איך כתב הרמב"ם "אם אכלה אותן ברשות הרבים ונהנית... משלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול", הרי בגמרא מבואר שהן שתי דעות חלוקות, לדעה אחת משלם 'דמי עמיר' ולדעה שניה - 'דמי שעורם בזול', ו"היאך פסק כדברי שניהם, דהא פליגי"?

ומיישב ה'בית יוסף' (שם ד"ה אכלה. וכ"כ בכסף משנה):

הרמב"ם סובר ש'עמיר' אינו קש ותבן אלא אגודת שבולים של שעורים, ולדעתו אין מחלוקת בין רבה ורבא, אלא שרבה האומר 'דמי עמיר', היינו אגודת שבולים, מתכוין לזמן הקציר שאז הדרך להאכיל את הבהמה שבולים עם הגרעינים, ורבא האומר שמשלם 'דמי שעורים בזול' מדבר בשאר העונות שאז מאכילים אותה רק את גרעיני השעורה (ואמירתו 'בזול' מתאימה גם לפי רבה).

ולהלכה כתב ה'בית יוסף': כיון שביאור זה אינו מפורש בלשון הרמב"ם יש לפסוק לקולא, ככל ספק ממון, כי שמא יש לנקוט כפירוש רש"י בדעת רבה, ואין הנתבע צריך לשלם אלא 'דמי עמיר' שזהו תבן או קש. וכן פסק ב'שלחן ערוך' (חו"מ שם סע' ח).

קדשים קלים - ממון בעלים?

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה א: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר רֵעֵהוּ". וְכָל הַקֳּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה, הֵן שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין.

זו דעת רבי יוסי הגלילי (ב"ק יב, א) שקדשים קלים שאין בהם חיוב מעילה יש בהם דין נזקין, כי ממון בעלים הם, ושור של קדשים קלים מוגדר כ'שור רעהו'.

והקשו האחרונים (לח"מ, קצה"ח, ועוד):

לכאורה, דברי הרמב"ם כאן סותרים לדבריו בהלכות גניבה (פ"ב ה"ח) - "הגונב קדשים מבית בעליהם בין קדשי קדשים בין קדשים קלים... הרי זה פטור מן הכפל ומתשלומי ד' וה', שנאמר וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש". ואם קדשים קלים ממון בעלים הם, מדוע פטור הגנב מתשלומי כפל ד' וה'?

ותירץ ה'לחם משנה':

לענין גניבת קדשים, ישנו לימוד מיוחד מהפסוק 'וגונב מבית האיש' הממעט מתשלומי כפל. ואכן הרמב"ם לא הביא את הלימוד לדין זה מהפסוק 'שור רעהו', כי פסוק זה אינו ממעט שור של קדשים קלים המוגדר כ'שור רעהו'.

אך עדיין קשה מדברי הרמב"ם בהלכות מעילה (פ"ד ה"ח) "המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום" – ואם קדשים קלים הם ממון בעלים, מדוע לא תחול המכירה?

ומבאר ה'קצות החושן' (סי' ת"ו ס"ק א):

לדעת רבי יוסי הגלילי, קדשים קלים נחשבים לממון

בעלים לענין זה שהבעלים יכולים למכור את הבהמה בעודה בחיים, כדי שהקונה יוכל לאכול את הבשר. אבל שחיטת וזריקת הקרבן אינה יכולה להיות לשם הקונה, כי אין הקרבן נשחט ונזרק אלא לשם הבעלים שהקדישוהו, כדברי רש"י (פסחים פט, ב, ד"ה המוכר) "המוכר עולתו להתכפר בו אחר – לא עשה כלום, ואין העולה קריבה אלא לשום הבעלים הראשונים". ורק לעניין זה, הקרבת הקרבן על שם הקונה, כתב הרמב"ם שלא הועילה המכירה.

האם אפשר להפקיר שור הנסקל?

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק יא, הלכה יג: שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עֵדָיו, כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה; שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו.

שור שנגמר דינו לסקילה, אם הקדישוהו בעליו אינו קדוש כי בשעה שנגמר דינו לסקילה נאסר בהנאה ואינו ברשות בעליו להקדישו (בבא קמא מה, א ורש"י שם ד"ה אינו מוקדש). וכן אין הבעלים יכולים להפקירו (לעיל ה"ט). ומדוע פסק הרמב"ם כאן שמאחר שהפקירוהו בעליו אם הוזמו עדיו, כל הקודם בו זכה?

ויש לבאר:

כיון שהעדים הוזמו התברר למפרע שהשור היה מותר בהנאה וההפקר היה כדין, מה־שאין־כן בהלכה הקודמת לאחר גמר הדין אכן אינו ברשותו ואינו יכול להפקירו (קצות החושן סי' תו סק"א).

ועוד יש לומר:

הרמב"ם סובר כדברי התוספות (בבא קמא סו, א) שיאוש אינו כהפקר, ובעוד שביאוש אין החפץ יוצא מיד הבעלים אלא שכל אחד יכול לזכות בו וכשיגיע לרשות הזוכה תפקע הבעלות הקודמת, הרי בהפקר שהוא מדעתו ומרצונו הטוב של הבעלים, החפץ יוצא מידו מיד.

ולכן שור הנסקל שנגמר דינו 'כל הקודם בו זכה' מדין יאוש ואז יוצא מרשות הבעלים, ואילו דברי הרמב"ם בהלכה הקודמת (ה"ט) "אם הפקירו אינו מופקר" היינו שאין לומר שבהפקירו את השור טרם שנתחייב בתשלום הנזק ייפטר מהתשלום (משום שנאמר 'והועד בבעליו', ואינו הבעלים), אלא ש'אינו מופקר' ו"בעל כרחך הוא בעליו", ואמנם מצד היאוש כל הקודם בו זכה, אבל הבעלים אינו רשאי להוציאו מרשותו ולהפקירו מדעתו (שו"ת אדמו"ר הזקן סי' יד).

ולכאורה יש להקשות: איך אפשר לומר שהמחזיק בשור הנסקל שהוזמו עדיו זכה בו מטעם יאוש ולא מטעם הפקר, והרי בגמרא (כריתות כד, א) הובאה הלכה זו גם לענין עיר הנידחת שהוזמו עדיה, שכיון שאסורה בהנאה, המחזיק ברכוש שבה זכה בו, ושם אין לומר שהזכיה היא מטעם יאוש כי אין יאוש בקרקעות (רמב"ם הל' גזו"א פ"ח הי"ג)?

ויש לומר שאכן דברי הגמרא על עיר הנידחת אמורים רק במחזיק במטלטלין, אבל הקרקע והמחובר אליה אינו נאסר (חולין פט, א), ואין בזה יאוש והמחזיק בהם לא זכה (בית הלוי ח"א סי' מח סק"ט).

בין אילן לבור

שבת קודש כ"ט ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה יט: הַכֹּתֵל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם... לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין, בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקוּץ אֶת הָאִילָן... נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשַּׁהָה אוֹתָן.

הרמב"ם מנמק את הפטור בכותל ואילן שנפלו: "לפי שאינן דומין לבור, שהרי אין תחילת עשייתו לנזק". ולכאורה נראה מדבריו שחיוב מדין 'בור' הוא רק על תקלה שמלכתחילה נועדה להזיק, מה־שאין־כן בדבר המיועד לשימוש ולא למטרת נזק.

אך הדברים תמוהים, שהרי בפשטות הפטור הוא משום שלא העלה על דעתו את נפילת האילן או הכותל והוא אנוס, ולא משום שהדבר לא נועד להזיק. ובפירוש נאמר בגמרא (ב"ק ו, א) שחייבים גם על תקלה שאין תחילת עשייתה לנזק, כשם שחייב על נזקי בהמתו למרות שמחזיק בה לשימוש ולא לנזק.

והדבר יובן על פי המשך דברי הרמב"ם "אם היו רעועין, בית דין קובעין לו זמן לקוץ האילן... נפלו בתוך הזמן והזיקו פטור, לאחר הזמן חייב". ויש להבין: וכי החופר בור ברשות הרבים חייב רק אם בית־דין התרה בו ונתן לו זמן לסתום אותו? והרי הוא פושע בעצם חפירת הבור! וגם כאן הרי הוא פושע מלכתחילה כשאינו סותר את הכותל הרעוע, ומדוע צריך התראת בית דין?

אלא מבואר מכך כי אינו דומה דבר שמתחילת הנחתו מהווה תקלה, לדבר שהניחו בהיתר ולאחר זמן נהפך לתקלה. אם חפר בור או הניח תקלה אחרת ברשות הרבים – עליו לשמור עליה מלכתחילה שלא תזיק, אך הבונה כותל שמלכתחילה היה חזק ויציב ולא היווה סיכון, איננו בגדר 'כורה בור' ולכן אינו חייב אף לאחר שהכותל התרועע אלא משעה שבית־דין הזהירו אותו לסתור.

וזו כוונת הרמב"ם בדבריו "לפי שאינן דומים לבור שהרי אין תחילתן להזיק". כלומר, מאחר ובשעת הנטיעה לא היה האילן עתיד להזיק, אינו דומה לבור שהתחייב לשומרו מיד משעת הכרייה. ולכן, אף כאשר התרועע לאחר מכן, אינו חייב עד שבית־דין קובעים לו זמן לקצוץ אותו.

(שנעורי ר' פסח מקוברין, ב"ק סי' ג)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ג־כ"ט ניסן תשע"ט

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

1 **א. מִקְוֶה[2] שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין[3]**
2 **מִכְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין;**
3 **וְהוּא שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן.**
4 **מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
5 **אֲמוּרִים[5]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת[6]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן**
6 **לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה[7], אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר בְּכָל**
7 **שָׁנָה - מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִים**
8 **אֶת הַכְּשֵׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַכְּשֵׁרִים אֶת הַשְּׁאוּבִים אוֹ**
9 **שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין**
10 **שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה [קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ**
11 **אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַכֹּל**
12 **וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.**

2) מקוואות פרק ג משנה ד. 3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. 4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. 5) שארבעה אין מצטרפים. 6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). 7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

13 **ב. שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה,**
14 **וְהַסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ[8] וְהִגְבִּיהָהּ[9] וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין**
15 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְכֵן הַמְעָרֶה מִן הַצִּרְצוּר[10] שֶׁמֵּטִיל**
16 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[11].**

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. 9) ואינה נוגעת במי המקווה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקוואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחוברים למקווה]. 10) כלי ששפתו עשוייה כעין מסרק. 11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

17 **ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
18 **אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן מִן**
19 **הַמַּיִם נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[12]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
20 **מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן[13]. אֲבָל הַקֻּפָּה[14] וְהַשַּׂק**
21 **- מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן כְּדַרְכָּן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[15].**

12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה - כל המים שספגה מחוברים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. 13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחוברים למקווה. 14) סל קלוע מענפים דקים. 15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם נעשים שאובים.

22 **ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת[16] מִמַּיִם שְׁאוּבִין, לֹג**
23 **בְּכָל גֻּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ[17] מַיִם כְּשֵׁרִים: אִם יָדוּעַ**
24 **שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא**
25 **יַגִּיעוּ לַגֻּמָּא הַשְּׁלִישִׁית[18] - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל[19].**

16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. 17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. 18) ואם כן היו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. 19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה

אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[20], וְנָפַל לְזֶה לֹג וּמֵחֶצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל[21]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם, וְרִבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[22] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב[23], וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו נִשְׁאֲבוּ בִּכְלִי.

20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. 21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. 22) עד ארבעים סאה. 23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִים וְהָאַמָּה[24] נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁתְּחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[25]. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ[26] מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל, וְאַחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ[27] וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים וְאַחַר כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה קַבִּין וְיוֹתֵר מֵרְבִיעַ הַקַּב[28], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַכֹּל שֶׁנִּפְסַל[29] חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְעֵרְבוּ עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל - טְהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ[30].

24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). 25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. 26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. 27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. 28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. 29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. 30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. הַמְסַלֵּק אֶת הַטִּיט[31] לִצְדָדִים[32] וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּים לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. הָיָה תּוֹלֵשׁ הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ בְּיָדוֹ וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצִדָּהּ וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[34].

31) שבקרקעית המקווה. 32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. 33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים. 34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים.

ח. גַּיִס[35] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה[36] הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזִלְפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

35) צבא. מובן שלאו דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. 36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. 37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידיו וברגליו ובין הוליכם על הקרקע. ומפרש רבינו כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקווה, ורבינו מתכוון כשהוליכם עם הקרקע (כסף משנה).

ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ[38] פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין[39] שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[40], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹת עֲלֵיהֶן[41]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן[42] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים לְהַקְוֹת עֲלֵיהֶם[43]. נָפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל

מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[44], וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[45], וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כִּשְׁאוּבִין וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר דִּינָר[46] וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מִשְׁקַל דִּינָר מֵי גְּשָׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ - כָּשֵׁר[47]; כְּשֵׁם שֶׁטָּהוֹר לִטְבִילָה, כָּךְ טָהוֹר לְכָל דָּבָר[48].

38) נפלו שלא לרצון בעלים. 39) טמאין ממש. 40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. 41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה בפיסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). 42) על מי התערובת. 43) כשאין במקווה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. 44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. 45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). 46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. 47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקוות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. 48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁנָּפְלוּ מִתּוֹכָן[3] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה. וְהוּא שֶׁיֵּעָשׂוּ לְקַבָּלָה[4]. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.

2) מקוואות פרק ד משנה א. 3) צ"ל "לתוכן". 4) ראה הלכה הבאה.

ב. כָּל כְּלִי[5] שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת[7] שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִים בָּאֶמְצַע[8] וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.

5) שם. 6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. 7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול - אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). 8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. הַשֹּׁקֶת[9] שֶׁכַּסְּלָע[10] - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי[11]. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוּ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ בְּסִיד[12]. נִקְבָּה מִלְּמַטָּה[13] אוֹ מִן הַצַּד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[14] - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה[15].

9) שם משנה ה. 10) שחקקוה בסלע. 11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב ב'תפארת ישראל', שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר־כך חקקו בו את השוקת - אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. 12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור - אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. 13) אפילו כל שהיא. 14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. 15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה - כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

ד. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נְקָבוֹ נֶקֶב הַמִּטַּהֵר[16] וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ מִקְוֶה[17] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[18]. וְכֵן אִם פָּקַק[19] אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבְבִנְיָן[20] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[21], וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ מִקְוֶה כָּשֵׁר. סְתָמוֹ בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס - עֲדַיִן הוּא פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה[22] עַד שֶׁיִּקְבָּעֶנּוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ[23] עַל גַּב הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד[24] וּמֵרַח בְּטִיט מִן הַצְّדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[25].

16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). 17) נתן לתוכה 40 סאה. 18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. 19) סתם. 20) בצרורות שמשתמשים בהם לבנין (ר"ש). 21) סתימת סיד וגיפסיס אינה יעילה. 22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקווה (כסף־משנה). [לכאורה דין זה

סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף־משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקווה, ואם לאו פוסל... אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיעורו המטהר מטומאה (כסף־משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). 23) בתוספתא: הושיבו. 24) פירוש, או ע"ג הסיד. 25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים - דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף־משנה)].

1 **ה. הַמַּגִּיחַ[26] טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין**
2 **עַל הַטַּבְלָא וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה: אִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן[27]**
3 **- הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ**
4 **פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ[28] תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ, אַף עַל**
5 **פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ**
6 **לְקַבֵּל[29].**

26) משנה מקוואות פרק ד, ב. 27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). 28) על צידה. 29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הוויה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

7 **ו. הַחוֹטֵט[30] בְּצִנּוֹר[31] מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת**
8 **הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה**
9 **הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהֲרֵי**
10 **כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה**
11 **לְקַבָּלָה[32]. וַאֲפִלּוּ שֶׁקְּבָעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ[33], הוֹאִיל**
12 **וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תָּלוּשׁ. אֲבָל אִם קְבָעוֹ**
13 **בַּקַּרְקַע וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל[34].**
14 **וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה**
15 **בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית[35]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא**
16 **הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֵלִין**
17 **בְּתוֹכוֹ[36] - הֲרֵי הוּא בְּכִסּוּלוֹ וְאֵינוֹ כְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ**
18 **הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וּסְתָמוּ וְנִכְבַּשׁ[37] -**
19 **הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

30) שם משנה ג. 31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). 32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצינור כלי עשוי לקבל (תפארת ישראל שם). 33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. 34) שם. 35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פי"ח הי"ג). 36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. 37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

20 **ז. הַסְּפוֹג[38] וְהַדְּלִי[39] שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם**
21 **וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא**
22 **שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ[40] מַיִם**
23 **שְׁאוּבִין.**

38) שם פרק ו משנה ד. 39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח הי"ב דין סגוס). 40) נראה שצ"ל "שנפל ובו".

24 **ח. הַשִּׁדָּה[41] וְהַתֵּבָה שֶׁבַּיָּם[42] - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶלָּא**
25 **אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[43]. וְאִם הָיָה שַׂק**
26 **אוֹ קֵפָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן[44]. וְכֵן הַמַּגִּיחַ שַׂק אוֹ קֵפָה**
27 **תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת**
28 **הַמִּקְוֶה[45].**

41) שם משנה ה. 42) המדובר בכלים גדולים מאוד. 43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף־משנה למעלה הלכה ד). 44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. 45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

29 **ט. גִּסְטְרָא[46] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה וּשְׁקָעָתָהּ**
30 **לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[47] וְהִטְבִּיל בָּהּ הַכֵּלִים[48] - טְהֵרוּ[49]**
31 **מִטֻּמְאָתָן[50]; אֲבָל כְּשֶׁיַּגְבִּיהֵם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן**
32 **בַּאֲוִיר[51] הַגִּסְטְרָא[52] מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר**
33 **הַגִּסְטְרָא וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן[53]. וְכֵן מַעְיָן[54] הַיּוֹצֵא**
34 **מִתַּחַת הַתַּנּוּר[55] הַטָּמֵא וְיָרַד[56] וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא**
35 **טָהוֹר[57] וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר[58]; אֶלָּא אִם כֵּן**
36 **הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר כְּרוּם יָדָיו[59], שֶׁנִּמְצָא**
37 **כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר. שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס**
38 **מִתְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה[60], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[61].**

46) כלי חרס שבור. 47) אבל חלק מהפגימות (כלי חרס

שנשבר, אין מקום השבר שוה אלא יש בו כמה פגימות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגימות. 48) כלים טמאים. 49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. 50) מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. 51) בחלק הבולט מן המים. 52) שכלי חרס מטמא מאווירו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. 53) את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. 54) שם. 55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. 56) אדם טמא. 57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוויר כלי חרס. 58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה־עשר דברים שגזרו כשרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יג, ב). 59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוויר התנור הטמא. 60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף־על־פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. 61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. [ולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באווירה אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוויר כלי חרס, ואם־כן טומאתם באה על־ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומתטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גביו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא – נטמאו. מה־שאין־כן בידים שהן עצמן - בלי תיווך המים - מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיו הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף־על־פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

י. חָבִית[62] מְלֵאָה מַיִם[63] שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם[64] לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי אֶפְשָׁר לְשִׁלְשָׁה לֵגִין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד[65]. וְכֹפֶר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם[66] - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[67], שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵם נִמְשָׁכִין - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

62) מכות ד, א. 63) שאובים. 64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. 65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשארו שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף־משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. 66) אחר טבילת הטמא. 67) שנטמאו מנגיעת האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה - נטמאה (גמרא שם).

יא. מַיִם שְׁאוּבִין[68] שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין[69] בְּמֵי הַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְלוּהוּ[70], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע[71] - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

68) מקוואות פרק ו משנה י. 69) אבל אינם מתערבים במי המקווה. 70) אף־על־פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. 71) והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף־משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". ב'תפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר־כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק - ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה - בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על־ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם לטבילה (וכן כתב ה'תפארת ישראל' בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף־משנה מבאר, שפסק כתנא־קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שְׁתֵּי[72] בְּרֵכוֹת[73] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן[74], וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנֶקֶב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב[75] שְׁלֹשָׁה לֵגִין מַיִם שְׁאוּבִין - נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּקֶב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצִדָּהּ[76].

72) שם מי"א. 73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות

לטבול בהן. 74) הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. 75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). 76) ראה ההלכה הקודמת. וכל־שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

1 **יג. כַּמָּה[77] יִהְיֶה בַּנֶּקֶב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין? הַכֹּל**
2 **לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים**
3 **סְאָה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּקֶב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת**
4 **וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה; הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת**
5 **הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב[78] לְפִי**
6 **חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבָּעָה לֻגִּין,**
7 **וְהַלֹּג שֵׁשׁ בֵּיצִים[79].**

77) שם. 78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. 79) דרך־אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

8 **יד. שְׁלֹשָׁה מִקְוָאוֹת[80] זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן**
9 **עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שָׁאוּב מִן הַצַּד,**
10 **וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ[81] שְׁלִשְׁתָּן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם[82]**
11 **מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְּמַעְלָה - הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים[83]**
12 **וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים**
13 **סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין**
14 **הַמַּיִם הַשָּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים**
15 **סְאָה[84], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע וְיָרְדוּ**
16 **וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָאוֹת -**
17 **הֲרֵי הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ;**
18 **שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִין[86], לְפִי**
19 **שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.**

80) שם משנה ג. 81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. 82) עלו למעלה משפתם. 83) שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). 84) שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. [ואף־על־פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). וב'תפארת ישראל' מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. 85) נשארו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים – כשרים, והשאוב פסול. 86) פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף־על־פי־כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקווה.

20 **א. אֵין הַמִּקְוֶה[2] נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם וְלֹא בְּשִׁנּוּי**
21 **הָרֵיחַ, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[3] בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין**
22 **עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי**
23 **מַרְאֶה[4]. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי**
24 **כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[5],**
25 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה.**
26 **אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ**
27 **מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנָּה אֶת מַרְאָיו - פָּסוּל[6]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ**
28 **בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה וְנָפַל**
29 **לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו -**
30 **הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ. וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה**
31 **לְמִדַּת הַמִּקְוֶה[7]. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים עֶשְׂרִים**
32 **אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.**

2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה – בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב – אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. 3) מקוואות פ"ז מ"ג. 4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. 5) שנינו בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקוה (ראה לקמן הי"א). 6) מקוואות שם. 7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם – לא העלהו". [גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלעיני ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלוהו"].

33 **ב. יֵשׁ[8] מַעֲלִין[9] אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא**
34 **מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**

8) שם מ"א. 9) משלימים לארבעים סאה.

35 **ג. וְאֵלּוּ[10] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד,**
36 **וְהַכְּפוֹר[11], וְהַגְּלִיד[12], וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנָּרוֹק[13]. כֵּיצַד?**
37 **מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל לְתוֹכוֹ**
38 **סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ[14] וַהֲרֵי**
39 **הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם[15]. נִמְצְאוּ[16] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**
40 **אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן**
41 **בָּעוּקָה[17] וְרִסְּקוּ[18] שָׁם - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר[19].**

10) שם. 11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד. 12) קרח. 13) טיט רך כל־כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. 14) משלים את המידה לארבעים סאה. 15) אף־על־פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה - לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. 16) מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. 17) בגומא. 18) ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. 19) במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג

ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם – פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט – פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

1 **ד. וְאֵלּוּ[20] פּוֹסְלִין[21] וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין**
2 **טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים[22], וּמֵי שְׁלָקוֹת[23],**
3 **וְהַתֶּמֶד[24] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ[25], וְהַשֵּׁכָר[26]. כֵּיצַד? מִקְוֶה**
4 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד**
5 **מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה**
6 **וְלֹא הִשְׁלִימוּ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מֵהֶן**
7 **- פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.**

20) שם מ"ב. 21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. 22) מים שכבשו בהם פירות או ירקות. 23) ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. 24) משקה עשוי ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים. 25) דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמיץ – דינו כמים. 26) מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

8 **ה. וְאֵלּוּ[27] לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין,**
9 **וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר[28], וְהַמּוּרְיָס[29], וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ.**
10 **כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל**
11 **מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם**
12 **כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בְּשִׁנּוּי**
13 **מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].**

27) שם. 28) מים המתמצים מדגים מלוחים. 29) שומן מדגים מלוחים. 30) למעלה ה"א.

14 **ו. וּפְעָמִים[31] שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה**
15 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד**
16 **מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים**
17 **שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִקְוֶה כָּשֵׁר[32].**

31) שם. 32) ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע־עשרה פעמים כדי שיישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם). [רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו]. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר־כך נטל סאה, אבל להיפך – פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר־כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדין נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

18 **ז. מִקְוֶה[33] שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים[34] וְשִׁנּוּ אֶת**
19 **מַרְאָיו - כָּשֵׁר[35].**

33) שם מ"ג. 34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. 35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

20 **ח. מֵי הַצֶּבַע[36] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[37],**
21 **וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאָיו.**

36) שם. 37) במכות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי" ('מי צבע' שמם). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים – פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

22 **ט. מִקְוֶה[38] שֶׁנָּפַל יַיִן אוֹ מֹהַל[39] אוֹ שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת**
23 **וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו וְנִפְסַל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד**
24 **שֶׁיֵּרְדוּ גְשָׁמִים[40] וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם**
25 **הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא**
26 **וְשׁוֹאֵב לְתוֹכָן[41] עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל**
27 **לְתוֹכוֹ[42] יַיִן אוֹ מֹהַל וְכַיּוֹצֵא בָהּ וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה**
28 **מִקְצָתוֹ[43], אִם אֵין בָּהּ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי**
29 **אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ[44]. וְהַטּוֹבֵל**
30 **בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה[45] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ**
31 **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[46] וּמַרְאֵה אוֹתוֹ**
32 **מָקוֹם כְּמַרְאֵה שֶׁל יַיִן, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - לֹא**
33 **עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.**

38) שם. 39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים "מוהל"). 40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. 41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. 42) שם מ"ד. 43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. 44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. 45) כאן מדובר, אפילו אם נשארו 40 סאה שלא נשתנו ויש כאן מקוה כשר, אף־על־פי־כן הטבילה במקום שנשתנה – פסולה. [אי־אפשר לפרש בבא זו כשלא נשארו ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה – פסולה, כמו ששנינו בתוספתא מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל"]. 46) תוספתא, שם ה"ט.

34 **י. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[47] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ**
35 **מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל**
36 **מַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְלוּהוּ[48], אֶלָּא אִם**
37 **שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו[49].**

47) משנה, שם פ"ז, ה. 48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. 49) מראה מי המקוה.

38 **יא. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[50] חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל**
39 **לְתוֹכָן דִּינַר חָלָב[51] אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל**
40 **מַיִם[52], וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְלוּהוּ[53]; עַד שֶׁיִּפְּלוּ**
41 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה**
42 **אַחֵר וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.**

50) שם. 51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. 52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. 53) כתנא־קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מִקְוֶה[54] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף־משנה).

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים.

א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4] וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם רַגְלֵי פַּרְסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.

2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות. 5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].

7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל טְהוֹרָה.

9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וִיכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].

11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] - מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֵרֶב[17] - אֵין מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18]. נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַכֹּתֶל[19] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - מִצְטָרְפִין.

15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. 19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד? כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוּזְרוֹת בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדֵל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן הָאַרְבַּע שֶׁבְּכַפַּס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23] - מְמַעֵט[24], וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיתוֹ שֶׁל מַיִם. סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סְפֵק שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].

21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן

התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

1 ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28]
2 וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס
3 אוֹ שֶׁל אֶבֶר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין
4 אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא
5 מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשְׁקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם
6 שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשַׁעֲרָה דַּיּוֹ,
7 וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

8 ח. שָׁלֹשׁ גֵּמוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל
9 עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטֶף שֶׁל
10 גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס
11 לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין
12 מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין
13 מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים).

14 ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפְּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה
15 נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה
16 וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

39) משלים לארבעים סאה.

17 י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וָטִיט[40] -
18 מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין?
19 בַּטִּיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד
20 אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא
21 בַּטִּיט[42].

40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

22 יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43]
23 אֲדַמִּין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].

43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

24 יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ
25 שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל
26 רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי
27 בְּטֵמְאָתוֹ[45], שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה.
28 הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ,
29 אִם הָיְתָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל
30 בְּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49].
31 הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי
32 שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד
33 שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי
34 לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל
35 בּוֹ יוֹרָה גְּדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי
36 שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר
37 מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ[55]
38 וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ
39 שׁוּלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים
40 וְיִהְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּהוּ.

45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן

המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

1 **יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי**
2 **קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצַּדְּדִין עַד**
3 **שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.**

57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

4 **א. שֵׁשׁ[2] מַעֲלוֹת[3] בְּמִקְוָאוֹת[4] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.**
5 **הָרִאשׁוֹן: מֵי גְבָאִים[5] וּמֵי בּוֹרוֹת[6] שִׁיחִין[7] וּמְעָרוֹת[8]**
6 **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
7 **שְׁאוּבִין[9] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל**
8 **וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11] - הֲרֵי**
9 **הֵן בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[12], וּכְשֵׁרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה**
10 **הַטְּבוּלָה לְחַלָּה[13] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן**
11 **בִּכְלִי[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

2) מקוואות פ"א, מ"א. 3) דרגות טהרה. 4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקווה כלל. 5) מים שנקוו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). 6) חפירה עגולה ועמוקה. 7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. 8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. 9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אע"פ שהן שאובין". במשנה איננה]. 10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. 11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. 12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. 13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. 14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקווה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. 15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקווה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף־משנה)].

12 **ב. לְמַעְלָה מֵהֶן[16]: מֵי תַּמְצִית[17] שֶׁלֹּא פָּסְקוּ, אֲלָא**
13 **עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בּוֹצְצִין[18] וְהֵן נִמְשָׁכִין**
14 **וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -**
15 **הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לִתְרוּמָה[19] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּיל**
16 **בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[20]. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָּסְקוּ**
17 **הֲרָרִים מִלְּהַזְחִיל - עֲדַיִן הֵן מֵי תַּמְצִית. פָּסְקוּ**
18 **הֲרָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְבָאִין[21].**

16) דרגה שניה. 17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. 18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. 19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. 20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף־על־פי שהם נמצאים בעינם וניכרים — נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). 21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

19 **ג. הַחוֹפֵר[22] בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבִמְקוֹם הַבְּצִין[23]**
20 **- הֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[24].**

22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. 23) ומימיהם עוברים לחפירה. 24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

21 **ד. הַחוֹפֵר[25] בְּצַד הַמַּעְיָן: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָּאִין מֵחֲמַת**
22 **הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין[26] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין -**
23 **הֲרֵי הֵן כְּמֵי מַעְיָן[27]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין - הֲרֵי**
24 **הֵן כְּמֵי גְבָאִים[28].**

25) שם. 26) לפעמים נפסקים. 27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). 28) בתוספתא שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

25 **ה. לְמַעְלָה מֵהֶן[29]: מִקְוֶה[30] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה**
26 **מַיִם שֶׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ**
27 **מִן הַזָּב הַזָּכָר[31], וּבוֹ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים**
28 **הַטְּמֵאִים וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

29) שם מ"ז. 30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. 31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. 32) בהלכות אבות הטומאות פי"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

30 **ו. לְמַעְלָה מִזֶּה[33]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין וְהִרְבּוּ**
31 **עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין. שָׁוֶה לְמִקְוֶה - שֶׁאֵין מִטַּהֲרִין**

1 **בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין**
2 **בְּאַשְׁבֹּרֶן, וְשָׁוֶה לְמַעְיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא;**
3 **שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמִימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן**
4 **מְטַהֲרִין[34].**

33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא־אם־כן נקוו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. 34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה־דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

5 **ז. לְמַעְלָה מִזֶּה[35]: הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם**
6 **שְׁאוּבִין אֲבָל מֵימָיו מֵכִּים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים**
7 **אוֹ מְלוּחִים[36], שֶׁהֲרֵי[37] הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים, וְהֵן**
8 **הַמַּיִם הַנִּגְרָרִים וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.**

35) שם מ"ח. 36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? 37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

9 **ח. לְמַעְלָה מִזֶּה[38]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן**
10 **בְּלָבַד טוֹבְלִים בּוֹ הַזָּבִים הַזָּכָרִים, וְלוֹקְחִין מִהֶן**
11 **לְטָהֲרַת הַמְצֹרָע[39] וּלְקִדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[40]. מַה בֵּין מַעְיָן**
12 **לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה;**
13 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִّקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא**
14 **בְּאַשְׁבֹּרֶן[41], וְהַמַּיִם הַנִּזְחָלִים מִמֶּנּוּ[42] אֵינָן מְטַהֲרִין;**
15 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים. הַמִּקְוֶה - לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ**
16 **טְבִילָה לְזָבִים[43]; וְהַמַּעְיָן, אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים -**
17 **הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.**

38) שם. 39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. 40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. 41) ראה ה"ו. 42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. 43) בכסף־משנה מעיר: "והוא־הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו'].

18 **ט. מַעְיָן[44] שֶׁמֵּימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת[45]**
19 **וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם**
20 **שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁחוּץ לוֹ פְּסוּלִין[46]. הָיוּ מִקְצָתָן נִמְשָׁכִין**
21 **עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[47], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם**
22 **שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִים[48], שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל**
23 **שֶׁהוּא[49]. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא**
24 **מְלֵאָה מַיִם[50] וְנִקְוִין שָׁם[51] - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה**
25 **כְּמִקְוֶה[52]. הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[53] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[54]**
26 **לְזָבִים[55] וְלִמְצֹרָעִים[56] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[57] עַד שֶׁיֵּדַע**
27 **שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה[58] שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה[59].**

44) שם פ"ה מ"א. 45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). 46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. 47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. 48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא"]. 49) מה־שאין־כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעיין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה־שאין־כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל)]. 50) מי מקווה. 51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף־משנה). 52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעיין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. 53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה,

י. מַעְיָן[60] שֶׁמִּימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶן בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֵׁלְחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה כְּמִקְוֶה[61]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[62].

60) שם מ"ב. 61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. 62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

יא. מַעְיָן[63] שֶׁהָיוּ אַמּוֹת[64] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין[65] לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי הֵן[66] כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[67]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים[68] וְאֵינָן נִמְשָׁכִין, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁמִּשּׁוּכִין שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבּוֹרֶן בִּלְבַד[69], וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[70].

63) שם מ"ג. 64) שטפי מים צרים. 65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). 66) אותן האמות. 67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעיין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעיין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעיין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף־משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעיין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעיין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעיין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעיין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעיין"]. 68) ולא נמשכו ממנו אמות. 69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. 70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

יב. כָּל הַיַּמִּים[71] מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין[72], וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת.

71) שם מ"ד. 72) כר' יוסי שם. [בכסף־משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף־משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעיין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה־דעה סימן רא].

יג. הַמַּיִם[73] הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן[74] - הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[75]. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן[76], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹרְדִין[77] - הֲרֵי הֵם כְּמִקְוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמֶּנּוּ, אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל הַנּוֹטְפִין] - הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[78]; וְאִם רָבוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְּשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבּוֹרֶן[79]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ[80] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶן[81].

73) שם מ"ה. 74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). 75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). 76) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). 77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. 78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". 79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. 80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.
81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

יד. נוֹטְפִין[82] שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין[83], כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לַמִּקְוֶה הַמְנַטֵּף טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס[84] חֲלָקָה וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.

82) שם. 83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים

דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה־דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקווה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"]. 84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

1 **טו. זוֹחֲלִין[85] שֶׁקִּלְחָן[86] בַּעֲלֵי אֲגוּז[87] - כְּשֵׁרִים**
2 **כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֲגוּז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ[88] חָשׁוּב**
3 **כְּכֵלִים.**

85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". 86) שפך אותם. 87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחילם. 88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פי"א) ואין מזחילים בהם.

4 **טז. מֵי גְשָׁמִים[89] הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן[90] וְהִנָּם נִזְחָלִין**
5 **וְיוֹרְדִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְּחִלָּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים**
6 **סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין[91], עַד שֶׁיִּקָּווּ**
7 **וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבֹּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה[92]. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים**
8 **וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים**
9 **סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל**
10 **בָּהֶן[93]. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגֶּדֶר - לֹא עָלְתָה לָהֶן**
11 **טְבִילָה[94].**

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב־חי"ת, וכאילו נאמר "הר־דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית־שמאי ובית־הלל. בית־שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית־הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית־הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

12 **יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ[95] מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל**
13 **הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ**
14 **טְהוֹרִין[96] לְחֵלִין[97]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֵלִין צָרִיךְ**
15 **כַּוָּנָה[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת**
16 **הַטֻּמְאוֹת[99]. וְאִם נִתְכַּוֵּן[100] וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד**
17 **שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן**
18 **לוֹ[101].**

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. 99) פי"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

19 **יח. אֵין מַטְבִּילִין[102] בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל**
20 **עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; לְפִי**
21 **שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, קַל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר[103]. הָיוּ שְׁנֵי**
22 **רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ - מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין**
23 **מַטְבִּילִין בַּכַּפָּה שֶׁלּוֹ[104], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר[105].**

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף־על־פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל־שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף־משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף־משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף־משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף־משנה כמובן. ולשיטת הכסף־משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף־משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף־משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא־ר"מ וכת"י תימן).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

24 **א. סְפֵק[2] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים[3] כֵּיצַד? מִקְוֶה**
25 **שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים[4] אוֹ לֹא;**
26 **וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין**
27 **סָפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת**
28 **לֻגִּין, סָפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[5]**
29 **סָפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[6].**

2) מקואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר־כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ו].

1 **ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[7], אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד**
2 **אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן**
3 **וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי**
4 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[8]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים**
5 **סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל**
6 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[9]; אִם לָזֶה**
7 **נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל[10].**

7) שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי־אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

8 **ג. מִקְוֶה[11] שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוּ מָלֵא - כָּשֵׁר,**
9 **מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין[12] לְמִקְוֶה זֶה.**

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

10 **ד. צִנּוֹר[13] שֶׁמְּקַלְּחַ[14] לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת[15] נְתוּנָה**
11 **בְּצִדּוֹ, סָפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סָפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת**
12 **לַמִּקְוֶה[16] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח[17].**
13 **וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר;**
14 **שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה**
15 **כָּשֵׁר קָבוּעַ[18].**

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף־סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתווספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששנינו בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

16 **ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת[19] הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים -**
17 **פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים**
18 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת[20] לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח[21] -**
19 **בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן**
20 **וּמְטִילִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת**
21 **הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמִּפְתָּח - בְּחֶזְקַת**
22 **טָהֳרָה, שֶׁחֶזְקָתָן[22] מִן הַגְּשָׁמִים.**

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכרכים. 21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

23 **ו. הַטָּמֵא[23] שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל;**
24 **וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ[24] אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין**
25 **בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד**
26 **אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל**
27 **- סְפֵקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע**
28 **שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי[25]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר[26],**
29 **בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[27] בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת**
30 **הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו[28] לְמַפְרֵעַ[29]**
31 **טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם[30].**
32 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[31] כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה**
33 **חֲמוּרָה[32]; אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל**
34 **אֳכָלִין טְמֵאִין[33] אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ**
35 **וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין[34] אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ**
36 **שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ**

מִדִּבְרֵיהֶן[35] - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכֵיוֹצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

23) שם פ"ב מ"א. 24) במקוה. 25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. 26) שאין בו ארבעים סאה. 27) למדנו בפי"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. 28) על סמך טבילה במקוה זה. 29) לפני שנמדד ונמצא חסר. 30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. 31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. 32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מי"א). 33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה־עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יד, ב). 34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. 35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום־טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[36], אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל[37], וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[38] וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת[39]. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ[40], וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת[41]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[42] - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ[43]. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבֵּאַרְנוּ[44] וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת[45], וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[46]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת יִשָּׂרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[47] כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֻּלּוֹ שָׁאוּב[48], וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה קַלָּה טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא[49] וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר וְנִטְמָא.

36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. 37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. 38) נתבאר בהלכה הקודמת. 39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. 41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. 42) הטהרות הראשונות והשניות. 43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). 44) בהלכה הקודמת. 45) ככל ספק טומאה קלה. 46) שהן ספק טומאה חמורה. 47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. 48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה־שאין־כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כך]. 49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[50] שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הֵקֵר[51] בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) שם. 51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף־על־פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא

במקווה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁנְּטִילַת יָדַיִם[3] וּטְבִילָתָן[4] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בּוֹ כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין[5]. אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד, אִם הִטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה - טְהוֹרִי[6]ן. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו[7], עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים מִן הַכְּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכֹּחַ נוֹתְנָן[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. 3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. 4) לקודש. 5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. 6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. 7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. 8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דדלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בִּטְבִילָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה, כְּטִיט הַנָּרוֹק[9] - עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְשֵׁף[10].

9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. 10) לשפשף ידיו זו בזו.

ג. הַנּוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לִתְרוּמָה[11] - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַיִם רִאשׁוֹנִים, נִטְמְאוּ בְּיָדָיו[12]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה - נִטְמָא[13]; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים - לֹא נִטְמָא[14]. וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד וְנָפַל שָׁם כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא[15]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ[16] וֶהֱסִירוֹ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו[17].

11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. 12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. 13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. 14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. 15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. 16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. 17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו.

ד. הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת וּמִתְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק[18]. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[19] וְחָזְרוּ מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין הֵן[20]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[21] וְחָזְרוּ לְיָדוֹ - נִטְמֵאת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו[22], וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִים מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק[23], וּלְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ טִמְּאוּהָ.

18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. 19) כלומר, גם חוץ לפרק. 20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. 21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. 22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. 23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נָטַל[24] אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו - טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִתְטַמְּאִין מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְּלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמִטַּמְּאִין אֶת הַיָּד הַשְּׁנִיָּה[25]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת[26]

טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָהּ בַּחֲבֵרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֵרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְּלָה וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְּלָה[27]. שִׁפְשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בַּכֹּתֶל - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[28].

24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. 25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. 26) זו שנטל אותה שנית. 27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. 28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְׁטִיפָה אַחַת[29] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין: הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה[30]. אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה זֶה בְּצַד זֶה[31] אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה. וּבִלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ[32] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[33].

29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. 30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. 31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. 32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. 33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ[34] וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ[35] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". 35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטיב את הנוגע בה. 36) מפני שטופח על מנת להטפיח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[37]: רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לִשְׁנַיִם לִטֹּל יְדֵיהֶן מֵרְבִיעִית[38], וּמֵחֲצִי לוֹג נוֹתְנִין לִשְׁלִשָׁה וּלְאַרְבָּעָה[39], וּמִלּוֹג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה[40]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

37) מים ראשונים. 38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם הראב"ד - קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. 39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. 40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם וְנָתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[41]. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[42], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[43].

41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). 42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. 43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים[44]; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים; וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת כָּל מִינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵי זוֹ נְתִינָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵי זוֹ נְתִינָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה[45]. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.

45) פירוש, כל־שכן לתרומה.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרוֹת

1 **הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מְדֻבָּרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתּוֹ,**
2 **וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת**
3 **מִכְּלַל הַחֻקִּים הוּא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה**
4 **שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וְהַדָּבָר תָּלוּי**
5 **בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: טָבַל וְלֹא הֶחֱזִק[46]**
6 **- כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְאַף עַל פִּי כֵן[47] רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר:**
7 **כְּשֵׁם שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר - כֵּיוָן שֶׁטָּבַל טָהוֹר וְאַף**
8 **עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר; כָּךְ הַמְכַוֵּן לִבּוֹ**
9 **לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן**
10 **וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן**
11 **הָעֲצוֹת וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת, טָהוֹר. הֲרֵי הוּא**
12 **אוֹמֵר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל**
13 **טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם**
14 **בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה יְטַהֲרֵנוּ, אָמֵן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכוונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא היא מצות התשובה ולא רק ווידוי דברים, וראיה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות־עשה אחת והוא **שישוב** החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו'" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167)

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.. "

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על־דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על־דרך שיהי' לעתיד־לבוא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה־שאין־כן בלימוד נגלה דתורה, שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מנותן התורה, אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לקו"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו'" או "הביא נפשו במי הדעת **הטהור, טהור**" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור, ולכן יש לקיים גירסא זו: "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה, וה"דעות הרעות" אינן בכלל דעות כלל. על־דרך שכתב (הל' פרה אדומה פי"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על־דרך־זה יש לומר בענייננו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית, היינו דעת של תורה.

(על פי שיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולקו"ש ח"ל עמוד 20 הע' 42)

46) לא התכוון להיטהר. 47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

15 **סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא**
16 **נִגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי, וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה.**
17 **הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וּפְרָקָיו מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה,**
18 **וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים**
19 **פְּרָקִים. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים.**

1 הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
2 מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.
3 הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים.
4 הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
5 כֵּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת -
6 אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.
7 הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע

8 # סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא
9 # סֵפֶר נְזִיקִין

10 הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן.
11 ב. הִלְכוֹת גְּנֵבָה. ג. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. ד. הִלְכוֹת
12 חוֹבֵל וּמַזִּיק. ה. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה.

וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה, כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לז. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה, כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על־דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי. ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת־זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל... עובר בלא־תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות־עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

13 יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א)
14 דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין
15 הַבְּעֵרָה.
16 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

17 א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה[2] שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה
18 - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק[3];
19 שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד
20 הַשּׁוֹר וְאֶחָד[4] שֶׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֵּר
21 הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהוֹוֶה[5].

2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: 3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם ב: וג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

1 **ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ**
2 **לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ[6], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה**
3 **תֶּבֶן אוֹ עָמִיר[7], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[8] -**
4 **חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[9], שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם[10]; וְאִם שִׁנְּתָה[11]**
6 **וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה**
7 **בָּהֶן, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי**
8 **נֶזֶק[12] מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר**
9 **הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגוֹ'.**

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבלים שנקצרו. 8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. 9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. 10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: 11) ממנהג ברייתה. 12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

10 **ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה[13] שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים**
11 **וֶהֱמִיתוֹ, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב**
12 **לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם**
13 **אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר[14] שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת**
14 **הַשּׁוֹר הַחַי[15]. לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים**
15 **לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וּנְבֵלָה שָׁוָה מָנָה - אֵין בַּעַל**
16 **הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים'; אֶלָּא**
17 **אוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וָלֵךְ', אֲפִלּוּ**
18 **אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

13) מאה דינרי כסף. 14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. 15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. 16) דינר כסף = זוז.

19 **ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג**
20 **בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד; וְהַמְשַׁנֶּה[17] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה**
21 **שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר**
22 **שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם**
23 **הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת[18] - נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ**
24 **דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח**
25 **הוּא[19].**

17) ממנהג ברייתו. 18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. 19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

26 **ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים[20] יֵשׁ בְּבְהֵמָה, וְאִם הוּעֲדָה**
27 **לְאֶחָד מֵהֶן[21] - נַעֲשָׂת מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן:**
28 **הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְנַגַּח[22], וְלֹא לִנְגֹּף[23],**
29 **וְלֹא לִשְׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט;**
30 **וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ[24]. אֲבָל**
31 **הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ[25], וְהָרֶגֶל**
32 **מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה**
33 **מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פִּכִּין קְטַנִּים[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם**
34 **וּלְמַעֵךְ אוֹתָן.**

20) בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. 22) בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף. 24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף־קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד־משנה). 25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). 26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

35 **ו. חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן**
36 **לְהַזִּיק[27], וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ**
37 **אוֹ הֵמִיתוּ בִּנְגִיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה[29] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
38 **- חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן: הַזְּאֵב, וְהָאָרִי, וְהַדֹּב**
39 **וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד,**
40 **וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת[30].**

27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. 28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). 29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. 30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

41 **ז. כָּל מוּעָד[31] מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[32] שֶׁבִּנְכָסָיו,**
42 **וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
43 **אֲמוּרִים?[34] בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק**
44 **וְהִזִּיקַתְהוּ; אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק,**
45 **וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל**
46 **הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ**
47 **לִרְשׁוּתִי[35], לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק. וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה:**
48 **וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר[36].**

31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על־ידי הרגל.

32) מן הטוב. 33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. 34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: . וראה גם כא:). 35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השוים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר־כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן־משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. 36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

1 **ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל**
2 **שְׁנֵיהֶם[37], לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל**
3 **שְׁנֵיהֶן וְחֵרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס**
4 **לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה[38] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם בְּשֵׁן וְרֶגֶל**
5 **הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ - חֵרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת**
6 **לְהַלֵּךְ[39] [כָּאן] וָכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל**
7 **כְּדַרְכָּהּ[40] וּלְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ; וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה**
8 **אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה: אִם תַּמָּה הִיא -**
9 **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעֶדֶת - נֶזֶק שָׁלֵם[41].**

37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. 38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: 39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. 40) שם יד. 41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

10 **ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא**
11 **לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין**
12 **בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[42].**
13 **וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת**
14 **לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה[43]**
15 **פֵּרוֹתָיו - חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[44].**

42) בהמתו של השני. 43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הניזק (ראה שם). 44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

16 **י. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת[45] נְזִיקִין בְּשׁוֹר: הַקֶּרֶן[46], וְהַשֵּׁן,**
17 **וְהָרֶגֶל[47]. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[48]: נְגִיפָה[49], נְשִׁיכָה[50],**
18 **רְבִיצָה, בְּעִיטָה[51]. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן[52]: אִם נִתְחַכְּכָה**
19 **בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ, וְכֵן אִם טִנְּפָה**
20 **פֵּרוֹת[53] לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[54]: הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ**
21 **דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[55], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ[56] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ,**
22 **אוֹ כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ[57], אוֹ בָּאֲכָף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרֻמְבִּיָּא[58]**
23 **שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ[59]; וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ**
24 **בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ[60], וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן שֶׁהִזִּיקָה**
25 **בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת**
26 **הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.**

45) נגיחה. 46) ראה למעלה הלכה ה. 47) מעשי נזק הנעשים לא על־ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. 48) באחד מאברי הגוף. 49) בשן. 50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. 51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). 52) על־ידי־זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על־ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צרורות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג). 53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. 54) ולא בכוונה. 55) שנדבקו כלים בשערה, וגררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: 56) כדרכה, שם יט: 57) רסן. 58) פעמון. 59) בגמרא (שם יז:) חסרות המלים "בשעת הילוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). 60) וראה ב"משנה למלך".

27 **יא. כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ**
28 **לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה**
29 **בַּגִּיד[61] שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם**
30 **תָּפַשׂ הַנִּזָּק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק[62] מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה**
31 **הַדָּבָר סָפֵק הוּא[63] אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[64] שֶׁחַיָּב**
32 **עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[65] שֶׁפָּטוּר**
33 **עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].**

61) באבר המין של זכר. 62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה־נפשך: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. 63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאין ממון. ואם תפס הניזק, אין מוציאים מידו. 64) שאין דרכה בכך. 65) מכיון שאין כוונתה להזיק. 66) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו — והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

34 **א. אֶחָד אֲבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד[2] הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב**
35 **מוּעָד[3] - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת[4], וְאִם הָיָה תָּם[5] -**
36 **תּוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ[6]. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן**

מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תַּמִּים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעָדוּ[7], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[8].

2) בין . . . בין. 3) מתחילתו, כגון שן ורגל. 4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. 5) כגון קרן. 6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. 7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד־משנה). 8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

ב. כָּל תּוֹלָדָה - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין[9] מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם[10], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל[11], וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל[12] שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[13].

9) שהזיקו. 10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: 11) דעת רבא שם 12) דעת רב פפא שם. 13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא[14].

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרורות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק[15] וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי[16] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר[17] וְשִׁבְּרוּ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[19].

15) בבא קמא יט. אף־על־פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. 16) שם יז. 17) שהותז שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. 18) כנזקי רגל. 19) כדין צרורות.

ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה[20] וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה.

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק[21], שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז[22], וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. 22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ[23] שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[24] - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס[25], חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה[26], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[27].

23) משלם לניזק מה שהפסידו. 24) תם בקרן ובתולדותיה. 25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: 26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". 27) לעיל הלכה ב' וג'.

ח. זֶה הַכְּלָל[28]: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - הֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[29] אוֹ חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר[30].

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם הם קנס שחל עליהם הדין

"מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה, וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממונו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק איך יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו'" הגם שכבר נגזר עליו משמים בושת זו, כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על־דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה בי"ד הוא בירור והוכחה שכך נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד, כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין, ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל תשובה שההנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי יין מלכות' ספר נזיקין סימן א)

28) שם טו: 29) של גנב. 30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ[31]: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכָיוֹצֵא בָּהֶן[32], שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[33], וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת[34], שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ[35]; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן - הֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה[36], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת[37].

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. 32) ממאכלי תרנגול. 33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. 34) כי הנזק בא לא על־ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. 35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. 36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. 37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף־על־פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על־ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על־ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד־משנה, וראה בראב"ד).

י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף[38] וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין[39] לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם[41]; אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֵלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר[42]. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל[43].

38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרורות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. 39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד־משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג־לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. 40) כדין צרורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. 41) בעל

התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. 42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. 43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף־על־פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

1 **יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ**
2 **עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת**
3 **הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[44].**

44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל־חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרורות"].

4 **יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין[45] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**
5 **וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
6 **שָׁלֵם[46], וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[47].**

45) שם יז: 46) כדין רגל. 47) בדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

7 **יג. הָיוּ מְהַדְּסִין[48] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת**
8 **וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[49]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר**
9 **אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין**
10 **חֲצִי נֶזֶק[50].**

48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. 49) כי דרכם בכך. 50) כדין צרורות, שם יז:

11 **יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל[51], וְנִפְסַק הַחֶבֶל[52] וְנִשְׁבַּר**
12 **הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[53]. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי**
13 **מֵחֲמָתָן[54] עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל**
14 **אֹכֶל[55] וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ[56] - מְשַׁלֵּם גַּם עַל**
15 **הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[57].**

51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). 52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. 53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם. 55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

16 **טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי[58] שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְּמַעְלָה**
17 **לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[59],**
18 **מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ,**
19 **שֶׁעֲלֵיהֶן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה[60]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְּלוּ הֵן**
20 **אֹנֶס[61], כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב[62].**

58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. 62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

21 **טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא,**
22 **שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ[63] וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב**
23 **וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה -**
24 **חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[64]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל[65] שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה**
25 **לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

26 **יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה[66] וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם**
27 **הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ**
28 **- עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[67],**
29 **וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק[68]; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת**
30 **הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל**
31 **הַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֶזֶק[69],**
32 **וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר[70].**

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. 67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על־מנת לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה,

ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן־משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחַרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ - חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ[71], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחַרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב? בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתרץ כששימר בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[72], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[73]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ[74] - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה[75] וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ[76] - פָּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית־דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד:
73) פסק כה"אם תמצי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. [וראה כסף־משנה פרק ב דנזירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו ושיטת הגאונים", וכן גם בראב"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[77]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט בָּהּ[78].

77) כדין תולדה דקרן, בבא קמא כד: 78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרן. ב. בתור צרורות.

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2]. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלַתְּם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[3]; וְאִם נֶהֱנִית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[4], לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: 3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. 4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר[5]. וְאִם אֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם שְׂעוֹרִים[6] אוֹ עָמִיר[7], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׂעוֹרִים בְּזוֹל[8].

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הניזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. 6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה.
7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). 8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אָכְלָה אֲכָלִים הָרָעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית, פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא[9], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּלֵיהֶם[10] וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיָּנוּחוּ מְעַט.

9) ודינו כתולדה דקרן. 10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

ד. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - חֲצִי הַדָּבָר סָפֵק[11], לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[12]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁחֲצִי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. 12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל:

"דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת[13] וַאֲכָלָם שָׁם - מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם[14]; אֲכָלָם בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר[15], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) של בעלים אחרים. 14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. 15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכַלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק, כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים[16], וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים[17] אוֹ דָגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.

16) שהם מאכל חמור. 17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. 18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ[19]; אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים[20], אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי[21], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22].

19) לשון הברייתא שם טז: 20) אפילו קטנים. 21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. 22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[23] וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ[24]. וְכֵן שְׂעִיר עִזִּים[25] שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם[26]; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בְּכֵלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) לרשות הניזק. 24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. 25) עד בן שנה, שם כ. 26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. 27) כי זה משונה.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה[28], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה[29] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה[30] וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָה אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה[31] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[32]. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת[33] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[34]; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

28) שוק, משנה שם יט: 29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. 30) קרן זוית. 31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידי הרחבה, דעת שמואל שם כא. 32) כדין בהמה שאכלה ברשות הניזק, שם. 33) הפתוחה לרשות הרבים. 34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה[35] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת[36] לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה[37] עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[38].

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש (ראה בכסף משנה). 36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. 37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). 38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהֶחְלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בִּמֵּימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה לְגִנָּה[39] וְנָחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[40] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[41]. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה? שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵדָה[42] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּה חֲבֵרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.

39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם נח. 40) ואפשר היה להוציאה. 41) ואינו משלם נזק

שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. 42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. הֶחְלִקָה וְנָפְלָה, וְיָצָאת[43] וְחָזְרָה לַגִּנָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים[44] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ[45] שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.

43) מן הגינה. 44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. 45) שמירה מעולה.

יג. הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֵזִקָה בָּהֶן - בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר[46]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הוזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתְּם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[47]. וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהֵזִקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[48]. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֵזִקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לִשְׁמְרוֹ, וַאֲכָלַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֵזִקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב[49]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ[50] בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וָמֵת, וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. 48) על הפירות שאכלה בהמתו. 49) כי השמירה מוטלת עליו. 50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

טו. הַמַּגְדִּישׁ[51] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר[52]. וְאִם הֶחְלִקָה וְהֵזִקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלַתָּן וְהֵזִקָה בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר[53]. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר; שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן' - כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב.

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: 52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. 53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. 54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

א. הַכּוֹנֵס צֹאן לְדִיר[2] וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה[3], וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר[4]. וְאִם[5] אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין[6] - הֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶם כָּרָאוּי, וְאִם יָצְאת וְהִזִּיקָה - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה[7] וְיָצְאת. וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה[8] אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים[9] - בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב[10]. הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה, וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה - לִסְטִים חַיָּבִים[11].

2) מקום מוקף גדר. 3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: 4) מכיון ששמר כראוי. 5) שם. 6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. 7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. 8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. 9) ג"כ אונס. 10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. 11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאוה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

ב. הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ[12] וְיָצְאת וְהִזִּיקָה: אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא - חַיָּב[13], וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ[14] - פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם[15] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[16]. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת[17] לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[18] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[19].

12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. 13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה־שאין־כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. 14) והבהמה אינה משתמרת. 15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. 16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל

בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חבירו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). 17) שם מז: 18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. 19) שגרם נזק מתוך כוונה.

1 **ג. הַמַּעֲמִיד בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ[20] עַל גַּבֵּי קָמַת חֲבֵרוֹ[21] -**
2 **הַמַּעֲמִיד חַיָּב[22] לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[23]. וְכֵן אִם**
3 **הִכִּישָׁהּ[24] עַד שֶׁהָלְכָה לְקָמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה - זֶה**
4 **שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב.**

20) וכל־שכן בהמתו. 21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. 22) על־ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקיה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: 23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. 24) אף־על־פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

5 **ד. הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר[25] אוֹ**
6 **לְשׂוֹכֵר[26] אוֹ לְשׁוֹאֵל[27] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים[28], וְאִם**
7 **הִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בִּזְמַן**
8 **שֶׁלֹּא שְׁמָרוּהָ כְּלָל; אֲבָל אִם שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה[30]**
9 **כָּרָאוּי, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין[31]**
10 **וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם[32]. שְׁמָרוּהָ**
11 **שְׁמִירָה פְּחוּתָה[33]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - פָּטוּר[34],**
12 **וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׂוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא - חַיָּבִין[35].**

25) מקבל שכר שמירה. 26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. 27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. 28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. 29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. 30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. 31) שם מה. 32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. 33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. 35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

13 **ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אֲפִלּוּ חָתְרָה[36] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה -**
14 **חַיָּב[37] זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה הֲרֵי**
15 **הִיא מִצְטַעֶרֶת, וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ**
16 **לַעֲשׂוֹת[38].**

36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. 37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. 38) שם נו.

17 **ו. מָסַר בְּהֶמְתּוֹ[39] לְחֵרֵשׁ[40] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר[41] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר**
19 **וְכֵיוָצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר[42] וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ**
20 **שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה[43] וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה -**
21 **הַבְּעָלִים חַיָּבִים[44].**

39) משנה שם נה: 40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. 41) שם ט: 42) נימוק הגמרא שם. 43) שזה אונס. 44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

22 **ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה[45], וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא**
23 **וְהִזִּיק: אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן - זֶה שֶׁפָּשַׁע**
24 **בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב[46], וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן - אַף אֵלּוּ**
25 **הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין[47].**

45) שם י. 46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. 47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

26 **ח. שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם[48] וְנִמְצָא מוּעָד: אִם יָדַע**
27 **הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגְּחָן[49] - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי**
28 **נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו**
29 **עָלָיו[50], וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם[51] חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה**
30 **תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי**
31 **יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן - אֵין**
32 **הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם[52], וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.**

48) שם מ. 49) אולם לא ידע שהוא מועד. 50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאיל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: 51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. 52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

33 **ט. שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל[53],**
34 **וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו[54] - חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנִּית**
35 **רְשׁוּתוֹ[55] - בָּטְלָה הַהַעָדָה[56]. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי**
36 **נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִירוֹ[57].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשאול כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאיל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידוייק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חל"ז עמוד 102)

53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ.
54) ואחר־כך הזיק. 55) מרשות השואל לרשות המשאיל.
56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. 57) ופסקה אחריותו.

1 **י. שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה[58] בִּלְבַד**
2 **אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ[59], וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם,**
3 **וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ[60], וְהִזִּיקָה -**
4 **חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֵזִּקָה - פָּטוּר[61], וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים**
5 **דִּין עִם הַמַּזִּיק.**

58) שלא תוזק. 59) שלא תזיק. 60) אבל לא שמירת גופה. 61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

6 **יא. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[62] - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן**
7 **חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר[63] - חַיָּב[64].**
8 **וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ**
9 **וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה, וְלֵךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם**
10 **הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן**
11 **בֵּיתוֹ אוֹ לִמְסַעֲדוֹ[65] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים[66].**

62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני.
63) בלי דעת בעלים. 64) בכל, אפילו באונסין. שם נו:
65) לעוזרו. 66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

12 **יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק**
13 **תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[67] - הֲרֵי הַנִּזָּק**
14 **מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה**
15 **הַנִּזָּק[68] חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה[69].**

67) למעלה פרק א הלכה ז. 68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק.
69) בבא־קמא סוף דף מ.

16 **יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[70] - מְשַׁעֲרִין**
17 **מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם,**
18 **בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד?[71] הֲרֵי שֶׁאָכְלָה**
19 **בֵּית סְאָה[72] - שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ**
20 **הַשָּׂדֶה[73], כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר**
21 **שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם**
22 **אָכְלָה קַב אוֹ רֹבַע, אֲפִלּוּ קֶלַח[74] אֶחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ**
23 **בְּשִׁשִּׁים.**

70) לקרקע. 71) שם משנה נה: 72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר).
73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. 74) גבעול עבה של צמח.

יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין[75] שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקַּרְקַע[76] - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בִּשְׁוֵיהֶן[77]: אִם סְאָה[78] - דְּמֵי סְאָה, וְאִם סָאתַיִם - דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן הַלּוֹקֵט[79] פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָכַל: אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע[80]; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא, שֶׁהַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה[81] וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה[82].

75) שכבר בישלו כל צרכם. 76) אבל עדיין לא נתלשו. 77) ולא חישוב אגב השדה. 78) משנה שם נה: 79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. 80) שבה צומח הדקל. 81) לפני הנזק. 82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

א. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה[2] וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת וּבְכְרָמִים[3], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה - מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ[4] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מְנָעָהּ מִלִּרְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָהּ[5] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה[6], וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִזִּיק. אֲפִלּוּ לִגְרֹם הַנֶּזֶק[7] אָסוּר.

2) מקום המרעה. 3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. 4) ולא כמו בשור הנגח שהתראה באה אחרי שהזיק. 5) כדי למנוע היזק משדהו. 6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. 7) על־ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא־קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב־יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף־על־פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף־משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עיזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד־משנה), ולאו דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לְפִיכָךְ אָסְרוּ חֲכָמִים[8] לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה[9] וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[10] בִּמְקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא[12] בְּכָל מָקוֹם.

8) בבא־קמא עט: במשנה. 9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. 10) משום ישוב ארץ ישראל. 11) כי כאן אין נזק. 12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים[13] הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ[14] וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן:

א) הִתְנָה, שֶׁמַּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיְּעָרִים[15] שֶׁאִילָנֵיהֶן גַּסִּין[16], אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר שֶׁאִילָנָיו דַּקִּים[17] - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים[18] וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הִזְמֵי וְהִיגֵי[19]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ לַחִים[20] וּמְחֻבָּרִין[21]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ[22]. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים - אָסוּר.

ג) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט[23] עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֵלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם[24], חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן[25] שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה[26].

ד) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה[27] בְּכָל מָקוֹם[28], חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת[29]. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא בְּזַיִת - כְּבֵיצָה[30], וּבְקָנִים וּבְגֶפָנִים - מִן הַפִּקָּק וּלְמַעְלָה[31], וּבִשְׁאָר הָאִילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אִילָן[32], לֹא מֵחֲדוֹ[33]. וּכְשֶׁהִתִּיר לִקְטֹם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֵחָדָשׁ[34] שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיָּשָׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה[35].

ה) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[36] - בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם[38], וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לָצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה[39]. וְהוּא, שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד[40]. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע[41] וְיַעֲמִיד סְפִינָה[42] שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט[43] שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם.

ז) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אַחֲרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ[44] וְנִפְנֶה שָׁם.

וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם[45]. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר[46] וּמְקַנֵּחַ.

ח) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְפַסֵּג[47] וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי מַיִם - יֵשׁ[48] לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְּכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים[49].

י) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה[50] קוֹנֶה מְקוֹמוֹ[51] וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בוֹ[52]. שֶׁלֹּא יְהֵא מֻטָּל עַל הַמֻּצָּר[53] וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה[54]; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֻּצָּר[55] אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

13) שם פ. פא: 14) עם נוחלי הארץ. 15) ואין לבעל היער זכות לעכב. 16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. 17) ויש חשש לכליון האילנות. 18) בלתי חשובים. 19) קוצים וברקנים. 20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. 21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. 22) שלא יעקור השרשים. 23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. 24) אפילו בשדות, כדי להאכיל לבהמתו. 25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. 26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. 27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. 28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. 29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. 30) יניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. 31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. 32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. 33) מן הענף שלמעלה. 34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. 35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. 36) מחדש. 37) ללא תשלום. 38) אלא בשדהו של אחד. 39) אף־על־פי שהוא כולו בחלקו של שבט נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. 40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. 41) לתקוע יתדות ולעשות גדרי קנים במים שיילכדו שם דגים. 42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. 43) להם גם זה מותר. 44) שנזדמן לו. 45) זעפרן, צמח שלפרחיו ריח חריף וטוב. 46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר.

47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. 48) רשות. 49) כגון בקצה השדות. 50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. 51) שעליו נמצא. 52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. 53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא. 54) עיר. 55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן[56], שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים מֵתָּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה[57] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁבִּשָּׂדוֹת[58] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[59].

56) שם פא: 57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. 58) כדי לקצר את הדרך. 59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן[60] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[61].

60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. 61) כדעת שמואל (שם).

ו. וּמְשֶׁיֵּרֵד הַטַּל בְּבָבֶל[62] אָסוּר[63] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים.

62) דברי רב פפא, שם. 63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם[64] וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטַּבָּח[65] לוֹקֵחַ[66] וְשׁוֹחֵט, לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחַט מְעַט מְעַט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[67]; אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה - מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק.

64) לצרכי סעודת החג, שם עט: 65) הקונה ומוכר לאחרים. 66) קונה. 67) כרבן גמליאל שם פ.

ח. וּכְבָר עָשׂוּ בָּבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[68] לֶאֱסֹר בָּהּ גְּדוּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

68) שם.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם[69]. וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לִסְפָר[70], בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵזִּקָן מְרֻבֶּה וּמָצוּי.

69) שם פב. 70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[71] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד[72], אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד[73]. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ

כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה[74] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.

71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. 72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. 73) קמעא, קמעא. 74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אֵי זֶהוּ מוּעָד[2]? כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[3]. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד[4] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[5] אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד.

2) בבא קמא כג: 3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. 4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. 5) בעייא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין[6].

6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית־דין.

ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7] וּמִי שֶׁהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁנָּגְחוּ - פְּטוּרִין; אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[8] וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[9].

7) שאינם בני־דעת, שם לט. 8) במקום הבעלים. 9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין: אִם עֲדַיִן הוּא תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[10] מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[11] שֶׁבְּנִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[12], וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים[13] יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין וִישַׁלְּמוּ לָהֶן[14].

10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", שם. 11) מן המעולה. 12) מפני שלא שמרו אותו כראוי; זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. 13) כוונתו לשור של קטן. 14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפוטרופוס.

ה. שְׁוָרִים שֶׁמִּשַּׁחֲקִין בָּהֶן[15] וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִגַּח[16] זֶה אֶת זֶה - אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם - אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגַּח[17] - לֹא שֶׁיְּגַיְּחוּהוּ[18].

15) לפני קהל. 16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כתם. 17) מעצמו. 18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שׁוֹר שֶׁהוּעַד[19] וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר לְתַמּוּתוֹ[20]; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית[21] מְשַׁנָּה דִּינוֹ[22]. אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ[23]. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[24] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין[25] - הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן[26], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן[27].

19) שנעשה מועד. 20) דינו כתם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. 21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. 22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: 23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. 24) נעשה שפוי בדעתו. 25) וחובת השמירה עברה לבעלים. 26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופסות. 27) גם בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ - חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִגַּח, וְחָזַר שֶׁלֹּא יִגַּח, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵחַ[28] - הֲרֵי זֶה תָּם לִנְגִיחָה. וּמֵאֵימָתַי הוּא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ[29] וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[30] שֶׁהוּעַד לָהֶן - עַד שֶׁיִּמַּשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן.

28) בגופו (לא בקרניו). 29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. 30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ[31] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[32]. הוּעַד לְאָדָם - אֵינוֹ מוּעָד לְבְהֵמָה[33]. הוּעַד לְקְטַנִּים[34] - אֵינוֹ מוּעָד לְגְדוֹלִים[35]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאִם הִזִּיק לִשְׁאָר הַמִּינִין - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת - אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל[36]; וְאִם הִזִּיק

1 בְּשַׁבָּתוֹת - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּבִימוֹת הַחֹל - מְשַׁלֵּם
2 חֲצִי נֶזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשֶּׁיִּמַּשְׁמְשׁוּ
3 הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם[37] שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק
4 נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ.

31) לשוורים. 32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לז. שסתמו אינו מועד. 33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. 34) כגון עגלים. 35) אפילו באותו מין. 36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). 37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

5 ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וְחַמּוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי
6 - נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל[38]. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר
7 רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ,
8 וּבְרְבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר
9 וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד
10 לְסִרוּגִין[39] לְשָׁוָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לז. "ואם תמצא לומר ..." ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

11 י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא
12 נְגָחוֹ, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ, וּבְרְבִיעִי רָאָה
13 גָּמָל וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי
14 רָאָה עָרוֹד[41] וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין
15 לַכֹּל[42]; וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ[43] אֶחָד
16 מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסִרוּגִין - הֲרֵי זֶה מוּעָד.

41) חמור הבר. 42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. 43) שביעי, תשיעי וכו'.

17 יא. נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר
18 לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ
19 מוּעָד, עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בְּדִלּוּג[44]. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח,
20 קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד
21 לְשׁוֹפָרוֹת[45]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב בהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

22 יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה,
23 וּבְרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר, וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל; אוֹ שֶׁנָּגַח
24 חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בִּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר
25 כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה
26 סָפֵק[46] אִם הוּא מוּעָד לְשָׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת
27 הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ
28 אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבִשְׁנֵי בַּשַּׁבָּת; אוֹ שֶׁנָּגַח
29 בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבִשְׁתֵּי
30 שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא
31 מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם
32 מֵהֶן חוֹל.

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעייא שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

33 יג. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן
34 אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[47]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק
35 שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[48].

47) כדין תם. 48) מחמת ספק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבארו שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

36 א. שׁוֹר שֶׁקְּשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה[2] וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי[3],
37 וְיָצָא וְהִזִּיק[4]: אִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[5], וְאִם
38 הָיָה מוּעָד - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ[6], הָא אִם
39 שְׁמָרוֹ[7] - פָּטוּר[8], וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר
40 שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים
41 הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שִׁבֵּר בְּרַגְלָיו בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - פָּטוּר
42 מִלְּשַׁלֵּם[9].

2) בחבל. 3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 4) כגון שנגח. 5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. 6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. 7) שמירה כל שהיא. 8) דעת ר' יהודה, בבא־קמא מה: 9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

43 ב. הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין[10] וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל,
44 וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח, בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין
45 בִּשְׂמֹאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[11].

10) שם. 11) אף־על־פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אהבה, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

1 **ג. בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא**
2 **בְּכַוָּנָה: אִם תַּמָּה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ[12],**
3 **וְאִם מוּעֶדֶת הִיא - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן**
4 **הַשֶּׁבֶת[13] וּמִן הַבֹּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר[14] וּמִן הָרִפּוּי;**
5 **שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה בָּהֶן תּוֹרָה אֶלָּא**
6 **בְּאָדָם[15] שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם -**
7 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי**
8 **נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר[16], וְאִם בִּיֵּשׁ**
9 **הוּא בְּעַצְמוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17]. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל**
10 **בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ[18], אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת -**
11 **חַיָּב בַּנְּזָקִין; וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הֶעוֹשֶׂה זֶה -**
12 **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[19], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[20].**

12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. 13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. 14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. 15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים, הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו. 16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לד: 17) בהלכות חובל ומזיק, פרק א. 18) של בעל השור. 19) מפני שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על מעשה אחד. 20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

13 **ד. הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
14 **וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ כַּלְבּוֹ - פָּטוּר[21].**
15 **וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת: אִם הָיָה תָּם -**
16 **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22], וְאִם הָיָה מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
17 **שָׁלֵם, כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.**

21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך להכניס שורך לחצרי, בבא־קמא מז: 22) כדעת החכמים במשנה, שם כד:

18 **ה. נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו[23]: אִם**
19 **הִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד[24] בִּשְׁעַת נְפִילָה - חַיָּב[25] בְּנִזְקֵי**
20 **הַמַּיִם, וְאִם אַחַר זְמַן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר**
21 **תַּקָּלָה[26] כְּבוֹר, וְהַמַּיִם חֲרֵי הֵן כְּכֵלִים, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר**
22 **שֶׁחִיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[27]. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - בַּעַל**
23 **הַשּׁוֹר פָּטוּר[28]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר -**
24 **הֲרֵי הוּא[29] חַיָּב בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר[30] שֶׁנָּפַל לַבּוֹר.**

23) המכונסים בו, שם מז: 24) כגון שהיה מלוכלך בצואה. 25) כדין מזיק ממש. 26) ודינו כבור, שם מח: 27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח: 28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר פטור על הנזק שהוזק השור. 29) בעל החצר. 30) דעת רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: , והלכה כשמואל בדינים.

25 **ו. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[31] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
26 **וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁהֵזִּיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת[32], אוֹ**
27 **שֶׁחָפַר בֶּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[33] וּמְעָרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר**
28 **חַיָּב בְּנִזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר[34],**
29 **שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ[35].**

31) מימרת רבא שם, מח. 32) כגון שנתקל בו. 33) חפירות ארוכות. 34) אם הפקיר רשותו, אף־על־פי שנעשה על־ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. 35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

30 **ז. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר[36]: אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא**
31 **לְדַעַת - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ[37]: לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא**
32 **בִּרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ; וְאִם הִזִּיקוֹ**
33 **לְדַעַת - חַיָּב[38] נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת**
34 **לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת.**

36) גם זה מדברי רבא שם. 37) בעל החצר לבעל השור. 38) דעת רב פפא שם.

35 **ח. שָׁמִין[39] לְנֶזְקִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשִּׁבֵּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ**
36 **- בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִים לַמַּזִּיק: קַח**
37 **אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי הַכְּלִי, אֶלָּא**
38 **אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחַת הַכְּלִי מִדָּמָיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל**
39 **הַפָּחָת[40] - אִם הַמַּזִּיק מוּעָד, אוֹ חֲצִי הַפָּחָת - אִם**
40 **הָיָה תָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ - לַנֶּזֶק, פָּחַת**
41 **הַנִּבֵּלָה[41] שֶׁל נֶזֶק[42]. וְשֶׁכַּח הַנִּבֵּלָה[43] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ[44]**
42 **הַנֶּזֶק וְהַמַּזִּיק.**

39) מעריכים. 40) אם הכלי היה שוה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. 41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. 42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי

מחיר הנבילה בשעת המיתה. 43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. 44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

ט. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וָמֵת, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין חֲצִי פְּחָתָה וַהֲרֵי שָׁוָה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה, אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ[45].

45) והנבילה לניזק.

י. הִשְׁבִּיחָה הַנְּבֵלָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים[46], אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן - [שֶׁכַּח הַמֵּת יֶחֱצוּן].

46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שוה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם[47] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְאִלּוּלֵא הַנַּגִּיחָה שֶׁהִפְחִיתוֹ הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת[48] - בֵּין שֶׁפִּטְּמוֹ בֵּין שֶׁשָּׁבַח מֵאֵלָיו - אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כִּשְׁעַת הַנִּזָּק[49]. כָּחַשׁ מֵחֲמַת הַמַּכָּה[50] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין, וַהֲרֵי הַפְּחָת שָׁוֶה מֵאָה[51] - נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

47) ברייתא שם לד. 48) והנזק הוא ארבע מאות זוז, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. 49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. 50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. 51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, שם. ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכחשת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

יב. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק[52] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: אִם מֵחֲמַת שֶׁפִּטְּמוֹ[53] שָׁבַח - אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בַּשָּׁעָה שֶׁהִזִּיק; וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ[54] - מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנּוּ כֻּלּוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

52) כגון שור תם שוה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שוה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. 53) בעל המזיק לשורו. 54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח?! (שם).

יג. עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ[55] בַּנְּבֵלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ לַנִּזָּק. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וָמֵת - מַעֲלֶה הַנְּבֵלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנִּזָּק, וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פְּחַת נְבֵלָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת[56] יִהְיֶה לוֹ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנְּבֵלָה וְאֶת הַפְּחָת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנִּזָּק[57]; וְאִם הָיָה תָּם - חֲצִי הַפְּחָת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. 56) דעת אבא־שאול ואחרים, שם יא. 57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. 58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". 59) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או שהזיקו דבר שאינו של הדיוט. וכן אם היו להם בעלים ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האיך בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראיה צריך הניזק כדי שיגבו לו נזקו.

א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ[2]. וְכָל הַקֳּדָשִׁים[3] שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה[4] - אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין[5]. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[6] - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין[7], בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֵזִּקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֵלִין.

2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש, משנה בבא־קמא לז: 3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם, ובין קדשי בדק הבית. 4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. 5) כי נקראים "קדשי ה'". 6) כגון שנפל בהם מום ונפדו. 7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף־על־פי שיש בהם קצת קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

ב. שְׁלָמִים[8] שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה[9] מִבְּשָׂרָם[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵמוּרֵיהֶן[11]; שֶׁהָאֵמוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים[12] מוּעָלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[13]. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה[14] - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם[15] הַבָּא עִמָּהּ; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר[16].

8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג. 9) חצי נזק. 10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים הוא. 11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג־ד). ביאור לדין זה בהלכה הבאה. 12) כגון שלמים, תודה, בכור, מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים על המזבח. 13) פרק ב. 14) שם יג: 15) ויקרא ז, יב. 16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֹּאכַל הַנִّזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר

בִּקְדֻשָּׁה[17] כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֲמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שָׁוֶה דִּינָר, וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֲמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִינָרִים, וְהַבָּשָׂר בִּלְא אֲמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וָחֵצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר[18], אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד[19].

17) כדין קדשים קלים. 18) כלומר, חצי נזק כולו מן הבשר. 19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

ד. וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר[20] שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לְבְעָלִים[21]. כֵּיצַד? שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[22]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לִבְעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בִּשְׁעַת הֲזֵקוֹ וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[23].

20) בלי בעלים, שם יג: 21) משנה שם ט: 22) כי בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. 23) שנאמר: "והועד בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְחַיְּבִין[25] אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה, וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם[26]. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קָנָס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק[27], וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ, וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.

24) משנה שם לז: 25) בית־הדין שלהם אינו מטיל על בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. 26) ירושלמי בבא־קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". 27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק[28], אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין[29], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר[30] - הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[31], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ[32], וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.

28) ברייתא, שם לג: 29) עם הניזק. 30) והקונה רשאי לעבוד בשור. 31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. 32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא־קמא עמוד 102, ועי' מגיד־משנה).

ז. הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[34]: הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[35], וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.

33) אפילו לדעת רבי עקיבא. 34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. 35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין[36] וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר[37]. הִקְדִּישׁוֹ - אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ[38] בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק[39] וּתְפָסוּהוּ, בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק[40] בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - לֹא זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[41]; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה[42] וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

36) המשך הברייתא הקודמת. 37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. 38) לפני שבא הניזק. 39) שלהם חייב המזיק כסף. 40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. 41) משור המזיק. 42) לפני שהזיק, שם לד.

ט. מוּעָד[43] שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44]. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ[45], בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בּוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק[46] אֶלָּא מִן הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[47], וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין[48] לְנֶזֶק זֶה.

43) המשך הברייתא הקודמת. 44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. 45) לרשותם. 46) מגופו. 47) ודינו כבעל־חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל־חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. 48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין מִן הַמְּטַלְטְלִין תְּחִלָּה[49]; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מְטַלְטְלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מְטַלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[50]. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מְטַלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ סֵבִין[51] - אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע.

49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי־אפשר למכור

במקום זה, יימכרו במקום אחר. 50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז.). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישיג בנקל קונה. 51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מִת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לַמְּטַלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים[52], אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזִּבּוּרִית[53]. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב[54], וְהַמְּטַלְטְלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הַמְּטַלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ[55].

52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל־חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. 53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: 54) התובע חוב מן היתומים. 55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא־קמא יד:

יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[56] לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמְּטַלְטְלִין[57], וּפָשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין. לְפִיכָךְ מַגְבִּין הַנִּזָּקִין[58] מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מִטַּלְטְלִין[59] - גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית[60]; שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

56) רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ו.) 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). 58) ודינם כבעל־חוב, דעת הרי"ף שם. 59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. 60) ולא עידית כמו ממזיק עצמו. 61) בהלכה יא.

יג. אֵין הַנִּזָּקִין[62] מִשְׁתַּלְּמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר[63], וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת[64], אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[65] וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים[66] לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרוּוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶשׁ הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם, וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזְקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן[68]. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִים לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדֵיוֹת[69], וְיָעִידוּ[70], וִיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.

62) משנה בבא־קמא יד: 63) מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים. 64) כשהמיתה אדם. 65) ולא על יסוד אומדנא. 66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. 67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: 68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. 69) כגון הלואה. 70) על הנזק וכו'.

יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה[71] עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[72] וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּחַ וְזֶה מוּעָד לִנַּח, זֶה מְנַשֵּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ - אֵין אוֹמְרִים[73]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵר[74] בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִים[75]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ, עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.

71) בבא־בתרא צג. 72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". 73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה. 74) נושך ובועט. 75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא־קמא.

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבאר מהו הנקרא "גוף הנזק" כדי שיהיו תשלומי התם נגבים ממנו. וכן נתבאר בו אם אירע ספק או מחלוקת בין המזיק והניזק, דינם ופרטי דברים אלו וכן משפט מזיק אחד שהזיק לשנים וכיוצא בזה באלו הדברים.

א. בְּהֵמָה[2] מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ[3]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ[4]. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה[5] מִבֵּיצָתָהּ[6]; מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּפָהּ, אֲבָל מֻבְדֶּלֶת וּמֻפְרֶשֶׁת מִמֶּנָּה[7].

2) בבא קמא מו. 3) ואם הפרה איננה, גובה כל חצי הנזק מן הוולד. זוהי דעת רבא שם, מז. 4) הוולד, בהיותו עובר בשעת הנגיחה, גוף אחד הוא עם הפרה. על כן גם בתם שאינו גובה אלא מגופו, גובה אף מן הוולד. 5) חצי הנזק. 6) שהטילה לאחר שהזיקה. זהו המשך דברי רבא, שם. 7) אינה מחוברת לגוף התרנגולת אפילו בהיותה עוד במעיה, מה שאין כן וולד בהיותו עובר שמחובר לפרה. ומזה אתה למד, שאם ידוע שהביצה הייתה מקושרת לאשכול או לאם בשעה שהזיקה, גובים ממנה (לפי מגיד משנה וכדעת התוספות).

ב. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנָּגְחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה[8] אוֹ אַחַר שֶׁנָּגְחָה יָלְדָה[9] - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם[11] עַד שֶׁיָּבִיא[12] רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנָּגְחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת; שֶׁהַמּוֹצִיא[13] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[14].

8) ואין לוולד כל חלק בנגיחה, וכל חצי הנזק משתלם אך ורק מגוף הפרה. 9) ואז גובה חצי הנזק מן הפרה ומוולדה, כמו בהלכה הקודמת. 10) בנוגע לתשלום מגוף הפרה אין הבדל אימתי נולד הוולד. 11) אפילו במקרה שהפרה איננה. בניגוד לדעת סומכוס (במשנה, שם), שממון המוטל בספק חולקים, וגובים מן הוולד רבע נזק, היינו חצי מחצי הנזק. 12) הניזק. 13) ממון. 14) זוהי דעת החכמים, דם, מו:

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל[15]

1 בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגָּחָהּ הִפִּילָהּ[16] אוֹ
2 מֵחֲמַת נִגִּיחָה הִפִּילָהּ[17] - מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַפָּרָה[18], וְאֵינוֹ
3 מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַוָּלָד[19]; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

15) מת. 16) ובעל השור אינו אשם בנזק העובר. 17) ובעל השור חייב אף בחצי נזק של העובר, כלומר, חצי דמי העובר, אם השור היה תם, ונזק שלם אם היה מועד. 18) תם כדינו ומועד כדינו. 19) אפילו היה מועד אינו משלם כלום, בניגוד לדעת סומכוס, שתם משלם רבע ומועד חצי דמי העובר.

4 ד. נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה - אֵין שָׁמִין פְּחַת פָּרָה[20]
5 בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפְחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[21], אֶלָּא שָׁמִין
6 כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[22] וּבְרִיאָה[23]
7 וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו[24], הִיא וְהַנֵּפֶל שֶׁלָּהּ, וּמְשַׁלֵּם
8 הַפְּחָת[25], אוֹ חֶצְיוֹ[26] - אִם הָיָה תָּם.

20) ההפרש בין דמי הפרה החיה לדמי הפרה המתה. 21) ההפרש בין דמי הוולד החי לדמי הוולד המת. 22) מחיר זה כולל דמי עובר ולא דמי וולד חי, שדמיו מרובים מדמי עובר. חישוב זה הוא לטובת המזיק הטוען: שורי הזיק פרה מעוברת, על כן גם החישוב צריך להיות לפי דמי פרה מעוברת. 23) כשהיא מעוברת היא נראית בריאת בשר ושמנה, וזה מעלה את דמיה. 24) לאחר הנגיחה. 25) אם הוא מועד. 26) חצי הפחת.

9 ה. הָיְתָה הַפָּרָה לְאַחַר וְהַוָּלָד לְאַחַר: הֲרֵי פְּחַת
10 הַשִּׁמָּן[27] שֶׁפָּחַת גּוּף הַפָּרָה[28] - לְבַעַל הַפָּרָה, וּפְחַת
11 הַנֶּפַח[29] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד[30],
12 וְהַנֵּפֶל - שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד.

27) כשהפרה מעוברת היא מוסיפה שומן, וזה בא בחישוב דמי הנזק. 28) שהרי השומן נבלע באיבריה, ואין לגוף העובר חלק בו. משום כך פחת זה שייך לבעל הפרה. 29) כשהפרה מעוברת הנפח שלה גדול יותר ונראית בעלת איברים גדולים, ומחירה עולה. גם זה בא בחישוב דמי הנזק. 30) ובעל הוולד מקבל חצי, שהרי גם לגוף הוולד חלק בגידול הנפח.

13 ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהֶזִּיק[31], הַנִּזָּק
14 אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[32], שֶׁמָּא
15 בְּסֶלַע לָקָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל
16 פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי
17 יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר: וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ[33] שֶׁשּׁוֹרְךָ
18 הִזִּיק - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[34] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ,
19 אִם הָיָה מוּעָד; אֲבָל אִם הָיָה תָּם - פָּטוּר אַף
20 מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ[35] - פָּטוּר,
21 שֶׁחֲצִי נֵזֶק קְנָס הוּא, וּמוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר הוּא[36].

31) הנרדף. 32) כך מפרשת שם הגמרא את המשנה "רישא ניזק ברי ומזיק שמא". אין מחייבים לשלם כסף אלא על פי הוכחה ברורה, ואין טענת הניזק־התובע מספקת, אפילו היא חזקה מטענת הספק של המזיק. 33) ואתה טוען "איני יודע" כדי להשתמט מן התשלום. 34) שבועה שתיקנוה חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין לתובע עדים (שבועות מ:) ופירוש המלה "היסת" הוא, החכמים הסיתוהו להישבע, כדי להפיס את דעת התובע. שבועה כזו שונה מיתר השבועות בזה, שאינה צריכה נקיטת חפץ, כלומר, אין הנשבע אוחז ספר תורה (רבינו בפרק יא מהלכות שבועות הלכה יג). 35) ששורו נגח. 36) בבא קמא סד: דין זה לומדים מן הפסוק "אשר ירשיעון אלוהים" (שמות כב, ח), ולא המרשיע את עצמו.

22 ז. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד
23 מֵהֶן הִזִּיק[37], וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵי זֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם,
24 זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק -
25 שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[38]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד -
26 חַיָּב לְשַׁלֵּם[39] מִגּוּף הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[40]. וְאִם הָיוּ
27 מוּעָדִין - מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם מִגּוּפָם שֶׁל[41].

37) ולא כמו בהלכה הקודמת שספק הוא, אם השור הזיק. במקרה זה לו הודה המזיק, היה חייב לשלם, ואין לפטור אותו כדין מודה בקנס, כי ישנם עדים ואף על פי שאינם יודעים שורו של מי הזיק, מועילה עדותם שלא לדונו כמודה בקנס (לחם משנה, הלכה ט). 38) על יסוד הכלל הנזכר בהלכה הקודמת "המוציא מחברו עליו הראיה". 39) כי וודאי הוא ששורו הזיק. 40) כשהוא תם. ואם כולו אינו שווה דמי חצי הנזק, מפסיד הניזק את ההפרש, כי המזיק יוכל לטעון שמא הפחות הזיק. 41) כי התשלום מוטל על בעל השור ועל נכסיו ולכן אין כל משקל לשאלה: מי הזיק.

28 ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים
29 עוֹמְדִין; אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד, וְהָיָה אֶחָד
30 מֵהֶן תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד - פָּטוּר,
31 שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא רְאָיָה[43] שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא
32 שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ.

42) שאם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם. 43) כי המוציא מחבירו עליו הראייה. שמא המזיק זה שאבד או שמת, ותם אינו משלם אלא מגופו. [ודין זה נאמר רק כשנאבד התם, אבל כשנאבד המועד חייב בעל השוורים בחצי נזק ממה נפשך, אם המועד הזיק, חייב לשלם מנכסיו נזק שלם, ואם התם הזיק, הרי הוא עומד לפנינו ואפשר לגבות מגופו. כך פירש בעל מאירת עיניים בחושן משפט סימן ת סעיף קטן ה. אולם סגנונה של הלכה זו כאן מתנגד לפירוש זה. רבינו כותב אם מת "אחד מהם", ומשמע שאין כל הבדל איזה מהם מת. מתקבל איפוא על הדעת פירושו השני, שהמדובר כשלא ידוע איזה מהם תם ואיזהו מועד].

33 ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים[44] הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל[45] וְאֶחָד
34 קָטָן[46], הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: קָטָן
35 הִזִּיק; הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: מוּעָד
36 הִזִּיק[47], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק[48] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ
37 עָלָיו הָרְאָיָה[49].

44) שם לה: הלכה זו עוסקת במקרה שאין עדים כלל.

45) המספיק לתשלום חצי נזק. 46) שאינו מספיק לתשלום חצי נזק. 47) ואתה חייב לי נזק שלם. 48) ומגיע לך רק חצי נזק ומגופו של הנוגח. 49) ואם הניזק לא יביא ראייה, לא יקבל אפילו מה שהודה בו המזיק, בהתאם לכלל "טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי השעורים", שם לה: (ראה פירוש המשנה לרבינו). ואפילו לדעת האומרים שבתם ומועד אין לדונו כטענו חיטים והודה לו בשעורים, מפני שגם התם בכלל נכסי המזיק ונכלל בטענתו של הניזק, אף על פי כן פטור המזיק מכלום, כדין מודה בקנס, שהרי אין עדים. הטעם של הכלל הוא: התובע עצמו מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים, והודאת בעל הדין כמאה עדים. וראה חושן משפט סימן פח עוד כמה טעמים.

1 **י. לֹא הָיְתָה שָׁם[50] רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק, אֶלָּא**
2 **עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם**
3 **הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר[51]. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק: שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ**
4 **וַדַּאי, שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנֶיךָ[52] - הֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
5 **הַתּוֹרָה[53] וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת.**

50) במקרה המתואר בהלכה הקודמת. 51) ואין זה דומה לטענו בחיטים וכו', כי שם אין עדים כלל וכאן דנים במקרה שיש עדים (מגיד משנה) וראה ש"ך חושן משפט סימן פח סעיף קטן טו. 52) כגון במקרה של תם ומועד טוען הניזק: אתה יודע שהמועד הזיק. 53) כדין כל מודה במקצת, ולא ככופר הכל שנשבע שבועת היסת (ראה למעלה הלכה ו). וטעמו של דבר הוא: כשהניזק אינו טוען שהמזיק עצמו יודע, מתקבלת על הדעת טענת המזיק שלא ידוע לו איזה שור הזיק ולכן הוא פטור משבועה (ש"ך חושן משפט סימן ת סעיף קטן ד), מה שאין כן כשהניזק טוען: אתה יודע שהגדול הזיק.

6 **יא. הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין**
7 **אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק אֶת**
8 **הַגָּדוֹל[54] וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן[55], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי[56],**
9 **אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[57] וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן[58]; אוֹ**
10 **שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק**
11 **אֶת הַגָּדוֹל[59] וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[60], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם**
12 **הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[61] וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[62] - הַמּוֹצִיא**
13 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה[63] -**
14 **הַמַּזִּיק פָּטוּר[64]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ**
15 **חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[65]**
16 **וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים[66], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
17 **טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - הֲרֵי מְשַׁלֵּם[67] לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל**
18 **וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא**
19 **תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם.**

54) וגוף המזיק הגדול מספיק לתשלום חצי הנזק הגדול, מה שאין כן גוף הקטן. 55) ומגופו אקבל חצי הניזק הקטן, ודמי חצי נזק שורי הגדול אקח משורך הגדול. 56) לא כן. 57) ותיקח רק את הקטן לתשלום חצי נזקו של הגדול, אף על פי שחצי נזק של הגדול מרובה על כל שוויו, ותפסיד את השאר. 58) ותיקח חצי נזק הקטן מן הגדול. 59) ואתה חייב לשלם לי מנכסיך דמי שור גדול. 60) ומגופו אקח חצי הנזק של הקטן. 61) ותיקח אותו בלבד, ואף על פי שאינו שווה חצי דמי הגדול שניזק ותפסיד את ההפרש. 62) ומגיע לך מנכסי דמי קטן בלבד. 63) הכוונה שאין שם עדים כלל, כי במקרה שיש עדים על הנגיחה, אלא שאינם יודעים איזה מהם הזיק את הגדול, נאמר למעלה בהלכה י, שמשלם כמו שאומר המזיק, וטעם הדבר נתבאר שם (מגיד משנה). 64) אף ממה שהודה. 65) כי הוא כופר בחיטים. 66) כי התובע מודה שהנתבע אינו חייב לו. 67) ואף על פי שמודה בקנס פטור ובכל מודה בקנס הדין הוא שאפילו אם תפס מוציאים מידו, סובר רבינו שחצי נזק עדיף על קנס אחר, ואין מוציאים מיד הניזק אם תפס. וכן פירש גם הראב"ד, מובא כאן במגיד משנה.

20 **יב. שׁוֹר שֶׁנָּגַח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר - הֲרֵי הַנִּזָּק**
21 **הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה**
22 **מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה**
23 **כְּלוּם - הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח**
24 **שׁוֹר אַחֵר[68] שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם -**
25 **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים**
26 **נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּז[69]. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה**
27 **מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל**
28 **מֵאָה[70], וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים[71], וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם**
29 **הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה[72]. וְכֵן עַל**
30 **דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים[73].**

68) חייבים שני השותפים, היינו הבעלים והניזק, בתשלום חצי נזק בסך מאה זוז. 69) הבעלים והניזק הראשון מחלקים ביניהם את מאה הזוזים הנותרים. 70) כי כולם אחראים לנזקו. 71) חלקו בשור היה מאה, כלומר חצי השור, על כן עליו להשתתף בתשלום חצי הנזק ב־50%, היינו, חמישים זוז, ונשארים לו חמישים זוז בלבד. 72) חמישים זוז הנותרים מחלקים ביניהם הבעלים והניזק הראשון שווה בשווה, כי חלקיהם בשור שווים היו. 73) במקרה שחזר לתמותו (למעלה פרק ו הלכה ז), או שהיה מועד לשוורים ונגח מין אחר, שאם לא כן אין כל אפשרות לדין זה, שהרי אחרי שלוש נגיחות נעשה מועד.

31 **יג. נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, לִגְבּוֹת חֲצִי נִזְקוֹ**
32 **מִגּוּפָהּ - נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר[74] לִנְזָקִין; וְאִם**
33 **יָצְתָה וְהִזִּיקָה - הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב[75] בִּנְזָקֶיהָ,**
34 **וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח**
35 **וְהִפְסִיד מָאתַיִם, וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה,**
36 **וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וַאַרְבָּעִים - הֲרֵי הַנִּזָּק**
37 **הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּפְסוֹ**
38 **מִשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ, וְהוּא שְׁלֹשִׁים[76], וְהַבְּעָלִים**
39 **מֵאָה[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].**

74) כדין המלווה על המשכון (בבא מציעא פ:). 75) כי הוא אחראי לשמירת השור. 76) כי הוא אחראי לכל חצי

הנזק בסך שבעים זוז. 77) חלקו הקודם בשור בעינו עומד, משנה שם לו. וגמרא לו: 78) אם מספר הניזקים גדול יותר, תמיד אחרון אחרון נשכר, וחלק הבעלים שמור ועומד.

יד. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר[79] חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין, אוֹ מוּעָד וְאָדָם שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד: מוּעָד בְּתָם[80] - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּמוּעָד - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד? שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד[81] בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שָׁוֶה מָנֶה, וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שָׁוֶה אַרְבָּעִים - הֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים[82]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד[83] וְאַחֲרוֹן תָּם[84] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם[85] וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד[86] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה.

79) בהפרש של דמי שתי החבלות שכל אחד חייב. 80) אם הנזק שהמועד הזיק עלה על דמי חצי הנזק שהזיק התם. 81) שעשה הפסד. 82) חצי ההפרש. 83) וחייב מאה זוז. 84) וחייב עשרים זוז. 85) וחייב חמישים זוז. 86) וחייב ארבעים זוז. משמיענו רבינו שלא תחשוב שמעמידים נזק תחת נזק, אפילו במועד ותם, והמועד משלם רק את הנזק העודף, ובדין ראשון מועד ואחרון תם משלם המועד רק שישים, אין הדין כן, אלא משלם שמונים, היינו מאה נזק שלם פחות חצי הנזק שהזיק התם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבאר בו משפט בהמה שהמיתה את האדם אם היא תמה ואם היא מועדת, שהבעלים משלמים את הכופר, וכיצד היא נעשית מועדת לדבר זה, ומהות הבעלים שהבהמה הממיתה היא שלהם, וכיצד תמית ובאי זה רשות ואי זה נפש תמית ותהיה חייבת.

א. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם[2] - בֵּין גָּדוֹל[3] בֵּין קָטָן[4], בֵּין עֶבֶד[5] בֵּין בֶּן חוֹרִין, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד[6] - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[7] - פָּטוּר, כְּדִינֵיהֶם[8].

2) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 3) בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות. 4) שהרי כתוב בפירוש "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא). 5) שכתוב "אם עבד יגח השור... והשור יסקל" (שם לב). 6) שבשניהם כתוב עונש סקילה. בתם - "סקול יסקל השור", ובמועד - "השור יסקל" (שם כח, כט). את כל הדינים הנ"ל מביאה המשנה בבא־קמא מא. 7) השוה למעלה פרק ח הלכה ה. 8) והרי אנו דנין להם כדיניהם, כנאמר למעלה.

ב. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[9] שֶׁהֵמִיתוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד[10] שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם? שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר[11], וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר[12]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג[13].

9) אמנם בתורה כתוב "וכי יגח שור", אולם "שור" הוא דוגמה בלבד, ולקוחה מן המציאות היום־יומית. וראה למעלה פ"א, ה"א (וראה עדויות פ"א מי"ב). 10) הלא שניהם נסקלים. 11) פטור מלשלם דמי האדם ההרוג ליורשיו, כי כתוב מפורש "ובעל השור נקי" (שמות כא, כח). שם מא, ומא: 12) שמות כא, ל. 13) אדם או בהמה, אבל מועד לחבל אדם - אינו חייב כופר, שם.

ג. וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[14] נִסְקָלִין, הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג[15] עַד שֶׁיְּשַׁלְּמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר? כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[16] וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל; שֶׁהַמּוּעָד לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הֲרֵי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל[17]. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה[18] וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם[19]. אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח[20], וּבְרִבִיעִי נִתְפַּס; שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר[21]. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[22] כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה[24], וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[25]. וְכֵן אִם הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר[26] בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבָרְבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג[27] וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה[28] - הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם[29], וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר.

14) בפעם הראשונה. 15) זוהי קושיית הגמרא, שם. 16) תשובת ר' שימי, שם. שור שהמית גוי פטור, למעלה הלכה א. 17) המגיד־משנה תמה על רבינו שפסק כדעת רב שימי, שהרי הגמרא מתפלאה על רב שימי, ומקשה: "ומועד לגויים הוי מועד לישראל?!" ומסיימת ואומרת, "אלא אמר ר' שמעון בן לקיש...", זאת־אומרת שתשובת רב שימי נדחתה. והוא מתרץ ואומר: שרבינו אינו גורס "אלא", והוא מפרש בניחותא, ש"מועד לגויים הוי מועד לישראל", ור' שמעון בן לקיש אומר טעם שני. 18) אדם שיש בו אחד הדברים שמטריפים בבהמה, כגון שניקב קרום מוחו, ואין סוקלים שור על טריפה, מכיון ש"אדם הרוג הרג". 19) ומועד לטריפה הרי זה מועד לשלם, שם. 20) שלוש פעמים, שם. 21) כמו שכתוב: "השור יסקל . . . אם כופר יושת עליו" (שמות כא, כט־ל). על כן אם לא נתפס, אין הבעלים משלמים כופר. 22) ולא מתו, וכשהרג אדם רביעי מתו כולם, בבא־קמא מא. 23) שם. 24) ומה שפסק רבינו למעלה פרק ו הלכה ח, שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, וכל־שכן שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, לא נאמר אלא במועד להזיק, אבל במועד להריגת בהמה מועד גם לאדם, ומכל־שכן להיפך. ראה מאירי לבבא־קמא עמוד 127, וכסף־משנה כאן. 25) כשהרג אדם אחרי ג' הבהמות. 26) הם יודעים מי הוא בעל השור שהמית, אבל

אינם יודעים לציין בדיוק איזה שור הוא, כי יש לו לאיש זה כמה שוורים. 27) ויודעים בדיוק איזה שור הרג ברביעית. 28) שגם כן שייך לאותם הבעלים, אבל יודעים הם ששור אחד נגח כל שלש הנגיחות הראשונות. 29) מכיון שאינם יודעים איזהו הרג. זוהי תשובת רבינא בגמרא, שם.

ד. זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[30] 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[31] לָמְדוּ, שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם[32]; וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג[33] - מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה[34], מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר[35] בְּעַל כָּרְחוֹ.

30) בשור מועד שהרג אדם. 31) מפי קבלת חכמינו ז"ל. 32) ולא בידי אדם. במסכת סנהדרין טו: דרשו: "אמר קרא "מות יומת המכה רוצח הוא" (במדבר לה, כא), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו". 33) תשלום דמי הנהרג. זוהי דעת החכמים: "ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל) דמי ניזק, שם מ. 34) וחייבי כפרה, כגון חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנים אותם. 35) ואינו דומה לחייב קרבן חטאת או אשם, שמוחזק בעינינו שלא יתרשל, ויביא את הקרבן לה', ועל כן אין צורך למשכן אותו. אבל בכופר עלול אדם להקל, כי הוא משלם אותו לחבירו, ויראה בזה חוב רגיל. ולפיכך יש צורך למשכן אותו, אם אינו משלם. זוהי בעיא שלא נפתרה בגמרא שם, ורבינו פוסק לחומרא. ואף־על־פי שדרכו לפסוק שאין מוציאים ממון בבעיא שלא נפשטה, בתשלומי כפרה דן לחומרא, וכן בהלכה ה; ובחידושי הרשב"א תירץ, שרבינו אומר שבית־דין ממשכן את זה שנתחייב בכופר, והאיבעיא בגמרא מתכוונת ליורשי הנהרג (מגיד־משנה).

ה. שׁוֹר[36] שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם[37]; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה[38].

36) מועד. 37) ואינו דומה לנזק רגיל, שכל אחד מן השותפים משלם חצי. 38) מה־שאין־כן בנזק רגיל, שצריך רק להשלים להניזק דמי נזקו בשלמותם. גם זו בעיא שלא נפתרה בגמרא, שם. גם כאן מחמיר רבינו, משום שאין זה ספק ממון סתם שפוסקים לקולא לנתבע, אלא זה ענין של כפרה.

ו. אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו[39], אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים; אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים, כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר[40] וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[41], וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[42]. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה[43] וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים[44] וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים[45] שֶׁהֵמִיתוּ - נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[46]; שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא[47], וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה.

39) שם מד: 40) שהוא הפקר ואין לו בעלים. 41) משנה שם, וכדעת החכמים. 42) כי ההעדה בבעלים בתורה נאמרה רק בשיש לו בעלים. 43) אף־על־פי שבתורה כתוב "בעל השור", לשון זכר (רש"י). 44) שאין להם אפוטרופוס. 45) השייך ליתומים או לחרש ושוטה. 46) ברייתא שם, מ. 47) בניגוד לחצי נזק ונזק שלם, שחייב האפוטרופוס לשלם, וחוזר וגובה מן היתומים כשיגדלו. השוה למעלה פרק ו הלכה ד.

ז. שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה[48] שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ[49], אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה - אֵינוֹ נִסְקָל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת - כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר[51], וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה[52] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53].

48) כגון ניקב קרום מוחו, או יש בו אחד משאר י"ז סוגי טרפות. 49) בפני עדים, אבל אם הרג בפני בית־דין הורגים אותו משום "ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו - ראב"ד). 50) זוהי דעת רב אשי בסנהדרין עח. 51) מקישים זה לזה, מכיון שהתורה כתבתם בפסוק אחד, שם. 52) ואין לקיים בו "וגם בעליו יומת". [בגמרא שם נימוק אחר, שעדות זו אי אתה יכול להזימה, ואולי שני הנימוקים עולים בקנה אחד]. 53) לפיכך גם שורו פטור, ואין מקיימים בו "השור יסקל". אותו הנימוק גם בשור שהוא עצמו טריפה והרג את הנפש. אילו בעליו היו טריפה, היו פטורים ממיתה, כך גם שורו שהוא טריפה פטור ממיתה.

ח. הַמְשַׁסֶּה[54] כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל[55]. וְכֵן אִם גִּירָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׂסָּה בּוֹ נָחָשׁ, וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ[56], וַהֲרָגוֹ - הַנָּחָשׁ נִסְקָל[57]; שֶׁאֵרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמִּית מֵעַצְמוֹ מְקִיאוֹ[58]. לְפִיכָךְ, זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין[59].

54) בקול או בתנועת יד. 55) כדין שור שהגיחו אותו, שאינו חייב מיתה, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. 56) שם את שיני הנחש בגוף האדם. 57) כדעת החכמים במשנה סנהדרין עו: עח. 58) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. 59) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

ט. אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה[60]. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם[61], נִתְכַּוֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים[62] וְהָרַג בֶּן קִיְּמָא - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[63]. וְאִם הָיָה מוּעָד[64] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר[65], אוֹ בְּקִנָּס אִם הֵמִית עֶבֶד[66]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַּוָּנָה[67], הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה[68].

60) אפילו אם לא נתכוונה לזה שהרגה, כגון נתכוונה להרוג את ראובן והרגה את שמעון - נסקלת, כי אילו הרגה את ראובן, גם כן היתה חייבת סקילה, בבא־קמא מד: 61) משנה שם מד. 62) כל הדוגמאות האלה מובאות

במשנה שם. 63) כמיתת הבעלים כך מיתת השור, וכשם שבעל השור שלא נתכוון פטור, כך גם השור שלא נתכוון פטור, שם. 64) כגון שהרג לפני כן שלוש בהמות. 65) אם המית בן חורין, כדעת שמואל "פטור ממיתה וחייב בכופר", שם עמוד א, וכדעת ר' יוחנן: "לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה", שם מג: 66) ישלם שלושים שקלים, כמו שכתוב: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדניו" (שמות כא, לב). סכום זה עליו לשלם בין אם העבד שווה פחות ובין אם הוא שווה יותר, ומשום כך נחשב לקנס. השווה למעלה פרק ב, הלכה ח. 67) כדעת ר' יוחנן: ". . . לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה", שם מג: 68) לכן משלם כופר אף־על־פי שהשור אינו נסקל, ואין זה דומה לדין הרג וברח, שאין הבעלים חייבים בכופר מפני שהשור אינו נסקל (למעלה הלכה ג), מכיון ששם השור חייב סקילה, אבל בדין שלפנינו השור פטור מסקילה (כסף־משנה למעלה הלכה ג).

1 **י. הָיָה מוּעָד לִפֹּל[69] עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת, וְרָאָה**
2 **יָרָק בְּבוֹר[70] וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיָּרָק, וְהָיָה שָׁם אָדָם**
3 **וָמֵת; אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים[71] וּלְהַפִּיל[72]**
4 **עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ, וְנָפַל[73] עַל**
5 **אָדָם וָמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ - הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה, לְפִי**
6 **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָמִית; וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, שֶׁהֲרֵי**
7 **זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם**
8 **הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יְוֹדַע שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ?[74]**
9 **כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית[75].**

69) שם מח: 70) דוגמת רב יוסף, שם. 71) שם מד. 72) את הכתלים. 73) הכותל מחמת חיכוכו. 74) ולא נתכוון להרוג אדם. 75) גמרא שם.

10 **יא. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתָּמִית**
11 **בְּהֶמְתָּן חוּץ מֵרְשׁוּתָן; אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת**
12 **הַמַּזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה[76] - הַבְּעָלִים**
13 **פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר[77]. כֵּיצַד? הִנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת**
14 **שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס[78] לִתְבֹּעַ שְׂכָרוֹ[79] אוֹ**
15 **חוֹבוֹ[80] מִמֶּנּוּ, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת -**
16 **הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֵי**
17 **אֵין לוֹ רְשׁוּת לִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.**

76) טענת הבעלים: "באיזו רשות נכנסת לחצרי", מועילה לענין תשלומי ממון וקנס בלבד, אבל לא לענין מיתת השור, בבא־קמא כג: 77) לגבי כופר מועילה טענה זו. 78) פועל. 79) ברייתא שם, לג. 80) המלווה מן הלווה.

18 **יב. עָמַד בַּפֶּתַח[81] וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ 'הֵן',**
19 **וְנִכְנַס[82], וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - חֲרֵי הַבְּעָלִים**
20 **פְּטוּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע 'הֵן' אֶלָּא עֲמֹד בִּמְקוֹמְךָ[83] עַד**
21 **שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.**

81) שם. 82) כי הבין את תשובת "הן" כנתינת רשות להכנס. 83) כדעת החכמים בברייתא.

22 **יג. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי**
23 **תִּינוֹק[84] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[85] וַהֲרָגַתְהוּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין**
24 **אֶת הַכֹּפֶר[86]; שֶׁהָרֶגֶל מוּעֶדֶת[87] לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ,**
25 **וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[88], כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[89]. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה[90]**
27 **- נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא**
28 **בְּכַוָּנָה[91] - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים בְּכֹפֶר.**
29 **וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן**
30 **הַכֹּפֶר[92]; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים**
31 **פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְנָס שֶׁל עֶבֶד[93].**

84) שם, כו. 85) שזוהי "רגל" ברשות הניזק. 86) מיד בפעם הראשונה, ולא כמו בקרן שחייב בכופר רק לאחר שלוש נגיחות. 87) מתחילתה, ולפיכך הבעלים משלמים כופר בפעם הראשונה כמו קרן אחר שלוש פעמים. 88) מה־שאין־כן ברשות הרבים שפטור על שן ועל רגל. 89) למעלה פרק א הלכה ה, ז. 90) כגון נגח. 91) כמו הדוגמה של "דרסה על גבי תינוק דרך הילוכה", והדוגמאות למעלה הלכה ט. 92) כי דין הכופר נאמר בתורה במועד בלבד, שמות כא, ל. 93) תם שהרג עבד פטור מלשלם שלושים שקלים, כי דין זה נאמר בתורה במועד בלבד, ראה למעלה הלכה ט.

32 **יד. נִרְאֶה לִי[94], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה**
33 **עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקֶּנֶס, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע**
34 **הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה[95], אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[96] - מְשַׁלֵּם**
35 **חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ[97], כְּאִלּוּ**
36 **הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ[98] אוֹ חֲמוֹרוֹ.**

94) זוהי סברת עצמו, בלי מקור ברור בתלמוד ובגאונים. 95) שמות כא, לב. בתורה כתוב "שקלים". בלשון המשנה נקרא שקל זה בשם סלע. גם התרגום אונקלוס מפרש שם "שקלים" - סלעים. 96) ודינו הוא שפטור מסקילה. 97) כדין תם שהזיק, שמשלם חצי נזק מגופו. 98) כי על עבדו ועל אמתו, אומרת התורה במפורש - באותו פרק, פסוקים אחדים לפני כן - "כי כספו הוא", כלומר דינו כשורו וכחמורו, אבל תם שהרג אדם שלא בכוונה פטור אף מחצי דמיו, מפני שאין דמים לבן חורין (מגיד־משנה).

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו כמות הכופר לפי [מה] שהוא הנהרג אם בן חורין או עבד, וכן [אם] בהמה אחת המיתה והזיקה מה דינה, וכן אם הוציאו הבעלים הבהמה מרשותם אחר שהמיתה, ותשלום דיני בהמה ההורגת.

37 **א. כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר? כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הַדַּיָּנִין[2] שֶׁהוּא דְּמֵי**
38 **הַנֶּהֱרָג[3], הַכֹּל לְפִי שְׁוִיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן**
39 **פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ[4] כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו[5]. וְכֹפֶר הָעֲבָדִים -**
40 **בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[6], בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת[7] -**
41 **הוּא הַקֶּנֶס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה,**
42 **בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה[8] בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה**
43 **אֶלָּא דִינָר. וְכָל הַמְעַכֵּב גֵּט שִׁחְרוּר[9] - אֵין לוֹ קֶנֶס[10],**
44 **הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן[11], שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל לפי שויו של נהרג"

במהותו של תשלום כופר יש לחקור האם הוא חיוב נפרד בפני עצמו, או שבא **במקום** מיתה (ונפק"מ כשהשור פטור ממיתה אם חייב או פטור מכופר). ויש לומר שאין לך אלא חידושו המפורש בקרא - עצם תוכן תיבת כופר שמשמעותו שבא במקום.

ולחידודי יש לומר שהדבר תלוי בשתי מחלוקות: א. האם כופר הוא דמי מזיק וא"כ הוא במקום מיתתו בידי שמים, או שהוא דמי ניזק וכל עניינו השלמת חיסרון הניזק וא"כ הרי הוא חיוב בפני עצמו. ב. האם יש כופר על המתה שלא בכוונה (שאז פטור ממיתה) ואם יש הרי שהוא חיוב בפני עצמו. או שאין כופר שלא בכוונה וא"כ חיוב הכופר הוא במקום מיתה וכיון שפטור ממיתה פטור גם מכופר. ומכיון שפסק הרמב"ם שכופר הוא דמי ניזק - "הכל לפי שויו של נהרג" - ושיש כופר שלא בכוונה (נזקי ממון פ"י הי"ג) מוכח שסובר שהוא חיוב בפני עצמו.

(על פי לקו"ש חי"ג עמוד 299)

2) ולא כמו שרואים היורשים. 3) ולא דמי בעל השור שהמית, אף־על־פי שהכופר בא לכפר על נפשו, דין זה הוא כדעת החכמים, בבא־קמא מ. 4) של הנהרג. 5) ע"י בית הדין. 6) כי התורה אינה מבחינה וכותבת "אם עבד יגח השור", שם, לב. 7) כי כתוב "אם עבד יגח השור או אמה". 8) לשון המשנה שם מא. משום כך נקרא תשלום שלשים הסלעים "קנס", כי הוא סכום קבוע בין אם העבד שוה יותר או פחות מזה. 9) עבד שיצא לחירות אלא טעון עדיין שטר שחרור, כגון שחיסרו רבו אחד מכ"ד ראשי איבריו, או שהפקירו או הקדישו, גיטין מב: 10) אם המית אותו שור מועד - אין לבעליו קנס. 11) והתורה אמרה: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו". זוהי בעיא בגמרא שם, שלא נפתרה, ולפיכך בעל השור פטור, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

1 **ב. לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית**
2 **אִשָּׁה - הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ, וְאֵינוֹ לַבַּעַל[12]. הֵמִית**
3 **מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[13] - נוֹתֵן חֲצִי קְנָס[14]**
4 **לְרַבּוֹ, וְהַחֲצִי הָאַחֵר[15] רָאוּי לִתֵּן[16] וְאֵין מִי יִקָּחֶנּוּ[17].**

12) הכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתתה, ולא זכתה בו האשה מחיים, ואין הבעל יכול לרשת אותו, כי הוא יורש רק מה שאשתו החזיקה בו מחיים. "אין הבעל נוטל בראוי - לבוא לאחר מיתתה - כבמוחזק", שם מב: 13) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 14) חמשה עשר סלעים. 15) שהוא בן חורין. 16) חצי כופר ליורשיו. 17) שהרי אין לו יורשים, כי אין לעבד קידושין, ועל כן זוכה בו המזיק. מקור הלכה זו בגיטין מב. ומג. לפי תשובת רבא, שם.

5 **ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
6 **מוּעָד[19] לִיגַּח - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁלֹּא**
7 **הָיְתָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֶלָּא לְאָדָם[20].**

18) מתים. 19) וכל־שכן כשהוא תם. 20) שהכה אשה ויצאו ילדיה, כמו שכתוב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה . . . ענוש יענש" (שמות כא, כב), מכאן אמר ר' עקיבא: "אנשים" ולא שוורים. שם מב.

8 **ד. נָגַח שִׁפְחָה[21] וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת[22];**
9 **שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת[23]. וְאִם הָיָה תָּם -**
10 **מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ.**

21) כנענית. 22) אם הוא מועד, דעת רב פפא שם, מט. 23) שם.

11 **ה. כֵּיצַד שָׁמִין[24] אוֹתָהּ? אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה**
12 **זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[25] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה[26],**
13 **וְנוֹתֵן לְבַעֲלֶיהָ הַפְּחָת[27] אוֹ חֶצְיוֹ[28]. וְאִם הֵמִית[29]**
14 **הַשִּׁפְחָה - מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד[30], כְּמוֹ**
15 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[31].**

24) מעריכים את השפחה שניגחה ויצאו ילדיה, לשם חישוב דמי הנזק. 25) לפני הנגיחה. מחירה אז גבוה גם בגלל העובר וגם בגלל עצמה, שנראית משובחת ובעלת איברים. 26) לאחר שנגחו אותה ויצאו ילדיה. חישוב זה עושה המשנה בבא־קמא מח: 27) כשהוא מועד. 28) כשהוא תם. 29) והוא מועד. 30) שלושים שקלים, ואינו משלם דמי ולדות. 31) למעלה הלכה א, שאפילו היתה שווה מאה מנה, משלם שלושים סלעים בלבד.

16 **ו. שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאִם הֵמִיתוֹ פָּטוּר[32] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33], אִם חָבַל בּוֹ[34]**
18 **- חַיָּב בְּנֶזֶק[35]. וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**
19 **מִגּוּפוֹ[36], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם.**

32) ממיתה. 33) למעלה פרק י, הלכה ט. 34) הזיקו ולא הרגו. 35) כשם שחייב בתשלומי כופר כשהרג שלא בכוונה, שם מד: 36) כדעת החכמים האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם; אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", שם לג. וראה למעלה פרק ז, הלכה ג.

20 **ז. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית[37] וְהִזִּיק[38] - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי**
21 **נְפָשׁוֹת, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[39]; וּמוּעָד**
22 **שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[40], וְחוֹזְרִין**
23 **וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת**
24 **תְּחִלָּה - חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[41].**

37) אדם. 38) ואחר־כך הזיק ממון. 39) שתם אינו משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל. 40) ומשלם מן העליה. 41) אף־על־פי שכבר נגמר דינו לסקילה ואין לו בעלים. כל ההלכה הזאת כלשונה היא ברייתא שם, צ: אמנם שם כתוב: "קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין חוזרין

ודנין אותו דיני ממונות", אולם זה מדובר - לפי רבא אליבא דרבי עקיבא - במקרה שברח השור לאחר שדנוהו להסקל, אבל אם לא ברח, גם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות, חוזרים ודנים אותו דיני ממונות.

ח. וּמֵהֵיכָן מִשְׁתַּלֵּם?[42] מִן הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בִּרְדִיָּתוֹ[43] אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו[44]. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[45].

42) במקרה שקדמו ודנו אותו דיני נפשות, ואחר־כך חזרו ודנו אותו דיני ממונות. 43) מן השכר שמכניס השור בחרישתו. 44) ולכן אי־אפשר לגבות מן הבעלים, ואף־על־פי שבשעה שהזיק היו לו בעלים. 45) כי אפשר לגבות רק מחרישת השור, והוא איננו. ברייתא שם צ: ולפי פירוש רבא אליבא דרבי עקיבא שם צא. [רש"י שם מפרש כשברחו הבעלים, אולם רבינו מפרש כשברח השור, כך הבינו דבריו הראב"ד ומגיד־משנה].

ט. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם[46] וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[47]; וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ - אֵינוֹ מֻפְקָר; מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו[48] - אֵינָהּ חֲזָרָה[49]; שְׁחָטוֹ - בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[50]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה; אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אִם הִקְדִּישׁוֹ - מֻקְדָּשׁ[51]; וְאִם הִפְקִירוֹ - הֲרֵי הוּא מֻפְקָר[52]; מְכָרוֹ - הֲרֵי זֶה מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו[53] - הֲרֵי זֶה מֻחְזָר[54]; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה.

46) הלכה זו מקורה במשנה ובברייתא שם, מד: , מה. 47) כי לאחר שנגמר דינו לסקילה, אין לבעלים כל זכות על השור. 48) לאחר שהמית אדם ברשותו, ונגמר דינו לסקילה. 49) והשומר חייב לשלם דמי השור לבעליו. 50) בברייתא פסחים כב: ובבבא־קמא מא. למדו דין זה ממה שנאמר בתורה (שמות כא, כח) "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו". ושאלו: אם השור נסקל, למה צריך להוסיף ולהשמיענו שהוא אסור באכילה, הלא אסור משום נבילה? ואם נתכוון לאסרו בהנאה, היה עליו לכתוב "ולא יהנה", אלא "מגיד לך הכתוב, שאם שחטו אחר שנגמר דינו אסור" וכו', וגם עורו אסור בהנאה, מהכתוב שם "ובעל השור נקי", ופירש בן זומא "נקי מנכסיו", ותנאים אחרים למדו הנאת עורו מ"את בשרו" - הטפל לבשרו. 51) והנהנה ממנו מעל. 52) ומי שזכה והשתמש בו לחרישה וכדומה - הרווח שלו. 53) לאחר שהמית אדם ברשותו. 54) והשומר פטור, אפילו אם אחר שהחזירו יגמרו דינו של השור לסקילה, כי בזמן שהחזירו השומר, יכלו הבעלים לשחוט אותו ולאכלו.

י. שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים - כֻּלָּן פְּטוּרִין; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר[55], כְּדִין הָאָדָם[56]. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף - כֻּלָּן נִסְקָלִים[57]; וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת[58].

55) ומכיון שאין מכירים אותו, אין זה בפניו. 56) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו, שם מה. 57) ואינו בטל ברוב, כי בעלי חיים חשובים הם ודבר חשוב אינו בטל, ומכיון שכולם אסורים בהנאה, אין הפסד לבעלים בסקילה, על כן סוקלים אותם, כדי לקיים מצות סקילה בשור שנגמר דנו, סנהדרין עט: פ. 58) ולא כדין נבילה סתם שמותרת בהנאה.

יא. פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בְּהֵמָה שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֹדָה[59] - הֲרֵי עֻבָּרָהּ כָּמוֹהָ; הִיא וְעֻבָּרָהּ נִגְחָה[60], הִיא וְעֻבָּרָהּ נִרְבָּעָה.

59) כגון שנרבעה על־ידי אדם וחייבת מיתה, ויקרא כ, טו. 60) וגם העובר חייב סקילה, דעת רבא שם, פ.

יב. נִגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה[61]: אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה, וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ מֻתָּר[62]; וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ אָסוּר[63], שֶׁהָעֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא[64]. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בַּאֲחֵרִים - כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִפָּה[65] עַד שֶׁיָּמוּתוּ שָׁם[66].

61) כלומר שהעובר לא היה בשעת הנגיחה. 62) כי לא היה בשעת הנגיחה, וגם לא בשעת גמר הדין. 63) אף־על־פי שלא היה בשעת הנגיחה. אבל אינו נסקל, מכיון שלא היה בשעה שנגחה. 64) ומכיון שנגמר דינה של האם, ואסורה באכילה ובהנאה, גם העובר אסור. במה דברים אמורים כשנתעברה לפני גמר דין, אבל נתעברה לאחר גמר דין וילדה, הוולד מותר, מפני שגם הזכר המותר באכילה גרם לוולד, וזה וזה גורם מותר (רבינו בהלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יד). 65) בחדר מאסר. 66) ואין סוקלים אותם, כי הוולד האסור עצמו אינו חייב סקילה, ברייתא שם, ס.

יג. שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְּמוּ עֵדָיו[67] - כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה[68], שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו[69]. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רְבָעָהוּ[70], וְהֵזִים[71] אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי הַשּׁוֹר לְבְעָלָיו, וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם, וַהֲרֵי הוּא מְיַחֵל[72] לַהֲזָמָם, לֹא הִפְקִיר.

67) שבאו עדים והעידו על עדי הנגיחה: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר, ולפי התורה מאמינים לעדים המזימים, ופסק־הדין של סקילה מתבטל. 68) מימרא של רבי יוחנן, כריתות כד. 69) כי האמין לעדים, וסבור היה שאין לו כלום בשור זה, מכיון שאסור בהנאה. 70) והשור חייב סקילה. 71) בעל השור הביא עדי הזמה. 72) מצפה. 73) מימרא של רבא שם.

יום ש"ק כ"ט ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו מה ענין הבור, ובאי זה רשות יהיה ואי זה דבר

יוזק בו ויהיה חייב. ואי זה היא שמירתו, וכמה שיעורו ורוב משפטי הבור וענינו.

א. הַחוֹפֵר בּוֹר[2] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[3], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר[4] וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גִזּוֹת שֶׁל צֶמֶר[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[6] - הֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר[7] חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם[8]. וְאֶחָד[9] שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. לֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא בַּהֹוֶה[10].

2) משנה, בבא קמא נ: 3) מקום שאינו רשאי לחפור שם. 4) הדוגמא לקוחה מן התורה "וכי יפתח איש בור ... ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג). 5) הדוגמא של שמואל, שם. 6) ריפוד רך המונע חבטה, והמוות לא בא מחמת החבטה אלא מחמת ההבל (האוויר המחניק) של הבור. 7) החופר נקרא בעל הבור וחייב, מכיוון שעשהו, אף על פי שאינו שלו. 8) ולא חשוב אם המוות בא מחבטה או מהבל. 9) ודין אחד. 10) דוגמא מן המציאות היום-יומית, משנה שם נד:

ב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ[11] וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[12] אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[13], אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ[14] וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ[15] וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[16] בִּנְזָקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[17] אוֹ הִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וְזֶה הֶפְקֵר; וּבַתְּחִלָּה[18] בִּרְשׁוּת חָפַר[19], מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ.

11) כגון בחצירו, מקום שמותר לו לחפור שם. 12) והפתח של הבור, שדרכו אפשר ליפול, נמצא ברשות הרבים. משום כך חייב בעל הבור. 13) אף על פי שהפתח נמצא ברשות היחיד, שאין רבים מצויים בה, בכל זאת חייב. 14) כלומר גם החפירה וגם הפתיחה נעשו ברשותו. 15) וכל אחד רשאי להיכנס לשם. 16) כי הוא בעל הבור, והתורה אומרת "בעל הבור ישלם", אף על פי שחפר את הבור וגם פתחו בחצירו. 17) ולא הפקיר רשותו. 18) כאשר חפר את הבור. 19) ואין לחייבו על מעשה החפירה, כשם שמחייבים את החופר ברשות הרבים על מעשה החפירה, אף על פי שאיננו בעל הבור. כל ההלכה הזאת במשנה שם מט: ובגמרא שם נ.

ג. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנִּחְפַּר מֵאֵלָיו[20] אוֹ שֶׁחֲפָרָתוּ בְּהֵמָה[21] אוֹ חַיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלֹּאתוֹ[22] אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[23] אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם[24].

20) ברשותו, כגון ששקעה האדמה, ובהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו מדובר, כמו בהלכה הקודמת. 21) בין אם זו בהמתו ובין אם זו בהמת חבירו. במקרה שזו בהמת חבירו, חייב בעל הבהמה בנזקי החצר, והאחריות לבור נופלת על בעל הבור ולא על בעל הבהמה, כי יכרה "איש" בור, אמרה תורה, ולא "שור" בור, וחובת הכיסוי מוטלת על בעל החצר בלבד. 22) כי זה בורו, שם מח. 23) הקונה. 24) כולל קנייה ומתנה. מקור דין זה במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. שם נאמר: "... מניין לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה? תלמוד לומר בעל הבור ישלם, לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה" ובירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ו, לומד זה מהפסוק "או כי יכרה", כנראה מהמלה "או".

ד. אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה[25] מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר[26] אוֹ כִּי יִכְרֶה. וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ[28] מִתּוֹכוֹ[29] וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת - פָּטוּר[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. הָא אִם כִּסָּהוּ - פָּטוּר[31]. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְמַלִּים, וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ[32], וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ: אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס[33]; וְאִם יָבוֹאוּ[34] שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לִפְרָקִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב[35].

25) בור שנחפר על ידי אחר. 26) יסיר את המכסה מבור שהיה קיים כבר. 27) כיסוי שיוכל לעמוד בפני שור. 28) ואינו יכול לעמוד בפני שור. 29) ולא ניכר מבחוץ. 30) כי אנוס הוא, שם נב. 31) ואינו מחוייב לבדוק את הכיסוי ולדרוך עליו ולנקוש עליו, כדי להיווכח אם התליע או לא. 32) ונתקלקל, ואינו יכול לעמוד בפני שוורים. 33) כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, מכיוון שאין גמלים מצויים שם. 34) כלומר, ואם באו ונתרועע הכיסוי, ואחרי כן הלכו שם שוורים ונפלו. 35) כי היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, כדעת ה"איכא דאמרי" שם, נב:

ה. הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לִגְמַלִּים[36] - הוֹאִיל וּמֵחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ[37] נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[39].

36) ולו נפלו בו גמלים היה חייב. 37) ולא שנתרועע מחמת הגמלים. 38) כי אין כל קשר בין הפשיעה ובין מיתת השוורים, שם. 39) שאין אפשרות לתלות את הנזק בפשיעה. ואין זה דומה לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שלמעלה בפרק ד, הלכה א, כי שם לולא פשיעתו לא היה מגיע האונס (ראה תוספות כאן).

ו. הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וְגִלָּהוּ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[40], וְזֶה הָאַחֲרוֹן[41] פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[42]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁסְּתָמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[43].

40) זה שהבור שלו, שהשאירו מגולה. 41) שכיסה וגילה. 42) שסתם והוציא את כל העפר. 43) נסתלק הבור שעשה הראשון, וכשהוציא השני את העפר, הריהו חופר בור חדש וחייב, שם כט:

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֶׁתָּפִין, וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ, הַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב[44] עַד שֶׁיִּמְסֹר דָּלְיוֹ[45] לַשֵּׁנִי; וּמִשֶּׁמָּסַר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן[46], וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב? עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים[47] וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכֹל שֶׁיְּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב[48] בּוֹ; וְכֹל שֶׁיְּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה[49] - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ.

44) כי מרגע שהראשון דלה והשאיר את הבור פתוח, נתחייב בנזק שיבוא. זוהי גירסת הרי"ף ורבינו במשנה, שם, שלא כגירסה במשנתינו האומרת, "השני" חייב. 45) את הדלי לדלות מים (ואולי שימש הדלי גם כיסוי לבור, השווה לקמן הלכה ט). זוהי דעת רבי אליעזר בן יעקב שם נא: 46) לאחר שנשתמש בו, משנה שם נב. 47) שיעור הזמן הדרוש לשכירת פועלים. הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן שם. 48) כי הראשון הוא אנוס. 49) הדרוש לפעולות האמורות ולא עשאן.

ח. הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו[50]. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[51], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה[52] - הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִים; שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת[53], וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת[54].

50) השומר חייב, כי נכנס במקום הבעלים, השווה למעלה פרק ד, הלכה ד. 51) שאין בהם דעת לשמור. 52) כראוי, שם י. 53) על ידי שקיעת העפר, והבעלים היו צריכים להעלות זאת על דעתם. 54) לתקן ולכסות את הבור. לפיכך אין זו שמירה מספקת, והבעלים חייבים.

ט. הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[55], וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דָּלְיוֹ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[56].

55) שלקח מבורו של חבירו שלא ברשות. 56) על הנזקים שהזיק בורו המגולה, כי צריך היה להעלות על דעתו, שבעל הדלי יקח את הדלי. ואין מחייבים את בעל הדלי שיודיע לבעל הבור, שלקח את דליו, שם ל.

י. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר[57] אוֹ שִׂיחַ[58] אוֹ מְעָרָה[59] אוֹ חָרִיץ[60]. וְלָמָּה נֶאֱמַר[61] בּוֹר? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית[62]. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית? עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וָמֵת - פָּטוּר[63]; וְאִם הֵזִּקוּ - חַיָּב[64] בַּעַל הַתַּקָּלָה[65] נֶזֶק שָׁלֵם.

57) עגול. 58) ארוך. 59) מרובעת ומכוסה בקירוי. 60) רחב ומרובע כמערה ואינה מקורה. כל הנ"ל דינם כדין בור. 61) בתורה (שמות כא, לג). 62) או בהבל או בחבטה. וסתם בור יש בו עומק של עשרה טפחים, ויש בו כדי להמית. 63) כי לא הבור המיתו. 64) כי כל בור בכל עומק שהוא יש בו כדי להזיק. 65) בעל החפירה. אין רבינו אומר: "בעל הבור", כי פחות מעשרה טפחים אין עליו שם בור.

יא. הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה, וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם - חַיָּב; שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם[66] חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמֹק שְׁמוֹנָה, וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה, וּמֵהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וָמֵת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם[67]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[68]; שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק.

66) מוסיף הבל ושקול כשני טפחים יבשה. 67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעייא היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 68) כמו בכל מקרה של ספק.

יב. הַחוֹפֵר בּוֹר עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים[69] - כֻּלָּן חַיָּבִים[70]. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[71] אֲפִלּוּ טֶפַח, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[72], בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח[73] אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׂפָתוֹ טֶפַח[74] - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[75]. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף[76] אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה[77] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[78] אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק.

69) זוהי הדוגמא של הברייתא. 70) אם נפל לתוכו שור והוזק או מת, מפני שכולם שותפים בבור זה של ל' טפחים, כרב זביד בלשון ראשון, שם עמוד ב. 71) שאין בו כדי להמית. 72) ועשה אותו לבור, שיש בו כדי להמית. 73) והוסיף את הטפח מלמטה. 74) כגון שהניח אבן על שפת הבור, והוסיף מזה טפח למעלה מן הבור, דוגמא של רבא שם, נא: 75) בכול, בין בנזקים ובין במיתה, כדעת רבנן, שם. הטעם הוא, מכיוון שהאחרון עשה בור שלא היה קיים קודם, היינו בור שיש בו כדי להמית, לפיכך הוא לבדו חייב. ואין זה דומה למקרה הקודם, שהשלימו לכ', כי שם גם קודם לכן היה בור שעשוי להמית. 76) מלמטה. 77) מלמעלה. 78) ברגע שהאחרון הוסיף את הטפח, וכל הבור ברשותו של האחרון הוא, ואם כן אפילו סתם את הטפח שלו, נשאר בור של ט' של הראשון כמקודם, והראשון חייב.

יג. חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק[79], וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ[80], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת: אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ[81] מֵת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הֶבְלוֹ[82]; וְאִם מֵחֲמַת חֲבָטוֹ[83] מֵת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה[84]. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל[85]; וְאִם מִן הַצַּד

79) בעומק שהוא יבשה ושקול כשני טפחים יבשה. 67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעייא היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 68) כמו בכל מקרה של ספק.

1 שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל[86] - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן
2 מֵעֵט הֶבְלוֹ.

79) שיש בו כדי להמית. 80) והגדיל את שטח הבור ואת אפשרות הנפילה לתוכו. 81) האוויר הלא טוב שבבור. 82) כי במידה שהבור רחב יותר, האוויר שבתוכו פחות מזיק. 83) המכה שקיבל מקרקעית הבור. 84) בזה שהגדיל את שטח הבור ושטח החבטה בתוכו. כדעת רב אשי, שם נא: 85) והלא האחרון מיעט את ההבל, בכל זאת הוא חייב, כי ייתכן שלולא הרחיב את פי הבור, לא היה השור מגיע למקום פי הבור שבתחילה, ולא היה נופל לתוכו. 86) זהו פירוט לדין הראשון שבהלכה זו, שמת מחמת הבלו, האחרון פטור, ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב. הבדל זה בין שני הצדדים הוא כדעת ה"יש אומרים" בשם רב אשי, שם. לדעת רבינו שתי הלשונות של רב אשי שם משלימות זו את זו, (כסף משנה).

3 יד. בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה
4 הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ[87], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה
5 מֵחֲבָטוֹ[88]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ - אֵין
6 לוֹ הֶבֶל[89], וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וָמֵתָה -
7 פָּטוּר[90]. הָיָה עָמְקוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ - יֵשׁ לוֹ הֶבֶל, וְאִם
8 מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה - חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה
9 בְּקַרְקָעִיתוֹ[91].

87) שבא מאליו ולא מעצם הבור. 88) שנחבט השור בקרקעית הבור גופו. דין זה הוא כדעת שמואל שם, נ: 89) אין האוויר שבו מזיק, מחלוקת רבה ורב יוסף שם נא: 90) כי המוות לא בא מפאת הבור. 91) כי מתה מחמת הבל הבור, שם.

10 טו. עָשָׂה תֵּל גְּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶחְבְּטָה בּוֹ
11 הַבְּהֵמָה[92] וָמֵתָה: אִם הָיָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[93] -
12 חַיָּב לְשַׁלֵּם[94], וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - פָּטוּר עַל
13 מִיתַת הַבְּהֵמָה[95]. אֲבָל אִם הֵזִּקָה בִּלְבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם
14 נֶזֶק שָׁלֵם, וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גְּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא[96] אוֹ בַּחֲפִירָה
15 כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ[97],
16 וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ
17 אֹנֶס[98].

92) שעלתה על התל ונפלה. 93) כשיעור העומק של בור, שיש בו כדי להמית. 94) כדעת שמואל, שהתורה אמרה "ונפל", בכל נפילה שהיא חייב, ולאו דווקא לתוך עומק, שם. 95) כי המיתה אינה מצוייה בנפילה פחותה מעשרה טפחים, ולכן במקרה של מיתה בנפילה כזו, הרי זה כאונס. 96) כל גובה שהוא, כדעת תנא קמא, תוספתא שם פרק ו; ירושלמי שם פרק א, הלכה ב. 97) ועל כן פשע בעל התל, שהיה לו להעלות על דעתו, שהתל יזיק. 98) שלא היה לו להעלות על דעתו אפשרות של מיתה.

18 טז. וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל
19 חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ
20 חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה[99] אוֹ סוֹמָא אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[100],
21 אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקֵּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וָמֵתָה - פָּטוּר;
22 שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכָּהּ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר
23 מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וָמֵת,
24 אֲפִלּוּ הָיָה סוֹמֵא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה, בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן
25 חוֹרִין אוֹ עֶבֶד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[101]. וְאִם הֵזִּיק בּוֹ
26 הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקֵּחַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[102], כְּמוֹ
27 שֶׁבֵּאַרְנוּ[103].

99) שאינן בנות דעת. 100) אפילו הייתה פקחת. 101) שם, דין זה הוא גזירת הכתוב "ונפל שמה שור", ודורשים "שור" ולא אדם, בבא קמא כח: 102) טעמו של דבר, אדם אין דרכו להתבונן בדרכים. ובהמה נזהרת אמנם ממכשולים גדולים ומסוכנים ביותר, אבל לא ממכשולים קטנים. 103) בהלכה הקודמת, שחייבים על נזקי בהמה בבור פחות מי' טפחים.

28 יז. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[104] וָמֵת - הֲרֵי
29 זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ - מִי שֶׁהַמֵּת
30 שֶׁלּוֹ[105], יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר.

104) כגון שור קרבן שנפל בו מום ואפילו לאחר שנפדה. 105) שיוכל ליהנות ממנו. כל זה לשון רבא, שם נא.

31 יח. הָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר
32 מִקּוֹל הַחֲפִירָה וָמֵתָה: אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ - חַיָּב;
33 מֵאַחֲרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה[106] וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר
34 וְנָפְלָה[107] וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל - עַד שֶׁיִּפֹּל
35 דֶּרֶךְ נְפִילָה[108]. נָפְלָה לְפָנֶיהָ מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ
36 לַבּוֹר וָמֵתָה - אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[109]; וְאִם
37 תָּפַס הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרֶיהָ
38 חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֵזִּקָה - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר[110].

106) שנבהלה. 107) לתוך הבור. 108) זוהי נפילה על הפנים ולא על העורף. 109) כי הבהמה מתה מחבטה בקרקע רשות הרבים ולא בקרקע של הבור ולא בהבלו. 110) לדעת הכול, שם.

39 יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וָמֵתָה: אִם מוּעָד
40 הוּא - בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר
41 מֶחֱצָה[111]; וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ
42 מִגּוּפוֹ[112], וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלִשָׁה חֲלָקִים[113] מִן
43 הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. שֶׁבַּעַל הַנִּבְלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר:
44 פְּחַת נְבֵלָה[114] זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ[115]; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא
45 גְּדוֹלָה וּפִקֵּחַת[116], כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה
46 בַּלַּיְלָה[117]; כֹּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי
47 מוֹצִיא[118], וְהַשְּׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ.

111) כי שניהם המיתוהו. כדעת רבי נתן שם. 112) שאילו השור לבדו היה ממית, היה משלם חצי נזק מגופו, עכשיו שיש לו שותף, גם התשלום הוא למחצה, דהיינו רבע הנזק מגופו. 113) במקום חצי. 114) ההפרש בין מחיר הבהמה בחיים לבין מחירה לאחר

מיתה. 115) כי בהמה שלי נמצאה מתה בתוך בורך, ואתה אחראי לכל הנזק. 116) ואמרנו בהלכה טז, שאם נפלה ביום ומתה, בעל הבור פטור. 117) כי אין מקום לנימוק הקודם "שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות". 118) ומבעל השור אי אפשר להוציא יותר מרבע. כל הטענה הזאת של הניזק כלפי בעל הבור מובאת בגמרא, שם, שם.

1 **כ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר[119], וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל**
2 **בָּהּ, וְנָפַל לַבּוֹר וָמֵת - הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם**
3 **מֶחֱצָה[120], וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה.**

119) על שפת הבור. 120) כי הוא ובעל הבור המיתוהו. אין בעל האבן יכול להטיל את כל האחריות על בעל הבור בטענה, שלולא הבור לא הייתה האבן גורמת נזק לשור, כי בעל הבור יכול לענות: לולא נתקל באבן, לא היה נופל בבור. על כן מידת אחריותם שווה, וכל אחד משלם חצי הנזק.

4 **כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[121]**
5 **שֶׁנָּגְחוּ כְּאֶחָד: אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הֶדְיוֹט - מְשַׁלֵּם**
6 **חֲצִי נֶזֶק[122], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר**
7 **לוֹ: כֹּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר מִמְּךָ;**
8 **וְזֶה הוֹאִיל וְהֶקְדֵּשׁ הוּא וּפָטוּר, אַתָּה תְּשַׁלֵּם לִי**
9 **הַכֹּל[123].**

121) שלא נפדה, או שאין לו פדיון, כגון בכור בעל מום. 122) ואין שותפות של הקדש מועילה לו כלום, מכיוון שאי אפשר לגבות ממנו בדין. 123) כי כל אחד משני השותפים אחראי לנזק כולו, כדעת רבא שם נג.

10 **כב. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו**
11 **שׁוֹר וַהֲרָגוֹ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[124]. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר -**
12 **נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר[125].**

124) כי חופר הבור פשע, ואין השור נסקל, כי לא נתכוון להזיק, בבלי ערכין ז. ראה למעלה פרק י, הלכה ט. 125) אף על פי שזהו חוב בלי שטר גובה מן היורשים, בהתאם לדעתו בהלכות מלווה ולווה סוף פרק יא.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו הדברים שבעל הבור פטור מנזקיהן, ונזכרה בו תולדת הבור והוא המניח תקלה כנזכר שם, ונתבארו בו פרטי משפטי תולדה זו בשלימות, ונמשך לזה ביאור הדברים שאדם מורשה לעשותן ברשות הרבים, וכיצד יעשה אותם, ומה שאינו רשאי לעשותם שם, ומשפט הרבים עם היחיד בכל מה שהוא ברשותם או על רשותם וכיוצא בזה.

13 **א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר[2] וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר;**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3]**
15 **לָמְדוּ: שׁוֹר - וְלֹא אָדָם[4], חֲמוֹר - וְלֹא כֵּלִים[5]. אֲפִלּוּ**
16 **נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו[6], וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב**
17 **עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.**

~ נקודות משיחות קודש ~

ופטור על הכלים...

דין זה מלמדנו יסוד גדול הנוגע לכל דיני נזיקין. דיני ממונות בכלל, מובנים על פי שכל והגיון עד שהגמרא אומרת "הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות כו'" ובכל זאת מלמדנו הדין "שור ולא אדם, חמור ולא כלים" שגם את דיני הממונות יש לקיים לא משום שהם מובנים בשכל אלא משום שכך ציווה הקב"ה. שהרי אין הגיון מדוע יפטר בעל הבור בתשלום נזק הכלים שנפלו לבורו, ועל־אחת־כמה־וכמה לא מובן הדין ששור הנושא כלים שנפל לבור חייב על השור ופטור על הכלים.

מלבד זאת יש הוראה נוספת מדין בור שיש בו שני פרטים, בור עמוק עשרה טפחים, ותל גבוה עשרה טפחים. שבעבודת האדם עניינם משפיע ומקבל שהם שתי תנועות אצל כל אדם, וכל אחד צריך להיות גם מקבל - "איזהו חכם הלומד מכל אדם", וגם משפיע כדוגמא שמצינו שהכל חייבים בנתינת צדקה "אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר".

ומכיון שיש לאדם בחירה יכול ח"ו להפוך עניינים אלו להיפך ולהיות משפיע באופן של "חכמים המה להרע" ו(לדוגמא) מקבל באופן של תלמיד חצוף המעיז פניו כנגד רבו. והעניין של עומק וגובה עשרה מורה על כך ששלמות ההשפעה והקבלה הם כשהדבר חודר בכל עשר כוחות נפשו של אדם, וצריך להיזהר מאוד בבור שלילי כי אז חודר הדבר כל עשר כוחות הנפש והופך לאחד מארבעה אבות נזיקין עד שגורם נזק בל ישוער. אלא צריך לנצל כל הכוחות שניתנו לו הן כמשפיע והן כמקבל לענייני טוב וקדושה ולהשפיע על כל הסביבה.

עניין זה קשור להקמת בתי חב"ד בכל מקום שאינם בגדר "בור עמוק" היינו שמחכים עד שיבוא אליהם המקבל אלא שהם בבחינת "תל גבוה ברשות הרבים" שאפשר להניח עליו חפץ, לטפס עליו ולראות למרחוק וכו' במובנים הרוחניים שבדבר.

(על פי 'יין מלכות' ספר נזיקין סימן ה)

2) משנה בבא־קמא יב. 3) ששמע תלמיד מפי רבו בעל־פה, ורבו מרבו עד משה רבינו. 4) אם אדם נפל לבור ומת, בעל הבור פטור. 5) וכל שאינו בעל חיים, נכלל בדין כלים ופטור, שם נג: 6) כגון העול והמחרישה, ולא כמו בדין הראשון שנפלו כלים בלבד.

18 **ב. הַבּוֹר מֵאֲבוֹת נְזִיקִין[7] הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו[8] כָּמוֹהוּ**
19 **מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן[9]. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה[10] - הֲרֵי זוֹ**
20 **תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר[11]. וְאִם הֵזַק בָּהּ אָדָם[12] אוֹ בְּהֵמָה -**
21 **מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם[13], בֵּין הִפְקִיר**

1 **הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ[14]; וְאִם הֵזִקוּ בָּהּ כֵּלִים -**
2 **פָּטוּר[15].**

7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה, הכוללים בתוכם שאר נזיקין שהם תולדות. שם ב. 8) הנזיקין הדומים לבור. 9) וחייבים לשלם נזק שלם, אף כשהזיקו בפעם הראשונה. 10) ברשות הרבים. 11) שם כח: 12) בור בנזקי אדם חייב, כי התורה מיעטה את האדם רק במקרה שמת, שם. וכן פסק רבינו למעלה בפי"ב הי"ז. 13) כדין בור. 14) דינה כבור ולא כממונו, דעת שמואל שם, שם. 15) שם.

3 **ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ[16] אֲבָנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ[17] אוֹ תִּבְנוֹ[18] אוֹ**
4 **מַשָּׂאוֹ[19] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִקוּ בָּהֶן בֵּין**
5 **אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[20]. וְכֵן אִם הִנִּיחָן**
6 **בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע**
7 **וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזִק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה[21].**
8 **וְאִם הֵזִקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטַּנְּפוּ[22] - פָּטוּר[23].**

16) תקלה שדינה כבור. 17) שם ג: 18) כדי שירקב ויעשה זבל, שם ל. 19) שהיה עייף ורצה לנוח. 20) שם כח: 21) אף־על־פי שגם הקרקע השתתפה בנזק, חייב בעל התקלה לשלם הכל, מכיון שהקרקע הפקר היא, ואינה בדין תשלומין. דין זה הוא כדעת ר' נתן, שם כח: השוה למעלה פרק יב, הלכה יט וכא. 22) כגון השופך מים ברשות הרבים ונתלכלכו כליו של אחר, שם ל. 23) כי דין המים כדין הבור, שפטור בכלים.

9 **ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[24] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
10 **וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים[25], וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת -**
11 **פָּטוּר[26]; שֶׁהַגָּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ**
12 **בּוֹר[27] שֶׁחַיָּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.**

24) שם, מח. 25) צואת הבקר. 26) בעל השור. 27) אפילו אם הכלים לא נשברו אלא נטנפו בלבד, שם כח:

13 **ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד[28] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ**
14 **[הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ**
15 **בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ[29] כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִיק**
16 **בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקָיו[30], וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר**
17 **הַכַּד[31]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נְזָקָיו בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת[32]**
18 **לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה[33] - חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן[34].**

28) כדי לנוח, שם כז: 29) מפני שאדם שקוע במחשבתו וטרוד בעניניו, שם כז: 30) כי הכד דינו כבור, וחייב בנזקי אדם. 31) מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר, שם כט: 32) כגון ברשות הרבים. 33) אבל אם חפר בו ברשותו, והפקיר רשותו ובורו - פטור, מכיון שבתחילה ברשות חפר, ראה למעלה פרק יב, הלכה ב. 34) והאחריות נופלת עליו, כאילו הוא עדיין בעל הבור.

19 **ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ**
20 **שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת[35] שֶׁל גִּתּוֹת[36] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[37],**
21 **וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב[38]; וְאִם הֵזִיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ -**
22 **בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל[39]. וְאִם**
23 **הָיְתָה אֲפֵלָה[40], אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים[41] - פָּטוּר[42]**
24 **עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב[43].**
25 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

35) הרחבה לפני הגיתות. 36) מקום שדורכין בו ענבים לעשות יין. 37) כגון קרנות של בית הבד, שכותשים בו זיתים כדי להוציא שמנם. במקומות אלו רשאים להניח את הכלים, כי אין די מקום בפנים הגת או בית הבד. 38) בבא־קמא כז: 39) כי ידוע שמקומות אלו מלאים כלים. 40) הדוגמא של שמואל, שם. 41) ואין מוצא לעובר אלא לדרוך על הכדים, דוגמא של רב, שם. 42) מפני שהטענה, "היה לו להסתכל" נופלת: באפלה - אי אפשר לראות, ובמילא כל הדרך כדים, אי אפשר לעבור, ואפילו יתבונן בדרך, בלי שישבור כד. 43) מכיון שבגלל האפלה או משום שהדרך חסומה בכדים נתקל אין להאשימו, ולפיכך יש לחייב את בעל הכד.

26 **ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[44], וְהֶחְלַק אֶחָד**
27 **בַּמַּיִם[45] אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ - פָּטוּר[46] מִדִּינֵי אָדָם,**
28 **לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא[47]; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[48], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
29 **סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַהֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר[49], וְלֹא**
30 **הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס[50], וּלְפִיכָךְ פָּטוּר[51]. וְאִם**
31 **נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ[52], וְהֵזִק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב[53].**
32 **וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ[54] וְלֹא הֶעֱמִידָהּ[55] וְכֹל כַּיּוֹצֵא**
33 **בָּהּ. וְאִם הֵזִקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ[56] - פָּטוּר[57], בֵּין**
34 **הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].**

44) משנה שם, כח. כגון שנתקל במשהו, ומתוך כך נשבר הכד. 45) וניזוק. 46) כדעת ר' יהודה שם. 47) כי לא שבר את הכד בכוונה, אלא נשבר לאחר שנתקל במשהו. 48) כדעת החכמים שם, כט. 49) כי בדרך כלל אדם מפקיר אותם. 50) ואין זה דומה לדין הפקיר הכד שלמעלה בהלכה ה. 51) אבל אם שבר את הכד בכוונה, אפילו הפקיר את חרסיו חייב, כלמעלה הלכה ה; שם כט: 52) שם כט. 53) כי החרסים הם כבור. 54) ברייתא שם כח: 55) והפקירה והוזק בה אחר. בעל הגמל פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם לא הפקיר את הגמל והוזק בה אחר, חייב משום בור. 56) במים, או בחרסים או בגמל. 57) שבור פטור בכלים, בין בשבירתם ובין בהיזקם. 58) למעלה הלכה א וב.

35 **ח. שְׁנֵי קַדָּרִים[59] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה,**
36 **וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן: אִם הָיָה**
37 **לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי שֵׁנִי,**
38 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה - אֵינוֹ אָנוּס**
39 **בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד[60]; וְאִם לֹא**
40 **הָיָה לוֹ לַעֲמֹד[61] - פָּטוּר[62], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר[63]**
41 **לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ[64].**

59) מוכרי קדירות, משנה שם לא. 60) ועל כן הוא חייב כבור, כי הרי גופו אינו הפקר, שם. 61) פירוש: לא

הספיקה השעה לעמוד. 62) כי אנוס הוא. 63) ואפשר לחייב אותו על שלא הזהיר, בכל זאת פטור. 64) דעת רבי יוחנן שם.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי? כְּשֶׁהֵזִּיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּיקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה[65] תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

65) כגון גופו של הראשון. 66) למעלה הלכה ב.

י. הַקְּדָרִים וְהַזַּגָּגִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד[68] וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמַּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ[69]; וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי[70], אֲבָל אִם הֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל - פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי[71]: בּוֹר זֶה, שֶׁהוּא מַשָּׂאִי, אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי רִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה - כֻּלָּן פְּטוּרִין[72].

67) ברייתא שם לא. לפי פירוש רבא. 68) יש לו שהות ואפשרות לעמוד. 69) אם לא הפקירו, כלמעלה הלכה ז. 70) אפילו לא הפקירו. 71) טענה זו מביאה הגמרא שם, לא: 72) אפילו יכול היה לעמוד ולא עמד, שם לא.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לִרְחַב הַדֶּרֶךְ[73], וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזְקֵי כֻּלָּן[74], הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

73) שם לא: 74) "ואם מחמת ראשון נפלו, ראשון חייב בנזקי כולם", ברייתא שם לא.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[75], וְהֵזִּיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו[76]; וְאִם נִטַּנְּפוּ כֵּלָיו - פָּטוּר[77], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78]. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ[79] וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֶחְלַק וְנָפַל וְהֵזִּיק בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו[80].

75) משנה שם ל. 76) כי יש למים דין בור, ואין הבדל אם הפקיר או לא, כי המפקיר נזקיו חייב, השוה למעלה הלכה ב וז. 77) כי בור פטור בכלים. 78) למעלה הלכה א. 79) גמרא שם. 80) אף־על־פי שהוזק בקרקע והקרקע אינה שלו, כי גם הבור שבתורה הפקר הוא, ובכל זאת חייבה התורה, אם אדם נחבט בקרקע הבור וניזוק. הלכה זו היא כדעת שמואל, שכל תקלה, בין הפקירה ובין לא הפקירה - דינה כבור, ראה למעלה פרק יב, הלכה יד.

יג. כָּל אֵלּוּ[81] שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן[82] וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן[83] - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה[84]; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת[85]. וְאַף עַל פִּי כֵן[86], אִם הֵזִּיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[87].

81) ברייתא שם, ו. ול. 82) שפותחים את צינורות השופכין, כדי שהמים יזרמו לרשות הרבים. 83) ומנקים מערותיהם ומשליכים את הזבל לרשות הרבים. 84) מפני שהרחובות נקיים ואסור ללכלך אותם. 85) מכיון שהרחובות מלוכלכים. 86) אף־על־פי שעשו ברשות בית־דין. 87) כי בית הדין הרשה להם לשפוך את המים לרשות הרבים בתנאי שיקבלו על עצמם אחריות לנזקים.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם[88] תִּבְנוֹ[89] וְקַשּׁוֹ[90] לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשׁוּ וְיֵעָשׂוּ לוֹ זֶבֶל[91]. וְאִם הוֹצִיא - קְנָסוּהוּ חֲכָמִים[92] שֶׁיְּהִיוּ כְּהֶפְקֵר[93], וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּם[94]. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין[95] מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[96]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר, אִם הֵזִּיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם[97].

88) שם ל. 89) זה שנשאר אחר דישה. 90) מה שמשאירים בקרקע אחר קצירה. 91) לזבל את שדהו. החכמים אסרו להוציא תבן וקש לרשות הרבים, כיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים. 92) כדי שלא יוציאו. 93) כחפץ בלי בעלים. 94) כלומר, לאחר שהשאיר אותם זמן רב ברשות הרבים ונעשו זבל. 95) שעדיין לא השביחו. 96) כי זוהי בעיא שלא נפתרה, אם קונסים אותו מיד משעה שהוציאם, או לאחר שהשביחו, שם ל: 97) כדין בור, כדי שלא ירויח על־ידי הקנס שהוטל עליו.

טו. יֵשׁ[98] לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים[99] לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבֹּר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם[100] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף[101] בְּרַגְלֵי אָדָם [וְרַגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם[102]. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל[103]; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח[104] אִם נָדוּשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ.

98) רשות. 99) צואת הבקר. 100) דעת רבי יהודה, שם ל. 101) נדרך. 102) כדעת תנא־קמא החולק שם על ר' יהודה הפוטרו מניזקין, ואומר: "כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים, אם הזיקו חייבין לשלם". 103) אם בא אחר ולקח אותו, בניגוד לתבנו וקשו, שכל הקודם בהן זכה. 104) כדעת רב שאמר "קנסו גופו משום שבחן", ומכיון שאין שבח בגלל, לא קנסו, ואסור לאחר לקחת אותו משום גזל.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[105], וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים[106]; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט[107] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְבֵנִים.

105) אין נותנים את הטיט במים, כדי שיתרכך, מפני שמשהה אותו ימים רבים, משנה, בבא מציעא קיח: 106) מפני שמשאיר אותן זמן רב עד שיתייבשו. 107) מערבבים אותו במים על־מנת לתתו מיד בבנין.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[108] - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה[109]. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ - חַיָּבִין[110] לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

108) לשון המשנה, שם. 109) מקבל את האבנים מיד המביא וקובע אותן בבנין, ואל ישהה אותן ברשות הרבים. 110) כמו בהלכה טו.

יח. הַחוֹצֵב[111] שֶׁחָצַב אֶבֶן[112] וּמְסָרָהּ לְסַתָּת[113], וְהֵזִיק בָּהּ אָדָם[114] אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר[115] - הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף[116] - הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה - הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לָזֶה שֶׁמְּתַקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן[117] - הַמְתַקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס[118] נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּת[119] - כֻּלָּן חַיָּבִין[120]; וּבְשִׂכִירוּת[121] - הָאַחֲרוֹן חַיָּב[122], וְכֻלָּן פְּטוּרִין[123].

111) בבא מציעא קיח: 112) שעקר אבנים מן החצבה. 113) הנותן צורה לאבן ומחליקה. 114) בשעה שהיתה תחת ידו של הסתת. 115) המעביר את האבנים המסותתות על גבי החמור למקום הבנין. 116) הנושא את האבנים על הכתף ומוסרן לבנאי, העומד על החומה. 117) שתהיה מונחת בדיוק במקומה הנכון בשורה אחת עם שאר האבנים. 118) שורת הבנין. 119) שקבלו עליהם לעשות את כל המלאכה, וכולם שותפים בה, ומשום כך כולם אחראים ביחד לנזק. 120) אבל כל זמן שהאבן בידי אחד מהקבלנים, הוא לבדו אחראי. 121) המקבל שכרו לפי שעות העבודה. 122) זה ששם את האבן על גבי הדימוס. 123) כי אינם אחראים למלאכה כולה, אלא כל אחד לעבודתו.

יט. הַכֹּתֶל וְהָאִילָן[124] שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[125], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן[126]; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק[127]. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקֵץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם[128]. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהָה אוֹתָן.

124) משנה שם קיז: 125) כי אין בעל הכותל או בעל האילן אשם בכך. 126) ולדעת הכל, בין לרב ובין לשמואל, תקלה שהפקירוה דינה כבור. 127) וברשות בנה את הכותל או נטע את האילן, ומשום כך פטור. 128) זהו זמן בית־דין בכל מקום בתלמוד, שם קיח.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ[129] וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לְרִשׁוּת הָרַבִּים[130], וְהֵזִיק אֶחָד בָּהֶן - חַיָּב[131] נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם[132] בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְהַכֵּךְ בִּכְתָלִים[133].

129) בתוך כותל, משנה בבא־קמא ל. 130) הקוצים היו בולטים מחוץ לכותל לתוך רשות הרבים. 131) כי אסור לשים מכשול ברשות הרבים. 132) ולא יצא מחוץ לכותל כלום. 133) ולכן אין לדונו כדין נותן מכשול ברשות הרבים. טעם זה "שאין דרך בני אדם..." מובא בגמרא שם.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו[134] וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק[135]: אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה - הַמַּצְנִיעַ חַיָּב[136], וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא - בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב[137].

134) ברייתא, שם. 135) הקוצים או הזכוכית. 136) כי הוא פשע, שהיה צריך להעלות על דעתו, שיהרסו את הכותל הרעוע. 137) בעל הקוצים פטור, שלא היה עליו להעלות על דעתו שיסתרו את הכותל. ובעל הכותל הבריא, שהיה מחוייב להצניע את הקוצים לאחר הריסת הכותל, ולא הצניעם - חייב.

כב. חֲסִידִים[138] הָרְאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶן בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֵם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִים[139] אוֹתָם בָּאֵשׁ, וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַיָּם אוֹ לַנָּהָר[140], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶם אָדָם.

138) אנשים העושים לפנים משורת הדין, שם. 139) כגון רב ששת, שם. 140) כגון רבא, שם.

כג. לֹא יְסַקֵּל אָדָם[141] מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל[142] תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בּוֹרוֹת[143] וְלֹא שִׂיחִין[144] וְלֹא מְעָרוֹת[145], וְאַף עַל פִּי[146] שֶׁהֲעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים, שֶׁמָּא תִּפְּחַת[147] מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים[148] - מֻתָּר[149].

141) לא יפנה אבניו מרשותו לרה"ר, כי הן מכשול לרבים, וגם הוא עצמו עלול להתקל בהן, שם נ: 142) אפילו אם הוא מקבל עליו אחריות לנזקים העתידים לבוא, משנה בבא בתרא ס. 143) עגולים. 144) ארוכים. 145) מרובעות ומקורות. 146) שהכיסוי חזק, שלא כדעת ר' אליעזר המתיר במקרה זה. 147) נימוקו של תנא־קמא שם, שאף־על־פי שהמכסה כעת חזק, חוששים שיתקלקל בעתיד, ואף־על־פי שאינו רשאי לעשות זאת, אם עשה וכסה כראוי - פטור, כמבואר למעלה פרק יב בכמה הלכות (מגיד־משנה). 148) שישתו ממי הגשמים הצבורים בו. 149) בבא־קמא נ.

כד. אֵין מוֹצִיאִין[150] זִיזִין[151] וּגְזֵזְטְרָאוֹת[152] לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ[153]; וָהוּא[154], שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ[155] וּמוֹצִיאוֹ. כָּנַס[156] וְלֹא הוֹצִיא[157] - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[158]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם[159]; שֶׁכָּל מֶצֶר[160] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ רַבִּים[161] - אָסוּר[162] לְקַלְקְלוֹ.

150) כדי שלא יכשלו בהן עוברי דרך, משנה בבא בתרא ס.

151) קורות קטנות. 152) קורות גדולות הבולטות מן הבית לרשות הרבים. 153) כמו באילן בהלכה כו לקמן, שמקורה במשנה בבא־בתרא כז: כן פסק הרי"ף סוף חזקת הבתים. 154) בתנאי. 155) כונס את הכותל לתוך הקרקע שלו, ומשאיר מן הקרקע לחוץ כדי שיעור הוצאת הזיזין. 156) את הכותל. 157) את הזיזין. 158) ואין אומרים שאם לא הוציא את הזיזין מיד, ויתר עליהם ואבד זכותו, שם ס: 159) מכיון שבינתיים החזיקו רבים באותה חלקת קרקע. זוהי דעת רבי יוחנן שם. 160) דרך. 161) ברשות. 162) לבעל הדרך, דעת רב יהודה, שם.

1 **כה. לָקַח[163] חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת**
2 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[164]; וְאִם נָפְלָה -**
3 **חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[165] כְּשֶׁהָיְתָה.**

163) קנה, שם ס. 164) וטוענים ללוקח ואומרים, שהזיזין והגזוזטראות בהיתר נעשו, מתוך הנחה שהמוכר כונס בתוך שלו היה. אבל במקרה שהרבים תובעים לדין את זה שבנה הבית, והוא טוען שנכנס בתוך שלו, עליו להביא ראיה. 165) ואינו צריך להביא ראיה, שהמוכר כונס בתוך שלו היה, אלא מספיקה ההוכחה, שכך קנה את החצר עם הזיזין.

4 **כו. אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה[166] לִרְשׁוּת הָרַבִּים[167] - קוֹצֵץ[168]**
5 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ[169]. וּמַנִּיחִין מָקוֹם**
6 **פָּנוּי[170] מִשְּׁחֵי שִׂפְתוֹת הַנָּהָר[171] כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים**
7 **שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה[172]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא**
8 **בְּרֹחַב זֶה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵין מַתְרִין בִּבְעָלָיו,**
9 **שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.**

166) בבא־בתרא כז: 167) שענפיו יוצאים לרשות הרבים. 168) מן הענפים מלמטה. 169) מתחת לענפים העליונים, כדעת תנא־קמא במשנה, שם. 170) מאילנות ומענפים, בבא־מציעא קז: 171) כי פעמים באה הספינה משפת הנהר מכאן, ופעמים משפת הנהר מכאן. 172) לצד היבשה, ומטים עצמם באלכסון לצד היבשה.

10 **כז. מִי שֶׁהָיְתָה[173] דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[174],**
11 **נִטְּלָהּ[175] וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתָן וְזָכוּ**
12 **בּוֹ, וְזֶה שֶׁנִּטַּל לֹא זָכָה בּוֹ[176]. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ**
13 **הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[177].**

173) משנה בבא־בתרא צט: 174) בידיעת הבעלים. 175) בעל השדה לעצמו. 176) "שכל מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו", כלמעלה הלכה כד. 177) משנה שם, וראה שבת צט.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני ההבערה בשלימות. וסבת זה הסדר הוא, שראוי להקדים נזקי בעלי החיים לנזקי הבור לפי שהם הולכים ויוצאים לחוץ ומזיקים, ונזקיהם מצויים יותר. וראוי להקדים נזקי הבור לנזקי האש לפי שנזקי הבור או נזקי תולדותיו מצויים יותר. והפרק המדבר בדברים המבארים ענייני שלשה אבות בעלי החיים והם: הקרן והרגל והשן בכלל הם ותולדותיהם ראוי להיותו ראשון, כי יש להקדים כללים לפרטים, ואחר־כך יש לבאר פרטי כל אחד מהם. והתחיל רבינו בפרק שני בביאור תולדות השן והרגל לפי שהן מועדות מתחלתן ונזקיהם מצויים יותר. ויש להקדים הרגל לשון, לפי שידוע שאין חיוב השן והרגל אלא ברשות הניזק, ואם־כן בהמצא נזק השן כבר קדם לו הרגל, ר"ל שכבר נכנסה הבהמה ברשות הניזק. ואחר ביאור זה במעט עיון תתבאר למבין סיבת סדר כל הלכות אלו.

14 **א. הַמַּדְלִיק[2] בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ[3], וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה[4]**
15 **[וְהִזִּיקָה] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תֵצֵא**
16 **אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה וְגוֹמֵר,**
17 **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם[6] הַמַּבְעִיר וְגוֹמֵר. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נְזִיקִין**
18 **הִיא[7].**

2) בבא־קמא ס. 3) בלי רשות. 4) למקום אחר ושרפה. 5) כי אש מועדת מתחילתה. המדליק חייב, אפילו עברה האש מרחק גדול ובלתי צפוי מראש, הואיל והדליק שלא ברשות. 6) בין אם זה גדיש (תבואה שכבר נקצרה) ובין אם זה קמה (תבואה שעדיין מחוברת לקרקע), ובין אם זה קוצים בלבד, שזה נזק פעוט, על הכל הוא חייב לשלם. 7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה (שם ב.).

19 **ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ[8] - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף**
20 **הַמְּצָר[9] כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה[10] לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ.**
21 **וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה?[11] הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה[12].**
22 **וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי[13], וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב**
23 **לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה -**
24 **פָּטוּר[14]; שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא[15]. וְכֵן אִם**
25 **עָבְרָה[16] נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית[17] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן**
26 **שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר[18].**

8) משנה שם פא: 9) הגבול המפריד בין רשותו לרשות חברו. 10) ואין אדם רשאי לעשות ברשותו ככל העולה על רוחו, שמעשיו מביאים נזקים לאחרים. 11) שאלת המשנה, שם. 12) במדה שהאש גבוהה וגדולה יותר, צריך המרחק להיות גדול יותר. זוהי דעת רבי שמעון במשנה שם, לפי פירושו של רבה בר אבוה. 13) אם האש לפי גדלה, יכולה, למשל, להגיע עד מרחק עשרים אמה, והוא הרחיק פחות מזה. 14) בניגוד להלכה הקודמת שחייב בכל מרחק שהוא, מכיון שהדליק בשדה חבירו שלא ברשות. 15) ואין המדליק אשם בכך, ועצם ההדלקה ברשות היתה. 16) ברייתא שם סא. 17) מקום שבו מתקבצים מי גשמים. 18) כי אין דרך האש, אפילו היא גדולה, לעבור רוחב שמונה אמות מים, אבל אם אין בהם מים, קובעים את הדין לפי הכלל הקודם, אם הרחיק כראוי או לא.

27 **ג. עָבְרָה גָדֵר[19] - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה[20]**
28 **וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים[21] הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה**
29 **לַעֲבֹר - פָּטוּר, וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים**
30 **אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת[22]; אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב**
31 **גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב, וְהָיוּ עֵצִים**
32 **מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד[23], אֶלָּא אֲפִלּוּ עָבְרָה אֶלֶף**
33 **אַמָּה[24] - חַיָּב.**

19) משנה שם סא. 20) במדה שהדליקה גבוהה יותר, צריכה גם הגדר להיות גבוהה יותר. 21) שהאש נאחזת בהם בקלות. 22) נוקבת ושורפת בלי שלהבת גדולה, מלשון "אש קדחה באפי" (דברים לב, כב). זוהי גירסת רבינו חננאל ופירושו, וראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 63. זוהי גם גירסת רבינו. בגמרא שלנו הגירסא "קולחת". [המשנה קובעת גובה של ארבע אמות, ובגמרא אומר רב שגובה זה מספיק "בקודחת" או "בקולחת", והלכה כמותו נגד דעת שמואל, בניגוד לכלל שהלכה כשמואל בדיני ממונות. ולפלא, למה רבינו אינו מזכיר כלל את השיעור של ארבע אמות]. 23) אין לה שעור, כי האש הולכת ומתקדמת בלי הרף. 24) בברייתא שם, סא. "אפילו עד מאה מיל".

1 **ד. נָפְלָה דְלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ[25], וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת**
2 **הַדְּלֵקָה[26], וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אִם הָיָה**
3 **יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל וְלֹא גְדָרוֹ - חַיָּב[27]. לְמָה**
4 **הַדָּבָר דּוֹמֶה?[28] לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא[29] וְהִזִּיק, שֶׁהָיָה לוֹ**
5 **לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ.**

25) פרצה שריפה מחמת האש שהצית בעל החצר, שם כג. 26) אילו נפלה מחמת הדליקה היה חייב, אפילו לא היתה לו שהות להקים את הגדר שנפלה, מכיון שהוא אשם בכך, שלא הרחיק כראוי. 27) אף־על־פי שאין להאשים אותו על האש שהדליק, חייב הוא על שלא שמר על האש שלו שלא תזיק. 28) השוואה זאת מובאת בגמרא, שם. 29) שהכניסו לדיר ולא נעל הדלת כראוי, שהוא חייב.

6 **ה. הַשּׁוֹלֵחַ[30] אֶת הַבְּעֵרָה[31] בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[32]**
7 **- פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[33] וְחַיָּב בִּידֵי שָׁמַיִם[34]. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[35] שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ[36], שֶׁדֶּרֶךְ**
9 **הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק; אֲבָל**
10 **אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת[37] - חַיָּב[38], שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו**
11 **גָּרְמוּ[39].**

30) משנה שם נט: 31) אש, חומר בוער. 32) שאינם בני־דעת. 33) אם החרש, השוטה או הקטן שרפו גדיש, פטור השולח, כי הוא לא שרף. 34) כי גם הוא אשם במידה מסויימת בנזק זה. 35) שפטור מדיני אדם. 36) החרש, השוטה או הקטן נפחו בה והגדילו את הלהבה, ולולא זה היתה גחלת כבה מאליה. 37) כגון אבוקה דולקת. 38) אף בדיני אדם. רבינו פסק כדעת חזקיה ולא כר' יוחנן, משום שחזקיה היה רבו של ר' יוחנן, שם. 39) והריהו כאילו שם בעצמו את השלהבת במקום הגדיש.

12 **ו. שָׁלַח[40] אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר**
13 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[41], וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר[42]. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר**
14 **לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה - הַשּׁוֹמֵר חַיָּב[43].**

40) משנה, שם. 41) כי הוא בר דעת ואחראי למעשיו. 42) אף־על־פי שלמדנו ששלוחו של אדם כמותו, זה רק בדבר מצוה או בדבר רשות, אבל לא בדבר עבירה, ואין לזקוף את מעשה העבירה על חשבון השולח, ומפני כך השולח פטור, אפילו מסר שלהבת ועצים ביד הפקח. 43) שהשומר נכנס במקום הבעלים. השווה למעלה פרק ד, הלכה ד.

15 **ז. אֶחָד[44] הֵבִיא אֶת הָאוּר[45] וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים[46]**
16 **- הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב[47]. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים**
17 **וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב[48]. בָּא**
18 **אַחֵר וְלִבָּהּ - הַמְלַבֶּה חַיָּב[49]. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ**
19 **מְצוּיָה תָּמִיד[50] - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין[51]. לִבָּהּ וְלִבַּתּוּ**
20 **הָרוּחַ[52] - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם[53], וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק**
21 **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבַּנְּכָסִים, כִּשְׁאָר כָּל**
22 **הַמַּזִּיקִין[54].**

44) המשך המשנה שם. 45) אש. 46) אחרי שהראשון הביא את האש. 47) כי בלי העצים היתה האש נכבית, והראשון לא עשה כלום. 48) תמיד חייב האחרון, מהטעם הקודם. 49) והראשונים פטורים, אם האש לא היתה מתלבה מאליה. 50) ואפילו אם דרכה לבוא לעתים לא רחוקות כל כך. 51) שהרי זה אונס, כי לא היו צריכים להעלות על דעתם, שתבוא רוח שאינה מצויה. ומובן שזה רק כשבאותה שעה לא היתה מנשבת רוח שאינה מצויה. כך פירש הירושלמי את המשנה "ליבתה הרוח כולן פטורין", שמדובר ברוח שאינה מצויה. 52) ברייתא שם, ס. 53) שהרי בלעדו היתה האש נכבית, ועל כן הוא חייב. 54) שן, רגל ובור שבעל המזיק חייב, משום שגרם לנזק ע"י חוסר שמירה. [הברייתא "ליבה ולבתה הרוח" מבחינה בין שני מקרים: אם יש בליבויו כדי ללבותה חייב, ואם לאו פטור. רבינו סתם, ומשמע שבכל מקרה חייב, ועל זה משיג עליו הראב"ד, אולם רבא שם מפרש, שהבדל זה קיים רק במקרה שהרוח שלבתה היתה רוח שאינה מצויה, ועל כן אם אין בליבויו כדי ללבותה פטור, כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שתבוא רוח שאינה מצויה, אולם ליבה ולבתה רוח מצויה, אף־על־פי שבלי הרוח היתה האש כבה מאליה - חייב, כי הרי הוא יודע על קיום הרוח המצויה, ויכול לדעת מראש שאם גם הוא ילבה תפרוץ דליקה ותזיק. ודברי רבינו כאן נאמרו ברוח מצויה (ראה מגיד־משנה)].

23 **ח. אֵשׁ[55] שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים[56] אוֹ עָפָר[57]**
24 **- חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצְאָה קֹצִים[58] אוֹ הַשָּׂדֶה[59].**
25 **אָכְלָה גָדִישׁ[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ**
26 **הַגָּדִישׁ: אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים[61] וּכְלֵי בָקָר[62] וְכַיּוֹצֵא**
27 **בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בְּגָדִישׁ -**
28 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[63]; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית[64] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
29 **- פָּטוּר עַל הַכֵּלִים[65].**

55) משנה שם ס. 56) אף־על־פי שאינן נשרפות כליל כמו עצים. 57) כגון לחכה נירו (חריש שלא נזרע) ונתקלקל. 58) הנשרפים כליל. 59) הקרקע שאינה נשרפת כליל. 60) התבואה שנערמה לאחר הקציר, משנה שם סא: 61) לוח בעל שיני ברזל, שבו דשים את התבואה. 62) כגון מרדעת של חמור ועול בקר. 63) כי בעל הגדיש לא שינה ממנהגו של עולם, ועל המדליק לדעת שכלים

כאלו נמצאים בגדיש. 64) שאין דרכם להמצא בגדיש. 65) שלא היה עליו להעלות על הדעת, שכלים אלו נמצאים בגדיש. ומשערים את מקום אותם הכלים כאילו היה מלא תבואה ממין הגדיש. הלכה זו היא כדעת החכמים, ולפי פירוש רבא בגמרא שם.

1 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה**
2 **חֲבֵרוֹ[67]; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה**
3 **חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים[68] בַּגָּדִישׁ. אֲבָל**
4 **מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים[69], וְרוֹאִין אוֹתוֹ**
5 **כְּאִלּוּ הוּא מְלֵא גָדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים[70].**

66) שחייב על הכלים הטמונים בגדיש. 67) מכיון שלא ברשות הדליק. 68) אפילו על אלה שדרכם לטמנם בגדיש, כי כתוב בתורה "או הקמה" (שמות כב, ד), ודרשו החכמים "מה קמה בגלוי, אף כל בגלוי". ולשון הפסוק "כי תצא אש", משמע במדליק בתוך שלו, שם ס. 69) גודל המקום שהכלים תופסים. 70) אם הגדיש היה של שעורים. דין זה מכוון גם למדליק בתוך שדה חבירו, שפטור על בגדים וכלי זכוכית, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת.

6 **י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל**
7 **הַגָּדִישׁ, וְהָיָה גְדִי כָּפוּת לוֹ[71] וְעֵבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף**
8 **עִמּוֹ - חַיָּב[72]; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם[73] לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ.**
9 **הָיָה עֶבֶד כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר[74].**

71) קשור לו, משנה שם, סא: 72) על הגדי. מן הפסוק "או הקמה", דורשים החכמים "כל בעלי קומה", כלומר גם בעלי החיים, שם ס. 73) והיה צריך להעלות על הדעת, ואף־על־פי־כן פטור על העבד, כי היה עליו לברוח. 74) מפני שהמדליק חייב מיתה על שריפת העבד, וכל המחוייב מיתה, פטור מכל חיוב ממון הקשור במעשהו זה. כלל זה ידוע בתלמוד בשם: "קים ליה בדרבה מיניה". ואפילו במקרה שאין בית־דין ממיתים אותו, כגון בשוגג או שהודה מעצמו ואין עדים, פטור מממון.

10 **יא. הַמַּשְׁאִיל[75] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ[76] בּוֹ וְהִטְמִין**
11 **בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ**
12 **מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבַד[77]. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם**
13 **לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ**
14 **שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים[78], אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים[79] וְחִפָּם**
15 **בִּשְׂעוֹרִים[80], אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּם בְּחִטִּים[81] -**
16 **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד.**

75) שם סב. 76) עשה גדיש. 77) כי השאיל את המקום לגדיש בלבד. 78) משלם דמי שעורים בלבד, אף־על־פי שנשרפו חיטים ששוים יותר משעורים, מכיון שלא נתן רשות להגדיש חטים. 79) לאחר שקיבל רשות לכך. 80) וכיסם בשעורים. הדין הוא, שהוא משלם דמי שעורים בלבד, אף־על־פי שנשרפו חיטים שנגדשו ברשות. הטעם הוא, שהמשאיל יכול לטעון: ראיתי שעורים בלבד, ועל כן לא נזהרתי כל כך. 81) אם השאיל להגדיש שעורים, מובן מאליו שישלם דמי שעורים בלבד, ואם השאיל להגדיש חיטים והגדיש שעורים וחיפם בחיטים, גם כן הדין שישלם דמי שעורים בלבד, ואת מקום החיטים - דמי חיטים.

17 **יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה[82] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה**
18 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל**
19 **חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכֹל שֶׁיִּטְעַן בַּעַל הַבַּיִת[83] - הֲרֵי זֶה**
20 **נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[84] וְנוֹטֵל[85]. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי**
21 **סוֹפְרִים[86], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[87]. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים**
22 **שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[88], אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד[89] לִהְיוֹת אוֹתָן**
23 **הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[90].**

82) משנה שם סא: 83) כל כלי שיאמר בעל הבית שהיה בבית ויתבע תשלומו. 84) כשהוא נשבע, יאחוז בידו חפץ קדוש, כגון ספר תורה. 85) בניגוד לכלל "נשבע ויוצא פטור", שאין בכוח השבועה לחייב ממון. 86) חכמי תורה שבעל־פה הראשונים. 87) בהלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה יז. דין הניזק כדין הנגזל, שחכמינו תיקנו "נשבע ונוטל". 88) שיש לשער שהיו לו, שהולמים את מצבו הכלכלי, דעת רב אשי, שם סב. 89) רגיל. 90) כגון אדם נאמן, ובני אדם רגילים להפקיד אצלו חפצים יקרים.

24 **יג. גָּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן[91] וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,**
25 **וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת[92] וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי,**
26 **וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה[93] - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי**
27 **שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹי[94]. בֵּין שֶׁעֲמָדָה הַבְּהֵמָה[95] בֵּין שֶׁלֹּא**
28 **עָמְדָה[96]. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי גֵּרוֹ מִבַּחוּץ[97] - הַחֶנְוָנִי חַיָּב**
29 **אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן[98], מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ גֵּרוֹ מִבַּחוּץ[99]. וַאֲפִלּוּ**
30 **גֵּר חֲנֻנָּה[100] הָיָה לוֹ לֵישֵׁב לִשְׁמֹר[101].**

91) משנה בבא־קמא סב: 92) מכיון שמעטן הפשתן היה גדול מדי. 93) בנין גדול. 94) בעל הגמל פשע, מפני שהטעין משא יותר משיעור רוחב רשות הרבים. טעם זה מובא בגמרא שם, כב: 95) שהוסיף פשע על שלא מיהר להרחיק אותה מן המקום. 96) אלא בעברה הדליקה את הבית, גמרא שם כב. 97) ובגלל זה נדלק בו הפשתן. 98) נוסף על חיוב בדמי הבירה, אם איננה של החנוני. 99) דבר האסור לו לעשות. גם טעם זה מובא בגמרא שם כב: 100) שרשאי להניחו בחוץ משום מצוה. 101) ולפיכך הוא חייב, כדעת תנא־קמא, ולא כרבי יהודה האומר "בנר חנוכה פטור", שם סב:

31 **יד. הַכּוֹפֵף[102] קָמָתוֹ[103] שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ[104] עַד**
32 **שֶׁתִּדְלַק, אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ**
33 **מְצוּיָה[105] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[106] וְחַיָּב בְּדִינֵי**
34 **שָׁמַיִם[107]. וְהַטּוֹמֵן קָמָתוֹ[108] שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר[109] אוֹ**
35 **בְּתֶבֶן[110], וְעָבְרָה הָאֵשׁ[111] וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן**
36 **פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[112] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[113], מִפְּנֵי**
37 **שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן[114].**

102) שם נה: 103) תבואתו, המחוברת לקרקע. 104) לצד האש. 105) לעתים קרובות. 106) כי זה מעין אונס, שלא עלה בדעתו שתבוא רוח שאינה מצויה.

107) כי לולא הכפיפה לא היתה האש מגעת, אף ברוח שאינה מצויה, שם נו. 108) דברי רב אשי שם. 109) המגן בפני אש. 110) המגביר את סכנת האש. 111) שהדליק אחר. 112) כי הוא לא הדליק את האש, ולא שרף את הקמה. 113) כי לולא טמן, היה בעל הקמה גובה דמי הקמה מן המדליק את הדליקה. 114) למעלה הלכה ט.

1 **טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי**
2 **הַמַּבְעִיר חַיָּב[115] בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ[116] וּבְרִפּוּיוֹ**
3 **וּבְצַעֲרוֹ[117] וּבְבָשְׁתּוֹ[118], כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל**
4 **פִּי שֶׁאֵשׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא[119], הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה**
5 **בְּחִצָּיוֹ[120]. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם**
6 **- אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[121].**

115) בבא־קמא כג. 116) שנתבטל ממלאכתו בכלל החבלה. 117) שלא נכלל בחישוב הנזק. 118) בגמרא נאמר שם "לחייבו בארבעה דברים", ורבינו וגם רבינו חננאל מפרשים שהכוונה שם לצער, ריפוי, שבת, בושת (שלא כפירוש רש"י). 119) כשורו, ושורו שהזיק חייב על הנזק בלבד. 120) המדליק אש דומה לזורק חץ בידים, ועל כן חייב בחמשת הדברים. זוהי דעת ר' יוחנן שם כב. 121) למעלה פרק יא, הלכה ו; פרק יג, הלכה ב.

7 **טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ[122] הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ[123]. כֵּיצַד?**
8 **הִנִּיחַ אֶבֶן[124] אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[125], וְנָפְלוּ**
9 **בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ[126] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל**
10 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעָרָה הֵן[127]. וְאִם נָפְלוּ**
11 **בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[128] וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר[129].**

122) מזיקים הדומים לאש, ואינם מפורשים בתורה. 123) דינם כדין אש, שם ג: 124) דוגמא זו מובאת בגמרא שם. 125) בקצה הגג, שיכולים ליפול משם. 126) בדרך נפילתם. 127) כשם שאת האש מוליכה הרוח, כך הוליכה הרוח את הסכין ואת האבן והזיקו. 128) ולולא זאת לא יכלו ליפול. 129) כי זהו אונס, שלא היה צריך להעלות על דעתו שתבוא רוח שאינה מצויה ותפילם.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ג־כ"ט ניסן תשע"ט

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

הִלְכוֹת תְּמוּרָה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

12 **א. כֵּיצַד דִּין הַתְּמוּרוֹת לְקָרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה[2] -**
13 **תִּקְרַב עוֹלָה[3]. וְאִם הָיְתָה תְּמוּרָתָהּ נְקֵבָה[4] אוֹ בַּעֲלַת**
14 **מוּם[5] - תִּרְעֶה הַנְּקֵבָה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר**
15 **וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה[6]. תְּמוּרַת הַחַטָּאת[7] - תָּמוּת[8], כְּמוֹ**
16 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[9]. תְּמוּרַת הָאָשָׁם[10] -**
17 **תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[11], וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[12].**
18 **תְּמוּרַת הַשְּׁלָמִים - כַּשְּׁלָמִים לְכָל דָּבָר[13], טְעוּנָה**
19 **סְמִיכָה[14] וּנְסָכִים[15] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[16]. תְּמוּרַת**
20 **הַתּוֹדָה - כַּתּוֹדָה[17], אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[18], כְּמוֹ**
21 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[19]. תְּמוּרַת הַפֶּסַח:**
22 **אִם הֵמִיר בָּהּ קֹדֶם חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֵין**
23 **תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה[20], אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם,**
24 **וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים; וְאִם הֵמִיר בָּהּ אַחַר חֲצוֹת -**
25 **הֲרֵי הַתְּמוּרָה עַצְמָהּ תִּקְרַב שְׁלָמִים[21]. [22]תְּמוּרַת**
26 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[23] - אֵינָם קְרֵבִין לְעוֹלָם[24]. שֶׁנֶּאֱמַר**
27 **בַּבְּכוֹר: לַה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[25]: הוּא קָרֵב,**
28 **וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה; וְדִין הַמַּעֲשֵׂר כַּבְּכוֹר[26].**
29 **תְּמוּרָתָן[27] תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתֵאָכֵל[28].**

2) שהמיר זכר בעולה. 3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:) ממה שנאמר (דברים יב, כו־כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" – "רק קדשיך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. 4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. 5) ואסור ליקרב על המזבח. 6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא־הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן – "תימכר ויביא בדמיה עולה". 7) בין זכר בין נקבה. 8) משנה, שם כא, ב. 9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). 10) בין זכר בין נקבה. 11) משנה, שם כ, ב – כתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה – באשם רועה" – "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). 12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית־דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). 13) ראה למעלה הערה ב. 14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיטתו. 15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים

עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. 16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו-ז, סדר התנופה והלכותיה. 17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. 18) במשנה, שם. ואף־על־פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" – תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה – תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). 19) פי"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה – צריך לחם. 20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים – דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיטת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפיס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. 21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפיס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר־כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו ('מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן). 22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). 23) מעשר בהמה. 24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. 25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל קודש הם, ובלחם־משנה כאן). 26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה־שוה "עברה עברה" (חולין לז:). 27) של בכור ושל מעשר. 28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

1 **ב.**[29] **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֲנִים, וּתְמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר -**
2 **לַבְּעָלִים**[30]**. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹדִין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל**
3 **בָּהֶן מוּם**[31]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ**[32]**, כָּךְ**
4 **אֵין פּוֹדִים תְּמוּרָתָן**[33]**.**

29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו'" מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). 30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא הישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בעניין מותר הפסח שהוא שלמים – "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא־הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור־המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). 31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות הי"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה־ו לעניין מעשר בהמה. 32) פ"א הי"ב. 33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

5 **ג. בְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ חֲצָיָהּ עוֹלָה וְחֲצָיָהּ שְׁלָמִים**[34] **-**
6 **תְּמוּרָתָהּ**[35] **כָּמוֹהָ**[36]**. וְכֵן כָּל בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינָהּ**
7 **קְרֵבָה מִפְּנֵי תְּחִלַּת הֶקְדֵּשָׁהּ**[37] **- הֲרֵי תְּמוּרָתָהּ כָּמוֹהָ**[38]**.**
8 **אָמַר : חֲצִי בְּהֵמָה זוֹ תְּמוּרָה וְחֲצָיָהּ עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ**
9 **תִּקְרַב עוֹלָה**[39]**. חֲצָיָהּ עוֹלָה וְחֲצָיָהּ מַעֲשֵׂר - תִּקְרַב**
10 **עוֹלָה**[40]**. חֲצָיָהּ תְּמוּרָה וְחֲצָיָהּ מַעֲשֵׂר**[41] **- הֲרֵי זוֹ**
11 **סָפֵק**[42]**, וְאֵינָהּ קְרֵבָה.**

34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). 35) אם המיר בה. 36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. 37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר־כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). 38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף־משנה). 39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'" (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'כסף משנה': "ורבינו נראה שהיה

גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכוין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחציה עולה, שוודאי נתכוון לשתיהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. 40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין נ.) והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. 41) [הואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח']. 42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

1 **ד. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
2 **תְּמִימָה[44], וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהּ[45] מוּם קָבוּעַ וְנִפְדֵּית,**
3 **וְהֵמִיר בָּהּ אַחַר שֶׁנִּפְדֵּית - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[46], וְאֵינָהּ**
4 **קְרֵבָה וְאֵינָהּ נִפְדֵּית[47], אֶלָּא מַנִּיחָהּ עַד שֶׁתָּמוּת[48].**
5 **אֵינָהּ קְרֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[49],**
6 **וְאֵינָהּ נִפְדֵּית - שֶׁאֵין בְּכֹחַ קְדֻשָּׁתָהּ לִתְפֹּשׂ פִּדְיוֹנָהּ[50].**

43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א הי"ג). 44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. 45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. 46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). 47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. 48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בבכורות שם. 49) שהתפיס אותה בבהמה שנפדתה כבר. 50) בכורות, שם.

7 **ה. כָּל הַתְּמוּרוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין**
8 **מִתְּחִלָּתָן[51] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְכָל**
9 **דָּבָר כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אַחַר פִּדְיוֹנָן[52].**
10 **שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה בִּתְמוּרָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[53],**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאָמוּר כָּאן הוּא בַּעַל**
12 **מוּם[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן, וְאַף עַל פִּי כֵן**
13 **כָּתוּב בּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ[55].**

51) כלומר, אף־על־פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל־שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. 52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. 53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגיזה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. 54) ראה במשנה, תמורה ט, א. 55) ראה רש"י שם יז, א.

14 **ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּזְבָחִים[56] וְהֵמִיר[57] בְּאַחַת מִן**
15 **הַתַּעֲרוּבוֹת[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[59] בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְאוֹמֵר:**
16 **אִם תְּמוּרַת עוֹלָה הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים[60],**
17 **וְאִם תְּמוּרַת שְׁלָמִים הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה[61].**
18 **וְנִמְצָא הַבְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה כְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים**
19 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה[62]. חָזַר וְהֵמִיר[63] בְּאַחַת מִשְּׁתֵיהֶן**
20 **וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זוֹ מֵהֶן הֵמִיר[64] - מֵבִיא זֶבַח[65] אַחֵר**
21 **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה[66]: אִם תְּמוּרַת**
22 **תְּמוּרָה[67] הִיא זוֹ[68] - הֲרֵי זוֹ שֶׁהֵבִיא חֻלִּין[69], וְאִם**
23 **תְּמוּרַת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים הִיא[70] - הֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא[71]**
24 **עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[72]. וַהֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה**
25 **הַשְּׁנִיָּה כְּזֶבַח וּתְמוּרָה[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה. וּכְבָר**
26 **בֵּאַרְנוּ דִּין הַתַּעֲרוּבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[74].**

56) כלומר, בשלמים – בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה־ו. 57) בתוספתא, שם. 58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום – ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם־משנה, ועי' ראב"ד). 59) תוספתא, שם. 60) כלומר, מקדישה נדבה. 61) נדבה כנ"ל. 62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. 63) תוספתא, שם. 64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) – הרי זו חולין "שאין התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם־משנה). 65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף־משנה). 66) שהמירה על אחד

מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבן פסח). 67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. 68) זו התמורה השניה. 69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). 70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). 71) כלומר, החולין שהביא מביתו. 72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. 73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). 74) פ"ו.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר אוֹ בְּמַעֲשֵׂר[75] וְהֵמִיר בְּאֶחָד מֵהֶן[76] - הְרֵי זֶה לֹא יִקְרַב[77], אֶלָּא יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיִפְדֶּה[78], וְיֵאָכֵל כַּבְּכוֹר אוֹ כַּמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בבכור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כבכור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). 76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). 77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במומם (ראה למעלה ה"ב). 78) אף שתמורות הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי וויניציאה ובכת"י תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. 79) למעלה ה"ב.

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. כֵּיצַד דִּין וַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים? וְלַד שְׁלָמִים וּוְלַד תְּמוּרַת שְׁלָמִים - הְרֵי אֵלּוּ כִּשְׁלָמִים, וְהֵן עַצְמָן כִּשְׁלָמִים[2] לְכָל דָּבָר[3]. וְכֵן וְלַד הַתּוֹדָה וּוְלַד תְּמוּרָה - הְרֵי אֵלּוּ יִקְרְבוּ כְּתוֹדָה[4], אֶלָּא שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. שֶׁאֵין מְבִיאִין לֶחֶם אֶלָּא עִם הַתּוֹדָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל זֶבַח הַתּוֹדָה; עָלָיו - וְלֹא עַל וְלָדָהּ וְלֹא עַל תְּמוּרָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּוְלָדוֹת עַצְמָן; אֲבָל וַלְדֵי וְלָדוֹת - אֵינָן קְרֵבִין[5]. שֶׁמִּתּוֹךְ מַעֲשָׂיו[6] נִכָּר שֶׁהוּא מַשֶּׁהָה אוֹתָן לְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים[7], וּלְפִיכָךְ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבֵם.

2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול בם מום ויביא בדמיהם שלמים. 3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. 4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות וולדות. 5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. 6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתודה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. 7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתודה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. וְלַד הַחַטָּאת[8] יָמוּת[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר וְלַד תְּמוּרָתָהּ[10].

8) והיא אחת מחטאות המתות. 9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. 10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחַטָּאת[11] וּמָצָא בָהּ[12] בֵּן אַרְבָּעָה[13] חֳדָשִׁים[14] - הְרֵי זוֹ נֶאֱכֶלֶת[15] כִּבְשַׂר הַחַטָּאת[16]; שֶׁוַּלְדֵי הַקֳּדָשִׁים בִּמְעֵי אִמָּן הֵם קְדוֹשִׁים[17].

11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך שנתה הראשונה. 12) בבטנה. 13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. 14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי - דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת - אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. 15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. 16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעזרה) וליום אחד. 17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

ד. וְלַד תְּמוּרַת הָאָשָׁם וּוְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[18]. וְאִם יָלְדָה זָכָר[19] אַחַר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ[20] - הַוָּלָד עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ וְיָלְדָה - תִּרְעֶה הִיא וּבְנָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ[21]. וְאִם כְּבָר הִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[22].

18) ופירוש "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). 19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. 20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. 21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא

ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולעניין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). 22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

ה. וְלַד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וּוְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּעוֹלָה, וְהֵן עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלָה[23]. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה[24]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין יִפְּלוּ לִגְדֻבָּה, הוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בַּשּׁוֹפָרוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁבַּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים כַּמָּה הֵם[25], וּבֵית דִּין מַקְרִיבִין בְּאוֹתָן הַמָּעוֹת עוֹלוֹת נְדָבָה, וְנִסְכֵּיהֶם מִשֶּׁל צִבּוּר, וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אֲבָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה אוֹ יָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ טְעוּנָה סְמִיכָה, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁלּוֹ.

23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשיך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. 24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. 25) כמה שופרות היו במקדש.

ו. וְלַד הַמַּעֲשֵׂר[26], [וּוְלַד] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר[27], וְלַד תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וּוְלָדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ, אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[28] וְיֵאָכְלוּ, כִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם. וַלְדוֹת תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֵן[29], וַלְדוֹת מַעֲשֵׂר וּתְמוּרָתוֹ[30] - לִבְעָלָיו[31].

26) מעשר בהמה. 27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. 28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". 29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. 30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. 31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

ז. וְלַד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - כִּתְמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָיְתָה אִמּוֹ קְרֵבָה שְׁלָמִים[32] - וְלָדָהּ יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם הָיָה דִּינָהּ שֶׁתִּמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים[33] - אַף וְלָדָהּ נִמְכָּר וְיָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ[34] וְיָלְדָה[35], אוֹ שֶׁהִפְרִישָׁהּ מְעֻבֶּרֶת - הִיא וּוְלָדָהּ יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן פֶּסַח. וְאִם נִשְׁאֲרָה נְקֵבָה זוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח אוֹ שֶׁיָּלְדָה אַחַר הַפֶּסַח - תִּרְעֶה הִיא וּוְלָדָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן שְׁלָמִים[36].

32) כגון, שהתפיס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. 33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. 34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. 35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. 36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיסתאבו ויביא בדמיהם שלמים.

ח. וַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ דֹּפֶן[37], אוֹ שֶׁיָּלְדוּ טֻמְטוּם[38] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[39] וְכִלְאַיִם[40] וּטְרֵפָה[41] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ[42], וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן קָרְבָּן[43] הָרָאוּי לְהָבִיא בִּדְמֵי וָלָד שֶׁל זוֹ[44].

37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. 38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. 39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). 41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישוה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. 42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). 43) איזה שירצה. 44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

ט. וְלַד בַּעֲלַת מוּם[45] - הֲרֵי הוּא כְּוֶלֶד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וְיִקְרַב[46] כָּרָאוּי לוֹ.

45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. 46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

י. קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ נֵפֶל אוֹ שִׁלְיָא[47] - יִקָּבְרוּ, וַהֲרֵי הֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה[48].

47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. 48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה,

וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

1 **יא. הַמְשַׁנֶּה אֶת הַקֳּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לְקֻדְשָׁה[49] - עוֹבֵר**
2 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּכוֹר: לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ -**
3 **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנּוּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[50]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר**
4 **הַקֳּדָשִׁים שֶׁאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְּדֻשָּׁה לְקֻדְשָׁה[51], אֶחָד**
5 **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[52]. כֵּיצַד[53]? אִם**
6 **הִקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַהֵיכָל - לֹא יְשַׁנֶּה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ[54].**
7 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[55]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[56].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם הקדיש לבדק ההיכל, לא ישנה לבדק המזבח".

נאמר במשנה (לב. ב.) "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, אין משנין אותן מקדושה לקדושה". ובפירוש המשנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ולדעת הרמב"ם אין לשנות גם בקדשי בדק הבית גופא, ולכן פסק שאסור לשנות מבדק ההיכל לבדק המזבח.

אבל הראב"ד השיג עליו, וכתב "אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח" ולשיטתו הדין במשנה הוא רק בקדשי מזבח שאין משנים אותם אפילו מקדשים קלים לחמורים "אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה". והוא כשיטת רש"י בש"ס.

ויש לומר שטעם הראב"ד הוא כרש"י בחומש, שפירש הפסוק "ויקחו לי – לשמי", שהנתינה למשכן ולמקדש צריכה להיות "לשמי", היינו לשם הקב"ה, ולכן אם הקדיש לבדק הבית יכול לשנות לבדק המזבח כי נתינת שניהם היא "לשמי", ופחות נוגע החילוק הפרטי שבין בדק הבית לבדק המזבח.

(על־פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 287)

49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. 50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". 51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב־ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" "כאילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". 52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם).

53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנין, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל). 54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר. 55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר אחר. 56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

8 **יב. כֵּיצַד מַעֲרִימִין עַל הַבְּכוֹר לְהַקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ**
9 **הֶקְדֵּשׁ אַחֵר? מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן קֹדֶם שֶׁיִּוָּלֵד. שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **אֲשֶׁר יִבֻּכַּר לַה' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ - מִשֶּׁיִּבֻּכַּר אִי**
11 **אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ, אֲבָל אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן[57]. לְפִיכָךְ**
12 **יֵשׁ לוֹ לוֹמַר: מַה שֶּׁבְּמֵעֶיהָ שֶׁל מְבַכֶּרֶת זוֹ, אִם הוּא**
13 **זָכָר - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה[58]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר זִבְחֵי**
14 **שְׁלָמִים[59], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְקִיעַ אוֹתוֹ מִקְּדֻשָּׁתוֹ כְּדֵי**
15 **לֵהָנוֹת בּוֹ[60]. וְאִם אָמַר: עִם יְצִיאַת רֹב רֹאשׁוֹ[61] יִהְיֶה**
16 **עוֹלָה - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר וְאֵינוֹ עוֹלָה[62].**

57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמו] הוא שמתקדש". 58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. 59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. 60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". 61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. 62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאז חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשט אביי שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש־ברוך־הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

17 **יג. וְאֵין מַעֲרִימִין עַל בֶּהֱמַת הֶקְדֵּשׁ לְהַקְדִּישׁ עֻבָּרָהּ**
18 **קְדֻשָּׁה אַחֶרֶת, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּקְדֻשַּׁת אִמּוֹ; שֶׁוַּלְדּוֹת**
19 **הַקֳּדָשִׁים מִמְּעֵי אִמָּם הֵם קְדוֹשִׁים[63], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
20 **וַהֲרֵי כָּל עֻבָּר מֵהֶן כִּקְדֻשַּׁת אִמּוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ**
21 **בַּבֶּטֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בַּבְּכוֹר, שֶׁהַבְּכוֹר בִּיצִיאָתוֹ הוּא**
22 **שֶׁמִּתְקַדֵּשׁ. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל חֵקֵי הַתּוֹרָה גְּזֵרוֹת הֵם[64],**
23 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּסוֹף מְעִילָה, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶן, וְכָל**
24 **מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לִתֵּן לוֹ טַעַם - תֵּן לוֹ טַעַם. הֲרֵי**
25 **אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הֵבִין רֹב**
26 **הַטְּעָמִים[65] שֶׁל כָּל חֵקֵי הַתּוֹרָה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה**
27 **שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ,**
28 **כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר: וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף**
29 **חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו. יָרְדָה תּוֹרָה לְסוֹף מַחֲשֶׁבֶת**
30 **הָאָדָם וּקְצָת יְצִרוֹ הָרָע. שֶׁטֶּבַע שֶׁל אָדָם נוֹטֶה**
31 **לְהַרְבּוֹת קִנְיָנוֹ וְלָחוּס עַל מָמוֹנוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר**
32 **וְהִקְדִּישׁ - אֶפְשָׁר שֶׁחָזַר בּוֹ וְנִחַם וְיִכְּדֶה בְּפָחוֹת**

1 מִשָּׁוְיוֹ. אָמְרָה תּוֹרָה: אִם פָּדָה לְעַצְמוֹ - יוֹסִיף
2 חֹמֶשׁ. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף, שֶׁמָּא
3 יַחֲזֹר בּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹתָהּ יַחֲלִיפֶנָּה
4 בִּפְחוּתָה מִמֶּנָּה; וְאִם תִּתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְהַחֲלִיף הָרַע
5 בְּיָפֶה - יַחֲלִיף הַיָּפֶה בְּרַע וְיֹאמַר טוֹב הוּא. לְפִיכָךְ
6 סָתַם[66] הַכָּתוּב בְּפָנָיו שֶׁלֹּא יַחֲלִיף, וּקְנָסוֹ אִם הֶחֱלִיף
7 וְאָמַר: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ. וְכָל אֵלּוּ
8 הַדְּבָרִים כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ וּלְתַקֵּן דֵּעוֹתָיו. וְרֹב דִּינֵי
9 הַתּוֹרָה אֵינָן אֶלָּא עֵצוֹת מֵרָחוֹק מִגְּדוֹל הָעֵצָה לְתַקֵּן
10 הַדֵּעוֹת וּלְיַשֵּׁר כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הֲלֹא
11 כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמֹעֵצוֹת וָדָעַת. לְהוֹדִיעֲךָ קֹשְׁט
12 אִמְרֵי אֱמֶת, לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים כו'".

התוכן הפנימי של 'תמורה' בעבודת האדם הוא יכולתו לעשות תמורה ושינוי בעולם, הגם שהעולם עצמו מצד בריאתו הוא תחתון שאין תחתון למטה ממנו, בכל זאת עושים בו תמורה ונעשה דירה לו יתברך. עניין זה נפעל על ידי התורה – "דבר ה' זו הלכה", ובפרט בהלכה הידועה "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יד)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם".

ומחדש כאן הרמב"ם שגם בחוקים שאין טעמם ידוע, חובה על האדם להתבונן בהם "וכל מה שאתה יכול ליתן בו טעם תן בו טעם". ולכאורה קשה ממה שכתב בשמונה פרקים לרמב"ם, שמה שאמרו חז"ל "לא יאמר אדם אי אפשי לעשות עבירה, אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" מדברת רק על חוקי התורה, אבל על המשפטים שבה שהם מובנים בשכל, צריך לומר "אי אפשי", כי "הנפש החשובה לא תתאווה לאחד מאלו הרעות". כלומר, חייב אדם לומר "אי אפשי" מצד טעמה השכלי, אבל בחוקים צריך לומר "אפשי" שקיומה יהיה באופן שאין לה טעם שכלי אלא רק מצד קבלת עול מלכותו ית', ומדוע כותב כאן ש"ראוי להתבונן בהם".

ויש לומר: המשפטים שבתורה מובנים בכח ההשגה האנושית ומתיישבים בשכל האדם, משא"כ החוקים יסודם בשכל התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה ואינם טעמים מוכרחים בשכל הפשוט. ועל־פי־זה יש לבאר לשון הרמב"ם כאן "ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים", כי במילים "עצות מרחוק מגדול העצה" נמצאת ההגדרה של טעמי החוקים שאינם מובנים לאדם מיד ומצד שכלו האנושי אלא רק לאחר התבוננות, ולכן צריך זהירות שאם "לא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' כו'".

ועדיין קשה, שהרי הדין הוא ש"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאין, ומכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות", ואיך יוכל לפדותו בפחות מכדי שוויו. ובנוסף, הרי מדובר באדם שהקדיש ממונו והתגבר על יצרו הרע "להרבות ממונו", ומדוע חוששים שיחזור בו מן הקצה אל הקצה.

אלא הביאור בזה הוא, שטעמים אלו הם "מרחוק מגדול העצה", ומצד שכל האדם הפשוט אין זה מתקבל, ורק מכיון "שירדה תורה לסוף דעתו של אדם, כיון שהקב"ה שברא את האדם מכיר גם את טבעו ויצרו, שיש בכוחו להטות את האדם גם אחרי שהקדיש עד שישתדל ויעשה כל האפשר להתנהג באופן הפכי ולהחליף היפה ברע "ויאמר טוב הוא".

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יג)

63) כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה' אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים ממעי אמם הם קדושים. 64) ואינם לפי הבנתו של האדם. 65) ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה שם). 66) כלומר, גדר בעדו, מנע ממנו.

13 סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּמוּרָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
14 נִגְמַר סֵפֶר תְּשִׁיעִי, וְהוּא סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת. הִלְכוֹתָיו
15 שִׁשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת
16 קָרְבַּן פֶּסַח - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת חֲגִיגָה -
17 שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.
18 הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
19 מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמוּרָה -
20 אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי

סֵפֶר עֲשִׂירִי וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה

21 הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת טֻמְאַת
22 מֵת. ב. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. ג. הִלְכוֹת טֻמְאַת

צָרַעַת. ד. הִלְכוֹת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. ה. הִלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת. ו. הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין. ז. הִלְכוֹת כֵּלִים. ח. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.
וּבֵאוּר מִצְוָה זֹאת בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתטמאין במת או בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק ועדיין הוא מרפרף.

א. הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל טֻמְאַת שִׁבְעָה[2]. וְטֻמְאַת מַגָּע וְאֹהֶל מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים; וְנֶאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים.

2) יש דברים שמטמאים טומאת ערב, זאת־אומרת שהנוגע בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו: "טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ב. טֻמְאַת מַשָּׂא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3]. וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים[4]: אִם נִבֵּלָה, שֶׁהִיא טֻמְאַת עֶרֶב[5] וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּשֵׂא אֶת נִבְלָתָם; הַמֵּת[6] לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! וּמַה נִּבֵּלָה, שֶׁמַּגָּעָהּ טֻמְאַת עֶרֶב, מַשָּׂאָהּ טֻמְאַת עֶרֶב[7]; אַף הַמֵּת, שֶׁמַּגָּעוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה[8], מַשָּׂאוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה. אֵין טֻמְאַת מַשָּׂא בְּמֵת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], אֶלָּא דִּין תּוֹרָה. וְיֵרָאֶה לִי[10], שֶׁשָּׁתַק מִמֶּנָּה[11] הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁתַק מֵאִסּוּר הַבַּת[12], לְפִי שֶׁאָסַר בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ בַּת הַבַּת, וְשָׁתַק מֵאִסּוּר אֲכִילַת בָּשָׂר בְּחָלָב[13], לְפִי שֶׁאָסַר בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּשׁוּלוֹ; כָּךְ שָׁתַק מִטֻּמְאַת מַשָּׂא בְּמֵת, לְפִי שֶׁטִּמֵּא בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ טֻמְאַת אֳהָלוֹ, כָּל שֶׁכֵּן מַשָּׂאוֹ[14].

3) אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. 4) ספרי פרשת חוקת פיסקה קכז. קל־וחומר היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן. 5) הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום עד הערב. 6) שמטמא באוהל ומטמא שבעה ימים. 7) כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין. 8) כמגעו. 9) בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל־וחומר ובמידות אחרות שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ שנלמדה בקל־וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני, והקל־וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. 10) בדרך כלל, מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבלי וירושלמי - בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל, כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקדים ולהודיע שסברת עצמו הוא אומר. 11) מטומאת משא. 12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י), אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. 13) התורה כתבה שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלחם־משנה שם). 14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד "גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר לאמיתו. מילתא = דבר). וקל־וחומר שכזה, כוחו יפה גם לענין עונש מלקות ומיתה, מה־שאין־כן בקל־וחומר רגיל, שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין = קל־וחומר או בנין אב).

ג. טֻמְאַת מַגָּע הֶאֱמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין בִּשְׁאָר הַמְטַמְּאִים, הוּא שֶׁנָּגַע הָאָדָם בִּבְשָׂרוֹ בַּטֻּמְאָה עַצְמָהּ[15], בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרַגְלוֹ בֵּין בִּשְׁאָר בְּשָׂרוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹנוֹ[16] - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. וְכֵן נִרְאֶה לִי, שֶׁאִם נָגַע בְּצִפָּרְנָיו[17] אוֹ בְּשִׁנָּיו - נִטְמָא. כֵּיוָן שֶׁהֵם מְחֻבָּרִים לַגּוּף - הֲרֵי הֵם כַּגּוּף. אֲבָל אִם תָּחַב אָדָם טֻמְאָה בְּכוֹשׁ[18] וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל אָדָם טָהוֹר וְלֹא נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ מְעֵי שֶׁל אִשָּׁה מִלְּמַטָּה וְלֹא נָגְעָה בִּבְשָׂרָהּ[19] - לֹא נִטְמָא הַבּוֹלֵעַ מִשּׁוּם מַגָּע זֶה[20], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגְעָה בִּבְשָׂרוֹ, שֶׁנִּגִּיעַת פְּנִים אֵינָהּ נְגִיעָה[21].

15) ולא על־ידי דבר אחר. אין זאת־אומרת שאין המת מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא. 16) שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עולא, הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". 17) של הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער בשיניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא. ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו במת - נטמא. 18) פלך. 19) החיצון. 20) כלומר, אינו מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר לקמן בפרק זה הלכה ח. 21) בלשון התלמוד: "טומאת בית הסתרים" (נדה מב, ב).

ד. קְרוּם שֶׁעַל הַמַּכָּה[22] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְעִנְיַן מַגַּע טֻמְאוֹת[23]; וּכְשׁוּת שֶׁעַל הַקָּטָן - אֵינָהּ כְּעוֹר הַבָּשָׂר. כֵּיצַד? מִי שֶׁנָּגְעָה טֻמְאָה בִּקְרוּם מַכָּתוֹ - נִטְמָא כְּאִלּוּ נָגְעָה בְּעוֹרוֹ; נָגְעָה בַּשֵּׂעָר הַדַּק[24] שֶׁעַל בְּשַׂר הַקָּטָן - לֹא נִטְמָא. וְכֵן אָדָם טָמֵא שֶׁהָיְתָה בּוֹ מַכָּה וְנָגַע הַטָּהוֹר בִּקְרוּם מַכַּת הַטָּמֵא - נִטְמָא. אִם הָיָה קָטָן טָמֵא וְנָגַע הַטָּהוֹר בַּכְּשׁוּת שֶׁלּוֹ - לֹא

1 נִטְמָא, בֵּין בְּטֻמְאַת מֵת בֵּין בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְכֵן
2 לְכְלוּכֵי צוֹאָה אוֹ טִיט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדְּבָרִים שֶׁאֵין
3 חוֹצְצִין[25] עַל הַגּוּף, וְכֵן גִּלְּדֵי צוֹאָה[26] מִן הַדְּבָרִים
4 שֶׁחוֹצְצִין עַל הַגּוּף - אֵינָם כְּעוֹר הַבָּשָׂר לֹא לְטַמֵּא[27]
5 וְלֹא לְהִתְטַמֵּא[28].

22) כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא "גלד" בלשון המשנה. 23) מקוואות פ"ט מ"ד. 24) במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך: שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף־משנה שהמדובר בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש מטמא בין בגדול ובין בקטן. 25) אם טבל ועל בשרו לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו כשירה. 26) חתיכות קטנות ויבשות. 27) אם היו על הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. 28) אם היו על הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות פ"ו ה"ד: "שאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאים ולא מיטמאין חוץ מקרום שעל גבי מכה".

6 ה. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם מִתְטַמֵּא בִּנְגִיעָתוֹ בְּטֻמְאָה, כָּךְ
7 הַכֵּלִים מִתְטַמְּאִים[29] בִּנְגִיעַת הַטֻּמְאָה בָּהֶן; חוּץ מִכְּלֵי
8 חֶרֶס[30], שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ[31], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
9 בְּהִלְכוֹת כֵּלִים[32]. [וְזֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל בְּטֻמְאָה: כָּל
10 הַמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - מְטַמֵּא כֵּלִים, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ
11 מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - אֵינוֹ מְטַמֵּא כֵּלִים. וְאֵין אָדָם
12 וְכֵלִים מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא מֵאַב הַטֻּמְאָה][33].

29) כלים פ"א מ"א. 30) שם פ"ב מ"א. 31) אם נכנסה טומאה לתוך הכלי אף־על־פי שלא נגעה בדופנו, אבל אם נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. בברייתא חולין כד, ב דרשו מהכתוב (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו". תוכו, אף־על־פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. 32) פי"ג ה"א. 33) בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבארו במקומם. [בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד־עשר חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

13 ו. טֻמְאַת מַשָּׂא הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין
14 בִּשְׂאָר כָּל הַמְטַמְּאִים בְּמַשָּׂא, הוּא שֶׁיִּשָּׂא הָאָדָם
15 הַטֻּמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ. אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינוֹ
16 לְבֵינָהּ אֶבֶן[34], הוֹאִיל וְנָשָׂא - נִטְמָא. וְאֶחָד הַנּוֹשֵׂא
17 עַל רֹאשׁוֹ אוֹ עַל יָדוֹ אוֹ עַל שְׂאָר גּוּפוֹ[35]. וְאֶחָד
18 הַנּוֹשֵׂא הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁנִּשָּׂאָה אַחֵר וְהִנִּיחָהּ
19 לְמַעְלָה מִזֶּה[36], הוֹאִיל וְנִשֵּׂאת עָלָיו מִכָּל מָקוֹם -
20 נִטְמָא. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בְּחוּט אוֹ
21 בִּשְׂעָרוֹ, וְתָלָה הַחוּט בְּיָדוֹ וְהִגְבִּיהַּ הַטֻּמְאָה כָּל
22 שֶׁהוּא[37] - הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא וְנִטְמָא.

34) כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה על האבן. 35) דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "יבקש דעת" אות ו). 36) האדם הנושאה. 37) מן הארץ, כגון שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

23 ז. מֵסִיט[38] בִּכְלַל נוֹשֵׂא הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא
24 - מְטַמֵּא בְּהֶסֵּט[39]. כֵּיצַד? קוֹרָה שֶׁהִיא מֻנַּחַת עַל הַכֹּתֶל
25 וְעַל צִדָּהּ מֵת אוֹ נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָא הַטָּהוֹר לִקְצֵה
26 הַקּוֹרָה הַשֵּׁנִי וְהֱנִידוֹ, כֵּיוָן שֶׁהֵנִיד אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁבַּקָּצֶה
27 הַשֵּׁנִי טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם מָשַׁךְ
28 אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד הָאָרֶץ עַד שֶׁהִגְבִּיהַּ הַטֻּמְאָה אוֹ
29 שֶׁגָּרַר הַטֻּמְאָה עַל הָאָרֶץ, שֶׁזֶּה נוֹשֵׂא וַדַּאי. וְזֶה וְכֹל
30 כַּיּוֹצֵא בָּהּ[40] הִיא טֻמְאַת הֶסֵּט הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם.

38) מזיז ואינו נושא. דוגמא - לקמן. 39) בבבא בתרא ט, ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל המטמאים במשא, ובתוספתא אהלות פ"א ה"א אמרו בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. 40) כגון שדפק על השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.

31 ח. הַנּוֹשֵׂא[41] בְּתוֹךְ בֵּית הַסְּתָרִים[42] - נִטְמָא; שֶׁאַף עַל
32 פִּי שֶׁאֵין הַנְּגִיעָה שָׁם נְגִיעָה[43], הַנּוֹשֵׂא שָׁם נוֹשֵׂא
33 הוּא. אֶלָּא אִם כֵּן נִבְלַע הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מֵעָיו[44],
34 שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִגִּיעָה לְתוֹךְ בִּטְנוֹ אֵינוֹ לֹא נוֹגֵעַ וְלֹא
35 נוֹשֵׂא. וְאִם טָבַל - טָהוֹר וְאַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ
36 מֵעָיו[45].

41) נדה מב, ב. 42) ראה למעלה ה"ג. 43) והמגע אינו מטמא. 44) מקוואות פ"ו מ"ח. 45) שם.

37 ט. אֵין מִתְטַמֵּא[46] בְּמַשָּׂא אֶלָּא הָאָדָם[47] בִּלְבַד, לֹא
38 הַכֵּלִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל יָדוֹ עֲשָׂרָה כֵּלִים
39 זֶה עַל גַּב זֶה וְהַנְּבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן -
40 הָאָדָם טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא נְבֵלָה, וְהַכֵּלִים שֶׁעַל יָדוֹ
41 כֻּלָּן טְהוֹרִים, חוּץ מִכְּלִי הָעֶלְיוֹן שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה.
42 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) זבים פ"ה מ"ג. 47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על המרכב טהור חוץ מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור חוץ מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים, כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי־אפשר היה לומר "חוץ מן האדם", שהרי בנבילה רק הנושא טמא אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוץ מן המסיט", שהוא טמא גם בנישא. כך יש לבאר כוונת רבינו שם. [הר"ע ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא־אם־כן הסיט,

ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה כן].

י. טֻמְאַת אֹהֶל אֵינָהּ בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת אֶלָּא בְּמֵת בִּלְבַד[48]. וּבֵין שֶׁהֶאֱהִיל הָאָדָם אוֹ הַכְּלִי[49], אֲפִלּוּ מַחַט שֶׁהֶאֱהִילָה עַל הַמֵּת, אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל הַמֵּת עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים[50], אוֹ שֶׁהָיָה הַמֵּת עִם הָאָדָם אוֹ עִם הַכֵּלִים תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים.

48) כלים פרק יא משנה ד. 49) אהלות פ"ג מ"א. 50) שם. 51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

יא. וְטֻמְאַת אֹהֶל הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם הוּא שֶׁתְּטַמֵּא אוֹתָהּ טֻמְאָה הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים בְּאַחַת מִשָּׁלֹשׁ דְּרָכִים אֵלּוּ. אֶחָד הַבָּא כֻּלּוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ[52] הַבָּא מִקְצָתוֹ[53] - הֲרֵי זֶה נִטְמָא בְּאֹהֶל. אֲפִלּוּ הִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ חָטְמוֹ[54] לְאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי זֶה נִטְמָא כֻּלּוֹ. נָגַע בַּמַּשְׁקוֹף[55] וְצֵרֵף יָדוֹ[56] עִם הַמַּשְׁקוֹף - נִטְמָא כְּאִלּוּ בָּא מִקְצָתוֹ. נָגַע בָּאַסְקֻפָּה[57]: מִטֶּפַח וּלְמַטָּה קָרוֹב לָאָרֶץ[58] - טָהוֹר[59], וּמִטֶּפַח וּלְמַעְלָה - טָמֵא. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדָּבָר זֶה מִדִּבְרֵיהֶם[60].

52) בין ובין. 53) נזיר מג, א: "כיוון דעייל ידיה איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי חוקת פיסקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. 54) נזיר שם. 55) אהלות פי"ב, מ"ח. 56) ע"י הנגיעה צירף ידו למשקוף (כסף־משנה). 57) בסף בחלק הבולט מחוץ למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אוהל ממש, וכאשר אך הושיט ידו לאוירו - נטמא. 58) במשנה שם אמרו: "מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש רבינו: מטפח ולמטן, היינו הטפח הקרוב לקרקע. ומטפח ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש אחרת. ראה שם). 59) מפני שהוא כקרקע. 60) חכמים גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי שהוא תחת המשקוף.

יב. אֶחָד הַמֵּת מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[61].

61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שמטמא במגע ומשא.

יג. וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[62]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה הוּא[63]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן: כֹּל נֹגֵעַ בֶּחָלָל, וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם אֹהֶל. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ נַעֲשֶׂה טְמֵא מֵת[64], אֶלָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַע בְּמֵת אוֹ נְשָׂאוֹ אוֹ הֶאֱהִיל עָלָיו - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נָגַע. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לִבְהֵמָה[65] שֶׁנָּגְעָה בְּמֵת אוֹ הֶאֱהִילָה עָלָיו. וְלֹא בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד, אֶלָּא בְּכָל הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן אֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא הַבְּהֵמָה מִתְטַמְּאִין בָּהֶן.

62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו - פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני שאליהו אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). כסף־משנה. 63) ר' שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). 64) נזיר סא, ב. 65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם נידונים כמו מחיצה המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת), וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

יד. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כְּזָבִין לְכָל דִּבְרֵיהֶן[66]. וְאֵין לְךָ בְּכָל מִינֵי נֶפֶשׁ[67] מַה שֶּׁמִּתְטַמֵּא וְהוּא חַי אוֹ מְטַמֵּא וְהוּא חַי חוּץ מִן הָאָדָם בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מִיִּשְׂרָאֵל[68]. אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן[69] מִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת. אֲפִלּוּ בְּטֻמְאַת הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: אִישׁ[70] אֲשֶׁר יִטְמָא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הַקָּטָן; שֶׁהֲרֵי[71] הוּא אוֹמֵר שָׁם: וְעַל כָּל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם. אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּגַע אוֹ נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל עַל הַמֵּת - נִטְמָא, וַהֲרֵי הוּא טְמֵא מֵת. וְהוּא שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה[72]; אֲבָל בֶּן שְׁמוֹנָה[73] - הֲרֵי הוּא כְּאֶבֶן[74] וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[75].

66) נדה לד, א. 67) בעלי חיים. 68) המדובר בכל הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או הכוונה לדין תורה (ראה משנה־למלך). 69) בין גדול ובין קטן. משנה נדה מג, ב. 70) ו"איש" בכל מקום, פירושו גדול. הפיסקא: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר, אע"פ שנאמר. 71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא. 72) תשעה חדשי הריון. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא. 73) שנולד חודש לפני זמנו. 74) אין לו סיכויים להתקיים אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). 75) אף־על־פי שהוא חי.

טו. הַמֵּת[76] אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. אֲפִלּוּ מְגֻיָּד[77] אוֹ גּוֹסֵס, אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטוּ בּוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִים[78] - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת. נִשְׁבְּרָה מַפְרֵקְתּוֹ[79] וְרֹב בְּשָׂרָהּ עִמָּהּ, אוֹ שֶׁנִּקְרַע כְּדֶג מִגַּבּוֹ, אוֹ שֶׁהֵתַז רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנֵי חֲלָקִים בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא מְרַפְרֵף[80] בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו.

76) אהלות פ"א מ"ו. 77) מחותך בכמה מקומות, מלשון "גודו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו במשנה מפרש: חתוך או נדקר). 78) וושט וקנה. מימרא של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין קיז, ב (ראה כסף־משנה). 79) כל הדינים שנאמרו כאן עד סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. 80) מניע.

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם, כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת, ואצבע יתירה שיש בה עצם, העצמות שהן מטמאות כמת, ושאר העצמות, ומת שהרקיבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מנטף כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית הפרס.

1 **א. הַנֹּפֶל[2], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵיבָרָיו**
2 **בְּגִידִין, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל כְּאָדָם גָּדוֹל**
3 **שֶׁמֵּת; שֶׁנֶּאֱמַר: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם[3]. וְכֵן**
4 **כְּזַיִת[4] מִבְּשַׂר הַמֵּת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ[5] כַּחֶרֶשׁ, מְטַמֵּא**
5 **כְּמֵת שָׁלֵם. וְהַנֵּצֶל[6] בַּבָּשָׂר מְטַמֵּא בִּכְזַיִת. אֵיזֶהוּ**
6 **נֵצֶל? זֶה הַבָּשָׂר שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה. וְהוּא**
7 **שֶׁתִּקְרֹשׁ אוֹתָהּ הַלֵּחָה הַנִּמְצָאת מִן הַמֵּת. שֶׁאִם**
8 **קָרְשָׁה - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִבְּשָׂרוֹ; וְאִם לֹא קָרְשָׁה -**
9 **אֵינָהּ מְטַמְּאָה, שֶׁמָּא כִּיחוֹ וְנִיעוֹ הוּא.**

2) שנולד מת לפני גמר חדשי הריונו. 3) "לכל" פירושו אפילו נפל. נזיר נ, א. 4) משנה, שם מט, ב. 5) נדה נד, ב. פסק כתנא־קמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. 6) נזיר, שם.

10 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁעוּרִין כֻּלָּם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[7]**
11 **הֵן, אָמְרוּ חֲכָמִים[8]: תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם כְּזַיִת[9],**
12 **וּלְפִיכָךְ שִׁעוּר טֻמְאַת בְּשָׂרוֹ כַּזַּיִת.**

7) עירובין ד, א. 8) נתנו טעם לדבר. 9) "ספרי" זוטא.

13 **ג. אֵיבָר שֶׁנִּחְתַּךְ מִן הָאָדָם הַחַי - הֲרֵי הוּא כְּמֵת**
14 **שָׁלֵם, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[10]. אֲפִלּוּ אֵיבָר**
15 **קָטָן שֶׁל בֶּן יוֹמוֹ. שֶׁהָאֵיבָרִים אֵין לָהֶם שִׁעוּר[11].**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב;**
17 **וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁדַּיִן חֲלַל חֶרֶב כְּדַיִן חֲלַל אֶבֶן אוֹ חֲלַל**
18 **שְׂאָר דְּבָרִים[12]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא זֶה**
19 **אֶלָּא לְטַמֵּא נוֹגֵעַ בְּאֵיבָר שֶׁפְּלָטַתּוּ הַחֶרֶב[13]. בַּמֶּה**
20 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] כְּשֶׁהָיָה הָאֵיבָר שָׁלֵם כִּבְרִיָּתוֹ,**
21 **בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם -**
22 **עֶצֶם שֶׁהוּא כְּאָדָם[15]: מָה אָדָם - בָּשָׂר וְגִידִים**
23 **וַעֲצָמוֹת, אַף אֵיבָר מִן הַחַי - עַד שֶׁיִּהְיֶה כִּבְרִיָּתוֹ,**
24 **בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת[16]. אֲבָל הַכֶּלְיָא וְהַלָּשׁוֹן וְכַיּוֹצֵא**
25 **בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר בִּפְנֵי עַצְמָן, הוֹאִיל וְאֵין**
26 **בָּהֶן עֶצֶם - הֲרֵי הֵן כִּשְׂאָר הַבָּשָׂר. חָסַר מִן הָעֶצֶם**
27 **שֶׁל אֵיבָר כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הָאֵיבָר כֻּלּוֹ טָהוֹר[17]. חָסַר**
28 **מִבְּשָׂרוֹ: אִם נִשְׁאַר עָלָיו בָּשָׂר שֶׁרָאוּי לַעֲלוֹת בּוֹ**
29 **אֲרוּכָה בְּחַי[18] וְיִתְרַפֵּא וְיִשְׁלַם - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
30 **וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[19]; וְאִם לָאו - מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**
31 **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[20]. וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי[21] -**
32 **טָהוֹר. וְכֵן עֶצֶם בְּלֹא בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי - טָהוֹר.**

10) אהלות פ"ב מ"א. 11) ה'כסף משנה' מציין את המקור באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא. ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור כמותי. 12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? 13) נזיר נג, ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו "מפי השמועה", כלומר קבלה בידי חכמים איש מפי איש לדרוש כך, ובכן עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), וב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכז, הסמיכו דין זה מן "או בעצם"). 14) 'ספרי' שם. 15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז): "או בעצם", ואף־על־פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו דוחה את הדרשה של ה'ספרי' לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. 16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. [ויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע]. 17) ואף־על־פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שמטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. 18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארוכה ויתרפא. 19) כלים פ"א מ"ה. 20) שם. 21) עדיות פ"ו מ"ג.

33 **ד. אֵיבָר[22] הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**
34 **וּבְאֹהֶל כְּמֵת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם כִּבְרִיָּתוֹ, בָּשָׂר**
35 **וְגִידִים וַעֲצָמוֹת. חָסַר עַצְמוֹ, אִם נִשְׁאַר עָלָיו בָּשָׂר**
36 **כְּזַיִת - מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם[23]. חָסַר הַבָּשָׂר וְלֹא חָסַר**
37 **הָעֶצֶם[24]: אִם נִשְׁאַר עָלָיו כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה בְּחַי -**
38 **מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם לָאו - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר**
39 **עַצְמוֹת הַמֵּתִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן הַבָּשָׂר[25].**

22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לדברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). 23) מפני הבשר. ראה באות הקודמת. 24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. 25) ודינן יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא

ובאוהל: 2. אם חסר מן הבשר ונשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר שלא נתלש – מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה – מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף־על־פי שיש באבר כזית בשר – אינו מטמא כלל. ב) אבר מן המת: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הבשר ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש – מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית – מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר – מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הבשר (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

1 **ה. מֹחַ[26] שֶׁבְּתוֹךְ הָעֶצֶם - הֲרֵי הוּא מַעֲלֶה אֲרוּכָה**
2 **מִבַּחוּץ[27]. לְפִיכָךְ, קוּלִית[28] הַמֵּת, וְהוּא עֶצֶם הַסָּתוּם**
3 **מִשְּׁנֵי קְצוֹתָיו, אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מֹחַ כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה**
4 **- הֲרֵי זֶה כְּמֵת שָׁלֵם. הָיָה בָּהּ מֹחַ הַמִּתְנַדְנֵד[29], אִם**
5 **יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁהָעֶצֶם סָתוּם מִכָּל צְדָדָיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת[30]**
7 **וְעוֹלָה[31], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33]. שֶׁהַמֹּחַ**
8 **כְּבָשָׂר לְכָל דָּבָר[34].**

26) כרבי יוחנן ואביי, חולין קכה, א. 27) המוח שבפנים גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. 28) עצם הירך העגולה. 29) מנותק מן העצם בפנים ומתנדנד. 30) פורצת דרך העצם. 31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. 32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. 33) לקמן פ"ז. 34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

9 **ו. הָאֵיבָר[35] וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[36] בָּאָדָם, וְאַף עַל פִּי**
10 **שֶׁאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת - טְהוֹרִים. מֵת הָאָדָם -**
11 **הֲרֵי הַבָּשָׂר טָהוֹר[37], וְהָאֵיבָר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן**
12 **הַחַי[38] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַמֵּת. מַה בֵּין**
13 **אֵיבָר מִן הַחַי לְאֵיבָר מִן הַמֵּת? אֵיבָר מִן הַחַי, בָּשָׂר**
14 **הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ[39] וְעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - טְהוֹרִים[40];**
15 **וְאֵיבָר מִן הַמֵּת, בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ**
16 **מִמֶּנּוּ - כִּמְפֹרָשִׁים מִן הַמֵּת הַשָּׁלֵם וּמְטַמְּאִין**
17 **בִּשְׁעוּרָן[41].**

35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. 36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם יכולים להתרפאות ולהידבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). 37) "מיתה עושה ניפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. 38) שדינו נתבאר בה"ב. 39) עדויות פ"ו מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. 40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לט): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתת החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. 41) שיתבאר לקמן.

18 **ז. וּבֵין אֵיבָר מִן הַחַי בֵּין אֵיבָר מִן הַמֵּת אֵין לָהֶן**
19 **שִׁעוּר[42]. אָמְרוּ חֲכָמִים[43]: מָאתַיִם שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים**
20 **אֵיבָרִים יֵשׁ בְּאִישׁ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בָּשָׂר וְגִידִים**
21 **וְעֶצֶם, וְאֵין הַשְּׁנַיִם מִן הַמִּנְיָן[44]; וּבְאִשָּׁה[45] מָאתַיִם**
22 **וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים. כָּל אֵיבָר מֵהֶן שֶׁפֵּרַשׁ כִּבְרִיתוֹ[46], בֵּין**
23 **מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל;**
24 **חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה אֵיבָרִים יְתֵרוֹת שֶׁבְּאִשָּׁה[47], שֶׁאֵינָן**
25 **מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל. וְכֵן אֶצְבַּע יְתֵרָה[48] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם**
26 **וְאֵין בָּהּ צִפֹּרֶן: אִם נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד[49] - עוֹלָה**
27 **לְמִנְיַן רֹב הָאֵיבָרִים[50]; וְאִם אֵינָהּ נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד**
28 **- מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[51], וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל.**
29 **וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[52]. וְאִם הָיָה בָּהּ צִפֹּרֶן - הֲרֵי**
30 **הִיא כִּשְׁאָר הָאֵיבָרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל**
31 **אֶצְבַּע שֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת? גְּזֵרָה מִשּׁוּם הַנִּסְפֶּרֶת. וְלָמָּה**
32 **לֹא טִמְּאוּהָ בְּאֹהֶל? עָשׂוּ לָהּ הֵכֵּר, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ**
33 **שֶׁטֻּמְאָתָהּ מִדִּבְרֵיהֶם מִשּׁוּם גְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ**
34 **עַל טֻמְאָתָהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[53].**

42) אהלות פ"א מ"ז. 43) שם מ"ח, פירוט מפורש של כל האיברים. 44) אהלות פ"ג מ"ג. 45) בכורות מה, א. מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר: דלתות (לא קבע מספרן): רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאום (שם), במה נחלקו? איזה חלקי הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע סובר שהדלתות עיקר וצירים טפלים להן, ובא רבי עקיבא והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסיונם של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על רבי אליעזר ורבי יהושע, ותירצו מה שתירצו. ורבינו קיבל דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח, ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיהת רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל התנאים. [ואפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הצירים כאבר אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא ('קרית ספר')]. 46) בשלימותו, בשר גידים ועצמות. 47) רב בבכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה). 48) אצבע ששית. נדה מט, ב. 49) עומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות. 50) דיני רוב האיברים, מבוארים לקמן בה"ח. 51) אף־על־פי שהעצם פחותה מכשעורה. 52) ואם העצם שבה היא כשעורה – טומאתה דין תורה. 53) שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

ח. עַצְמוֹת הַמֵּת[54] שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר, אִם נִכְּרֶת בָּהֶן צוּרַת עַצְמוֹת[55] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל כְּמֵת שָׁלֵם, שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהֶם עֵצֶם אָדָם[56]. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲצָמוֹת שֶׁהֵן מְטַמְּאִין כְּמֵת: הַשִּׁדְרָה, וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וְרֹב בִּנְיָנוֹ, וְרֹב מִנְיָנוֹ. הַשִּׁדְרָה כֵּיצַד?[57] שִׁדְרָה שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם חָסְרָה אֲפִלּוּ חֵלְיָא אַחַת מִשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה חֲלִיּוֹת - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. הַגֻּלְגֹּלֶת כֵּיצַד? גֻּלְגֹּלֶת שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמֵת; וְאִם חָסְרָה כְּסֶלַע[58] - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. הָיוּ בָהּ נְקָבִים קְטַנִּים - כֻּלָּם מִצְטָרְפִין לְכְסֶלַע. כָּל בִּנְיָנוֹ[59] שֶׁל אָדָם הוּא שְׁתֵּי הַשּׁוֹקַיִם וְהַיְרֵכַיִם וְהַצְּלָעוֹת וְהַשִּׁדְרָה. וְרֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת - הֲרֵי הוּא כְּמֵת שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּגוֹן שְׁתֵּי שׁוֹקָיו וְיָרֵךְ אַחַת[60]. וְאִם חָסַר רֹב בִּנְיָנוֹ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. רֹב מִנְיָנוֹ כֵּיצַד? רֹב מִנְיַן עֲצָמוֹת. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵאָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים עֶצֶם[61] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵת שָׁלֵם. הָיוּ מֵאָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר עֲצָמוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אָדָם זֶה יָתֵר בְּאֵיבָרָיו אוֹ חָסֵר בְּאֵיבָרָיו - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ אֶלָּא עַל מִנְיַן רֹב כָּל אָדָם; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אֶצְבַּע שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִפֹּרֶן אוֹ שֶׁהָיְתָה נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד, שֶׁהִיא עוֹלָה לַמִּנְיָן[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[63].

54) אהלות פ"ב מ"א. 55) כלומר, שלא הרקיבו. ראה לקמן הי"א. 56) כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע... במת או בעצם אדם או בקבר", ואף־על־פי שהכתוב מדבר בנגיעה, למדו ממנו ב'ספרי' לענין טומאת אוהל מפני ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם" מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כותב רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", ייחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, אז יהיה דינו כדין המת בכללו. 57) מכאן, שהשדרה לבדה, וכן הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב, א - שאלו אם כוונת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת, ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת מדעת עצמנו). 58) מטבע רומית של כסף בתקופת המשנה. 59) תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. 60) שם: בכורות מה, א. והוא־הדין לשתי ירכות ושוק אחד (תוספתא). 61) רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. 62) ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248 היינו: 125. 63) למעלה בה"ז. ראה אות מד.

ט. שְׁאָר עַצְמוֹת הַמֵּת שֶׁאֵין בָּהֶן רֹב מִנְיָן וְלֹא רֹב בִּנְיָן, וְלֹא שִׁדְרָה שְׁלֵמָה וְלֹא גֻּלְגֹּלֶת שְׁלֵמָה, אִם הָיָה בָּהֶן רֹבַע הַקֶּבֶ[64] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִים כְּמֵת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[65]. הָיוּ פָּחוֹת מֵרֹבַע, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה - מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[66].

64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. 65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית־הלל בעדיות פ"א מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרוב המנין או מרוב הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית־הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רוב מנין ורוב בנין, אבל הן מן רוב המנין או רוב הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאינן" מרוב (ראה כסף־משנה). 66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

י. הָיָה עֶצֶם אֶחָד, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ רֹבַע - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. טֻמְאַת עֶצֶם אֶחָד הֲלָכָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם, לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[67]: אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וּלְפִי שֶׁטֻּמְאָתוֹ הֲלָכָה, הֲרֵי הוּא דִּין תּוֹרָה[68] וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

67) פירוש, הלכה היא מפי השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. 68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנזיר מט, ב — אומרת, שהנזיר מגלח על עצם כשעורה.

יא. מֵת[69] שֶׁהִרְקִיבוּ עַצְמוֹתָיו בַּקֶּבֶר וְנַעֲשׂוּ רָקָב - מְלֹא חָפְנַיִם[70] מֵאוֹתוֹ רָקָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[71] כְּמֵת; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִגַּע בְּכֻלּוֹ[72], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד. וַאֲפִלּוּ גִּבְּלוֹ בְּמַיִם - אֵינוֹ חִבּוּר[73].

69) אהלות פ"ב מ"ב. 70) במשנה נאמר: "מלא תרווד". ובנזיר נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י: בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף־משנה). 71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. 72) רק בפירורים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). 73) משנה, אהלות שם.

יב. דַּם הַמֵּת[74] מְטַמֵּא כְּמֵת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְנֶאֱמַר: כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? רְבִיעִית[75]. אֲפִלּוּ תַּמְצִית הַדָּם[76], כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַדְמוּמִית מְטַמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת.

74) שם. 75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה. 76) דם שנקרש, נשאר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פז, ב: "צללתא דדמא".

יג. דַּם הַחַי, אֲפִלּוּ דַּם נְחִירָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַי. נִתְעָרֵב[77] הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בָּאַחֲרוֹנָה סָמוּךְ לְמִיתָה עִם הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁמֵּת, וְכָל הַתַּעֲרוּבוֹת רְבִיעִית, וְאֵין יָדוּעַ כַּמָּה יָצָא מֵחַיִּים וְכַמָּה יָצָא אַחַר מִיתָה, אֲפִלּוּ חֲצִי רְבִיעִית מֵחַיִּים וְחֶצְיָהּ אַחַר מִיתָה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא דַּם תְּבוּסָה, וּמְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְמַגָּע וּבְאֹהֶל, אֶלָּא שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[78].

77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. 78) נדה סב, ב.

יד. הָרוּג[79] שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל הַמִּטָּה וְדָמוֹ מְנַטֵּף כְּשֶׁהוּא חַי וְיוֹרֵד לְגֻמָּא, וּמֵת וַהֲרֵי הַדָּם מְנַטֵּף אַחַר מוֹתוֹ וְיוֹרֵד לְאוֹתָהּ גֻּמָּא - הֲרֵי כָּל הַדָּם שֶׁבָּהּ טָהוֹר; שֶׁטִּפָּה רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה[80] בְּטֵלָה בַּדָּם שֶׁיָּצָא מֵחַיִּים. יָצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בִּלְבַד, וְסָפֵק כֻּלָּהּ מֵחַיִּים סָפֵק כֻּלָּהּ לְאַחַר מִיתָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק טֻמְאָה כִּשְׁאָר הַסְּפֵקוֹת, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[81].

79) שם עא, א. 80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים – בטלה ברוב, וכשנפלה השניה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. 81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

טו. הַקֶּבֶר[82] כָּל זְמַן שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּמֵת, דִּין תּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּגַגּוֹ שֶׁל קֶבֶר אוֹ הַנּוֹגֵעַ בִּכְתָלָיו[83]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּנוּי[84] וְסָתוּם[85] וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה כֻּלּוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל. אֲבָל הַמַּעֲמִיד כֵּלִים אוֹ אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּצִדֵּי הַמֵּת, וְכִסָּה עָלָיו מִלְּמַעְלָה בְּכֵלִים אוֹ בַּאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - זֶה הַכִּסּוּי הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה נִקְרָא[86] גּוֹלֵל, וְאֵלּוּ הַצְּדָדִין הַמַּעֲמִידִין אֶת הַגּוֹלֵל שֶׁהוּא נִשְׁעָן עֲלֵיהֶן נִקְרָאִין דּוֹפֵק; וּשְׁנֵיהֶם, הַגּוֹלֵל אוֹ הַדּוֹפֵק, מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּקֶבֶר, וְטֻמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[87]. לְפִיכָךְ, אִם גָּרַר הַגּוֹלֵל בַּחֲבָלִים[88] עַד שֶׁכִּסָּה בּוֹ אֶת הַמֵּת אוֹ גְּרָרוֹ אוֹ שְׁמָטוֹ מֵעַל הַמֵּת, אוֹ שֶׁגָּרַר הַדּוֹפֵק עַד שֶׁהֶעֱמִיד עָלָיו הַגּוֹלֵל אוֹ שְׁמָטוֹ בַּחֲבָלִים מִתַּחַת הַגּוֹלֵל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[89]. וּדְבָרִים שֶׁסּוֹמְכִין אֶת הַדּוֹפֵק[90], וְהֵם הַנִּקְרָאִין דּוֹפֵק דּוֹפְקִין - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[91].

82) אהלות פ"ז מ"א. 83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. 84) בידי אדם. 85) ואם הוא פתוח טפח על טפח, הטומאה יוצאת דרך הפתח. 86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום-טוב' שם). 87) רבינו בפירושו למשנה הנ"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל-וחומר מנבילה, לא גזרו בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. 88) ולא נגע בו. 89) האדם שגרר את הגולל. 90) מצדדיו. 91) משנה, שם.

טז. שָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וְאָבְדוּ עַצְמוֹת הַמֵּת בַּעֲפָרָהּ[92] - הֵיא הַנִּקְרֵאת בֵּית הַפְּרָס. וַעֲפַרָהּ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וְכֵן כָּל אַרְצוֹת הָעַמִּים עֲפָרָן מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שֶׁאֵין נִזְהָרִין בָּהֶן. וְטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס וְאֶרֶץ הָעַמִּים[93] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[94].

92) אהלות פי"ח מ"ב. ראה לקמן פ"י. 93) שבת יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו טומאה על ארץ העמים. 94) לקמן פ"ט הי"ב.

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאוהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באוהל, כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

א. אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל: הַמֵּת, אֲפִלּוּ נֵפֶל שֶׁלֹּא נִתְקַשְּׁרוּ אֵיבָרָיו בְּגִידִין. וּכְזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, וּכְזַיִת נֵצֶל. וְאֵיבָר מִן הַחַי וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְהַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וְרֹב בִּנְיָנוֹ וְרֹב מִנְיָנוֹ. וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָן וְלֹא רֹב מִנְיָן. וּרְבִיעִית דַּם תְּבוּסָה[2]. הַכֹּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה.

2) דם המטפטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

ב. וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל: אֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחָסַר בְּשָׂרוֹ וְאֵין בּוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה[3]. וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֶׁחָסַר בְּשָׂרוֹ אוֹ עַצְמוֹ וְלֹא נִשְׁאַר בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה[4] אוֹ שֶׁחָסַר הָעֶצֶם אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה.

1 **וְהַשִּׁדְרָה שֶׁחָסְרָה וְאֵין בָּהּ רֹבַע עֲצָמוֹת. וְהַגֻּלְגֹּלֶת**
2 **שֶׁחָסְרָה וְאֵין בָּהּ רֹבַע עֲצָמוֹת. וְעֶצֶם אֲפִלּוּ כְּשְׂעוֹרָה.**
3 **וְאֶרֶץ הָעֲמִים. וּבֵית הַפְּרָס. הַכֹּל שֶׁבַע[5].**

3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. 4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה - אינו מטמא באוהל. 5) מנה שמונה פרטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאין עליו, נמנו כדבר אחד.

4 **ג. הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּקֶבֶר**
5 **וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. הָרָקָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל**
6 **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע. טֻמְאַת רֹבַע עֲצָמוֹת בְּאֹהֶל,**
7 **וְטֻמְאַת רְבִיעִית דָּם, וְטֻמְאַת אֵיבָר שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר**
8 **כָּרָאוּי, בֵּין מִן הַמֵּת[6] בֵּין מִן הַחַי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁכֻּלָּן**
9 **טֻמְאָתָן אֵינָן דִּין תּוֹרָה; שֶׁהֲרֵי אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ**
10 **עֲלֵיהֶן[7], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּנְזִירוּת[8], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן**
11 **עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל טָמֵא בְּטֻמְאָה שֶׁל תּוֹרָה חַיָּב**
12 **עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁכָּל טֻמְאָה**
13 **מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - אֵינָהּ דִּין תּוֹרָה.**

6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן - כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. 7) ובנזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנזיר מגלח עליהן. 8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

14 **ד. אֵין רְקַב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל**
15 **שַׁיִשׁ אוֹ שֶׁל זְכוּכִית[9] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם.**
16 **חָסַר מִמֶּנּוּ אֵיבָר אוֹ שֶׁנִּקְבַּר בִּכְסוּתוֹ אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל**
17 **עֵץ אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - אֵין רְקָבוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁרְקַב**
18 **הַכְּסוּת אוֹ רְקַב הָעֵץ אוֹ חֲלוּדַת הַמַּתֶּכֶת תִּתְעָרֵב**
19 **בִּרְקַב גְּוִיָּתוֹ. וְרָקָב הַמְטַמֵּא שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ[10] עָפָר כָּל**
20 **שֶׁהוּא - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[11]. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא**
21 **לְמֵת בִּלְבַד, אֲבָל הָרוּג אֵין לוֹ רָקָב.**

9) אין חלודה שולטת בזכוכית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). 10) אחר שנעשה רקב. 11) תערובת לפני שירדה לו טומאת רקב - מעכבת, אבל תערובת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

22 **ה. קְבָרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ**
23 **צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ, אוֹ שֶׁקְּבָרוּ אִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת**
24 **וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין לָהֶם רָקָב[12].**

12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר.

25 **ו. טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד**
26 **שֶׁיִּרְקִיב מֵאֵלָיו.**

27 **ז. טְחָנוֹ כֻּלּוֹ וְהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּרְקִיב, אוֹ שֶׁהִרְקִיב**
28 **מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי וּמֵת וְהִרְקִיב כֻּלּוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק,**
29 **וְאִם נִטְמָא לִמְלֹא חָפְנַיִם מֵרָקָב זֶה - הֲרֵי זֶה טָמֵא**
30 **בְּסָפֵק.**

31 **ח. מְלֹא חָפְנַיִם וָעוֹד מֵעָפָר הַנִּמְצָא תַּחַת הַמֵּת אוֹ**
32 **מֵעָפָר הַנִּמְצָא בְּקֶבֶר, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבוֹ, אִם הוּא**
33 **רָקָב שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָפָר שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ**
34 **בְּנֶצֶל הַמֵּת וְדָמוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[13],**
35 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בִּמְלֹא חָפְנַיִם וָעוֹד מְלֹא חָפְנַיִם רָקָב[14].**
36 **וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף זוֹ טֻמְאָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרווד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרווד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרווד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרווד ועוד. [והמבי"ט בקרית ספר כותב, שמדאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. 14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמא רקב הוא שמטמא בשיעור מלוא חפניים במשא ובאוהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.

37 **ט. הַמֵּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְּדוֹ קַיֶּמֶת[15], וְהוּא הַשִּׁדְרָה**
38 **וְהַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם. וְאֵין צָרִיךְ**
39 **לוֹמַר אִם נֶחֱרַךְ[16]. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה**
40 **צוּרַת תַּבְנִיתוֹ - טָהוֹר. וְכֵן שָׁפִיר[17] מְרֻקָּם[18] שֶׁטָּרְפוֹ**
41 **בַּמַּיִם[19] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נִתְבַּלְבְּלָה צוּרָתוֹ.**

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה. 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

42 **י. בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרַךְ וְנַעֲשָׂה כְּקֶמַח[20] - טָהוֹר. וְכֵן**
43 **אֵפֶר הַשְּׂרוּפִין - טָהוֹר. וְכֵן הַתּוֹלָעִים הַנֶּהֱוִין מִבְּשַׂר**
44 **הַמֵּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים - טְהוֹרִין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ,**
45 **שֶׁהַמֹּחַ כְּבָשָׂר בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין בִּנְבֵלָה**
46 **וָשֶׁרֶץ.**

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה כקמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה כקמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

47 **יא. עוֹר הָאָדָם - כִּבְשָׂרוֹ. וְאִם עִבְּדוֹ כָּל צָרְכּוֹ אוֹ**
48 **הִלֵּךְ בּוֹ כְּדֵי עֲבוֹדָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה[21].**
49 **אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם מְטַמֵּא בִּכְזַיִת כִּבְשַׂר הַמֵּת. גְּזֵרָה**
50 **שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל בְּנֵי אָדָם לְעַבּוּד עוֹרוֹת הָאָדָם**
51 **וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן[22].**

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. 22) בגמרא שם: "גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

יב. עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם כְּשֶׁיִּוָּלֵד, בֵּין שֶׁהָיָה חַי וְאִמּוֹ חַיָּה בֵּין שֶׁנּוֹלַד מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ פֶּרֶשׁ אוֹ צוֹאָה וְקִיא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

יג. כֹּל שֶׁבַּמֵּת טָמֵא, חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם וְהַשֵּׂעָר וְהַצִּפֹּרֶן[23], הוֹאִיל וְגִזְעָן מַחֲלִיף[24]. וּבִשְׁעַת חִבּוּרָן הַכֹּל טָמֵא. כֵּיצַד? הַמֵּת בַּחוּץ וּשְׂעָרוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ[25] בִּשְׂעָרוֹ אוֹ בְּשִׁנָּיו אוֹ בְּצִפָּרְנָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - נִטְמָא. שְׂעָרוֹ הָעוֹמֵד לְהִגָּזֵז[26] וְצִפָּרְנָיו הָעוֹמְדִים לְהִנָּטֵל, הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לְהִנָּטֵל יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק. לְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן - הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא. כָּל מַשְׁקֶה[27] הַיּוֹצֵא מִן הַמֵּתִים - טָהוֹר[28], חוּץ מִדָּמוֹ. וְכָל מַרְאֵה דָמִים מִן הַמֵּת - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עַל מַשְׁקֶה הַמֵּת כְּדֶרֶךְ שֶׁגָּזְרוּ עַל מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִכָּל הַטְּמֵאִין? מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּת הַכֹּל בְּדֵלִין מִמֶּנּוּ, לֹא גָּזְרוּ עַל מַשְׁקָיו.

23) אחר שפירשו מן המת. 24) נידה נה, א. פירוש, אם ניטלו יש להם חליפים שאחרים צומחים במקומם. בשיניים, - שמקצתן אינן חוזרות וצומחות - נאמר שם בגמרא טעם אחר; מפני שלא נבראו עימו. 25) נזיר נא, א. דין זה יוצא מאיבעיה של חזקיה שם בשערו העומד להיגלח, ומשמע שאם אינו עומד להיגלח - טמא. 26) לפני שמת עמדו להיגזז. 27) דבר נוזל. 28) ואף על פי שנוזלים היוצאים מטומאות אחרות טמאים.

יד. כָּבֵד שֶׁנִּמּוֹחָה מִטַּמְּאָה בְּרִבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדַם נִקְפָּה. דַּם קָטָן שֶׁיָּצָא כֻּלּוֹ, אִם אֵין בּוֹ רְבִיעִית - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל דָּם שֶׁבּוֹ[29].

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא. בתוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב מניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

טו. וְאֵלּוּ אִם חָסְרוּ כָּל שֶׁהוּא - טְהוֹרִים: רְבִיעִית דָּם, וְעֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וּכְזַיִת בָּשָׂר, וּכְזַיִת נֶצֶל, וּמְלֹא חָפְנַיִם רָקָב, וְאֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחָסַר מֵעַצְמוֹ כָּל שֶׁהוּא.

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין רביעית דם, ושדרה שנגמרה, וגולגולת של שני מתים, כל טומאות שבמת אם מצטרפין, ועצם כשעורה שנתחלקה לשנים, רובע עצמות שנרקבו, וכזית מן המת שחתכו לחלקים ודבקו, ושדרה שנגמרו רוב חוליות שבה, כל המטמאין באוהל שנחלקו והכניסן בתוך הבית, מלא חפנים רקב שנתפזר בתוך הבית, דם שנשפך באויר ודם שנבלע בכסות, וכיצד משערין אותה, המגע והמשא והאוהל שלשה שמות הם.

א. רְבִיעִית דָּם[2] הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים - טְהוֹרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה כָּל הָרְבִיעִית מִמֵּת אֶחָד. שִׁדְרָה שֶׁנִּגְמְרָה מִשְּׁנֵי מֵתִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מִקְצָת הַחֲלִיּוֹת מֵאֶחָד וְתַשְׁלוּמָן מִמֵּת אַחֵר, וְכֵן הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל שְׁנֵי מֵתִים[3], וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִשְּׁנֵי מֵתִים, וְאֵיבָר מִן הַמֵּת מִשְּׁנֵי מֵתִים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, אֶלָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4], כִּשְׁאָר כָּל עֲצָמוֹת.

2) כל הדינים שבהלכה זו שנויים במחלוקת באהלות פ"ב מ"ו, ורבינו פסק בכולם כחכמים. 3) חלק אחד ממת זה. והחלק השני, המשלים את החסר, בא ממת אחר. 4) אם יש בהן כשעורה.

ב. אֵיבָר[5] מִן הַחַי מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים - טָהוֹר. אֲפִלּוּ מֵאִישׁ אֶחָד, אִם נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם[6] - טָהוֹר[7].

5) שם. 6) וחזר וחיברם. 7) כתנא־קמא שם. והטעם, מפני "שאין חיבורי אדם חיבור" (שם פ"ג מ"ד). פירוש, חיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור לטומאה.

ג. כְּזַיִת[8] בָּשָׂר מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּכְזַיִת נֶצֶל מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּמְלֹא חָפְנַיִם רָקָב מִשְּׁנֵי מֵתִים[9] שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ רָקָב[10] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת נֶצֶל מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[11]. וּשְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת שֶׁבְּמֵת אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׁוּו בְּשִׁעוּרֵיהֶן.

8) תוספתא אהלות פ"ד ה"ג. 9) שלא נקברו יחד (ראה למעלה פ"ג ה"ה). 10) לפי התנאים שנתבארו למעלה בפ"ג. 11) שם, ניצל דינו כבשר, ומטמא בכזית כבשר.

ד. עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה[12] שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם - מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[13]. וְכֵן רֹבַע[14] עֲצָמוֹת מֵת אֶחָד שֶׁנִּדַּקְדְּקוּ[15] וְאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה - מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל[16] כְּאִלּוּ לֹא נִדַּקְדְּקוּ.

12) אהלות פ"ב מ"ז, כר' עקיבא. 13) במשנה כתוב סתם: ר' עקיבא מטמא, ורבינו מפרש שמטמא במשא בלבד, אבל לא במגע כמו רקב (למעלה פ"ג ה"ג) וכזית מן המת שבהלכה הבאה (ראה להלן אות יט). 14) שם, כחכמים. 15) נשברו לחלקים דקים. 16) וכל־שכן שמטמא במשא, אבל לא במגע. [המלה "וכן" מתפרשת ככה: כמו שעצם כשעורה שנחלקה מטמאה כלפני חלוקתה, היינו במשא, כך רובע עצמות שמטמא באוהל, אין החלוקה גורעת מחומר טומאתו לטמא באוהל. אבל במגע אינו מטמא, מפני שאי־אפשר ליגע בכולן].

ה. כְּזַיִת מִן הַמֵּת שֶׁחִתְּכוּ לַחֲלָקִים וְרִדְּדוּ[17] וְדִבְּקוּ -

מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא[18], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגַּע[19] קְצָתוֹ[20] אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוֹ, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

17) דפק עליהם בדבר קשה, ועל־ידי הדפיקות נתחברו החלקים. 18) כמו ברובע עצמות. 19) כמו עצם כשעורה שנחלק ורובע עצמות שנדקדקו. ולשלשתם נימוק אחד, מפני שאינו נוגע בכל השיעור, אבל נושא הוא את כל השיעור וגם מאהיל על כולו. 20) משמע, שאם נגע בבת אחת בכל חלקי הכזית - טמא. וזה כדעת חכמים במשנה אהלות פ"ג, א. ומובן שגם בעצם כשעורה שנחלק - הדין כך.

ו. כְּזַיִת חֵלֶב[21] שֶׁלֹּם שֶׁהִתִּיכוֹ - טָמֵא[22]. הָיָה מְפֹרָד וְהִתִּיכוֹ - טָהוֹר[23].

21) נזיר נ, ב. 22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. 23) לפני ההתכה פרחה טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

ז. שִׁדְרָה[24] שֶׁנִּגְרְרוּ מִמֶּנָּה רֹב חֵלְיוֹת שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְדָּהּ קַיֶּמֶת - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וּבִזְמַן שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַקֶּבֶר, אֲפִלּוּ מְשֻׁבֶּרֶת, אֲפִלּוּ מְכֻתֶּתֶת[25] - מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר מְצָרְפָהּ.

24) נזיר נב, א. 25) לחלקים דקים.

ח. כָּל הַמְטַמְּאִין[26] בְּאֹהֶל שֶׁנֶּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הָאֹהֶל מְצָרְפָן וּמְטַמְּאִין בְּאֹהֶל.

26) כחכמים במשנה אהלות פ"ג, א.

ט. עֶצֶם[27] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר בִּידֵי שָׁמַיִם, וְהִכְנִיס מִקְצָתוֹ[28] לִפְנִים מִן הַבַּיִת - נִטְמָא הַבַּיִת. שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶם כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים בָּשָׂר, וְהִכְנִיס מִקְצָתָן לִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא. וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר תָּחוּב בָּעֲצָמוֹת בִּידֵי אָדָם - הַבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

27) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 28) אפילו מקצת העצם, מפני שהוא מחובר בידי שמים, הרי הוא כאילו נכנס כולו. וכל־שכן אם הכניס מקצת הבשר, שהבשר גורם לטומאת אהל ולא העצם.

י. מְלֹא חָפְנַיִם[29] רָקָב שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טָמֵא[30].

29) משנה אהלות פ"ג, ב. 30) כחכמים

יא. רְבִיעִית דָּם[31] שֶׁנִּגְבְּלָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טָהוֹר לְהַבָּא[32], וְכֹל שֶׁהָיָה בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּגְבְּלָה[33] הָרְבִיעִית בָּאָרֶץ טָמֵא.

31) נידה סב, ב. 32) אחר שנבלעה. 33) נראה, שאפילו נבלעה מקצת הרביעית ולא נשאר כשיעור רביעית - טהור.

יב. כְּזַיִת[34] מִן הַמֵּת שֶׁאָבַד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּבִקֵּשׁ וְלֹא נִמְצָא - הַבַּיִת טָהוֹר[35]. וְלִכְשֶׁיִּמָּצֵא - הַבַּיִת טָמֵא לְמַפְרֵעַ[36] מֵעֵת שֶׁאָבַד עַד שֶׁנִּמְצָא.

34) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 35) אנו אומרים שחתול או עכבר אכלו. (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). 36) ואין אנו אומרים שזה בשר אחר.

יג. רְבִיעִית דָּם[37] שֶׁנִּשְׁפַּךְ בָּאֲוִיר[38], אִם קָרַשׁ[39] אוֹ שֶׁהָיָה בִּמְקוֹם אַשְׁבֹּרֶן[40], וְהוּא הַמָּקוֹם הַנָּמוּךְ כְּמוֹ גֻמָּא, וְהֶאֱהִיל הַמַּאֲהִיל עַל מִקְצָתוֹ - נִטְמָא. נִשְׁפַּךְ עַל הָאַסְקֻפָּה בְּמוֹרָד[41], בֵּין לִפְנִים בֵּין לַחוּץ[42] - הַבַּיִת טָהוֹר[43], שֶׁהֲרֵי לֹא נָח הַדָּם עַל הָאַסְקֻפָּה. וְאִם הָיְתָה הָאַסְקֻפָּה אַשְׁבֹּרֶן אוֹ שֶׁקָּרַשׁ הַדָּם עָלֶיהָ - הַבַּיִת טָמֵא[44]. רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּגְבְּלָה בִּכְסוּת[45]: אִם מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם - הֲרֵי זוֹ הַכְּסוּת מְתְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל; וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְתְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, וַהֲרֵי הִיא כִּכְסוּת שֶׁנָּגְעָה בְּמֵת; שֶׁכָּל הַבָּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת - טָהוֹר. כֵּיצַד[46] מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ?[47] מְכַבְּסִין אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמֵבִיא מַיִם כְּמִדָּתָן[48] וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם; אִם הָיָה מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה אוֹ שֶׁהָיָה מֵי הַכִּבּוּס אָדֹם יוֹתֵר מִמֵּי הַמֶּזֶג - בְּיָדוּעַ שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה רְבִיעִית[49].

37) אהלות פ"ג מ"ג. 38) פירוש, במקום שאין על גביו אוהל (ו'תוספות יום טוב' ותפארת ישראל שם). 39) במקום שנפל. 40) שהוא מכונס בתוך גומא. 41) שהאסקופה משופעת. 42) בין שהשיפוע הוא כלפי פנים, ובין אם הוא כלפי חוץ. 43) ואף־על־פי שסופו של הדם להגיע לבית דרך השיפוע, טהור הבית כל זמן שלא הגיע, שהשיפוע אינו מחבר (במשנה: "הקטפרס"). ואף־על־פי שבשר או עצמות שנחלקו מטמאים באוהל (ראה למעלה ה"ד וה"ה), דם אינו מטמא אלא במחובר. והראב"ד בהשגותיו כאן מפרש טעמו של דבר: רביעית דם מטמא מפני שדם נקרא נפש, ונפש היא רביעית דם מחובר (שיעור הדם בגופו של קטן), ולא כשהוא מחולק. 44) אפילו מקצתו מחוץ למשקוף, כי האוהל מטמא אף־על־פי שהוא מאהיל רק על חלק מן הטומאה. 45) שם משנה ב. 46) תוספתא שם פ"ד ה"ד. 47) לקבוע אם יוצאת רביעית דם. 48) ככמות המים לפני הכיבוס. 49) ולכאורה אפשר לקבוע באופן יותר פשוט אם יצא רביעית או לא. אפשר למדוד את המים אחרי הכביסה, ולראות אם יש בתערובות רביעית יותר ממה שהיה לפני הכיבוס, אולם אין לסמוך על כך, מפני שנשאר מים בכסות, ובמקומם יצא דם, ולפיכך לא גדלה כמות מי הכיבוס ברביעית. אבל כשמשערים במראה, אנו אומרים כשם שנשארו מים בכסות, כך נשאר דם באותו יחס.

יד. הַמַּשָּׂא[50] וְהַמַּגָּע וְהָאֹהֶל שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵם, וְכֹל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד מִצְטָרֵף וּמְטַמֵּא, וּמִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת אֵינוֹ מִצְטָרֵף וְטָהוֹר. כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בִּכְשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שֶׁנָּשָׂא שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּבַת אַחַת, אוֹ

1 שֶׁהֶאֱהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עַל חֲצִי
2 זַיִת וַחֲצִי זַיִת אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה הוּא וַחֲצִי
3 זַיִת תַּחַת הָאֹהֶל וְהֶאֱהִיל בְּמִקְצָת גּוּפוֹ עַל חֲצִי זַיִת
4 אַחֵר אוֹ הֶאֱהִיל חֲצִי זַיִת עַל מִקְצָתוֹ - הַכֹּל טְמֵאִים,
5 מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ[51] בַּחֲצִי זַיִת אוֹ
6 הַנּוֹשֵׂא חֲצִי זַיִת וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי
7 זַיִת אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו חֲצִי זַיִת אַחֵר אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל
8 הוּא עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר, וְכֵן הַנּוֹשֵׂא[52] כַּחֲצִי זַיִת וְנָגַע
9 בַּחֲצִי זַיִת אַחֵר - הַכֹּל טְהוֹרִים; שֶׁאֵין הַמַּגָּע מִצְטָרֵף
10 עִם הַמַּשָּׂא לֹא בְּמֵת וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְלֹא הַמַּגָּע
11 מִצְטָרֵף עִם הָאֹהֶל, וְלֹא הָאֹהֶל מִצְטָרֵף עִם הַמַּשָּׂא,
12 [לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֵׁם אֶחָד].

50) שם פ"ג מ"א. פסק כחכמים. 51) במשנה שם, יש לכאורה סתירה בדין זה בין רישא לסיפא, ועמדו על זה בגמרא חולין קכה, ב, ותירצו שברישא המדובר בטומאה רצוצה (טומאה הנמצאת במקום סתום, ואין במקומה חלל טפח - נקראת טומאה רצוצה) והלכה למשה מסיני, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ולפיכך המאהיל עליה כאילו נוגע בה. וברור שרבינו מדבר בטומאה שאינה רצוצה. 52) ולא נגע בו.

יום ש"ק כ"ט ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המתטמאים מחמת המת, אדם או כלים. ואדם שנטמא במת ונגע בכלים, כלים שנטמאו במת במגע או באהל, וכלים בכלים או אדם בכלים, כלי חרס אם נעשה אב הטומאה, וכלל גדול בטומאה הנקרא אב, וראשון שני ושלישי והנקרא טמא מת או ולד, ואבות טומאה של דברי סופרים, האוהל עצמו המאהיל על הטומאה, ואי זה אוהל מאהיל, היוצא מן העץ אם מתטמא באוהל, ובגדים הנוגעים במת אם מטמאין באוהל, המת אם מטמא משכב ומושב מתחתיו ועל גביו.

13 א. כָּל הַמִּתְטַמְּאִין[2] מֵחֲמַת הַמֵּת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים,
14 טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה. כֵּיצַד? אָדָם אוֹ כְּלִי שֶׁנָּגַע
15 בִּדְבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַגָּע[3], אוֹ שֶׁנִּטְמָא
16 בְּאֹהֶל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין בְּאֹהֶל, וְכֵן אָדָם
17 שֶׁנָּשָׂא דְּבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַשָּׂא - הַכֹּל
18 טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל
19 וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים[4].

2) מגע ואוהל מפורשים בתורה שמטמאים טומאת שבעה, ומשא למדנו מנבילה בקל־וחומר. ראה למעלה פ"א ה"א־ב. 3) נמנו למעלה פ"ג. 4) מכתוב זה למדנו שאוהל המת מטמא טומאת שבעה, ולא הוברר למה לא הביא גם את הכתוב במגע (במדבר יט, יא): הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. [ואולי, מפני שב'ספרי' אמרו, שטומאת מגע אפשר ללמוד בקל־וחומר מאוהל, מצא רבינו כמיותר להביא גם את הכתוב במגע].

20 ב. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְכֵלִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶן אָדָם זֶה -
21 טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם
22 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם[6]. אֲבָל אָדָם שֶׁנָּגַע בְּאָדָם
23 שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו
24 בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן נוֹגֵעַ בַּמֵּת[7] - הֲרֵי זֶה
25 הַשֵּׁנִי טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
26 תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב[9]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי
27 סוֹפְרִים, הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת וְנָגַע בְּאָדָם אַחֵר וַעֲדַיִן הוּא
28 מְחֻבָּר בַּמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּכְאִלּוּ
29 נָגַע זֶה הַשֵּׁנִי בַּמֵּת עַצְמוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
30 לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[10]; אֲבָל לְנָזִיר וּלְעוֹשֵׂה פֶּסַח[11],
31 בֵּין בִּשְׁעַת חִבּוּר בֵּין אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא
32 טֻמְאַת עֶרֶב, כְּדִין תּוֹרָה.

5) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (שם טז): "בחלל חרב", חרב הרי הוא כחלל. כלומר, מה חלל אבי אבות הטומאה, אף החרב שנגעה בו - כך. ודעת רבינו שלאו דוקא חרב, אלא כל הכלים, ואפילו כלי עץ ודומיהם, דינם כך חוץ מכלי חרס (ראה לקמן ה"ג), ובגמרא שם למדו מכאן גם על כלי הנוגע באב הטומאה שמקבל דרגת הטומאה של מטמאו, והוא טמא שבעה ימים. אולם רבינו כאן מביא דרשה אחרת לכלי שנטמא באב הטומאה. ויבואר להלן ה"ג. 6) ונשמע שאין לבגדים טהרה לפני היום השביעי. 7) זה נקרא בגמרא טומאה בחיבורין. 8) בנזיר מא, ב -אמר רבי ינאי, שאין הנזיר מגלח על טומאה בחיבורין. ופירשו שם הטעם, מפני שאינה מן התורה. ומכאן למד רבינו, שאינה מטמאה שבעה. (אמנם בעבודה זרה לז, ב - למדו טומאה בחיבורין מן המקרא, אבל רבינו סובר שהמסקנה של רבא שם מבטלת את הלימוד הזה (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס)). ראה באות הבאה. 9) לפני־זה כתוב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומפרש רבינו שלדעת רבא שם, סופו של הפסוק (והנפש הנוגעת תטמא עד הערב) הוא פירוש למה שנאמר לפניו, ולא כמו שרצו לפרש (במס' עבודה זרה, שם) "יטמא" היינו שבעת ימים, "והנפש הנוגעת", כלומר השלישי, טמא טומאת ערב. 10) אסור לו לאכול תרומה וקדשים. 11) נזיר מא, ב. פירוש, אם נטמא נזיר בטומאת חיבורי אדם, אינו מגלח ואינו סותר את ימי נזרו אלא ממשיך כאילו לא נטמא. ואדם שנטמא בחיבורין בערב פסח, אינו נדחה לפסח שני אלא עושה פסחו בו ביום כמו טמא שרץ (ראה הל' קרבן פסח פ"ו ה"א־ב).

33 ג. כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בְּאֹהֶל - הֲרֵי
34 הֵן לַנּוֹגֵעַ בָּהֶן כְּנוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ: מָה הַמֵּת מְטַמֵּא
35 הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טֻמְאַת שִׁבְעָה; אַף
36 כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, הֵם וְהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁיִּגַּע
37 בָּהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[12]. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ
38 בְּמֵת[13]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַחֶרֶב כַּמֵּת. וְהוּא
39 הַדִּין לִשְׁאָר כֵּלִים, בֵּין כְּלֵי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלֵי שֶׁטֶף[14]
40 וּבְגָדִים[15]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[16]: כֹּל הַרֵּג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ

בֶּחָלָל. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁזֶּה יָרֵה חֵץ וְהָרַג אוֹ זָרַק אֶבֶן וְהָרַג נִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים? אֶלָּא הוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּחֶרֶב וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁנִּטְמָא בִּנְגִיעָתוֹ בַּכְּלִי שֶׁהָרַג בּוֹ, שֶׁהֲרֵי נָגַע הַכְּלִי בַּמֵּת. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הַכֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת שֶׁטְּמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְכִבַּסְתֶּם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם[17]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל אָדָם הַטָּמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה מְטַמֵּא בְּגָדִים טֻמְאַת שִׁבְעָה.

12) רבינו כפל שלוש פעמים את המונח "נגיעה" להדגיש ולומר לך, שטומאה זו מטמאת רק בנגיעה, אבל לא באוהל ובמשא. ראה לקמן ה"ט. 13) דין כלים שנגעו במת עצמו, למדנו ממקרא זה. אבל כלים שנגעו באדם שנטמא במת, למד רבינו למעלה בתחילת ה"ב מהכתוב "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי", ע"פ ה'ספרי' חוקת, פיסקה קל. 14) כלים שמתטהרים ע"י שטיפה במי מקווה. 15) אבל לא כלי חרס (ראה לקמן ה"ו). 16) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכז. 17) נתבאר למעלה ה"ב, ובהלכה זו.

ד. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[18]: אָדָם שֶׁנָּגַע בְּמֵת, וְאָדָם בְּאָדָם אַחֵר - הָרִאשׁוֹן טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַשֵּׁנִי טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְכֵלִים בַּכֵּלִים - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה[19]; אֲבָל הַשְּׁלִישִׁי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְאָדָם בַּכֵּלִים, וְכֵלִים בָּאָדָם - שְׁלָשְׁתָּן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[20]; וְהָרְבִיעִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב.

18) אהלות פ"א מ"א-ג. 19) אבל יש הבדל ביניהם, הראשונים נעשים אבי אבות הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם טומאת שבעה כמו המת עצמו. אבל הכלים השניים הם אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם, בין אדם ובין כלים, טומאת ערב בלבד. 20) שכלים הנוגעים באדם שהוא אב הטומאה, נעשו כמותו (משנה, שם). אבל כלים שנגעו בכלים שהם אב הטומאה - נעשו ראשון.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[22]; אֲבָל לְחַיֵּב כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ עַל אֲכִילַת קָדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַשְּׁנַיִם בִּלְבַד: הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע בּוֹ, כְּדִין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ[23] הַטָּמֵא יִטְמָא; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּאָדָם אוֹ הַנּוֹגֵעַ בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[24]. שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה - אֵינָן דִּין תּוֹרָה[25], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת שֶׁהוּא אָב, וְהַשֵּׁנִי הַנּוֹגֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים.

21) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"ד. 22) פירוש, למנות ראשון לטומאה ושני לטומאה, עד רביעי בקדשים (ראה הלכה ט). ב'ירושלמי' שם אמרו: רבי יוחנן בשם רבי ינאי, וכולהון תורה הן אצל תרומה, אבל על ביאת מקדש אינו חייב אלא על שני שנגע בראשון. ורבי אבין בר חייא ב'ירושלמי' שם חולק על רבי יוחנן, ודעתו שגם באדם שנגע באדם פטור, ורבינו פסק כרבי יוחנן. (נאמרו פירושים שונים בדברי ה'ירושלמי' הזה (ראה 'פני משה' ו'חזון איש'), אולם דברי רבינו מתפרשים יפה לפי הכסף־משנה). 23) פירוש, בזה שנגע במת עצמו. 24) אף־על־פי שנגע באב הטומאה ונטמא. 25) פ"ג הט"ו.

ו. כְּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנָּגַע בְּמֵת[26] אוֹ שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּאֹהֶל - טָמֵא. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא [לֹא אָדָם] וְלֹא כְּלִי חֶרֶשׁ אַחֵר וְלֹא שְׁאָר כֵּלִים[27]; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׁ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְעוֹלָם[28], לֹא בְּמֵת וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְזֶה דִּין תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבָּלָה.

26) כל הדינים שאינם מפורשים ממש בתורה, אלא נדרשו מן הכתובים - נקראים לפעמים בפי רבינו 'דברי סופרים', וברוב הענינים דינם כדיני תורה, אבל על ביאת מקדש אין חייבים כרת אלא בטומאה המפורשת בתורה (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 27) פירוש, אם אוירו נגע במת. ביארנו כבר, שכלי חרס אינו מיטמא מדופנו החיצון אלא מבפנים. 28) אלא אוכלין ומשקין בלבד. כלים פ"ח מ"ד. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, שנינו: "יכול (יכול אני לפרש) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס, תלמוד־לומר "מכל האוכל", אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס, ואין הכלים מיטמאים באויר כלי חרס". ומכאן למדנו שכלים אינם מקבלים טומאה מוולד הטומאה (רש"י פסחים כ, ב).

ז. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[29] בְּטֻמְאוֹת: כָּל אַב הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא אָדָם וּמְטַמֵּא בְּגָדִים וְכֵלִים, בֵּין כְּלֵי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלֵי שֶׁטֶף בֵּין כְּלֵי חֶרֶשׁ. וְכָל הַמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בִּנְגִיעָה - הֲרֵי זֶה אַב הַטֻּמְאָה. וְכָל וְלַד הַטֻּמְאוֹת מְטַמֵּא אָכָלִין וּמַשְׁקִין, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְכֵלִים, לֹא כְּלֵי חֶרֶשׁ וְלֹא שְׁאָר כֵּלִים וּבְגָדִים.

29) עירובין קד, ב. ראה ה"ח.

ח. כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאָב הוּא הַנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְהַנּוֹגֵעַ בְּרִאשׁוֹן נִקְרָא שֵׁנִי, וְהַנּוֹגֵעַ בְּשֵׁנִי נִקְרָא שְׁלִישִׁי, וְהַנּוֹגֵעַ בִּשְׁלִישִׁי נִקְרָא רְבִיעִי. וְהָרִאשׁוֹן וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין וְלַד הַטֻּמְאָה[30].

30) ב"ק ב, ב. "אבות הטומאות וכו', תולדותיהם לאו (אינם) כיוצא בהם, דאילו (שהרי) אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדה - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים אינו מטמא".

ט. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת[31] טֻמְאַת שִׁבְעָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, הוּא הַנִּקְרָא טְמֵא מֵת. וְהוּא אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה וְטֻמְאַת קָדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32], כְּדֵי לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, וּכְדֵי לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע כִּשְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת[33]. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[34].

31) בגמרא פסחים יד, א - פירשו מה שאמרו במשנה שם "ולד הטומאה", הכוונה לשני לטומאה. 32) למעלה ה"ה. 33) כלים פ"א מ"א. 34) שם. והוא־הדין שאינו מטמא באוהל (ראה למעלה ה"ג). במשנה מדובר גם בטומאות אחרות שאין בהן טומאת אוהל כלל, ולפיכך לא הזכירה אוהל, ורבינו דרכו לנקוט לשון המשנה.

1 **י. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת[35] טֻמְאַת עֶרֶב הוּא וְלַד**
2 **הַטֻּמְאָה[36], וְהוּא הָרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[37]. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה**
3 **הָרְבִיעִי מִן הַמֵּת רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38],**
4 **לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.**

35) מכוח טומאתו של המת. 36) וכל אב הטומאה טמא שבעה. 37) והנוגע בו נעשה שני. 38) למעלה ה"ד.

5 **יא. אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַגַּע אֶרֶץ הָעַמִּים וּבֵית**
6 **הַפֶּרֶס אוֹ בְּמַשָּׂאן, אוֹ בְּמַגַּע דַּם תְּבוּסָה וְגוֹלֵל וְדוֹפֵק**
7 **אוֹ בְּאָהֳלָן[39], וְכֵן אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַשָּׂא דַם תְּבוּסָה[40]**
8 **- הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן אָבוֹת טֻמְאוֹת שֶׁל**
9 **דִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן בְּגָדִים הַמִּתְטַמְּאִין מֵחֲמַת אֵלּוּ**
10 **טֻמְאַת שִׁבְעָה - כֻּלָּן אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵי**
11 **סוֹפְרִים.**

39) של גולל ודופק שאינם מטמאים במשא אלא במגע ובאוהל (ראה למעלה פ"ג ה"ג). 40) לא נתברר למה לא כלל משא דם תבוסה עם דיני בית הפרס וארץ הגויים, ולמה הפסיק בין מגעו ומשאו.

12 **יב. הָאֹהֶל עַצְמוֹ[41] הַמַּאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁלֹּא נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - הֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה**
14 **מִן הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא כִּבְגָדִים שֶׁנִּגְעוּ בְּמֵת; שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה**
16 **הָאֹהֶל בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ כְּלִי עֵץ[42] אוֹ עוֹר, אֶחָד עוֹר**
17 **בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין הַמֻּתָּרִין לַאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין**
18 **לַאֲכִילָה[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן -**
19 **אֵין קָרוּי אֹהֶל אֶלָּא אָרוּג וְעוֹר כַּמִּשְׁכָּן. אֲבָל אִם הָיָה**
20 **הָאֹהֶל נְסָרִין שֶׁל עֵץ, כְּגוֹן הַתֵּקְרָה וְהַמַּחְצֶלֶת וְכַיּוֹצֵא**
21 **בָּהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה עֵצֶם אוֹ שֶׁל מַתְּכוֹת[44] - הֲרֵי זֶה**
22 **טָהוֹר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הָיָה בִּנְיָן - שֶׁהוּא**
23 **טָהוֹר. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר הַבַּיִת טָמֵא - אֵינוֹ אֶלָּא**
24 **אָדָם וְכֵלִים שֶׁבְּכָל הַבַּיִת. וְאֵין לְךָ יוֹצֵא מִן הָעֵץ**
25 **שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא הַפִּשְׁתָּן בִּלְבַד[45].**

41) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכט: "בא הכתוב ולימד על האוהל שהוא מקבל טומאה", אפילו הוא קבוע בקרקע. 42) פירוש, פשתן שנקרא עץ, שנאמר (יהושע ב, ו): "ותטמנם בפשתי העץ" (גמרא שבת כז, ב). [כך פירוש הכסף־משנה. ולפי זה, המילה "כלי" פירושה פשתן ארוג, ומה שאמר בגד או שק, הכוונה לדברים שאינם גדלים מן האדמה כגון צמר. והמבי"ט ב'קרית ספר' אינו גורס את המילים "או כלי עץ"). 43) שם כח, א. 44) שאינם כלים ואינם מקבלים טומאה כלל, או שהם כלים אבל קבעם בקרקע לאוהל, וביטלו מתורת כלים (ראה 'תוספות' שבת כז, ב ד"ה ואין). 45) להוציא קנבוס וכותנה וכדומה. ומדובר בקבוע לקרקע, אבל אם אינם קבועים - מיטמאים ככל הכלים המאהילים על הטומאה.

26 **יג. בְּגָדִים[46] הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמֵת**
27 **לְטַמֵּא אֲחֵרִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינָן כְּמֵת**
28 **לְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא. שֶׁהַמַּשָּׂא לְמֵת עַצְמוֹ אֵינוֹ**
29 **מְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47]; וּבְטֻמְאַת אֹהֶל הוּא אוֹמֵר:**
30 **אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל[48]. לְפִיכָךְ, הַנּוֹשֵׂא בְּגָדִים שֶׁנָּגְעוּ**
31 **בְּמֵת וְלֹא נָגַע בָּהֶן, וְכָל הַמַּאֲהִיל עֲלֵיהֶן אוֹ**
32 **שֶׁהֶאֱהִילוּ עָלָיו אוֹ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּאֹהֶל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.**
33 **וְכֵן הָאָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים - הֲרֵי**
34 **הֵן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין טְמֵא מֵת טָמֵא[49] אֶלָּא בְּמַגָּע**
35 **בִּלְבַד.**

46) נתבאר בה"ג. 47) פ"א ה"ב. ודיו במת עצמו, אבל אין למדים ממנו לנוגע במת. 48) הוא מטמא אוהלים, ולא הנוגע בו. 49) בכת"י תימן: מטמא.

36 **יד. הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא[50] מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב מִתַּחְתָּיו[51] וְלֹא**
37 **מַדָּף מֵעַל גַּבָּיו[52], אֶלָּא אֶחָד כְּלִי שֶׁיּוּגַּע בַּמֵּת מִצִּדּוֹ**
38 **אוֹ שֶׁהָיָה תַּחְתָּיו אוֹ עַל גַּבָּיו. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה בְּגָדִים**
39 **זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְהַמֵּת לְמַעְלָה, וַעֲשָׂרָה בְּגָדִים אֲחֵרִים**
40 **עַל גַּבּוֹ מִלְּמַעְלָה: בֶּגֶד הַנּוֹגֵעַ בּוֹ וְהַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע**
41 **בַּבֶּגֶד שֶׁנָּגַע בּוֹ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה[53],**
42 **וְהַשְּׁלִישִׁי - טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, בֵּין שֶׁל מַעְלָה בֵּין**
43 **שֶׁל מַטָּה, וְהָרְבִיעִי וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַטָּה וּמִן הָרְבִיעִי**
44 **וּלְמַעְלָה - כֻּלָּן טְהוֹרִין[54]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּטְמֵאֵי**
45 **מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[55]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
46 **אֲמוּרִים שֶׁכָּל הַבְּגָדִים אוֹ הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו וְשֶׁל**
47 **מַעְלָה מִמֶּנּוּ טְהוֹרִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם טֻמְאָה**
48 **רְצוּצָה[56] וְלֹא טֻמְאַת אֹהֶל, אוֹ שֶׁהָיָה מַבְדִּיל בֵּינוֹ**
49 **וּבֵין הַכֵּלִים אֶבֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.**

50) זבים פ"ד מ"ו: "זה חומר במבמת, שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו וכו' ועל גביו מדף, מה שאין המת מטמא". 51) אם הוא יושב או שוכב על כמה בגדים המונחים זה על גב זה, דינו כדין נוגע, כמבואר למטה, ואינו מטמא אלא הבגד שנגע בו והבגד שנגע בבגד זה, אבל בזב כולם טמאים שבעה. 52) בגדים המונחים עליו. בזב, כולם — אפילו אלה שלא נגע בהם — טמאים ומטמאים אוכלין ומשקין, ונקרא "מדף", מלשון "ריחו נודף" שמרגישים בו מרחוק, וכן גם זה מטמא מרחוק. 53) ראה למעלה ה"ד. 54) שם. 55) בהל' מטמאי משכב ומושב. 56) טומאה שאין במקומה חלל טפח, נקראת "טומאה רצוצה", כלומר לחוצה, מלשון הכתוב (דברים כח, לג): "והיית רק עשוק ורצוץ", ודיניה יבוארו לקמן בפרק שביעי.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג־כ"ט ניסן תשע"ט

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֶיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתְּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנְּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קט. רלז.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום ראשון.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח), "וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשִׁשֶּׁת הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְגוֹ'" (שמות כב, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בִּכְלָלוּתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ה' מִגִּטִּין.

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רלח.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַבּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" (שמות כא, לג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ה' מִ(בבא) קַמָּא.

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

יום ש"ק כ"ט ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָתָם קַיְימָא – הרי היא כבר נמצאת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית, שהרי שם איימו עליה. מתרצת הגמרא, **דְּמַסְּקִינַן לָהּ וּמָחְתִּינַן לָהּ כְּדֵי לְיַיגְעָהּ** – מעלים אותה ומורדים אותה כדי לייגעה, כלומר שלאחר שהעלו אותה ואיימו עליה, הורידו אותה אל מחוץ להר הבית כדי שתתייגע, ומתוך כך תודה אם זינתה. וכעין מה שמצאנו לגבי עדים הבאים להעיד כדי להרוג אדם, **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים** הבאים להעיד כדי להרוג אדם, **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – שאומרים להם לא כאן נקבל את עדותכם אלא בחדר אחר וכן הלאה, **כְּדֵי שֶׁתִּטְּרַף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן, וְיַחֲזְרוּ בָּהֶן** – ומתוך כך יחזרו בהם מלהעיד אם הם שקרנים.

שנינו במשנה, **שֶׁשָּׁם** – בשער ניקנור **מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת** ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין **וְכוּ׳**. שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת**, מה שצריכות לעמוד בשער ניקנור, נלמד מ**דִּכְתִיב** בפרשת סוטה "**וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳**" – ולפני ה׳ מתקיים על ידי שעומדת בכניסה לעזרה, דהיינו בשער ניקנור. **וּמְצוֹרָעִין נַמִּי,** מה שצריכים לעמוד בכניסה לעזרה נלמד מ**דִּכְתִיב** בפרשת מצורע "**וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוּ׳** לפני ה׳". **אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעְמָא** צריכה לעמוד בשער ניקנור, **אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאִתְּיָין וְקַיְימִין אַקּוּרְבָּנֵיהוּ** – אם נאמר שהטעם הוא משום שצריכות לעמוד ליד הקרבן בשעת הקרבתו, **וכ״דְתַנְיָא אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבָּיו** – שעומד סמוך לקרבנו בזמן הקרבתו, ולכן היו עומדות היולדות בשער ניקנור. **אִי הָכִי** – אם כן, **זָבִין וְזָבוֹת נַמִּי** – גם זב או זבה שמביאים את קרבן טהרתם יצטרכו לעמוד שם, ואילו המשנה הזכירה רק יולדת. מיישבת הגמרא, **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן גם זבים וזבות צריכים לעמוד בשער ניקנור, מפני הטעם שאין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד שם, **וְתַנָּא חֲדָא מִינַּיְיהוּ נָקְטִ** – אלא שהתנא הזכיר דוגמא אחת של מחוסר כפרה שצריך לעמוד שם, ולכן הזכיר רק יולדת.

תָּנוּ רַבָּנַן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת – הנמצאות בעזרה ביחד, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בְּחֲבֵירְתָּהּ** – שיתכן שאחת מהן טמאה, ומתוך שתראה את השניה עומדת על דבריה ואומרת שהיא טהורה, יתגבר עליה לבה לעשות כמותה, ולפיכך לא תודה שנבעלה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה** – אין זה עיקר הטעם שלא משקים שתי סוטות ביחד, **אֶלָּא אָמַר קְרָא** – נלמד מהפסוק "והשביע **אוֹתָהּ** הכהן", שמשמע שבודקים רק סוטה זו **לְבַדָּהּ**. שואלת הגמרא, **וְתַנָּא קַמָּא** שלמד זאת מסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, והרי **הָכְתִיב ׳אוֹתָהּ׳**, ולמה לא למד זאת מהפסוק. מתרצת הגמרא, אכן גם תנא קמא למד דין זה מהפסוק, אלא שה**תַּנָּא קַמָּא** בברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרֵישׁ טַעַם דִּקְרָא** – אשר דורש את טעמי התורה, **וּמַה טַּעַם קָאָמַר** – ומה שאמר את הסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, הוא טעם לדברי התורה, **מַה טַּעַם** התורה שמשביע הכהן **אוֹתָהּ לְבַדָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בְּחֲבֵירְתָּהּ.**

שואלת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק לדין בין רבי שמעון שדרש את הטעם שאין משקים שתי סוטות ביחד לבין רבי יהודה שלא דרש. ומשיבה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** יצא חילוק ביניהם לדין באופן שהסוטה **רוֹתֶתֶת** – מפחדת ורועדת מהבדיקה ואף על פי כן לא הודתה. לדעת רבי שמעון שהטעם שאין משקים שתי סוטות יחד הוא כדי שלא יהיה לבה גס, באופן זה הרי אנו רואים שאין לבה גס בה, ואם כן ניתן להשקותה יחד עם סוטה אחרת. אך לדעת רבי יהודה שלא דרש טעם התורה אלא זו גזירת הכתוב, לא ישקו אותם יחד אף באופן זה. מקשה הגמרא, **וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין** – האם אכן לדעת רבי שמעון, באופן שהיא רותתת משקים שתי סוטות יחד, כיון שאין את החשש שיהא לבה גס בה. **וְהָא** – והרי יש סיבה נוספת לומר שלא יהיו משקים שתי סוטות יחד, שהרי כלל הוא בידינו **שאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת**, – אין מקיימים שתי מצוות יחד, כדי שלא יראה שעשיית המצוות טורח עליו כמי שסוחב משא ורוצה להיפטר ממנו, וסיבה זו שייכת אף באופן זה. **וכ״דְתַנְיָא אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת** – לא מתעסקים בטהרת שני מצורעים יחד, **וְאֵין רוֹצְעִין** באוזנם של **שְׁנֵי עֲבָדִים** עבריים שאינם רוצים לצאת לחופשי לאחר שש שנים **כְּאַחַת, וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת** של עגלה ערופה **כְּאַחַת, לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת**. הרי מפורש שלא ניתן להשקות שתי סוטות ביחד משום שאין עושין מצות חבילות חבילות. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵימָא** - ויש אומרים שתירץ זאת **רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – הברייתא שאמרה שאין משקים שתי סוטות יחד משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, דיברה **בְּכֹהֵן אֶחָד**, שאם ישקה יחד נראה טורח עליו, **כָּאן** – שיטת רבי שמעון שניתן לפעמים להשקות שתי סוטות יחד, נאמר **בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים** – שכל כהן ישקה סוטה אחרת, ולכן אינו נחשב לחבילות חבילות.

שנינו במשנה, **וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ** וכו׳ עד שהוא מגלה את לבה, וסותר את שערה. **תָּנוּ רַבָּנַן** נאמר בתורה "**וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה**", **אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ** – שמפורש בפסוק רק שיגלה את ראש הסוטה, **גּוּפָהּ מִנַּיִן** – מניין שמגלה גם את גופה עד כנגד הלב כפי שלמדנו במשנה. **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הָאִשָּׁה׳** – נלמד מהייתור שכתוב ראש ׳האשה׳ ולא כתוב ופרע את ראשה. ממשיכה הברייתא ושואלת, **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ׳** – מה בא לרבות הייתור של ׳את׳. ומשיבה, יתור זה **מְלַמֵּד, שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שַׂעְרָהּ** – שלאחר שגילה את ראשה מוסיף וסותר את קשירת השער כדי להרבות בגילויה בכך ששערה מתפזר.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ** נאה לא היה מגלהו **וְכוּ׳. לְמִימְרָא** – עולה מדברי המשנה **דְּרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ לְהַרְהוּרָא** – שחושש לכך שהרואים את הסוטה יתגרה יצרם ממנה, ולכן סובר שאם היא נאה לא היו מגלים את בשרה. ואילו **וְרַבָּנַן לֹא חָיְישֵׁי** – אינם חוששים לכך, ולכן סוברים שגם אם היתה נאה היה מגלה את גופה. מקשה הגמרא, **וְהָא אִיפְּכָא שְׁמַעְינַן לְהוּ** – שבברייתא להלן אמרו להיפך, **דְּתַנְיָא** לגבי היוצא להיהרג בסקילה, **הָאִישׁ** שיוצא להיסקל, **מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו** – בחתיכת בד מלפניו כנגד מקום הערווה, **וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מֵאַחֲרֶיהָ** – ואת האשה היו מוסיפים לכסות בחתיכת בד גם מאחוריה, **מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה** – שנראית ערוותה גם מאחור, אבל שאר גופם היה ערום בשעה שנסקלים, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם**, וכדברי רבי יהודה, אבל **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה** אלא בבגדים. הרי שלרבנן חוששים שהרואים אותה ערומה יתגרה יצרם בה ולכן נסקלת בבגדים, ואילו לרבי יהודה לא חוששים לכך ולכן נסקלת ערומה, וזהו סתירה לשיטתם במשנתנו. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּה הָכָא** – לגבי בסוטה **טַעְמָא מַאי** – מה טעם דברי רבי יהודה שחוששים שיתגרו ממנה, משום **שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין וְזַכָּאִית** – תיבדק ויתברר שהיא טהורה ולא תמות, **וְיִתְגָּרוּ בָהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה** – ויש לחשוש שהכהנים שראו את גופה יתגרו ממנה, ולכן סובר רבי יהודה שאם היא נאה אין לגלות את גופה. אבל **הָתָם** – ביוצאת להיסקל, **הָא מִסְתַּלְּקָא** – הרי היא נסקלת ומתה, ולכן אין לחשוש שיבואו הרואים להרהר בה. **וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִינָּרוּיֵי בְּאַחֲרָנְיָיתָא** – ואם תאמר שאף שלא יהרהרו בנסקלת, אך עדיין יש לחשוש שמתוך שיראו אותה ערומה יתגרו באשה אחרת, יש להשיב שאין לחשוש מכך, שהרי **הָאָמַר רָבָא גְּמִירֵי** – מסורת בידי מרבותי, **דְּאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת** – באותה אשה שראה האדם, ולכן ביוצאת להיסקל שהיא מתה מיד לא חשש רבי יהודה שיתגרו ממנה הרואים.

מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה קַשְׁיָא דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן לֹא קַשְׁיָא** – וכי הסתירה שהקשתה הגמרא הייתה רק בדברי רבי יהודה ולא בדברי רבנן, כלומר, אמנם תירץ רבה את הסתירה בדברי רבי יהודה, אבל לא תירץ את הסתירה בדברי רבנן. **אֶלָּא אָמַר רָבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, כְּדְשַׁנְיָין** – כמו שחילק רבה בין היוצאת להיסקל שהיא מתה מיד, לבין סוטה שאם היא טהורה ותצא זכאית יבואו הרואים להתגרות בה.

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ח עמוד א

רש״י

הָתָם קַיְימָא. בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית כִּדְקָאָמְרַתְּ שֶׁיְּאַיְּמוּ עָלֶיהָ ב״ד הַגָּדוֹל. וְלִשְׁכַּת הַגָּזִית בָּעֲזָרָה הָיְתָה, חֶצְיָהּ בַּקֹּדֶשׁ וְחֶצְיָהּ בַּחֹל כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא פֶּרֶק שֵׁנִי (דַּף כה.): **וּמַחְתִּינָן לָהּ.** מִכָּל הַר הַבַּיִת לְאַחַר שֶׁיְּאַיְּמוּ עָלֶיהָ: **כְּדֵי לְיַגְּעָהּ.** וְתִדְאַג מִן הַמַּיִם וְתוֹדֶה כְּשֶׁתִּרְאֶה בְּצָרָתָהּ: **מַסִּיעִין הָיוּ אֶת הָעֵדִים.** שֶׁמְּעִידִים עֵדוּת נְפָשׁוֹת, וּכְשֶׁבּוֹדְקִין אוֹתָן הָיוּ מַסִּיעִין אוֹתָן מִפִּנָּה לְפִנָּה וּמִלִּשְׁכָּה לְלִשְׁכָּה: **לִפְנֵי ה׳.** וְהוּא הַפֶּתַח שֶׁבּוֹ דֶּרֶךְ כְּנִיסָה וִיצִיאָה לְכָל בָּאֵי עֲזָרָה: **אַקּוּרְבְּנַיְיהוּ.** כְּשֶׁמַּקְרִיבִים אֶת קָרְבָּן קִנֵּיהֶם לְטַהֲרָם בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים, וּמִצְוָה עַל הָאָדָם שֶׁיַּעֲמוֹד וְיִשְׁמוֹר עַל קָרְבָּנוֹ, וְנַפְקָא לָן בַּסִּפְרֵי מִתִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ (בַּמִּדְבָּר כח), וּמִי שֶׁיָּכוֹל לִכָּנֵס בָּעֲזָרָה נִכְנָס, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלוֹת מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְחֻסְּרוֹת כַּפָּרָה עוֹמְדוֹת בַּחֲלַל שַׁעַר נִקָּנוֹר שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ: **זָבִין וְזָבוֹת נַמֵּי.** כְּשֶׁמַּקְרִיבִין קָרְבְּנֵיהֶם הֵן מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה וְאֵינָן יְכוֹלִין לִכָּנֵס: **שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶרְתָּהּ.** שֶׁמָּא הָאַחַת עוֹמֶדֶת עַל בּוּרְיָהּ וְאֵינָהּ מוֹדָה לוֹמַר טְמֵאָה אֲנִי, וַחֲבֶרְתָּהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה רוֹאָה אֶת זוֹ שֶׁאֵינָהּ מוֹדָה וְסוֹבֶלֶת אֶת בָּשְׁתָּהּ וְלִבָּהּ מִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ זוֹ וְאֵינָהּ מוֹדָה: **לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה.** לֹא זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאָמַרְתָּ הָעִקָּר הַנֶּאֱמָר בַּדָּבָר: **אוֹתָהּ.** וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן: ר״ש יָהִיב טַעְמֵי לִקְרָאֵי בְּב״מ (דַּף קטו.) דְּקָא אָמַר לֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה בַּעֲנִיָּה נֶאֱמַר וְלֹא בַּעֲשִׁירָה, דְּטַעַם הַמִּקְרָא שֶׁאִם אַתָּה מְמַשְׁכְּנָה וְאַתָּה חַיָּיב לְהַחֲזִיר לָהּ וְאַתָּה נִכְנָס שַׁחֲרִית לִטְּלוֹ וְעַרְבִית לְהַחֲזִירוֹ מַשִּׂיאָהּ שֵׁם רַע בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי מִשּׁוּם לִבָּהּ גַּס בָּהּ וְאִי מִשּׁוּם גְּזֵירַת הַכָּתוּב: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.** אִשָּׁה שֶׁאָנוּ רוֹאִים בָּהּ שֶׁהִיא רוֹתֶתֶת מֵאֵימַת הַמַּיִם וְאֵינָהּ מוֹדָה, לְמ״ד שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בָּהּ זוֹ אָנוּ רוֹאִין שֶׁאֵין לִבָּהּ גַּס בָּהּ, וּלְמַאן דְּלֹא דָּרִישׁ טַעְמָא דִּקְרָא אֶלָּא גְּזֵירַת הַכָּתוּב אֵין מַשְׁקִין עִמָּהּ אַחֶרֶת: **וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין.** עִמָּהּ אַחֶרֶת, נְהִי דְּאֵין לִבָּהּ גַּס בָּהּ הָאִיכָּא מִשּׁוּם עֲשִׂיַּת מִצְוֹת חֲבִילוֹת כִּדְתַנְיָא כּוֹ׳: **חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.** שֶׁנִּרְאֶה כְּמִי שֶׁהָיוּ עָלָיו לְמַשֹּׂאוֹי וּמְמַהֵר לְפָרֵק מַשָּׂאוֹ: **בְּכֹהֵן אֶחָד.** הֲוֵי חֲבִילוֹת, וְכֵן לְגַבֵּי עֲבָדִים בְּב״ד אֶחָד וּבְאָדוֹן אֶחָד: **וּפָרַע.** בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן גִּלּוּי הוּא: **גּוּפָהּ מִנַּיִן.** כְּדִתְנַן מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ: **סוֹתֵר אֶת שַׂעֲרָהּ.** מַרְבֶּה בְּגִלּוּיָהּ שֶׁסּוֹתֵר קְלִיעָתָהּ: **חָיֵשׁ לְהִרְהוּרָא.** שֶׁלֹּא יִתְּנוּ הָרוֹאִין אֶת לִבָּם בָּהּ: **הָאִישׁ מְכַסִּים אוֹתוֹ.** כְּשֶׁנִּסְקָל: **פֶּרֶק אֶחָד.** חֲתִיכַת בֶּגֶד מִלְּפָנָיו וּשְׁאָר כָּל גּוּפוֹ עָרוֹם: **שֶׁכֻּלָּהּ עֶרְוָה.** אֲחוֹרֶיהָ וּפָנֶיהָ, שֶׁבֵּית הַבֹּשֶׁת נִרְאֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין: **הָכָא הַיְינוּ טַעְמָא דְּר׳ יְהוּדָה, שֶׁמָּא תֵּצֵא מב״ד זַכָּאָה.** שֶׁטְּהוֹרָה תִּמָּצֵא וְלֹא יִבְדְּקוּהָ הַמַּיִם וְיִתְגָּרוּ בָּהּ וְיִהְיוּ רוֹדְפִים אַחֲרֶיהָ כָּל יָמֶיהָ: **פִּרְחֵי כְּהֻנָּה.** נָקַט עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְצוּיִין בָּעֲזָרָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר הָעָם: **וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאַגְרוּיֵי בְּאַחֲרַנְיְיתָא.** עַל יְדֵי שֶׁרָאוּ אֶת זוֹ עֲרֻמָּה מִתְגָּרֶה יִצְרָם בְּנָשִׁים אֲחֵרוֹת: **גְּמִירֵי.** מָסוֹרֶת בְּיָדִי מֵרַבּוֹתַי: **דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא.** בִּתְמִיהָ, דְּשָׁנֵית רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא חָיְישַׁתְּ לְשִׁנּוּיֵי דְּרַבָּנָן:

הכא

תוספות

ששם משקין את הסוטות. בתוספתא (פ״א) שנא׳ (מלכים א׳ ח) את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה וכו׳ להרשיע רשע וצבתה בטנה ולהצדיק צדיק [לתת לו כצדקתו שנאמר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא] ונקתה ונזרעה זרע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מבחוץ שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳ האשה לפני ה׳ ואין כהן לפני ה׳:

אין משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת להשקותן אע״פ שאין שותות כאחת וכן רציעה ובתוספתא דפרה (פ״ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ותימה וכי היה אוסר בכה״ג לשחוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א׳ ואחר כך ישחוט השני והא דאמרי׳ בפ״ב דשחיטת חולין (דף כט: ושם) תזבחהו שלא יהא א׳ שוחט שני זבחים מיירי שיחתוך שני צוארין כאחד דאיכא איסור דאורייתא אבל בכה״ג לא מיירי התם ובפ׳ נערה המאורסה (נדרים עג.) בנדרים בעי מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד אותה דוקא או לאו דווקא ופשיט להו מהכא:

איכא בינייהו רותתת. נראה דהוה מצי למימר איכא בינייהו אשה אחרת שאינה סוטה לר׳ שמעון מותר לר׳ יהודה אסור להעמיד אצלה שום אשה בשער נקנור דאמר בפרק טרף בקלפי (יומא דף מב:) דפליגי נמי הכי רבי [יהודה] ורבי שמעון בקרא דוהוציא אותה דכתיב גבי פרה ואמר איכא בינייהו חמור דלרבי [יהודה] דאמר אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:

והא אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמיחזי עליה כמשא ואינהו פליגי בקראי:

כאן בשני כהנים. רש״י פירש וכן גבי עבד בב״ד אחד ואדון אחד ותימה והא טהרת ב׳ מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:

והכהן אוחז בבגדיה. בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כב:) תניא נמי הכי חזן הכנסת אוחז בבגדיו כו׳ ונראה משום דכתיב בו ונקלה מצוה לנוולו בתוספתא (פ״א) כהנים מטילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו אפילו כ״ג יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה:

אם היה לבה נאה. אע״ג דגזירת הכתוב הוא שב ואל תעשה לאו מיעקר הוא כדאיתא פ׳ האשה רבה (יבמות נ׳):

האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה.) משום דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה א״כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א״כ אנו עוקרין הכתוב בידים י״ל בין לר׳ יהודה בין לרבנן דאותו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הילכך לרבנן לא שמענו מן התורה מה דינה והרשות ביד בית דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן להרהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

ויתגרו בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שערה כדאמר קרא ואי משום כהן המשקה אותה יהפוך פניו לצד אחר והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כהן פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך וי״ל לר׳ יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חברותיה ולא יוסרו: **גמירי** אין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות. מקשי׳ מפרק אין דורשין (חגיגה יא:) דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו ולא קשיא מידי דהתם ה״פ מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי׳ שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת:

ואחר

הָתָם קַיְימָא. דְּמַסְּקִינַן לָהּ וּמָחְתִינַן לָהּ כְּדֵי לְיַיגְּעָהּ, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן וְיַחְזְרוּ בָּהֶן: שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וְכוּ׳: בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת, דִּכְתִיב ׳וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה״. מְצוֹרָעִין נַמִּי, דִּכְתִיב ׳וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוֹ״. אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעֲמָא, אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאַתְיָין וְקַיָּימִין אַקּוּרְבְּנַיְיהוּ, דְּתַנְיָא אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אִי הָכִי זָבִין וְזָבוֹת נַמִּי, אֵין הָכִי נַמִּי וְתַנָּא חֲדָא מִינַיְיהוּ נָקַט. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶירְתָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא אָמַר קְרָא ׳אוֹתָהּ׳ לְבַדָּהּ. וְתַנָּא קַמָּא, הָכְתִיב ׳אוֹתָהּ׳, תַּנָּא קַמָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּדָרִישׁ טַעַם דִּקְרָא, וּמַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם אוֹתָהּ לְבַדָּהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶירְתָּהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ רוֹתֶתֶת. וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין, וְהָא אֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, דִּתְנַן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאַחַת וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֲגָלוֹת כְּאַחַת לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת. אָמַר אַבַּיֵּי וְאִיתֵימָא רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בְּכֹהֵן אֶחָד, כָּאן בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים: וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ: תָּנוּ רַבָּנָן ׳וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה׳, אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ, גּוּפָהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הָאִשָּׁה׳, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ׳, מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ וְכוּ׳: לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ לְהִרְהוּרָא וְרַבָּנָן לֹא חָיְישֵׁי, וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ, דְּתַנְיָא הָאִישׁ מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מִלְּאַחֲרֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה. אָמַר רַבָּה, הָכָא טַעֲמָא מַאי, שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין זַכָּאִית וְיִתְגָּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה. הָתָם הָא מִסְתַּלְּקָא, וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִיגָּרוּיֵי בְּאַחֲרַנְיָיתָא, הָאָמַר רָבָא, גְּמִירֵי דְּאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת. אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה קַשְׁיָא, דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא. אֶלָּא אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, כִּדְשַׁנִּין.

דרבנן

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ח עמוד ב

תוספות

ואחר כך מביא חבל המצרי. בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצרית באין משירי הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנחנק בו וסייף שנהרג בו דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מג.) דבאין משל צבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי הכא:

תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא מאי פשיט מהכא טפי מהא דקתני היא חגרה לו בצלצול דמשמע דחבל מצרי בעינן ממש ועל כרחך לכתחילה למצוה בעינן אבל לאו דוקא לעכב דהיכא כתיב חבל המצרי או שום קשירה בתורה ולמה היה לו לעכב מיהו המדקדק בפירוש רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיטת בגדים הואיל וצריך לקשור צלצול לקשור חבל כדי ליפרע ממנה מיהו היכא דליכא חבל המצרי ואיכא צלצול לא מהדרנא יותר מדאי בתר חבל:

מיום שחרב בהמ"ק וכו'. וה"ה דבזמן הבית נהגו דין ד' מיתות מי שנתחייב בהן בלא עדים והתראה שלא [היו יכורין] לדונו בסנהדרין כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (דף לז:) מעשה ברבי שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי וכו' עד שהשיכו נחש ומקשינן והאי בר נחש הוא והתני רבי חייא וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלתא דפסיקא נקט דבטלו ארבע מיתות לגמרי: **מי** שנתחייב סקילה. מקשי' מפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פג:) דרבי אלעזר ברבי שמעון הוה תפיס גנבי יומא חד פגע בההוא כובס אמר להו תפסוהו ותפסוהו (זקפוהו) וזקפוהו וקא בכי אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביוה"כ וזה שנתלה נחנק ואמאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא אבל לפרש"י לא קשיא מידי דפירש התם משום הכי נתלה משום דכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו דוקא נקט נופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה יהרג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהויא לה בעולה דמיתתו הויא בחנק אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מכות י:) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והורגו והא לאו בר סקילה הוא ותירץ אע"ג דלאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דזורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו בסייף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין אחר:

מנימין

רש"י

הָכָא טַעְמָא מַאי. אָמְרֵי רַבָּנָן שֶׁמִּצְוָה לְבַיְּשָׁהּ וַאֲפִלּוּ הִיא טְהוֹרָה, מִשּׁוּם וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עַצְמָן לִידֵי חֲשָׁד וְתִהְיֶינָה צְנוּעוֹת: **הָתָם.** שֶׁהִיא נִסְקֶלֶת אֵין לְךָ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה לַאֲחֵרוֹת: **תַּרְתֵּי.** מִיתָה וּבוּשָׁה: **מַר סָבַר בִּזְיוֹנָא עָדִיף לֵיהּ.** חָשׁוּב עַל הָאָדָם וְשָׁנוּי לוֹ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ, הִלְכָּךְ מִיתָה יָפָה הִיא לוֹ לִסָּקֵל לָבוּשׁ וְאע"פ שֶׁצַּעֲרוֹ נִמְשָׁךְ שֶׁאֵינוֹ מְמַהֵר לָמוּת, וְלֹא לִסָּקֵל עָרוֹם וְיִתְבַּזֶּה, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר צַעֲרָא דְּגוּפָא עָדִיף לֵיהּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה יָפָה לוֹ לִסָּקֵל עָרוֹם וְאע"פ שֶׁמִּתְבַּזֶּה, וְלֹא יִסָּקֵל בִּלְבוּשׁוֹ וְיִמָּשֵׁךְ צַעֲרוֹ: **בְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזָּיוֹן טְפֵי.** שֶׁהִיא עֲרֻמָּה עַד לִבָּהּ וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ וְיִתֵּן עָלֶיהָ תַּכְשִׁיטֵי זָהָב גְּנַאי הוּא לָהּ, שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְלוֹצֵץ בְּאָדָם עָרוֹם וּמִנְעָלוֹ בְּרַגְלָיו וְאָמְרֵי שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיֵים מְסָאנֵי. שְׁלִיחַ – מֻפְשָׁט, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן וּפָשַׁט וְיַשְׁלַח. עַרְטִיל – עָרוֹם: **מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן, בַּמִּדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ: **הִיא חָגְרָה לוֹ.** חָגְרָה אֶת עַצְמָהּ בְּצִלְצוּל נָאֶה לְהִתְנָאוֹת בְּפָנָיו. צִלְצוּל בנדי"ל בְּלַע"ז: **תְּנִיתוּהָ.** דְּעִקַּר הֲבָאָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ: **תַּרְגְּמָהּ.** לְרֵישָׁא דְּקָתָנֵי כָּל הָרוֹצֶה אַנָּשִׁים: **תַּרְגְּמָהּ.** פָּרֵשׁ אוֹתָהּ: מַתְנִי' יָרֵךְ הִתְחִיל בָּעֲבֵרָה תְּחִלָּה. בְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁ הַיָּרֵךְ נֶהֱנֶה תְּחִלָּה בְּקֵרוּב בָּשָׂר, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה יָרֵךְ תְּחִלָּה לְקַלֵּל אוֹתָהּ, דִּכְתִיב בְּתֵת ה' אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה (בַּמִּדְבָּר ה): **גמ' וְאע"ג דְּמִדָּה.** עַצְמָהּ בְּטֵלָה, שֶׁפָּסְקוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין: **בְּמִדָּה לֹא בָּטִיל.** שֶׁמּוֹדְדִין לָהֶם לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה בַּמִּדָּה שֶׁמִּתְחַיְּיבִים בָּהּ, וּמֵתִים בְּדוּגְמַת אוֹתָהּ מִיתָה: **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף.** הַגְּמָרָא קָאָמַר דְּאָמַר רַב יוֹסֵף נַמֵּי בְּעָלְמָא וְכֵן תָּנֵי כו': **דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת.** דִּין שָׁמַיִם שֶׁהִיא דּוּגְמָתוֹ: **נוֹפֵל מִן הַגַּג.** דּוּמְיָא דִּסְקִילָה, דִּתְנַן (סַנְהֶדְרִין דַּף מה.) בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת אֶחָד מִן הָעֵדִים בָּא וְדָחֲפוֹ כו': **חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ.** אֲרִי דּוֹרְסוֹ בְּצִפָּרְנָיו וּמַפִּילוֹ לָאָרֶץ, וְגַם זֶה דּוֹמֶה לְנִסְקָל: **נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ.** וְהָאֶרֶס שׁוֹרְפוֹ: **נִמְסָר לַמַּלְכוּת.** וּמִיתַת מַלְכוּת מַתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסַיִף, וְהֶרֶג נַמֵּי סַיִף הוּא כִּדְאַמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף נב:): **סְרוֹנְכִי.** בומנל"ט, וְהוּא חֳלִי בִּגְרוֹנוֹ: **בְּסַאסְאָה.** בְּתוֹךְ אוֹתָהּ סְאָה עַצְמָהּ כְּשֶׁאַתָּה מְשַׁלְּחָהּ לָאֲבַדּוֹן תְּרִיבֶנָּה: **וְאֵין לִי אֶלָּא סְאָה.** עֲבֵרָה גְּדוֹלָה: **תַּרְקַב.** חֲצִי סְאָה, תְּרֵי וְקָב, דְּהַיְינוּ ג' קַבִּין: **תֹּמֶן וְעוּכְלָא.** מִשְׁקָלוֹת קְטַנִּים הֵן וְשִׁעוּרָן בְּבָבָא בַּתְרָא בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (דַּף נ.): **וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה וְכו'.** וְאע"פ שֶׁלֹּא נִפְרְעוּ מִמֶּנּוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה לֹא וִתְּרוּ לוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא מִצְטָרְפִין לוֹ אוֹתָן לְחֶשְׁבּוֹן: לֵרָאוֹת לוֹ : **פָּרְסָה לוֹ.** כְּנֶגְדּוֹ: **כִּפָּה.** צָעִיף:

פניה

דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא, הָכָא טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם 'וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים', הָתָם אֵין לְךָ יִיסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה, וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיד בָּהּ תַּרְתֵּי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ, אָמַר קְרָא 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ' בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאֵי הִיא, לֹא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְלְגֵי, מַר סָבַר בִּזְיוֹנֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ, וּמַר סָבַר, צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבִּזְיוֹנֵיהּ: הָיְתָה מְכוּסָּה לְבָנִים וְכו': תָּנָא אִם הָיוּ שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ, מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּגָדִים מְכוֹעָרִים: הָיוּ עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכו': פְּשִׁיטָא, הַשְׁתָּא נַוּוּלֵי מְנַוֵּיל לָהּ, הָנֵי מִיבַּעְיָא. מַהוּ דְּתֵימָא, בְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזָּיוֹן טְפֵי, כִּדְאָמְרִי אִינְשֵׁי, שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיֵים מְסָאנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן: וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל וְכו': בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא, חֶבֶל הַמִּצְרִי מַהוּ שֶׁיְּעַכֵּב בְּסוֹטָה, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ הוּא וּבְצִלְצוּל קָטָן נַמִּי סַגִּי, אוֹ דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִלְצוּל לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, מְעַכֵּב. אָמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ: וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יִרְאֶה וְכו': הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמְרַתְּ כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, אַלְמָא לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, וַהֲדַר תָּנֵי כָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, נָשִׁים אֵין, אֲנָשִׁים לֹא. אָמַר אַבַּיֵּי, תַּרְגְּמָהּ אַנָּשִׁים. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת לִרְאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה': **מִשְׁנָה** בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, הִיא קִשְּׁטָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה, הַמָּקוֹם נִוְּולָהּ. הִיא גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה, הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ. בַּיָּרֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָּה, וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה הַיָּרֵךְ תְּחִילָּה וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלַט: **גְּמָרָא** אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל גַּב דְּמִדָּה בְּטֵילָה, בְּמִדָּה לֹא בָּטִיל. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרֵי, אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. וְהָא בָּטְלוּ, אֶלָּא דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב סְקִילָה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב שְׂרֵיפָה, אוֹ נוֹפֵל בִּדְלֵיקָה אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב הֲרִיגָה, אוֹ נִמְסַר לַמַּלְכוּת אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב חֲנִיקָה, אוֹ טוֹבֵעַ בְּנָהָר אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה', אֵין לִי אֶלָּא סְאָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת תַּרְקַב וְחֵצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תּוֹמֶן וְעוּכְלָא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ'. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן'. וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדְדָה בָּהּ מָדְדוּ לָהּ, הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לֵירָאוֹת לוֹ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקָּנוֹר וּמַרְאֶה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ סוּדָּרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה מֵעַל רֹאשָׁהּ וּמְנִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְּׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

פניה

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא חששו רבנן להרהור, אלא שהָכָא – לגבי סוטה **טַעֲמָא מַאי** – הטעם שמגלים את גופה, הוא **מִשּׁוּם** שנאמר 'וְנִוְסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים' – ולכך מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך **הָתָם** – לגבי יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו כמותה, שהרי **אֵין לְךָ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה** – שרואות אותה כשהיא נסקלת. **וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיר בָּהּ תַּרְתֵּי** – ואם תאמר שיראו גם שהיא נהרגת וגם שמביישים אותה, **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ**, אין עושים כן, משום שאָמַר קְרָא 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', ונלמד מכאן שבְּרוֹר לוֹ – יש לברור ליוצא להיהרג מִיתָה יָפָה – שלא יתבייש כשממיתים אותו.

שואלת הגמרא, **לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאִי הִיא** – האם נאמר שהדין שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלויה במחלוקת רבי יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה. דוחה הגמרא, **לֹא** – דברי רב נחמן לא תלויים במחלוקת רבי יהודה ורבנן, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן** – שיש לברור ליוצא להיהרג מיתה יפה, **וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי** – אלא שנחלקו מה היא המיתה היותר יפה לה, **מַר סָבַר** – רבנן סוברים, **בְּזִיּוּנֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ** – יותר חשוב לאשה שלא תתבזה משלא תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את המיתה ויגרום לה להצטער יותר, מאשר להתבזות ולהסקל כשהיא ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. **וּמַר** – רבי יהודה **סָבַר, צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבְּזִיּוּנֵיהּ** – יותר חשוב לאשה שלא תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבזות ולהיסקל ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה.

שנינו במשנה, **הָיְתָה מְכוּסָּה לְבָנִים** מתכסה בשחורים **וְכוּ'**. **תָּנָא** – למדנו בברייתא **שֶׁאִם הָיוּ** גם בגדים **שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ, מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּבְגָדִים מְכוּעָרִים**, בשביל שתתנוול ותתבזה.

שנינו במשנה, **הָיוּ עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכוּ'** מעבירין ממנה כדי לנוולה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה **פְּשִׁיטָא** שמסירים ממנה את התכשיטים, **הַשְׁתָּא נַוּוּלֵי מְנַוְּוִיל לָהּ** – שהרי עושים מעשים לנוולה, **הָנֵי מִיבַּעְיָא** – וכי צריך לומר שמסירים ממנה את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היינו סבורים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים משום **שִׁבְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזְיוֹן טְפֵי** – שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושערה מגולה ומפוזר, יש בכך יותר בזיון, **וּכְדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי שְׁלֵיחַ עֲרֵטִיל וְסָיֵים מְסָאנֵי** – וכמו שדרך האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולובש רק נעליים, כך אשה זו כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. **קָא מַשְׁמַע לָן** – חידשה לנו המשנה שמכל מקום יותר בזיון לה להיות בלי תכשיטי זהב.

שנינו במשנה, **וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא** חֶבֶל מצרי וקושרו למעלה מדדיה **וְכוּ'**. **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מַרְ הוּנָא** – שאל רב אבא את רב הונא, **חֶבֶל הַמֻּצְרִי מַהוּ שֶׁיְּעַכֵּב בְּסוֹטָה** – האם הקשירה חבל מצרי זה מעכב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא **מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעֶלֶיהָ הוּא** – בשביל שלא ימשכו הבגדים כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכהן עד כנגד לבה, ולפי זה **וּבְצִלְצוּל קָטָן נַמִּי סַגִּי** – בחבל קטן גם מספיק. **אוֹ דִּילְמָא** שהטעם לקשירה הוא **מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר** להלן, שבמדה שאדם מודד מודדים לו, ולכן כיון שהִיא **חָגְרָה לוֹ בִּצְלִצוּל** – הסוטה חגרה בגד נאה להתנאות בפני מי שנסתרה עמו, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמֻּצְרִי** – שהוא גס ועבה **וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדְּדֶיהָ** כדי שתתבזה, ולפי טעם זה חבל מצרי **מְעַכֵּב**, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק, **אָמַר לֵיהּ** – רב הונא לרב אבא, **תְּנִיתוּהָ** – למדנו במשנתנו, **וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמֻּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדְּדֶיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעֶלֶיהָ**, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו הבגדים, ואם כן כל חבל כשר ולא דווקא חבל מצרי.

שנינו במשנה, **וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יִרְאֶה וְכוּ'** וכל הנשים מותרות לראותה. מקשה הגמרא, **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – דברי המשנה סותרים, **אָמַרְתְּ** – בתחילה אמרה המשנה שכָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, **אַלְמָא** – משמע שלֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי – אין הבדל בין אנשים לנשים, אלא לכולם מותר לראות את הסוטה בשעה שמנוולים אותה. ואילו **וַהֲדַר תָּנֵי** – בהמשך המשנה למדנו שכָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, ומשמע נָשִׁים אִין – דווקא לנשים מותר לראות את הסוטה, אבל **אֲנָשִׁים לֹא**. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי תַּרְגֵּמָהּ** – נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל הרוצה לראות יראה, היינו **אֲנָשִׁים** – נאמר רק על נשים. דוחה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי **וְהָא** 'כָּל' הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה קָתָנֵי – הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה רואה, ומשמע שגם אנשים. **אֶלָּא** מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, אכן תחילת דברי המשנה שכָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, נאמרה על כולם **לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי**, ומוסיפה המשנה, **וְנָשִׁים חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ** – הנשים שנמצאות בעזרה יש עליהם חיוב לראות את הסוטה בניוולה, לקיים את מה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוְסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָה' – עלי ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל. לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומבזים את הסוטה, באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד מדה.

משנה. בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ – כשמענישים את האדם משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהִיא **קִשְּׁטָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה** – בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבועל, כנגד זה, **הַמָּקוֹם נִוְּלָהּ** – התורה ציוותה לנול אותה. וכן כיון שהִיא **גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה** – שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבועל יראה אותה ויעבור איתה עבירה, כנגד זה, **הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ** – התורה ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער ניקנור. **בַּיָּרֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָּה, וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן** – דרך התשמיש הוא שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבועל, ואחר כך הבטן, **לְפִיכָךְ** מקללה הכהן שתִּלְקֶה הַיָּרֵךְ תְּחִילָּה **וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן** שנאמר "בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה", **וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלֵט** – ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב לאחר הירך והבטן.

גמרא. אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל גַּב דְּמִדָּה בְּטֵילָה – שפסקו להעניש בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום **בְּמִדָּה לֹא בָּטֵיל** – עונש כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמיים לעוברי עבירה שימותו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרֵי** ולא דנים עוד דיני נפשות, מכל מקום **אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ**. שואלת הגמרא, **וְהָא בָּטְלוּ** – הרי אין דנים כבר דיני נפשות. משיבה הגמרא, **אֶלָּא דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ** – דין שמים להעניש את החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נענש במיתה דומה להם, כגון, **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה** – מי שעשה עבירה שהעונש עליה היא סקילה, **אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ** ומפילתו לארץ. **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵיפָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדֵלֶיקָה** ונשרף, **אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ** והארס שורף אותו מבפנים ומת. **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֲרִיגָה** – סייף, **אוֹ נִמְסַר לַמַּלְכוּת אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו**, ודרכם להרוג בחרב. **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֲנִיקָה, אוֹ טוֹבֵעַ בְּנָהָר** ונחנק בתוך המים, **אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי** – על ידי חולי בגרון, ונחנק בחוליו.

המשך בעמוד לח

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ, לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת – שבזמן ששותה את המים פניה מוריקות ועיניה בולטות. **הִיא קָלְעָה לוֹ אֶת שְׂעָרָהּ** – שקלעה את שערה בעבור הבועל בשביל להתנאות בפניו, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר** – פורע **אֶת שְׂעָרָהּ. הִיא הֶרְאֲתָה לוֹ בָּאֶצְבַּע** – לרמוז לו שיבוא אליה, **לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִילְצוּל** – חגורה נאה, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הִיא פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יְרֵיכָהּ** למעשה העבירה, **לְפִיכָךְ יְרֵיכָהּ נוֹפֶלֶת. הִיא קִיבְּלַתּוּ עַל כְּרֵיסָהּ** במעשה העבירה, **לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה** – מתנפחת, כמו שכתוב "וצבתה בטנה ונפלה ירכה". **הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם** בשביל לפתותו לעבירה, **לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה** – שעורים. **הִיא הִשְׁקַתְהוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה** אותה **מַיִם הַמָּרִים בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ** – בכלי חרס. **הִיא עָשְׂתָה** את מעשה העבירה **בַּסֵּתֶר**, כנגד זה ה׳ שהוא **'יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן' שָׂם בָּהּ פָּנִים** – מתפנה כדי להיפרע ממנה, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר "וְעֵין נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְגוֹ'** וסתר פנים ישים" – שהנואף מצפה לחשכת הלילה לעבור את העבירה בסתר, וה׳ שהוא יושב בסתר ישים פניו להיפרע ממנו. **דָּבָר אַחֵר** – פירוש אחר איך מתקיים המדה כנגד מדה על כך שעשתה הסוטה את מעשה העבירה בסתר, **הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר**, כנגד זה **הַמָּקוֹם פִּירְסְמָהּ בְּגָלוּי** – שנתן בלב בעלה לקנאות לה ובכך מתפרסמים מעשיה, וכמו **שֶׁנֶּאֱמַר "תִּכַּסֶּה שִׂנְאָה בְּמַשָּׁאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגוֹ')"** – המכסה ומסתיר את מעשיו השנואים לה׳ על ידי שעושה אותם בחשך ומסתור, סופו שמגלה ה׳ את מעשיו הרעים לרבים.

הברייתא למדה מפסוקים שבמדה שאדם מודד מודדים לו. שואלת הגמרא, **וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מֵ'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן'** – שכבר למדנו מפסוק זה שמצטרפים החטאים לחשבון בשביל להיפרע, אם כן הפסוק **'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' לָמָּה לִּי** – בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך ללמד על עברות קטנות. משיבה הגמרא, **לִכְמִדָּה** – מפסוק זה לומדים שגם על חטאים קטנים נענשים במדה כנגד מדה, שהעונש יהיה כעין החטא. ממשיכה הגמרא להקשות, **וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ'** שמענישים במדה כנגד מדה, אם כן **'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה' לָמָּה לִּי** – בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך למדה כנגד מדה כפי שדרשה ממנו הברייתא בתחילה. משיבה הגמרא, פסוק זה הוצרך לדרוש **לְכִדְרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָא, דְּאָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָא אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה** – אינו מעניש אומה **עַד שְׁעַת שִׁילּוּחָהּ** – עד שמגיעה השעה שמאבדה לגמרי מהעולם, **שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ** תריבנה **וְגוֹ'** – שמעניש אותם ה׳ על כל העברות בשעה שמשלח אותם לאבדון.

מקשה הגמרא, **אֵינִי** – איך ניתן לומר כך, שרק בזמן שה׳ מאבדם מהעולם הוא מעניש אותם, **וְהָאָמַר רָבָא שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם** – בחלומו של שר המשקים, **לָמָּה** – על מה רומזים. כוס יסורים **אַחַת, שֶׁשָּׁתַת** – ששתתה מצרים **בִּימֵי מֹשֶׁה** – עשרת המכות וקריעת ים סוף בזמן שיצאו ישראל ממצרים. **וְאַחַת, שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה** – שהכה נבוכדנאצר מלך בבל את מצרים. **וְאַחַת, שֶׁעֲתִידָהּ לִשְׁתּוֹת עִם חַבְרוֹתֶיהָ** – בימות המשיח. ונמצא, שהענישם הקדוש ברוך הוא אף שלא נאבדו מן העולם, וקשה על רבי חנינא בר פפא. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לתרץ, **שֶׁהָנָךְ אָזְדוּ** – האומה המצרית שהייתה בזמן משה נכחדה לגמרי, **וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ** – והמכות השניות שניתנו, הם על אומות אחרות שהתיישבו אחר כך במצרים. דוחה הגמרא, **וְהָתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנְיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר** – היה לי חבר ומנימין שמו שהיה גר מצרי, והוא **מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא**, וכך **אָמַר מִנְיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי** על עצמו, **אֲנִי מִצְרִי רִאשׁוֹן** – מצרי שהתגייר, **וְנָשָׂאתִי מִצְרִית רִאשׁוֹנָה** – גיורת מצרית, **אַשִּׂיא לִבְנִי מִצְרִית שְׁנִיָּה** – מצרית בת גרים, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנִי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל** – כדי שבני יהיה דור שלישי ומותר להינשא לכשרה. ומכך שמנימין היה מצרי האסור לבא בקהל, מוכח שהאומה המצרית עדיין קיימת בעולם, ולא נכחדה לגמרי כשהכה אותם ה׳. **אֶלָּא** מסיקה הגמרא מכח הקושיא, **אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אם נאמרו הדברים, כך נאמרו, **אָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הַמֶּלֶךְ** של האומה, **עַד שְׁעַת שִׁילּוּחוֹ** – שנפסקת מלכותו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגוֹ'** ונדרש על מלך.

אֲמֵימַר מַתְנֵי לְהָא דְּרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָא אַהָא – אמימר למד את דברי רבי חנינא בר פפא כפי שהבינה הגמרא בתחילה, ומהפסוק שלהלן, **מַאי דִּכְתִיב** – מה כוונת הכתוב **"כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם"**, ודרש רבי חנינא בר פפא כך, **'אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי' לֹא הִכֵּיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ** – שלא הכיתי אומה מאומות העולם וחזרתי שוב להכותה, אלא בשעה שאני מכה אותם אני מאבדם. ואילו **'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם'** – את עם ישראל אני מכה ולא משמיד, **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'חִצַּי אֲכַלֶּה בָם'** – בישראל, **שְׁחִצַּי כָּלִין** – מכותי כלות, אבל **וְהֵן אֵינָן כָּלִין**.

אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם – להענישו על חטאיו, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ** – שירבו עוונותיו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'בִּמְלֹאוֹת סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ וְגוֹ'** – כאשר התמלאו רצונותיו ותאותיו, 'יצר לו' – יבואו עליו הצרות והעונשים.

דָּרַשׁ רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָא, מַאי דִּכְתִיב "רַנְנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה", אַל תִּקְרֵי נָאוָה תְּהִלָּה, אֶלָּא נְוֵה תְּהִלָּה – ומתפרש הפסוק כך, רננו צדיקים במה שעשה להם ה׳, שרק ישרים יהללוהו בנוה בתים שהם בנו. ומי הם הצדיקים, **זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דָּוִד דִּכְתִיב 'טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ'** – שבנה שערי ירושלים, **מֹשֶׁה, דְּאָמַר מַר, מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָשָׁיו קְרָסָיו וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו** – ולא יכלו האויבים לקחת את המשכן שבנה משה ולהתהלל בו. שואלת הגמרא, **הֵיכָא** – היכן נגנז אוהל מועד. ומשיבה, **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, תַּחַת מְחִילּוֹת שֶׁל הֵיכָל** בית המקדש.

תָּנוּ רַבָּנָן, סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ – שנבעלה למי שאסור עליה באיסור אשת איש, סופה, **שמַה שֶּׁבִּיקְשָׁה לֹא נִיתַּן לָהּ** – שאסורה על הבועל לעולם. **וּמַה שֶּׁבְּיָדָהּ נְטָלוּהוּ מִמֶּנָּה** – ואף נאסרה לבעלה שהייתה מותרת לו. ללמדך **שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ.**

יושב תהילות ישראל", הקדוש־ברוך־הוא "יושב" על תהילותיהם של בני־ישראל שמשבחים אותו יתברך עבור הבריאות והפרנסה שהוא יתברך נותן להם.

ממאמר א פרשת קדושים, ה'תשכ"ה

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ט עמוד א

רש״י

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הָכֵי תָּנֵי לְקַמָּן, אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת: **הֶרְאֲתָה לוֹ בְּאֶצְבְּעוֹתֶיהָ.** רָמְזָה לוֹ לָבֹא אֶצְלָהּ: **מַאֲכַל בְּהֵמָה.** שְׂעוֹרִים: **בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ.** פְּחוּתָה וּמְגֻנָּה שֶׁבַּכּוֹסוֹת: **שָׂם בָּהּ פָּנִים.** פְּנַאי לִפָּרַע מִמֶּנָּה, וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי (וַיִּקְרָא כ) וְנָתַתִּי (אֶת) פָּנַי (שָׁם יז) כֻּלָּן לְשׁוֹן פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסְקַנִי בָּהֶן: **תִּכַּסֶּה שִׂנְאָה בְּמַשָּׁאוֹן.** (שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַשָּׁאוֹן) הַמְכַסֶּה דָּבָר הַשָּׂנוּי לַמָּקוֹם, בְּמַשָּׁאוֹן בְּחֹשֶׁךְ כְּמוֹ שׁוֹאָה (אִיּוֹב ל), שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשָׂיו בַּחֹשֶׁךְ: **כִּי כָל סְאוֹן.** שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאַף עֲבֵרוֹת קְטַנּוֹת נִפְרָעוֹת הֵימֶנּוּ: **לָמָּה לִי.** מֵאַחַת לְאַחַת נַפְקָא: **לִכְמִדָּה.** [לָמַדְנוּ] שֶׁבַּמִּדָּה שֶׁמּוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ, הַפֵּרָעוֹן מֵעֵין הַחֵטְא: **שִׁלּוּחָהּ.** אִבּוּדָהּ מִן הָעוֹלָם: **ג׳ כּוֹסוֹת.** בַּחֲלוֹמוֹ שֶׁל שַׂר הַמַּשְׁקִים: **בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה.** לְבֹא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם: **עִם חַבְרוֹתֶיהָ.** לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אַלְמָא לֹא נִטְרְדָה בְּמַכָּה רִאשׁוֹנָה: **וְכִי תֵּימָא הָנַךְ אָזְדוּ.** הָרִאשׁוֹנִים כָּלוּ כֻּלָּן וְאֵלּוּ מֵאֻמּוֹת אֲחֵרוֹת הָיוּ שֶׁנִּתְיַשְּׁבוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: **מִצְרִי רִאשׁוֹן.** הוּא עַצְמוֹ נִתְגַּיֵּיר: **אַשִּׂיא לִבְנִי מִצְרִית שְׁנִיָּה.** בַּת מִצְרִית גִּיּוֹרֶת וְגֵר מִצְרִי שֶׁתְּהֵא הִיא שְׁנִיָּה לְגֵירוּת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנִי שְׁלִישִׁי וְרָאוּי לִשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (דְּבָרִים כג) בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה׳, שֶׁאִם הָיִיתִי מַשִּׂיא לִבְנִי מִצְרִית רִאשׁוֹנָה הָיָה בֶּן בְּנִי שֵׁנִי מִצַּד הָאֵם, דְּאָמַר בִּיבָמוֹת (דַּף עח.) וּבְקִדּוּשִׁין (דַּף סז.) [בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ] לָהֶם הֲלֵךְ אַחַר פְּסוּלָן, אַלְמָא עֲדַיִין מִצְרִים הֵם, דְּאִלּוּ שְׁאָר אֻמּוֹת מֻתָּרִין לָבֹא בַּקָּהָל מִיָּד. מִנְיָמִין לֵית לֵיהּ הָא דְּאָמַר בִּבְרָכוֹת (דַּף כח.) שֶׁהָעַמּוֹנִים וְהַמִּצְרִים מֻתָּרִין לָבֹא בַּקָּהָל שֶׁכְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, וְהָכֵי נַמֵּי קָתָנֵי בָּתַר דְּהַךְ מִלְּתָא בְּתוֹסֶפְתָּא דְּקִדּוּשִׁין, אָמַר לוֹ ר״ע מִנְיָמִין טָעִיתָ שֶׁכְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל כּו׳: **אַהָא.** מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: **חִצֵּי כָלִים.** מַכּוֹתַי כָּלוֹת: **בִּמְלֹאוֹת סִפְקוֹ.** כָּל רְצוֹנוֹ: **יֵצֶר לוֹ.** תְּבוֹאֶנּוּ צָרָה: **אֶלָּא נְוֵה תְהִלָּה.** עַל עִסְקֵי נָוֶה בָּתִּים שֶׁבָּנוּ יְהַלְּלוּהוּ: **שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם.** לִהְיוֹת נֶהֱנִים מֵהֶם: **דָּוִד דִּכְתִיב טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ.** לְעֵיל מִנֵּיהּ כְּתִיב חָשַׁב ה׳ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת צִיּוֹן, וַעֲלַהּ כְּתִיב טָבְעוּ בָּאָרֶץ, וּמְצוּדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד וּבֵיתוֹ כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב ה), וּכְשֶׁבָּאוּ צָרִים בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ טָבְעוּ הַשְּׁעָרִים, דְּלָתוֹת הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ שֶׁל נְחוֹשֶׁת אוֹ שֶׁל [כֶּסֶף וְ]זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂאוּם אוֹיְבִים, וְעֵצִים לֹא נָשְׂאוּ אִתָּם: **מַה שֶּׁבִּקְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ.** שֶׁאֲסוּרָה לַבּוֹעֵל: **וּמַה שֶּׁבְּיָדָהּ נָטְלוּ הֵמֶנָּה.** אִם שׁוֹתָה מַיִם מֵתָה, וְאִם הוֹדְתָה נֶאֶסְרָה לְבַעֲלָהּ וְהִפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ:

נחש

תוספות

מנימין גר המצרי וכו׳. מקשים מפרק תפלת השחר (ברכות דף כח.) דאמר בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המקדש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר״ג אסור אתה א״ל ר׳ יהושע מותר אתה א״ל ר״ג והלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר״י וכי עמון ומואב במקומם הן יושבין והלא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל העולם כולו א״כ אפילו מנימין היה מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אההיא דתפלת השחר דאמר פ״ק דמגילה (דף יב:) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו כחמרא אדורדיא שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו׳ מיהו הכא בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרש״י דמנימין היה טועה וסבור שלא נתבלבלו כדקתני סיפא בתוספתא דפ׳ בתרא דקדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב ובלבל את האומות לא מצרים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא את אלו והכא הכי פירושא עד כאן ל״פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אבל כולי עלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה תיקשה ופר״ת דסנחריב אע״פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב (מלכים ב כד) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל [מצרים] והכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מצרים עוד לא זקפה ראש אבל עמון (ומואב) בלבל דכל הנהו לא אשכחן בהדיא שלא בלבלן כדכתיב (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות וגו׳ ובמצרים אשכחן בהדיא שלא בלבלן אלא שטפן כדאמרי׳ בסדר עולם כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו׳ וגמרא שלנו לא חש להזכיר לפי שלא היה כיבוש גמור אלא כשטיפת שבנא וסיעתו וגם מואב שטף כדאמרינן בסדר עולם שלש שנים ונקלה כבוד מואב (ישעיה טז) שסנחריב שטפן אבל כיבוש ובלבול לא הוה ובמואב אשכחן בהדיא דלא בלבל כדכתיב שאנן מואב מנעוריו וכי אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא בלבל ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתיב אדוכתיה ול״ג עמון דעמון לא יתבי אדוכתייהו [ובברכות (דף כח.) אמרינן] וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין ל״ג ומואב וחורבן נבוכדנצר לא חשיב בלבול דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן בפ׳ בתרא (לקמן מו:) גבי לוז היא לוז שלא בלבלה סנחריב ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם ובכ״מ תולה בלבול בסנחריב וחורבן בנבוכדנצר ולפום רהיטא גרס עמון בהדי מואב וליתא כדפרישית ותו לא מידי ע״כ פירושו וקשה לפירושו מן התוסתפא דקתני לא מצרים במקומם הם יושבין ויש לנו לשבש כמו כן לפירושו הא דקתני לא מלואבים במקומם ואי לא מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא קשיא מידי: **לא** הכיתי לאומה ושניתי. ה״ה דאהא הוה מצי למיפרך הא דרבא והא דמנימין ותימה מאי הוה מצי לתרץ דלא הוי מצי לתרץ למלך של אומה מדקאמר ואתם בני יעקב דמשמע אכל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי:

אלא

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ, לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת. הִיא קָלְעָה לוֹ אֶת שְׂעָרָהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. הִיא הֶרְאֲתָה לוֹ בָּאֶצְבַּע, לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הִיא חָגְרָה לוֹ בצלצול, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הִיא פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יְרֵיכָהּ, לְפִיכָךְ יְרֵיכָהּ נוֹפֶלֶת. הִיא קִיבְּלַתּוּ עַל כְּרֵיסָהּ, לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה. הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. הִיא הִשְׁקַתְהוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקָהּ מַיִם הַמָּרִים בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ. הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר, 'יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן' שָׂם בָּהּ פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעֵין נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר, הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר, הַמָּקוֹם פִּירְסְמָהּ בְּגָלוּי שֶׁנֶּאֱמַר 'תִּכַּסֶּה שִׂנְאָה בְּמַשָּׁאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגוֹ')'. וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מֵ'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן', 'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' לָמָּה לִּי, לִכְמִדָּה. וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ', 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה' לָמָּה לִּי, לְכִדְרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא דְּאָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה עַד שְׁעַת שִׁילּוּחָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ וְגוֹ'. אֵינִי, וְהָאָמַר רָבָא, שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם לָמָּה, אַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה, וְאַחַת שֶׁעֲתִידָהּ לִשְׁתּוֹת עִם חַבְרוֹתֶיהָ. וְכִי תֵּימָא הָנָךְ אָזְדוּ וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, וְהָתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנְיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר מִנְיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי, אֲנִי מִצְרִי רִאשׁוֹן וְנָשָׂאתִי מִצְרִית רִאשׁוֹנָה, אַשִּׂיא לִבְנִי מִצְרִית שְׁנִיָּה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנִי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הַמֶּלֶךְ עַד שְׁעַת שִׁילּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְרִיבֶנָּה וְגוֹ'. אֲמֵימַר מַתְנֵי לְהָא דְּרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא אַהָא, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם', 'אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי' לֹא הִכֵּיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ, 'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם' הַיְינוּ דִּכְתִיב 'חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם' חִצַּי כָּלִין וְהֵן אֵינָן כָּלִין. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בִּמְלֹאוֹת סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ וְגוֹ''. דָּרַשׁ רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב 'רַנְנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה' אַל תִּקְרֵי נָאוָה תְּהִלָּה אֶלָּא נְוֵה תְּהִלָּה, זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דָּוִד דִּכְתִיב 'טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ'. מֹשֶׁה, דְּאָמַר מַר, מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָשָׁיו קְרָסָיו וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו. הֵיכָא, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, תַּחַת מְחִילּוֹת שֶׁל הֵיכָל. תָּנוּ רַבָּנָן, סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁבִּיקְשָׁה לֹא נִיתַּן לָהּ וּמַה שֶּׁבְּיָדָהּ נְטָלוּהוּ מִמֶּנָּה, שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ.

וכן

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ט עמוד ב

תוספות רש"י

נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי. נָתַן עֵינָיו בְּחַוָּה וּבָא עָלֶיהָ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ג) הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי, לְשׁוֹן תַּשְׁמִישׁ וְנִשּׂוּאִין הוּא: **נָטְלוּ הֵימֶנּוּ.** קוֹמָה זְקוּפָה: **יְהֵא מֶלֶךְ.** שֶׁלְּכָךְ עֲשָׂאוֹ עָרוּם מִכֹּל: **אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה.** מִקִּלְלָתוֹ אַתָּה לָמֵד, וְכֵן כָּל אֵלֶּה אַתָּה לָמֵד מִקִּלְלָתָן: **קַיִן.** נָתַן עֵינָיו בִּתְאוֹמָה יְתֵרָה שֶׁנּוֹלְדָה עִם הֶבֶל, שֶׁשְּׁתֵּי תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִמּוֹ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ד) אֶת אָחִיו אֶת הֶבֶל, שְׁנֵי אֶתִים שְׁנֵי רִבּוּיִים: **קֹרַח.** עַל הַכְּהֻנָּה וְנִבְלַע: **בִּלְעָם.** בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל בָּלָק לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְנֶהֱרַג בְּמִדְיָן שֶׁהָלַךְ לִטּוֹל שְׂכַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ: **דּוֹאֵג.** אַבִּיר הָרוֹעִים וְגָדוֹל שֶׁבַּתַּלְמִידִים הָיָה, וְנִתְקַנֵּא בְּדָוִד שֶׁרָאָהוּ נְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וּמַרְאֶה פָּנִים בַּהֲלָכָה כְּדִכְתִיב (שְׁמוּאֵל א׳ ט׳ז) הֵנָּה רָאִיתִי בֶן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחֲמִי וְגוֹ׳, וְאָמַר בָּאַגָּדָה דְּחֵלֶק (דַּף נ׳ג:) דְּכָל הַפָּסוּק הַזֶּה דּוֹאֵג אֲמָרוֹ בְּלָשׁוֹן הָרַע: **וַאֲחִיתוֹפֶל.** נָתַן עֵינָיו בַּמְּלוּכָה כִּדְאָמַר בְּחֵלֶק (דַּף קא׳:) רָאָה אֵשׁ יוֹצֵא מֵאַמָּתוֹ וְכַסָּבוּר שֶׁעָתִיד לִמְלוֹךְ, וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נָטְלוּ הֵימֶנּוּ לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם: **גֵּחֲזִי.** בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל נַעֲמָן וְנִצְטָרַע: **וַאֲדוֹנִיָּה.** בַּאֲבִישַׁג וְנֶהֱרַג: **וְעוּזִיָּה.** בַּכְּהֻנָּה, וְהַצָּרַעַת זָרְחָה עַל מִצְחוֹ (דה"ב כו): **כִּי לָיֵיט כּוֹ׳.** וּקְלָלָה הִיא תְּחִלַּת הַפּוּרְעָנוּת: **מִיהוּ כִּי בָּדְקֵי מַיָּא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי.** שֶׁבַּמַּעַיִים נִכְנְסוּ תְּחִלָּה וּמְקַלְקְלוֹת אוֹתָן וְאח"כ נוֹפְלוֹת לַיָּרֵךְ: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** שֶׁיֹּאמְרוּ לֹא עָשׂוּ כְּסֵדֶר הָאָלָה וְאֵין פּוּרְעָנוּת זוֹ עַל יָדָן: מתני׳ **שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו.** כִּדְיָלִיף לְקַמָּן: **עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו.** כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב׳ טו) וַיַּעֲזוֹב עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים לִשְׁמוֹר הַבַּיִת: **לוֹנְבִיּוֹת.** חֲנִיתוֹת: **לֵב אָבִיו וְלֵב ב"ד.** דִּכְתִיב (שָׁם) אֶלְכָּה נָא וַאֲשַׁלְּמָה אֶת נִדְרִי וְגוֹ׳, וּכְתִיב אֶת אַבְשָׁלוֹם הָלְכוּ מָאתַיִם אִישׁ קְרוּאִים וְהוֹלְכִים לְתֻמָּם, וְאַמְרִינָן בְּסוֹטָה דִּירוּשַׁלְמִי קְרוּאִים מִדָּוִד שֶׁעַל יְדֵי מִצְוַת דָּוִד הָלְכוּ עִמּוֹ, אָמַר לוֹ כְּתוֹב לִי שֶׁיֵּלְכוּ עִמִּי אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁאֶבְחַר וְכָתַב לוֹ, וְהָיָה מַרְאֶה חוֹתָמוֹ שֶׁל דָּוִד לִשְׁנַיִם וְהוֹלְכִים אַחֲרָיו וְכֵן לִשְׁנַיִם אֲחֵרִים עַד שֶׁכִּנֵּס מָאתַיִם וְכֻלָּן רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, הֲרֵי לֵב אָבִיו וְלֵב ב"ד וְלֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב בִּקְרָב אִישׁ לְהִשְׁתַּחֲווֹת וְגוֹ׳, וּכְתִיב מִי יְשִׂימֵנִי שׁוֹפֵט בָּאָרֶץ, וּכְתִיב וַיִּגְנוֹב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל: **וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.** שֶׁהָיָה מֶלֶךְ, הֲרֵי מִדָּה שֶׁמָּדַד שֶׁנִּקְבַּר אָבִיו בִּגְדוֹלִים וּבוֹ בַּמִּדָּה מָדְדוּ לוֹ שֶׁנִּקְבַּר הוּא בִּגְדוֹלִים: **מִי לָנוּ.** לְעִנְיַן כְּבוֹד קְבוּרָה לִקָּבֵר בִּגְדוֹלִים גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, הֲרֵי שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדַד לִקְבּוֹר אֶת יוֹסֵף ע"י גָּדוֹל בָּהּ מָדְדוּ לוֹ, שֶׁאֵין גָּדוֹל בִּכְבוֹדוֹ קָבוּר מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַקָּבָ"ה: גמ׳ **בְּעֵינָיו מָרַד.** ע"י עֵינָיו מָרַד בְּבוֹרְאוֹ: **כִּי מֵה׳ הוּא.** שֶׁחָשַׁק בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה כְּדֵי לְהִתְגָּרוֹת בַּפְּלִשְׁתִּים: **וְהַכְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה.** וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וַתִּיטַב בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁל זוֹ שֶׁבְּתִמְנָת קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה שֶׁל זוֹ שֶׁבְּעַזָּה: **תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הֲוָה.** דְּהַהִיא דְּתִמְנָת לָאו קִלְקוּל הוּא כֻּלֵּי הַאי, שֶׁלְּקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְלֹא בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת: **שֶׁדִּלְדְּלָה.** עָקְרָה, כְּמוֹ אַבְנֵי הַר שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ: **מְנָא יָדְעָה.** הֲלֹא כַּמָּה כְּזָבִים אָמַר לָהּ קֹדֶם לָכֵן וּמְצָאתוֹ שַׁקְרָן: **נִכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת.** מִתְקַבְּלִין וּמְיֻשָּׁבִין וּדְבוּרִים עַל אָפְנֵיהֶם. רָאֲתָה שְׂעָרוֹ גָּדוֹל וְלֹא הָיָה שׁוֹתֶה יַיִן, וְהֵבִינָה שֶׁהַדְּבָרִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁאָמַר לָהּ שֶׁבַּדָּבָר הַזֶּה הָיָה כֹּחוֹ גָּדוֹל אֱמֶת הֵן: **וַתְּאַלְּצֵהוּ.** לְשׁוֹן דֹּחַק וּמְצוּקָה: **בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה.** תַּאֲוַת הָאָדָם מְרֻבָּה: **דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר.** מִשְׁרַת עֲנָבִים, כְּגוֹן נָזִיר שֶׁשָּׁרָה עֲנָבִים בְּמַיִם וְיֵשׁ בָּהֶם טַעַם יַיִן, דְּלֹא נַפְקָא מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן (בַּמִּדְבָּר ו): **מַכְתֵּשׁ.** מְקוֹם קְבִיעוּת הַשֵּׁן: **אִוָּה לְדָבָר טָמֵא.** לִשָּׂא בַּת אֵל נֵכָר: **בְּדָבָר טָמֵא.** לְחִי הַחֲמוֹר, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא הָיָה מֵת בַּצָּמָא: **רוּחַ ה׳.** רוּחַ נְבוּאָה שֶׁשָּׁרְתָה עַל יַעֲקֹב: **מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו.** לְלַוּוֹתוֹ בַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ:

הוחל

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, מַה שֶּׁבִּיקֵּשׁ לֹא נָתְנוּ לוֹ וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נְטָלוּהוּ מִמֶּנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו אָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו עַל גְּחוֹנוֹ יֵלֵךְ. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו עָפָר יֹאכַל. הוּא אָמַר אֶהֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁיו 'אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ'. וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן וְקֹרַח וּבִלְעָם וְדוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל וְגֵחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדוֹנִיָּהוּ וְעוּזִיָּהוּ וְהָמָן שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶּׁבִּיקְּשׁוּ לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבְּיָדָם נְטָלוּהוּ מֵהֶם: בְּיָרֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה וְכוּ': מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'בְּתֵת ה׳ אֶת יְרֵיכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה', וְהָכְתִיב 'וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ'. אָמַר אַבַּיֵּי, כִּי לָיֵיט לָיֵיט תְּחִילָּה יָרֵךְ וַהֲדַר בֶּטֶן לָיֵיט, וּמַיָּא כִּי בָּדְקֵי, כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי, בֶּטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ. בִּקְלָלָה נַמִּי כְּתִיב 'לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ', הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: **מִשְׁנָה.** שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו לְפִיכָךְ נִקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְרוּ אֶת עֵינָיו'. אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, וּלְפִי שֶׁבָּא עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוֹנְבִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְסֹבּוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב'. וּלְפִי שֶׁגָּנַב שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת, לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין וְלֵב יִשְׂרָאֵל (שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל') לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקַח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקְעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם'. וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מִרְיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק', לְפִיכָךְ נִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל ז׳ יָמִים בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם'. יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעַלוּ עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים'. מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה. מֹשֶׁה זָכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקַח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ'. מִי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּיא'. לֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבָד אָמְרוּ אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה׳ יַאַסְפֶךָ': **גְּמָרָא.** תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי' לְפִיכָךְ נִקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו'. אֵינִי, וְהָכְתִיב 'וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה׳ הִיא'. כִּי אָזַל, מִיהָא בָּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אָזַל. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה. תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב 'וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ', לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, דִּכְתִיב 'וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה'. וְהָכְתִיב 'וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה', תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הָיָה. 'וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שׂוֹרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה, תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, אִילְמָלֵא (לֹא) נִקְרָא שְׁמָהּ דְּלִילָה, רְאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה, דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו. דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'. דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּכְתִיב 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ'. דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו, דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב 'וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה׳ סָר מֵעָלָיו'. 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ' מְנָא יָדְעָה, אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, נִיכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת. אַבַּיֵּי אָמַר, יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלֹא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, כֵּיוָן דְּאָמַר 'נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי' אָמְרָה הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר. 'וַיְהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְצֵהוּ' מַאי 'וַתְּאַלְצֵהוּ', אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו. 'וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא' מַאי 'כָּל טָמֵא', וְתוּ עַד הַשְׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאָכְלָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר. 'וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי', אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, הוּא אִיוָּה לְדָבָר טָמֵא, לְפִיכָךְ נִתְלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא. 'וַתָּחֶ ל רוּחַ ה׳ וְגוֹ' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, חָלְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב 'יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ'. 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן' אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּזוּג, כְּתִיב הָכָא 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן', וּכְתִיב הָתָם 'פַּעֲמֹן וְרִימֹן'. 'בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל' אָמַר רַבִּי אַסִּי, צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ וַעֲקָרָן שִׁמְשׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה. 'וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,

הוחל

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי – הנחש הקדמון שנברא בבריאת העולם, **שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ** – בחוה, ובא עליה. **מַה שֶׁבִּיקֵּשׁ לֹא נִתְּנוּ לוֹ** – שאסור בה, **וּמַה שֶׁבִּידוֹ** – שהיה בקומה זקופה, וכדלהלן, **נִטְּלוּהוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁהַנָּחָשׁ יְהֵא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו** – עונשו שאָרוּר **הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו, ׳עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ׳. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו, ׳עָפָר תֹּאכַל׳. הוּא אָמַר אֶחֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה** – הנחש חשב להרוג את האדם על ידי שיאכילו מעץ הדעת, ועל ידי כך יוכל לישא את חוה, **עַכְשָׁיו, ׳אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ׳** – לא רק שלא תהיה אהבה בינו לבין האשה, אלא אף תהיה איבה ביניהם.

וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן – שנתן עיניו בתאומה הנוספת שנולדה עם הבל, **וְקַרַח** – בכהונה של אהרון, וסופו שנבלע באדמה. **וּבִלְעָם** – בכסף של בלק, וסופו שנהרג כשהלך ליטול את הכסף. **וְדוֹאֵג** – שקינא בדוד, **וַאֲחִיתוֹפֶל** – במלוכה, ומתו בקיצור ימים. **וְגֵחֲזִי** – בממון נעמן, ונצטרע. **וְאַבְשָׁלוֹם** – במלוכה, ונהרג. **וַאֲדוֹנִיָּהוּ** – באבישג, ונהרג. **וְעוּזִּיָּהוּ** – בכהונה גדולה, ונצטרע והפסיד גם את המלוכה. **וְהָמָן.** שכל אלו **שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶׁבִּיקֵּשׁוּ לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבִּידָם נִטְּלוּהוּ מֵהֶם.**

שנינו במשנה, **בְּיָדְךָ הִתְחִילָה כַּעֲבִירָה וְכוּ׳** לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן. שואלת הגמרא, **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מניין שלוקה הסוטה תחילה בירך, **אִילֵּימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב** – נלמד ממה שמשביע הכהן את האשה לפני ששותה ואומר, **״בְּתֵת ה׳ אֶת יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה״** – שקודם ירך ואחר בטן, **וְהָכְתִיב** – הרי לאחר ששותה ונמצא שזינתה כתוב **״וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ״** – נמצא שלוקה הבטן תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי כִּי לָיֵיט, לָיֵיט תְּחִילָּה יָרֵךְ וְהַדַּר בֶּטֶן לָיֵיט** – כאשר מקלל הכהן את האשה ומשביעה על מה שיקרה לה אם ימצא שזינתה, מקללה תחילה על הירך ואחר כך על הבטן, ומשום שבירך התחילה בעבירה. **וּמַיָּא כִּי בָּדְקֵן, כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי** – אך כאשר המים בודקים אותה, הם בודקים לפי הסדר שנכנסים לגוף, **בֶּטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – קודם הבטן ואחר כך הירך. ואמרה המשנה שלוקה הירך תחילה, כיון שהקללה היא תחילת הפורענות. שואלת הגמרא, **בְּקִלְלָה נַמִּי** – בפסוק אחר **כְּתִיב ׳לִצְבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ׳** – הרי גם בקללה מצאנו שקודם הבטן לוקה. משיבה הגמרא, **הַהוּא דְּמוֹדַע לֵהּ כֹּהֵן** – בפסוק זה מודיע הכהן לסוטה, **דְּבֶטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – שבפועל, קודם תלקה הבטן ואחר כך הירך, ואין פסוק זה חלק מהקללה. ומבארת הגמרא, שצריך להודיע לה כן, כדי **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים** – שיאמרו שמה שקרה לה אינו קשור לשתיית המים, מפני שלא נגרם לה על פי סדר דבריו.

המשנה מביאה עוד מקומות שהעונש הוא באותה מדה שחטאו, וכן לטובה שמקבלים שכר מדה כנגד מדה.

משנה. שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו – נמשך אחרי מראה עיניו, **לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו״. אַבְשָׁלוֹם נִתְנָאָה בִּשְׂעָרוֹ, לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ** – שהסתבך שערו ונתלה באילן, ואז הרגו אותו. **וּלְפִי שֶׁבָּא אבשלום עַל עֶשֶׂר פִּלַּגְשֵׁי אָבִיו לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוֹנְבִיּוֹת** – חניתות, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּסְּבוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב״** ויכו את אבשלום". **וּלְפִי שֶׁגָּנַב** אבשלום **שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת**, את **לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין** – שבקש מדוד לכתוב לו ששני אנשים שהוא יבחר בהם ילוו אותו להקריב את קרבנו יהיו צריכים לבא עמו, והלך אבשלום והראה זאת לשנים ועוד שנים, עד שאסף מאתים ראשי סנהדרין, ובכך גנב לב אביו ולב בית דין. **וְלֵב יִשְׂרָאֵל** (**שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל״**) – שאמר לבאים להתדיין אצל דוד, שאם היה דן אותם היה מזכה אותם, ובכך גנב את לב העם. **לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים** – שרביטים, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם״.**

וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מצאנו שמקבלים את השכר באותו עניין של המצווה. **מִרְיָם הַמִּתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת**, כשהיה בתוך התיבה ביאור, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק״, לְפִיכָךְ** קיבלה שכר **וּנְתַעְכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל ז׳ יָמִים בַּמִּדְבָּר** בזמן שהיתה מצורעת, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם״. יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו, וְאֵין בְּאַחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** – שיוסף היה מלך והתעסק בקבורת יעקב, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים״**, ובאותה מדה מדדו לו, שהתעסקו בקבורתו גדולים, שהרי **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה**, כדלהלן. וכן מצינו **במֹשֶׁה, שֶׁזָּכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** – התעסק בעצמו בהעלאת עצמות יוסף ממצרים, אף שלא היה גדול ממשה בישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ״**, ובאותה מדה מדדו לו בפטירתו, **שִׁמְּי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם** – הקדוש ברוך הוא בעצמו נתעסק בקבורתו, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא״**. מסיימת המשנה, **שלא עַל מֹשֶׁה בִּלְבָד אָמְרוּ** שהתעסק ה׳ בו, **אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה׳ יַאַסְפֶךָ״** – שאוסף ה׳ את נשמות הצדיקים במותם להביאם לגן עדן.

גמרא. תָּנוּ רַבָּנַן שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְּעֵינָי״, לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו״. מקשה הגמרא, **אֵינִי, וְכִי מִשּׁוּם נשאה לפי שנתן בה עיניו, וְהָכְתִיב ״וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה׳ הִיא״** – שישא אותה, הרי שמשמים רצו שישא את הפלשתית. מתרצת הגמרא, **כִּי אָזַל מִיהָא בָּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אָזַל** – שמשון לא ידע שזה רצון ה׳, אלא הלך אחרי מראה עיניו. **תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ** של שמשון היה **בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב ״וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳״** ויבא אליה. **לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, דִּכְתִיב** כאשר תפסו אותו הפלשתים **״וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה״**. שואלת הגמרא, **וְהָכְתִיב ״וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה״** וגו׳ ולקח לו אשה משם, וכפי שביארה הגמרא לעיל שמשם נלמד שמרד בעיניו. מיישבת הגמרא, **תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הָיָה** – שהקלקול היה בעזה שבא עליה בזנות, אבל מה שבא לתמנת היה דרך נשואים ואינו קלקול.

דורשת הגמרא את הפסוקים במעשה שמשון. **״וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שׂוֹרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה״, תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר אִילְמָלֵא (לֹא) נִקְרָא שְׁמָהּ דְּלִילָה** – גם אם לא היה שמה דלילה, **רָאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה** – ששם זה רומז על מעשיה, שכן **דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ** של שמשון, וכן **דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ**, וכן **דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו. דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּכְתִיב ״וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו״** – על ידי שגילחה את שערו, **דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּכְתִיב ״וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ״** – שסוד כוחו בנזירותו, **דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו, דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינַּיהּ, דִּכְתִיב ״וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה׳ סָר מֵעָלָיו״** – לאחר שנפסקה נזירותו. **״וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ״** שואלת הגמרא, **מְנָא יָדְעָה** שבאותו הפעם אכן גילה לה מנין כוחו. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, נִיכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת** – שראתה שאכן שערו מגודל ואינו שותה יין. תירוץ נוסף, **אַבָּיֵי אָמַר, יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלֹא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, וּכְיָון דְּאָמַר ״נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי״** מבטן אימי אם גולחתי וסר ממני כוחי״, **אָמְרָה הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר** – עכשיו ודאי הוא אומר אמת, ולכן מזכיר שם

המשך בעמוד רא

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כוונת הפסוק, שהוּחַל – בטלה שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ דִּכְתִיב "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", – שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ימשול אחד על ניניו ונכדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים עברו עליה תחילה.

נאמר בפסוק, "ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'", שואלת הגמרא, בַּמֶּה בֵּרְכוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ, שהיתה אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם – כשאר בני אדם, וְזַרְעוֹ היה רב כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים ששבוהו, התפלל לה' שיהיה בעזרו, הגמרא דורשת את תפילתו, "וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" – שאקבל שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו כעונש על לקיחת שוחד, ולכן יותן שכרי בעד זה להינקם מפלשתים.

"וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים – מדוע צד דווקא שועלים. ומישבת, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו – השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא מסובב דרכו עקלקלות ובורח, וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד, בֵּין כְּתֵיפָיו – רוחב כתפיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן בעזה עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, ומצא את דלתות שער העיר נעולות, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְזוּזוֹת – עמודי הפתח, וַיִּסָּעֵם – ויעקרם ממקומם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵיפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן", וּגְמִירֵי - מסורת בידינו מרבותינו, דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה רוחב.

הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – ומצינו לשון זה בפסוק "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי". מְלַמֵּד – העבירה היא, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מאנשי פלישתים הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כדי שיבוא עליהן ועל ידי כן יותש כוחו, וכן כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ ותלד בנים גיבורים כמותו. אָמַר רַב פָּפָא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי - זהו שאומרים הבריות, לפני כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא - לפני הרגיל בשתיית יין מביאים יין, קַמֵּי רָפוֹקָא – לפני אדם עובד אדמה ועודר בגינות שרגיל לאכול ירק, גְּרִידַיָּא דּוּבְלָא – מביאים סל מלא ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם בנות פלשתים, גם בבית האסורים לא חסר לו הדבר.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אדם הַמְזַנֶּה עם נשים, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו – מזנה עם אחרים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי" – אם היה לבי נפתה מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם ארבתי על פתח רעי לחזר אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וּכְתִיב – העונש על כך הוא הנאמר בפסוק הבא, ש"תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" – שתהיה אשתי שפחה בזויה הטוחנת בריחים, וישכבו עמה אחרים. וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, זהו שאומרים הבריות, אִיהוּ בִּי קָארֵי – הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בּוּצִינֵי – ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו ענין.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם - במשפט צדק, שֶׁנֶּאֱמַר בברכת יעקב, "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ'" – משבט דן יעמוד אדם שידון את ישראל כיחידו של עולם, ונאמר על שמשון. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ'" – כלומר ש'שמש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן לֹא יִמָּחֶה – יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, אֶלָּא כוונת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מֵעֵין שְׁמוֹ – תכונתו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שמָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגֵין עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן היה מֵגֵין בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּלְעָם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי" – שפוף וחיגר ברגלו האחת. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח" - שפיפה כפולה, שהיה חיגר בשתי רגליו.

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה בני אדם נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה - שנשתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וְכוּלָּן – כל חמישה אלו, לָקוּ בָּהֶן – באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני אדם, שִׁמְשׁוֹן, היה מעין דוגמה של מעלה בְּכֹחוֹ – בגבורתו. שָׁאוּל, היה מעין דוגמה של מעלה בְּצַוָּארוֹ – שהיה צווארו נאה מאוד. אַבְשָׁלוֹם, היה מעין דוגמה של מעלה בִּשְׂעָרוֹ – שהיה שערו עבה. צִדְקִיָּה, היה מעין דוגמה של מעלה בְּעֵינָיו – שהיטיב לראות בהם יותר מהרגיל. אָסָא, היה מעין דוגמה של מעלה בְּרַגְלָיו – שהיה לו ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו לקו במעלותיהם, שִׁמְשׁוֹן לקה בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב "וַיָּסָר כֹּחוֹ מֵעָלָיו". שָׁאוּל לקה בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ", הרי שנהרג בצוארו. אַבְשָׁלוֹם לקה בִּשְׂעָרוֹ, כְּדִבְעִינָן לְמֵימַר קַמָּן – כפי שתבאר הגמרא להלן. צִדְקִיָּה לקה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". אָסָא לקה בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב "רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מחלתו היתה שֶׁאֲחָזַתּוּ פָּדַגְרָא – סוג חולי הרגלים. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמִי פָּדַגְרָא – מהי ההרגשה בחולי זה, אָמַר לֵיהּ הרגשתו היא כְּמַחַט הדוקרת בְּבָשָׂר הַחַי. שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה, אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ – רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵרַבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ - כך קיבל מרבו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם" – ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו.

דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אָסָא וחלה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא – עבודת המלך, בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי" – הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת הגמרא, מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ שנאמר בהם "נקי יהיה לביתו שנה אחת", לא נפטרו מהכרזת אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים.

הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כְּתִיב "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה", משמע שתמנת היתה בעמק, וּכְתִיב לגבי תמר, "הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה", משמע שהיתה על הר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ - שהתגנה במעשה זה, שנשא שם אשה האסורה לו, מבנות פלשתים, כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה – נאמרה בו לשון ירידה. ואילו יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ - שהתעלה במעשה זה, שהרי ממעשה זה נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה – נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – מיישב באופן אחר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ - שני מקומות נקראו תמנת, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה - אחת מהם היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רַב פָּפָא אָמַר – מיישב באופן נוסף, חֲדָא תִּמְנָה הֲוַאי - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – לבא מצד זה היתה זו יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – ולבא מצד האחר, היתה זו עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנָרָשׁ.

הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. "וַתֵּשֵׁב בְּפֶתַח

המשך בעמוד ר

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף י עמוד א

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, דִּכְתִיב 'אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי'. 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'' בַּמֶּה בֵּרְכוֹ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ, אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם, וְזַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף. 'וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים'. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. 'וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים' מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְּדִי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד, בֵּין כְּתֵיפָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵיפָיו', וּגְמִירֵי דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה. 'וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי', מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ. אָמַר רַב פָּפָּא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא, חַמְרָא. קַמֵּי רָפוֹקָא, גְּרִידַיָּא דוּבְלָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְּזַנֶּה, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי' וּכְתִיב 'תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין', וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, אִיהוּ בֵּי קָארֵי וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בוּצִינֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ''. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ''. אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמָּחֶה. אֶלָּא, מֵעֵין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגֵין עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן מֵגֵין בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּלְעָם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי'. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח'. תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה, וְכוּלָּן לָקוּ בָהֶן. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, אָסָא בְּרַגְלָיו. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'. שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב 'וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ'. אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, כִּדְבְעִינַן לְמֵימַר קַמָּן. צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב 'וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר'. אָסָא בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב 'רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו', וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁאֲחָזַתּוּ פָּדַגְרָא. אָמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פָּדַגְרָא, אָמַר לֵיהּ כְּמַחַט בְּבָשָׂר הַחַי. מְנָא יָדַע, אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵרַבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, 'סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם'. דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אָסָא, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי'. מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ. כְּתִיב 'וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה', וּכְתִיב 'הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָהּ, כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה. יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָהּ, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה. רַב פָּפָּא אָמַר, חֲדָא תִּמְנָה הֲוַאי, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא - יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנָרֶשׁ. 'וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם', אָמַר רַבִּי אֲלֶכְּסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, מָקוֹם שֶׁכָּל עֵינַיִם צוֹפוֹת לִרְאוֹתוֹ. רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, מָקוֹם הוּא שֶׁשְּׁמוֹ עֵינַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם'. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁנָּתְנָה עֵינַיִם לִדְבָרֶיהָ. כְּשֶׁתְּבָעָהּ, אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא נָכְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ גִּיּוֹרֶת אֲנִי. שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי. שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ אָבִיךְ קִידּוּשִׁין, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי. שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי. 'וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע' אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר פַּרְדֵּס וְחַד אָמַר פּוּנְדָּק, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'וַיִּטַּע', אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי 'וַיִּטַּע', כְּדִכְתִיב "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ'". 'וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי 'וַיִּקְרָא',

אלא

רש״י

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ. בָּטְלָה, לְשׁוֹן לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ (בַּמִּדְבָּר ל), לְפִי שֶׁהֵם עָבְרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה: בַּמֶּה בֵּרְכוֹ. כָּל בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא, דָּבָר הַמַּרְבֶּה וּמְצוּי בּוֹ שֹׂבַע פויישׁ״ן בלע״ז. וּמַה בְּרָכָה נִמְצָא בּוֹ, לֹא מָצִינוּ עֹשֶׁר בְּשִׁמְשׁוֹן: שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ. לִהְיוֹת זַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף. לָמָּה שֶׁנִּתְאַוָּה נִתְבָּרֵךְ: נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי. שְׂכַר אַחַת מֵעֵינַי תֵּן לִי בִּנְקָמָה זוֹ, וּשְׂכַר הָאַחֶרֶת לָעוֹלָם הַבָּא: שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו. כְּשֶׁצָּדִין אוֹתוֹ אֵינוֹ (מַרְחִיק) לִבְרוֹחַ אֶלָּא חוֹזֵר עֲקַלְקַלּוֹת: שַׁעַר הָעִיר. בְּ[שַׁעֲרֵי] עַזָּה מִשְׁתָּעֵי קְרָא: עַל כְּתֵפָיו. כְּשִׁיעוּר כְּתֵפָיו: קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא. לִפְנֵי כָּל אָדָם מְבִיאִין מַה שֶּׁהוּא רָגִיל בּוֹ, לִפְנֵי שׁוֹתֵי יַיִן מְבִיאִין יַיִן: קַמֵּי רָפוֹקָא גְּרִידַיָּא דוּבְלָא. לִפְנֵי עוֹבֵד אֲדָמָה וְחוֹפֵר בְּגִנּוֹת שֶׁרָגִיל לֶאֱכוֹל יָרָק מְבִיאִין סַל מָלֵא יָרָק. דּוּבְלֵי מִין יָרָק הוּא: קָארֵי וּבוּצִינֵי. מִין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ גְּדוֹלִים וְאֵלּוּ קְטַנִּים. כְּלוֹמַר בַּמֶּה שֶׁהוּא עוֹסֵק הִיא עֲסוּקָה: כְּאֶחָד. כְּיָחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּמִשְׁפַּט צֶדֶק: שֶׁמֶשׁ. לְשׁוֹן חוֹמָה, כְּמוֹ וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ (יְשַׁעְיָהוּ נד): עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. מַשְׁמַע שֶׁכִּנָּהוּ בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה מַמָּשׁ: מֵעֵין שְׁמוֹ. שֶׁאֵין שֶׁמֶשׁ שֵׁם מַמָּשׁ, אֶלָּא מָגֵן וּמַצִּיל: שֶׁפִי. אשלויישי״ש, כְּמוֹ דְּשַׁף מִדּוּכְתֵּיהּ (חֻלִּין דַּף מג:): שְׁפִיפוֹן. שְׁפִיָּה כְּפוּלָה: מֵעֵין דּוּגְמָא כוּ'. נִשְׁתַּנּוּ מִן הַתַּחְתּוֹנִים לְתִפְאֶרֶת: וַיָּסַר כֹּחוֹ. לֹא מַייתִי רְאָיָה אֶלָּא דְּכֻלָּן לָקוּ: שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ. וַיִּגְבַּהּ מִכָּל הָעָם מִשִּׁכְמוֹ (שְׁמוּאֵל א י): וַיִּפֹּל עָלֶיהָ. מָקוֹם שֶׁהוֹרְגִין בַּחֶרֶב וְהַיְינוּ צַוָּאר: צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו. לֹא יָדַעְנָא מְנָלָן דְּנִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח, וְכֵן אָסָא בְּרַגְלָיו, אֶלָּא כֵּן שָׁמַע מֵרַבּוֹ: פּוֹדַגְרָא. שֵׁם חֳלִי הוּא שֶׁאוֹחֵז בָּרַגְלַיִם וְקוֹרֵא לוֹ פּוֹדַגְרָא: נֶעֱנַשׁ אָסָא. לַחְלוֹת: אַנְגַּרְיָא. עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ: הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה. הִזְעִיקָן, וַיִּשְׂאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בּוֹנֶה עָלֶיהָ כֶּרֶךְ לְבִלְתִּי תֵּת יוֹצֵא וָבָא לְאָסָא: חָתָן. שֶׁכָּתוּב בּוֹ נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ וְגוֹ' (דְּבָרִים כד): כְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה. אַלְמָא תִּמְנַת בִּירִידָה, וּכְתִיב עוֹלֶה תִּמְנָתָה אַלְמָא עֲלִיָּה הִיא, וְשִׁמְשׁוֹן וִיהוּדָה תַּרְוַיְיהוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲווּ: שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ. שֶׁנָּשָׂא מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים הָאֲסוּרוֹת לוֹ: יְהוּדָה נִתְעַלָּה. שֶׁמִּשָּׁם נוֹלְדוּ פֶּרֶץ וָזֶרַח שֶׁהֶעֱמִידוּ מְלָכִים וּנְבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל: דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא. שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת בְּאֶמְצַע שִׁפּוּעַ הָהָר. הַבָּא לָהּ מֵרֹאשׁ הָהָר יוֹרֵד, הַבָּא לָהּ מֵרַגְלֵי הָהָר עוֹלֶה: כְּגוֹן וַרְדָּנֵי וּבֵי בָּארֵי וְנֶרֶשׁ. עֲיָירוֹת הֵן הַיּוֹשְׁבוֹת בְּשִׁפּוּעַ הֶהָרִים: מְצַפּוֹת לִרְאוֹתוֹ. שֶׁהָיוּ רְגִילִין לְהִתְקַבֵּל שָׁם וְלָלוּן, וְהָיָה חָבִיב עֲלֵיהֶם: שֶׁנָּתְנָה עֵינַיִם לִדְבָרֶיהָ. דּוּגְמָא וּפֶתַח הֶתֵּר נָתְנָה לְעַצְמָהּ שֶׁאֵין עֲבֵרָה בַּדָּבָר: גִּיּוֹרֶת אֲנִי. וְאֵינִי עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּרְאוּיָה לָךְ: פְּנוּיָה אֲנִי. וּמֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם: יְתוֹמָה אֲנִי. וְהָיִיתִי קְטַנָּה וְהִשִּׂיאוּנִי אִמִּי וְאַחַי וְאֵין נִשּׂוּאִין לַעַר וְאוֹנָן כְּלוּם לֶאֱסוֹר עָלָיו מִשּׁוּם כַּלָּתוֹ, וְאֵין זְכוּת לָאֵם וְלָאַחִים לְהַשִּׂיא קְטַנָּה אֶלָּא הָאָב זוֹכֶה בָּהּ כִּדְכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה (דְּבָרִים כב). וּלְהַךְ סְבָרָא לָאו בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, שֶׁמִּשְּׁנַת שִׁשִּׁים לְיַעֲקֹב כָּלוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל שֵׁם, וְיַעֲקֹב כְּבָר הָיָה יוֹתֵר מִבֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר: טְהוֹרָה אֲנִי. מִנִּדָּה: וְנָטַע בּוֹ. לְהַהֲנוֹת עוֹבְרִים וְשָׁבִים: פּוּנְדָּק. לָלוּן שָׁם אוֹרְחִים, וּלְשׁוֹן אֵשֶׁ״ל נוֹטָרִיקוֹן הוּא, אֲכִילָה שְׁתִיָּה לְוָיָה, שֶׁהָיָה מַאֲכִילָן וּמַשְׁקָן וְאַח״כ מְלַוֶּה אוֹתָן: וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ. פָּסוּק הוּא בְּדָנִיֵּאל עַל אֶחָד מֵהַמְּלָכִים:

אלא

תוספות

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ״ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ״ז) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מחנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב״ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב״ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו:

נוח

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף י עמוד ב

תוספות

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ' הזהב (ב"מ דף נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מינייהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילו עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כג:) מסיק דהכי גמירי לה:

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין דף קג:) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א"כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (שם קג.) לא חיין ולא נידונין וי"ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום:

ולעולם

אֶלָּא 'וַיַּקְרִיא', מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. 'וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ', מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ לְזוֹנָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר. נְבִיאִים, דִּכְתִיב 'חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ'. מְלָכִים, מִדָּוִד. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הֲווּ. 'הִוא מוּצֵאת' הִיא מִיתּוּצֵאת מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ, בָּא סַמָּאֵל וְרִיחֲקָן, בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵירְבָן, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ, נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת. 'לְדָוִד מִכְתָּם' שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר 'מִכְתָּם' שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה, שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, 'מִכְתָּם' כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ הִקְטִין עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ בִּגְדוּלָּתוֹ. 'וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה' וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר. 'הַכֶּר נָא' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ'הַכֶּר' בִּישֵׂר לְאָבִיו, בְּ'הַכֶּר' בִּישְׂרוּהוּ. בְּ'הַכֶּר' בִּישֵׂר - 'הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא', בְּ'הַכֶּר' בִּישְׂרוּהוּ - הַכֶּר נָא לְמִי. 'נָא', אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמְרָה לֵיהּ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרַאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. 'וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי', הַיְינוּ דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב 'עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ', יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה וְאָמַר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי' יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ מִן הָאוּר, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. 'צָדְקָה מִמֶּנִּי' מְנָא יָדַע, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים. 'וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ' אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוּהַּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה, כְּתִיב הָכָא 'וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ' וּכְתִיב הָתָם 'קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף': אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוֹ' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוֹ'), וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ'. תָּנָא, אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טְבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקָּרֵא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שׂוֹבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וַיֹּאחַז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָאֵלָה וַיֻּתַּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבַר', [שָׁקַל סַפְסִירָא בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִבְקַע שְׁאוֹל מִתַּחְתָּיו. 'וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי'. 'וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי', הָנֵי תְּמַנְיָא זִימְנֵי 'בְּנִי' לָמָּה, שִׁבְעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ, אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרִיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. 'וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיֵּצֶב לוֹ בְחַיָּיו' מַאי 'לָקַח', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ. 'אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגוֹ'', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם,

דכתיב

רש"י

אֶלָּא וַיַּקְרִיא. לִמֵּד לַבְּרִיּוֹת לִקְרוֹת שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם: כֵּיצַד לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ. מִשֶּׁלּוֹ הָיוּ עוֹמְדִין לְבָרְכוֹ לְאַבְרָהָם, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם: שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ. וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ כָּל הַיָּמִים שֶׁגָּדְלָה בְּבֵיתוֹ, לְפִיכָךְ לֹא הִכִּיר בָּהּ : אָמוֹץ. אָבִיו שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ וַאֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחִים הֲווּ, וַאֲמַצְיָה מִזֶּרַע דָּוִד הָיָה וְאָמוֹץ אָחִיו נָבִיא הָיָה, אַלְמָא נְבִיאִים נָפִיק מִנָּהּ: הִיא מִתּוּצֵאת. הֲוֵי מַשְׁמַע לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּעַל כָּרְחָהּ, הִיא מוֹצֵאת מַשְׁמַע לְשׁוֹן מְצִיאָה: סִימָנֶיהָ. חוֹתָמוֹ וּפְתִילִים וּמַטֶּה, שֶׁבָּא סַמָּאֵל שֶׁהוּא שַׂר שֶׁל אֱדוֹם וְרִיחֲקָן כְּדֵי שֶׁתִּשָּׂרֵף וְלֹא יֵצֵא דָּוִד מִמֶּנָּה הַמַּכֶּה אֶת אֱדוֹם בְּגֵיא מֶלַח: יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים. עַל עִסְקֵי הַרְחָקָה שֶׁנַּעֲשׂוּ סִימָנֶיהָ רְחוֹקִים: לְדָוִד מִכְתָּם. לְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה [שֶׁהִיא] רְאוּיָה וְעוֹמֶדֶת לָצֵאת מִמֶּנָּה דָּוִד: שֶׁהוּא מָךְ. עָנָיו: וְתָם. תָּמִים בִּדְרָכָיו: מַכָּתוֹ תַּמָּה. מְקוֹם מִילָה שֶׁהוּא רָאוּי לְמַכָּה הָיָה תָּם וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לְחַסְּרוֹ: ד"א כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ. קֹדֶם שֶׁמָּלַךְ: כָּךְ בִּגְדֻלָּתוֹ. לְאַחַר שֶׁמָּלַךְ, וּלְשׁוֹן מִכְתָּם שֶׁהָיְתָה תַּמָּה מַכָּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, לֹא נֶחְסַר עַנְוְותָנוּתוֹ וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית: וְהִיא שָׁלְחָה וְגוֹ' לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ. וְלֹא שָׁלְחָה לוֹ לֵאמֹר מִמְּךָ אֲנִי הָרָה וַהֲרֵי סִימָנִין שֶׁלְּךָ: וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר. לַשָּׁלִיחַ אֱמוֹר לוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ אֲנִי הָרָה וְאֵלּוּ סִימָנָיו: וְאַל יַלְבִּין כּוֹ'. אַף זוֹ נוֹחַ הָיָה לָהּ לִשָּׂרֵף וְאַל תַּלְבִּין פָּנָיו, לְפִיכָךְ שָׁלְחָה לוֹ, אִם יוֹדֶה וִיגַלֶּה הוּא עַצְמוֹ אֶת הַדָּבָר יְגַלֶּה, וְאִם לָאו תִּשָּׂרֵף וְלֹא תְּגַלֶּה הִיא אֶת הַדָּבָר: בְּהַכֶּר בִּשֵּׂר. אֶל אָבִיו דָּבָר שֶׁנִּצְטַעֵר בּוֹ, וּבְהַכֶּר בִּשְׂרוּהוּ: מְנָא יָדַע. שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא מְעֻבֶּרֶת, שֶׁמָּא אַף אֲחֵרִים בָּאוּ עָלֶיהָ: וַיֹּאמֶר. בַּת קוֹל אָמְרָה: כְּבוּשִׁים. דְּבָרִים עֲלוּמִים שֶׁנִּגְזְרוּ מִלְּפָנַי שֶׁיֵּצְאוּ מִזּוֹ מְלָכִים, וְאִי אֶפְשָׁר לָצֵאת אֶלָּא מִיהוּדָה דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית מט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. כְּבוּשִׁים – דִּבְרֵי סֵתֶר, גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ בַּהֲדֵי כְּבָשֵׁי דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָמָּה לָךְ, בִּבְרָכוֹת (דַּף י.) גַּבֵּי חִזְקִיָּה: כֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ. שֶׁיָּדַע בָּהּ שֶׁהִיא צַדֶּקֶת וּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנָה: מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים. מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, שֶׁנָּזִיר עוֹלָם הָיָה וּמְגַלֵּחַ אַחַת לְי"ב חֹדֶשׁ: דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ. שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ מֻשְׁלָךְ רָחוֹק מִגּוּפוֹ וְקֵרְבוֹ: שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ. וְהָכֵי קָאָמַר קְרָא, וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח לוֹ אֶת הַמַּצֵּבָה [הַשְּׂרָרָה] הַזֹּאת בְּחַיָּיו, וַיֵּצֶב לוֹ אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ: עֵצָה עֲמֻקָּה. שֶׁל הַקָּבָ"ה שֶׁהוּא מֶלֶךְ עוֹלָם שֶׁגָּזַר עַל דָּוִד כֵּן בְּמַעֲשֵׂה בַּת שֶׁבַע:

הנני

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אֶלָּא "וַיַּקְרִיא", מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב - לימדם לקרות בשם ה'. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן להם, וְעָמְדוּ לְבָרְכוֹ - להודות לו, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, הרי מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, ואם כן הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם – להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם במאמרו.

הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר "וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ", שואלת הגמרא, האם מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה תמר את פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ יהודה לְזוֹנָה, והרי אין דרך הזונות לכסות פניהן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אין פירוש הפסוק שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם הדרך, אלא שכיון שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ - יהודה, ולא ראה אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר, שבזכות צניעותה בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא, יצאו ממנה נְבִיאִים, דִּכְתִיב "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", ואף מְלָכִים יצאו ממנה מִדָּוִד שהיה מזרעה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שאָמוֹץ אבי ישעיה, וַאֲמַצְיָה מלך יהודה, אַחִים הֲווּ - היו אחים, ואמציה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי שיצאו מתמר נביאים ומלכים.

נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'הִוא מוּצֵאת' שמשתמע לשון מציאה, הִיא מִיתּוּצֵאת - שהוצאה בעל כרחה, מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לפסוק לומר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אמרה התורה 'מוצאת' לדרשה, שלְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ – החותם, הפתילים והמטה, שנתן לה יהודה, בָּא סַמָּאֵל - שר של אדום, וְרִיחֲקָן, כדי שתישרף תמר ולא ייצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וּבָא גַּבְרִיאֵל וְקֵירְבָן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק הבא על תמר. הַיְינוּ דִּכְתִיב – זהו שכתוב, "לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - מבאר כיצד דורשים את הפסוק, 'על יונת אלם רחוקים' - שמִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ של תמר על ידי סמאל, נַעֲשֵׂית תמר כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת – שלא היה בפיה מה להשיב. 'לְדָוִד מִכְתָּם' - שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ – עניו, וְתָם – תמים בדרכיו לְכָל. דָּבָר אַחֵר – ביאור אחר, נקרא "מִכְתָּם" לפי שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה – שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם אצלו, מפני שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, "מִכְתָּם", שהיתה מכתו – ענוותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו ולא נשתנתה, שכְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ – לפני שמלך, הִקְטִין דוד עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ – אצל מפיבושת, כדי לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ גם בִּגְדוּלָּתוֹ, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי שגדול ממנו.

נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה לשליח שיאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה ממנו, וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר – בשם רַב, וְאָמְרִי לָהּ – יש אומרים שאָמַר זאת רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר – בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר - שהעדיפה להישרף באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן ברמז, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף ולא תגלה את הדבר.

בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר הַכֶּר נָא למי החתמת והפתילים והמטה האלה, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ"הַכֶּר" בִּישֵׂר יהודה לְאָבִיו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, בְּ"הַכֶּר" בִּישְׂרוּהוּ – את יהודה. ומבאר, בְּ"הַכֶּר" בִּישֵׂר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף "הַכֵּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא", בְּ"הַכֶּר" בִּישְׂרוּהוּ, שאמרה לו תמר "הַכֶּר נָא לְמִי החותמת ולמי הפתילים", שכשם שרימה את אביו על ידי הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נענש אף הוא שרימתה אותו תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא את המילה "נָא", אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. ומבארת, שאָמְרָה לֵיהּ תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי שלא היו עדים, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ – מבקשת אני ממך, שאף על פי כן, הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרַאֲךָ היודע ועד בדבר, וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי.

בפסוק הבא נאמר, "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", הַיְינוּ – זהו דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר – בעמידתו בנסיון במעשה אשת פוטיפר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ", הרי שנתווספה לו האות ה'. ואילו יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה ממני", זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ומוסיפה הגמרא לדרוש, כֵּיוָן – לאחר שֶׁהוֹדָה יהודה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ את תָּמָר וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ מִן הָאוּר – מן האש, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ את שָׁלֹשׁ מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי', שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מהיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף אחרים באו ומהם הרתה. ומשיבה, שיָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים – דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.

נאמר בהמשך הפסוק, "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ", אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוּהַּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כוונת הפסוק, שכֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ – מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה - לא פסק מלבוא עליה. ומביא ראיה לדבר, שכְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם – במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף" – וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..

שנינו במשנה, אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד – חטא, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוֹ' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוֹ'), וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ – עת גילוחו היה פעם בשנה, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ – ומפני שהיה כבד עליו שערו לכן היה מגלחו, וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ – והיה שוקל את שער ראשו, ועלה משקלו מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ" – במשקל המלך. תָּנָא, 'אבן המלך' היא אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טְבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. ולְפִיכָךְ – כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נענש ונִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקָּרֵא – ויזדמן, אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תוך כדי מרוצתו, תַּחַת שׂוֹבֶךְ – הסתבכות ענפי הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וְיֹאחַז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָאֵלָה – ויסתבכו שערותיו של אבשלום ונאחז ראשו באלה, וַיֻּתַּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – נותר תלוי באויר, וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבַר", [שָׁקַל סַפְסִירָא – נטל אבשלום את חרבו, בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ – ורצה לחתוך את שערותיו]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שהיה אבשלום תלוי בין שמים וארץ נִבְקַע שְׁאוֹל – נפער הגיהנם

המשך בעמוד לד

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דִּכְתִיב "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ", וכוונת הפסוק, שאבשלום לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע, שנאמר לו "הנני מקים עליך רעה מביתך", והציב את אותה עצה וקיימה, וגרם לאותה רעה שתיקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע שלקח לעצמו.

כֵּיוָצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, **"וַיִּשְׁלְחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶברוֹן", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא**, מהו 'מעמק חברון', **בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק** – אברהם, **שֶׁקָּבוּר בְּחֶברוֹן. דִּכְתִיב** – בברית בין הבתרים, שאמר הקב"ה לאברהם, **"יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ** בארץ לא להם וגו'", ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. **"כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן"**, שואלת הגמרא, **וְלֹא הָווּ לֵיהּ בָּנִי** - האם לא היו לאבשלום בנים, **וְהָכְתִיב "וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת"**. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי**, אין הכוונה שלא היו לו בנים, אלא **שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן** – ראוי **לְמַלְכוּת**, ולכן חפץ להנציח את שמו לדורות על ידי המצבת. **רַב חִסְדָּא אָמַר**, מיישב באופן אחר, **גְּמִירֵי** – מסורת בידינו מרבותינו, **שְׁבָל הַשּׁוֹרֵף** את **תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ**, נענש במדה כנגד מדה **וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאֵיהוּ** – אבשלום, **קַלְיֵיהּ לְדִיוֹאָב** – שרף את תבואתו של יואב, **דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצְתוּ עֲבָדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ"**, ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותו.

שנינו במשנה **וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מְרֻבֶּה וְכוּ'**, שאף לענין הטובה, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת הגמרא, **מִי דָּמֵי** – האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד לה, הרי **הָתָם** – מה שהמתינה למשה, **חָדָא שַׁעְתָּא** – היה שעה אחת, ואילו **הָכָא** – ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה **שִׁבְעָה יוֹמֵי**, נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי, אִימָּא** – יש לבאר את המשנה, **שׁוּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן** – אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא ביותר ממה שמדד. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי**, ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה במדה כמו כן לענין הטובה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – מיישב באופן אחר, **הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה - דִּכְאוֹתָהּ מִדָּה**, הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי הטובה, **וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת**, אולם אין זה דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון שמדה טובה מרובה ממידת פורענות.

נאמר לגבי מרים **"וַתֵּצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחוֹק", אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ** – כל מילה בו, **עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר**, שהשכינה הנקראת אחות לישראל – כיון שמצוייה עמהם בגלות, היתה ניצבת שם. מצינו לגבי השכינה את המילה 'וַתֵּצַב', **דִּכְתִיב "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצֵּב וְגוֹ'". 'אֲחוֹתוֹ', דִּכְתִיב "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ". 'מֵרָחוֹק', דִּכְתִיב "מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי". 'לְדַעַת', דִּכְתִיב "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". 'מַה', דִּכְתִיב "מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". 'יַעֲשֶׂה', דִּכְתִיב "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה'] אֱלֹהִים דָּבָר". 'לוֹ', דִּכְתִיב "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם".**

הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים האמורים אודות שיעבוד ישראל במצרים. **"וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ'". נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל** בביאור כוונת הפסוק, **חַד אָמַר, חָדָשׁ מַמָּשׁ** – התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש במצרים, **וְחַד אָמַר** שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים, אלא **שֶׁנִּתְחַדְּשוּ גְּזֵירוֹתָיו** – שחידש גזירות ופורעניות עליהם. ומבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ**, למד זאת **מִדִּכְתִיב 'חָדָשׁ'**, ובפשוטו של מקרא. **וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשוּ גְּזֵירוֹתָיו**, נימוקו הוא **דְּלֹא כְּתִיב וַיָּמָת** מלך מצרים **וַיִּמְלֹךְ** תחתיו אחר, ולכן משמע שהיה זה אותו מלך. ואף שנאמר **"אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף"**, ואם היה זה אותו מלך, איך לא הכירוהו, הביאור שם הוא **דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל** – שמגזרותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את כל הטובה שעשה יוסף למצרים.

"וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". תָּנָא, הוּא – פרעה, **הִתְחִיל בְּעֵצָה** של השיעבוד **תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה** הוא **תְּחִילָּה**. ומבארת הגמרא, **הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כְּדִכְתִיב "וּבְכָה וּבְעִמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ** יעלו הצפרדעים" – הרי שהתחילה המכה בו.

"הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", שואלת הגמרא, **לָהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ**, שהרי דיבר על כללות עם ישראל. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרִבִּי חֲנִינָא**, אמר פרעה ליועציו, **בּוֹאוּ וְנֶחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל** הקב"ה, לבקש חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנהרוג את ישראל. אמרו, **בַּמֶּה נְדוּנֵם** - באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על כך באותה מיתה, שהרי דרכו למדוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם **נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב "כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא" וּכְתִיב "כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגוֹ'"**, ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם **בְּחֶרֶב, כְּתִיב** ["וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר"]. **אֶלָּא בּוֹאוּ וְנִדּוּנֵם בַּמַּיִם** – נשליכם ליאור, **שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אשר נשבעתי מעבור מי נח וְגוֹ'"**, וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם **וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא** מבול, **אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא**, ואם כן יוכל להענישם במים. **אִי נַמִּי** - אף אם אינו מביא מבול אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא **שֶׁהוּא אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הֵן** עצמם **בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ** – בתוך המים, ודבר זה אינו כלול בשבועה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – שנענשו במים, כמו שכתוב **"וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ". וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב "כִּי כַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם"**, 'זדו' הוא מלשון בישול, כלומר, **שֶׁבַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְׁלוּ** המצרים, שדנו את ישראל בהשלכת בניהם ליאור, **בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** הם, שטבעו ונתבשלו בים סוף בבקדירה. שואלת הגמרא, **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי** – מהיכן משמע לרבי אלעזר ש'זדו' **לִישְׁנָא דְּקִדֵּירָה הוּא**, ומשיבה, **דִּכְתִיב "וַיֶּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד"** – שיבשל יעקב תבשיל בקדרה.

כיון שהובא לעיל שטיכסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושיען של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה של 'הבה נתחכמה לו', **וְהם, בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ** לדונם במים, **נֶהֱרַג. אִיּוֹב שֶׁשָּׂתַן** ולא מחה, **נִידּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח**, ולא רצה לייעץ לעשות רע לישראל, **זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיָּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית** בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשְׁפָּחוֹת סֹפְרִים** – חכמים בתורה, **יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ** – תלמידי יעבץ שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, **תִּרְעָתִים** – על שם ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי ירושלים, **שִׁמְעָתִים** – ששמעו מצות אביהם, **(סוּכָתִים) [שׁוּכָתִים]** – שהיו יושבים בסוכות, **הֵמָּה הַקֵּינִים** – הם בני הקיני, **הַבָּאִים מֵחֲמַת אָבִי בֵית רֵכָב"** - שנולדו מחמת, שהיה מבית רכב. **וּכְתִיב "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ'"**, הרי שהקינים הם בניו של יתרו, וקראם הנביא "משפחת סופרים", דהיינו סנהדרין, וכן "תרעתים", דהיינו זקני שער.

חוזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, **"וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ"**, שואלת הגמרא, **וַעֲלִינוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ**, שהרי פחדם של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה** את **קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ** – שהתכוונו אכן שהם עצמם יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.

"וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים", שואלת הגמרא, **עֲלֵיהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ** –

המשך בעמוד רא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יא עמוד א

רש״י

הִנְנִי מֵקִים וְגוֹ׳. הִצִּיב אַבְשָׁלוֹם אוֹתָהּ עֵצָה וְקִיְּמָהּ מַצֶּבֶת דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה כְּדִכְתִיב לְעוֹלָם ה׳ דְּבָרְךָ נִצַּב (תְּהִלִּים קיט). וַיִּקְרָא לְמַצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ, גָּרַם לְאוֹתָהּ רָעָה שֶׁתִּקָּרֵא עַל שְׁמוֹ. וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם, כָּךְ הִיא נִקְרֵאת: **וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן.** בְּיוֹסֵף מִשְׁתָּעִי קְרָא, כְּשֶׁשְּׁלָחוֹ יַעֲקֹב אֵצֶל אָחִיו, וְהוּא תְּחִלַּת סִבַּת יְרִידַת יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם: **שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן.** אַבְרָהָם: **אֵינוֹ כֵּן.** דְּיוֹתֵר מִמַּה שֶׁהוּא מוֹדֵד מוֹדְדִים לוֹ: **דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה.** דּוּגְמָא מֵעֵין אוֹתוֹ עִנְיָן. וּמִיהוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁעָשָׂה מִשְׁתַּלֵּם, דְּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה בְּתַשְׁלוּמִין מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת: **אֱמוֹר לַחָכְמָה.** שֶׁהִיא אֵצֶל הַקָּבָּ״ה וּמִפִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי ה׳ יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה (מִשְׁלֵי ב): **דְּלֹא כְּתִיב וַיָּמָת.** מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּמְלוֹךְ תַּחְתָּיו אַחֵר: **וְנִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן.** לְבַקֵּשׁ לָנוּ חָכְמָה כְּנֶגְדּוֹ: **בַּמֶּה נְדוּנֶם.** שֶׁלֹּא יוּכַל לָדוּן אוֹתָנוּ בּוֹ, שֶׁיָּדַעְנוּ מִדְּרָכָיו שֶׁמָּדַד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְאַנְשֵׁי סְדוֹם: **כִּי בָאֵשׁ ה׳ נִשְׁפָּט.** וְכֵן יָשִׁיב לָנוּ גְּמוּל: **שֶׁבִּשְּׁלוּ.** לְשׁוֹן וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד (בְּרֵאשִׁית כה): **בְּאוֹתָהּ עֵצָה.** דְּנִתְחַכְּמָה לוֹ: **יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ.** תַּלְמִידֵי יַעְבֵּץ, אָדָם גָּדוֹל בְּתוֹרָה הָיָה כְּדִכְתִיב (דה״א ד) וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל [לֵאמֹר] אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי בַּתּוֹרָה וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי בַּתַּלְמִידִים וְגוֹ׳ וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל (תְּמוּרָה טז.): **תִּרְעָתִים.** מְפָרֵשׁ בְּסִפְרֵי, שֶׁשָּׁמְעוּ תְּרוּעָה בְּהַר סִינַי. ל״א תִּרְעָתִים עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם: **שִׁמְעָתִים.** שֶׁשָּׁמְעוּ מִצְוַת אֲבִיהֶם, דְּבִבְנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב מִשְׁתָּעִי קְרָא, וְהֵם הָיוּ מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל יִתְרוֹ כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל הֵמָּה הַקִּינִים: **סוּכָתִים.** עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּסֻכּוֹת כְּדִכְתִיב (יִרְמְיָה לה) וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים, וְקָרֵי לְהוּ מִשְׁפַּחַת סוֹפְרִים דְּהַיְינוּ סַנְהֶדְרִין, וְכֵן תִּרְעָתִים זִקְנֵי שַׁעַר: **וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ מִבָּעֵי לֵיהּ.** יְגָרְשׁוּנוּ מִן הָאָרֶץ, מַאי וְעָלָה, הַלְוַאי שֶׁיֵּצֵאוּ שׂוֹנְאֵיהֶם מֵאַרְצָם הוֹאִיל וִירֵאִים מִפְּנֵיהֶם: **מַלְבֵּן.** כְּמִין דְּפוּס שֶׁבּוֹ עוֹשִׂין הַלְּבֵנִים שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹתוֹ טִיט וּמַחֲלִיקִין אוֹתוֹ וְהִיא הַלְּבֵנָה: **וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה.** דַּעֲלֵיהּ קָאִי קְרָא וּמִנֵּיהּ סָלִיק, וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ וְגוֹ׳ הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ וְגוֹ׳ וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים: **אִסְטְנִים.** מְפֻנָּק וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה: **שָׂרֵי מִסִּים.** דָּבָר שֶׁמֵּשִׂים רִדּוּי שֶׁל שׂוּמָה שֶׁמַּרְגִּילִין וּמְשִׂימִין לַעֲבוֹדָה, אוֹתוֹ מַלְבֵּן שֶׁתָּלוּ לוֹ הָיָה לְיִשְׂרָאֵל רִדּוּי שֶׁל הֲשָׂמָה: **לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה.** בִּשְׁבִיל סִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּטוּ שֶׁכֶם לִסְבּוֹל: **שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן.** שֶׁעַל יְדֵי אוֹתָן הֶעָרִים וְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה נִסְתַּכְּנוּ מִצְרַיִם לִטְבֹּע בַּיָּם: **שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת.** מְדַלְדְּלוֹת כְּדִכְתִיב וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם, וּבִשְׁבִיל עֲבוֹדָה זוֹ אֵירַע לָהֵן. וּלְהַאי לִשְׁנָא לֹא גַּרְסִינָן דְּאָמַר מַר בִּיבָמוֹת כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. וּמַאן דְּגָרִיס לָהּ מְתַרְגְּמִינָן לְהַךְ דְּרַב וּשְׁמוּאֵל נַמֵּי אַכָּל בִּנְיָינִים שֶׁל כָּל אָדָם מְסַכְּנוֹת, פְּעָמִים שֶׁנּוֹפֵל מֵהַבִּנְיָן וּמֵת. מְמַסְכְּנוֹת, שֶׁמֵּבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי עֲנִיּוּת, דְּאָמַר מַר כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן: **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס.** כְּשֶׁהָיוּ בּוֹנִין קְצָת הָיָה מִתְרוֹסֵס וְנוֹפֵל, וְחוֹזְרִין וּבוֹנִין וְהוּא נוֹפֵל: **פִּי הַתְּהוֹם בּוֹלְעוֹ.** נִבְלַע בָּאָרֶץ: **רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן.** לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לְמִצְרַיִם אֵין מוֹעִיל לָכֶם, כֵּן יִרְבֶּה תָּמִיד וְכֵן יִפְרוֹץ: **וְקוֹצוֹ הָיָה דּוֹמֶה לָהֶן.** כְּאִלּוּ עֵינֵיהֶם וְגוּפָם מְלֵאִים קוֹצִים בִּרְאוֹתָם אֶת יִשְׂרָאֵל פָּרִים וְרָבִים:

בפרך

תוספות

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא״ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי״ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי [ב]רדיפה ולא [ב]הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר:

מרים המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ועוד בפ״ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ׳ יום וגו׳ אלמא דכי הדדי נינהו:

שהיתה

דִּכְתִיב ׳הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ׳, כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, ׳וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן׳, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן, דִּכְתִיב ׳יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ׳. ׳כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן׳ וְלֹא הֲווּ לֵיהּ בְּנֵי, וְהָכְתִיב ׳וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָּנִים וּבַת אַחַת׳. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן לְמַלְכוּת. רַב חִסְדָּא אָמַר, גְּמִירֵי, כָּל הַשּׂוֹרֵף תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאִיהוּ קַלְיֵיהּ לִדְיוֹאָב, דִּכְתִיב ׳וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ׳: וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מִרְיָם וְכוּ׳: מִי דָּמֵי, הָתָם חֲדָא שַׁעְתָּא, הָכָא שִׁבְעָה יוֹמֵי. אָמַר אַבַּיֵּי, אֵימָא, וּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן. אָמַר לֵיהּ רָבָא, הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה, וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת. ׳וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק׳ אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר, ׳וַתֵּתַצַּב׳, דִּכְתִיב ׳וַיָּבֹא ה׳ וַיִּתְיַצַּב וְגוֹ״. ׳אֲחוֹתוֹ׳, דִּכְתִיב ׳אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ׳. ׳מֵרָחוֹק׳, דִּכְתִיב ׳מֵרָחוֹק ה׳ נִרְאָה לִי׳. ׳לָדַעַת׳, דִּכְתִיב ׳כִּי אֵל דֵּעוֹת ה״. ׳מַה׳, דִּכְתִיב ׳מָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ׳. ׳יֵעָשֶׂה׳, דִּכְתִיב ׳כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה׳] אֱלֹהִים דָּבָר׳. ׳לוֹ׳, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְרָא לוֹ ה׳ שָׁלוֹם׳: ׳וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ״ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו. מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב ׳חָדָשׁ׳, וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו, דְּלֹא כְּתִיב ׳וַיָּמָת וַיִּמְלֹךְ׳. ׳אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף׳, דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל. ׳וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳ תָּנָא, הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה. הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב ׳וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ׳, לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כְּדִכְתִיב ׳וּבְכָה וּבְעַמְךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ׳. ׳הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ׳, לָהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בֹּאוּ וְנֶחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה נְדוּנֵם, נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב ׳כִּי הִנֵּה ה׳ בָּאֵשׁ יָבוֹא׳ וּכְתִיב ׳כִּי בָאֵשׁ ה׳ נִשְׁפָּט וְגוֹ״. בְּחֶרֶב, כְּתִיב [׳וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר׳]. אֶלָּא בּוֹאוּ וּנְדוּנֵם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי וְגוֹ״, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא. אִי נַמִּי, הוּא אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל הֵן בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ׳, וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב ׳כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׳ בַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי ׳זָדוּ׳ לִישְׁנָא דִּקְדֵירָה הוּא, דִּכְתִיב ׳וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד׳. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ נֶהֱרַג, אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק, נִידּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח, זָכוּ מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים (סוּכָתִים) [שׂוּכָתִים] הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחַמַת אֲבִי בֵית רֵכָב׳, וּכְתִיב ׳וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ״: ׳וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ׳ וְעָלִינוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ. ׳וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים׳ עֲלֵיהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מַלְבֵּן וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִים אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְנִים אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה. ׳שָׂרֵי מִסִּים׳ - דָּבָר שֶׁמֵּשִׂים (לְבֵנִים). ׳לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם׳ [עַנּוֹתָם מִיבָּעֵי לֵיהּ], לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל. ׳וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעְלֵיהֶן וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת אֶת בַּעְלֵיהֶן. דְּאָמַר מַר, כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. ׳אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן פִּי תְּהוֹם בּוֹלְעוֹ. ׳וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ׳ כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן ׳כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ׳: ׳וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל׳ מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם כְּקוֹצִים. ׳וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בפרך׳

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יא עמוד ב

תוספות

בְּפֶרֶךְ בְּפֶה רַךְ. מְשָׁכוּם בִּדְבָרִים וּבְשָׂכָר עַד שֶׁהִרְגִּילוּם לָעֲבוֹדָה: **בִּפְרִיכָה.** בְּשִׁבְרוֹן גּוּף וּמָתְנַיִם וְחָזְקָה: **הַ״ג בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר ר׳ יוֹנָתָן שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין וְכו׳.** וְזוֹ הִיא קָשָׁה, שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים בְּכָךְ: **וּלְמַאן דְּאָמַר.** בְּפֶרֶךְ קַמָּא בְּפֶה רַךְ, הַאי בְּפֶרֶךְ בַּתְרָא וַדַּאי פְּרִיכָה הִיא דְּהַכְּתִיב וַיְמָרְרוּ: **וְשׁוֹפְתוֹת.** כְּשֶׁמּוֹשִׁיבִין הַסִּיר עַל גַּבֵּי כִּירָה קָרֵי לָהּ שְׁפִיתָה: **אַחַת שֶׁל חַמִּין.** לִרְחוֹץ רַגְלֵי בַּעֲלֵיהֶן בַּשָּׂדֶה: **בֵּין שְׁפַתָּיִם.** בֵּין מְצָרֵי הַשָּׂדוֹת, מְקוֹמוֹת צְנוּעִין. מֵצַר גְּבוּל הַשָּׂדֶה גָּבֹהַּ מִכָּאן וַחֲבֵרוֹ מִכָּאן וְחָרִיץ בָּאֶמְצַע: **יוֹנָה.** יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר יוֹנָתִי תַּמָּתִי (שִׁיר ו): **עוֹרַרְתִּיךָ.** לָצֵאת מִמְּעִי אִמְּךָ: **חִבְּלָתְךָ.** לְשׁוֹן חֶבְלֵי יוֹלֵדָה (הוֹשֵׁעַ יג): **מְנַקֵּר.** מְנַקֶּה: **מְשַׁפֵּר.** כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין לְתִינוֹקוֹת לְיַשֵּׁב אֶת אֶבְרֵיהֶם וּלְתַקְּנָן, שֶׁנִּתָּקִין מִצַּעַר הַלֵּידָה: **לֹא כָּרַת שָׁשֵׁךְ.** לֹא הָיָה לָךְ מְיַלֶּדֶת לַחֲתוֹךְ טִבּוּר הַוָּלָד: **לְמִשְׁעִי.** לְהַחְלִיק בָּשָׂר, כְּמוֹ חֶלְקַת צַוָּארָיו (בְּרֵאשִׁית כז) שְׁעִיעוּת: **עֲגוּלִין.** כְּעֵין כִּכַּר עָגוֹל: נַעֲשָׂה לָהֵן נֵס: **רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה.** גְּדֵלִים מִן הָאָרֶץ כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה: **וַתָּבֹאִי.** לְבֵית אָבִיךָ: **הֵם הִכִּירוּהוּ.** שֶׁרָאוּ שְׁכִינָתוֹ כְּבָר: **זֶה אֵלִי.** שֶׁרָאִיתִי כְּבָר: **אֱלִישֶׁבַע.** בַּת עַמִּינָדָב אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: **שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה לַוָּלָד.** מְשַׁעֲשַׁעַת אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּשַׂחֲקִים לְתִינוֹקוֹת בִּדְבָרִים עֲרֵבִים לְשַׁעֲשְׁעוֹ: **פּוֹעָה.** צוֹעֶקֶת, כְּמוֹ כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה (יְשַׁעְיָהוּ מב): הַ״ג וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֵן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד יְרֵכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. ד״א עַל הָאָבְנַיִם כְּדִכְתִיב וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְגוֹ׳ מַה יּוֹצֵר זֶה יָרֵךְ מִכָּאן כּו׳: **סִימָן גָּדוֹל.** שֶׁלֹּא תִּטְלֶנּוּ הָאֵם וְתַחְבִּיאֶנּוּ וְתֹאמַר נֵפֶל הָיָה, זֶה לָכֶם הַסִּימָן שֶׁל לֵידָה, וְאָז תִּטְלוּהוּ וְתַהַרְגוּהוּ. ד״א לְהָכֵי קָרֵי לֵיהּ לְמַשְׁבֵּר שֶׁל אִשָּׁה אָבְנַיִם, כְּדִכְתִיב גַּבֵּי יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס אֲבָנִים, וְאִשָּׁה נַמֵּי לְיוֹצֵר דַּמְיָא: **סַדָּן.** עֵץ עָב שֶׁעָלָיו יוֹשֵׁב וּמְגַלְגֵּל הַבֵּצִים לַעֲשׂוֹתָן בִּדְפוּס הַכְּלִי לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹ: **סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶם.** וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנַיִם אִם בֵּן הוּא, שָׁם אַתֶּן יְכוֹלוֹת לִרְאוֹת מִיָּד אִם בֵּן הוּא בְּלֹא שׁוּם הַגְבָּהָה: **בֵּן פָּנָיו לְמַטָּה.** כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ: **בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה.** כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישְׁתָּהּ. וְהָכֵי מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף לא.): **אֲלֵיהֶן.** מַשְׁמַע עַל עִסְקֵי בִּיאָה, לְשׁוֹן וַיָּבֹא אֵלֶיהָ (בְּרֵאשִׁית כט): **וַתְּחַיֶּין.** הֲוָה לֵיהּ לְמִכְתָּב וְלֹא הֵמִיתוּ הַיְלָדִים, וַתְּחַיֶּין מַשְׁמַע שֶׁהָיוּ מְסַיְּעִין לְהַחֲיוֹתָן, שֶׁהָיוּ טוֹמְנוֹת אוֹתָן בְּבָתֵּיהֶן וּמְגַדְּלוֹת אוֹתָם: **אִי נֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ.** מְיַלְּדוֹת: **כְּחַיָּה נִמְשְׁלָה.** וְחַיַּת הַשָּׂדֶה אֵינָהּ צְרִיכָה לִמְיַלֶּדֶת: **דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ.** מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם בְּהֵמָה וְחַיָּה הֲרֵי כְּתִיב בּוֹ, וְשֶׁאֵין כְּתִיב בּוֹ הֲרֵי כְּתִיב בְּכָל כְּנֵסִיָּיתָן יַחַד, מָה אִמְּךָ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה. אִמְּךָ, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ נִקְרֵאת לְבִיאָה: **אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה.** שֶׁיָּצְאוּ מִיּוֹכֶבֶד: **וַתָּמָת עֲזוּבָה אֵשֶׁת כָּלֵב.** וְהִיא מִרְיָם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ עֲזוּבָה. וְהַאי וַתָּמָת שֶׁנִּצְטָרְעָה: **וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת.** לְאַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּאת חָזַר וּלְקָחָהּ לוֹ, אַלְמָא אֶפְרָת קָרֵי מִרְיָם, וּכְתִיב בְּדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי: **וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן.** פָּסוּק הוּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: **בֶּן יְפֻנֶּה בֵּן שֶׁנִּפְנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים.** תֵּרוּצָא הוּא דְּקָא מְתָרֵץ, לְעוֹלָם בֶּן חֶצְרוֹן הוּא וְלָמָּה נִקְרָא בֶּן יְפֻנֶּה עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו: הַ״ג וְאַכַּתֵּי בֶּן קְנַז הוּא: **חוֹרְגוֹ דִּקְנַז.** בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל קְנַז הָיָה כָּלֵב, וְנִמְצָא עָתְנִיאֵל אָחִיו מֵאִמּוֹ:

דיקא

רש״י

שהיתה פועה לולד. פירש רבינו חננאל לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה:
אחרים

בְּפֶרֶךְ׳ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּפֶה רַךְ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בִּפְרִיכָה. ׳וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ״ אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה ׳בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים׳ וּלְבַסּוֹף ׳וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה׳. ׳אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפֶרֶךְ׳ אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין מְלֶאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי בִּפְרִיכָה. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל חַמִּין וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אֵצֶל בַּעְלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם וְגוֹ״, בִּשְׂכַר ׳תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם׳ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׳ וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלָדֵיהֶן, הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ וְגוֹ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ מִשְּׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן, כְּחַיָּה זוֹ שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ וּבְמַיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְגוֹ״. וּמְלַקֵּט לָהֶן שְׁנֵי עִגּוּלִין, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ״, וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרַיִם בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְבִיאִין שְׁוָורִים וְחוֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ״. לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין, הָיוּ מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ׳ וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים׳ אַל תִּקְרֵי ׳בַּעֲדִי עֲדָיִם׳, אֶלָּא ׳בְּעֶדְרֵי עֲדָרִים׳. וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם, הֵם הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. ׳וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ״ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם. וּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, ׳שִׁפְרָה׳ זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. דָּבָר אַחֵר, ׳שִׁפְרָה׳ שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. ׳וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ״ מַאי ׳אָבְנַיִם׳, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר כְּדִכְתִיב ׳וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנַיִם׳ מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְסַדָּן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע. ׳אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ׳ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. בֵּן, פָּנָיו לְמַטָּה. בַּת, פָּנֶיהָ לְמַעְלָה. ׳וַתִּירֶאן הַמְיַלְדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ״ לָהֶן מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתְּבָעָן לִדְבַר עֲבֵירָה וְלֹא נִתְבְּעוּ. ׳וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים׳ תָּנָא, לֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן אֶלָּא שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן. ׳וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים וְגוֹ״ מַאי ׳חָיוֹת׳, אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אָטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתֵי לְאוֹלוּדָּה, אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ כְּחַיָּה נִמְשְׁלָה, יְהוּדָה ׳גּוּר אַרְיֵה׳, דָּן ׳יְהִי דָן נָחָשׁ׳, נַפְתָּלִי ׳אַיָּלָה שְׁלֻחָה׳, יִשָּׂשכָר ׳חֲמֹר גָּרֶם׳, יוֹסֵף ׳בְּכוֹר שׁוֹר׳, בִּנְיָמִין ׳זְאֵב יִטְרָף׳. דִּכְתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב בֵּיהּ. וּדְלֹא כְּתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב (בֵּיהּ) ״מָה אִמְּךָ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה וְגוֹ״. ׳וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת. מַאן דְּאָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה, אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. וּמַאן דְּאָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, דָּוִד נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי, דִּכְתִיב ׳וַתָּמָת עֲזוּבָה (אֵשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר׳, וּכְתִיב ׳וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ״. ׳וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדוֹן׳. ׳בֶּן חֶצְרוֹן, בֶּן יְפֻנֶּה׳. הוּא בֵּן שֶׁפָּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַכַּתִּי בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב ׳וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב׳. אָמַר רָבָא, חוֹרְגוֹ דִּקְנַז הֲוָה.

דיקא

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

בְּפָרֶךְ", מבארת הגמרא מהו 'בפרך', רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּפֶה רַךְ - משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בִּפְרִיכָה – העבידום בחוזקה בעבודת פרך השוברת את הגוף והמותניים. "וַיְמָרֲרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ'", אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה שיעבדום "בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים", וּלְבַסּוֹף "וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה", ולבסוף, 'את כל עבודתם', דהיינו בכל מיני עבודה. "אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ביאור הפסוק, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין המצרים לישראל מְלֶאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. ומבארת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם – ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק 'ויעבידו מצרים וגו' בפרך' – בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי – בפסוק זה יפרש שביאור המילה "בפרך" הוא בִּפְרִיכָה, בעבודת פרך, שהרי במפורש נאמר כאן "וימררו את חייהם".

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, היה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת בכדים מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת – מושיבות על גבי הכירה שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל מים חַמִּין, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אותן אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׂפָתַיִם – בין מיצרי השדות, במקום צנוע, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׂפַתָּיִם וְגוֹ'", כלומר שהיו שוכבות ונזקקות לבעליהן בין גבולות השדה.

מוסיפה הגמרא, בִּשְׂכַר "תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׂפַתָּיִם" - בשכר שלא נתנו נשים שבאותו הדור עיניהם למצוא חן באחרים להיזקק להם, ונזקקו רק לבעליהן, זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַּת מִצְרַיִם - זכו למציאת חן בעת שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכיניהם המצרים, ועל ידי כן זכו לביזת מצרים, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, "כַּנְפֵי יוֹנָה – כנפיה של ישראל, המשולה ליונה, נֶחְפָּה בַכֶּסֶף – מחופות בכסף, וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ" – וכנפיה מחופות בזהב.

וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת - לאחר שהיו מתעברות, היו בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, ולא שימשו עוד, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלָדֵיהֶן - זמן לידתן, היו הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, מפחד המצרים, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ – לצאת ממעי אמך וְגוֹ'", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא היה שׁוֹלֵחַ מִשְּׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן – מלאך שמנקה ומעמיד את איבריהם, כְּחַיָּה זוֹ – כיולדת שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ – ההולדה שלך, בְּיוֹם הוּלֶדֶת אֹתָךְ – ביום שנולדת, לֹא כָרַת שָׁרֵךְ – לא היו לך מיילדות לחתוך טבור הולד, וּבְמַיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי" – ולא מי שירחצך במים כדי להחליק את הבשר וְגוֹ'", והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו. וּמְלַקֵּט לָהֶן המלאך שְׁנֵי עִגּוּלִין – כעין ככרות עגולים, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן – לסיכה, וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ – להנקה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ'", וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרַיִם – וכיון שהיו המצרים רואים את התינוקות, היו בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וסברו המצרים שהוא מעשה כשפים, וּמְבִיאִין שְׁוָורִים וְחוֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים שולטים שם, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ'". לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין המצרים, הָיוּ התינוקות מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין מהקרקע כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ" – עשיתי לכם נס שהייתם גדלים מן הארץ כצמח השדה. וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין אותם התינוקות, היו בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים – קבוצות קבוצות לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי – לבית אביך, בַּעֲדִי עֲדָיִים" אַל תִּקְרֵי 'בַּעֲדִי עֲדָיִם', אֶלָּא 'בְּעֶדְרֵי עֲדָרִים'. וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לישראל עַל הַיָּם – בקריעת ים סוף, הֵם – אותם התינוקות, הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה אֵלִי – שראיתיו כבר, וְאַנְוֵהוּ".

"וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ'", נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מי היו המילדות, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, הן יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם בתה, וּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, הן יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע אשת אהרן. תַּנְיָא – בברייתא מבואר כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, 'שִׁפְרָה' זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד – מיישרת איבריו. דָּבָר אַחֵר, 'שִׁפְרָה' שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה - משעשעת ושוחקת לולד, (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה – מדברת, בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

"וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מַאי "אָבְנָיִם". ומשיבה, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם ללדת, ולא תוכל להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת האשה לֵילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר – יש מי שאמר שלפיכך נקרא המשבר שיולדת עליו האשה 'אבנים', כְּדִכְתִיב "וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר – אומן עושה חרס, וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם – כלי המיוחד לעשיית כלי חרס", כלומר, מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן, וְסַדָּן – עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את כלי החרס בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.

"אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו להגביהו ולבודקו, בֵּן נולד כשפָּנָיו לְמַטָּה – כדרך תשמישו, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה - כדרך תשמישה.

"וַתִּירֶאן הַמְיַלְדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'אליהן', לָהֶן מִיבָּעֵי לֵיהּ - היה לו לומר כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתְּבָעָן פרעה למיילדות לִדְבַר עֲבֵירָה – לבוא עליהן וְלֹא נִתְבְּעוּ – ולא הסכימו.

"וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים", תָּנָא, מכך שלא נאמר "ולא המיתו" את הילדים, אלא "ותחיין", יש ללמוד שלֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן המיילדות, אֶלָּא שֶׁהָיוּ גם מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, ועל זה טען להן פרעה, לא די שלא המיתן אותן, אלא אתן אף מספקות להם מזון.

"וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים כי חיות הנה וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מַאי 'חָיוֹת', אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ – מיילדות, אָטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתֵי לְאוֹלוּדָּה – וכי מיילדת אינה זקוקה למיילדת אחרת שתיילד אותה. ומשיבה, אֶלָּא כך אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ – ישראל כְּחַיָּה נִמְשְׁלָה שאינה זקוקה למיילדת, וכן אומה זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני עיגולי מזון שמזה הם נזונים. מבארת הגמרא היכן נמשלו ישראל לחיה, יְהוּדָה, שנאמר "גּוּר אַרְיֵה יהודה". דָּן, שנאמר "יְהִי דָן נָחָשׁ". נַפְתָּלִי, שנאמר "נפתלי אַיָּלָה שְׁלֻחָה". יִשָּׂשכָר, שנאמר "יששכר חֲמֹר גָּרֶם". יוֹסֵף, שנאמר "בְּכוֹר שׁוֹר". בִּנְיָמִין, שנאמר "בנימין זְאֵב יִטְרָף". דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ – מי מהשבטים שנכתב בו שנקרא בשם בהמה וחיה, הרי כתוב בו, וּדְלֹא כְּתִיב בֵּיהּ – ואף מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כְּתִיב (בֵּיהּ) – הרי כל כנסת ישראל נמשלו לחיות, שנאמר "מָה אִמְּךָ לְבִיָא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה וְגוֹ'".

"וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים". נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מה הם הבתים שעשה להם, חַד – אחד מהם אָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה – שבניהם היו כהנים ולוים, וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, שהמלכות יצאה מצאצאיהם. מַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי כְּהוּנָּה

המשך בעמוד ר

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דַּיְקָא נַמִּי – שלא היה כלב בנו של קנז, **מִדִּכְתִיב** בכמה מקומות 'כלב בן יפנה **הַקְנִזִי**', ולא 'בן קנז' כמו שאמר על עתניאל, **שְׁמַע מִינָּהּ** שלא היה בנו, אלא שהיה מאנשי ביתו של קנז.

הגמרא חוזרת לפרש את הפסוק 'וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות, ואלה בניה ישר ושובב וארדון'. **עֲזוּבָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֲזוּבָה**, לפי **שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ** – בתחילה כשהיתה חולנית מחמת צרעתה, עזבוה כל בחורי ישראל ולא רצו לישא אותה. שואלת הגמרא על הנאמר שכלב הוליד את עזובה שהיא מרים, וכי **הוֹלִיד** אותה, **וַהֲלֹא מִינְסַב הֲוָה נָסִיב לָהּ** - הרי היא היתה אשתו ולא בתו. עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יְלָדָהּ**, וכלב נשאה לשם שמים. וכן מה שנאמר ש'הוליד את **יְרִיעוֹת**', היינו שנשא את מרים, ונקראה כן לפי **שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת** – מחמת חוליה היו פניה ירקרקות בלי תואר אדמומית. ומה שנאמר בהמשך הפסוק '**וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ**', דרשו **אַל תִּקְרֵי 'בָּנֶיהָ'** - שאין אלו שמות בניה, **אֶלָּא** שמות של **בּוֹנֶיהָ** - בעלה שנקרא כן שבנה אותה בנישואין ובנים כשאר נשים. וכוונת הפסוק, שנקרא '**יָשָׁר**' על שם **שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ** – לבל יטעה בטעות המרגלים. וכן נקרא '**שׁוֹבָב**' על שם **שֶׁשִּׁיבֵּב** – המריד **אֶת יִצְרוֹ** ולא השתתף בעצת המרגלים. וכן נקרא '**וְאַרְדּוֹן**' על שם **שֶׁרָדָה** וכפה **אֶת יִצְרוֹ** שהסיתו לטעות בטעות המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** שנקרא 'ארדון', **עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ** של מרים לאחר שנתרפאה **דּוֹמִין לְוֶרֶד**.

עוד נאמר "**וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה**", מבארת הגמרא מקרא זה על כלב ומרים, '**אַשְׁחוּר**', **זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַשְׁחוּר**, כיון **שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת** - מחמת שקיבל על עצמו תעניות כדי שינצל מעצת המרגלים. וכן נקרא '**אֲבִי**', לפי **שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ** – למרים **כְּאָב** – שדאג לרפואתה ולמזונות הצריכים לחולה. ונקרא '**תְּקוֹעַ**' לפי **שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם** – קיבל על עצמו שלא להיות בעצת המרגלים. מבארת הגמרא שמה שנאמר שלכלב '**הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים**' אין הביאור כפשוטו, אלא **שנַעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים**, כלומר ש'**חֶלְאָה וְנַעֲרָה**', **לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי** – לא היו שתי נשים שנקראו כן, **אֶלָּא** מרים עצמה **בַּתְּחִילָּה** נקראת '**חֶלְאָה**' - על שם חוליה שהיה בתחילה, **וּלְבַסּוֹף** נרפאה ונקראה '**נַעֲרָה**' – על שם תואר פניה שהיתה כנערה. עוד כתוב שם, "**וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן**", ודרשו אף מקרא זה על מרים, שנקראה '**צֶרֶת**' על שם **שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ** - שהיו מקנאות ביופיה, וכן נקראה '**צֹהַר**' על שם **שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ** מאירות **וּדּוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם**, ונקראה '**אֶתְנָן**' לפי **שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ** מתאוה למשכב נשים **ומוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ** שתשכב עמו.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוקים בענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "**וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ** כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון", **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, גזירה זו גזר פרעה **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת** להשליך הנולדים ליאור **גָּזַר** פרעה, **בַּתְּחִילָּה** גזר על הנולדים לישראל ולא הושיב שומרים על כך, אלא סמך על המילדות ואמר להן '**אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ**'. **וּלְבַסּוֹף** - לאחר מיכן הושיב שומרים על הדבר ואמר להם '**כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ**', אך עדיין לא גזר אלא על ישראל. **וּלְבַסּוֹף** כשאמרו לו איצטגניניו שעדיין לא לקה מושיען של ישראל, **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר**.

"**וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי** ויקח את בת לוי", שואלת הגמרא, **לְהֵיכָן הָלַךְ** עמרם. דורשת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ** עמרם **בַּעֲצַת** מרים **בִּתּוֹ** - שיעצה לו לקדשה בשנית. וכפי ששנינו בברייתא, **תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה** והכל נשמעים לדבריו, ולכך **כֵּיוָן (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע** על ישראל ש'**כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ**', **אָמַר** עמרם, וכי **לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין** בלידתם, שהרי ייהרגו לבסוף על ידי עבדי פרעה, ולכך **עָמַד וְגֵירַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ**, ובעקבותיו **עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵירְשׁוּ** אף הם **אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ** מרים, **אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵירָתְךָ** - לגרש הנשים, **יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה** - שגזר להשליך הבנים ליאור, **שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גָּזַרְתָּ** שיגרשו את נשותיהם, ובכך גזרת כליה **עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵיבוֹת**. ועוד, **שפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה** - שהרי הנולדים שיומתו יחיו לעולם הבא, **וְאַתָּה** בגזירתך גרמת שיכלו **בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא** – שכיון שלא יולדו כלל, לא יחיו גם לעולם הבא. ועוד, **שפַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת** - שהרי יתכן שהקב"ה לא יקיים הגזירה, ואילו **אַתָּה צַדִּיק**, ואם כן **בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת** – שהקב"ה יקיימה, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ'**. שמע עמרם בקול בתו **וְעָמַד וְהֶחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ**, ובעקבותיו **עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחְזִירוּ** אף הם **אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן**.

שואלת הגמרא, מאחר שהתבאר שכוונת הפסוק שחזר ולקחה, מדוע נאמר '**וַיִּקַּח**' - שמשמעו ליקוחין ראשונים, הרי '**וַיִּחְזוֹר** לבת לוי' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לכתוב, שהרי היתה אשתו מקודם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא**, נלמד מלשון 'ויקח', **שֶׁעָשָׂה לוֹ** עמרם בליקוחין השניים **כמַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין** הראשונים, דהיינו, **שהוֹשִׁיבָהּ בְּאַפִּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ** עליה '**אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה**'. שואלת הגמרא, הרי נאמר שלקח '**אֶת בַּת לֵוִי**', ואם כן קשה, וכי **אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הַוְיָא** - האם יתכן לפרש שמדובר על הליקוחין השניים, שהיתה אז יוכבד בת מאה ושלושים שנה, **וְקָרֵי לָהּ** – וקורא לה הכתוב '**בַּת**' – שמשמע שהיתה ילדה, ולא קראה אשה. מביאה הגמרא מקור לכך שהיתה אז בת מאה ושלושים שנה, **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**, נאמר כשירדו בני יעקב למצרים 'כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים', ואף שמנין המפורטים בפסוקים שם אינו אלא שישים ותשע, הנפש השבעים **זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת** - כשנכנסו בני יעקב למצרים השלימה את מנין שבעים, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי יוכבד, "**אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם**", ומכך שנאמר 'אשר ילדה' משמע שרק **לֵידָתָהּ** היתה **בְּמִצְרַיִם**, אך **וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם**. ומאחר שנולדה ביום כניסתם למצרים, נמצא שכשחזר עמרם ולקחה היתה בת מאה ושלושים. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, נקראה בת לפי **שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת** כבת.

"**וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן**", שואלת הגמרא, מדוע אמר הכתוב 'ותהר האשה' לאחר 'וילך איש ויקח וגו'', **וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא** - והרי היתה מעוברת במשה מהנישואין הראשונים, והיה זה שלושה חודשים לפני שחזר ולקחה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא**, כתבה התורה את ההריון בסמוך ללידה **וּמַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ**, כדי ללמד, **שמַה הוֹרָתָהּ** של יוכבד **שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת** כיוכבד, **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּפִיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה** – לא נגזר עליהם צער בהריון ובלידה, כפי שנגזר על חוה.

כשנולד משה נאמר, '**וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא**'. **תַּנְיָא**, מהו הטובה שראתה בו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, ראתה **שטוֹב שְׁמוֹ** של התינוק. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** שהוסיפו שם י–ה בשמו **וטוֹבִיָּה שְׁמוֹ, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר**, ראתה ברוח הקודש שעתיד להיות **הָגוּן לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים**, שנוֹלַד **כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר**, ולמדו כן **דכְּתִיב הָכָא 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וּכְתִיב הָתָם** בבריאת העולם '**וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב**', הרי שהאור נקרא טוב.

"**וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים**", מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו שלושה חדשים משום **דְּלֹא מָנוּ מִצְרַיִם אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהַדְרָהּ** – המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמרם בליקוחין השניים, אבל **וְהִיא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ** – למעשה היתה מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה **תְּלָתָא יַרְחֵי**

המשך בעמוד רא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יב עמוד א

דִּיקָא נַמִּי, דִּכְתִיב 'הַקְּנִזִּי', שְׁמַע מִינָּהּ. 'עֲזוּבָה' זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עֲזוּבָה' שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ. 'הוֹלִיד' וַהֲלֹא מִינְסַב הֲוָה נְסִיב לַהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יְלָדָהּ. 'יְרִיעוֹת' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת. 'וְאֵלֶּה בָנֶיהָ' אַל תִּקְרֵי 'בָּנֶיהָ' אֶלָּא 'בּוֹנֶיהָ'. 'יֵשֶׁר' שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ. 'שׁוֹבָב' שֶׁשִּׁיבֵּב אֶת יִצְרוֹ. 'וְאַרְדּוֹן' שֶׁרָדָה אֶת יִצְרוֹ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְוֶרֶד. 'וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה', 'אַשְׁחוּר', זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אַשְׁחוּר' שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת. 'אֲבִי', שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב. 'תְּקוֹעַ' שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. 'הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים' נַעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים, 'חֶלְאָה וְנַעֲרָה', לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי, אֶלָּא בַּתְּחִילָּה 'חֶלְאָה' וּלְבַסּוֹף 'נַעֲרָה'. 'וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן', 'צֶרֶת' שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לַחֲבְרוֹתֶיהָ, 'צֹהַר' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם, 'אֶתְנָן' שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ. 'וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ' אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת גָּזַר. בַּתְּחִילָּה 'אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ', וּלְבַסּוֹף 'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. 'וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי' לְהֵיכָן הָלַךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, כֵּיוָן (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע 'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', אָמַר לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין, עָמַד וְגֵירַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵירְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵירָתְךָ יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְאַתָּה גָּזַרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵיבוֹת, פַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, פַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת. אַתָּה צַדִּיק, בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ'. עָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. 'וַיִּקַּח', 'וַיַּחֲזוֹר' מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁעָשָׂה לָהּ מַעֲשֶׂה לִיקּוּחִין, הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפִּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ 'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה'. 'אֶת בַּת לֵוִי', אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הַוְיָא, וְקָרֵי לָהּ 'בַּת', דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם', לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת. 'וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, מַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, מַה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בִּפְיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה. 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא' תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טוֹב שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, טוֹבִיָּה שְׁמוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הָגוּן לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, כְּתִיב הָכָא 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וּכְתִיב הָתָם 'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב'. 'וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים', דְּלֹא מָנוּ מִצְרִים אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהַדְרָהּ, וְהִיא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא. 'וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי, תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל. אֶלָּא כָּל הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יָנוּקָא, מַמְטוּ יָנוּקָא הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוֵּי (בַּהֲדַיְהוּ), דִּכְתִיב 'אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים וְגוֹ''. 'וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא' מַאי שְׁנָא גּוֹמֶא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיכָּן לַצַּדִּיקִים שֶׁמָּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה. 'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת' תָּנָא, חֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רָע. 'וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף' רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,

אגם

רש"י

דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב. קְרָא אַחֲרִינָא כִּי מִשְׁתָּעֵי בְּכָלֵב לֹא קַרְיֵהּ בֶּן קְנַז כִּדְכְתִיב בְּעָתְנִיאֵל אֶלָּא הַקְּנִזִּי, מֵאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּמִגְּדוֹלָיו שֶׁל קְנַז: **עֲזוּבָה שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ.** שֶׁמִּתְּחִלָּה חוֹלָנִית הָיְתָה כִּדְקָרֵי לָהּ הָכָא יְרִיעוֹת, וּלְקַמָּן קָרֵי לָהּ נַמִּי חֶלְאָה וַעֲזוּבָה, שֶׁעֲזָבוּהָ כָּל בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּשָּׂא אוֹתָהּ: **וְהָא מֵיסַב נְסָבָהּ.** כִּדְכְתִיב וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ וְגוֹ' אַלְמָא אִתְּתֵיהּ הֲוַאי: **לְשֵׁם שָׁמַיִם.** כְּגוֹן זוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וּנְשָׂאָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁבָּדַק בְּאָחִיהָ אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וְרָאָה אוֹתָם צַדִּיקִים, וְרוֹב בָּנִים דּוֹמִין לַאֲחֵי הָאֵם בְּב"ב בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (דַּף קי.): **לִירִיעוֹת.** בְּלִי תֹּאַר אַדְמוּמִית, דְּמֵחֲמַת חָלְיָהּ הָיְתָה יְרַקְרֶקֶת: **בּוֹנֶיהָ.** אֵלּוּ שְׁמוֹת בַּעֲלָהּ, שֶׁבְּנָאָהּ וַעֲשָׂאָהּ מְבֻנָּה כִּשְׁאָר נָשִׁים בְּנִשּׂוּאִין וּבָנִים, יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: **שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ.** מִלִּטְעוֹת אֶת טָעוּת הַמְרַגְּלִים: **שֶׁשִּׁבֵּב אֶת עַצְמוֹ.** מֵעֲצָתָן, לְשׁוֹן הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה (יִרְמְיָה לא), יוֹצְאָנִית וּמוֹרֶדֶת, וְהָכִי נַמִּי קָרֵי לֵיהּ מֶרֶד בִּקְרָא אַחֲרִינָא עַל שֵׁם שֶׁמָּרַד בַּעֲצַת מְרַגְּלִים: **שֶׁרָדָה בְּיִצְרוֹ.** שֶׁהָיָה מְסִיתוֹ לִטְעוֹת עִמָּהֶן: **שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו.** שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִיּוֹת הַרְבֵּה שֶׁיִּנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים: **שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב.** לְהִתְעַסֵּק בָּהּ בִּרְפוּאוֹת וּמְזוֹנוֹת הַצְּרִיכִין לַחוֹלֶה: **שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם.** שֶׁלֹּא לִהְיוֹת בַּעֲצַת מְרַגְּלִים: **חֶלְאָה.** חֹלִי: **וּלְבַסּוֹף נַעֲרָה.** שֶׁנִּתְרַפְּאָה מֵחָלְיָהּ וְחָזְרָה בְּתֹאַר פָּנִים כְּנַעֲרָה: **וּבְנֵי חֶלְאָה.** וּבִנְיָינֵי חֶלְאָה, שֶׁנִּבְנֵית וְנִתְרַפֵּאת, מְשֻׁבָּחִין הָיוּ לִהְיוֹת צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן: **צָרָה לַחֲבֵרוֹתֶיהָ.** מִתְקַנְּאוֹת בְּיָפְיָהּ: **מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ.** שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לְמִשְׁכַּב נָשִׁים: **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר.** דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינָיו הַיּוֹם נוֹלַד מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִצְרִי הוּא אוֹ יְהוּדִי, וְעָמַד וְקִבֵּץ כָּל עַמּוֹ וּבִקֵּשׁ מֵהֶן לִתֵּן לוֹ הַנּוֹלָדִים בּוֹ בַּיּוֹם וְגָזַר אַף עַל עַמּוֹ: **בַּתְּחִלָּה וַהֲמִתֶּן אוֹתוֹ.** לֹא הוֹשִׁיב שׁוֹמְרִים אֶלָּא סָמַךְ עַל הַמְיַלְּדוֹת: **תַּשְׁלִיכוּהוּ.** שֶׁהוֹשִׁיב שׁוֹמְרִין וְקַסְדּוֹרִין לַדָּבָר: **וּלְבַסּוֹף עַל עַמּוֹ.** כִּדְפָרִישִׁית. וְכֵיוָן שֶׁעָבַר הַיּוֹם וַעֲדַיִין רוֹאִין אִיצְטַגְנִינָיו שֶׁלֹּא לָקָה, הֶעֱמִיד הַגְּזֵרָה עַד יוֹם שֶׁהֻשְׁלַךְ לַיְאוֹר: **גָּדוֹל הַדּוֹר הָיָה.** וְהָיוּ הַכֹּל נִשְׁמָעִין לִדְבָרָיו: **עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת.** שֶׁלֹּא יוֹלִידוּ לֹא זָכָר וְלֹא נְקֵבָה: **אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה.** שֶׁנּוֹלָדִים וּמֵתִים וְחוֹזְרִים וְחַיִּים הֵן לָעוֹלָם הַבָּא, אַתָּה גָּזַרְתָּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינָם נוֹלָדִים אֵינָן בָּאִין לָעוֹלָם הַבָּא: **בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים.** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁנּוֹלְדָה בֵּירִידָתָן לְמִצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל עָמְדוּ שָׁם ר"י שָׁנָה וּמִשֶּׁנּוֹלַד מֹשֶׁה לֹא נִתְעַכְּבוּ אֶלָּא פ' שָׁנִים כִּדְכְתִיב וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְגוֹ' בְּדַבְּרָם אֶל פַּרְעֹה (שְׁמוֹת ז) וְאוֹתָהּ שָׁנָה יָצְאוּ, נִמְצָא שֶׁעָבְרוּ מִירִידָתָם עַד שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה ק"ל שָׁנָה, וּכְשֶׁהֶחֱזִיר עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד [כְּבָר] הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מִמֹּשֶׁה כִּדְאַמְרִינַן לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא.** בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין: **זוֹ יוֹכֶבֶד.** בִּפְרָטָן שֶׁל יוֹרְדֵי מִצְרַיִם אַתָּה מוֹצֵא שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת, וּבִכְלָלָן אַתָּה אוֹמֵר הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים, זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהִשְׁלִימָה מִנְיָנָן בִּכְנִיסָתָן לָעִיר: **סִימָנֵי נַעֲרוּת.** חָזְרָה לִימֵי עֲלוּמֶיהָ בְּאֹרַח כַּנָּשִׁים וּבְתֹאַר פָּנִים וּפָשְׁטוּ הַקְּמָטִים: **וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִקָּרָא.** מִקַּמֵּי דְּאַהַדְרָהּ כִּדְלְקַמָּן: **מַקִּישׁ לֵידָתָהּ וְכוּ'.** לֹא נִכְתַּב הֵרָיוֹן זֶה אֶלָּא לִדְרוֹשׁ כָּךְ: **בִּפְתְקָהּ שֶׁל חַוָּה.** בִּגְזַר דִּין שֶׁלָּהּ וּשְׁטַר גְּזֵירוֹת קִלְלָתָהּ דִּעְצָבוֹן וְהֵרָיוֹן: **הָגוּן לִנְבִיאוּת.** רָאֲתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָתִיד [לִהְיוֹת הָגוּן] לִנְבוּאָה: **וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים.** שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים יָכְלָה לְהַצְפִּינוֹ, שֶׁלֹּא הָלְכוּ הַמִּצְרִים לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ אֶלָּא לְסוֹף תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים מִשֶּׁהֶחֱזִירָהּ, וְהִיא הֲוָה מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִקָּרָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן: **אַמַּאי תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל.** מֵאַחַר שֶׁצָּפוּן בְּמִסְתָּרִים הָיָה כִּדְכְתִיב וַתִּצְפְּנֵהוּ, מָה יֵשׁ לָהּ לִדְאֹג: **וּמְעַוֵּי הָתָם.** וְצוֹעֵק שָׁם, וְדֶרֶךְ תִּינוֹק לִצְעוֹק כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל תִּינוֹק חֲבֵרוֹ: **אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים.** בַּת קוֹל אוֹמֵר לַמֵּי הַיָּם אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים הַקְּטַנִּים הַמְחַבְּלִים אֶת הַכְּרָמִים בִּהְיוֹתָם סְמָדַר בְּעוֹד הַפְּרִי קָטָן: **שֶׁחָבִיב עֲלֵיהֶן מָמוֹנָן.** שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּר גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּשֶׁל עֵצִים שֶׁקָּשִׁים וַחֲזָקִים: **דָּבָר רַךְ.** בָּזֶה הוּא מִשְׁתַּמֵּר יָפֶה מִן הַכֹּל, לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַקָּשֶׁה כְּשֶׁהַמַּיִם מוֹלִיכִין אוֹתוֹ בְּחָזְקָה הוּא נִתְקָל וְהוּא נָשׁוּף וְנִשְׁבָּר, אֲבָל דָּבָר קַל נִתְקָל וְנִזְדַּקֵּר בְּאֶבֶן לַאֲחוֹרָיו: **רֵיחַ רָע.** שֶׁל זֶפֶת:

אגם

תוספות

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר"מ ובשלהי הוריות (דף יג:) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (דף ט:) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית אפליגו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס צרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות:

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור:

בשבילי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יב עמוד ב

אגם כדכתיב 'קנה וסוף קמלו'. 'ותרד בת פרעה לרחץ על היאר' אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה, וכן הוא אומר 'אם רחץ ה' את צאת בנות ציון וגו''. 'ונערתיה הלכת וגו'' אמר רבי יוחנן, אין הליכה זו אלא לשון מיתה, וכן הוא אומר 'הנה אנכי הולך למות'. 'ותרא את התבה בתוך הסוף' כיון דחזו דקא בעת לאצולי למשה, אמרו לה, גבירתנו, מנהגו של עולם מלך בשר ודם גוזר גזירה, אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה, בניו ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביך. בא גבריאל וחבטן בקרקע. 'ותשלח את אמתה ותקחה' רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר ידה וחד אמר שפחתה. מאן דאמר ידה, דכתיב 'אמתה'. ומאן דאמר שפחתה, מדלא כתיב ידה. ולמאן דאמר שפחתה, הא אמרת בא גבריאל וחבטן בקרקע. דשייר לה חדא, דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה. ולמאן דאמר ידה, ליכתוב ידה. הא קא משמע לן דאישתרבב אישתרבובי, דאמר מר, וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים, דכתיב 'שני רשעים שברת' ואמר ריש לקיש אל תיקרי שברת אלא שריבבתה. 'ותפתח ותראהו את הילד' ותרא מיבעי ליה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שראתה שכינה עמו. 'והנה נער בכה' קרי ליה 'ילד' וקרי ליה 'נער', תנא, הוא ילד וקולו כנער, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום, אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה, אמרה, שמא לא אזכה לחופתו. 'ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה' מנא ידעה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שראתה אותו מהול. 'זה' אמר רבי יוחנן, מלמד שנתנבאה שלא מדעתה, 'זה' נופל ואין אחר נופל, והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב 'וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידענים המצפצפים והמהגים', צופין ואינם יודעין מה צופין, מהגים ואינן יודעים מה מהגים. ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה, עמדו וגזרו 'כל הבן הילוד היארה תשליכהו', כיון דשדיוה למשה אמרו, תו לא חזינן כי ההוא סימנא, בטלו לגזירתייהו, והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה, דאמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה מי מריבה אשר רבו', 'המה' שראו איצטגניני פרעה וטעו, והיינו דקאמר משה 'שש מאות אלף רגלי וגו'', אמר להן משה לישראל בשבילי, נצלתם כולכם. רבי חנינא בר פפא אמר, אותו היום עשרים ואחד בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה. רבי אחא בר חנינא אמר, אותו היום ששה בסיון היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה. בשלמא למאן דאמר בששה בסיון, משכחת לה ג' ירחי, דאמר מר, בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה, ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי. אלא למאן דאמר בעשרים ואחד בניסן, היכי משכחת לה. אותה שנה מעוברת היתה, רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. 'ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית' ומאי שנא מעבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק. אמר, פה שעתיד לדבר עם השכינה, יינק דבר טמא, והיינו דכתיב 'את מי יורה דעה וגו'', למי יורה דעה ולמי יבין שמועה, לגמולי מחלב ולעתיקי משדים. 'ותאמר לה בת פרעה לכי וגו'' אמר רבי אלעזר, מלמד שהלכה בזריזות כעלמה. רבי שמואל בר נחמני אמר, 'העלמה' שהעלימה את דבריה. 'ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה' אמר רבי חמא ברבי חנינא, מתנבאה, ואינה יודעת מה מתנבאה, 'הילכי' הא שליכי. 'ואני אתן את שכרך' אמר רבי חמא ברבי חנינא, לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא שנותנין להן שכרן. 'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו'', אחות אהרן ולא אחות משה. אמר רב עמרם אמר רב, ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב, מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן,

ואומרת

תוספות

בשבילי נצלתם כולכם. תימה אדרבה בשבילו נגזרו הגזירות שראו אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם:

סרח

רש"י

אגם. של עצי ערבה וקנים דקין, והוא קנה וסוף דקרא, קנה קנים, סוף ערבה דקה: **לרחוץ.** לטבול שם לשם גרות: **וכן הוא אומר וכו'.** שהשב ומתנקה מעונו קרוי רחוץ: **לשון מיתה.** כדמפרש ואזיל, שהיו ממחות בידה הצלתו של צדיק: **דאמר מר.** גבי שרביט הזהב דאחשורוש במסכת מגלה: **בשני רשעים.** דעוג מלך הבשן במסכת ברכות בתחלת פרק הרואה: **שריבבתה.** לשון דאישתרבובי: **שראתה עמו שכינה.** והאי את לשון עם, כמו לא שלח יעקב את אחיו (בראשית מב): **נער.** גדול משמע: **בעל מום.** והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר: **ואין אחר נופל.** ליאור, שאותו היום בטלו גזרתם: **וכי יאמרו אליכם.** העובדי כוכבים דרשו כמותנו אל האובות: **המצפצפים והמהגים.** נביא קרי לשון גנאי, שהם מצפצפין כעגורים ומהגים כיונים, מוציאין קול בגרונם ואין יודעין מה אומרים, כך דרך איצטגנינין אינן רואין אלא סימן אבל לא פרושו של כל דבר: **ראו.** אצטגניני פרעה: **שמושיען של ישראל כו'.** והך מלתא לאו ר' אלעזר קאמר לה, דקרא לאו אמצרים קאי, אלא גמרא קאמר לה, וקאי אהא דאמרינן לעיל ואין אחר נופל, וכדרבי אלעזר דאמר שאין יודעים מה הוגין, הלכך ראו המצרים ולא ידעו מה ראו: **כיון דשדיוה למשה במים.** כל זמן שהיה ביאור אין לקות גדולה מזו ובטלה סימן של לקייה: **רגלי.** בשבילי, כמו ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל): **בשבילי נצלתם.** שבטלו מצרים את גזרתם: **שירה על הים.** בכ"א בניסן נאמרה כדתניא בסדר עולם מרעמסס לסכות ומסכות לאיתם ומאיתם לפני פי החירות הרי ג', ברביעי ויגד למלך מצרים כי ברח העם, חמישי וששי רדפו מצרים [אחריהם], אור שביעי ירדו לים שנאמר ויאר את הלילה, לשחרית אמרו שירה, ויום שביעי היה, ויו"ט אחרון של פסח היה: **דאמר מר בשבעה באדר מת משה.** בפ"ק דקדושין (דף לח.) ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור, וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו', וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, צא מהן ל"ג למפרע תמצא שבשבעה באדר מת משה, ומנין שבשבעה באדר נולד שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו', מה ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי: **שלשה ירחי.** היו, והן ג' חדשים שהצפינתו: **רבו של ראשון.** לא חסר אלא ז' ימים ורבו של ג' דהיינו ניסן ואמצעי שלם אדר השני שלם: **מאי שנא מן העבריות.** דקאמרה לה, מכלל דמצריות לא ניחא לה: **דבר טמא.** זו שאכילתה דברים טמאים והתינוק טועם בחלבה כל מה שתאכל כדאמרי' ביומא (דף עה:) גבי לשד השמן: **את מי יורה דעה.** למי למד הקב"ה תורה, למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונעתק מן השדים הטמאים, כמו ויעתק משם (בראשית יב): **שהלכה בזריזות כעלמה.** שכל כחה עליה, כמו חזק ואמץ (דברים לא) תקיף ועלם: **שהעלימה את דבריה.** שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמו: **הילכי את הילד.** הרי לך שליך: **שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן.** עד שלא נולד משה, והיינו הנביאה אחות אהרן:

מאי

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הניחה אותו באֲגַם - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על שפת הנהר, ו'סוף' היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן כְּדִכְתִיב 'קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ' – קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.

עוד כתוב "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, פסוק זה מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה בת פרעה לִרְחוֹץ – להתנקות מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ – שירדה לטבול לשם גירות. וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהשיבה מעוונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ'. בהמשך הפסוק נאמר "וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת על יד היאר וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וכפי שיתבאר שהמיתן גבריאל לפי שמיחו בה על שהצילה את משה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר – מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו 'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת'. בהמשך נאמר "וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף", אומרת הגמרא, כֵּיוָן דְּחָזוּ - ראו נערותיה של בת פרעה, דְּקָא בָּעוּ לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה – שרוצה בתיה להציל את משה מן היאור, מיחו בה ואָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתֵּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוא, שכשמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵירָה, גם אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ שאמר להטביעם. בָּא המלאך גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע ומתו.

"וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ", נחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה מהי 'אמתה', חַד – אחד מהם אָמַר שהושיטה יָדָהּ והביאה את התיבה אליה, וְחַד אָמַר ששלחה את שִׁפְחָתָהּ להביא את התיבה. מבארת הגמרא, מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, טעמו הוא משום דִּכְתִיב 'אֲמָתָהּ', ופירש כפשוטו שאמה היא יד. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, פירש כך מִדְּלֹא כְּתִיב יָדָהּ – אם כוונת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה. שואלת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר ששלחה את שִׁפְחָתָהּ, קשה שהָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת הגמרא, דְּשַׁיַּיר לָהּ חֲדָא – גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא מתה, משום דְּלָאו אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ - אין דרכה של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר ששלחה את יָדָהּ, לִיכְתּוֹב – שתכתוב התורה יָדָהּ כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – לכך נאמר 'אמה', להשמיענו דְּאִישְׁתַּרְבַּב אִישְׁתַּרְבּוּבֵי – נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה. דְּאָמַר מַר לגבי שרבוב שרביטו של אחשורוש, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שנעשה נס זה בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה שנתארכה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁינֵּי רְשָׁעִים – שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, דִּכְתִיב 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּה – שהוארכו שיניו.

"וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד", שואלת הגמרא, מדוע נאמרו 'ותראהו', הרי וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ. ומשיבה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מה שנאמר 'ותראהו' אינו מתיחס לילד, אלא שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ. בהמשך הפסוק נאמר "וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה", שואלת הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק קָרֵי לֵיהּ – נקרא משה 'יֶלֶד' שנאמר 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך וְקָרֵי לֵיהּ – נקרא משה 'נַעַר', ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, תָּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר – לעולם היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל נער, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן - לדבריך שהיה קולו כנער בילדותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, וְעֲשִׂיתוֹ – החשבתו לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ שהוא לוי לבַעַל מוּם בקולו, ופסול הוא לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כך יש לפרש, מה שנקרא נער, מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בהיותו בַּתֵּיבָה, כיון שאָמְרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ – להשתתף בחופתו.

"וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה", שואלת הגמרא, מְנָא יָדְעָה – מהיכן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כיון שֶׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל הבינה כי מישראל הוא. ומה שנאמר 'זֶה', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, והמשמעות בדבריה, ש'זֶה' – משה נוֹפֵל ליאור, וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל ליאור מכאן ואילך. וְהַיְינוּ דְּאָמַר – וזהו שאמר רַבִּי אֶלְעָזָר, לגבי נביאי עובדי כוכבים, מַאי דִּכְתִיב "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם העובדי כוכבים דִּרְשׁוּ כמונו אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים" – שמכנים את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפין' היינו שצוֹפִין - רואים שיש סימן, וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צּוֹפִין בסימן זה, ו'מהגים' היינו שמַהְגִּים – מוציאים קול בגרונם, וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהְגִּים. ומבארת הגמרא מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה כשרָאוּ האיצטגנינים, שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה – עתיד ללקות במים, עָמְדוּ וְגָזְרוּ ש'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', כדי שאכן ילקה ולא יוכל להושיען. ולכך כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהַּ לְמֹשֶׁה – לאחר שהושלך משה ליאור, אָמְרוּ, תּוּ לֹא חֲזִינַן כִּי הַהוּא סִימָנָא – איננו רואים יותר סימן זה, וּבַטְּלוּ לִגְזֵירְתַּיְיהוּ – בטלו את גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. אך מבארת הגמרא, שוְהֵם – האיצטגנינים אֵינָן יוֹדְעִין שאין פירוש ראייתם שיענש במים, אלא שֶׁעַל חטא מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה שלא יכנס לארץ. וכמו דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ', מהו 'הֵמָּה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם כבר, אלא שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה שעתיד משה ללקות במים, וְטָעוּ שסברו שיענש במים, אך פירוש ראיתם הנכון הוא, שעתיד ללקות על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' – הם המים שראו איצטגניני פרעה. וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה – כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך הנולדים ליאור, לכן אמר משה 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי העם אשר אנכי בקרבו וְגוֹ', מה שנאמר 'רגלי' היינו שאָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו גזירתם, ונִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם מגזירתם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שהושלך משה ליאור בעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, ולפיכך אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וכי ראוי שמִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה – כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שהושלך משה ליאור, בשִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, ולפיכך אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה, שהרי קבלת התורה היתה בו' סיון, יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. שואלת הגמרא, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שהושלך ליאור בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, אם כן מַשְׁכַּחַת לָהּ ג' יַרְחֵי – מובן מה שנאמר בפסוק שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו ליאור, כיון דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת משה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הם תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהשליכוהו ליאור בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, הרי מז' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים. מתרצת הגמרא, אוֹתָהּ שָׁנָה שהושלך משה ליאור, שנה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר 'ותצפנו שלשה חדשים', אינם ג' חדשים שלמים, אלא רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן – החודש הראשון היינו מז' אדר עד סוף אדר ראשון, וְרוּבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן - החודש השלישי היינו מא' ניסן עד כ"א ניסן, וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם - החודש השני היינו כל חודש אדר ב'.

"וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת ותיניק לך את הילד", שואלת הגמרא, וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת – מדוע אמרה לה שתביא לה מינקת דוקא מהעבריות, שמשמע שלא חפצה בת פרעה שתינק מן המצריות. ומשיבה, מְלַמֵּד שֶׁהֶחְזִירוּהוּ - תחילה סובבוהו לְמֹשֶׁה עַל כָּל הנשים הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן כדי שיניקו אותו, וְלֹא יָנַק – לא הסכים לינוק, משום שאָמַר

המשך בעמוד טו

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְאוֹמֶרֶת מרים בנבואה, **עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלָּהּ אוֹר,** והבינו כי אכן נולד מושיען של ישראל, **עָמַד אָבִיהָ** עמרם, **וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתֵיךְ** שעתיד ליולד לנו מושיען של ישראל. אך **וְכֵיוָן שֶׁהֱטִילוּהוּ לַיְּאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ** - חבט **עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵיךְ** – משום שחשב שימות ביאור. **וְהַיְּינוּ דִּכְתִיב "וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ"**, דוקא היא עמדה לראותו היות והיתה בטוחה שינצל, ועמדה שם כד **לֵידַע מַה יְהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ** – מה יעלה בסופה.

שנינו במשנה **שיוֹסֵף זָכָה** לקבור את אביו, **וְכוּ'**. מבארת הגמרא עניני קבורת יעקב, ושואלת, **מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא** - מדוע בתחילה כשעלו לקבור את יעקב, הקדימו את המצרים ליוסף ואחיו, **דִּכְתִיב "וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַּרְעֹה וְגוֹ'", וַהֲדַר** – ואחר כך נאמר **"וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו". וּמַאי שְׁנָא** ואילו **לְבַסּוֹף** - בשעת חזרתם מהקבורה, הקדימו את יוסף ואחיו למצרים **דִּכְתִיב** תחילה **"וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו", וַהֲדַר** – ואחר כך נאמר **"וְכֹל הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו"** – דהיינו המצרים, כלומר להיפך מכפי שיצאו בתחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ** המצרים **בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד**, ולכן הקדימו לצאת לפניהם, **וּלְבַסּוֹף** לאחר קבורת יעקב, **שֶׁרָאוּ** אז **בִּכְבוֹדָן, נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד**, ונתנו להם להקדים ולחזור לפניהם. ומבארת הגמרא מהו הכבוד שראו בישראל, **דִּכְתִיב "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד** אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד", וגורן האטד משמעו שהיה גורן מאטד, וקשה **וְכִי גּוֹרֶן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד** – וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות הימנו גורן. לכן **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, לא היה זה גורן מאטדים אלא שהמקום נקרא גורן האטד, **מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד** של קוצים לשומרו מסביב, ומי הקיפוהו, **שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה**, וחלקו כבוד ליעקב, שתלו את כתריהם בארונו. והמצרים שראו כבוד זה, החלו אף הם לנהוג כבוד בבניו. **תָּנָא, כּוּלָּם** – בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, מתחילה **לְמִלְחָמָה בָּאוּ** – להלחם בבני יעקב כדי שלא יקבר יעקב במערת המכפלה, אך **כֵּיוָן שֶׁרָאוּ** את **כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וּתְלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.**

"וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד". תָּנָא מהו ההספד הגדול והכבד שנעשה, **שאֲפִילּוּ הסוּסִים וַאֲפִילּוּ הַחֲמוֹרִים** נעצבו על פטירתו (**מֵאֵילוּ מֵאֵילוּ**).

אומרת הגמרא, **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה** לקבור את יעקב, **אָתָא עֵשָׂו, וקָא מְעַכֵּב** - עיכב אותם מלקוברו שם, וכך **אָמַר לָהֶן** – לבני יעקב, הרי נאמר **'מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן', וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק** הטעם שנקראת המערה **'קִרְיַת אַרְבַּע'**, לפי שאלו שנקברו בה **אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחָוָה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה.** וכשמת יצחק נשארו שני קברים אותם ירשנו שנינו, וכיון **שאִיהוּ** - יעקב, **קַבְרָהּ לְלֵאָה** במערה **בְּדִידֵיהּ** - בחלקו שקיבל בירושה, אם כן, **וְהַאי** - הקבר **דְּפָיֵישׁ** – שנותר, **דִּידִי** – שלי **הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, הרי **זַבִּינְתָּהּ** - מכרת ליעקב את חלקך במערה בשעה שמכרת את הבכורה. **אָמַר לְהוּ** עשיו, **נְהִי דְּזַבִּינִי בְּכֵירוּתָא** – אמנם מכרתי את חלק הבכורה, שלא אקבל פי שנים בירושה, אך **פְּשִׁיטוּתָא** – את חלק הפשוט שלי **מִי זַבִּינִי** - האם מכרתיו. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, **אִין** – אכן מכרת אף את חלק הפשיטות במערה, **דִּכְתִיב** שאמר יעקב ליוסף **"בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי** בארץ מצרים שמה תקבריני", **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק**, מה שנאמר 'כריתי', **אֵין כִּירָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לִמְכִירָה 'כִּירָה'**, נמצא שמכרת אף חלק זה. **אָמַר לְהוּ** עשיו, אם אכן מכרתי לכם זאת, **הָבוּ לִי אִיגַּרְתָּא** - הראו לי שטר המכירה על חלקי במערה. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, **אִיגַּרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא** – השטר נמצא במצרים. חשבו האחים ביניהם **וּמַאן נֵיזִיל** - מי ילך להביאו מארץ מצרים, והחליטו **שנֵיזִיל** – ילך **נַפְתָּלִי**, משום **דְּקַלִּיל כִּי אַיַּילְתָּא** – הליכתה קלה ומהירה כשל איל. **דִּכְתִיב 'נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר'**, ודרשו על כך, **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אַל תִּקְרֵי 'אִמְרֵי שָׁפֶר', אֶלָּא 'אִמְרֵי סֵפֶר'** – שהביא את שטר המכירה ממצרים. ממשיכה הגמרא ואומרת, שבאותו זמן, **חוּשִׁים** שהוא **בְּרֵיהּ דְּדָן** – בנו של דן בן יעקב, **תַּמָּן הֲוָה** – היה שם בעת המכירה, **וְיַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ** – כבדו אוזניו מלשמוע, **אָמַר לְהוּ** חושים לבני יעקב, **מַאי הַאי** - מדוע אתם מתעכבים מלקבור את יעקב, **וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי** – עשו מעכב אותנו **עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם** ויביא עמו את שטר המכירה של המערה. **אָמַר לְהוּ** חושים, **וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזָּיוֹן. שָׁקַל** – נטל חושים **קוּלְפָא** - מקל, **מַחְיֵיהּ** – והכה בו **אַרֵישֵׁיהּ** – על ראשו של עשו והרגו. ומחמת המכה **נָתְרָן** – נשרו **עֵינֵיהּ** – עיניו של עשיו, **וְנָפְלוּ** על **אַכַּרְעָא** - רגליו **דְּיַעֲקֹב. פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ** – פתח יעקב את עיניו **וְאַחִיךְ** – וחייך, **וְהַיְּינוּ דִּכְתִיב "יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע"**, ולכך שמח יעקב שחזה בנקם שנקמו בעשו. **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב 'לָמָה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד', וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן** של עשיו ויעקב **לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי**, מכל מקום נחשב ששיכלה את שניהם ביום אחד כיון **שקְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי.**

נאמר 'ויעל יוסף לקבור את אביו', וכן בשעת חזרתו נאמר 'אחרי קברו את אביו', הרי שייחס הכתוב את קבורת יעקב ליוסף. שואלת הגמרא, כיצד הניחוהו אחיו ליטול לבדו את השם של קבורת אביהם, וכי **וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף** – אם לא היה יוסף מתעסק בקבורתו, **אֶחָיו לֹא הֲווּ מִעַסְּקֵי בֵּיהּ** לקוברו, **וְהָכְתִיב 'וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן'**, נמצא שאף שאר האחים התעסקו בקבורת יעקב, ואם כן מדוע נתנו לו שתיקרא הקבורה על שמו. מתרצת הגמרא, **שאָמְרוּ** שאר האחים, **הַנִּיחוּ לוֹ** ליוסף להתעסק בקבורת יעקב יותר מאיתנו, מפני **שכְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים** - כבודו של יעקב שיוסף שהוא מלך יתעסק בקבורתו, **יוֹתֵר מִבְּהֶדְיוֹטוֹת** – ממה שנתעסק בו אנו.

שנינו במשנה, **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף** שלא נתעסק בו אלא משה **כוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּיזָּה** מהמצרים, ששאלו מהם כלי כסף וכלי זהב, **וְהוּא** – משה **נִתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת** - העלאת ארונו של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְגוֹ". וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר** – שלקח משם עצמותיו, **אָמְרוּ** חז"ל, **סֶרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּירָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, וְהָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ** משה, **כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת** כבד **עָשׂוּ לוֹ מִצְרַיִם, וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוּס הַנָּהָר** – הנהר שממנו כל ארץ מצרים שותה, ועשו כן **כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ** בזכותו **מֵימָיו** של הנהר. **הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת** נהר **הנִילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** עת קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלותך לקבורה בארץ הקודש. **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ** שנוכל לקיים שבועתך, **מוּטָב**, אך **אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִּין מִשְּׁבוּעָתְךָ**, כיון שלא היתה השבועה אלא אם נוכל לקיימה. **מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** על מי הנהר, ונטלו משה. ומבארת הברייתא, **וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ** שיהיה **בַּרְזֶל צָף** על המים, **שֶׁהֲרֵי כְּתִיב** בתלמידי אלישע, **"וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וְגוֹ', אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֶךְ שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל"**, הרי שאלישע הנביא הציף את הברזל על המים, משום שרצון יראיו יעשה. **וַהֲלֹא** – ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי

המשך בעמוד טו

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד א

רש״י

מַאי שְׁנָא מֵעִקָּרָא. דְּאַקְדְּמִינְהוּ לְמִצְרַיִם מִקַּמֵּי אֲחֵי יוֹסֵף, וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף דִּכְתִיב הוּא וְאֶחָיו וַהֲדַר וְכָל הָעוֹלִים אִתּוֹ: **וְכִי.** דֶּרֶךְ לֶאֱסוֹף אֲטָדִין וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶן גֹּרֶן: **שֶׁמַּקִּיפִין לוֹ אָטָד.** גָּדֵר שֶׁל קוֹצִים: **שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים.** י״ב נְשִׂיאִים דְּיִשְׁמָעֵאל וכ״ג אַלּוּפִים נִמְנוּ בְּעֵשָׂו. וְא״ת כ״ה הֵן, תֵּימָן וּקְנַז נִמְנוּ ב׳ פְּעָמִים. וְא״ת קֹרַח נִמְנָה ב׳ פְּעָמִים, שְׁנֵי קֹרַח הֵן, אֶחָד מִבְּנֵי אֱלִיפַז וְאֶחָד מִבְּנֵי אָהֳלִיבָמָה, וּמ״מ ל״ה הֵן וְכִתְּרוֹ שֶׁל יוֹסֵף הֲרֵי ל״ו: **קָא מְעַכֵּב.** שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּהוּ שָׁם: **אָמַר.** קִרְיַת אַרְבַּע שְׁמָהּ שֶׁאֵינָהּ מַחְזֶקֶת אֶלָּא ד׳ זוּגוֹת. הָא דְּא״ר יִצְחָק לָאו מִלְּתָא דְּעֵשָׂו הִיא אֶלָּא גְּמָרָא קָאָמַר לֵיהּ לְמֵימַר טַעְמָא דְּעִכּוּבָא, דְּוַדַּאי כֵּן הֲוָה כְּדִבְרֵי עֵשָׂו שֶׁאֵינָהּ מַחְזֶקֶת אֶלָּא ח׳ קְבָרִים: **אִיהוּ.** יַעֲקֹב: **קַבְרָהּ לְלֵאָה בְּדִידֵיהּ.** בַּחֵלֶק הַמַּגִּיעוֹ כְּדִכְתִיב וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת לֵאָה: **זַבִּינְתֵּיהּ.** כְּשֶׁמָּכַרְתָּ הַבְּכוֹרָה: **נְהִי דְּזַבִּינְתִּי לִבְכוֹרָתִי.** וְלֹא אֶטּוֹל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא כְּמוֹהוּ: **פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי.** חֶלְקִי בְּחֵלֶק פָּשׁוּט לֹא מָכַרְתִּי: **א״ל אִין.** פְּשִׁיטוּתִיךְ נַמֵּי זַבַּנְתְּ חֶלְקְךָ בִּמְעָרָה זוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁכָּךְ אָמַר אָבִינוּ בִּשְׁעַת מִיתָה אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי, וְאֵין כִּירָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה כְּמוֹ וָאֶכְּרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף (הוֹשֵׁעַ ג): **הָבוּ אִגַּרְתָּא.** הַרְאוּ שְׁטָר מְכִירָה: **יַקִּירָן אוּדְנֵיהּ.** כָּבְדוּ אָזְנָיו מִשְּׁמוֹעַ: **מַאי הַאי.** לָמָּה אֵינְכֶם קוֹבְרִין אוֹתוֹ: **שְׁקִיל גּוּלְפֵיהּ.** מַקֵּל, כְּמוֹ גּוּלְפֵי טוֹבֵי בָּלַע מֵאֲבִימִי בַּעֲרָכִין (דַּף כב.): **וְאִי לֹא אִיעַסֵּק בֵּיהּ יוֹסֵף אֶחָיו מִי לֹא הֲוֵי מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ.** כְּלוֹמַר הֵיאַךְ הִנִּיחוּהוּ אֶחָיו לְיוֹסֵף לִטּוֹל לוֹ אֶת הַשֵּׁם לְבַדּוֹ שֶׁל קְבוּרַת אֲבִיהֶם, וְכִי פָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶן הָעֹל וְלֹא חָשׁוּ לוֹ, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ הוּא הֵם לֹא הָיוּ עֲסוּקִין בּוֹ, וְהַכְּתִיב וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו, אַלְמָא אַף הֵם הָיוּ עֲסוּקִין בְּמַשָּׂאוֹ וּקְבוּרָתוֹ. וּמַסְקָנָא כְּתִיב אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת אָבִיו, תָּלָה הַכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא הָיָה עִקַּר הַדָּבָר: **אָמְרוּ.** אֶחָיו בֵּינֵיהֶן הַנִּיחוּ לוֹ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ כְּנֶגֶד כֻּלָּנוּ: **כְּבוֹדוֹ.** שֶׁל אָבִינוּ בְּמֶלֶךְ יוֹתֵר מִבְּהֶדְיוֹטוֹת, שֶׁיּוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא: **נִתְעַסְּקוּ בַּבִּזָּה.** שֶׁל מִצְרַיִם: **כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו.** תָּמִיד לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים אֶלָּא שֶׁכֻּלָּהּ עֲשׂוּיָה יְאוֹרִים וַחֲרִיצִים מִנִּילוּס עַד סוֹף הַמְּדִינָה כַּמָּה פַּרְסָאוֹת, וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה וּמִתְבָּרֵךְ וּמְמַלֵּא אוֹתָן יְאוֹרִים וּמַשְׁקִין מֵהֶן הַשָּׂדוֹת, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (זְכַרְיָה יד) וְהָיָה אִם לֹא יַעֲלֶה מִכָּל מִשְׁפְּחוֹת וְגוֹ׳ לֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגָּשֶׁם, וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא תָּבֹא [בָּאָה] וְלֹא עֲלֵיהֶם, וְאֵין כְּתִיב כָּאן הַגֶּשֶׁם אֶלָּא וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה אוֹתוֹ נָהָר שֶׁהֵן שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ. וְיוֹנָתָן בֶּן עוּזִיאֵל תִּרְגֵּם וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּיסַק נִילוּס: **וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְגוֹ׳.** בְּתַלְמִידֵי אֱלִישָׁע כְּתִיב בִּמְלָכִים: **וְהוּא שָׁאוּל.** הִשְׁאִילוּהוּ לוֹ: **תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.** וְלֹא שֶׁלָּמַד מִפִּיו, אֶלָּא תּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִמְּדוּ לְאֵלִיָּהוּ: **בְּקַבַּרְנִיט שֶׁל מְלָכִים.** בִּקְבָרוֹת שֶׁל מְלָכִים, וְלָשׁוֹן יְוָנִי הוּא:

קים

תוספות

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה והם היו מבני בניו של יוסף י״ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפירקי ר״א (פרק מח) וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקוד פקדתי אמרה להם א״כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי:

סמליון

**וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלָּהּ אוֹר, עָמַד אָבִיהָ, וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתֵיךְ. וְכֵיוָן שֶׁהֱטִילוּהוּ לַיְּאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵיךְ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ', לֵידַע מַה יְּהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ: יוֹסֵף זָכָה וְכוּ': מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא, דִּכְתִיב 'וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַּרְעֹה וְגוֹ'', וַהֲדַר 'וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו'. וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף, דִּכְתִיב 'וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו' וַהֲדַר 'וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד. וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ בִּכְבוֹדָן, נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, דִּכְתִיב 'וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד' וְכִי גּוֹרֶן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד, שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה. תָּנָא, כּוּלָּם לְמִלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וּתְלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. 'וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד' תָּנָא, אֲפִילּוּ סוּסִים וַאֲפִילּוּ חֲמוֹרִים (מֵאֵילוּ מֵאֵילוּ), כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, אָתָא עֵשָׂו, קָא מְעַכֵּב. אָמַר לָהֶן 'מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן', וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק 'קִרְיַת אַרְבַּע', אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחָוָה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. אִיהוּ, קַבְרָהּ לְלֵאָה בְּדִידֵיהּ, וְהַאי דְּפָיֵישׁ, דִּידִי הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ, זַבִּינְתָּהּ. אָמַר לְהוּ, נְהִי דְּזַבִּינִי בְּכֵירוּתָא, פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. אָמְרוּ לֵיהּ, אִין דִּכְתִיב 'בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי' וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, אֵין כִּירָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לִמְכִירָה 'כִּירָה'. אָמַר לְהוּ, הָבוּ לִי אִיגַּרְתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ, אִיגַּרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא. וּמַאן נֵיזִיל, נֵיזִיל נַפְתָּלִי דְּקַלִּיל כִּי אַיַּילְתָּא, דִּכְתִיב 'נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר', אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תִּקְרֵי 'אִמְרֵי שָׁפֶר' אֶלָּא אִמְרֵי סֵפֶר. חוּשִׁים בְּרֵיהּ דְּדָן, תַּמָּן הֲוָה וְיַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ, אָמַר לְהוּ מַאי הַאי, וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, אָמַר לְהוּ וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזָּיוֹן. שָׁקַל קוּלְפָא, מַחְיֵיהּ אַרֵישֵׁיהּ, נָתְרָן עֵינֵיהּ וְנָפְלוּ אַכַּרְעָא דְּיַעֲקֹב. פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחִיךְ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב 'לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד', וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי, קְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי. וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף, אֶחָיו לֹא הֲווּ מִעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב 'וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן'. אָמְרוּ הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים יוֹתֵר מִבְּהֶדְיוֹטוֹת: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּיזָּה וְהוּא נִתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְגוֹ''. וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרוּ, סֶרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּירָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, הָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ, כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ, אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת עָשׂוּ לוֹ מִצְרִים, וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוּס הַנָּהָר כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נִילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ. מִיָּד, צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ בַּרְזֶל צָף, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב 'וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וְגוֹ', אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל'. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, צָף בַּרְזֶל מִפָּנָיו. מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקַבַּרְנִיט שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבַּרְנִיט שֶׁל מְלָכִים, אָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל, אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזֵעַ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נְטָלוֹ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ. וְכָל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ. אָמְרוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם שְׁכִינָה. אָמְרוּ,

קיים

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד ב

תוספות

רש"י

קִיֵּים זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בְּזֶה. אַגָּדָה זוֹ מְפוֹרֶשֶׁת בַּמְּכִילְתָּא בְּפָרָשַׁת וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה, כְּתִיב בְּזֶה אָנֹכִי וּכְתִיב בְּזֶה הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי, כְּתִיב בְּזֶה לֹא יִהְיֶה לְךָ וּכְתִיב בְּזֶה הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא, לֹא תִשָּׂא – חֵי פַּרְעֹה, זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת – וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן, וְאֵין זֶה אֶלָּא יוֹם הַשַּׁבָּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, וְכֵן כָּל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, לֹא תִּשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ, לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר, וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: **וְאִי לֹא אִיעַסֵּק בֵּיהּ מֹשֶׁה וְכוּ'**. כְּלוֹמַר הֵיאַךְ הִנִּיחוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְהִתְעַסֵּק בּוֹ לְבַדּוֹ, וְכִי לֹא חָשׁוּ לַשְּׁבוּעָה, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה לֹא הָיוּ הֵם מִתְעַסְּקִין: **הַכְּתִיב וְכוּ'**. אַלְמָא לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בְּעַרְבוֹת מוֹאָב נִתְעַסְּקוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְהֶעֱבִירוּם אֶת הַיַּרְדֵּן: **וְתוּ אִי לֹא הֲווּ מִתְעַסְּקֵי בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל**. לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בָּנָיו מִי לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהֵיאַךְ הִנִּיחוּ בָּנָיו אֶת שְׁאָר הָעָם לְהִתְעַסֵּק בּוֹ וְהַכְּתִיב בִּשְׁכֶם וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה וְגוֹ', אַלְמָא בְּנַחֲלָתָם קְבָרוּהוּ דְּחָבִיב הָיָה עֲלֵיהֶן: **אָמְרוּ**. בָּנָיו בְּעַצְמָם, הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל: **כְּבוֹדוֹ בִּמְרֻבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין**. וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ בְּעַצְמָם בְּעוֹד מֹשֶׁה קַיָּם, הַנִּיחוּ שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ, כְּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבִּקְטַנִּים: **מִשְּׁכֶם גְּנָבוּהוּ**. כְּדִכְתִיב וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה, וְשָׁם הָיוּ רוֹעִין, וְדוֹתָן אֵינָהּ מָקוֹם. וְהַאי דִּכְתִיב (פֵּס) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה וְגוֹ', כָּךְ אָמַר לוֹ, אַתָּה אוֹמֵר אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ, סְעוּ מִן הָאַחֲוָה הַזֹּאת וְאֵין מַחֲזִיקִין עַצְמָן כְּאָחִין לָךְ, כִּי שָׁמַעְתִּי אוֹמְרִים נֵלְכָה וּנְבַקֵּשׁ דָּתוֹת וְדִינִין הֵיאַךְ לַהֲמִיתוֹ אִם יָבֹא אֶצְלֵנוּ: **הָכָא כְּתִיב וַיִּקַּח מֹשֶׁה**. וְלֹא שְׁאָר הָעָם: **אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ**. מִן הַשָּׁמַיִם לְמַתְחִיל וְאֵינוֹ גּוֹמֵר, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס כְּמֹשֶׁה שֶׁמֵּת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: [**וַיֵּרֶד יְהוּדָה**. שֶׁהוּא הִתְחִיל בְּהַצָּלַת יוֹסֵף כְּשֶׁאָמַר מַה בֶּצַע וְלֹא גָּמַר]: **נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו**. שֶׁנֶּאֱמַר וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה וְעוֹדֶנּוּ חַי: **שֶׁהוֹרִיד אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדֻלָּתָן**. כְּשֶׁפָּתַר אֶת הַחֲלוֹם וְהֵם לֹא יָדְעוּ לְפָתְרוֹ: **לְעַצְמוֹ**. לְמִשְׁכַּב זָכוּר מִתּוֹךְ יָפְיוֹ: **פַּרְעוֹ**. הַיְינוּ סֵרוּס יְתֵירָא: בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵרְסוֹ לֹא גָּרַס: **בְּרַב בִּשֵּׂר**. אֶת בְּנֵי מַחְלְקוּתוֹ, רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי, וְהַקָּבָ"ה מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים כְּחוּט הַשְּׂעָרָה וְנֶעֱנַשׁ בְּאוֹתָהּ מִדָּה: **רַב יֵשׁ לָךְ**. הִגִּיעַ מַלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְאֵין לְךָ מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ: **ד"א רַב לָךְ**. דַּי לָךְ, אַל תַּרְבֶּה בְּבַקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרַב כַּמָּה קָשֶׁה שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לַתַּלְמִיד, וְתַלְמִיד כַּמָּה סַרְבָן, מַפְצִיר. וּלְשׁוֹן חֲכָמִים הוּא כָּךְ, הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ לִשָּׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ בִּנְדָרִים (ל' סג:), הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ בִּשְׁבוּעוֹת (דַּף כג:): **לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחֲנָא**. לְפִי כֹּחַ הַגָּמָל מַרְבִּין בְּמַשָּׂאוֹ, אַף כָּאן לְפִי צִדְקָתוֹ מְדַקְדֵּק אַחֲרָיו: **הַיּוֹם מָלְאוּ**. בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי: **לֹא נָס לֵיחֹה**. לֹא בָּרַח לַחְלוּחִית כֹּחוֹ: **דְּיוֹ זוּגִי**. שְׁנֵי זוּגוֹת, שְׁנֵי חֲבֵרִים הָיוּ, בְּהַתְחָלַת הַיּוֹם לְמֹשֶׁה וְסוֹפוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: **בְּכַנְפֵי הַשְּׁכִינָה**. בִּכְנַף לְבוּשׁ הוֹדוֹ: **מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים**. לְהוֹכִיחָם לִשְׁמִי: **פֵּשֶׁר דָּבָר**. שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינִי וּבֵין בָּנַי: **סְמַלְיוֹן**. שֵׁם חָכָם: **סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן**. כְּלוֹמַר סִימָנִים הַרְבֵּה, בְּאֶרֶץ מוֹאָב בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר, וְאעפ"כ לֹא יָדַע וְגוֹ':

גסטרא

סמליון אומר. פי' ר"ח אית דאמרי מלאך ואית דאמרי שם חכם. ערוך: מפני

קִיֵּים זֶה כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה, יִשְׂרָאֵל לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב 'וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם'. וְתוּ, אִי לֹא אִיעַסְּקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב 'וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה'. אָמְרוּ, הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בִּמְרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְתוּ אָמְרוּ, הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבִּקְטַנִּים. 'קָבְרוּ בִשְׁכֶם' מַאי שְׁנָא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְּׁכֶם גְּנָבוּהוּ, וְלִשְׁכֶם נַחְזִיר אֲבֵידָתוֹ. קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, כְּתִיב 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ', וּכְתִיב 'וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ''. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב עַל שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ עֲשָׂאוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב 'וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה'. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אַף קוֹבֵר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, דִּכְתִיב 'וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וְגוֹ'' וּכְתִיב 'וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דְּקָאָמְרִי לֵיהּ 'עַבְדְּךָ אָבִינוּ', וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידֵי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵּת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת: 'וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה' אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּיקְרֵי 'הוּרַד' אֶלָּא 'הוֹרִיד', שֶׁהוֹרִיד אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן. 'וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה' אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ לְעַצְמוֹ (בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵירְסוֹ) בָּא גַּבְרִיאֵל וּפֵרְעוֹ, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב 'פּוֹטִיפַר', וּלְבַסּוֹף 'פּוֹטִיפֶרַע': מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ': 'וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ' אָמַר רַבִּי לֵוִי, בְּ'רַב' בִּישֵׂר, בְּ'רַב' בִּישְׂרוּהוּ. בְּרַב בִּישֵׂר, 'רַב לָכֶם'. בְּרַב בִּישְׂרוּהוּ, 'רַב לָךְ'. דָּבָר אַחֵר, 'רַב לָךְ' רַב יֵשׁ לָךְ, וּמַנּוּ יְהוֹשֻׁעַ. דָּבָר אַחֵר, 'רַב לָךְ', שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, הָרַב כַּמָּה קָשֶׁה וְתַלְמִיד כַּמָּה סַרְבָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא: 'וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם' שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַיּוֹם', הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, דִּכְתִיב 'אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא'. 'לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא', מַאי 'לָצֵאת וְלָבֹא', אִילֵימָא לָצֵאת וְלָבֹא מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב 'וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָס לֵחֹה', וּכְתִיב 'וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ', וְתַנְיָא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, 'לָצֵאת וְלָבוֹא' בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה. 'וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד' תָּנָא, אוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁל דְּיוּ זוּגֵי הָיְתָה, נִיטְּלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִיתְּנָה לָזֶה. (וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִילְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ. הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב 'וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ', וּנְבוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְימָא, דִּכְתִיב 'וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוֹ' וְאֶת נְבוֹ וְגוֹ'', (נְבוֹ שֶׁשָּׁם מֵתוּ ג' נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב 'וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ וְגוֹ'', וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה הָוֵי, אַרְבָּעָה מִילִין. אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי הוֹלִיכוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָּל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים 'צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל', וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר 'מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן'. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, 'מִי כְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא'. וְרַב נַחְמָן אָמַר, 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה וְגוֹ''. סְמַלְיוֹן אָמַר, 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה', סַפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, בַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר 'וַיָּמָת מֹשֶׁה' סַפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת מֹשֶׁה, כְּתִיב הָכָא 'וַיָּמָת שָׁם', וּכְתִיב הָתָם 'וַיְהִי שָׁם עִם ה'', מַה לְּהַלָּן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ, אַף כָּאן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ. 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר' אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן, וַאֲפִילּוּ הָכִי 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ', וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה, אֵצֶל

גסטרא

כאשר ישנו צימאון לגילוי אלוקות – הרי צימאון זה גופא מרווה במקצת.

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשי"ד

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

קַיִּים זֶה – יוסף, את **כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה** – בלוחות הברית, ולכן ראוי לו שישאו את ארונו לצד ארון הברית.

שנינו במשנה שמשה הוא זה שנתעסק בהעלאת ארונו של יוסף, שואלת הגמרא, **וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה** – וכי אם לא היה משה מתעסק להעלות עצמותיו, **יִשְׂרָאֵל לֹא הֲווּ מִיעַסְקֵי בֵּיהּ**, וכי לא חשו לקיים שבועתם שהשביעם יוסף לעשות כן. **וְהָכְתִּיב** לאחר מיתת משה, "**וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם**", הרי מבואר שכל ישראל התעסקו בארונו של יוסף וקברוהו, ומדוע נקראת קבורתו רק על שם משה. **וְתוּ** - ועוד קשה, מדוע הניחו בני יוסף לבני ישראל שיקברוהו, **וכי אִי לֹא אִיעַסְקִי בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו** של יוסף **לֹא הֲווּ מִיעַסְקֵי בֵּיהּ** לקוברו, וכי לא היה חביב עליהם, **וְהָכְתִּיב** בהמשך הפסוק ביהושע '**וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה**' שקברוהו בנחלתם, הרי שהיה חביב עליהם, ואם כן מדוע לא התעסקו הם בקבורתו. מתרצת הגמרא על השאלה האחרונה, **שֶׁאָמְרוּ** בני יוסף בינם לבין עצמם, **הַנִּיחוּ לוֹ** – לאבינו יוסף, ויתעסקו בקבורתו כל בני ישראל, לפי **שִׁכְבוֹדוֹ בְּמִרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין** – כבוד הוא לו שיתעסקו בקבורתו כל בני ישראל שהם מרובין, יותר ממה שיתעסקו בו רק בניו שהם מועטים. **וְתוּ** - משיבה הגמרא על השאלה הראשונה, שכשהיה משה חי, **אָמְרוּ** בני ישראל, **הַנִּיחוּ לוֹ** ליוסף שיתעסק בקבורתו משה לבדו, לפי **שִׁכְבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבִּקְטַנִּים** – כבוד הוא לו שיתעסק בקבורתו משה לבדו שהוא אדם גדול יותר ממה שיתעסקו בו שאר ישראל שהן קטנים.

נאמר בפסוק "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים **קָבְרוּ בִשְׁכֶם**", שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא** – מדוע קברוהו דוקא **בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְׁכֶּם נְגִבוּהוּ** – שמכרוהו לישמעאלים, שהרי נאמר בפסוק שיעקב שלחו אל אחיו הרועים בשכם. לכך אמרו ישראל, **וְלִשְׁכֶם נַחְזִיר אֲבִידָתוֹ** - ישיבוהו לקבורה.

שואלת הגמרא, **קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי** – הפסוקים סותרים האחד את השני, שבפסוק אחד **כְּתִיב** '**וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ**', הרי שמשה הוא שהתעסק בהעלאה במשך כל הארבעים שנה במדבר. **וּכְתִיב** – ואילו בפסוק אחר כתוב '**וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'**, הרי שכל ישראל העלום. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב - עַל זֶה שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ הוּא עֲשָׂאוֹ** את הדבר כולו. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף** מן השמים **מוֹרִידִין אוֹתוֹ** – את זה שהתחיל ולא גמר מעשיו **מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב** אצל יהודה אחר מכירת יוסף, '**וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה**' – שירד מגדולתו, כיון שהוא התחיל בהצלת יוסף ואמר לאחיו 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו', והיה לו לגמור ולהצילו מיד אחיו ולהשיבו לאביו. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר**, עונשו של המתחיל ואינו גומר חמור, **שאַף קוֹבֵר** את **אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו** בחייו, **דִּכְתִיב** '**וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וגו'** **וּכְתִיב** '**וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן**', הרי מבואר שמתו אשתו ובניו. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב** מִפְּנֵי מַה נִקְרָא יוֹסֵף עַצְמוֹת בְּחַיָּיו – שכשציוה את אחיו להעלות עצמותיו ממצרים, אמר 'והעליתם את עצמותי', והרי היה חי. **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דְּקָאָמְרִי לֵיהּ** – שאמרו לו אחיו ברדתם למצרים '**עַבְדְּךָ אָבִינוּ, וְלֹא אָמַר לָהוּ וְלֹא מִידֵּי** - לא מיחה בהם על שקראו ליעקב עבד. **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג** את **עַצְמוֹ בְּרַבְּנוּת.**

"**וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיְמָה**", **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּיקְרֵי 'הוֹרֵד' אֶלָּא הוֹרִיד, שֶׁהוֹרִיד** יוסף את **אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן** – שלא ידעו לפתור את חלום פרעה במותו. עוד נאמר, "**וַיִּקְּנֻהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה**", **אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ** – פוטיפר את יוסף מחמת יופיו **לְעַצְמוֹ** – למשכב זכור. **וּ(בָא גַּבְרִיאֵל וְסִירְסוֹ) בָּא גַּבְרִיאֵל וּפִירְעוֹ** – סירס את פוטיפר סירוס מרובה. וההוכחה לכך היא, **שֶׁמֵּעִיקָּרָא כְּתִיב** '**פּוֹטִיפַר**', **וּלְבַסּוֹף** - בפרשה הבאה, נוספה לשמו האות ע' ונקרא '**פּוֹטִיפָרַע**', והיינו משום שנעשה סריס.

שנינו במשנה, **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ'**. דורשת הגמרא את הפסוקים שנאמרו בענין מיתת משה. נאמר "**וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ** אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", **אָמַר רַבִּי לֵוִי**, לשון זה שאמר 'רב לך' בא לדרוש, שכיון שבשעת מחלוקת קורח ועדתו, **בְּ'רַב' בִּישַׁר** – ענה להם בלשון 'רב', לכן נענש בכך שבְּ'רַב' **בִּישְׁרוּהוּ**. ומפרשת הגמרא, **בְּרַב בִּישַׁר**, היינו מה שאמר משה לקרח ועדתו, '**רַב לָכֶם** בני לוי', כלומר שדי לכם במה שיש לכם. וכיון שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, נענש באותו לשון **וּבְרַב בִּישְׁרוּהוּ, וּלְכָן** נאמר לו '**רַב לָךְ** וגו'". **דָּבָר אַחֵר** – באופן אחר מתפרש לשון '**רַב לָךְ**', **רַב יֵשׁ לָךְ**, שהגיע זמן מלכותו, **וּמַנּוּ** – ומידו אותו רב, **יְהוֹשֻׁעַ**, ולכך הגיע זמנך להיפטר מן העולם, שאין מלכותך נוגעת במלכותו כמלא הנימה. **דָּבָר אַחֵר**, '**רַב לָךְ**', מלשון די לך, ביקשו הקב"ה שלא ירבה עוד בבקשה על זה, כדי **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ** הרואים, **הָרַב** - הקב"ה, **כַּמָּה קָשֶׁה** הוא, שאינו שומע לתלמידו, **וְתַלְמִיד** – משה **כַּמָּה סָרְבָן** הוא יתר על המידה. שואלת הגמרא, **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע באמת לא התקבלה תפילתו של משה שרצה להיכנס לארץ ישראל. ומשיבה, **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא** - לפי כח הגמל מרבים את משאו, והרי זה משל, שאף כאן לפי גודל צדקתו של משה הרבו לדקדק עליו.

"**וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם** לא אוכל עוד לצאת ולבא, וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה". דורשת הגמרא, אחר שכבר נאמר שהוא בן מאה ועשרים שנה, **שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה הוצרך הכתוב לומר שוב '**הַיּוֹם**', אלא יש לדרוש מכך, **שֶׁהַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי** שנעשיתי בן מאה ועשרים שנה, כלומר שביום זה נולדתי. **לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ** – שנפטרים מן העולם באותו יום ובאותו חודש שבו נולדו, **דִּכְתִיב** '**אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא**'. ודורשת הגמרא מה שנאמר '**לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא**', **מַאי** הכוונה '**לָצֵאת וְלָבֹא**', **אִילֵימָא** - אם תפרש שתשש כוחו ואינו יכול עוד **לָצֵאת וְלָבֹא מִמָּשׁ**, יקשה, **וְהָכְתִיב** '**וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָס לֵחֹה**', ומתפרש שעד סוף ימיו לא נס ממנו לחלוחית כוחו. וכן **וּכְתִיב** '**וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ**', **וְתַנְיָא** – שנינו בברייתא **שִׁשִּׁים עֲשָׂרָה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם** – בערבות מואב, **וּפִסְּעָן מֹשֶׁה** – את כולן **בִּפְסִיעָה אַחַת** עד הר נבו, הרי שהיה כוחו עמו. אלא **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן**, מה שנאמר '**לָצֵאת וְלָבוֹא**', היינו **בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה**, ולא יכל ללמוד תורה.

"**וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְחַזֵּק יְהוֹשֻׁעַ וַיַּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד**", **תָּנָא, אוֹתָהּ שַׁבָּת** שמת בה משה, **שֶׁל דִּיוּ זוּגֵי הָיְתָה** - שני זוגות היו בה, משה בתחילת היום ויהושע בסופו, ובאותה שבת **נִיטְּלָה רִשּׁוּת מִזֶּה** - ממשה, **וְנִיתְּנָה לָזֶה** - ליהושע.

(וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִילְמְלֵא המִקְרָא דלהלן לגבי מקום קבורת משה **כָּתוּב, אִי אֶפְשָׁר** היה **לְאוֹמְרוֹ** – לומר דבר זה מעצמנו. ומבאר, **הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת**, בעבר הירדן שהוא **בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב** בהמשך המקרא, "**וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ**", **וְנְבוֹ** הרי **בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן כַּיָּיְמָא, דִּכְתִיב** '**וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וגו'** **וְאֶת נְבוֹ וגו'**, **(נְבוֹ שֶׁשָּׁם מֵתוּ ג' נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם)**, הרי שמיתתו היתה בחלקו של ראובן. **וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר**, בעבר הירדן **בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב** "**וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ** כי שם חלקת מחוקק ספון **וגו'**, הרי שנקבר בנחלתו של גד. **וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה** – מרחק **הָוֵי, אַרְבָּעָה מִילִין**. שואלת הגמרא, את **אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין** שמנחלת ראובן לנחלת גד, **מִי הוֹלִיכוּ**, הרי לא התעסקו ישראל בקבורתו. ומשיבה, **מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה**, והשכינה העבירה אותו מחלקו של ראובן לחלקו של

המשך בעמוד רב

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

נִסְתְּרָא – מושל **שֶׁל בֵּית פְּעוֹר**, ואמרו לו, **הֲרֵאנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר.** ולא הצליחו למצוא מקום זה, שכשעָמְדוּ לְמַעְלָה, נִדְמָה היה לָהֶם שמקום קבורתו לְמַטָּה, וכשעמדו לְמַטָּה, נִדְמָה היה לָהֶם שהוא קבור לְמַעְלָה. ואף שנֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּיתּוֹת – קבוצות, **אוֹתָן** שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה, היה נִדְמָה לָהֶן מקום קבורתו לְמַטָּה, ואותן שעמדו לְמַטָּה, נִדְמָה היה לָהֶן שהוא קבור לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר במקרא ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בעצמו אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוא קָבוּר, דִּכְתִיב הָכָא - בפרשת קבורתו ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳, וּכְתִיב הָתָם ״וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים״, הרי שמשה נקרא איש, וראיה שאף הוא לא ידע מקום קבורתו.

וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אף שלא זכה ליכנס לארץ ישראל בחייו, **מִפְּנֵי מַה** לא העלו את עצמותיו לארץ ישראל כדרך שהעלו את עצמותיו של יוסף, אלא **נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר.** וביאר שעשו כן **כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה** - חטא של **פְּעוֹר,** שחטאו בבנות מואב. **וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ״אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ״,** שמשמעותו ללכת בקרבת ה׳, **וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא׳,** ואם כן לא ניתן לילך אחריו. **אֶלָּא** כך היא כוונת הפסוק, שצריך האדם **לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – לנהוג כמדותיו. דהיינו, **מַה הוּא** – הקב״ה **מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב ״וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם״, אַף אַתָּה** התנהג כן **וְהַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים.** וכן כפי **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב** בבואו לבקר את אברהם אחר מילתו **״וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא״, אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים.** וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב ״וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ״** – שניחמו על אביו וברכו אלוקים ברכת אבלים, **אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים.** וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב ״וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגַי״, אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים.**

כיון שהזכירה הגמרא שהלביש הקב״ה את אדם וחוה בכתנות עור, דנה הגמרא מהם **הַכָּתְנוֹת עוֹר** שהלבישם. נחלקו בזה **רַב** וּשְׁמוּאֵל, **חַד** – אחד מהם **אָמַר,** שהיו **מִדָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר** – צמר, **וְחַד אָמַר** שהיה זה פשתן, ונקרא כן לפי שהוא **דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ** שלובשים אותו סמוך לעור. **דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, הַתּוֹרָה בְּתַחִלָּתָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ** עוסק **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים,** שנכתב שעשה הקב״ה חסד לאדם וחוה, **דִּכְתִיב ״וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם״, וְסוֹפָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגַי׳.**

דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בתפילתו ובקשתו ליכנס לארץ, **הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין** – חלק מהן **אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ אֶכָּנֵס** אף **אֲנִי לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ** המצוות **כּוּלָּן עַל יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם** מה **שְׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ** לקיים המצוות התלויות בארץ, אין זה **אֶלָּא** בכדי **לְקַבֵּל שָׂכָר** עליהם, אם **כֵּן מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם** ותקבל שכרך עליהם. **שֶׁנֶּאֱמַר ״לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ רַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלִפְשָׁעִים יַפְגִּיעַ״,** ונדרש מקרא זה לגבי משה, **׳לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ** - שכרו **רַבִּים׳, יָכוֹל** – שמא תאמר שיהיה שכרו רק **כַּאֲחֵרוֹנִים, וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים** - האבות, **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל׳** - שמתן השכר יהיה **כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת.** ומה שנאמר **׳תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ׳,** הוא לפי **שֶׁמָּסַר** משה את **עַצְמוֹ לְמִיתָה** בעבור ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר** – לאחר חטא העגל אמר משה, ״ועתה אם תשא חטאתם, **וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא** מספרך **וְגוֹ׳״,** הרי שהסכים למות למענם. ומה שנאמר **׳וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה׳,** היינו **שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר** וראוי לו לחלוק אתם את השכר, לפי שנמנה למות אתם במדבר, וזה היה בעבורם, כמו שנאמר ׳ויתעבר בי ה׳ למענכם׳. ומה שנאמר **׳וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא׳,** שנשא על עצמו עוון ישראל, בכך **שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.** ומה שנאמר **׳וְלִפְשָׁעִים יַפְגִּיעַ׳,** היינו **שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזִירוּ בִּתְשׁוּבָה** ויכופר להם עוונתם, **וְאֵין** לשון **׳פְּגִיעָה׳, אֶלָּא** אחת מלשונות **הַתְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי׳,** הרי שפגיעה אף היא מלשונות התפילה.

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא - פרק שני

בפרשת סוטה נאמר ״והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה״, כלומר שמצוה על הבעל להביא את מנחת אשתו סוטה, ומבארת המשנה את סדר הבאת מנחת סוטה ובמה חלוק דינה משאר המנחות.

משנה. הָיָה הבעל **מֵבִיא אֶת** קרבן **מִנְחָתָהּ** של אשתו לבית המקדש, שנאמר ׳והביא את קרבנה עליה׳, **בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מְצֻרֶית** – בסל של נצרי דקל זרדים הגדלים סביב הדקל, **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ** של האשה בהגיעו לבית המקדש **כְּדֵי לְנַגְּעָה.**

ואלו הן החילוקים בין מנחת סוטה לשאר המנחות, **כָּל הַמִּנְחוֹת, תְּחִילָּתָן** – כשמביא את המנחה מביתו **וְסוֹפָן** – כשמביאם לעזרה **בִּכְלֵי שָׁרֵת** – המנחה נתונה בכלי חשוב שראוי להיות כלי שרת, **וְזוֹ** – מנחת סוטה **תְּחִלָּתָהּ** – כשמביאה מביתו, מביאה **בְּכְפִיפָה מְצֻרֶית** – סל מנצרי דקל שאין ראוי לעשות ממנו כלי שרת, **וְסוֹפָהּ** – כשמביאה לעזרה לעשות בה סדר הקרבתה, לפני הקמיצה מניחה **בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** – שנאמר ׳ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה׳, **וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – שנאמר ׳לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה וגו׳. **כָּל הַמִּנְחוֹת** – מלבד מנחת העומר **בָּאוֹת מִן הַחִטִּין** – שנאמר ׳סלת חיטים תעשה אותם׳, **וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** – שנאמר ׳עשירית האיפה קמח שעורים׳. **מִנְחַת הָעוֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** אינה דומה למנחת סוטה, **שֶׁהִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ** – מהמובחר ומנופה שבשעורים, שהיו מנפים את הקמח בי״ג נפה עד שנעשה כעין סלת חיטים, **וְזוֹ** – מנחת סוטה **בָּאָה קֶמַח** – מעורב הקמח עם קליפת השעורה. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר** הטעם שמנחת סוטה באה מקמח שעורים הוא, **שֶׁכֵּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה** – שהפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה **כָּךְ קָרְבָּנָהּ** עשוי משעורים שהם **מַאֲכַל בְּהֵמָה.**

גמרא מבארת הגמרא **תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (וְכָל כָּךְ לָמָה)** מפני מה אמרה התורה להניח את המנחה על ידי האשה, **כְּדֵי לְנַגְּעָה** – כדי שתהיה לסוטה יגיעה בהבאת הקרבן, והטעם שרצתה התורה ליגעה הוא **כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר בָּהּ** מחמת היגיעה מדבריה ותודה שזינתה, ולא תיבדק על ידי המים המאררים שיגרמו לה למות. ויש ללמוד מכאן, **שֶׁאִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ** – שהרי חסה על האשה שזינתה ועברה על רצונו של מקום, **קַל וָחוֹמֶר** שחסה **עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.** שואלת הגמרא **וּמַאי** שהטעם שרצתה התורה שתחזור בה ולא תיבדק **מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא, דֵּילְמָא** רצתה התורה שתחזור בה **כִּי הֵיכִי דְּלָא** יצטרכו להכין את המים המאררים **וּתִימָּחֵק מְגִילָּה** ששם ה׳ כתוב בה. עונה הגמרא, רבי אליעזר אינו יכול ללמוד שעושים כן כדי שלא תימחק המגילה, משום **שְׁקָסְבַר**

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יד עמוד א

רש״י

גְּסַטְרָא. מוֹשָׁל, כְּמַה שֶׁאָמַר קוֹמוֹס דּוּכוֹס וְשֶׁלְטוֹן, וְחֲבֵרוֹ רִיהֵטוֹן קוֹרְטוֹן גַּסְטְרָא (בְּכֹלּוֹת קָף לְכ״:): וַיְבָרֶךָ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק. נִיחֲמוֹ עַל אֲבִיו וּבֵרְכוֹ בִּרְכַּת אֲבֵלִים: דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר. שֶׁל צֶמֶר הוּא: שֶׁהָעוֹר נֶחֱנָה מִמֶּנּוּ. שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁאִדְּם לוֹבֵשׁ סָמוּךְ לְעוֹרוֹ: תְּחִלָּתוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. הִלְבִּישׁ עֲרֻמִּים: וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ. בִּשְׁבִיל פּוֹשְׁעִים הִפְגִּיעַנִי, הֶעֱרָה. הַרִיק:

תוספות

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום משקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵּא

הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, כִּדְכְתִיב וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ וְגוֹ׳ (כְּמִקְבָּל כ״ז:) כְּפִיפָה מִצְרִית. סַל שֶׁל נְצָרִי דָּקֵל, זָרִדִים שְׁגִדְלִים סְבִיב הַדֶּקֶל: כְּדֵי לְיַגְּעָהּ. בְּגִמָּרָא מְפָרֵשׁ טַעֲמָא: תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן. הַשִּׁתָּא מַשְׁמַע כְּשֶׁמְּבִיאָהּ מִבֵּיתוֹ מְבִיאָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְעַזְרָה: וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. קֹדֶם קְמִיצָה: כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה. כִּדְכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה (וַיִּקְרָא ב׳). וּלְקַמִּיהּ פָּרִיךְ וְהָאֵיכָא מִנְחַת חוֹטֵא: וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה. דִּכְתִיב בָּהּ לֹא יִצּוֹק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְגוֹ׳ (כְּמִקְבָּל ה״ז) בָּאוֹת מִן הַחִטִּין. דִּכְתִיב סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אוֹתָם (שְׁמוֹת כט:): מִנְחַת הָעֹמֶר בָּאָה מִן שְׁעוֹרִים. בְּמִסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סת:) יַלְפִּינָן לָהּ מִקְּרָאֵי: בָּאָה גֶּרֶשׁ. דִּכְתִיב גֶּרֶשׁ כַּרְמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ (וַיִּקְרָא כ״ג), וּבְמִסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סו:) אָמְרִינָן בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר: גֶּרֶשׁ. בְּשְׁעוֹרִים מְבֻחָר שֶׁבּוֹ, מְנֻפֶּה בְּי״ג נָפָה כְּעֵין סֹלֶת חִטִּים: קֶמַח. הַכֹּל מְעוֹרָב כְּמוֹ שֶׁנִּטְחַן: גַּמּ׳ וְכָל כַּךְ לָמָּה. לְמָה אָנוּ טוֹרְחִין לְיַגְּעָהּ: עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. שֶׁאִם זִנְּתָה עֲבֵרָה עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וְרוֹצֶה שְׁתוּדָה שֶׁלֹּא תִּיבָּדֵק: קָסָבַר. הָאִי תַּנָּא דְּאָמַר מִשּׁוּם דְּחִסָּה הוּא:

משקה

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקנור ואוחז בבגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדריש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמרבי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא בגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר״ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה התעבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (כ״מ לקף קטו.)

אי

גַּסְטְרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, הֲרֵאנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר. עָמְדוּ לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶם לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶם לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּיתּוֹת, אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן קָבוּר, כְּתִיב הָכָא ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים׳. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ׳אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ׳, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא׳, אֶלָּא לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַה הוּא מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא׳, אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ׳, אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי׳, אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים: ׳כָּתְנוֹת עוֹר׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, וְחַד אָמַר דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, תּוֹרָה תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי׳. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶכָּנֵס אֲנִי לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדַי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְקַבֵּל שָׂכָר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳לָכֵן אַחֲלֵק לוֹ בָרַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, ׳לָכֵן אַחֲלֵק לוֹ בָּרַבִּים׳, יָכוֹל כָּאַחֵרוֹנִים וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל׳ כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת. ׳תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ׳, שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא וְגוֹ׳״. ׳וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה׳, שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר. ׳וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא׳, שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. ׳וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, שֶׁבִּיקֵּשׁ עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחֲזִרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵין ׳פְּגִיעָה׳ אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי׳:

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ

הָיָה מֵבִיא - פֶּרֶק שֵׁנִי

מִשְׁנָה. הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ. כָּל הַמִּנְחוֹת תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְזוֹ תְּחִלָּתָהּ בִּכְפִיפָה מִצְרִית וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, הִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. **גְּמָרָא** תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (וְכָל כָּךְ לָמָה) כְּדֵי לְיַגְּעָהּ כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר בָּהּ. אִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל וָחוֹמֶר עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. וּמִמַּאי מִשּׁוּם דְּחִסָּה הוּא, דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּימְחַק מְגִילָה, קָסָבַר

משקה

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יד עמוד ב

תוספות

אי משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי והאמרי׳ לעיל (קף ז:) דלאחר [שנמחקה] מגילתה מאיימין עליה שתשתה ונראה דעל כרחך אית לן למימר דר״א לית ליה איום שתשתה אפי׳ אחר מחיקת מגילה ומדלא פריך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר מחיקה לאלתר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש״מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב מנחתה ואח״כ שותה דכבר נקרבה: טעונה

רש״י

מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה הָא אִימְּחִיקָא לָהּ: כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ׳: וּרְמִינְהוּ, סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ וּמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדֵיוֹ. וּמְסַלֵּק אֶת הַלְּבוֹנָה לְצַד אֶחָד וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו (וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ) וּמַקְטִירוֹ בְּכְלִי שָׁרֵת וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים. קָרֵב הַקּוֹמֵץ, שִׁרְיָיהּ נֶאֱכָלִין וְרֶשְׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ. קָתָנֵי מִיהָא, בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבִקְלָתוֹת שֶׁל זָהָב. אָמַר רַב פַּפָּא, אֵימָא בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת, מִכְּלָל דְּכִסְפָּהּ מִצְרִית לֹא חַיְיָא. כְּמַאן, דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא כְּלִי שָׁרֵת שֶׁעָשָׂאן שֶׁל עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין, בִּפְחוּתִין מִי אָמַר. וְכִי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה ׳הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ׳: וְנוֹתְנָהּ לְכְלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת: שָׁמְעָתָ מִינָּהּ, כְּלִי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת. אֵימָא, נוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת: וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ: שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה׳: וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן: דִּכְתִיב ׳וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ׳״: וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ: דִּכְתִיב ׳וְהִגִּישָׁהּ (אֵצֶל) [אֶל] הַמִּזְבֵּחַ׳: מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן וְדֵיוֹ. מְנָלָן, דִּכְתִיב ׳וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה׳ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׳, וְתַנְיָא, לִפְנֵי ה׳, יָכוֹל בַּמַּעֲרָב, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׳. אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ, יָכוֹל בַּדָּרוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לִפְנֵי ה׳״. הָא כֵּיצַד, מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדֵיוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יָכוֹל גַּיְשִׁינָהּ בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, אָמַרְתָּ כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת, אֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ, מַנִּיחִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר ׳לִפְנֵי ה״ בַּמַּעֲרָב, בִּיטַּלְתָּה ׳אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׳ בַּדָּרוֹם, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר ׳אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׳ בַּדָّרוֹם, קַיַּימְתָּה ׳לִפְנֵי ה״ בַּמַּעֲרָב. הָא כֵּיצַד, מַגִּישָׁהּ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן. וְהֵיכָן קַיַּימְתָּהּ, אָמַר רַב אַשִׁי, קָסָבַר הַאי תַּנָּא, כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי. מַאי וְדֵיוֹ, אָמַר רַב אַשִׁי, אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, תִּיבְעֵי הַגָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ, קָמַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי, אָמַר קְרָא ׳וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ׳ וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ׳ מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי, אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי: וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד: כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּקְמוֹץ בַּהֲדֵי מִנְחָה, כִּדְתַנְנִן קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגַּר מֶלַח אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה פָּסוּל: וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ: מְנָלָן, דִּכְתִיב ׳מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ׳ ׳מִגַּרְשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ׳: וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת: לָמָּה לִי, הָא קִדְּשָׁהּ חֲדָא זִימְנָא. מִידִי דַּהֲוָה אָדָם, דָּם אַף עַל גַּב דְּקִדְּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצוֹאַר בְּהֵמָה, הֲדַר מְקַדֵּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת, הָכָא נַמִּי לֹא שְׁנָא: וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו: דִּכְתִיב ׳וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה׳: וּמַעֲלֵהוּ וּמַקְטִירוֹ

מִכָּאן וְאֵילָךְ עִבּוּדָתָן מְחַנַּבְתָּן: הֲדַר מְקַדֵּשׁ לֵיהּ בִּכְלִי. שֶׁמְּקַבְּלוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת כִּדְכְתִיב וַיְשָׂם בְּאַגֻּנּוֹת (שְׁמוֹת כה): **וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה**. גַּבֵּי הַקְטָרָה כְּתִיב, דְּמִקְטַר קֹמֶץ וּלְבוֹנָה כִּי הֲדָדֵי: ה״נ

זֶה עוֹשֶׂה תִּפּוּס הַמְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם: קַיַּימְתָּהּ **לִפְנֵי** ה׳ **בַּמַּעֲרָב הָא כֵּיצַד מַגִּישָׁהּ לְדָרוֹמָהּ** שֶׁל קֶרֶן. ה״ג בְּת״כ, לְדָרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן וְלֹא בְּעֵי כְּנֶגֶד חֲדָהּ: **וְהֵיכָן קַיַּימְתָּהּ**. הֲלֹא חוּץ לִכְנֶגֶד זְוִיּוֹת הַהֵיכָל הוּא: **קָסָבַר הַאי תַּנָּא**. ר׳ אֶלְעָזָר: **כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי**. בְּחֵלֶק צְפוֹנִי שֶׁל עֲזָרָה, וְלֵית לֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתִיב ׳וְנִמְצָא בְּנֶגֶד אֶמְצַע פֶּתַח הַהֵיכָל, הֹלֵכָה גַּיְשִׁנָּהּ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם, וּבֹלֵבֶד שֶׁיִּהֵא סָמוּךְ לַמַּעֲרָב, נִמְצָא מְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם. וְה״ה נַמִּי אִם הָיָה מִזְבֵּחַ מְשׁוּךְ מֵעֵט מִכְּנֶגֶד זְוִיּוֹת דְּרוֹמִית הַהֵיכָל וְלִצְפוֹן שֶׁיִּהֵא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הַהֵיכָל הָוֵה מְצִי לְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם, דִּכְנֶגֶד הַהֵיכָל קָרְנֵן בֵּיהּ לְפָנֵי ה׳ וּבֹלֵבֶד שֶׁיִּגִּישׁ סָמוּךְ לְקֶרֶן דְּהֵיינוּ אֵצֶל מַעֲרָב, וְהָא דְּנָקֵט לְמִשְׁמַע מִנָּהּ כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי, מִשּׁוּם דְּג׳ מְחַלּוֹקוֹת הֵן בְּדָבָר זֶה, ר׳ יְהוּדָה אִית לֵיהּ מִזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתִיב בְּפ״ק דְּיוֹמָא (קף טז.), וְר״א בֶּן יַעֲקֹב אִית לֵיהּ כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּדָרוֹם בְּדָרוֹם קָאֵי, דְּאָמַר צְפוֹנִי שֶׁהוּא צַד פְּנוּי מִכֻּלּוֹם, וְר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אִית לֵיהּ כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן בְּזִבְרוּחִים בְּפ׳ קַדְּשֵׁי קָדָשִׁים (קף נט.), הִלְכָּךְ לְר״א דְּהָכָא דְּשַׁמְעֵי׳ לֵיהּ ע״כ דְּקָאָמַר זְוִיּוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ לְפָנִים מִכְּנֶגֶד זְוִיּוֹת שֶׁל הֵיכָל הוּא, וּפְלִיג אַדְּר״י וְאַדְּר״א בֶּן יַעֲקֹב, מוֹקְמִינָן לֵיהּ כְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּס״ל דְּכֻלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן, וְלֹא מוֹקְמִינָן לֵיהּ בְּמַחְלוֹקֶת רְבִיעִית: **מַאי וְדֵיוֹ**. מַאי תִּיסַּק אֵדַעְתֵּיהּ דְּנִבְעֵי טְפֵי: **מִנְחָה נוּפָהּ**. וְלֹא הַכֵּלִי שֶׁהִיא בָּהּ אֶלָּא יְכוֹלָה הַכֵּלִי שֶׁיִּהֵא נוֹגֵעַ סֹלֶת לְמִזְבֵּחַ: **פָּסוּל**. מִשּׁוּם דַּהֲוָה קֹמֶץ חָסֵר: **סָבַרְנָן**. הֲוֵי כְּלִי שָׁרֵת דְּתַנְיָא (יוֹמָא קף יב:) כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשִּׁיחָתָן מְקַדְּשִׁתָן,

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שסדר בדיקת הסוטה הוא, שתחילה מוחים את מגילת סוטה אל המים ומַשְׁקָהּ את המים, וגם לאחר שהשקוה משאירים את המנחה על ידיה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, ולכן הוכרח לומר שהטעם שרצתה התורה ליגעה כדי שתודה ולא תיבדק הוא משום שחסה עליה שלא תמות, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה שלא תימחק, מדוע ממשיכים ליגעה הָא כבר אִימְּחִיקָא לָהּ.

כָּל הַמְּנָחוֹת כוּ'. מקשה הגמרא וּרְמִינְהוּ, שנינו בברייתא סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת – כעין סלים שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנָהּ כשמגיע לעזרה לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת – הבינה הגמרא שכשנותן את המנחה בכלי שרת צריך שתהיה דעתו שהכלי יקדשנה, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ בעל הקרבן שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנְתָהּ וּמוֹלִיכָה אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ החיצון וּמַגִּישָׁהּ – שיגע הכלי בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדַיּוֹ די בכך. וּמְסַלֵּק הכהן אֶת הַלְּבוֹנָה שבתוך הכלי לְצַד אֶחָד של הכלי, כדי שלא יתערב בקומץ חלק מן הלבונה, וְקוֹמֵץ – נוטל הכהן בקמיצתו מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ – ממקום שהמנחה בלולה היטב בשמן, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת אחר וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת בשנית, ולהלן יתפרש טעם הדבר. וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנְתָהּ שנותרה בכלי הראשון וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו – על גבי הקומץ, (וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ) וּמַעֲלֵהוּ – את הקומץ שהלבונה נתונה על גביו וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת, וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים שעל המזבח. לאחר שקָרַב הַקּוֹמֶץ, שְׁיָרֶיהָ של המנחה שנותרו בכלי נֶאֱכָלִין לכהנים, וְרָשָׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ – לתוך השיריים יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין לעשות בשיירי המנחה אֶלָּא מִלְחַמֵּץ – לגרום להם שיחמיצו. מבארת הגמרא הקושיא מהברייתא, קָתָנֵי מִיהָא, שהביאו את המנחה מבית בעל הקרבן בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבִקְלָתוֹת שֶׁל זָהָב ורק לאחר הבאתה לעזרה הניחוה בכלי שרת, ואילו במשנה מבואר שאף תחילתן בכלי שרת. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב פָּפָּא אֵימָא בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת – אין כוונת המשנה שנותנה מתחילה בכלי שרת, אלא שנותנה בכלים הראויים לקדשן ולעשות מהם כלי שרת. מדייקת הגמרא, מִכְּלָל – משמע מהמשנה דִּכְפִיפָה מִצְרִית לֹא חַזְיָא – אינה ראויה להיות כלי שרת ולכן אין מביאין בה אלא מנחת סוטה. כְּמַאן, דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה – דין זה הוא כדעת רבי ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, דְּתַנְיָא כְּלִי שָׁרֵת שֶׁעֲשָׂאָן שֶׁל עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר – והבינה הגמרא שהטעם שכפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת הוא משום שעשויה מעץ וכרבי, אך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם כפיפה מצרית ראויה לכלי שרת. דוחה הגמרא אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתנו סוברת כרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, מכל מקום כפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין – שאף רבי יוסי ברבי יהודה לא הכשיר לכלי שרת אלא כלי עץ חשובים אך בִּפְחוּתִין מִי אָמַר – וודאי לא סבר שעושים כלי שרת מדברים פחותים ובזויים ככפיפה מצרית, שהרי מי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה 'הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ' – וכי לא סבר רבי יוסי בר יהודה את הלימוד מהפסוק "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", שאין להביא קרבן מדברים פחותים.

מבואר בברייתא וְנוֹתְנָהּ לִכְלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת. סברה הגמרא שכשמניח את המנחה בכלי שרת עליו להתכוון שהכלי יקדשה, שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ כְּלִי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת – ומוכח שכלי שרת אינם מקדשים את מה שבתוכם אלא אם כן הנותן מתכוון לכך. דוחה הגמרא, אֵימָא כוונת הברייתא היא שנוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת – הטעם שהצריכה התורה להניח את המנחה בכלי שרת, הוא כדי שתתקדש המנחה בכלי, אך אף אם אינו מתכוון שהכלי יקדשה הכלי מקדשה. וְנוֹתֵן עָלֶיהָ בעל המנחה שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנְתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה'. וּמוֹלִיכָה אֵצֶל כֹּהֵן, דִּכְתִיב 'וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'. וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, דִּכְתִיב 'וְהִגִּישָׁהּ (אֵצֶל) [אֶל] הַמִּזְבֵּחַ'.

מבואר בברייתא מַגִּישָׁה בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדַיּוֹ. שואלת הגמרא, מְנָלָן שמקום הגשת המנחה הוא בחודה של קרן מערבית דרומית, עונה הגמרא, דִּכְתִיב 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' – משמע שזו היא תורת כל המנחות. וְתַנְיָא, לִפְנֵי ה', יָכוֹל בַּמַּעֲרָב – אם היה כתוב רק 'לפני ה'' היינו מפרשים שמגישה אל הקיר המערבי של המזבח, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' – לכך נאמר 'אל פני המזבח', ופני המזבח הם בצד דרום ששם נמצא הכבש שעולים בו למזבח. אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל בַּדָּרוֹם – ואם היה כתוב רק 'אל פני המזבח', היינו מפרשים שמגישה אל הקיר הדרומי של המזבח, תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי ה' – לכך נאמר 'לפני ה'' דהיינו לצד המערבי, הָא כֵּיצַד – כיצד יתכן שיגישה גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח', אלא שמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדַיּוֹ – מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, ובאופן זה נחשב שהגישה גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח'.

מביאה הגמרא שרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, כיון שנאמר גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח' יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן – היינו יכולים לומר שיכול להגישה להיכן שיחפוץ, או לצד מערב של הקרן ויקיים 'לפני ה'' או לצד דרום ויקיים 'אל פני המזבח', אך אין זה נכון משום שאָמַרְתָּ – יש להשיב ולומר, שדוקא במקום שאי אפשר לקיים דין אחד משני הפסוקים – בזה צריך לומר שכוונת התורה היא שיעשה אחד מהשנים, אך בכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת שאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ – שהדין שנאמר בפסוק אחד ניתן ליישבו גם עם מה שנאמר בו וגם עם מה שנאמר בפסוק השני, וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ – ואילו הדין שנראה מהפסוק השני מתיישב עם מה שנאמר בו עצמו אך סותר את מה שנאמר בפסוק הראשון, מַנִּיחִין אֶת הדין שנראה מהפסוק השני שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת הדין שנאמר בפסוק הראשון שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ. ולכן לגבי הגשת המנחה, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב – אם נרצה לקיים רק את מה שנאמר בפסוק 'לפני ה'' ולהגיש לצד מערב, בִּיטַּלְתָּה 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם לא נקיים כלל את מה שנאמר 'אל פני המזבח' שמשמע שצריך להגיש לצד דרום, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם קִיַּימְתָּה לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב – אך אם נקיים את מה שנאמר בפסוק 'אל פני המזבח' ונגיש לצד דרום, נקיים גם את מה שנאמר 'לפני ה'' דהיינו לצד במערב, הָא כֵּיצַד – להיכן יגיש ויקיים את שני הדינים, מַגִּישָׁה לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן – מגיש את המנחה לקיר הדרומי של המזבח ואין צריך שיהיה כנגד חודה. שואלת הגמרא וְהֵיכָן קִיַּימְתָּה בזה את מה שנאמר 'לפני ה'', והרי התבאר של"ב אמות של המזבח היו מכוונות כנגד היכל וקירותיו וזויות המזבח אינם מכוונות כנגד ההיכל, נמצא שלא קיים 'לפני ה''. מבארת הגמרא, אָמַר רַב אַשִּׁי קָסָבַר הַאי תַּנָּא כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי – רבי אליעזר סבר כשיטת רבי יוסי הגלילי, שכל ל"ב אמות המזבח היו בצפון העזרה, כלומר ששש עשרה אמות הדרומיות של המזבח בלבד היו כנגד חציו הצפוני של ההיכל, נמצא שאף העומד בצד הקיר הדרומי של המזבח עומד כנגד ההיכל, ומגיש את המנחה לקיר הדרומי סמוך ביותר למערב, ובכך מקיים גם את מה שנאמר 'לפני ה'' שהרי הוא כנגד ההיכל, וכן את 'אל פני המזבח' שהרי מגיש לצד דרום.

שואלת הגמרא מַאי כוונת הברייתא במה שאמרה וְדַיּוֹ – ומשמע שהיינו סבורים שיש לו לעשות יותר. ומשיבה, אָמַר רַב אַשִּׁי, אִיצְטְרִיךְ – הברייתא הוצרכה לומר כן משום שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא תִּיבָּעֵי הַגָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ – היינו סבורים שאין די בהגשת הכלי עם המנחה למזבח אלא צריך לכוף את הכלי ולהקריב את סולת המנחה עצמה שתהיה נוגעת במזבח, קָמַשְׁמַע לָן שדי בנגיעת

המשך בעמוד רסז

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום העשירי לעומר עמ׳ א

עֵינַיִם", אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה תמר וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ - בפתח ביתו, שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שהוא מָקוֹם שֶׁכָּל הָעֵינַיִם צוֹפוֹת לִרְאוֹתוֹ מרוב חיבה. רַבִּי חָנִין אָמַר בשם רַבִּי, אין צורך לדרוש כך, אלא מתפרש כפשוטו, מָקוֹם הוּא שֶׁשָּׁמוֹ עֵינַיִם, וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהיה מקום בשם זה, שנאמר "תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניים" היינו שֶׁנָּתְנָה תמר עֵינַיִם - פתחי היתר, לְדִבְרֵיהָ, כְּשֶׁתִּבְעָה יהודה, ואמרה לו שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שבאשר אָמַר לָהּ יהודה, שֶׁמָּא נָכְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ תמר גִּיּוֹרֶת אֲנִי - איני עובדת עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצות בני נח. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ ואת אסורה עלי, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי, ואם כן אני מותרת לך. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ – עבורך, אָבִיךְ קִידּוּשִׁין מאדם מסויים ואת מקודשת לו, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי – אבי מת בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן נישואיי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדין כלה לחמיה. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ - שמא נדה את, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי.

מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם. "וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה אברהם פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים – מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו מהם העוברים ושבים. נחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר שאשל הוא פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר שהוא פּוּנְדָּק – אכסניה, וכוונת הפסוק לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילונו בו. שואלת הגמרא, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שאשל הוא פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב - מובן מה שכתוב בפסוק "וַיִּטַּע", שבאילנות שייכת נטיעה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי "וַיִּטַּע". מתרצת הגמרא, מצינו לשון נטיעה באוהלים, כְּדִכְתִיב "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ'".

נאמר בהמשך הפסוק, "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה׳ אֵל עוֹלָם", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּקְרֵי "וַיִּקְרָא", שאברהם עצמו קרא בשם ה׳,

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ׳ ב

וּלְוִיָּה, היינו אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה שיצאו מיוכבד. וּמַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי מַלְכוּת, היה זה דָּוִד, שהוא נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי – יצא, דִּכְתִיב "וַתָּמֹת עֲזוּבָה – זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אֵשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת – לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב ולקחה, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר" – הרי שנקראה מרים אפרת, וּכְתִיב "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ'", הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד האם.

מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. "וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בֶּן חֶצְרוֹן, והרי נאמר בפסוק ׳כלב בֶּן יְפֻנֶּה׳. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא שנקרא ׳בן יפונה׳ על שם מעשיו, כלומר, הוּא בֶּן שֶׁפֻּנָּה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. שואלת הגמרא, וְאַכַּתִּי – עדיין קשה, והרי כלב בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב "וַיֹּלֶדֶת עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב" – וכיון שהיה אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנז. מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא חוֹרְנוֹ דִּקְנַז הֲוָה – כלב בן אשתו של קנז היה, ועתניאל היה אחיו מצד האם.

המשך מעמוד נז

ילקוט לוי יצחק על התורה

וזהו גאולת מצרים הי׳ ע״י משה בחי׳ דעת, ולקח[24] משה את עצמות יוסף עמו.

ע״י יוסף ירדו ישראל למצרים, והוא הי׳ הראשון שירד למצרים וע״י משה עלו, והוא כשמשה - דעת, לקחו את עצמות יוסף - יסוד.

וכנ״ל פסח שייך לדעת, ופסח יורמז ג״כ ביסוד, כי פסח שהוא פ״ה ס״ח רומז ג״כ על פה התחתון - יסוד.

גם, פ׳[25] הוא מספר[26] יסוד, ס״ח הוא חיים דיסוד, ע״ד כמו שלול״ב (שקאי[27] על יסוד) מספרו חיים.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רעט

24) שמות יג, יט. ראה אור התורה ויחי עמוד 796: במשה כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ופי׳ בזח״א פרשת בראשית דף כ״א ע״ב דר״ל שהמשכת והשפעת משה מה שהמשיך והשפיע בכנסת ישראל זהו על ידי בחי׳ יוסף דוקא כי יסוד ודעת הוא בחי׳ אחד [שאין קישוי אלא לדעת וכמ״ש והאדם ידע וכו׳] כמ״ש בפע״ח בדרוש הלולב, וכמ״ש במ״א בפירוש בן פורת יוסף פורת אותיות תופר שהוא התופר ומחבר בחי׳ כי אל דעות הוי׳ שיהי׳ ומלאה הארץ דעה את ה׳. וזהו שאמרו רז״ל על מתן תורה אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא היינו בחי׳ יוסף שבלעומת זה ויוסיף דעת יוסיף מכאוב שהוא ענין והנחש הי׳ ערום כמ״ש ברבות בראשית ר״פ י״ט. א״כ עכ״פ מזה נלמוד דבחי׳ יוסף שבקדושה שייך למתן תורה שהוא המחבר בחי׳ משה דעת עליון כו׳ שרש ומקור דבחי׳ יעקב תפארת כו׳ לכן בו ועל ידו דוקא נמשך גלוי האור גם בבי״ע דהיינו בבחי׳ ארץ, ע״ש.

25) מרמז ד״פסח״ מרמז ג״כ לברית היסוד מצד ג׳ פרטים:
א) ״פסח״ הוא ״פה-סח״, דקאי על פה התחתון.
ב) גם האות ״פ״ ד״פסח״ מרמז לברית היסוד, ד״יסוד״ בגי׳ פ׳.
ג) ואותיות ס״ח בגי׳ ״חיים״ המרמז ג״כ על יסוד, דממנו נמשך חיים פרו ורבו.
נמצא דב״פסח״ נרמז הן ברית הלשון - דעת (משה), והן ברית המעור - יסוד (יוסף), וזהו הקשר דיוסף ומשה וכו׳.

26) ראה לעיל סוף סימן ה, דיוסף הי׳ מושל במצרים פ׳ שנה. לקמן סוף סימן ע.

27) ״כידוע בכוונת הלולב שקאי על יסוד, שהוא גבוה משאר מיניו טפח, שמגיע בדעת״ (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה פרי עץ חיים שער הלולב פרק א. לקמן סימן צד הערה 4. קכח הערה 11.

המשך ביאור למס' סוטה ליום התשיעי לעומר עמ' ב

שמים. "וְיִהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ כִּדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְּצֵהוּ" – דלילה הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא, **מַאי** 'וַתְּאַלְּצֵהוּ' – איך אילצה אותו. ומשיבה **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, בְּשֶׁעַת גְּמַר בִּיאָה** – שתאוות האדם גדולה, **נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו** שלא יוכל לסיים את המעשה, ואז אילצה אותו לומר לה. כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו לבשר להם שיולד להם בן, הזהיר את אשת מנוח ואמר לה, "**וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא** כי הנך הרה וילדת בן", שואלת הגמרא, **מַאי כָּל טָמֵא** – מה הם הדברים הטמאים שהזהיר אותה לא לאכול, **וְתוּ עַד הַשְּׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאָכְלָה** – ועוד יש להקשות, וכי עד עכשיו היא אכלה דברים טמאים. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר** – שלא רק מיין תשמֵר, אלא אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. "**וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי**" – נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור יצאו מים, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי הוּא אִיזֶה לְדָבָר טָמֵא** – שמשון חשק להינשא לנברית, **לְפִיכָךְ נִתְּלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא** – לכן כשהלך למות מצמא, נעשה לו הנס על ידי לחי החמור שהוא דבר טמא.

דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון "**וַתָּחֶל רוּחַ ה' לפעמו במחנה** דן בין צרעה ובין אשתאול **וְגוֹ'**". **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֻלְּתָה** – התקיימה **נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב** שהתנבא יעקב 'יְהִי דָן נָחָשׁ עַלֵּי דֶרֶךְ' – והולך על שמשון שהיה משבט דן. **לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו** – מלווה אותו **כְּזוּג** – כמו פעמון הקשור לאדם, ונלמד מכך **שכִּתִיב הָכָא** – אצל שמשון 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן', **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי המעיל של כהן גדול 'פַּעֲמֹן וְרִימֹּן'. 'בֵּין צְרָעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל', **אָמַר רַבִּי אַסִּי צְרָעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ** – כך שמם של ההרים, **וַעֲקָרָן שְׁמִשּׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה.**

דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, "**וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל** מיד פלשתים", מהו הלשון 'יחל', **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**

המשך ביאור למס' סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ' א

שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, 'וישימו עליו' – היינו על פרעה, **מְלַמֵּד שֶׁהֶכִּיאוּ מַלְבֵּן** – דפוס שבו מייצרים את הלבנים, **וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִים אֲנִי** – מפונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, **אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְנִים אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה** המשתתף אף הוא בעשיית המלאכה. לפי דרשה זו מוסיפה הגמרא לדרוש, 'שָׂרֵי מִסִּים' - **דָּבָר שֶׁמִּשִּׁים (לְבֵנִים)**, המלבן שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה. כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק "**לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם**", **[עַנּוֹתָם מִבָּעֵי לֵיהּ]**, אלא יש לבאר, **לְמַעַן עַנּוֹתוֹ - לְפַרְעֹה - בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל** – המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל יטו שכמם לסבול ולעבוד.

"**וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה**", **רַב וּשְׁמוּאֵל** נחלקו בביאור הפסוק, **חַד** מהם **אָמַר, שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן** – שעל ידי העבודה שהעבידו המצרים את ישראל באותם ערים, הסתכנו המצרים לטבוע בים, **וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת** – מדלדלות **אֶת בַּעֲלֵיהֶן** – שעל ידי עבודה זו נגרם למצרים שרוקנום ישראל מנכסיהם. **דְּאָמַר מַר,** שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. במה שנאמר שבנו "**אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס**", אין אלו שתי ערים אלא עיר אחת, ונחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם** הוא **שְׁמָהּ** של העיר, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס,** כיון **שֶׁרֹּאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס** – כל קצת שהיו בונים, היה מתמוטט ונופל, וחזרו ובנוהו ושוב נפל. **וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ** של העיר, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם,** כיון **שֶׁרֹּאשׁוֹן רֹאשׁוֹן פִּי תְּהוֹם בּוֹלְעוֹ** – כל קצת שהיו בונים, היה נבלע באדמה. "**וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ**", שואלת הגמרא, **כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ.** מתרצת הגמרא, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׁרְתָּן** לישראל, ואומרת למצרים לא תועיל עצתכם למעט את ישראל, אלא "**כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ**".

"**וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**", דורשת הגמרא, 'ויקוצו' הוא מלשון קוצים, **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ** ישראל **הוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם** של המצרים **כְּקוֹצִים,** שבראותם שישראל פרים ורבים היה נדמה להם כאילו עינידהם וגופם מליאים קוצים.

"**וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**

המשך ביאור למס' סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ' א

מֵעִיקָּרָא – שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא שילדה בסוף הששה חדשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו עוד שלשה חדשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה חדשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר 'וְ**לֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי,** הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים **תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל** – תמשיך להצפינו. ומישבת, **אֶלָּא** - הטעם שלא יכלה להצפינו, לפי שכָּל **הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא** – כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את התינוק על ידי **שֶׁמַּמְטוּ יְנוּקָא הָתָם** – היו מביאים לשם תינוק אחר, **כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוּ** (**כַּהֲדֵיהוּ**) – כדי שהתינוק של ישראל ישמע אותו ויבכו, ולכך לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש שיגלוהו כך. וכמו **דִּכְתִיב 'אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים** מחבלים כרמים **וְגוֹ'**, כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים – דהיינו התינוקות המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר – שעל ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים נקראים סמדר.

"**וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא** ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד", שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא** – מדוע הניחתו **בגוֹמֶא,** הרי גופו ישתמר יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיבָּן** יש להביא ראיה **לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוּנָם חָכִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן** – ולכן השתמשה בדבר זול. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע חביב עליהם ממונם מגופם, **לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יָדֵיהֶן בְּנֶגֶל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,** הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא **דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד** – להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה **בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה,** שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה שכתוב 'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת', **תָּנָא,** טחו את התיבה **בְּחֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ** ולא מבפנים, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע** של הזפת.

"**וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף** על שפת היאור", מבארת הגמרא מהו סוף זה, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** הניחה אותו **בַּיָּם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר**

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ' ב

גד, והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה לאומרו מעצמנו.

אומרת הגמרא, **וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים** בהספידם את משה, שעליו נאמר **"צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר** על משה אחר פטירתו, **"מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן"** - מי יקום עתה להוכיח המרעים במעשיהם, להוכיחם לשמי. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שהספידו הקב"ה כך, **"מִי כְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר"** - מי יהיה כמשה לפשר בינם לאביהם שבשמים כמותו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** שהספידו הקב"ה באומרו, **"הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"**, לאחר פטירתו של משה. **וְרַב נַחְמָן אָמַר** הספדו של הקב"ה היה באומרו **'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה** עבד ה' **וְגוֹ'**, שמיתת משה היא העדר גדול לדורו. **סְמַלְיוֹן** - שם חכם **אָמַר**, שהספדו היה באומרו **"וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"**, שהיה **סַפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל**. עוד דרשו על כך, **תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר**, שיעור השמעת הקול בעת פטירת משה היה **שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל**, שהוא **כְּנֶגֶד** שיעור **מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל**, והיתה **הַבַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר 'וַיָּמָת מֹשֶׁה' סַפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שלֹא מֵת מֹשֶׁה** כלל, אלא עלה גופו לשמים כאליהו, והוכיחו כן מדכְּתִיב **הָכָא** לשון **'וַיָּמָת שָׁם', וּכְתִיב הָתָם** לגבי הארבעים יום שהיה משה בשמים, **'וַיְהִי שָׁם עִם ה'**, ולמדו, **מַה לְּהַלָּן** באותם ארבעים יום, היה משה **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** לפני ה', **אַף כָּאן** בעלייתו להר לא מת משה, אלא **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** הוא לפני ה'.

עוד דרשו על המקרא **'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר', אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה**, במקרא זה נאמרו **סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן** - סימנים רבים היכן הוא מקום קבורתו של משה, גיא, ארץ מואב, ומול בית פעור, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** נאמר **'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ'**, שאיש אינו יודע היכן הוא מקום קבורתו. **וּכְבָר שָׁלְחָה** פעם אחת **מַלְכוּת** רומי **הָרְשָׁעָה, אֵצֶל**

המשך ביאור במס' בכורות ליום חמישי עמ' א

הגמרא מביאה טעם אחר לכך שנוהג איסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין. מסיים רב פפא: **אֶלָּא** ודאי התירוץ הנכון לקושיא הוא, **לָאו מִי אָמְרַת 'אַךְ' וְלֹא חֶלְבָּן, אֵימָא נַמִּי 'אַךְ' וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ** – כשם שאמרת שהמיעוט מתיבת 'אך', מלמד שההיקש לצבי ואיל לא נאמר לענין החֵלֶב, כמו כן מתיבת 'אך' יש למעט שההיקש לא נאמר לענין 'אותו ואת בנו'.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף לכך שאיסורי 'חֵלֶב' ו'אותו ואת בנו' נוהגים בפסולי המוקדשין: **רָבָא אָמַר, 'אַךְ', לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא** – תיבת 'אך' באה לומר שאיסור 'אותו ואת בנו' נוהג בפסולי המוקדשין, ואינם דומים בזה לצבי ואיל, **וְחֶלְבּוֹ, מִ'דָּמוֹ' נָפְקָא** – ומה שהחֵלֶב שלהם אסור, יש ללמוד זאת מתיבת 'דמו', **דִּכְתִיב** לענין בכור בעל מום (דברים טו כב–כג) 'בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל, **רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל'**, וצריך ביאור **מַאי** [–למה נתכוונה התורה במה שכתבה] **'דָּמוֹ', אִילֵימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ** – אם נאמר שנתכוונה לאסור אכילת דם, קשה למה הוצרכה התורה לכתבו, **לֹא יְהֵא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אָטוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרִי** – שכן מהיכן היה עולה בדעתנו להתיר דם פסולי המוקדשין, רק מחמת שהוקשו לצבי ואיל, וכי הדם של צבי ואיל מותר, והרי גם דם חיה אסור, **אֶלָּא**, הכוונה במה שכתבה התורה **'דָּמוֹ'**, הוא לאסור את **חֶלְבּוֹ** של פסולי המוקדשין.

מקשה הגמרא על דברי רבא: אם 'דמו' שכתוב בתורה הכוונה לחֵלֶב, **וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** – אם כן שיהיה כתוב בפירוש 'אֶת **חֶלְבּוֹ** לא תֹאכַל'.

מתרצת הגמרא: הטעם שהתורה נקטה לשון 'דם', הוא לפי **שאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֵלֶב, הֲוָה אָמִינָא אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא** – הייתי יכול לומר שמועיל ההיקש ללמוד ממנו קולא בענין החֵלֶב, וכמו כן מועיל מה שנאמר בפסוק 'חֶלְבּוֹ לא תֹאכַל' ללמוד ממנו חומרא בענין זה. מבארת הגמרא: **אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא, לְמַעוּטֵי מִכָּרֵת** – ההיקש לצבי ואיל היה מועיל למעט את החֵלֶב של פסולי המוקדשין מחיוב כרת, כמו שהחֵלֶב של צבי ואיל אין חייבים עליו כרת, והיינו אומרים **דְּכִי כָּתַב כָּרֵת, אֲאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב** – שמה שחייבה התורה את אוכל החֵלֶב בעונש כרת, הוא רק אם אוכל חֵלֶב של בהמה הראויה להקרבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ז כה), בענין איסור אכילת חלב, **'כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה** אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', והיינו מפרשים את התיבות 'מן הבהמה אשר יקריב', שחייב כרת רק על בהמה הראויה להקרבה. **וְאַהֲנֵי קְרָא, לְמֵיקַם עֲלֵיהּ בְּלָאו בְּעָלְמָא** – מה שהיה נאמר בפסוק 'חֶלְבּוֹ לא תֹאכַל', היה מועיל ללמד שהאוכל חֵלֶב של פסולי המוקדשין, עובר ב'לא תעשה'. ולולא זאת, היינו ממעטים מן הכתוב 'אשר יקריב', שבהמה שאינה ראויה להקרבה אין איסור לאכול את חלבה. מסיימת הגמרא: **לְהָכִי אַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן דָּמוֹ, לוֹמַר לָךְ, מַה דָּמוֹ בְּכָרֵת אַף חֶלְבּוֹ בְּכָרֵת** – לכן הוציאה התורה את איסור החֵלֶב של פסולי המוקדשין בלשון 'דם', לומר לך, שלא הוקש חלבם לחֵלֶב צבי ואיל כלל אלא לדם צבי ואיל, וכשם שדם הצבי אסור ועונשו כרת, כך גם אכילת החֵלֶב של פסולי המוקדשין.

הגמרא מבררת את לשון הברייתא לשיטת רבא. מקשה הגמרא: איך אמר רבא שמתיבת 'אך' לומדים לאיסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין, **וְהָא תַּנָּא** [–והרי התנא של הברייתא], **'אַךְ' וְלֹא חֶלְבּוֹ קָאָמַר** – אמר שמתיבת 'אך' לומדים את איסור החֵלֶב של פסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, אף **אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר 'דָּמוֹ', הָיִיתִי אוֹמֵר 'אַךְ' וְלֹא חֶלְבּוֹ** – הייתי לומד שהחֵלֶב אסור ממה שנאמר 'אך'. אבל **עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר 'דָּמוֹ'**, ללמוד ממנו לאיסור חֵלֶב, 'אך' **לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא** – יש לומר שתיבת 'אך' באה ללמד על איסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין.

שנינו במשנה: **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין** ליגזז וליעבד.

הגמרא מביאה שתי שיטות שנחלקו במקור איסור הגיזה והחָלָב של פסולי המוקדשין, והאם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי**. ומשיבה, **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, כתוב בתורה (דברים יב טו), בענין פסולי המוקדשין שנפדו, 'רַק בְּכָל אֲוַת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָּשָׂר', ודורשים מה שנאמר **'תִּזְבַּח'**, ללמד שרק שחיטתם מותרת, **וְלֹא גִּיזָּה** – אבל לא גזיזת צמרם, **'בָּשָׂר', וְלֹא חָלָב** – ומה שנאמר 'בשר', בא ללמד שרק הבשר מותר באכילה, אבל לא החָלָב, **'וְאָכַלְתָּ', וְלֹא לִכְלָבֶיךָ** – ומה שנאמר 'ואכלת', בא ללמד שפדיית הקדשים מותרת רק אם היא בשביל להאכיל אותם לאדם, אבל לא בשביל להאכיל אותם לכלבים. **מִכָּאן** יש ללמוד, **שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים** על מנת **לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים**.

ירמיה פרק־יג יג־כ

יג וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְמַלֵּא אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶת־הַמְּלָכִים הַיֹּשְׁבִים לְדָוִד
עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם שִׁכָּרוֹן: יד וְנִפַּצְתִּים אִישׁ אֶל־אָחִיו
וְהָאָבוֹת וְהַבָּנִים יַחְדָּו נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶחְמֹל וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֲרַחֵם מֵהַשְׁחִיתָם: טו שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ
אַל־תִּגְבָּהוּ כִּי יְהוָה דִּבֵּר: טז תְּנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל־הָרֵי
נָשֶׁף וְקִוִּיתֶם לְאוֹר וְשָׂמָהּ לְצַלְמָוֶת (ישית) וְשִׁית לַעֲרָפֶל: יז וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה־נַפְשִׁי
מִפְּנֵי גֵוֶה וְדָמֹעַ תִּדְמַע וְתֵרַד עֵינִי דִּמְעָה כִּי נִשְׁבֶּה עֵדֶר יְהוָה: יח אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשְׁפִּילוּ שֵׁבוּ
כִּי יָרַד מֵרַאֲשֹׁתֵיכֶם עֲטֶרֶת תִּפְאַרְתְּכֶם: יט עָרֵי הַנֶּגֶב סֻגְּרוּ וְאֵין פֹּתֵחַ הָגְלָת יְהוּדָה כֻּלָּהּ הָגְלָת
שְׁלוֹמִים: כ (שאי) שְׂאוּ עֵינֵיכֶם (וראי) וּרְאוּ הַבָּאִים מִצָּפוֹן אַיֵּה הָעֵדֶר נִתַּן־לָךְ צֹאן תִּפְאַרְתֶּךָ:

רש"י

(יד) ונפצתים איש אל אחיו. אכה זה על זה עד שישברו חתיכות דקות כמו ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב) ונפץ את עולליך (שם קלז) וכן כל ניפוץ שבמקרא: והאבות והבנים. אנפץ זה אצל זה: **(טז)** יתנגפו. יכשלו אצופי"ר בלעז: הרי נשף. הרי חושך בלכתם בגולה: ושית לערפל. כמו ולשית את האור לערפל: **(יז)** מפני גוה. מפני גדולה שלכם שתתבטל ד"א מפני גאותה של מלכות שמים שתנתן לאלילים של כשדים: **(יח)** למלך ולגבירה. יהויכין ואמו: ירד מראשותיכם. ווישטרי קאי"ץ בלעז עלייתכם כמו שנאמר (מלכים ב כח) ויצא אליו יהויכין הוא ואמו ועבדיו וכולם הוליכם בגולה: **(יט)** ערי הנגב סגרו. לפני הבאין עליהם מן הצפון ערי א"י סגורות מאימת נבוכדנצר: הגלת שלומים. לא ילחם יהויכין כי לשלום יצא ויגלהו. ל"א שלומים גרדונאמינ"ץ בלע"ז כלומר תשלום עוונם וכן ת"י איתקבלו תושלמת חוביהון: **(כ)** שאו עיניכם וראו. את הבאים עליכם מצפון: איה העדר נתן לך. אחר שיגלו יאמר לירושלים כן:

מצודת דוד

(יג) הנני ממלא וכו'. ר"ל דברי המה למשל לומר כמו הנאד על שהוא ראוי ליין כן אמלא את כל יושבי ארץ יהודה וכו' שכרון ר"ל יהיו מבולבלים מהצרות כמו השיכור המבולבל ביינו כי כן ראוי להם וכן יהיו: **היושבים לדוד.** ר"ל זרע דוד היושבים על כסא המלוכה: **הכהנים.** כהני הבעל: **הנביאים.** נביאי השקר: **(יד) ונפצתים.** אשבר אותם זה אחר זה בסמוך לו: **(טו) אל תגבהו.** אל תהיו גבהי לב לבלי הכנע למקום: **כי ה' דבר.** שאל תגבהו: **(טז) תנו וכו'.** הכבדו לה' והכניעו עצמכם לפניו: **בטרם יחשיך.** עד לא יחשיך עליכם מאור היום בעבור מרבית הצרות: **יתנגפו רגליכם.** יוכו רגליכם באבני מכשול כשתלכו גולה על הרי חושך: **וקויתם לאור.** כאשר תקוו שיהיה לכם הרווחה מה אז ישים אותה המקום לצלמות ויהיה מושם לערפל וכפל הדבר במ"ש: **(יז) ואם לא תשמעוה.** אם לא תקבלו אמרי הנה תבכה נפשי במסתרים במקום שהוא בחדרי הגוף כי רואה אני הרעה המוצאת אתכם: **מפני גוה.** מפני הגאות שיש בכם ולא תאבו להכניע אל המקום: **ודמוע תדמע.** מלבד בכיית הנפש עוד דמוע תדמע וחזר ופירש ותרד עיני דמעה בעבור שנשבה עדר ה' הם ישראל עם מרעיתו וצאן ידו: **(יח) אמור.** ה' אמר אל הנביא אמור ליהויכין ולמלכה אשתו השפילו שבו ר"ל שבו במקום שפל מוטה לארץ ואל תשבו על כסאות: **כי ירד מראשותיכם.** ר"ל גדולתכם וחזר ופירש עטרת תפארתכם: **(יט) ערי הנגב.** הם ערי יהודה שהמה בדרום א"י: **סוגרו ואין פותח.** ר"ל הרי הם חרבים ולכן סוגרו ואין מי פותח כי הואיל ואין שם אדם מי יפתח שערי העיר: **הגלת יהודה כולה.** כל יהודה גלה: **הגלת שלומים.** ר"ל גלות שלימה כי כשגלה יכניה נשארו רבים מהשרים וכל עם הארץ לכן אמר עתה בגלות צדקיה יהיה גלות שלימה כי יגלו כולם: **(כ) שאו עיניכם.** אתה המלך והגבירה שאו עיניכם וראו חיל כשדים הבאים מצפון: **איה העדר.** איה עם יהודה הניתן לך להיות להם לרועה ומלך ואיה צאן תפארתך הלא ילכו גולה:

מצודת ציון

(יד) ונפצתים. ענין השבור עם הרצוץ וכן ונפוץ הכדים (שופטים ז): **איש אל אחיו.** ר"ל זה אחר זה וכן ואת כל מלכי הצפון וגו' איש אל אחיו (לקמן כה): **אחוס.** ענין חמלה כמו יחוס על דל (תהלים עב) וכפל הדבר במ"ש: **(טו) והאזינו.** הטו אוזן לשמוע: **(טז) יתנגפו.** ענין הכאה וכן פן תגוף באבן רגליך (שם צא): **נשף.** ענין חושך כמו אך חושך ישופני (שם קלט): **לצלמות.** צלו של מות והוא חשכת הקבר: **ושית.** ענין שימה כמו ישת חושך סתרו (שם יח): **לערפל.** עב הענן: **(יז) גוה.** כמו גאה ובאה הוי"ו במקום האל"ף וכן כי השפילו ותאמר גוה (איוב כב) והוא ענין רוממות: **ודמוע.** הוא דמעת הבכי: **נשבה.** מל' שביה: **(יח) ולגבירה.** היא המלכה: **מראשותיכם.** מלשון ראש ור"ל גדולתכם: **(יט) שלומים.** מלשון שלם והכל:

קהלת פרק־ב טו־כב

טו וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֶה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יוֹתֵר וְדִבַּרְתִּי בְלִבִּי שֶׁגַּם־זֶה
הָבֶל: טז כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם
עִם־הַכְּסִיל: יז וְשָׂנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת
רוּחַ: יח וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי: יט וּמִי
יוֹדֵעַ הֲחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי וְשֶׁחָכַמְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם־זֶה הָבֶל: כ וְסַבּוֹתִי
אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: כא כִּי־יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת
וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה: כב כִּי מֶה־הוֹוֶה לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ
וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

רש"י

(טו) ואמרתי אני בלבי וגו'. כלומר לפי ששניהם מתים שמא אהרהר בלבי מעתה כמקרה הרשע גם אני יקרני ולמה אהיה צדיק אז יותר: ודברתי בלבי. שאם אהרהר כן הבל היא, כי אין זכרון החכם והכסיל שוין אחרי מותן לא יזכרו שניהם יחד שזה זכרונו לטובה וזה זכרונו לרעה: **(טז)** בשכבר הימים הבאים הכל נשכח. בשביל אשר אני רואה את הרשעים אשר היו כבר והצליחו מאד ובימים הבאים אחריהם נשכחה כל גבורתם והצלחתם: ואיך ימות החכם עם הכסיל. אני רואה הצדיקים מצליחים במיתתם ומועילים לבניהם כגון (ויקרא כז) וזכרתי אני את בריתי יעקב וגומר (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך: **(יז)** ושנאתי את החיים. שהיה מתנבא על דורו של רחבעם שהיו רשעים: **(יט)** גם זה הבל. גם זה אחד מן ההבלי' שנבראו בעולם שהחכם יגע והכסיל יורשו: **(כ)** וסבותי אני ליאש. שלא לייגע ולעמול: **(כא)** כי יש אדם. כמשמעו כפשוטו ומדרש אגדה בתנחומא מכנהו כלפי הקב"ה שנאמר בו (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם: שעמלו בחכמה. שנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ בדעתו תהומות נבקעו ולבריות שלא עמלו בו נתן חלק בו: גם זה הבל ורעה רבה. והם נעשו דור של הבל ורבה רעת האדם בארץ בדור המבול: **(כב)** כי מה הוה וגו'. כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו ושברון לבו בעמל ודאגה שהוא עמל ומניח לאחרים:

מצודת דוד

(טו) ואמרתי אני בלבי. רוצה לומר, אף כי הרהרתי בלבי הואיל ובדבר מקרה המיתה יקרה גם הכסיל, מה תועלת בא לי עתה אחר המיתה במה שחכמתי אז: ודברתי. אבל אשיב אמרים אלי שגם זה ההרהור הוא הבל: **(טז)** כי אין זכרון. אפילו אחר המיתה בא תועלת, כי עד עולם לא יזכרו שניהם יחד בדמיון אחד, שזה זכרונו לשבח וזה לגנאי: בשכבר הימים הבאים. תחסר מלת חלפו ומאליו יובן החסרון. והשי"ן של בשכבר הוא במקום אשר, ורוצה לומר באשר אף כי כבר חלפו הימים הבאים אחרי מות החכם והכסיל, וכי הכל נשכח בתמיה, הלא עדיין זכורים בפי הבריות מעשיו של זה ומעשיו של זה, ולפיהן נזכר זה לשבח וזה לגנאי: ואיך ימות וגו'. רוצה לומר ואיך אפשר להדמות מיתת החכם עם מיתת הכסיל הואיל וזכרון מיתתו של זה היא סיבה אל השבח ושל זה אל הגנאי: **(יז)** ושנאתי את החיים. אני שונא וממאס את החיים אשר עודני חי, ורואה את המעשה הנעשה בזה העולם במקום זריחת השמש, כי רע עלי המעשה ולא ישרה בעיני: כי הכל הבל. כל המעשה הוא הבל ולא נמצא בו שום צד תועלת. ועוד יש בו שבר רצון, כי בשום מעשה לא נתמלאה רצון העושאה כפי מחשבתו: **(יח)** ושנאתי. אני שונא וממאס את כל עמל שאני עמל לאסוף קנינים למען אניחם לרשת לאדם שיהיה אחרי: **(יט)** ומי יודע. כאומר אם חכם יהיה אין להצטער על זה, אבל מי יודע מה יהיה אם חכם או סכל, ואיך שיהיה ישלוט בכל הקנינים שאספתי בעמלי ובתחבולות חכמתי עודי בזה העולם: גם זה הבל. אסיפת הקנינים, להניח לרשת להבא אחריו הוא הבל: **(כ)** וסבותי. סבבתי עצמי ליאש את לבי, רוצה לומר שלא לחשוש בה ולשנאותה, והוא ענין מליצה: על כל העמל. בעבור כל העמל שעמלתי תחת השמש לאסוף קנינים בהסתת לבי ועל ההבל פתני: **(כא)** כי יש אדם. לפעמים ימצא בן אדם אשר עמלו באסיפת הקנינים הוא בחכמה וביושר, והיה אם כן מהראוי שיתקיים בידו עד יום מותו ולרשת לבניו אחריו, והנה לא כן היה, כי עודו חי יתננו בעל כרחו לאדם שלא עמל בו להיות לו לחלק ועם שאינו ראוי לירשו, ואם כן זה האסיפה יש בו גם הבל, כי לא מצא בו תועלת גם רעה רבה על שהיה מוכרח לתת לאחר עודו חי. והוא מוסב למעלה לומר מהראוי ליאש את לבי על אשר פתני לאסוף קנינים ולא חששה פן כמקרה הזה יקרני:
(כב) כי מה הוה לאדם. מה טובה בא לאדם בהעמל ושברון הלב שיש לו בו עד שיהיה נפתה לעמל תחת השמש:

מצודת ציון

(טו) ולמה. על מה, רוצה לומר מה תועלת: **(כא)** ובכשרון. ענין יושר: **(כב)** הוה. מלשון הויה: וברעיון. ובשברון:

ד אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה, אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל, וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, יג): "וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד"; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין שְׁלוּחִים בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין.

ה נְבִיא הַשֶּׁקֶר, הַמִּתְנַבֵּא עַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ — מִיתָתוֹ בִּידֵי אָדָם; אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, וְהַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי הַנָּבִיא, וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ — מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, יט): "אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ".

ו הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וּלְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא, הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לַנִּשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, הַבָּא עָלֶיהָ —

פירוש ברטנורא

ד ולא בבית דין שביבנה. שאלו לב"ד שבלשכת הגזית ואמרו לו, וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ואח"כ הורה כבתחלה, אין ממיתין אותו ביבנה. אע"פ שסנהדרי גדולה שם, ואע"פ שעדיין הבית קיים, כיון שסנהדרי גדולה אינה יושבת במקומה בלשכת הגזית:

ה מה שלא שמע. מה שלא נאמר בנבואה לשון נביא בעולם, ומה שנאמר לחבירו ולא לו ושמעה מפי חבירו ובא ואמר שנאמרה לו, שני אלו נביאי השקר הם ומיתתן בחנק. דכתיב (דברים י"ח) אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי, זה המתנבא מה שלא שמע מעולם. אשר לא צויתיו, הא לחבירו צויתי, זה המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחברו. וכתיב ומת הנביא ההוא, וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: **מיתתן בידי שמים.** דכתיב (שם) והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי, קרי ביה לא ישמע, וקרי ביה לא ישמיע, וקרי ביה לא ישמע הוא עצמו אל דברי, הרי שלשתן בכלל. וכתיב (שם) אנכי אדרוש מעמו, בידי שמים:

ו לרשות הבעל. כגון שמסר האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך, תו לא קרינא בה בית אביה: **לאותה מיתה.** שהיו מחייבין את הנידון: **ובועלה.** כלומר,

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בדינו של זקן ממרא, והיא באה להשמיענו, שאף על פי שדנים אותו בבית דין של עשרים ושלושה דיינים שבעירו, אין מבצעים את עונשו בבית דין שבעירו אלא בבית דין הגדול שבירושלים.

אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ – את זקן הממרא, **לֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה** – שאם בינתיים גלתה הסנהדרין הגדולה ליבנה, אף שהמרה על פי הסנהדרין הגדולה שבירושלים, ואפילו נגמר דינו קודם שגלתה (**תוספות**), אין ממיתים אותו בבית דין שביבנה, **אֶלָּא** – אם בית דין הגדול יושב בלשכת הגזית – **מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל** – שאין ממיתים אותו מיד, אלא חובשים אותו עד הרגל, **וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל** – היינו בחול המועד, כדי שיתפרסם הדבר לכל ישראל שעלו לרגל (**"תפארת ישראל"**), **שֶׁנֶּאֱמַר** – בסוף פרשת זקן ממרא: **"וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד"** – ומכאן שהדבר צריך פרסום; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הסובר, שלא די בהכרזה בלבד לשם פירסום הענין, אלא צריך להמיתו בזמן שהעם מכונס בירושלים.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ שֶׁל זֶה – אין משהים את דינו של זקן ממרא עד הרגל; ובברייתא בגמרא מובא: "אמר לו רבי יהודה: וכי נאמר "יראו ויירא"? והלא לא נאמר אלא "ישמעו ויירא", למה מענין דינו של זה"? **אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד** – לאחר שהעלוהו לבית דין שבירושלים, **וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין שְׁלוּחִים בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין** – על שהמרה את פי בית דין הגדול שבירושלים. על ידי הכרזה זו מקיימים את הכתוב "וכל העם ישמעו ויירא". מכל מקום הלכה כרבי עקיבא. בגמרא אמרו (סנהדרין פח, ב), שחמור דינו של זקן ממרא, שאפילו אם רצו בית דין למחול לו, אינם יכולים; והטעם הוא: כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

באור משנה ה

משנה זו באה לבאר דינו של נביא השקר, שנימנה במשנה א בפרקנו בכלל הנחנקים.

נְבִיא הַשֶּׁקֶר – והוא: **הַמִּתְנַבֵּא עַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע** – כלל, היינו דבר שלא נאמר לשום נביא, **וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ** – או המתנבא דבר שלא נאמר לו אלא לחברו, והוא שמע את הנבואה מפי חברו, ובא ואמר שנאמרה לו, **מִיתָתוֹ בִּידֵי אָדָם** – במיתת חנק, שכן כתוב (**דברים יח, כ**): "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר... ומת הנביא ההוא", ומבואר בגמרא: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" – זה המתנבא על מה שלא שמע; "אשר לא צויתיו לדבר", אבל לאחר צויתי – זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ומת הנביא ההוא" – בחנק, שכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. **אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ** – שאינו רוצה לומר את נבואתו שנצטווה מאת ה' לנבא אותה, כמו יונה בן אמיתי, **וְהַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי הַנָּבִיא** – שמקל בדברי הנביא, ומסרב לעשות מה שמצווהו בדבר ה', כמסופר במלכים א (**פרק כ, לה-לז**): "ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא, וימאן האיש להכותו. ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה". **וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ** – כמסופר במלכים א (**פרק יג**) באיש הא־להים, והוא עידו הנביא (**עיין דברי הימים ב ט, כט**), שאמר לו ה': "לא תאכל לחם ולא תשתה שם מים, לא תשוב ללכת בדרך אשר הלכת בה". ובא אליו זקן אחד מבית אל "ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו אתך אל ביתך... כיחש לו. וישב אתו ויאכל לחם בביתו... ויהי דבר ה' אל הנביא... ויקרא אל איש הא־להים... כה אמר ה', יען כי מרית פי ה'... ותשב ותאכל לחם ותשת מים במקום אשר דבר אליך אל תאכל לחם ואל תשת מים, לא תבוא נבלתך אל קבר אבותיך... וילך וימצאהו אריה בדרך וימיתהו". – **כל אחד** משלושה אלו, **מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:** "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר (הנביא) בשמי" (**דברים יח, יט**), ומבואר בגמרא, שפסוק זה מרמז על כל השלושה שנימנו במשנה: הכובש את נבואתו, המוותר על דברי הנביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, הכתוב מסיים: **"אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ"** – היינו מיתה בידי שמים.

יום שני

באור משנה ו

משנה זו המסיימת את מסכתנו, באה לסיים את פרטי הדינים של שאר הנחנקים שנימנו במשנה א בפרקנו.

הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדָה זָרָה – כך אמר לי אליל פלוני, **אֲפִלּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר** – שאמר לעשות מצוה כהלכה, אבל הואיל ואמר את הדברים בשם האליל, דינו בחנק, שנאמר (**דברים יח,**

הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. וְזוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ, שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה, חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ.

סליק מסכת סנהדרין

מסכת מכות

פרק ראשון

א כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין? מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ: בֶּן חֲלוּצָה — אֵין אוֹמְרִים: יַעֲשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו, אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת — אֵין אוֹמְרִים: יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו, אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ; וַהֲלֹא בֵּין

פירוש ברטנורא

וכל הבועלים נידונים כמיתת הנבעלת, חוץ מבועל בת כהן שהיא בשריפה והוא בחנק:

מסכת מכות

א א כיצד העדים נעשים זוממין. הכי קאמר, אותן עדים שנמצאו זוממין ואין עושין בהן דין הזמה, כלומר שאין מקיימין בהם ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, כיצד הן נעשים זוממים: **מעידין אנו באיש פלוני.** כהן: **שהוא בן גרושה.** בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: **אין אומרים.** אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם, דהא כתיב (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם, לו ולא לזרעו. ואם תעשהו חלל והוא כהן, פסלת את זרעו לעולם. ואם תאמר נפסול אותו לבדו ולא זרעו, בעינן כאשר זמם לעשות וליכא, שהרי הוא זמם לפסול הנידון ואת זרעו: **אלא לוקה ארבעים.** דאמר קרא (שם כ"ח) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע, משום דהרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע, אלא, עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים, והיה אם בן הכות הרשע: **אין אומרים יגלה זה.** דכתיב ברוצח (שם י"ט) הוא ינוס, הוא ולא זוממיו: **שגירש את אשתו.** בפנינו ביום פלוני, וזה אומר לא גרשתי ואיני חייב לה כתובה: **והלא בין היום ובין**

משניות מבוארות – קהתי

ב): "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא", היינו במיתת חנק, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** – שנישנה במשנה א שחייב חנק, **כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה** – הארוסה, **לִרְשׁוּת הַבַּעַל לַנִּשּׂוּאִין** – כגון שמסר אותה האב לשלוחי הבעל, ועדיין היא בדרך, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה** – עדיין, **הַבָּא עָלֶיהָ, הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק** – כדין הבא על אשת איש, שהואיל ויצאה מרשות אביה, אין דינה כנערה המאורסה, שהבא עליה בסקילה (כמו ששנינו לעיל ז, ד), אלא כנשואה, ולכן הבא עליה בדרך, דינו בחנק. **וְזוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ** – כמו שבארנו במשנה א, שבת כהן נשואה שזינתה דינה בשריפה, אבל בועלה וכן העדים שלה שנמצאו זוממים, דינם בחנק, **שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה** – מחייבים אותם באותה מיתה שרצו לחייב בה על ידי עדותם את הנידון, שנאמר בפרשת עדים זוממים (**דברים יט, יט**): "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", **חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ** – אף על פי שרצו העדים לחייבה שריפה, אין מחייבים אותם שריפה אלא חנק, כפי שזממו לבועלה, שאף הוא אין דינו כשאר הבועלים שנידונים במיתת הנבעלת, אלא דינו בחנק, שנאמר בבת כהן (**ויקרא כא, ט**): "את אביה היא מחללת, באש תישרף" – היא באש תישרף ולא בועלה, ובעדים זוממים כתוב: "כאשר זמם לעשות לאחיו", ודורשים: לאחיו ולא לאחותו; בברייתא בגמרא מבואר: "מה תלמוד לומר "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" – כלומר: מה תלמוד לומר "לאחיו"? "לפי שכל המומתין שבתורה (משום ביאות אסורות), זוממיהן ובועליהן כיוצא בהן; בת כהן היא בשריפה, ואין בועלה בשריפה; זוממין, איני יודע, אם לו הוקשו (לבועל), אם לה הוקשו (לבת כהן)? כשהוא אומר: "לעשות לאחיו" – לאחיו ולא לאחותו" (כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. – **רש"י**).

מסכת מכות

באור משנה א

כבר הזכרנו לעיל (בפתיחה), שמשנתנו באה ללמד, מה דינם של עדים זוממים, שאין מקיימים בהם "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו".

כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין – עדים שהוזמו, ואי אפשר לעשות בהם דין הזמה, דהיינו שאין יכולים לקיים בהם "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כיצד נעשים הם זוממים ונענשים? אם באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי** – כהן, **שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ: בֶּן חֲלוּצָה** – שאמו נתגרשה בפנינו ביום פלוני, ואחר כך נישאה לאביו הכהן באיסור (שהרי גרושה אסורה לכהן), וילדה לו בן זה, והרי הוא חלל ופסול מן הכהונה; או שהעידו: בפנינו חלצה אמו ביום פלוני, ואחר כך נישאה לאביו הכהן, וחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, ונמצא בן זה חלל מדרבנן, – והוזמו העדים הללו, שבאו עדים אחרים ואמרו להם: הרי עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני, היאך אתם מעידים זה? **אֵין אוֹמְרִים: יַעֲשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו** – שאם העד שהוזם הוא כהן, ייעשה חלל, והוא וזרעו ייפסלו מן הכהונה, כדי לקיים בו "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", שהרי כתוב: "ונעשיתם לו" – לו ולא לזרעו. וכן אין לומר, שייפסל הוא לבדו, שהרי נאמר "כאשר זמם לעשות", והוא זמם לפסול אותו ואת זרעו (**גמרא**), **אֶלָּא** – הואיל ואין יכולים לקיים בו דין הזמה, הרי הוא **לוֹקֶה אַרְבָּעִים** – כלומר סופג מלקות, ארבעים חסר אחת. וכן אם באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת** – לעיר מקלט, על שהרג אדם בשגגה ביום פלוני, **אֵין אוֹמְרִים** – כשהוזמו העדים: **יִגְלֶה זֶה** – העד המוזם, **תַּחְתָּיו** – כאשר זמם לעשות לו, **אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים** – לפי שאין יכולים לקיים בו דין הזמה, משום שכתוב ברוצח בשגגה (**דברים יט, ה**): "הוא ינוס אל אחת הערים האלה", ודורשים: "הוא ינוס" – הוא ולא זוממיו. בגמרא אמרו: "רמז לעדים זוממין (בכגון שאין הזמה יכולה להתקיים בהם) שלוקים מן התורה מניין? שכתוב (**דברים כה, א-ב**): "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע" – וכי משום ש"והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע"? אלא עדים שהרשיעו את הצדיק, ובאו עדים אחרים והצדיקו את הצדיק מעיקרו, ועשו את אלו רשעים, והיה אם בן הכות הרשע". **פירוש הדברים:** אם נאמר שפסוק זה מדבר בדיינים ובבעלי דין, לא היה לו לכתוב כלל "והצדיקו את הצדיק" וכו', אלא: כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום, והיה אם בן הכות הרשע; ולמה הוזכרה כאן צדקת הצדיק? וכי כל מקום שהצדיקו בית דין את הזכאי וחייבו את החייב יש מלקות, שבא הכתוב לתלות מלקות ב"והצדיקו... והרשיעו"? אלא על כרחך בעדים מדובר כאן, עדים שקרנים שהרשיעו צדיק, ובאו אחרים והזימום, והצדיקו את הנידון שהוא צדיק, והרשיעו את העדים הרשעים, "והיה אם בן הכות הרשע", אם הזמה זו בת מלקות היא, שאינו יכול לקיים בה דין הזמה, כגון בעדי בן גרושה או גלות, "והפילו השופט והכהו לפניו" (**מכות ב, ב – גמרא ורש"י; רמב"ם הל' עדות**

הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר, סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ — אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה; וְאִם מֵתָה יִרְשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז, עַל מְנָת לִתְּנָם לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְהוּא אוֹמֵר: מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים — אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים.

ב מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז; וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין — לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין, שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְּבִיאוֹ לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאוֹ לִידֵי תַּשְׁלוּמִין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה.

ג מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים — לוֹקִין שְׁמוֹנִים, מִשּׁוּם "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ

פירוש ברטנורא

למחר. כלומר מה ישלמו לו, אם תאמר כל הכתובה, והלא שמא ימות או שמא יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה, נמצא שלא היו מפסידין אותו כלום: **אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו.** מספק. שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנה לוקח, ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן, וכך יתנו העדים לבעל:

ב שלא השם המחייבו מלקות. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין. מלקות, מלא תענה. תשלומין, מועשיתם לו כאשר זמם: **כל המשלם אינו לוקה.** דכתיב כדי רשעתו, על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על שתי רשעיות. ומדקאמרי רבנן משלם ואינו לוקה ולא אמרי לוקה ואינו משלם, שמע מינה דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן ילקה ולא ישלם אלא משלם ואינו לוקה. וכן הלכה:

ג משום לא תענה. שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם, כגון מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה, לוקים העדים משום לא

משניות מבוארות – קהתי

כ, ט). באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁגֵּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** – בפנינו ביום פלוני, **וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ** – כסף הכתובה; ובעלה טוען, שלא גירש אותה, ואינו חייב לשלם לה את כתובתה; והוזמו העדים, האם נאמר, שיש לחייב את העדים לשלם לבעל את כל סכום הכתובה? **וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר, סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ** – הרי אפשר שיגרשנה או שימות היום או מחר, ועתיד הבעל או יורשו לשלם לה כתובתה, נמצאו העדים לא הפסידוהו כלום. לפיכך אין אומרים, שהעדים ישלמו לו את כל סכום הכתובה, אלא **אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ** – כמה אדם מן השוק היה רוצה לשלם עכשיו לאשה תמורת כתובתה, בתנאי **שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה** – אם ימות בעלה או יגרשנה, יקבל את סכום הכתובה, **וְאִם מֵתָה** – ואם תמות היא בחיי בעלה, **יִרְשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ** – והלה יפסיד את מעותיו שנתן; ערך זה מנכים מסכום הכתובה, והעדים משלמים לבעל את ההפרש, שכן הפרש זה רצו העדים להפסידו, כגון אם הכתובה היא מאתיים זוז, וערכה להימכר בשוק, בתנאים שאמרנו לעיל, הוא חמישים זוז, חייבים העדים שהוזמו לשלם לבעל את ההפרש בסך מאה וחמישים זוז, שהרי אף הבעל היה נותן לה עכשיו טובת הנאה זו, כפי ערכה בשוק, ונמצא שהעדים לא רצו להפסידו אלא את ההפרש. ויש מפרשים, שהעדים משלמים לבעל אותו סכום שאדם מן השוק היה נותן עכשיו בכתובתה (**רמב"ם הל' עדות כא, א; ברטנורא; עיין רש"י ותוספות על הגמרא. ועיין "לחם משנה" שמקשה על דברי הרמב"ם**). – באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז, עַל מְנָת לִתְּנָם לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שחברו הלווהו בפנינו ביום פלוני אלף זוז, בתנאי שיחזירם לו עד שלושים יום. **וְהוּא אוֹמֵר** – הלווה אומר: אמנם לוויתי ממנו אלף זוז, אבל בתנאי שאחזירם לו **מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים** – והעדים נמצאו זוממים, **אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים** – כמה היה אדם משלם, בשביל שיאריכו לו את זמן ההלואה של אלף זוז משלושים יום לעשר שנים, ואותו סכום ישלמו העדים הזוממים ללווה.

יום שלישי

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בעדים זוממים שנתחייבו בתשלומים, והיא באה להשמיענו מחלוקת רבי מאיר וחכמים, אם יש לחייבם גם במלקות, משום עדות שקר שהעידו, נוסף על חיוב התשלומים, משום "כאשר זמם".

באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז** – שחברו הלווהו בפנינו ביום פלוני מאתיים זוז, **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין** – שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני, כפי שיבואר להלן במשנה ד, **לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין** – חייבים העדים הזוממים מלקות ארבעים, משום שהעידו עדות שקר, וכן חייבים הם לשלם ללווה מאתיים זוז שרצו להפסידו, **שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְּבִיאוֹ לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאוֹ לִידֵי תַּשְׁלוּמִין** – לא הכתוב המחייב את העד מלקות מחייבו תשלומים, שכן חיובו במלקות הוא משום שעבר על הכתוב (**שמות כ, יג**): "לא תענה ברעך עד שקר", וחיובו בתשלומים הוא משום שכתוב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו"; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – בגמרא מבואר, שרבי מאיר לומד ממוציא שם רע: "מה מוציא שם רע לוקה ומשלם, אף כל לוקה ומשלם". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה** – הואיל והתורה לימדה, שענשו של עד זומם, לעשות לו "כאשר זמם לעשות לאחיו", וכן ריבתה התורה בפירוש עד זומם לתשלומים, שאם זמם להפסיד את חברו כסף, הרי הוא חייב בתשלומים משום "כאשר זמם" (**עיין בגמרא כתובות לב, ב**), לפיכך אין לחייבו עוד מלקות משום עדות שקר, שנאמר (**דברים כה, ב**): "והכהו לפניו כדי רשעתו" – ודרשו: משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות. והלכה כחכמים. ברם במקום שאי אפשר לקיים בהם "כאשר זמם", כמו בעדות בן גרושה (במשנה הקודמת), מודים חכמים שלוקים, כמו שבארנו שם.

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה ללמדנו, שכשם שנחלקו רבי מאיר וחכמים, במשנה הקודמת, בעדים זוממים שנתחייבו בתשלומים משום "כאשר זמם", כך נחלקו בעדים זוממים שנתחייבו במלקות משום "כאשר זמם". כן באה המשנה להשמיענו שיש הבדל בין חיובם של עדים זוממים בתשלומים לחיובם במלקות.

עדים שאמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים** – שראינוהו עובר ביום פלוני על "לא תעשה" המחייבו מלקות, כגון שאמרו, שאכל בשר בחלב, או שחרש בשור וחמור יחדיו, **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים, לוֹקִין שְׁמוֹנִים** – פעמיים מלקות ארבעים, **מִשּׁוּם "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר"** – על שהעידו עדות שקר, **וּמִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם"** – על שרצו לחייבו מלקות, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שהואיל ואנו מוצאים בעדים זוממים שלוקים משום עדות שקר במקום שאין מקיימים בהם "כאשר זמם" (משנה א), לפיכך לוקים משום עדות שקר גם כשמקיימים בהם דין הזמה (**ברטנורא**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים** – משום "כאשר זמם", כמבואר במשנה הקודמת, לפי שכתוב: "כדי רשעתו"

עֵד שָׁקֶר" (שמות כ, יג), וּמִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם" (דברים יט, יט); דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים. מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת. כֵּיצַד? הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין — מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם; אֲבָל אִם הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין — כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים.

ד אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזוּמוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד? אָמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ; אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה אוֹ הַהוֹרֵג, הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי — אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין; אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי — הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין, וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם.

ה בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, אֲפִלּוּ מֵאָה — כֻּלָּם יֵהָרְגוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטְטִית הִיא זוֹ, וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד.

פירוש ברטנורא

תענה, הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא נמי כאשר זמם, לוקים שמונים. ואין הלכה כר' מאיר: **משלשין בממון.** עדים זוממין שחייבין בתשלומין משלמין הממון לפי מספר העדים. אם היו שלשה עדים והוזמו, כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו: **ואין משלשין במכות.** שאין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות, אלא כל אחד לוקה ארבעים. דבענין ועשיתם לו כאשר זמם, וכל אחד מהם מבקש להלקות הנדון מלקות שלם. וממון מצטרף, כשיתן כל אחד מהם שליש הרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם, אבל מכות לא מצטרפין.

ד עד שיזומו עצמן. שיזומו אותן בעסקי גופן, לא בעסקי ההורג [וההרוג], כדמפרש ואזיל. ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד, עד שיהיה השקר בגופן של עדים:

ה ואפילו היו מאה כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן, כולן יהרגו: **איסטטית היא זאת.** כלומר זאת הכת סרה וסטיא היא, שכך נטלו עצה ביניהן להזים כל הבא להעיד בעדות זאת. פירוש אחר איסטטית היא זו, וכי עדות זו יורה של איסטים היא שצובעת כל הנוגע בה: **ואינה**

משניות מבוארות – קהתי

– משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. **מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן** – עדים זוממים שנתחייבו בתשלומים, משלשים ביניהם את התשלומים. "משלשין" מובנו כאן: מחלקים, ונקטה המשנה לשון "משלשין", להשמיענו, שאם היו שלושה עדים והוזמו, כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו. ומובן, שאם היו שני עדים, כל אחד משלם מחצית הממון, וכן אם היו ארבעה עדים, כל אחד משלם רבע. **וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת** – עדים זוממים שנתחייבו מלקות, אין אומרים, שכל אחד יקבל חלק מהמלקות, לפי מספר העדים שהוזמו, אלא כל אחד לוקה ארבעים, שכן במלקות לא מתקיים בהם "כאשר זמם", אלא אם כן כל אחד מהעדים ילקה מלקות שלמה, כמו שרצו לעשות לנידון, שאין צירוף במלקות. אבל בממון, כיון שמצרפים העדים ביניהם את התשלום כולו, ומשלמים לו מה שרצו להפסידו, הרי מתקיים בזה דין הזמה כמצוות התורה. **כֵּיצַד? הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם** – היו שני עדים, משלם כל אחד מהם מאה זוז; היו שלושה, משלם כל אחד ששים וששה ושני שליש זוז, וכיוצא בזה, כמו שבארנו לעיל, ובלבד שיקבל מכולם יחד את כל המאתיים שרצו להפסידו. **אֲבָל אִם הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים** – כמו שבארנו לעיל.

יום רביעי

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד את עיקר דין ההזמה, שכן "חידוש" הוא שחידשה תורה בענין זה, להאמין לעדותם של האחרונים על העדים הראשונים, ואף על פי שהם שניים כנגד שניים. ולא עוד אלא שמענישים את העדים הראשונים בעונש חמור, לעשות להם כאשר זממו לעשות לנידון. לא כן הדבר בעדים שמכחישים זה את זה, שאפילו באו מאה עדים והעידו כנגד שניים הראשונים, אין עדותם של האחרונים נאמנת יותר, שדין שניים כדין מאה, ודין מאה כדין שניים, ובכגון זה אנו אומרים שזו עדות מוכחשת, וכאילו אין כאן עדות כל עיקר; ואין עונשים את העדים. ומה ההבדל בין הכחשה להזמה? הכחשה היא בעצם העדות, כגון שאלו אומרים: כך היה הדבר, ואלו אומרים: לא כך היה הדבר; או שאלו מעידים על דבר מסויים, ואלו מכחישים את הדבר. אבל הזמה איננה בעצם העדות, שאין העדים האחרונים באים לומר משהו לגבי העדות עצמה של הראשונים, אם הדבר היה או לא היה, אלא באים הם להעיד על העדים עצמם, כפי שיבואר במשנה, ועל ידי כך מתברר שעדי שקר הם, ובכגון זה אמרה התורה, שיש להאמין לעדים האחרונים, ולהעניש את הראשונים כ"עדים זוממים", לעשות להם כאשר זממו; וגזרת הכתוב היא.

אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזוּמוּ אֶת עַצְמָן – שהעדים עצמם יהיו מוזמים ולא דברי עדותם, כמו שיבואר להלן. בגמרא למדים זה מהכתוב בפרשת עדים זוממים (**דברים יט, יח**): "והנה עד שקר העד" – עד שיהא השקר בגופם של העדים. **כֵּיצַד** – הם נעשים זוממים? **אָמְרוּ** – עדים: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – ביום פלוני במקום פלוני. **אָמְרוּ לָהֶם** – עדים אחרים: **הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין** – שפלוני הרג את פלוני ביום פלוני, **שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה** – אותו אדם שאתם מעידים עליו שנרצח ביום פלוני, **אוֹ הַהוֹרֵג** – פלוני שאתם מעידים עליו שהוא הרג את הנפש ביום פלוני, **הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – ומכאן שעדותכם אינה נכונה, **אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין** – הואיל ולא הוזמו העדים עצמם, אלא דברי עדותם, אין העדים נעשים זוממים, ואין עושים להם כאשר זממו לעשות. ברם, עדות מוכחשת היא, ועדותם בטלה. **אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם** – העדים האחרונים לעדים הראשונים: **הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין** – שראיתם פלוני שהרג את הנפש ביום פלוני, **שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – רחוק ממקום המעשה שאתם מעידים עליו, **הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין** – אלו נעשים עדים זוממים, מאחר שהם גופם מוזמים, ולא דברי עדותם, **וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם** – על פי עדותם של האחרונים שהזימו אותם.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בכתות עדים הבאות זו אחר זו ומעידות אותה העדות, וכת אחת מזימה את כולן. ונחלקו בזה חכמים ורבי יהודה.

בָּאוּ אֲחֵרִים – לאחר שהוזמו העדים הראשונים באו שני עדים אחרים והעידו כעדותם של הראשונים, שפלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, **וְהִזִּימוּם** – והעדים שהזימו את הראשונים הזימו גם את אלו, **בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם** – ושוב באו עדים אחרים והעידו כראשונים, והעדים שהזימו את הקודמים הזימו גם אותם, **אֲפִלּוּ מֵאָה** – כתות עדים באו זו אחר זו והעידו כראשונים, ואותם העדים שהזימו את הראשונים הזימו את כולן; **כֻּלָּם יֵהָרְגוּ** – כדין עדים זוממים, על פי עדותם

ו אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין — עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. שֶׁהֲרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, יח)**: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ". אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** (דברים יט, יט)**: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם! וְאִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"? יָכוֹל מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן יֵהָרְגוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ" — הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין.**

ז "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת" (דברים יז, ו)**, אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם: מַה שְּׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם, אַף הַשְּׁנַיִם יָזֹמוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה; וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְּׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין, אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין; וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַשְּׁלִישִׁי**

פירוש ברטנורא

נהרגת אלא כת ראשונה בלבד. דסבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמא לה כת ראשונה, תו לא מקבלים סהדותא דכת שניה דאתיא לאסהד בתרה, ואי אסהדה ואיתזמא לא קטלינן לה, דלא קרינן לה ועשיתם לו, דהא לא קטלינן אפומה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו עד שיגמר הדין. של הנדון. שיהרג על פיהן, ואחר כן הוזמו:

ז ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד: **מה שנים אינן נהרגין עד שהוזמו שניהן.** דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד, ואמר מר, כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **עד שיהיו שלשתן זוממין.** והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חברו. אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו האחרים, הרי הן שתי כתות לכל דבר: **רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו.** שלא תאמר הואיל

משניות מבוארות – קהתי

של שני העדים הללו שהזימו אותם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטָסִית הִיא זוֹ** — כת עדים זו המזימה את כולם איסטסית היא; "איסטסית" מלה יוונית, ומובנה: כנופיית קושרים — תחבולנים, שכוונתם זדונית, להתנקם בעדים ולשחרר את הנידון. ויש גורסים: אסטטית היא, ומפרשים, שזו מלשון ארמית "סטיא" — כת של עדות סרה וסטיא היא, שנטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו (**רש"י**). ויש מפרשים (בדרך תמיהה): איסטסית היא זו? — וכי עדות המזימים יורה של איסטיס היא (מין צבע), שכל הנוגע בה יצטבע? כלומר שאין זה מסתבר, שכל כיתות העדים הללו ייהרגו מחמת הזמתם של אלו, שהרי אי אפשר שכל העולם היו עמהם (**הרי"ף; הרמב"ם; ועיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"**); **וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד** — כלומר שלדעת רבי יהודה אין העדים המזימים נאמנים אלא לגבי הכת הראשונה בלבד. **והרמב"ם מפרש,** שלאחר שהוזמה הכת הראשונה, שוב אין מקבלים — לדעת רבי יהודה — עדותם של האחרים, הלכך לא חלה עליהם הזמה. והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בדיני עדים זוממים, והיא באה להשמיענו הלכה שהיה בה משא ומתן בין החכמים והצדוקים.

אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין — אם העידו על אחד שהרג את הנפש והוזמו, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", **עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין** — של הנידון ליהרג, כלומר שאינם נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר פסק הדין שהוציאו בית דין על פי עדותם, שהנידון חייב מיתה; **שֶׁהֲרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג** — אין עדים זוממים נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר שנהרג הנידון על פי עדותם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"** — נוסח אחר: "נפש בנפש", כפי שכתוב בפרשת עדים זוממים. **אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים** — לצדוקים: **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם!** — כלומר מלשון הכתוב "כאשר זמם לעשות לאחיו" משמע שעדיין לא בוצע הדין, ואחיו קיים. **וְאִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"** — מה בא פסוק זה ללמדנו? **יָכוֹל** אתה לומר: **מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן** — שאף אם הוזמו העדים לאחר שקיבלו בית דין את עדותם, **יֵהָרְגוּ** — אף על פי שעדיין לא נגמר הדין, **תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ", הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין** — מכאן שאין עדים זוממים נהרגים, **עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין** — כפי שבארנו לעיל, שכן משנגמר הדין חשוב הנידון כהרוג, והרי זה "נפש בנפש". ברם, לאחר שהומת הנידון, אין דין הזמה כלל, שכתוב: "כאשר זמם", ולא כאשר עשה. וכן שנו בברייתא (**גמרא מכות ה, ב**): "לא הרגו, נהרגין. הרגו, אין נהרגין".

הרמב"ן בפירושו לתורה נותן טעם לענין "הרגו, אין נהרגים", כדלקמן: "משפט העדים הזוממין בגזירת השליט... והנה כאשר יבואו שניים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש, ויבואו שניים אחרים ויזימו אותם מעדותם, ציוה הכתוב שייהרגו, כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה. אילו היה רשע בן מוות לא הצילו ה' מיד בית דין, כאשר אמר: "כי לא אצדיק רשע". אבל אם נהרג ראובן, נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעוונו מת. ואילו היה צדיק לא יעזבנו ה' בידם... ועוד, שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי, כי המשפט לאלהים הוא, ובקרב אלהים ישפוט"...

ויש מבארים הטעם, מפני כבוד בית דין, שיאמרו כל העם, שדנו נפש למיתה בהיפך האמת, ולא יהיה כוח בית דין עוד יפה בעיני העם, ויבוא מזה נזק גדול לכללות התורה (אברבנאל בשם רבי חסדאי).

באור משנה ז

משנה זו באה להשמיענו שדין מאה עדים כדין שניים, ואם מאה עדים העידו יחד בתור כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם.

כתוב בתורה: **"עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת"** ונשאלת השאלה: **אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה** — לשם מה נאמר "או שלשה עדים"? **אֶלָּא לְהַקִּישׁ** — להשוות, **שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם** — שדין שלושה עדים כדין שניים: **מַה שְּׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם** — שהרי רוב הם (**"נימוקי יוסף"**), **אַף הַשְּׁנַיִם יָזֹמוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה** — כת של שני עדים מזימה כת של שלושה עדים. **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** — ששני עדים יכולים להזים אפילו מאה עדים שהעידו יחד? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** — "או שלושה עדים", והרי תיבת "עדים" מיותרת, אלא בא הכתוב ללמד, שאפילו מאה עדים אין להם אלא דין שני עדים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְּׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין** — לפיכך פרט הכתוב "או בשלשה עדים" ללמדנו: מה שני עדים אינם נעשים זוממים עד שיהו שניהם מוזמים, שכתוב בפרשת עדים זוממים: "והנה עד שקר העד" — ואמרו חכמים: כל מקום שנאמר בתורה "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב "אחד", **אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין** — אם שלושה עדים העידו על אדם שהרג את הנפש, אינם נעשים זוממין, לקיים בהם "כאשר זמם", עד שיהו שלשתם מוזמים, והוא שהעד השלישי העיד תוך כדי דיבור של חברו (שיעור "תוך כדי דיבור" הוא כדי אמירת

אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ; וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׁכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה.

ח מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה, אַף שְׁלִשָׁה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה; מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת — תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת. בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן — מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין, שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ?

ט הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע; בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין

פירוש ברטנורא

ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה, למדך הכתוב שאף הוא נדון: **על אחת כמה וכמה.** שמדה טובה מרובה על מדת פורענות:
ח במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והצילו העדה, ומהדרינן אזכותא: **אחד דיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **בזמן שהתרו בהן.** בדיני נפשות איירי. כלומר, כי אמרינן דבטלה, זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה, אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד בדבר, לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה. והלכה כרבי:
ט ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מצטרף עם הכת של עדים, שהוא רואה אותם והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכתות שבשתי

משניות מבוארות – קהתי

תלמיד לרבו "שלום עליך רבי"). **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים, שאין אחד מהם נהרג עד שיהיו כולם מוזמים? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – ללמדנו, שאפילו הרבה עדים, שהם כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי** – לא בא הכתוב להזכיר את העד השלישי, **אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו** – שלא תאמר: הואיל ומתקיימת העדות בשניים, אין צורך בעד השלישי, ולפיכך לא יעשו בו דין הזמה, בא הכתוב ללמדך שיש להחמיר עליו, **וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ** – כדינם של השניים, שאף הוא נהרג אתם, אם הוזמו כולם. **וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – לעד השלישי שנתחבר לשני עדי השקר, **כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – שעונשו כעונשם, כפי שאמרנו בענין הזמה, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׁכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה** – שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, שבמידת פורענות כתוב (**שמות כ, ה**): "פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים", ובמידה טובה כתוב (שם): "עושה חסד לאלפים" – לאלפי דורות (**תרגום**).

ענין חילוקי הדעות שבמשנתנו מבואר להלן, בהקדמתנו לבאור המשנה הבאה.

יום ששי

באור משנה ח

שנינו במשנה הקודמת, שהכתוב "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת" בא לעשות שלושה כשניים, והוא הדין ליותר משלושה. כיצד? שלוש דעות נאמרו שם בענין זה: א. דעת תנא קמא, שהשניים מזימים את השלושה. ב. דעת רבי שמעון, שאם שלושה העידו בעדות אחת, כגון שפלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", עד שיהיו שלשתם מוזמים. ואין רבי שמעון חולק על תנא קמא, אלא שלדעתו אין צורך בראיה, שהשניים מזימים שלושה עדים, שהואיל ומתקיימת העדות בשניים, הרי דינם כדין מאה. ג. דעת רבי עקיבא, שבא הכתוב להחמיר על העד השלישי, שיהא דינו כדינם של השניים. ואף רבי עקיבא אינו חולק על תנא קמא ועל רבי שמעון, אלא שלדעתו גם דברי רבי שמעון אינם צריכים ראיה מן הכתוב, שהואיל ושלשתם הם עדות אחת, הרי ברור שאינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. מכל מקום אין כאן מחלוקת בין התנאים לעצם ההלכה (רש"י; רמב"ם). ברם, יש מפרשים, שרבי עקיבא חולק על רבי שמעון וסובר, שלא בא השלישי להקל על השניים, שלא ייהרגו עד שיוזמו כולם, אלא בא להחמיר עליו, שאם אף הוא הוזם, עונשו כעונשם של השניים, אבל אם הוזמו השניים הראשונים, הרי הם נהרגים, אף על פי שלא הוזם השלישי; ואחרים מבארים, שלדעת רבי עקיבא אם הוזמו השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, נעשים כולם זוממים, וענש הכתוב לשלישי שנטפל לשניים, שהעידו שקר, שיהא דינו כיוצא בהם. מכל מקום הלכה כרבי שמעון (עיין "נמוקי יוסף"; "תוספות יום טוב"). משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד הלכה נוספת, שהוקשו בה שלושה לשניים. ויש מפרשים שהמשנה היא סיום דברי רבי עקיבא ("נימוקי יוסף"; ועיין גמרא סנהדרין ט, א; ס, א).

מַה שְּׁנַיִם – שני עדים, **נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב** – קרבת משפחה לנידון או לעד השני (**עיין משנה סנהדרין ג, ד**), **אוֹ פָּסוּל** – לעדות מחמת עבירה (**עיין משנה סנהדרין ג, ג**), **עֵדוּתָן בְּטֵלָה** – שהרי אין כאן שני עדים כשרים אלא אחד בלבד, **אַף שְׁלִשָׁה** – עדים, **נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל** – אף על פי שיש כאן שני עדים כשרים, **עֵדוּתָן בְּטֵלָה** – הואיל ושלשתם עדות אחת היא. **מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים שבאו להעיד עדות אחת, שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – "או שלשה עדים", ומכאן שאפילו הרבה עדים דינם כדין שניים, שכולם צריכים להיות כשרים. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה? **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת** – לפי שכתוב (**במדבר לה, כה**): "והצילו העדה את הרוצח", ומחזרים אחרי זכויות לנידון, **אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר** – העדים, שהם כשרים. **רַבִּי** – רבי יהודה הנשיא – **אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת** – בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות, אף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותם בטלה. ברם, בדיני נפשות אין עדותם בטלה אלא **בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן** – שאף הקרובים או הפסולים התרו בעוברי עבירה, שלא יעשו את העבירה, והרי זו הוכחה שנתכוונו להעיד עליהם יחד עם שאר העדים, הלכך בטלה עדות כולם. **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן** – שהקרובים או הפסולים לא התרו בעוברי עבירה, ומכאן שלא נתכוונו להיות עדים בדבר, אין עדותם של השאר בטלה מחמת הקרובים או הפסולים שראו את הדבר; ואף בדיני ממונות, שאין שם התראה, מבואר בגמרא, שלדעת רבי שואלים את העדים, אם בשעה שראו את המעשה נתכוונו להיות עדים, או שלא נתכוונו אלא לראות את המעשה; ואם נמצא בין העדים קרוב או פסול שנתכוון להעיד, עדות כולם בטלה. אבל אם נמצא ביניהם קרוב או פסול שלא נתכוון להעיד אלא בא לראות את המעשה בתוך כלל העם, אין עדותם של השאר בטלה מחמתו; שאם נאמר כן, **מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין, שֶׁרָאוּ** – יחד עם אדם שלישי, שאינו קרוב, **בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – כלום נאמר, שאחד מן האחים אינו ראוי להעיד עם השלישי על מה שראה? אלא הדין הוא, שקרוב או פסול שלא נתכוון להיות עד, אף שראה את המעשה, אינו פוסל את שאר העדים. והלכה כרבי (**עיין רמב"ם הל' עדות ה, ג-ה; טור חושן משפט סימן לז**).

באור משנה ט

בשתי המשניות הקודמות למדנו, שהרבה עדים שהעידו בתור כת עדים אחת, דינם כשניים, שאם הוזמו אחדים מהם, אינם נהרגים עד שיהיו כולם מוזמים; ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כולם בטלה. משנה זו באה ללמדנו, כיצד עדים שראו את העבריין ממקומות שונים, בשעה שעבר את העבירה שחייב עליה מיתה, מצטרפים לעדות אחת.

אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ — הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת, וְאִם לָאו — הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת; לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת — הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין, וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ פִּי שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ו)**: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". דָּבָר אַחֵר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתַּרְגְּמָן.**

י מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח, וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין — אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו — הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ, נִקְרֵאת חָבְלָנִית; רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

החלונות רואים אותו, מצטרפים אלו עם אלו והם כולם עדות אחת: **הוא והן נהרגין.** הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה, והם הניזמין נהרגין שהרי הוזמו: **שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.** שצריכין שיהיו הדיינים מכירים בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ בינותם. וכן הלכה:

י סנהדרין. הסמוכים בארץ, יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות, בין בארץ בין בחוצה לארץ, כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית. שנאמר (דברים י"ז) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט, בזמן שיש כהן מקריב על גבי מזבח יש שופט שדן דיני נפשות, בזמן שאין כהן אין שופט: **סנהדרין ההורגת אחת בשבוע.** אחת לשבע שנים: **נקראת חובלנית.** שצריך שיהיו מתונים בדין, ויחזירו בדיני נפשות לזכות: **לא נהרג אדם מעולם.** שיבדקו העדים

משניות מבוארות – קהתי

הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה – כגון בשעה שהרוצח הרג את הנפש ראו אותו שניים מחלון אחד, **וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה** – ושני עדים אחרים ראו את מעשה הרצח מחלון אחר, **וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע** – אחד שעמד באמצע, בין החלונות, התרה ברוצח על מעשהו, שיתחייב עליו מיתה (בענין התראה עיין בבאור המשנה סנהדרין ה, א). **והעדים שבשני החלונות שמעו את התראתו (תוספות), בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ** – שלפחות אחד מחלון זה ואחד מהחלון האחר ראו זה את זה, אף על פי שלא ראו את המתרה, והמתרה לא ראה אותם; או שהמתרה ראה את העדים שבחלונות והם ראו אותו, אף על פי שלא ראו אלו את אלו כלל, **הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת** – שני זוגות העדים שבשני החלונות מצטרפים לעדות אחת, ודינם כשניים, כמו שבארנו לעיל. **וְאִם לָאו** – אבל אם לא ראו מקצתם אלו את אלו, כמבואר לעיל, **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת** – שני זוגות העדים שבשני החלונות הן שתי כתות עדים נפרדות. **לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת** – אם כת אחת הוזמה, **הוּא** – הרוצח, **וְהֵן** – העדים שהוזמו, **נֶהֱרָגִין** – הוא נהרג על פי עדותה של הכת השנייה, והעדים נהרגים משום שהוזמו **(עיין תוספות רבי עקיבא איגר). וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה** – והכת השנייה פטורה ממיתה, שהרי לא הוזמה. יש מפרשים, שמשנתנו אינה באה ללמד שהכת השנייה פטורה משום שלא הוזמה, שהרי דבר זה פשוט וברור הוא, אלא המשנה באה להשמיענו שאם הוזמה הכת השנייה לאחר שנהרג הרוצח על פי עדותה, הרי היא פטורה ממיתה, שכן ההלכה היא: "הרגו, אין נהרגים", לפי שכתוב "כאשר זמם", ולא כאשר עשה **("נימוקי יוסף"; "תפארת ישראל"; ועיין בסוף באור משנה ו בפרקנו). רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ פִּי שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ** – רבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שלא מספיקה היא ההתראה של אותו האחד שעמד באמצע, כדי לחייב את הנידון מיתה, אף על פי שהעדים שבחלונות שמעו את ההתראה, שכן לדעתו אין הנידון מתחייב מיתה אלא אם כן העדים עצמם במו פיהם התרו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים"** – ודורש רבי יוסי את הכתוב "על פי", שאף ההתראה, המביאה את הנידון לידי מיתה, צריכה להיות מפיהם של העדים. **דָּבָר אַחֵר** – פירוש אחר, **"עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת** – דברי העדות, **מִפִּי הַתַּרְגְּמָן** – מפי מתרגם, שמא ישנה לשונם של העדים; ועוד, שאם בית דין שומעין את הדברים מפי העדים עצמם, יכולים הם לחקור אותם בחקירה יתירה **("נמוקי יוסף")**, ומכאן שהדיינים צריכים להבין את לשונם של העדים. ברם, אין הכרח שידעו להשיב באותה לשון. וכן כותב הרמב"ם: לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם, ואם אינו מכיר בלשונם כדי להשיב להם, יעמוד התורגמן להודיע אותם פסק הדין... **(הל' סנהדרין כא, ז).**

שבת קודש

באור משנה י

כבר הזכרנו בהקדמה למשנה א בפרקנו, שמשנה זו עוסקת בעניינים השייכים למסכת סנהדרין.

מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח – קודם שהספיקו להוציאו להורג, **וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין** – לאחר זמן, **אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ** – אין מבטלים את דינו כדי לחזור ולדון עליו מחדש, שמא תימצא לו זכות, אלא מבצעים את פסק דינו הקודם. **כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי** – והוא ברח, **וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו** – מכריזים הם גם שמותיהם של העדים, שמא יבואו אחרים ויזימום או יכחישום, **הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג** – כלומר שמבצעים דינו אפילו בבית דין אחר. ולמה שנינו ברישא: "לפני אותו בית דין"? בגמרא מבואר: כאן בארץ ישראל, כאן בחוצה לארץ, שכן שנינו בברייתא: ברח מארץ ישראל לחוצה לארץ אין סותרים את דינו, ואפילו בבית דין אחר הורגים אותו; ברח מחוצה לארץ לארץ ישראל, ובא לפני בית דין אחר, סותרים את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל (אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות. – **רש"י**). ברם, אם בא לפני אותו בית דין – שגמרו דינו בחוץ לארץ, והם עכשיו בארץ ישראל – אין סותרים את דינו. **הרמב"ם כותב:** "במה דברים אמורים (שכל מקום שיעמדו שניים ויאמרו: מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו – הרי זה יהרג)? ברוצח; אבל שאר חייבי מיתות – עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בידם; והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה" **(הל' סנהדרין יג, ז). סַנְהֶדְרִין** – של עשרים ושלושה דיינים, **נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ** – כשנסמכה בארץ ישראל, רשאית היא לדון דיני נפשות בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ. ברם, אין סנהדרין קטנה דנה דיני נפשות אלא כל זמן שיושב בית הדין הגדול בלשכת הגזית **(עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").** **סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ** – המוציאה משפט מוות פעם בשבע שנים, **נִקְרֵאת חָבְלָנִית** – שהיא חובלת בבריות, שכן בית דין צריכים להיות מתונים בדין, ולהשתדל בדיני נפשות למצוא זכות לנידון. **רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה** – בעיה היא בגמרא, אם דעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא, שסנהדרין ההורגת אחת לשבעים שנה נקראת חובלנית, או אולי שאם סנהדרין לא הוציאה משפט מוות אלא אחד לשבעים שנה, אינה נקראת חובלנית. **רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם** –

אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל.

פ ר ק ש נ י

א אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין: הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. הָיָה מְעַגֵּל בַּמַּעֲגִילָה, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בֶּחָבִית, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה יוֹרֵד בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בַּמַּעֲגִילָה, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה דּוֹלֶה בֶּחָבִית, וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה עוֹלֶה בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — גּוֹלֶה; וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — אֵינוֹ גּוֹלֶה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ וְהָרַג — רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה. מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ — רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה.

פירוש ברטנורא

בדבר שלא ידעו להשיב. אם רוצח הוא, מה ראיתם, טריפה הרג או שלם הרג, ואם תמצא לומר שלם הרג, שמא במקום סייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא, ראיתם כמכחול בשפופרת: **אף הן מרבים שופכי דמים.** מתוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם:

ב א אלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גבי הסיד או הטיט שבעלייה להשוות הסדקים: **היה משלשל בחבית.** מלמעלה למטה: **אבל אם היה מושך במעגילה.** ממטה למעלה: **כל שבדרך ירידתו גולה.** דכתיב (במדבר ל"ה) ויפל עליו, עד שיהא דרך נפילה. וכל, לאתויי אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה: **נשמט הברזל מקתו.** מבית יד שהוא תקוע בו: **רבי אומר אינו גולה.** רבי סבר ונשל הברזל מן העץ זה עץ המתבקע, ולא עצו שהוא תקוע בו. ורבנן סברי מן העץ, מעצו שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע כח כחו הוא, וע"י כח כחו אינו גולה:

משניות מבוארות – קהתי

שהיינו מרבים על העדים בשאלות של חקירות ובדיקות, עד שהיתה נמצאת עדותם בלתי מכוונת. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל** – רבן שמעון בן גמליאל חולק על רבי טרפון ורבי עקיבא, שכן שיטתם היתה מביאה לידי ריבוי רוצחים בישראל, הואיל ולא היו מפחדים מן הדין.

באור משנה א

דין תורה הוא, שההורג אדם בשגגה, גולה לערי מקלט (עיין במדבר לה, יא–טו). פרקנו בא לפרט, אילו הם השוגגים שחייבים גלות, וכיצד נוהגים בהם? ושלושה סוגי שוגגים הם: א. שוגג גמור, שאמנם לא היה במעשהו כל פשע, אבל צריך היה להיזהר, כגון שהיתה אבן בכיס בגדו וידע בה ושכח, ונפלה האבן והמיתה, בכגון זה חייב גלות. ב. שוגג שקרוב לאונס, שהרג את חברו במסיבות בלתי שכיחות, שאי אפשר היה להעלות על הדעת מקרה כזה, כגון שזרק אבן במקום שבני אדם אינם שכיחים, ונזדמן אדם שם, ופגעה בו האבן ונהרג. בכגון זה הריהו פטור מגלות; ואם הרגו גואל הדם, הריהו נידון למיתה. ג. שוגג שקרוב למזיד, שעשה מעשה פשע שעלול להרוג אדם, כגון שהיה הולך בחשיכה וסכין בידו, ופגע בחברו והרגו. בכגון זה אינו גולה, שאין ערי מקלט קולטות אותו; ואם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו, פטור (רמב"ם; "תפארת ישראל").

אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין – לערי מקלט, כפי שיבואר להלן במשנה ד: **הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה** – כמו שכתוב (**במדבר לה, יא**): "ערי מקלט תהיינה לכם, ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה". כיצד? **הָיָה מְעַגֵּל בַּמַּעֲגִילָה** – היה מגלגל אבן עגולה על גגו, כדי להחליק את הטיט שבו, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – ופתאום נתגלגלה האבן מעל הגג ונפלה על חבירו שעמד למטה והרגה אותו; או **הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בֶּחָבִית** – מוריד חבית מלמעלה למטה, ונשמטה החבית מידו, **וְנָפְלָה עָלָיו** – על חבירו שעבר שם, **וַהֲרָגַתּוּ** – אף שנזהר בודאי שלא תישבר החבית; או **הָיָה יוֹרֵד בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ** – היורד נפל מן הסולם על חבירו והרגו בגופו, **הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה** – שבכל המקרים הללו שוגג גמור הוא, כמו שבארנו לעיל. **אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בַּמַּעֲגִילָה** – מלמטה למעלה, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – שנשמטה מידו ונפלה מן הגג והרגה את חבירו; או **הָיָה דּוֹלֶה בֶּחָבִית** – מלמטה למעלה, **וְנִפְסַק הַחֶבֶל** – שמשך בו את החבית, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – שנתגלגלה למטה והרגה את חבירו; או **הָיָה עוֹלֶה בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ** – שנפל מן הסולם בדרך עלייתו והרג את חבירו, **הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה** – ששוגג זה קרוב לאונס הוא, כמו שבארנו לעיל.

זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ – שהרג אדם בשעה שירד או בשעה שהוריד דבר מלמעלה למטה, **גּוֹלֶה** – שכתוב (**במדבר לה, כב-כה**): "ואם בפתע בלא איבה הדפו... או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימות... והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו", ודרשו: "ויפל עליו וימות" – עד שיהא דרך נפילה, שכן בכגון זה הנזק הוא מצוי והיה צריך להיזהר, וכיון שלא נזהר, הרי הוא חייב גלות. **וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ** – אבל אם הרג אדם בשעה שעלה, או בשעה שהעלה דבר מלמטה למעלה, הרי זה מקרה שאינו כל כך שכיח, ואף קשה יותר להיזהר, הלכך **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שקרוב לאונס הוא. **נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ** – חטב אדם עצים, ופתאום נשמט הברזל של הגרזן מבית היד שהיה תקוע בו, **וְהָרַג** – אדם, **רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שכן בתורה כתוב (**דברים יט, ה**) "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה", ומפרש רבי: "ונשל הברזל מן העץ" – **זה העץ המתבקע** (ולא העץ שהברזל תקוע בו, היינו הקת, שהרי לא כתוב "ונשל הברזל מעצו" אלא "מן העץ"), כלומר שפירוש הכתוב הוא, שהברזל של הגרזן השיל (= התיז) בקעת מן העץ המתבקע ("ונשל" כפירוש זה הוא פועל יוצא), והבקעת פגעה בחברו והמיתה אותו, ובכגון זה אמרה תורה שהוא גולה. אבל אם נשמט הברזל מקתו, אינו גולה, שקרוב למזיד הוא, שאילו היה מחזק את הברזל בתוך הקת לא היה נשמט (**רבנו חננאל**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה** – שכן חכמים מפרשים את הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", שנשמט הברזל של הגרזן מן העץ שהוא תקוע בו, היינו מקתו (כמשמעותו של הכתוב, שלשון "ונשל" הוא פועל עומד). ואמרה התורה: "הוא ינוס אל אחת הערים", ומכאן שהוא גולה. **מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ** – ניתזה בקעת מן העץ בשעה שבקעו, והרגה את חבירו, **רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה** – שכך, לדעתו, פירושו של הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", כמו שבארנו לעיל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה** – פטור מגלות, לפי שלא נהרג האדם מכוחו של החוטב, אלא מכוח כוחו, וקרוב לאונס הוא. ויש מפרשים: מן העץ המתבקע – שנשמט הברזל מן העץ המתבקע, כלומר מכוח הכאתו בעץ לבקעו נשמט הברזל ופגע באדם והרגו (**רבנו חננאל; רמב"ם**).

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יד ע"ב: שנינו בברייתא לעיל שהיו שמונה נביאים מזרעה של רחב. מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא אִינְהוּ** [-ברוך שריה ירמיה וחנמאל] **מִיפַּרְשֵׁי** - מצינו שהיו נביאים. **אֶלָּא אֲבָהָתַיְיהוּ** - אבותיהם, נריה אבי ברוך, מחסיה אבי שריה, חלקיה אבי ירמיה ושלום אבי חנמאל, **מְנָלָן** שהיו נביאים. מבארת הגמרא: **כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ** של הנביא **וְשֵׁם אָבִיו** כתובים בְּענין **נְבִיאוּת, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נָבִיא בֶּן נָבִיא,** וכל מקום שרק **שְׁמוֹ** של הנביא כתוב **וְלֹא שֵׁם אָבִיו, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נָבִיא וְלֹא בֶּן נָבִיא.** ונביאים אלו שהוזכרו עם שמות אבותיהם, סימן הוא שגם אבותיהם היו נביאים.

עוד הוסיף עולא: שכל מקום ש**שְׁמוֹ** של הנביא **וְגַם שֵׁם עִירוֹ מְפוֹרָשׁ, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מֵאוֹתָהּ הָעִיר** הנזכרת. אבל אם כתוב **שְׁמוֹ** של הנביא **וְלֹא** כתוב **שֵׁם עִירוֹ, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִירוּשָׁלַיִם.**

כְּמַתְנִיתָא תָּנָא - בברייתא שנינו, **כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִין** - שלא מפורש בפסוק האם מעשיהם היו טובים, **וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן** [-באב או בבן] **לִשְׁבַח, כְּגוֹן 'דְּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל צְפַנְיָה בֶּן כּוּשִׁי בֶּן גְּדַלְיָה'** (צפניה א א), שהיה צפניה נביא, **בְּיָדוּעַ** שֶׁגם כושי אביו וגדליה אבי אביו היו צדיקים, **וְהוּא** [-צפניה] **צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. וְכָל שֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן לִגְנַאי, כְּגוֹן 'וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה בֶּן אֱלִישָׁמָע'** (ירמיה מא א) והרג את גדליה בן אחיקם הצדיק, **בְּיָדוּעַ** שֶׁגם נתניה אביו ואלישמע אבי אביו היו רשעים, **וְהוּא** [-ישמעאל] **רָשָׁע בֶּן רָשָׁע.**

הגמרא מבארת מי היה הנביא מלאכי: **אָמַר רַב נַחְמָן, מַלְאָכִי** הנביא, **זֶה מָרְדְּכַי** היהודי. **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מַלְאָכִי,** משום **שֶׁהָיָה מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ** אחשורוש, והוא חשוב כמלאך.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי, בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה וּשְׂרָיָה בֶּן מַעֲשֵׂיָה וְדָנִיֵּאל וּמָרְדְּכַי בִּלְשָׁן וְחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, כּוּלָּן נִתְנַבְּאוּ** לבני הגולה **בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם** לְמלכות **דָּרְיָוֶשׁ** השני בנו של אחשורוש, שיחזרו לבניית בית המקדש שהותרה על ידי כורש הראשון, והופסקה לפני שמונה עשר שנים על ידי השמרונים. הרי שמנו את מרדכי בפני עצמו ואת מלאכי בפני עצמו, ולא יתכן שמלאכי זה מרדכי. מסיקה הגמרא: אכן מברייתא זו יש **תְּיוּבְתָּא** לרב נחמן.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא הסופר. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַלְאָכִי** אינו כינוי לאדם אחר אלא כך **שְׁמוֹ. אָמַר רַב נַחְמָן** [בַּר יִצְחָק], **מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא, דִּכְתִיב בְּנִבְיאוּת מַלְאָכִי** (מלאכי ב יא), **'בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֱשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלִַם כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר'** - הנביא מלאכי הוכיחם על שבגדו בה' וחיללו את קדושתם כשנשאו נשים נכריות, וכל זה עשו בפרהסיא בחוצות ערי יהודה ובירושלים. **וּמַאן אַפְרֵישׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת** - ומי הוא הנביא שהוכיח את ישראל על שנשאו נשים נכריות, הלא הוא **עֶזְרָא,** שאחר שעלו לארץ ישראל מגלות בבל היו מהם שנשאו נשים נכריות, ועזרא הוכיחם והתוודה והתפלל לה' שיחזרו בהם מדרכם הרעה, והועילו תפילותיו, ושבו בתשובה. כ**דִּכְתִיב** (עזרא י ב) **'וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת'.** ומכך שהחטא של ישראל ותוכחת הנביא שוים בשניהם, מסתבר שמלאכי זהו עזרא.

תָּנוּ רַבָּנָן, אַרְבַּע נָשִׁים יְפֵיפִיּוֹת הָיוּ בָּעוֹלָם, ואלו הן, **שָׂרָה (ואביגיל רחב) [רָחָב וַאֲבִיגַיִל] וְאֶסְתֵּר. וּלְמַאן דְּאָמַר** לעיל (יג.) ש**אֶסְתֵּר יְרַקְרוֹקֶת** [-ירוקה כהדס] **הָיְתָה** ולא יפה, אלא שחוט של חסד היה משוך עליה, **מֵפִיק** [-מוציא] את **אֶסְתֵּר** ממנין הנשים היפות, **וּמְעַיֵּיל** [-ומכניס] במקומה את **וַשְׁתִּי.**

תָּנוּ רַבָּנָן, רָחָב בִּשְׁמָהּ זִינְתָּהּ - המזכיר את שמה נגרר אחר תאוות זנות. **יָעֵל בְּקוֹלָהּ** - השומע את קולה. **אֲבִיגַיִל בִּזְכִירָתָהּ** - הנזכר בה. **מִיכַל בַּת שָׁאוּל בִּרְאִיָּיתָהּ** - הרואה אותה. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הָאוֹמֵר רָחָב רָחָב,** כלומר כל המזכיר את שמה, **מִיָּד נִיקְרֵי** - רואה קרי. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לרבי יצחק, **אֲנָא אָמִינָא** - אני אמרתי **רָחָב רָחָב, וְלֹא אִיכְּפַת לִי** - ואיני חושש. **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק לרב נחמן, **כִּי קָאָמִינָא בְּיוֹדְעָהּ וּבְמַכִּירָהּ** - כוונתי רק למי שהכיר אותה בעבר.

רש"י

בשלמא — ירמיה וחנמאל דכתיב "ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה'" (ירמיה לב). ברוך ושריה מצינו שהיו תלמידי ירמיה, ברוך — דכתיב "מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו" (ירמיה לו) ושריה בתוך ספר ירמיה (נא): הדבר אשר צוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו'. ומצינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים: נחה רוח אליהו על אלישע, ויהושע תלמיד משה. ולקמן תניא בברייתא: ברוך בן נריה, ושריה בן מחסיה, ודניאל, ומרדכי, וחגי, זכריה ומלאכי, כולן נתנבאו בשנת שתיים לדריוש. **ישמעאל בן נתניה** — הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הצדיק. **בשנת שתים לדריוש** — האחרון, נתנבאו לבני הגולה שיחזרו לבית המקדש. שנתבטלה המלאכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרונים משהתחילו בה בימי כורש. **בגדה יהודה** — סיפיה דקרא "ובעל בת אל נכר". **בשמה זינתה** — המזכיר את שמה נגרר אחר תאות זנות. **נקרי** — רואה קרי.

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב – נאמר לגבי חיוב ערכין, שאם אין לו ממון לשלם את הערך שהתחייב, ושם הכהן שידו משגת ליתן פחות משקל, על כך נאמר 'וכל ערכך יהיה בשקל הקודש', שלא יפחות משקל אחד. אבל לגבי פדיון פטר חמור בשה, יכול לפדות גם בשה שערכו פחות משקל. אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים שפודה בשה כל שהוא.

הגמרא מבררת את שיעור ערך השה לדעת חכמים: וְכַמָּה יהיה שוה השה לדעת חכמים. אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא – שה כחוש שאינו שוה אלא שישית דינר. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – גם אנו שנינו כן במשנתינו 'שה מן הכבשים גָּדוֹל וְקָטָן תמים ובעל מום', ומשמע שפודים אפילו בשה קטן וכחוש. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שלפי חכמים פודה בשה כחוש, שהרי אמרו שפודה בשה כל שהוא, ומה השמיענו רב יוסף. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, כּוּלֵּי הַאי לָא – שה כל כך זול ששוה מעה, אין פודים בו, אִי נַמִּי, פַּטְרוּזָא לָא – שה כחוש אין פודים בו, קָא מַשְׁמַע לָן רב יוסף שלדעת חכמים פודה אפילו בשה זול וכחוש.

הגמרא מביאה מעשה שבו מצאנו שיעור אחר לשווי השה: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ – שלח את החמור לפני דְּרַבִּי טַרְפוֹן שהיה כהן, אָמַר לֵיהּ לרבי טרפון, כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לַכֹּהֵן – כמה צריך להיות שוה השה הניתן לכהן בפדיון פטר חמור זה. אָמַר לֵיהּ, הָרֵי אָמְרוּ חכמים מי שיש לו עֵין יָפָה פודה בְּסֶלַע, עֵין רָעָה פודה בְּשֶׁקֶל, עין בֵּינוֹנִית פודה בְּרֻבְעָא, ולהלן תבאר הגמרא מהו 'רגיא'.

אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא צריך לפדות בְּרֻבְעָא. מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא שיעור 'רגיא'. משיבה הגמרא: תְּלָתָא זוּזֵי – שלשה זוזים, ומכונה בשם 'רגיא' משום שהוא נוטריקון רָגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא – קרוב לכאן וקרוב לכאן, דהיינו פחות מסלע ויותר משקל, כי בסלע ארבעה זוזים, ובשקל שנים.

מקשה הגמרא: קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא, כי רב נחמן אמר שהלכה כחכמים שפודים בשה כל שהוא, ואילו רבא אמר שפודים ברגיא. מתרצת הגמרא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן – פדייה ברגיא עוסקת בְּמִי שבָא לִימָּלֵךְ ושואל כמה ערך השה הפודה, ואומרים לו שלא יפחות מרגיא שהיא פדייה של עין בינונית. וכָאן – פדייה בכל שהוא עוסקת בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ ואינו שואל כמה צריך להיות שוה, שאם פדה בשה כחוש וזול, אין כופים אותו לפדות בשה ששוה יותר.

הגמרא דנה בפודה פטר חמור בנתינת דמי שויו: אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ, פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ של החמור. דנה הגמרא: לְמַאן – לשיטת מי אמר דין זה, אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה האוסר פטר חמור בהנאה, הָא לעיל (ט:) אָמַר עולא שטעמו משום שהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה לפדותו דווקא בְּשֶׂה, ומשמע שאינו נפדה בשוויו. אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שהתיר בהנאה, אמר שיכול לפדותו בשוויו.

רַב אֲחָא מַתְנֵי הָכִי, שדברי ריש לקיש נאמרו לרבי שמעון המתיר פטר חמור בהנאה, ולכן פודהו בשוויו בכל דבר. אולם רַבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ – הוקשה לו על כך, שהרי במקום שנחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְגם במשנתינו סָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, שמפריש שה על ספק פטר חמור, ומבואר לעיל (ט:) שזה כדי להפקיע את איסור ההנאה שיש בפטר חמור, והיינו כרבי יהודה, וְאֵיךְ אַתְּ אָמְרַת שריש לקיש סבר שהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

אֶלָּא אמר רבינא, אֲפִילּוּ תֵּימָא שדברי ריש לקיש נאמרו לְרַבִּי יְהוּדָה, יכול לפדות בשוויו בכל דבר, משום שלָא יְהֵא דין פטר חמור חָמוּר מִן הַהַקְדֵּשׁ שנפדה בשוויו, וְלָא אָמְרָה תּוֹרָה לפדות בְּשֶׂה כדי לְהַחְמִיר עָלָיו, שיפדה דווקא בשה, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו, שיכול לפדות גם בשה אפילו אם שוה כל שהוא, אבל אם בא לפדות בדבר אחר ששוויו כשווי החמור, פודה בו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשֵׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ – פדה בעשבים שלוקים כערך שוויו של החמור.

הגמרא דנה בפדיון פטר חמור על ידי מי שאינו בעליו: אָמַר רַב שִׁיזְבִי אָמַר רַב הוּנָא, הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ, אפילו שלא מדעת בעל החמור, פִּדְיוֹנוֹ פִּדְיוֹן. אִיבַּעְיָא לֵהּ, מי זוכה בפטר חמור הנפדה, האם פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, שכֵּיוָן דְּאָמַר שפטר חמור מוּתָּר בַּהֲנָאָה, הרי מְמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא, ואין הפודה זוכה בו, כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה, האם לְהָקֵדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ – פטר חמור דומה להקדש, וְרַחֲמָנָא אָמַר בפדיון הקדש 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', ומשמעו שהפודה הקדש זוכה בחפץ הנפדה, והוא הדין שהפטר חמור שייך לפודה, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי – שכיון שיש לבעל החמור את ההפרש שבין שווי החמור לשווי השה שפודה בו, לָא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ, וגם אם אחר פדה, החמור שייך לבעלים, שיש להם חלק בחמור קודם הפדיון.

אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ [–לבעלים] עַכְשָׁיו שווי ממון בפטר חמור שהוא אסור בהנאה, יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן – לאחר שיפדה, ולכן הגונבו חייב לשלם לו כפל. ויש לדון, מַנִּי – לדעת מי שנויה ברייתא זו, אִילֵימָא לרַבִּי שִׁמְעוֹן שהתיר פטר חמור בהנאה, קשה, אַמַּאי 'אֵין לוֹ עַכְשָׁיו', והרי הוא מותר בהנאה. אֶלָּא פְּשִׁיטָא לרַבִּי יְהוּדָה שאסר בהנאה, וְנִפשט הספק, שפטר חמור אינו דומה להקדש, ופדיונו לבעלים, דאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ, למה הגונבו חייב כפל, והרי בחיוב כפל 'וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ' אָמַר רַחֲמָנָא (שמות כב ז), וְלָא הגונב מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ, ואם פטר חמור דומה להקדש, היה חייב קרן בלבד, וְתוּ לָא מִידִּי – ולא יותר, כלומר שלא ישלם כפל, ומזה שחייב בכפל מוכח שאינו דומה להקדש, אלא ממון בעלים הוא.

שנינו במשנה: אַחַת בִּיכְרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְרָה [כו'] נכנס לדיר להתעשר.

הגמרא מבארת האופן ששה שפדה בו נמנה במעשר בהמה: תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד אָמְרוּ – על איזה שה אמרו שנִכְנָס לַדִּיר עם שאר כבשים לְהִתְעַשֵּׂר, ומונים אותו כאחד מעשרה כבשים המחויבים במעשר בהמה, אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּשֶׂה שכבר בָּא לְיַד כֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ להלן (נה:) לגבי מעשר בהמה, הַלְקוּחַ – בהמה שנקנתה, וְשֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה, והכהן נחשב כלוקח מיד בעל החמור, ואין השה מחויב במעשר בהמה גם אם יתנהו לבעליו. אֶלָּא מדובר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן כדי להפקיע את הספק איסור הנאה שעליהם, וּמְעַשְּׂרָן – מכניסם לדיר ומעשרם, וְהֵן שֶׁלּוֹ – העשירי קרב שלמים והוא אוכלו, והשאר שלו. מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים, מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ.

וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ לו בירושה מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן שפטור מפדיון פטר חמור, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ אותם פטרי חמורים בירושה מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ

המשך בעמוד כח

רש"י

בהשג יד כתיב — האומר: "ערכי עלי", ואין לו כדי ערך, כתיב ביה (ויקרא כז): "על פי אשר תשיג יד הנודר יערכנו הכהן". וכתיב בתריה: "וכל ערכך" וגו', דאי נמי לית ליה שוה שקל — לא יעריכנו הכהן פחות משקל. **הלכה כדברי חכמים** — דפדיונו בשה כל דהו. **פטרוזא** — שה כחוש. **בר דנקא** — קטן, שאינו שוה אלא מעה, שהוא שתות דינר. **נמי תנינא** — במתניתין. **פשיטא** — דאפילו פטרוזא, דהא כל שהוא קאמרי רבנן לעיל. **כולי האי** — בר דנקא. אי נמי, נהי דקטן יכול ליתן, אבל פטרוזא שהוא כחוש — לא. **רגיל הכא ורגיל הכא** — פחות מסלע ויותר משקל. **קשיא הלכתא אהלכתא** — הכא אמרת: הלכתא ברגיא, ולעיל אמרת: הלכתא כדברי חכמים דאפילו בר דנקא. **בא** לימלך — מה יתן לכהן, אמרינן ליה ברגיא. **בעושה מעצמו** — ונותן בר דנקא, לא כייפינן ליה טפי. **האמר** — בשמעתין לעיל (ט,א): הקפידה תורה עליו בשה. ואף על גב דתרצינן לעיל: בשויו לא קאמרינן, מיהו האי מקשה מאי דסלקא דעתך מעיקרא נקט. **רבינא קשיא ליה** — אמאי מוקמת למימרא דריש לקיש כרבי שמעון? הא קיימא לן דרבי יהודה ורבי שמעון — הלכה כרבי יהודה, בעירובין בפרק "מי שהוציאוהו" (מו,ב). וסתם לן תנא דמתניתין כרבי יהודה, דאסר לפטר חמור בהנאה, דקתני: מפריש טלה לאפקועיה לאיסוריה. **ואת אמרת** — למילתך כרבי שמעון. **חמור מן החקדש** — שפודהו בכסף בשויו. **להחמיר עליו** — שלא יפדהו אלא בשה. **אלא** להקל עליו — דאם פודהו בשה — יכול לפדותו בפטרוזא. **בשלקי** — עשבים שלוקות. **ממונא דבעלים הוא** — ולא מצי כהן לזבוני להאי פודה, ופדיונו פדוי לבעלים. וזה הניח מעותיו על קרן הצבי. **ונתן הכסף** — דכתיב: "ואם המקדיש יגאל" וגו', משמע: כל מי שיתן הכסף — יהא ההקדש שלו. **או דלמא כיון דקני האי פטר חמור לבעלים להאי דביני וביני** — דיכול לפדותו בשה. אף על גב דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו, אפילו הכי ממונא דידיה הוא. **ואף על פי שאין לו עכשיו** — כלומר, שאף על פי שאין לו עכשיו, רשות יש לו לאחר זמן שיפדהו, הלכך הוי כאילו הוא השתא דידיה. **וגונב מבית האיש אמר רחמנא** — ישלם שנים. לא מבית הקדש, דאין תשלומי כפל להקדש. **אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן** — אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נכנס להתעשר, לא ביד כהן ולא ביד ישראל. ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו, או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו כו'. **ספק פטרי חמורים** — כגון שהיה לו עשר חמורות וילדו כולן זכר ונקבה. שמפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסוריהו, ומעשרן לשיין כשאר בהמות חולין, והן שלו. והמעשר קרב שלמים, והוא אוכלו כדין שאר מעשר בהמה. **ואותו אבי אמו כהן נפלו לו כו'** — דאז חייבין בפדיון, דברשות ישראל נולדו. **מפריש עליהן עשרה שיין** — לאפקועי איסוריהו. והן שלו — דמאי דמיחייב כהן המורישו לעשות מהן — עושה זה מהן. דלכהן המוריש היה צריך להפריש שחלה עליהן בבית ישראל ראשון, ונוטל השיין לעצמו, שהרי כהן הוא ואין צריך לחזור אחר כהן. הכי נמי עושה ישראל זה היורשו, דדמי כמי שהורישו כהן השיין.

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב. אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: גָּדוֹל וְקָטָן. - פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כּוּלֵּי הַאי לָא; אִי נַמִי, פַּטְרוּזָא לָא - קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁדְּרִיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפּוֹן, אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לְכֹהֵן? אָמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ: עַיִן יָפָה - בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה - בְּשֶׁקֶל, בֵּינוֹנִית - בְּרַגְיָא. אֲמַר רָבָא: הִלְכְתָא בְּרַגְיָא. וְכַמָּה? תְּלָתָא זוּזֵי, רַגִּיל הָכָא וְרַגִּיל הָכָא. קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא! - לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּבָא לִימָּלֵךְ, כָּאן - בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הָא אָמַר: הִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה! אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַב אַחָא מַתְנֵי הָכִי. רָבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן - הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְסָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאַתְּ אָמְרַתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן!? אֶלָּא, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה - לֹא יְהֵא חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה בְּשֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ. אָמַר רַב שֵׁיזְבִי אָמַר רַב הוּנָא: הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִּלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה - מְמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא. כִּי תִּיבָּעֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה; לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי, לָא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ? אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע: הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו - יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן - אַמַּאי אֵין לוֹ עַכְשָׁיו? אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוּדָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ - "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ! וְתוּ לָא מִידִּי. "אַחַת בִּיכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה" [כו']. תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד אָמְרוּ נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר? אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּבָא לְיַד כֹּהֵן - שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: הַלָּקוּחַ וְשֶׁנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה. אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סֵפֶק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיּוּן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סֵפֶק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיּוּן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי, אֲבָל הָכָא - מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין, אִימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא - דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוֹרֵי מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח, אֲבָל הָתָם - כֵּיוָן דְּשֶׁה מֵעֲלִמָא בָּעֵי אַתּוּיֵי, וּמְפָרִישׁ וְקָאֵי אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

תוספות

אמר רבא אף אנן נמי תנינא גדול וקטן — יש ספרים דגרסי: "תנינא", וקושיא היא זו. **והלכתא** ברגיא — בבא לימלך מוקמי ליה, שמורים לפדותו בשה שוה שלשה זוזים רגיל הכא, אבל בעצמו — אפילו בפטרוזא בת דנקא. ואם אין לו שה לפדותו — פודה בשויו, ואפילו בשלקי. וכד פריק ליה מברך "על פדיון פטר חמור", ולא בשעת נתינה לכהן. דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי, כדאמר לקמן בשמעתין. ושה — בין מכבשים בין מעזים, בין זכר בין נקבה, בין גדול בין קטן, כדתנן במתניתין. **הפודה** פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי — לא דמי לתורם משלו על חבירו, דאיבעיא לן פרק "אין בין המודר" (נדרים לו,ב) אם צריך דעת. דהתם כתיב: "גם אתם" לרבות שלוחכם, ובעינן: מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. אבל הכא לא כתיב בעלים.

וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש — פרק "מרובה" (בבא קמא סב,ב) איתא הך דרשא, דקאמר: מ"רעהו" — ולא מהקדש נפקא. ופירש: "איש" לא מיותר, דגזבר נמי מקרי "איש", ולא משתמע כלל מ"איש" למעוטי, דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון "איש", ו"אשה" — על נקבה, כמו (שמות כו) "אשה אל אחותה". והא דאמרינן הכא: "מבית האיש" ולא מבית הקדש — כדנפקא מ"רעהו", ומשום דהא קרא "וגונב" מיירי בתשלומין, מייתי לה. **שהיו** לו עשרה ספק [פטרי] חמורים מפריש עשרה שיין ומעשרן והן שלו — לפירוש רבינו תם, דמפרש לעיל: פודה וחוזר אפילו פעמים הרבה — אספיקות קאי, קשה: למה לי עשרה שיין? בשה אחד סגי! אבל לפירוש הקונטרס, דאינו חוזר ופודה אלא אם כן נתנו לכהן וחוזר ולקחן, ניחא. ומיהו, לפירושו נמי קשה הדהיא דלקמן: ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורין ודאין בתוך ביתו שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל, מפריש עליהן עשרה שיין והן שלו. התם למה לי עשרה? בחד סגי! שמן הדין הן שלו אף על פי שהן ודאין, אם כן בכל פעם ופעם חשוב כאילו נתנו לכהן וחזר ולקחן. דמכח אבי אמו כהן הוא יורש! ונראה: דבכל הני דנקט עשרה — לרבותא, אף על גב שכולן פטר חמור — כולן נכנסין לדיר להתעשר.

דגנך אמר רחמנא ולא דגן גוי — למאן דדריש במנחות פרק "רבי ישמעאל" (סז,א): "דגנך" ולא דגן גוי — פריך שפיר אמאי מעשרן, דתבואה זו גדילה ונתמרחה ברשות גוי. ואם תאמר: מאי קשה ליה הכא? דלמא סבירא ליה כמאן דאמר מירוח הגוי אינו פוטר, "ודגנך" למעט מירוח הקדש! וכי תימא: הא דפליגי במירוח גוי — היינו בגדל ברשות ישראל, אבל גדל ברשות גוי ומרחינהו גוי פטור. מכל מקום מאי קשיא? דלמא בגדל ברשות ישראל! ויש לומר: דמשמע ליה דאיירי בגדל ברשות גוי. אבל סוגיא דמנחות (סו,ב) מוכח דפליגי אפילו בגדל ברשות גוי. ויש לומר: דניחא ליה לשנויי דהכא כבולי עלמא. ומיהו קשה, דאפילו הניא ליה מירוח דגוי פוטר, מכל מקום חייב לעשר מדרבנן, גזירה משום בעלי ביסין! יש לומר: משמע ליה מדקאמר "והן שלו" — אלמא לית ליה גזירה דבעלי ביסין, דאם כן היה חייב ליתנו לכהן, ואמאי מעשרן והן שלו? וקשיא ראשונה נמי מתרצא בהכי, דדייק דקסבר מירוח הגוי פוטר, מדקאמר "והן שלו", דאי אינו פוטר — אמאי מעשרן והן שלו? לתנינהו לכהן! ומיהו קשה, ליתני: ואף על גב דאינו פוטר — לא מחייב למיתב לכהן, דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. ולמאן דאית ליה נמי גזירה בעלי ביסין, דהיינו מאן דאית ליה מירוח הגוי פוטר — לא מיסתבר למחייב ליתן לכהן טפי ממאן דאית ליה אינו פוטר. ודמשמע בסמוך בשמעתין דודאי חייב למיתב לכהן, דאמר: אצל גוי הרי הוא כפירותיו, ומשמע דאי ודאי חלפינהו דבולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן — היינו ודאי כפי המסקנא דמסקינן: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. **דמרחינהו** ישראל ברשות גוי — פירש הקונטרס: ישראל אריס של גוי. וקשה לפירושו: אי בחלק גוי — היינו מריחה גוי, אי בחלק ישראל — אין זה לוקח טבלים! ונראה לפרש: מרחינהו ישראל ברשות גוי אחר שלקחן ישראל. והכי קא אמר: הלוקח טבלין מן הגוי והן עכשיו ממורחין. **מעשרן** דאין קנין — תימה: אפילו יש קנין — חייב לעשרן מדרבנן, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) בשמעתא דרבי שמעון שזורי, גבי "לך קח מן הגוי ועשר עליו". וכי תימא שרוצה למצוא חיוב דאורייתא, לרבותא דאפילו הכי דחייב לעשר דאורייתא — והא ממה נפשך לקוח פטור מדאורייתא, כדמוכח פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב)! מיהו, לפירוש רבינו תם, דמפרש דהיינו דוקא לוקח אחר מירוח, אבל לוקח קודם מירוח ומרחו חייב — ניחא. ועוד יש לומר: אפילו מפטר לוקח קודם מירוח מדאורייתא, מכל מקום הוי רבותא ממה שהן שלו אף על פי שאין קנין. ואין טעם לפטור מטעם הפקעה, דחמור איסוריה טפי, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) ממה דפריך: ולימא ליה לך קח מן הגוי! [ומשניו]: דקא סבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור, אף על גב דלקוח דרבנן. **הרי** הן בחזקתן למעשר ולשביעית — משמע מכאן דסתם עם הארץ חשודין על השביעית. וכן פרק "לולב הגזול" (סוכה לט,א): אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ. ופרק קמא דחולין (ו,א): ואם אמר "עשה לי משליבי" — חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית. וקשה מההיא דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ, ומשאלת אשה לחבירתה החשודה על שביעית — משמע דסתמא לא חשידי. ובכתובות (כד,א) פירשתי. **הא** חלפינהו ודאי בעי למיתננהו לכהן — ואף על גב דשמעינן לרבי שמעון מירוח הגוי פוטר, מכל מקום חייב, משום גזירה בעלי ביסין, כדפרישית לעיל. **טבלים** שאתה לוקח מן הגוי — משמע הכא דלוקח חייב מדאורייתא, מדאיצטריך קרא לפטור תרומת מעשר. והקשה רבינו תם, מדקאמרינן פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב): "תבואת זרעך" — ולא לוקח! ותירץ: לוקח קודם מירוח חייב מדאורייתא. והא דאמרינן פרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו,ב): תורמין משל גוים על של כותיים, ומשל כל על של כל, (אלמא) מירוח הגוי אינו פוטר — לא בלוקח מן הגוי אייריי, דלוקח ממורח — אפילו מישראל פטור דאורייתא. אלא בגוי התורם משלו על של ישראל אייריי, כדתנן (תרומות פרק ג משנה ט): הגוי והכותי שתרמו — תרומתן תרומה. ופרק "בכל מערבין" (ערובין לז,ב) גבי לוקח יין מבין הכותים, אמר: כי לית ליה ברירה — בדאורייתא, יש לפרש: תרומת דגן תירוש ויצהר קרי דאורייתא. ואפילו מפטר כל לוקח — ניחא נמי סוגיא דשמעתין, לוקח טבלים מן הגוי אייריי בגוי המעשר פירותיו ונתן ללוי, לא מיחייב לוי למיתב תרומת מעשר לכהן. ומעשר דאורייתא היא, אי אין קנין, ומירוח הגוי אינו פוטר. ואי למאן דאמר מירוח הגוי פוטר — אפשר שהקדימו בשבלים. ומתקיים שפיר טעמא דלעיל (מכח), דאמר ליה: אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. כלומר, כמו שהמעשר שהגוי מפריש ונותן ללוי, דאין הלוי חייב ליתן ממנו תרומה לכהן — כך בשקונה לוי טבלים מן הגוי להפריש מעשר, אינו חייב לתת ממנו תרומת מעשר לכהן, אלא מפרישו והוא שלו, דאמר ליה: אתינא כו'. דאי לאו הכי, אף על גב דלוקח פטור מדאורייתא, מכל מקום היה חייב ליתן לכהן מדרבנן. וההיא ד"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) משמע כפירוש רבינו תם. דפריך: ולימא ליה קח מן הגוי ועשר עליו! ומשני: קסבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור. ומדקרי ליה "חיוב" — משמע מדאורייתא. ויש לומר: לגבי דבר המערב ברוב חולין הוי כמו חיוב על הפטור. תדע, דהכי נמי קאמר התם: ולימא ליה קח מן השוק ועשר עליו! קסבר רוב עם הארץ אין מעשרין הן, והוה ליה מן החיוב על הפטור. משמע: אי אין מעשרין — הוה ליה מן החיוב על הפטור. ואמאי? והא דמאי — דרבנן, ואם טבל מעורב בחולין — דרבנן, אם הוא

ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו. דמרחינהו מאן? אילימא דמרחינהו גוי - "דגנך" אמר רחמנא, ולא דגן גוי! אלא דמרחינהו ישראל מרשות גוי; מעשרן - דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והן שלו - דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית אישתעיה דינא בהדיה. תנן התם: המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ - בחזקתן למעשר ולשביעית, אצל הגוי - כפירותיו; רבי שמעון אומר: דמאי. אמר רבי אלעזר: להפריש - כולי עלמא לא פליגי - ליתנן לכהן; תנא קמא סבר: ודאי חלפינהו, ובעי מיתננהו לכהן, ורבי שמעון סבר: דמאי. יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא, אמר ליה אביי: מתניתא - דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו, הא ודאי חלפינהו - דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן. והאמר רבי שמואל אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים מן הגוי ממורחין - מעשרן והן שלו! - דלמא, כאן - בתרומה גדולה, כאן - בתרומת מעשר! - אזכרתן מילתא דאמר רבי יהושע בן לוי: מנין ללוקח טבלים ממורחין מן הגוי שהוא פטור מתרומת מעשר? שנאמר: "ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל", טבלים שאתה לוקח מבני ישראל - אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבלים שאתה לוקח מן הגוי - אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן. ואם מת נהנים בו". דמית היכא? אילימא דמית בי כהן ונהנה בו כהן - פשיטא, ממונא דידיה הוא! אלא, דמית בי בעלים ונהנה בו כהן - הא נמי פשיטא! - סלקא דעתך אמינא, כל כמה דלא מטא לידיה - לא זכה ביה, קא משמע לן: דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי.

משנה

[שייך לעמוד הקודם] **ממורחין** — שנגמרה מלאכתן למעשר. דמירוח גמר מלאכה של תבואה, כשמשוה את הכרי ומחליקו ברחת. **ואותו אבי אמו כהן כו'** — רבותא קא משמע לן, דאף על גב דמכח ישראל קאתי, דאיכא למימר: ניתבינהו השתא לתרומה (ומעשר) לכהן, כי היכי דהוה עביד ישראל קמא — אפילו הכי, כיון דיד כהן באמצע, הוי כאילו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה, כל אחד בפני עצמו. ומעשרן והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים. והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל, דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינה נותנה לכהן אחר אלא מפרישה ואוכלה. **משום דהוה מופרש וקאי** — כלומר, שהשה מין אחד וחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה. הלכך הוי כאילו נפלו לו מבית כהן החמורים לעצמן והטלאים לעצמן. **אבל** — גבי תבואה, דמחוסר הפרשה — אימא כמי שלא הורמו בבית כהן דמיין, וחזרו לאיסורם הראשון ויתנם לכהן. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **והן שלו** — התרומה עצמה, ומוכרה לכהנים. **דגנך** — דיגונך, מה שאתה ממרח חייב בתרומה, ולא מירוח גוי. **דאמרחינהו ישראל מרשות גוי** — שהיה ישראל אריס, וקרקע של גוי הוי. **למעשרות** — אם מעושרין הן — אין חוששין שמא החליפן. או בשביעית — שמא החליפן בפירות שביעית, שיהיו צריכין להתבער בשביעית. **כפירותיו** — של גוי. דודאי חלפינהו, וצריך להפריש מהן מעשר. האי תנא סבר דאין מירוח הגוי פוטר, ופלוגתא היא במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו,ב). **דמאי** — ספק חילפן ספק לא חילפן. **להפריש כולי עלמא לא פליגי** — דאפילו לרבי שמעון דאמר ספק — מספק לא אכיל טבלים, שבמיתה הן, ובעי אפרושי הכל. דדמו לדמאי דעם הארץ דמפריש. ובעי' מיתבינהו לכהן — לקמן פריך הא דאמרן לעיל: מעשרן והן שלו. **דמאי** — והמוציא מחבירו עליו הראיה, וישראל מוכר לכהן את התרומה, והדמים שלו. והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי, שנותן לכהן אחד ממאה. דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה (מח,א), משום דסבר עם הארץ: ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לדידי. אבל הכא, ההיא ספיקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה. **להא שמעתא** — דרבי אלעזר. **מעשרן והן שלו** — ואוקימנא דאמרחינהו ישראל ברשות גוי. **בתרומה גדולה** — פליגי תנא קמא ורבי שמעון. **בתרומת מעשר** — והן שלו.

משנה

מִמּוֹרְחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְעַשְּׂרָן – הקונה מפריש תרומות ומעשרות, **וְהֵן שֶׁלּוֹ,** כי הגוי שמכרם לו לא היה חייב לעשרן, וקנה הישראל ממנו זכות זו שלא יתחייב לתת את חלקם לכהן, וכדלהלן. אבל מכיון שתרומה אסורה באכילה לישראל, מוכרן לכהנים.

מבררת הגמרא: **דְּמָרְחִינְהוּ מַאן** – מי מירח פירות אלו, **אִילֵימָא דְּמָרְחִינְהוּ** – אם נאמר שמירחם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** הרי לגבי חיוב תרומות ומעשרות (דברים יח ד) 'דְּגָנְךָ' **אָמַר רַחֲמָנָא** – חיוב הפרשתם חל על דיגון שלך, של ישראל, **וְלֹא** על **דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** וכיון שהמירוח מחשיבם כ'דגן', וזה נעשה בידי גוי, לא חל עליהם חיוב תרומות ומעשרות, ומדוע חייבין במעשרות.

אומרת הגמרא: **אֶלָּא** בהכרח מדובר **דְּמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים** – שישראל מירח פירות אלו כשהיה אריס על שדה של גוי, ולכך **מְעַשְּׂרָן,** משום **דְּאֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד** חיוב **מַעֲשֵׂר,** וכיון שנעשה המירוח ונגמרה מלאכתן על ידי ישראל, חייבים בתרומות ומעשרות. ומכל מקום **הֵן** [–התרומות והמעשרות] **שֶׁלּוֹ** – של ישראל האריס שקיבלם מהגוי, ואינו מחוייב ליתנם לכהן במתנה, משום **דְּאָמַר** לֵיהּ האריס לכהן או ללוי התובעים ממנו תרומות או מעשר ראשון, **קָאָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית אִישְׁתְּעֵיָה דִּינָא בַּהֲדֵיהּ** – אני בא מכח גוי שאין אתה יכול לתבוע אותו בדין על תרומות ומעשרות, שהרי הוא עצמו אינו חייב בהפרשתם, וכשקבלתי ממנו את הפירות, קבלתי את זכות הממון בכל הפירות, ובכלל זה שלא אתחייב לתת חלק מהם לכהן וללוי, אלא מוכרן לכהנים.

הגמרא מקשה על זה ממשנה: **תְּנַן הָתָם** (דמאי פ"ג מ"ד), **הַמַּפְקִיד פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הַכּוּתִי וְאֵצֶל עַם הָאָרֶץ,** הרי הם **בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשֵׂר וְלַשְּׁבִיעִית** – אם היו פירותיו מעושרים אין חוששים שמא החליפם בפירות טבל, ואינו חייב לעשרם. ואם הפקיד אצלו פירות ששית בשנה השביעית אין חוששים שמא החליפם בפירות שביעית, ואין צריך לבערם בזמן הביעור. אבל אם הפקיד את פירותיו **אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים,** דינם **כְּפֵרוֹתָיו** של עובד כוכבים, כי תולים שודאי החליפם, וצריך להפריש מהן תרומות ומעשרות, ובשביעית חייב לבערם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** פירות שהופקדו ביד עובד כוכבים יש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ודינם כפירות **דְּמַאי,** שהם פירות שנקנו מיד עם הארץ, ויש ספק אם הפריש מהם מעשר, שמפרישו ונוטלו לעצמו, והוא הדין בפירות שהופקדו אצל גוי, שיש ספק אם החליפם, מפריש תרומה גדולה ומעשר, אך אינו נותן לכהן אפילו את התרומה.

הגמרא מבררת במה נחלקו: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְהַפְרִישׁ כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – בין תנא קמא ובין רבי שמעון מחייבים להפריש תרומות ומעשרות מפירות שהופקדו בידי עובד כוכבים, כי אפילו לרבי שמעון שיש ספק אם החליפם או לא, הרי אסור לאכול ספק טבל, וצריך להפריש מהם תרומה ומעשר, **כִּי פְּלִיגִי** תנא קמא ורבי שמעון, אם חייב **לִיתְּנָן** – לתת את התרומות והמעשרות **לַכֹּהֵן, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ** – תולים שהגוי ודאי החליף את הפירות בפירותיו, **וּבְעֵי מִיתְּנִנְהוּ** – והמפקיד חייב לתת את מה שהפריש **לַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר** שיש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ולכן דינם כמו **דְּמַאי** שמעשרן, ומספק הוא משאירם אצלו ומוכרם לכהן. והוא הדין בפירות של ישראל שהופקדו בידי גוי ויש ספק אם החליפם, שמפריש תרומה ומעשר, אך אינו נותן לכהן.

הגמרא מסיימת את קושייתה: **יָתִיב** – ישב **רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו של רבי אלעזר. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, מַעֲמָא דְּמַסְפְּקָא לָן אִי חַלְּפִינְהוּ אִי לָא חַלְּפִינְהוּ** – משמועה זו משמע שטעמו של רבי שמעון שהמפקיד משאיר את המעשרות אצלו ומוכרם לכהן, הוא משום שיש ספק אם החליפם העובד כוכבים או לא, **הָא וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ** – אולם אם היינו תולים שודאי החליפם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּעֵי לְמֵיתְּבִינְהוּ לַכֹּהֵן** – גם רבי שמעון היה מודה לתנא קמא שצריך לתת את המעשרות לכהן. וְקשה, **הָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַתָּן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִמּוֹרְחִין, מְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ,** ומוכרן לכהנים, הרי שגם באופן שהפירות היו בודאי של גוי, מכל מקום המקבלם ממנו מעשרם, ואינו חייב לתת את המעשרות לכהן, כי קיבל ממנו את זכות הממון של הפירות שלא יתחייב לתת חלק מהם לכהן, ואם כן גם במפקיד פירותיו אצל הגוי, אף שתולים שהגוי החליפם בפירותיו, לא יתחייב המפקיד לתת מעשרותיהם לכהן, כי גם הגוי לא היה חייב לתתם.

הגמרא מיישבת את הקושיא: השיב רב דימי לאביי, **דִּלְמָא** – אולי נאמר, **כָּאן** – המחלוקת בין תנא קמא ורבי שמעון, אם צריך לתת לכהן, היא **בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה,** ובה אמר תנא קמא שצריך לתת לכהן אפילו אם לקח את הפירות מנכרי. ואילו **כָּאן** – מה שאמר רבי חנינא שהלוקח פירות מנכרי מעשרן והן שלו, מדובר **בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר,** שאם לקח את הפירות מנכרי אינו צריך לתת ממנו תרומת מעשר.

[**אָמַר לֵיהּ**] אביי לרב דימי, **אַזְכַּרְתָּן מִילְּתָא** – בדבריך נזכרתי שאכן שמעתי חילוק זה בין תרומה גדולה לתרומת מעשר בפירות הנלקחים מגוי, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ טְבָלִים מִמּוֹרְחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא פָּטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח כו) 'וְאֶל הַלְּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלָתְכֶם וַהֲרֹמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר, טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, אבל טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִי אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן,** הרי שהלוקח טבלים מעובד כוכבים אינו חייב במתן תרומת מעשר לכהן, ולכן אמר רבי שמואל אמר רבי חנינא שמעשרן והן שלו.

שנינו במשנה בדיני שה שפדו בו פטר חמור, **וְאִם מֵת נֶהֱנִים בּוֹ.** הגמרא מבארת את דברי המשנה ששה שפדו בו ומת, מותר בהנאה. דנה הגמרא: **דְּמִית הֵיכָא** – היכן מת השה שפדו בו פטר חמור, **אִילֵימָא דְּמִית בֵּי כֹהֵן** – אם נאמר שמת כשהוא בבית הכהן, **וְנֶהֱנָה בּוֹ כֹּהֵן** – וכוונת המשנה לומר שיש לכהן רשות ליהנות בו, **פְּשִׁיטָא, מָמוֹנָא דִּידֵיהּ הוּא** – השה הוא ממון כהן, ובודאי יכול ליהנות בו, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. **אֶלָּא** מדובר באופן **דְּמִית בֵּי בְּעָלִים** – שמת כשעדיין היה בבית בעליו, **וְנֶהֱנָה בּוֹ כֹּהֵן** – וכוונת המשנה לחדש שאפילו באופן זה יכול הכהן ליהנות בשה. אך על זה יקשה, **הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא** – הרי גם דין זה פשוט הוא, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, כָּל כַּמָּה דְּלֹא מְטָא לִידֵיהּ לֹא זָכָה בֵּיהּ** – כל עוד לא הגיע השה לידי הכהן, לא זכה בו ואינו ממונו, ואין לו רשות ליהנות בו, **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה שאין הדבר כן, אלא **דְּמֵעִידָנָא דְּאַפְרְשֵׁיהּ, בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּכֹהֵן קָאֵי** – מעת הפרשת השה לפדיון פטר חמור, הוא ברשות כהן, ולכן, אפילו אם מת קודם שבא ליד כהן, יש לו רשות להשתמש בו.

משנה

אֵין פּוֹדִין פטר חמור **לֹא בְּעֵגֶל וְלֹא בַּחַיָּה** אפילו טהורה, **לֹא בְּבהמה שֶׁחוּטָה**, ואפילו לא בשה שחוט, **וְלֹא בְּטְרֵיפָה**, כגון שנחתכו רגליה מהארכובה ולמעלה, **וְלֹא בַּכְּלָאַיִם** כגון הנולד מרחל שבא עליה תיש, **וְלֹא בַּכּוּי**, שהוא ספק חיה ספק בהמה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** לפדות **בַּכְּלָאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁה** – שבין אביו התיש ובין אמו הרחל הם מין 'שה'. **וְאוֹסֵר** לפדות **בַּכּוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק** חיה ספק בהמה, ואין פודים בחיה. **נָתְנוּ** את הפטר חמור עצמו **לַכֹּהֵן, אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ** – להשהותו אצלו, **עַד שֶׁיַּפְרִיש שֶׁה תַּחְתָּיו.**

גמרא

מבררת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי, בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן** בפדיון פטר חמור **וְנֶאֱמַר** (שמות יג יג) 'שֶׁה', מַה לְּהַלָּן לגבי קרבן פסח (שמות יב ה) 'שֶׁה', מַה לְּהַלָּן לגבי קרבן פסח, **פְּרָט לְכָל הַשַּׁמּוֹת הַלָּלוּ** שהוזכרו במשנה שאין מביאים מהם קרבן פסח, כי אינו בא אלא מכבשים או עזים, ולא מעגל וחיה וכלאים, ולא כבש שחוט, **אַף כָּאן** לגבי פטר חמור, **פְּרָט לְכָל הַשַּׁמּוֹת הַלָּלוּ.**

שואלת הגמרא: **אִי מַה לְּהַלָּן** לגבי קרבן פסח, אין מביא אלא שה **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן** בפטר חמור נאמר שלא יפדה אלא **בְּזָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה.** משיבה הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות יג יג, שם לד כ) 'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה', וכיון שכפל הכתוב דין זה, **רִיבָּה** לפדות בכל שה, אפילו אם אינו זכר תמים בן שנה.

מקשה הגמרא: **אִי 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' רִיבָּה,** נלמד **שֶׁאֲפִילּוּ בְּכָל הָנֵי נַמִּי,** כגון עגל חיה כלאים ושחוטה ניתן לפדות. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן,** הגזירה שוה 'שֶׁה' 'שֶׁה' שלמדו לפטר חמור מפסח, **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועילה, והרי כל מה שמיעטה, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא אין לרבות מ'תפדה תפדה' פדיון בעגל חיה כלאים ושחוט, כיון שאינם בכלל 'שה', כי אם בעל מום נקבה ובן שתי שנים, שנחשבים 'שה'.

הגמרא דנה בפדיון שה בן פקועה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת** פטר חמור **בְּבֶן פְּקוּעָה** – בולד חי שנמצא במעי בהמה שחוטה. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, שֶׁה מְעֻלֶּה הוּא** ופודין בו. **אֶלָּא כִּי תִּבְעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא** דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי בן פקועה אינו טעון שחיטה, כי **שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ,** האם משום כן, **כְּבִישְׂרָא בְּדִיקוּלָא דָּמֵי** – הוא נחשב כבשר בקדרה, ואין פודין בו, כי אין פודין בשחוט, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא רָחִיט וְאָזִיל** – כיון שכעת הוא רץ והולך, 'שֶׁה' קָרִינָא בֵּיהּ, ופודין בו.

הגמרא מביאה שנחלקו בזה אמוראים: **מַר זוּטְרָא אָמַר, אֵין פּוֹדִין** בבן פקועה. **וְרַב אַשִׁי אָמַר, פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמַר זוּטְרָא, מַאי דַּעְתָּךְ** – מה הטעם שאמרת שאין פודים בבן פקועה, **דְּיָלְפַת מִפֶּסַח** – אם משום שלמדת בגזירה שוה 'שה' מקרבן פסח שאין מביאים אותו מבן פקועה, **אִי מַה לְּהַלָּן** בקרבן פסח אינו אלא **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן** בפדיית פטר חמור, לא יהיה אלא **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה.** מתרצת הגמרא: בפטר חמור כפל הכתוב 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה', ובכך **רִיבָּה** בו פדיון גם בשה שאינו זכר תמים ובן שנה. שבה הגמרא ומקשה: **אִי** למדת מ'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' **רִיבָּה,** תלמד מכך **שֶׁאֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נַמִּי** – שניתן לפדות גם בבן פקועה. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן,** גזירה שוה 'שֶׁה שֶׁה' **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועיל, והרי כל מה שמיעט, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא מ'תפדה תפדה' מרבים רק בעל מום ונקבה ובן שתי שנים שראויים לפדיון פטר חמור, כי הם נחשבים 'שה'.

הגמרא דנה אם פודין בנדמה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת** פטר חמור **בְּנִדְמֶה** – במין הדומה למין אחר, כגון רחל שילדה ולד הדומה לעז. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** במשנתינו, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ,** דְּהַשְׁתָּא בְּכִלְאַיִם פָּרְקִינַן – אחר שאמר שאפילו בכלאים פודים, אף שנוצר משני מינים, **בְּנִדְמֶה מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לומר שפודים בנדמה, שכל חסרונו הוא רק משום שדומה למין אחר. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן** שאמרו שאין פודים בכלאים, האם רק **בְּכִלְאַיִם הוּא דְּלָא פָּרְקִינַן,** אבל **בְּנִדְמֶה פָּרְקִינַן. אוֹ דִּלְמָא לָא שָׁנָא,** ואף בנדמה אין פודים.

הגמרא מוכיחה שפודים בנדמה: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **פָּרָה שֶׁיָּלְדָה** ולד הנראה כמין עז, **אֵין פּוֹדִין** בו, ויש לדקדק, שרק פרה שילדה כמין עז אין פודים, כי הולד נקבע לפי אמו שהיא פרה, ואין פודין בעגל, **הָא** רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, **פּוֹדִין.** **מַנִּי** – בשיטת מי שנויה ברייתא זו, **אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא שסבר פודים בכלאים, הרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא בְּכִלְאַיִם נַמִּי פָּרְקִינַן,** וכל שכן בנדמה, ולמה הוצרכה הברייתא להשמיענו דין זה. **אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא** הסוברים שאין פודים בכלאים, ומוכח שלדעתם פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין להוכיח מברייתא זו שלרבנן פודים בנדמה, כי **לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, ומה שתמהנו, שאם פודים בכלאים כל שכן בנדמה, יש לומר **שהִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן, דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין** בו, כי אינו שה אלא עגל, **שֶׁלֹּא תֵּימָא זִיל אַבַּתְרֵיהּ דְּיִלְדָהּ** – שלא תאמר הולכים אחר מראהו, **וְהַאי עֵז מְעֻלֶּה הוּא** ופודים בו, **אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ** – לך אחר אמו, **וְהַאי עֵגֶל הוּא,** כי נולד מפרה, ולכן אין פודים בו.

ואין ללמוד מברייתא זו לגבי פדיון בנדמה לדעת רבנן.

הגמרא מוכיחה שאין פודים בנדמה: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אִיזֶהוּ כִּלְאַיִם** שאין פודים בו, **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׁה** [–כבשו], ותמוה, שאם **אָבִיו שֶׁה** ואמו רחל, וכי **כִּלְאַיִם הוּא,** והרי מין אחד הם, **וּנְדֶמֶה הוּא. אֶלָּא** כוונת הברייתא לומר, **אִיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם, דְּשַׁוְיוּהַּ רַבָּנַן כִּי כִּלְאַיִם** – שהחשיבוהו ככלאים, **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׁה,** שולדה נדמה, והשוו את דינו לכלאים.

דנה הגמרא: **לְמַאי** – לענין מה השוו דין נדמה לכלאים, **אִי לְקָדָשִׁים** – אם לפוסלו לקרבן, למה הוצרכו לפסלו משום כלאים, והרי **מֵהֵיכָא דִּמְמַעֲט כִּלְאַיִם,** שפסול לקרבן, **מֵהָתָם מְמַעֲט** גם **נִדְמֶה** שפסול לקרבן, **דְּתַנְיָא,** כתוב לגבי קרבן (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' **פָּרָט לְכִלְאַיִם,** 'אוֹ עֵז' **פָּרָט לְנִדְמֶה. אִי לְכִכּוּר** – ואם לגבי קדושת בכורה, הרי 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר' **אָמַר רַחֲמָנָא** (במדבר יח יז), ומשמע **עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר,** למעט את הנדמה, ולא הוצרכו להשוות דינו לכלאים. **אֶלָּא** נידון הברייתא, לְגבי **מַעֲשֵׂר** בהמה הוא, שכשם שאין מעשרים כלאים כך אין מעשרים נדמה. אך גם זה לא יתכן, כי פטור מעשר הן בנדמה והן בכלאים מגזירה שוה 'תַּחַת תַּחַת' **מִקָּדָשִׁים גָּמַר** [–נלמד], שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ונאמר בקדשים (שם כב כז) 'תַּחַת אִמּוֹ', כשם שבקדשים נדמה וכלאים פסולים, אף במעשר בהמה כלאים ונדמה אינם מצטרפים להתעשר. **אֶלָּא** נידון הברייתא הוא אם נדמה ראוי לִפדות בו **פֶּטֶר חֲמוֹר,** ונפשט הספק שאין פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין ראיה מברייתא זו שאין פודים בנדמה, כי **לְעוֹלָם** נידון הברייתא הוא לְגבי **מַעֲשֵׂר** בהמה, וְנצרך פסול זה **כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בולד **מִקְצָת סִימָנִין** שבהם דומה לאמו, **דְּמַהוּ דְּתֵימָא 'הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה' מִבְּכוֹר גָּמַר** – נלמד מעשר בגזירה שוה מבכור, כי לגבי מעשר נאמר (שם כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר',

המשך בעמוד נה

משנה לא בחיה — צבי ואיל. ולא בשחוטה — ואפילו שה שחוט. טריפה — שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. כלאים — תייש הבא על הרחל. כוי — ספק חיה ספק בהמה. מפני שהוא שה — דבין רחל ובין עז קרויין "שה". נתנו לכהן — הפטר חמור. **גמרא** להלן — בפסח. לכל השמות — שבמשנתנו. הפסח אינו בא עגל וחיה — דכתיב (שמות יב): "שה מן הכבשים ומן העזים". ולא שחוט — דבעינן שחיטה לשם פסח. וכלאים נמי לא — דכלאים אין קריבין לגבי מזבח, כדקתני לקמן: שור וכשב פרט לכלאים. בן פקועה — שנמצא חי בבהמה שחוטה. פלוגתא דרבי מאיר ורבנן — בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד,א). בדיקולא — קלחת. כלומר, כשחוטה דמי, ואין פודין בשחוטה. או דלמא כו' — וכל הנך אין פודין דאמר במתניתין — שלא בשויין קאמרינן, דאי בשויין — אפילו בשלקי שרי. בן פקועה פסול לפסח, דאינו קרב למזבח, דתניא בפרק שני דשחיטת חולין (לח,ב): "כי יולד" — פרט ליוצא דופן. שה מאי אהני ליה — ומסתברא למעוטי בן פקועה, דכשחוט דמי, ולא שה הוא. ו"תפדה" מרבינן בעל מום ונקבה ובן שתי שנים, דשה נינהו. בכלאים — דתרי מיני הוא, פרקינן, דקתני במתניתין: רבי אליעזר מתיר בכלאים. פרה שילדה מין עז אין פודין — דעגל הוא. בכלאים פרקינן — וכל שכן בנדמה, ולמה לי למיתנייה? היא גופה איצטריכא ליה — ולא משום דוקיא אתא. כלאים הוא — בתמיה, הא נדמה הוא! למאי — קאמר דשוייה רבנן לנדמה כי כלאים? אי לקדשים — שלא יקרב לגבי מזבח, למה לי למתלייה לנדמה בכלאים? כי היכי דפשיטא לן בכלאים — פשיטא לן בנדמה! אי לבכורה — לאשמוענן דלא קדוש בבכורה ככלאים — פשיטא, ד"אך בכור שור" כתיב, ובהדיא אימעוט! אי למעט ממעשר — דכי היכי דכלאים לא מעשרין, אף נדמה לא. פשיטא — תרווייהו מחד קרא נפקי, "תחת" "תחת", כתיב הכא: "תחת השבט", וכתיב בקדשים: "תחת אמו", מה התם נדמה וכלאים לא, כדממעטינן לעיל — אף מעשר כלאים ונדמה לא. לפטר חמור — דלא פרקינן ביה פטר חמור, כי כלאים. מקצת סימנים — דאמו. העברה העברה — כתיב הכא: "יעבור תחת השבט", וכתיב בבכור: "והעברת פטר רחם", מה בבכורה חייב, כדאמרן: ואם יש בו מקצת סימנין חייב — אף מעשר נמי ליהוי חייב. קא משמע לן — דדין כלאים אית ליה, ד"תחת" "תחת" גמר מקדשים: כי היכי דלמזבח לא קרב, כדאמר בריש פירקין (ג,ב) מום קבוע הוא לישחט עליו — במעשר נמי לא קדוש. פסולי המוקדשין — שנפדו ויוצאין לחולין. כיון דאמר — פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיון — חולין הוא הפטר חמור, ויכול לפדותו בה, דליכא למימר איסור חל על איסור. אין איסור — פטר חמור, חל על איסור. דבהמת פסולי המוקדשין אית בה קדושה אפילו לאחר פדיון, דאסירי בגיזה ועבודה. דלא תפיס פדיונו — שהשה הניתן

משנה אֵין פּוֹדִין לֹא בָּעֵגֶל וְלֹא בַּחַיָּה, לֹא בַּשְּׁחוּטָה וְלֹא בַּטְּרֵיפָה, וְלֹא בַּכִּלְאַיִם וְלֹא בַּכּוֹי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר בַּכִּלְאַיִם - מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה, וְאוֹסֵר בַּכּוֹי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. נְתָנוֹ לְכֹהֵן - אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ עַד שֶׁיַּפְרִישׁ שֶׂה תַּחְתָּיו. **גמרא** מַתְנִיתִין מָנִי? בֶּן בַּג בַּג הִיא. דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "שֶׂה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שֶׂה", מַה לְּהַלָּן פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, אַף כָּאן - פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ. אִי מַה לְּהַלָּן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן - זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה! תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" - רִיבָּה. אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ כָּל הָנֵי נַמִי! - אִם כֵּן, "שֶׂה" "שֶׂה" מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? אִיבַּעֲיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבֶן פְּקוּעָה? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה - שֶׂה מְעַלְּיָא הוּא. אֶלָּא כִּי תִּבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהֲרָתוֹ; כְּבִישְׂרָא בְּדִיקוּלָא דָּמֵי, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּהָשְׁתָּא מִיהָא רָהֵיט וְאָזֵיל, "שֶׂה" קָרֵינָא בֵּיהּ? מָר זוּטְרָא אֲמַר: אֵין פּוֹדִין, וְרַב אַשִׁי אֲמַר: פּוֹדִין. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמָר זוּטְרָא: מַאי דַּעְתֵּיךְ - דְּיָלְפַתְּ מִפֶּסַח; אִי מַה לְּהַלָּן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה - אַף כָּאן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה! - "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה. - אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נַמִי! - אִם כֵּן, "שֶׂה" "שֶׂה" מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? אִיבַּעֲיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּנִדְמֶה? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, הָשְׁתָּא בְּכִלְאַיִם פָּרְקִינַן, בְּנִדְמֶה מִיבָּעֲיָא? כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן; בְּכִלְאַיִם הוּא דְלָא פָּרְקִינַן, בְּנִדְמֶה - פָּרְקִינַן. אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז - אֵין פּוֹדִין; הָא רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז - פּוֹדִין. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הָא בְּכִלְאַיִם נַמִי פָּרְקִינַן! אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא! - לָא, לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר; הִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן - דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין; לָא תֵּימָא זִיל אַבַּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ, וְהַאי - עֵז מְעַלְּיָא הוּא, אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ, וְהַאי - עֵגֶל הוּא. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: אֵיזֶהוּ כִּלְאַיִם - רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה. אָבִיו שֶׂה כִּלְאַיִם הוּא? נִדְמֶה הוּא! אֶלָּא: אֵיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם דְּשַׁוְיוּהּ רַבָּנַן כִּי כִּלְאַיִם - רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה. לְמַאי? אִי לְקָדָשִׁים, מֵהֵיכָא דִּמְמַעֵט כִּלְאַיִם - מֵהָתָם מְמַעֵט נִדְמֶה, דְּתַנְיָא: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" - פְּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" - פְּרָט לְנִדְמֶה! אִי לִבְכוֹר - "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" אָמַר רַחֲמָנָא, עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר! אֶלָּא לְמַעֲשֵׂר - "תַּחַת" "תַּחַת" מִקָּדָשִׁים גָּמַר! אֶלָּא לְפֶטֶר חֲמוֹר. - לָא, לְעוֹלָם לְמַעֲשֵׂר, וּכְגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין; מַהוּ דְּתֵימָא: הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר גָּמַר, קָא מַשְׁמַע לָן: "תַּחַת" "תַּחַת" מִקָּדָשִׁים גָּמַר. אִיבַּעֲיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה - חוּלִּין הוּא. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַאי? כֵּיוָן דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה - אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּלָא תָּפֵיס פִּדְיוֹנוֹ - אַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא? אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: מִי זוּטָר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ "כַּצְּבִי וְכָאַיָּל"? מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין! הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי,

לרבי

תחתיו אין בו משום קדושה. צבי ואיל — כתיב בפסולי המוקדשין, דכתיב (דברים יב): "רק בכל אות נפשך" וגו', ובפסולי המוקדשין מדבר.

לרבי

הוא מעורב ברוב! אלא, כשהאחד נוטה לצד חיוב או לצד פטור יותר מחבירו — קרי ליה "חיוב על פטור". ועוד, דכי משני: קסבר אין קנין — אבתר דקנה מן הממורח מן הגוי, ד"רוב עמי הארץ מעשרים הן" לא שייך אלא אחר מירוח. ואין לתמוה: לאחר סוגיא דמנחות, מנא לן להתלמוד דפליגי במירוח הגוי פוטר? דלמא ביש קנין ואין קנין פליגי! יש לומר: אם כן קשה דרבי מאיר, דמדקאמר רבי מאיר: תורמין משל כל על של כל — אם כן קסבר אין קנין. ובפרק קמא דעבודה זרה (כא,א) דאמרינן יש קנין, גבי אין משכירין להם שדות משום דמפקע להו ממעשר. והא דמוקי ירושלמי ביש קנין ואין קנין — לטעם דלא מפרש טעמא דמתניתין דעבודה זרה משום הפקעת מעשר. ועוד יש לדקדק מרבי יהודה דאמר במנחות (סו,ב): תורמין משל כל על של כל, ופרק "המקבל" (בבא מציעא קא,א) קסבר יש קנין, לפירוש רבינו תם בההיא דהמקבל שדה אבותיו מן הגוי. וההיא דעבודה זרה יש לפרש הפקעה בענין אחר. **רבי** אליעזר מתיר בכלאים — "רבי אלעזר" גרסינן, ולא גרסינן "רבי אליעזר". וכן מוכח ב"מרובה" (בבא קמא עח,א) דאמר: רבי אלעזר דמתיר בכלאים מפני שהוא שה, דאינו אלא להוציא כלאים, למאי הלכתא? ומשני: לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא. ודלא כרבי יהושע, דאי כרבי יהושע — מ"שה כבשים ושה עזים" נפקא. וכל שכן דלא כרבי אליעזר דשרי לעיל בפירקין. אלמא דרבי אליעזר פליג על רבי אלעזר, ורבי אליעזר בר פלוגתיה דרבי יהושע. **קא** משמע לן תחת תחת משלמים גמר — ואם תאמר: למה לי בבכור עד שיהא הוא שור ובכורו שור? נילף "העברה" "העברה" ממעשר! ויש לומר: משום דכתיב "אך", לחייב מקצת סימנין דומין לאמו — לכך צריך למעט נדמה בהאי קרא, דנשמע מינה אמאי קאי "אך". ומיהו, לההוא תנא דממעט לעיל נדמה מ"פטר חמור" תרי זמני, וגלי לן בקדושת דמים והוא הדין לקדושת הגוף — לפי טעם זה לא הוה מצי למדרש מקצת סימנים מ"אך"! ושמא נפקא ליה מקרא אחרינא.

מה צבי ואיל אין פודין וכו' — עוד יש דרשא בפרק שני (בכורות טו,א) מצבי ואיל, דפטר להו ממתנות. ואי לאו מיעוטא דקרא, הוה שרי חלבו ופטר להו מאותו ואת בנו. ואם תאמר: היכי עבדינן כל הנך דרשות? דפרק "כל פסולי" (בכורות לג,א) אמר תלתא "צבי ואיל" כתיבי, ומייתי כל חד למילתיה, ולא דרשינן מינייהו הך דרשות כלל!

ודאי

תוספות

ודאי לא תבעי לך — לאכלה ולא לסחורה. משמע דאסור לקנות בהמה טמאה, כגון פטר חמור, בפירות שביעית. ותימה: דאפילו רבנן לא אסרי ב"הגזל קמא" (בבא קמא קב,א) משרה וכביסה, אלא משום דבעינן דומיא ד"לאכלה", שהנאתו וביעורו שוה. ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה! **כיון** דאילו מיטמיא כו' — ואף על גב דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית על זאת, ומקיף שתיקן. מכל מקום, הך לאו בת חלה היא, ולא מצי לאפרושי מגופה — הוי כמו מן החיוב על הפטור. **הכא** עיקר לשריפה — הקשה רבינו תם: נילף מעומור, דעיקרו לשריפה, ואמר פרק "כל קרבנות" (מנחות פד,א): שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ופריך: היכי מייתי עומר מפירות שביעית? "לאכלה" אמר רחמנא ולא לשריפה, ואיכא קומץ שקרב לגבי מזבח! שאני התם דאמר קרא "לדורותיכם"! יש לומר: לא ילפינן בכור מעומר, דאיכא פירכי טובא: מה לעומר שכן קרבן צבור, ודוחה שבת וטומאה. ועוד, אי אפשר לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית, דבעינן "כרמל". אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית, בבהמות אחרות ובפירות אחרים.

לאו איתמר עלה אמר רבא דכולי עלמא מעבשיו אינו פדוי — לשון זה אינו לקמן פרק "יש בכור" (מט,א).

מצות

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, "צְבִי וְאַיָּל" כְּתִיב בְּהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבְהֵמַת שְׁבִיעִית? וַדַּאי - לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לְסְחוֹרָה; כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - סָפֵק. וְאֵלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק; כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - אֵלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי? כֵּיוָן דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ - "לְאָכְלָה" קָרֵינָא בֵּיהּ. אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לָא מִישְׁתְּרֵי - כִּסְחוֹרָה דְּמֵי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּהֶמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּהֶמַת שְׁבִיעִית - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת; פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׁרֵיפָה, וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת - דְּ"לְאָכְלָה" קָרֵינָא בָּהּ. מֵיתִיבִי: הָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ - חַיָּיב מִיתָה. וְאַמַּאי? כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא בַּת שְׂרֵיפָה הִיא - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׂרֵיפָה! שָׁאנֵי הָכָא דִּכְתִיב: "לְדֹרֹתֵיכֶם". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מִנַּיִן לָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְדֹרֹתֵיכֶם". - וְלִגְמַר מִינָּהּ! - הָתָם - עִיקָּר לַאֲכִילָה, הָכָא - עִיקָּר לִשְׂרֵיפָה. "נָתְנוּ לַכֹּהֵן" כו'. תָּנְיָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: "תְּנֵהוּ לִי, וַאֲנִי אֶפְדֶּהוּ" - הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָאוֹ בְּפָנָיו. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת - נֶחְשְׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּמַחְזַק לָן דְּמִיקְרֵי, אֲבָל בִּסְתָמָא - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמוֹרָה בָּהּ הֲוַיתִּירָא. **משנה** הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וְמֵת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּחֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת - שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה לַכֹּהֵן. **גמרא** אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" וגו', מַה בְּכוֹר אָדָם חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ - אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וְהָתְנַן: מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר; מַאי "יִקָּבֵר" - לָאו דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה? - לָא, יִקָּבֵר כִּבְכוֹר אָדָם. - אֶלָּא אָדָם בְּכוֹר הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, פָּשׁוּט לָא בָּעֵי קְבוּרָה? וְעוֹד, תַּנְיָא: מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סָפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו וְהוּא שֶׁלּוֹ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" - לִפְדְּיָיה הִקְשִׁיתִיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תְּנַן הָתָם: הָעֲרָכִין - בִּשְׁעָתָן, וּפִדְיוֹן הַבֵּן - אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר - לְאַלְתַּר. וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר לְאַלְתַּר? וּרְמִינְהִי: אֵין בַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבִגְזִירוֹת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם! אָמַר רַב נַחְמָן: לוֹמַר שֶׁאִם פְּדָאוֹ - פָּדוּי. - מִכְּלָל דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוֹ - אֵינוֹ פָּדוּי? וְהָאִיתְּמַר: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי! - לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רָבָא: דִּכוּלֵּי עָלְמָא, "מֵעַכְשָׁיו" - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי!

רש"י

לרבי שמעון נמי — אף על גב דשרי פטר חמור בהנאה — אין פודין אותו בפסולי המוקדשין, דצבי ואיל כתיב בהו. **בבהמת שביעית** — בהמה שניקחה בפירות שביעית. **ודאי לא תיבעי לך** — פטר חמור ודאי, דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן — לא פריק ליה. ד"לאכלה" אמר רחמנא ולא לסחורה, ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית, שאינו ראוי לאכילה. **ספק** — כגון שילדה אמו זכר ונקבה, דאמר במתניתין: מפריש טלה והוא לעצמו. **ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך** — דלדידיה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן, דהא רבי שמעון מתיר פטר חמור בהנאה. **את הודאי** — פטר חמור ודאי, משום דבעי ליתנו לכהן, והויא סחורה. **במתנות** — זרוע ולחיים והקיבה. **לשריפה** — ואי מיחייב בבכור — סלקי אימורים לגבוה. **חלה טמאה** — אין לה תקנה אלא שריפה, דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה. **ואמאי** — מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה? **לדורותיכם** — כתיב בחלה, משמע: אפילו בשביעית. וכתיב (במדבר טו): "מראשית עריסותיכם" וגו'. **תניא נמי הכי** — דטעמא משום ד"לדורותיכם" כתיב בהו. **וליגמר מינה** — דלא אמר "לאכלה" ולא לשריפה, ותתחייב בהמת שביעית בבכורה! **התם** — גבי חלה, עיקר הפרשתה לאכילה, דאינה בשריפה אלא אם כן נטמאת. **לקיימו** — אפילו שעה אחת. **נחשדו** — שעובדין בהן בלא פדיון. **פשיטא** — דודאי מהכא שמעינן לה. **מהו דתימא הני מילי** — דלא יתננו — היכא דמוחזק לן ביה דמיקרי חשוד, שראינוהו שנחשד בדבר. לישנא אחרינא: דמיקרי — דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון. **דמורה בה היתירא** — דקסבר: כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלי, למה לי לפדותו. **משנה כחמש סלעים של פדיון הבן** — דאמר בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות נא,א) דחייב באחריותו. **כפדיון מעשר שני** — דאם אבדו אינו חייב באחריותו. כרבנן. **מת פטר חמור** — לאחר שהפריש הפדיון, ועדיין לא נתנו לכהן. **רבי אליעזר אומר יקבר** — הואיל והוא חייב באחריות הטלה — כמאן דלא אפרשיה דמי. ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו. **אין צריך להקבר** — דמעידנא דאפרשיה לטלה — קם ליה ברשות כהן, ופטר חמור פדוי. **גמרא חייב באחריותו** — אם הפריש פדיונו ואבד. **מותר בהנאה** — קודם פדיונו. **יקבר כבכור אדם** — לא משום דאסור בהנאה, אלא משום דאיתקש לבכור אדם, וסתם בכור אדם ניתן לקבורה. **מודה רבי אליעזר** — אף על גב דבודאי פטר חמור סבירא ליה דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מיפריק, מודה הוא בספק שאין צריך לתת פדיון לכהן, אלא מפריש כו'. ומדמצריך לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה, מכלל דסבירא ליה: פטר חמור אסור בהנאה. **לפדייה הקשתיו** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם, שיתחייב באחריות פדיונו. ולא לדבר אחר — להנאה. **הערכין בשעתן** — שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר "ערכי עלי", והמתין, שלא נתנו עד שיהא בן שש, שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז), אפילו הכי לא יהיב אלא בשעה שהעריך. **אחר שלשים** — כדכתיב (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש" וגו'. **ופדיון פטר חמור לאלתר** — בתמיה. **אין בערכין פחות מבן שלשים** — אינו נערך, כדכתיב בפרשה. **ובגזירות** — סתם גזירות שלשים יום, כדכתיב (במדבר ו): "קודש יהיה", "יהיה", בגימטריא שלשים הוו. **ומוסיפין** — שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו, כדכתיב בפרשה. וכן נזיר — נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים. ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים — עדיין יכול לפדותו, ואינו נותן יותר. **לומר שאם פדאו פדוי** — הא דקתני לעיל: פדיון פטר חמור לאלתר — שאם פדאו לאלתר (פדוי). אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים. **מכלל דבנו** — מדאוקמת ליה בדיעבד, וקתני: הבן אחר שלשים — מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי. **והאיתמר** — בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות מט,א). **דכולי עלמא מעכשיו** — היכא דאמר ליה: מעכשיו יחול פדיון זה — אינו פדוי. כי פליגי היכא דאמר: עכשיו אני נותן מעות, והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום.

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, אף שסבר שפטר חמור מותר בהנאה, לא יפדה בפסולי המוקדשין, כי 'צִבֵּי וְאַיָּל' כְּתִיב בְּהוּ, והם כחיה שאין פודים בה.

הגמרא דנה אם פודין בבהמת שביעית: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בְּבֶהֱמַת שְׁבִיעִית – בשה שנקנה בפירות שביעית. אומרת הגמרא: פטר חמור שהוא חייב בפדיון וַדַּאי, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, אם אפשר לפדותו בבהמת שביעית, כי לגבי שביעית לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומשמע שפירות שביעית ניתנו לאכילה וְלֹא לְסַחוֹרָה, ולכן אסור לפדות בהם פטר חמור ודאי, כי בפדיונו הוא קונה חמור שאינו ראוי לאכילה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, סָפֵק פטר חמור, כגון שילדה אמו זכר ונקבה ולא ידוע מי נולד ראשון, ושנינו (לעיל ט.) שמפריש טלה ומניחו אצלו.

מוסיפה הגמרא: וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק – כי לדבריו פטר חמור אינו אסור בהנאה ואינו חייב לפדותו מספק כמבואר לעיל (ט:). כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה הסובר שאסור בהנאה, ולכך גם ספק חייב פדיון, מַאי, האם כֵּיוָן דְּמִפְרֵישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ, כי מספק אינו נותנו לכהן, 'לְאָכְלָה' קָרֵינָא בֵּיהּ, אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לֹא מִישְׁתְּרֵי – כיון שכל עוד שלא הפקיע את האיסור ההנאה מהחמור הוא אסור בהנאה, הפדיון בשה כִּסְחוֹרָה דָּמֵי, כי קונה בו היתר הנאה בחמור, ואסור לפדות בו.

הגמרא מביאה ראיה: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֶמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי – פטר חמור ודאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק – חמור שהוא ספק בכור. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֶמַת שְׁבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְחַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת כהונה, שצריך לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה. מבארת הגמרא טעם דינים אלו: פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, כי 'לְאָכְלָה' אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשַׁרֵיפָה, ואימורי בכור נקטרים במזבח. וְחַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת, כיון דְּ'לְאָכְלָה' קָרֵינָא בָּהּ – שמתקיים בהם 'לאכלה'.

הגמרא מקשה מחיוב חלה על פטור בכורה: מֵיתִיבֵי, שנינו במשנה (שביעית פ"ט מ"ט), הָאוֹכֵל מֵעֵיסַת שְׁבִיעִית – מעיסה שנעשית מתבואה שגדלה בשנה השביעית, עַד שֶׁלֹּא [–קודם ש]הוּרְמָה חַלָּתָהּ, חַיָּב מִיתָה, כדין אוכל מעיסה שלא הורמה חלתה. וְאַמַּאי – ולרב חסדא קשה למה חייבת בחלה, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא – אילו תטמא החלה, בַּת שְׂרֵיפָה הִיא, אם כן יש לפוטרה מחלה, כי 'לְאָכְלָה' [–לשביעית] אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשַׁרֵיפָה. מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָכָא – שונה הדבר בעיסת שביעית, שאף שיכולה לבא לידי שריפה חייבת בחלה, דִּכְתִיב בה (במדבר טו כא) 'לְדוֹרוֹתֵיכֶם', ללמד שבכל זמן יש חיוב להפריש חלה, ואפילו בשביעית. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, מִנַּיִן לְאוֹכֵל מֵעֵיסַת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְדוֹרוֹתֵיכֶם'.

הגמרא מבררת למה אין לומדים מחלה לבכורה. שואלת הגמרא: וְלִגְמַר מִינָּהּ – נלמד מחיוב חלה בשביעית, לחייב בהמת שביעית בבכורה. משיבה הגמרא: הָתָם בחלה, עִיקָּר החלה עומדת לַאֲכִילָה, ורק אם נטמאה חייבת שריפה, ואין זו סיבה לפוטרה מחלה. אולם הָכָא לגבי בכורה, עִיקָּר דינו הוא לִשְׂרֵיפָה, שעומד להקרבה על המזבח, ולכן אינו בכלל 'לאכלה'.

שנינו במשנה: נָתְנוּ לַכֹּהֵן כו' אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו.

הגמרא מביאה ממשנתינו סיוע להלכה ששנינו בברייתא. אומרת הגמרא: תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – שנינו במשנה כדברי הברייתא, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶפְדֵּהוּ, הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּדָאוֹ הכהן בְּפָנָיו של הישראל.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, זֹאת אוֹמֶרֶת – מדברי הברייתא 'אלא אם פדאו בפניו' למדנו, נֶחְשָׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים לעבוד בהם ללא פדיון. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמכאן שמענו זאת, ומה הוסיף רבה בר אבוה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא הֵיכָא דְּמֶחְזַק לָן דְּמִיקַּרֵי – רק בכהן שמוחזק לחשוד, אֲבָל בִּסְתָמָא – כהן סתם שאינו חשוד, לֹא, ויוכל הישראל לתת לו פטר חמור גם אם לא יפדהו בפניו, קָא מַשְׁמַע לָן רבה בר אבוה, דְּמוֹרֶה בָּהּ הֶיתֵּירָא – שגם כהן שאינו חשוד מורה היתר להשתמש בפטר חמור בלא פדיון, כיון שהפדיון שלו, ולכן לא יתן פטר חמור לכל כהן, אלא אם פודהו בפניו.

משנה

דין שה או פטר חמור שמתו קודם שנתן את השה לכהן: הַמַּפְרִישׁ שה לִפְדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וְקודם שנתנו לכהן מֵת השה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הבעלים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וצריכים לתת שה אחר לכהן, כי פדיון פטר חמור הוא כְּחֻמָּשׁ סְלָעִים שֶׁל פדיון הבן, שאם הפרישם ואבדו, נותן אחרים תחתם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כי פדיון פטר חמור הוא כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שאם אבדו המעות שפדו בהם פירות מעשר שני, אינו מפריש אחרים תחתיהן. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת קודם שבא ליד כהן, שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, וכדעת חכמים.

מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר לאחר שפדאו בשה, וקודם שנתנו לכהן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, החמור יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה, כי לדעתו כל זמן שלא בא השה לכהן לא חל הפדיון, והחמור אסור בהנאה, והשה אינו של הכהן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הפטר חמור אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה שפדה בו, לַכֹּהֵן, שלדעתם ההפרשה לבדה מפקעת האיסור מהחמור ומזכה את הכהן בשה.

גמרא

הגמרא מבררת טעמו של רבי אליעזר: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שסובר שהבעלים חייבים באחריות פדיון פטר חמור, דִּכְתִיב (במדבר יח טו) 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה וגו' את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה', הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מַה בְּכוֹר אָדָם, האב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ של הפדיון עד שיבא לכהן, אַף פדיון בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בעל החמור חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אִי – האם כמו כן נקיש ונאמר, מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה קודם שנפדה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר בהנאה קודם שנפדה. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וסבר רבי אליעזר כרבי שמעון שפטר חמור מותר בהנאה, וְהָתְנַן בסיפא, מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִקָּבֵר, ויש לדון, מַאי – מפני מה יִקָּבֵר, לָאו מפני דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, ובהכרח שסובר שפטר חמור אסור בהנאה, ואם כן קשה מה שונה חיוב אחריות, שלגביהם מקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מאיסור הנאה שאינו מקיש.

מתרצת הגמרא: לֹא, 'יקבר' שאמר רבי אליעזר אינו משום שאסור בהנאה, אלא 'יִקָּבֵר' כְּבְכוֹר אָדָם, כי גם לגבי חובת קבורה הוקש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ובכור אדם שמת נקבר. מקשה הגמרא: אֶלָּא – וכי רק אָדָם בְּכוֹר שמת הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, ואילו אדם פָּשׁוּט שמת לֹא בָּעֵי קְבוּרָה, וזה אינו,

המשך בעמוד עח

הגמרא מביאה ישוב מרב ששת על סתירת הברייתות: **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר**, מה ששנינו בברייתא השניה שאין בפטר חמור פחות משלשים יום, אין הכוונה שאין מצות פדיון בזמן זה, שהרי שנינו בברייתא הראשונה שפדיון פטר חמור לאלתר, אלא **לוֹמַר**, שֶׁאם לא פדאו, בתוך שלשים יום **אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו**, אבל אם עברו שלשים יום ולא פדה, עובר עליו.

הגמרא מקשה על דברי רב ששת: **מֵתִיב** [–הקשה] **רָמִי בַּר חָמָא** על רב ששת מברייתא ששנינו בה, **מִצְוָתוֹ** של פטר חמור **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וְאֵילַךְ, אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ**. דן רמי בר חמא **מַאי** היא כוונת הברייתא באמרה 'מצותו כל שלשים יום', **לָאו**, שיש **מִצְוָה לְשַׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם**, ולא יפדה מיד לאחר לידתו, וקשה על רב ששת שאמר שפודים אותו מיד לאחר לידתו. מתרצת הגמרא: **לֹא** – כוונת הברייתא היא, **שמִצְוָה לִפְדוֹתוֹ** מיום שנולד ואילך, וזמן המצוה נמשך **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם**, ואם עברו שלשים יום ולא פדהו, עובר עליו, וכרב ששת.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שזמן המצוה נמשך שלשים יום, למה שנינו בסיפא 'מכאן ואילך, או פודהו או עורפו', והרי דין זה הוא גם לפני שלשים יום, ו'**מִכָּאן וְאֵילַךְ אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹבֵר עָלָיו**' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** [–היה לברייתא לומר], כי חידוש הברייתא הוא שלאחר שלשים יום עובר עליו.

רבא מיישב באופן נוסף את הסתירה בין הברייתות: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, כוונת הברייתא באמרה 'מצותו כל שלשים יום' היא כמשמעה, שמצוה להשהותו שלשים יום ולא לפדותו מיד, וכמו ששנינו בברייתא השניה ש'אין בפטר חמור פחות משלשים יום', והיינו שאין מצוה לפדותו מיד בלידתו, **ולֹא קַשְׁיָא** מהברייתא הראשונה ששנינו בה ש'פדיון פטר חמור לאלתר', כי **הָא** – הברייתא השניה ששנינו בה שאין בפטר חמור פחות משלשים יום, היא **כרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** במשנתינו, **דְּמַקְּשִׁי** בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ולכן השווה את זמן פדיון פטר חמור לזמן פדיון בכור אדם, שהוא מיום שלשים ואילך. ואילו **הָא** – הברייתא הראשונה ששנינו בה שפדיון פטר חמור לאלתר, היא **כרַבָּנָן דְּלֹא מַקְּשִׁי** בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ולדבריהם ניתן לכתחילה לפדות מיד לאחר לידתו.

משנה

במשנה זו יבואר סדר קדימה במצוות שונות שיש בהם שתי אפשרויות: **לֹא רָצָה לִפְדוֹתוֹ** – את הפטר חמור, **עוֹרְפוֹ מֵאֲחוֹרָיו**, שנאמר (שמות יג יג) 'וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', **וְקוֹבְרוֹ**, כי הוא אסור בהנאה. **מִצְוַת הַפְּדִיָּיה** של פטר חמור, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) '**אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ**'. **מִצְוַת יְעִידָה** של אמה עבריה, שהאדון מיעדה לישא אותה לאשה בכסף קניינה, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדִיָּיה**, שפודים אמה עבריה בתשלום ערך השנים שעדיין עליה לעבוד אצל האדון, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא ח) '**אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ**', ומשמע שרק משום שלא יעדה צריך לפדותה, אבל עדיף ליעדה מאשר לפדותה. **מִצְוַת הַיִּיבּוּם** לאשת אח שמת בלא בנים, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה**, שאם אינו רוצה לייבם, אשת אחיו חולצת נעלו, ונפטרת מיבום.

אולם קדימת יבום היתה רק **בָּרִאשׁוֹנָה** – בתקופה שחלפה, **שֶׁאז הָיוּ מִתְכַּוְּוּנִין** לייבם **לְשֵׁם מִצְוָה**, ואולם **עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּוּנִין לְשֵׁם מִצְוָה**, אלא ליהנות מיופיה או מממונה, **אָמְרוּ** חכמים, **מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם**, כי המייבם את יבמתו שלא לשם מצוה נחשב כעובר על איסור אשת אח שלא במקום מצוה.

מִצְוַת הַגְּאוּלָה – פדיית בהמה טמאה שהוקדשה לבדק הבית, עיקרה **בָּאָדוֹן** – על ידי בעליה שהקדישה, **והוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כז כז) '**וְאִם לֹא יִגָּאֵל** [–על ידי הבעלים], **וְנִמְכַּר** [–לפודה אחר] **בְּעֶרְכֶּךָ**', הרי שלכתחילה הבעלים פודים, ורק אם אינם פודים, פודהו אחר.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

פרק שני - הלוקח עובר פרתו

פרק זה והבאים אחריו, יעסקו בדיני בכור בהמה טהורה. משנתינו דנה בפטור בהמה מן הבכורה מחמת בעלות גוי, ובדין בהמה השייכת לכהן וללוי.

משנה

הַלּוֹקֵחַ [–הקונה] **עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהַמּוֹכֵר לוֹ** [–לגוי] את העובר, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** [–שאסור] למכור בהמה גסה לגוי, **וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ** – וישראל וגוי שקנו בהמה או עוברה בשותפות, **וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ** – וישראל המקבל בהמה של גוי לטפל בה על מנת שיחלקו בוולדות, אבל גוף הבהמה שייך לגוי, **וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה** – וישראל שנותן את בהמתו לגוי על מנת שיטפל בה גוי ויחלקו בוולדות, בכל אלה **פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ג יג) 'הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר **בְּיִשְׂרָאֵל**', ודורשים, בישראל **אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים** – בגוים, כלומר, שחיוב הבכורה חל רק כשהבהמה והעובר שניהם שייכים לגמרי לישראל.

הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּיבִים בבכור בהמה טהורה, לפי **שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר** בלבד, כמו שדרשו בגמרא לעיל (ד.).

גמרא

הגמרא מבררת את הטעם של סדר הפרקים שבמסכת זו. מקשה הגמרא: **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע שנה התנא פרק 'הלוקח **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ**' **בְּרֵישָׁא** [–בתחילה], **וַהֲדַר תָּנֵי** – ואחר כך שנה פרק 'הלוקח **עוּבַּר פָּרָתוֹ**', **לִיתְנֵי בְּרֵישָׁא** פרק 'הלוקח **עוּבַּר פָּרָתוֹ**' שעוסק בדיני בהמה טהורה **דִּקְדוּשַׁת הַגּוּף הוּא, וַהֲדַר לִיתְנֵי** פרק 'הלוקח **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ**', שעוסק בדיני פטר חמור **דִּקְדוּשַׁת דָּמִים הוּא**.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] ליישב בשני אופנים, **אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ** – הואיל שחביב עליו פרק זה **כִּדְרַבִּי חֲנִינָא**, שאמר (לעיל ה:) שמה שנוהגת הבכורה בחמור ולא בשאר בהמה טמאה הוא, מפני שביציאת מצרים סייעו לבני ישראל וטענו עבורם כסף וזהב של המצריים. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אַיְידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה פָּסִיק וְשָׁדֵי לָהּ** – הואיל ודיני בכור בהמה טמאה מועטים, פתח בהם התנא תחילה וסיימם ונסתלק מהם, ואחר כך התחיל לדון בבכור בהמה טהורה שהיא מרובה.

הגמרא דנה בדין בהמת גוי שנקנית לישראל בכסף, ובדין בהמת ישראל שנקנית לגוי בכסף: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּבְהֶמְתּוֹ** – כדי לקנות בהם בהמת גוי, **בְּדִינֵיהֶם** – דנים לו כדיני הקניינים שנמסרו בתורה עבור הגוים, ולכן **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ** אותה הישראל, **קָנָה** אותה בקנין כסף, שכן הגוי קונה מטלטלין בכסף, כמו שמבארת הגמרא להלן, ולפיכך **חַיֶּיבֶת** בהמה זו **בִּבְכוֹרָה** כדין בהמת ישראל. **וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ** – כדי לקנות בהמת ישראל, **בְּדִינֵיהֶם** – דנים אותו גם כן כפי דיני הקניינים שנמסרו עבור הגוים, ולכן **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ** אותה הגוי לרשותו, **קָנָה** אותה בקנין כסף, **וּפָטוּר** – ופטורה היא **מִן הַבְּכוֹרָה**.

המשך בעמוד רמב

רש"י

רב ששת אמר — לעולם מצות פדיון לאלתר. והאי דקתני: אין בערכין ופטר חמור פחות משלשים — שאינו עובר עליו עד שלשים יום, מכאן ואילך עובר. **מאי לאו מצוה להשהותו** — כרב נחמן, וקשיא לרב ששת. **מצוה לפדותו** — דמלאלתר עד שלשים הוי זמן פדייה, ומכאן ואילך עובר. **אלא אמר רבא** — לעולם מצוה לשהותו, ואפילו הכי כרב נחמן לא מתרינצנא. ולא קשיא, הא דקתני: שלשים יום מצוה לשהותו. **רבי אליעזר הוא דמקיש** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם. **והא** — דקתני: לאלתר — רבנן היא דמתניתין, דלא מקשו. **משנה מצות יעידה** — באמה העבריה, שייעדנה אדון לאשה. **קודמת למצות פדייה** — שהיא פודה עצמה. **אשר לא יעדה והפדה** — אם יעדה זה — מוטב. **עכשיו** — מצות חליצה קודמת, שהמייבם את יבמתו שלא לשם מצוה פוגע באיסור אשת אח. **באדון** — במתפיס בהמה טמאה לבדק הבית, מצות פדייתה באדון קודם לכל אדם.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

משנה הלוקח עובר פרתו. שאינו רשאי — למכור לגוי בהמה. **גמרא** כדרבי חנינא — בפרק קמא (בכורות ה,ב): מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים כו'. **דזוטרן מיליה** — דלא מיירי בפטר חמור אלא פרקא קמא, וכולה מסכתא איירי בבכור בהמה טהורה. **בבהמתו** — בעדרו. **בדיניהן** — דיינינן ליה בדיניהן. ולקמן מפרש מאי היא. **אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה** — מכי דייש אמיצרי, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (כו,א). **וממונו במשיכה** — מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה, במסכת קדושין (כו,א). **מיד עמיתך** — משמע מיד ליד, דהיינו משיכה. **כלל כלל לא** — עד שתבא לרשותו של ישראל לא קני. **ואימא או בהא או בהא** — והכי משמע קרא: מיד עמיתך הוא דבמשיכה ולא בכסף, הא מיד גוי באיזה שתרצה. ונשמע מינה דהיכא דמשך ולא נתן מעות נמי קני!

תוספות

מצות חליצה קודמת — מה שפירש רבינו חננאל פירשתי פרק "החולץ" (יבמות לט,ב). **מצות** גאולה קודמת באדון שנאמר ואם לא יגאל — בערכין פרק "המקדיש שדהו" (כז,א) מפרש טעם אחר דבעלים קודמין — לפי שמוטיפין חומש. והתם פריך לה, ומשני.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

הלוקח קנה וחייבת בבכורה — ואף על גב דשמעינן קנה — איצטריך לאשמועינן דחייבת בבכורה, דלא תימא: קנה מספק או מדרבנן, קא משמע לן דקנה קנין גמור. **מה** אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה — פירוש: כשקונה מישראל, אף עבד כנעני כן — כשקונין מישראל. אבל בגוי לא מסתבר שיועיל שטר, לפי שקנין שטר לא שייך בגוי, כדאמרינן פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא נד,ב): גוי מכי מטא זוזי לידיה איסתליק ליה, וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה. **מיד** עמיתך במשיכה הא מיד גוי בכסף — ואם תאמר: דלמא הא מיד גוי — בשטר ובחזקה, דחזקה נמי שייכא במטלטלין אם עשה בהן שום תיקון, כעין נעל וגדר ופרץ בקרקע! יש לומר: דשני קניינים הללו הויין מצויין, ושייכי זה במוכר וזה בלוקח, שזה נותן מעות וזה מושך אצלו החפץ. וכן לרבי יוחנן בסמוך דדרשינן איפכא: "מיד עמיתך" בכסף, הא לגוי במשיכה. ואם תאמר: מנלן שהן חשובין קנין כלל, דמוקמינן מסברא קנינין דקרא בהנייו? יש לומר: דאשכחן כסף שקונה במקום אחר — בקרקע ובהקדש, ומשיכה — במציאה והפקר.

אימא לגוי כלל כלל לא קל וחומר אם גופו קני ממונו לא כל שכן — ואם תאמר: דלמא בחליפין דהוא מקני ממונו, כדדריש בקדושין (ח,א): "מכסף מקנתו" — בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים, ומאי נינהו — חליפין. ובעבד עברי הנמכר לגוי כתיב האי קרא. משמע: הא שאר כגון מטלטלין — קונה גוי בחליפין! ויש לומר: דאי לא אשכחן כסף או משיכה בגוי — לא הוה מוקמינן ליה בחליפין. ועוד יש לומר: האי דקאמר גוי בחדא — לאו בחליפין ששוה בגוי ובישראל מיירי, אלא בקנין חדש כגון כסף או משיכה. (לעיל) **אם** גופו קני — אם גופו דישראל קני ליה גוי בכסף כו'. מדלא פריך הכא: אם כן אפילו בשטר וחזקה נמי, כדפריך לעיל, יש ראיה לפירוש רבינו תם, דמפרש פרק קמא דקדושין (יד,ב): אשכחן עבד עברי הנמכר לגוי שכל קניינו בכסף, כלומר, כל קנינו דגוי בעבד עברי בכסף, כדכתיב (ויקרא כה): "מכסף מקנתו" — ולא בשטר וחזקה, כדמוכח הכא. ובקונטרס פירש שם דכל דבר קניינו בכסף, כדדרשינן הכא: "מיד עמיתך" — במשיכה, הא מיד גוי — בכסף. וקשה: דהאי דרשא לריש לקיש היא, והלכה כרבי יוחנן! ואם תאמר: אכתי גוי קונה ישראל בחזקה, כדאמר גיטין (לח,א): מנין לגוי שקונה ישראל בחזקה — שנאמר: "וישב ממנו שבי"! יש לומר: דההיא חזקה — כשיש מלחמה הוא. והוא הדין ממונו, כדאמר חולין (ס,ב): עמון ומואב טיהרו בסיחון.

רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. מְתִיב רָמִי בַּר חָמָא: מִצְוָתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וָאֵילָךְ - אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ. מַאי לָאו מִצְוָה לַשְׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם? - לָא, מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. - אִי הָכִי, "מִכָּאן וָאֵילָךְ אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹבֵר עָלָיו" מִיבַּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - דְּמַקֵּשׁי, הָא רַבָּנַן - דְּלָא מַקֵּשׁי. **משנה** לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ מֵאַחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ. מִצְוַת הַפְּדָיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". מִצְוַת יְעִידָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ". מִצְוַת הַיִּבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, בְּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה. וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה, אָמְרוּ: מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם. מִצְוַת הַגְּאוּלָּה בָּאֲדוֹן, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא יִגְאַל וְנִמְכַּר בְּעֵרְכֶּךָ".

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי, וְהַמּוֹכֵר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקִבָּלָה - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיִשְׂרָאֵל", אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים. הַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם חַיָּיבִים, שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפְּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר. **גמרא** מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ בְּרֵישָׁא, וְהָדַר תָּנֵי עוּבַּר פָּרָתוֹ? לִיתְנֵי בְּרֵישָׁא עוּבַּר פָּרָתוֹ - דִּקְדוּשַׁת הַגּוּף הוּא, וְהָדַר לִיתְנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ - דִּקְדוּשַׁת דָּמִים הוּא! אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: אִיבָּעֵית אֵימָא, אֵיידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אֵיידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה, פָּסִיק וְשָׁדֵי לָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בְּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בַּבְּכוֹרָה. וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בַּבְּכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶם"? אִי נִימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ, דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף; דִּכְתִיב: "לֶרֶשֶׁת אֲחֻזָּה" - הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה: מָה אֲחוּזָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבְשְׁטָר וּבַחֲזָקָה - אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף; מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא? אִם כֵּן, אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נַמִי! וְעוֹד, יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפֵיהּ - קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ - בְּמִשִּׁיכָה? אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה: "אוֹ קָנֶה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - מִיַּד עֲמִיתֶךָ הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא מִיַּד גּוֹי - בְּכֶסֶף. - וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, קַל וָחוֹמֶר הוּא: אִם גּוּפוֹ קוֹנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? - וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי - אָמְרִי: וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ - בְּאַחַת, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! - וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא! - דּוּמְיָא דְ"עֲמִיתֶךָ", מָה עֲמִיתֶךָ בְּחַדָּא - אַף גּוֹי נַמִי בַּחֲדָא. אָמַר מָר: וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶן"? אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ, מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפוֹ יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, דִּכְתִיב: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" - מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ - בְּמִשִּׁיכָה! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ", לַעֲמִיתֶךָ - בְּמִשִּׁיכָה, הָא לְגוֹי - בְּכֶסֶף. - וְאֵימָא: לְגוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמְרִי: לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? אִם גּוּפוֹ קָנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן! - אֵימָא: לְגוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! - לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ - בְּאֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! - וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא? - דּוּמְיָא דְ"עֲמִיתֶךָ",

דבר תורה מעות קונות — פירש בקונטרס: דכתיב בהקדש: "ונתן הכסף וקם לו", וגמר הדיוט מהקדש. ואם תאמר: לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה — ליגמר שיקנה כסף בהדיוט כמו בהקדש, ומשיכה נמי תקני בהקדש כמו בהדיוט! ותירץ הרב רבי יהודה בר נתן: דמשיכה לא שייכא בהקדש, דכל היכא דאיתיה — בי גזא דרחמנא איתיה. ולהכי שייך כסף מבהדיוט, שבהדיוט דאפשר במשיכה — לא יהא (אלא) קנין אחר. ונראה לרבינו יצחק, דמקרא נפיק ליה שפיר, דרשינן "מיד עמיתך" במשיכה — הא מיד גוי בכסף, ומדגוי בחדא — ישראל נמי בחדא, דשניהם למדין זה על זה. דליכא למימר דלא משתעי קרא אלא דגוי בהא או בהא, וכן ישראל, דאם כן היו שוין. ואפילו אם תימצי לומר שיקנה חליפין בישראל ולא בגוי, ולא כדפרישית לעיל, מצי למימר דלא משתעי קרא אלא בקנינין הרגילין ומצויין, כגון כסף ומשיכה, ובהנך למדין ישראל וגוי זה מזה. ועוד מפרש רבי טעמא דרבי יוחנן דמעות קונות — מגופיה דקרא ד"או קנה מיד עמיתך", דסתם קנין דקרא במעות, כדכתיב (ירמיה לב): "שדות בכסף יקנו", וכתיב: "מכסף מקנתו" (ויקרא כה). **כמאן** דאמר גזל הגוי מותר — פירש הקונטרס: פלוגתא ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיג,ב). וכולה שמעתא דדתם מוכח דאסור, ובהפקעת הלואתו פליגי. אבל בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נז,א) תניא: גזל וגנב וכן יפת תואר — ישראל בגוי מותר. ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קיא,ב) נמי אמר: חד למישרי גזילו של גוי וחד למישרי עושקו, גבי "רעיך" ו"אחיך". ואם תאמר: וגזל הגוי היכי שרי? הכתיב (ויקרא כז): "וחשב עם קונהו", ובגוי שהוא תחת ידך משתעי, דאי אין תחת ידו — מי ציית לפי שנים שעבר היובל? יש לומר: היכא דאיכא חלול השם — ודאי אסור, וכי שרית — היכא דאית ליה לאישתמוטי, וגזל ממנו בעלילה או בכמה עניינים.

ואי אמרת מעות קונות משיכה למה לי — תימה: דבפרק בתרא דעבודה זרה (עא,ב) מייתי דך בריתא למידק איפכא מרישא, דקאמר: ואי אמרת משיכה בגוי קונה, אמאי יחזיר! ואומר רבינו יצחק: דהמקשה סובר הכא והתם דתרוייהו בענין בגוי, משיכה ומעות. והשתא ניחא ליה הכא והתם רישא וסיפא.

הכי קאמר אף על פי שנתן מעות אי משך אין אי לא משך לא — ואם תאמר: והא איכא "מי שפרע"! יש לומר: כשקבל עליו לדון בדיני ישראל, ו"מי שפרע" אין זה דין. אי נמי, כמו שמפרש רבינו תם בפרק "הזהב" (בבא מציעא מז,ב), דלענין יוקרא וזולא צריך "מי שפרע", אבל לא במקום שמפסיד לגמרי. ואף על גב דבסמוך מפורש: משום דברים בעלמא, אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה היה נאסר, משום דמחזי כעבודה זרה ביד ישראל. ואביי לא חייש למיחזי עבודה זרה ביד ישראל. ועוד, דכאן לא מיחזי כלל, כיון ד"מי שפרע" ליכא כדפרישית, וליכא נמי משום מחוסרי אמנה בגוי טפי מבישראל.

דכיון דיהיב זוזי איבעי ליה לעיוני והדר ממשיך — ואף על גב דבשאר מקח טעות לא אמרינן הכי — שאני לוקח גרוטאות מיד גוי, דאיבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי שמא יש בהן עבודה זרה. **רב** אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה — לפי מה שרגיל רבינו תם לפסוק כרבי יוחנן, דאמר: דבר תורה מעות קונות, משום דפסיק רבא ב"החולץ" (יבמות לז,א) בכל דוכתא כוותיה היכא דפליג עליה ריש לקיש, בר מתלת — קשה מכאן, דרב אשי, דהוא בתרא יותר מרבא, סבר בריש לקיש דמשיכה מפורשת מן התורה. מדקאמר: משיכה בגוי לא קני — אלמא דדרשינן: לעמיתך במשיכה, הא לגוי בכסף. דאי כרבי יוחנן — הא אמר: לעמיתך בכסף, הא לגוי במשיכה! ויש לומר: דרב אשי דהכא הדר ביה לגבי אמימר, כדמוכח פרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עא,א) גבי הא דאמר אמימר: משיכה בגוי קונה, תדע דהני פרסאי משדרו פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו. ושקלו וטרו התם רבינא ורב אשי בההיא מילתא, ובסוף שמעתא מסקינן: שמע מינה משיכה בגוי קונה שמע מינה. וגם רבינא מקשה התם לרב אשי מדרבי יוחנן לבן נח, ולא קאמר רב אשי: רבי יוחנן לטעמיה דאמר דבר תורה מעות קונות,

ואנא

מָה עֲמִיתְךָ בְּאַחַת - אַף גּוֹי נַמִּי בְּאַחַת. אָמְרִי: וּלְאַמִּימַר, דְּאָמַר: מְשִׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לֹא, אַהֲנֵי "לַעֲמִיתֶךָ" - לַעֲמִיתֶךָ בְּכֶסֶף, לְגוֹי - בְּמְשִׁיכָה. אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, לַעֲמִיתֶךָ - בְּמְשִׁיכָה, וּלְגוֹי - בְּמְשִׁיכָה, "לַעֲמִיתֶךָ" לְמָה לִי? אָמְרִי: לַעֲמִיתֶךָ אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לְגוֹי. - לְגוֹי, מַ"אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" נָפְקָא! - חַד בְּגוֹי וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ. וּצְרִיכִי: דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד, הָוָה אָמְינָא: לְגוֹי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ - יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה, קָא מַשְׁמַע לָן. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר - הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי אוֹנָאָה. אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל גּוֹי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבַּעְיָא? אָמְרִי: אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר - עַל כּוֹרְחֵיךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ. מֵיתִיבִי: הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת מִן הַגּוֹיִם, וּמְצָאָן בָּהֶן עֲבוֹדָה זָרָה, אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מָשַׁךְ - יַחֲזִיר, וְאִם מִשֶּׁנָּתַן מָעוֹת מָשַׁךְ - יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיַם הַמֶּלַח. וְאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת קוֹנוֹת, מִשְׁכָּה לְמָה לִי? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי הָכִי, מָעוֹת לְמָה לִי? - הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן מָעוֹת, אִי מָשַׁךְ - אִין, וְאִי לָא - לָא. - אִי הָכִי, קַשְׁיָא רֵישָׁא! אֲמַר אַבָּיֵי: רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקַּח טָעוּת. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקַּח טָעוּת, סֵיפָא - לֵיכָּא מִקַּח טָעוּת? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: רֵישָׁא וְסֵיפָא - מִקַּח טָעוּת, רֵישָׁא דְּלָא יָהֵיב זוּזֵי - לָא מֵיחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, סֵיפָא דְּיָהֵיב זוּזֵי - מֵיחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל. - וְאַבָּיֵי אָמַר לְךָ: רֵישָׁא - מִקַּח טָעוּת, דְּלָא יָדַע, דְּהָא לָא יָהֵיב לֵיהּ זוּזֵי; סֵיפָא - לָאו מִקַּח טָעוּת הוּא, דְּכֵיוָן דְּיָהֵיב זוּזֵי, כִּי קָא מָשֵׁיךְ - אִיבְּעֵי לְעַיּוּנֵי וְהַדַּר מִימְשַׁךְ. רַב אַשִׁי אָמַר: מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה - סֵיפָא נַמִּי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה; וְאַיְּידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא "מָשַׁךְ" - תָּנָא סֵיפָא נַמִּי "מָשַׁךְ". רָבִינָא אָמַר: מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה - רֵישָׁא נַמִּי מְשִׁיכָה קוֹנָה. וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר: אִם לֹא נָתַן וְלֹא מָשַׁךְ - יַחֲזוֹר; מַאי "יַחֲזוֹר" - יַחֲזוֹר בִּדְבָרִים. קָסָבַר: דְּבָרִים, יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְּרֵי אֲמָנָה; וְהָנֵי מִילֵּי - יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, דְּקָיְימוּ בְּדִבּוּרַיְיהוּ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מִגּוֹיִם, דְּאִינְהוּ לָא קָיְימִי בְּדִבּוּרַיְיהוּ - לָא.

[שייך לעמוד הקודם] **מה עמיתך בחדא** — משיכה. **אף גוי בחדא** — בכסף ולא במשיכה. דהכי משמע: עמיתך במשיכה ולא גוי. **מכסף מקנתו** — בעבד עברי הנמכר לגוי הכתוב מדבר. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **לאמימר דאמר כו'** — בפרק בתרא דעבודה זרה (עא,ב). **הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן** — דאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא מו,ב): דבר תורה מעות קונות, דכתיב: "ונתן הכסף וקם לו", דגמר הדיוט מהקדש, ומשיכה לא קניא — איכא למימר ד"עמיתך" אתי למימר: מיד עמיתך בכסף, ומיד גוי במשיכה. **מפורשת מן התורה** — "מיד עמיתך" משמע: מיד ליד. **אמרי לעמיתך** — דממעט גוי, מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעטי ליה. **אונאה מאל תונו איש את אחיו נפקא** — דמשמע אחיו ולא גוי. **חד למעוטי גוי וחד למעוטי הקדש** — מאונאה. **כמאן דאמר גזילו** — של גוי אסור, בבבא קמא בפרק "הגוזל בתרא" (קיג,ב). **אמרי** — ודאי אי סבר גזילו של גוי מותר — תו לא אתא קרא למישרי אונאה, אלא למעטיה מדין קנייה. וכיון דאמר גוי קנה במשיכה — על כרחיך כרבי יוחנן סבירא ליה, דמכסף קא ממעיט ליה. **גרוטאות** — חתיכות כסף. **יחזיר** — דמשיכה אינה קונה. **לים המלח** — דעבודה זרה ביד ישראל אינה בטילה עולמית. **משיכה למה לי. מקח טעות** — דלא ידע דאית בה עבודה זרה, הלכך מצי למיהדר ביה. **רישא איכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות** — בתמיה. **רישא וסיפא מקח טעות** — ומדינא מצי מהדר ביה נמי בסיפא. ומיהו רבנן גזרו, כיון דיהיב זוזי והדר שקיל להו — מיחזי כמוכר עבודה זרה. ורישא דלא יהיב זוזי, וכי מהדר לה לא מידי שקיל — לא מיחזי כעבודה זרה ביד ישראל. ומשום הכי נקט מתן מעות, אף על גב דקיבל עליו לדון בדיני ישראל. **דלא הוה ידע** — דאית בהו עבודה זרה. דהא לא יהיב זוזי, דלימא איבעי לעיוני, דסתם תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות. **איבעי לעיוני** — ומדלא עיין — אחולי אחיל, והוי משיכתו משיכה גמורה. **רב אשי אמר** — לעולם בשלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל, ולא קשיא סיפא לרבי אושעיא. ודקאמרת: אי מעות קונות, משיכה למה לי — משיכה לאו דוקא, דמדרישא משיכה אינה קונה, דקתני: "יחזיר" — סיפא נמי משיכה אינה קונה. **רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה כו'** — וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל. וקסבר האי תנא דאיצטריך למימר דאין צריך לעמוד בדיבורו עם הגוי. **דקסבר דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה** — אם חזר בדיבורו.

משנה

משנה

מָה עֲמִיתֶךָ בְּאַחַת, אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי בְּאַחַת – כשם שישראל הקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, שהיא משיכה, כך גוי הקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, והוא קנין מעות.

הגמרא מבררת את דרשת 'לעמיתך', לשיטת אמימר. מקשה הגמרא: **אָמְרִי, וּלְאַמֵּימַר דְּאָמַר** במסכת עבודה זרה (עא.) **מְשִׁיכָה בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים קוֹנָה**, כלומר, שהעובד כוכבים קונה מטלטלין בקנין משיכה, **הָנִיחָא אִי סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר** במסכת בבא מציעא (מו:) **דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לֹא,** כלומר, שמן התורה דרך קניית מטלטלין בישראל מישראל הוא בכסף ולא במשיכה, אם כן יש לומר **אַהֲנֵי** – שמועילה הדרשה מתיבת **'לַעֲמִיתֶךָ'**, לדרוש **לַעֲמִיתֶךָ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמְשִׁיכָה**, כלומר, שרק לחבירך הישראל מועיל קנין כסף, אבל לעובד כוכבים מועיל רק קנין משיכה, **אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר** (שם) **מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה** – שקנין משיכה הוא הקנין המפורש בתורה לישראל, **לַעֲמִיתֶךָ בְּמְשִׁיכָה, וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמְשִׁיכָה**, כלומר, ואם כן נמצא, שגם לחבירך הישראל וגם לגוי, הקנין המועיל הוא משיכה, ובהכרח שהפסוק 'לעמיתך' אינו ממעט את הגויים מקנין משיכה, וקשה אם כן **'לַעֲמִיתֶךָ' לָמָּה לִי** – מה באה למעט תיבת 'לעמיתך', שמשמעותה היא ולא לגויים.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, לַעֲמִיתֶךָ אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לַכְּנַעֲנִי** – תיבת 'לעמיתך', מוסבת על הנאמר בסוף הפסוק (ויקרא כה יד) 'אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו', ודורשים מזה למעט שרק המוכר ל'עמיתו' הישראל ונתאנה הלוקח, כלומר, שנתברר שהדבר הנמכר היה שוה פחות מן המחיר ששילם עבורו, חייב המוכר להחזיר לו את דמי האונאה, אבל המוכר לגוי ונתאנה הלוקח אינו חייב להחזיר לו את דמי האונאה.

מקשה הגמרא: **לַכְּנַעֲנִי, מִ'אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו' נָפְקָא** – דין זה שאין חיוב להחזיר אונאה לגוי, נלמד ממה שכתוב בסוף הפסוק 'אל תונו איש את אחיו', שכן מתיבת 'אחיו' יש לדרוש אחיו ולא גוי, ולדעת אמימר קשה למה הוצרכה התורה לכתוב לזה שני מיעוטים, 'לעמיתך' ו'אחיו'.

מתרצת הגמרא: **חַד בִּכְנַעֲנִי וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ** – אחד משני הפסוקים בא למעט גוי מדין אונאה, והשני בא למעט הקדש מדין אונאה, **וּצְרִיכִי** – ויש צורך בשני המיעוטים, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד, הֲוָה אָמְינָא לַכְּנַעֲנִי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ יֶשׁ לוֹ אוֹנָאָה** – לפי שאם היתה התורה כותבת רק מיעוט אחד, הייתי אומר שרק כלפי גוי אין נוהג דין אונאה, אבל כלפי הקדש נוהג דין אונאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו המיעוט השני שגם כלפי הקדש אין נוהג דין אונאה.

הגמרא מקשה שתירוץ זה תלוי באם גזל הגוי אסור או מותר. מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר** – הדבר מובן אם שיטת אמימר היא כדעת התנאים הסוברים בבבא קמא (קיג.–קיג:) שאסור לגזול מן העובד כוכבים, שלדעתם, **הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁדֵּי** – זהו שהוצרך הכתוב 'לעמיתך' להתיר **אוֹנָאָה**, ללמד שאף על פי שגזילתו אסורה אונאתו מותרת, **אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבַּעְיָא** – אבל אם אמימר סובר כדעת הסובר שמותר לגזול מן הגוי, שוב לא הוצרכה התורה למעט את הגוי מדין אונאה, שכן יש ללמוד דבר זה מקל וחומר, שאם גזילתו מותרת, כל שכן שאונאתו מותרת. ושוב קשה מה באה למעט תיבת 'לעמיתך'.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר, עַל כּוֹרְחֵיהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – אם אמימר סובר כדעת מי שאומר שמותר לגזול את הגוי, בודאי אין צריך פסוק נוסף למעט ממנו אונאת הגוי, שכן נלמד הוא בקל וחומר מגזילה, וצריך לומר שתיבת 'לעמיתך' באה למעט את הגוי מדיני הקנייה של ישראל. והואיל וסובר אמימר שקנין הגוי הוא במשיכה, על כרחך שהוא סובר כרבי יוחנן שמן התורה קניינו של ישראל הקונה מישראל הוא בכסף, ותיבת 'לעמיתך', באה למעט את הגוי מקנין כסף וללמד שאצלו מועיל רק קנין משיכה בלבד.

הגמרא מקשה על דברי רבי אושעיא שישראל קונה מטלטלי הגוי במעות, מברייתא שדנה בקונה בטעות עבודה זרה מן הגוי, האם יכול להחזיר את המקח: **מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת** [–שברים של כסף] **מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָצָא בָּהֶן** גרוטאות של **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, והן אסורות בהנאה, **אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מָשַׁךְ** – אם משך את החתיכות מן הגוי ועדיין לא נתן לו את דמיהן, **יַחֲזִיר** לו את החתיכות של העבודה זרה, ויבקש ממנו את דמיהן, שכן עדיין לא קנה אותן ולא נתחייב לבערן מן העולם, **וְאִם מִשֶּׁנָּתַן מָעוֹת מָשַׁךְ** – אבל אם משך אותן רק אחרי שכבר נתן לגוי את דמיהן, **יוֹלִיךְ (הַנָּאָה) לְיָם הַמֶּלַח**, כלומר, נאסרו בהנאה, לפי שכבר קנה אותן ישראל, ושוב אינו יכול לבטלן, שכן עבודה זרה של ישראל אינה בטילה לעולם, ולפיכך יוליך אותן לים המלח כדי לבערן.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **וְאִי אָמְרַת מָעוֹת קוֹנוֹת מְשִׁיכָה לָמָּה לִי** – ואם אמרת שישראל קונה את מטלטלי הגוי במעות, קשה למה אמרה הברייתא שרק אם 'משנתן מעות משך' קנאן הישראל ואינו יכול להחזיר לו את חתיכות העבודה זרה, והרי גם אם לא משך אותן אלא רק נתן לו מעות בלבד קנאן.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל** – שהגוי קיבל על עצמו לדון בענייני מכירה זו כפי הדינים שנמסרו לישראל, ולפיכך לא קנה אותן הישראל במעות, רק במשיכה כדיני ישראל.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי מָעוֹת לָמָּה לִי** – אם כן שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, מדוע שנינו בברייתא 'ואם משנתן מעות משך לא יחזיר', שמשמע שצריך שני קניינים, מעות ומשיכה, והרי גם אם היה רק משיכה בלבד, קנה הגוי את הגרוטאות בדיני ישראל.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, **אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן** הישראל את **הַמָּעוֹת** לגוי, **אִי מְשִׁיךְ אִין, וְאִי לֹא לֹא** – מכל מקום רק אם משך את הגרוטאות אסור לו להחזירן לפי שקנאן ונאסרו, אבל אם לא משכן יכול הוא להחזירן.

מקשה הגמרא מן הרישא של הברייתא: **אִי הָכִי קַשְׁיָא רֵישָׁא** – אם אכן מדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, קשה הרישא של הברייתא ששנינו בה שאם קודם שנתן מעות משך את החתיכות, יחזיר, לפי שלא קנה אותן הישראל, והרי בדיני ישראל הקנין המועיל הוא משיכה, ונמצא שקנאן ונאסרו.

מתרץ אביי: **אָמַר אַבָּיֵי, רֵישָׁא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מֶקַח טָעוּת** – הטעם שברישא של הברייתא נאמר שיכול הוא להחזיר את הגרוטאות, הוא מפני שזה 'מקח טעות', שכן לא ידע הישראל שיש בהן חתיכות של עבודה זרה.

מקשה רבא על תירוצו של אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, אם **בְּרֵישָׁא** נאמר שיכול להחזיר את העבודה זרה **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא** [–מפני שיש בזה] **מֶקַח טָעוּת**, קשה, **וְכִי בְּסֵיפָא לֵיכָּא מֶקַח טָעוּת**, כלומר, מטעם זה גם בסיפא יוכל להחזיר אף על פי שמשך וגם נתן מעות.

מפרש רבא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, רֵישָׁא וְסֵיפָא מֶקַח טָעוּת**, כלומר, אמנם כן הוא, מן הדין גם ברישא וגם בסיפא, יכול הישראל לחזור בו, שכן מקח זה בטעות נעשה. אלא, שחכמים גזרו באופן שכבר נתן את המעות שלא יחזור בו, לפי

המשך בעמוד צ

בהמה בעלת מום, פסולה להקרבה על גבי המזבח. דיני בהמה זו, משתנים לפי מצבה בשעת הקדשתה. אם הוקדשה בעודה תמימה, חלה עליה קדושת הגוף, ואם לאחר מיכן נפל בה מום, אף שנפסלה להקרבה וחייבים לפדותה ולהביא בדמיה בהמה אחרת לקרבן, מכל מקום גם לאחר הפדייה, אף שהותרה לאכילה בכל מקום ובטומאה, לא יצאה לחולין לגמרי, וחל עליה דין 'פסולי המוקדשין'. אבל אם הוקדשה לאחר שנפל בה מום, לא חלה עליה קדושת הגוף כלל, אלא קדושת דמים בלבד [כלומר, קדושה המחייבת לפדותם בדמים ולקנות בדמיהם בהמה לקרבן], ולאחר שנפדית, הרי היא כחולין גמורים. דברים אלה אינם אלא בבהמה בעלת מום קבוע [מום שאינו מתרפא], אבל אם היתה בעלת מום עובר [מום שמתרפא], אף שכל זמן שלא נתרפא המום הרי היא פסולה להקרבה, מכל מקום אף אם הקדישה לאחר שנפל בה מום זה, חלה עליה קדושת הגוף. המשנה שלפנינו דנה בפרטי דינים אלה.

משנה

ברישא מפרשת המשנה את דיני הקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו: **כָּל** בהמות **הַקֳּדָשִׁים, שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן** – שהיה בהן מום קבוע קודם שהקדישן, ונמצא שהקדישן רק לדמיהן, כלומר, שימכרו ויביאו בדמיהן קרבן למזבח, **וְנִפְדּוּ** כדינן, חזרו להיות חולין גמורים, לפי שגם מתחילה חלה עליהן רק קדושת דמים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – אם אחרי שנפדו נולד להן בכור, הרי הוא קדוש בבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** – וכן השוחט בהמות אלה אחר שפדו אותן, חייב לתת לכהן את המתנות שחייבה התורה את כל שוחט בהמת חולין, והם הזרוע והלחיים והקיבה של הבהמה, **וְיוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – אחר שנפדו דינן כחולין גמורים שמותר לגזוז את צמרן, ולעשות בהן עבודה, לפי שגם מתחילה לא היתה בהן קדושה חמורה, **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – הולדות שנולדו מהן לאחר פדיונן, והחלב שחלבו מהן לאחר פדיונן, מותרים באכילה כמו חולין גמורים, **וְהַשּׁוֹחֵטָן כַּחוּץ פָּטוּר** – מי ששוחט אותם קדשים מחוץ לעזרה, פטור מהענשים האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', אף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה להקרבה בפנים, **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם בעליהם של אותם קדשים המירו את קדושתם בבהמות אחרות, גם אם היה זה קודם פדיונם, לא נתפסו הבהמות האחרות בקדושת הבהמות הראשונות, **וְאִם מֵתוּ יִפְּדוּ** – אם מתו אותם קדשים קודם שהספיקו לפדותם, פודים את הנבילות בדמים.

כל דינים אלה נוהגים בכל הקדשים, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** [–מעשר בהמה], שבהם אפילו אם קדם מומם להקדישם חלה עליהם קדושת הגוף. הבכור, לפי שקדושתו תלויה רק במה שהיה ראשון ליציאה מרחם אמו, והמעשר, לפי שנאמר בדיני מעשר בהמה (ויקרא כז לב–לג) 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה', לא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע', ופירושו שלא יבדוק בין בהמה שיש בה מום לבין בהמה שאין בה מום, אלא כל בהמה שתצא עשירית, תקדש, אף בעלת מום.

בסיפא מפרשת המשנה את דיני הקדשים שהוקדשו ואחר כך נפל בהם מום: **וְכָל** הקדשים **שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן,** והואיל ובשעה שהוקדשו לא היה בהם מום חלה עליהם קדושת הגוף, **אוֹ** שקדם **מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ** (לְהֶקְדֵּשָׁן) – או שקודם שהוקדשו נולד בהם 'מום עובר', ומום זה אינו מונע את חלות קדושת הגוף, ואחרי שהוקדשו נולד בהם מום קבוע, **וְנִפְדּוּ** כדינם, אף על פי שמותר לאכול את בשרם בכל מקום, לא פקעה מהם קדושתם לגמרי, ולפיכך **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה** – אף אם נולד להם בכור אחרי שנפדו, אינו קדוש בקדושת בכורה, **וּמִן הַמַּתָּנוֹת** – אם שחטם אף לאחר שנפדו פטור מלתת מהם לכהן את ה'זרוע והלחיים והקיבה', **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – ואף שנפדו אין דינם כחולין שמותר לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, אלא הם אסורים בכך, **וְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – הולדות שנתעברו בהם קודם פדיונם ונולדו לאחר פדיונם, וכן החלב שחלבו מהם לאחר פדיונם, אסורים באכילה, **וְהַשּׁוֹחֵטָן בַּחוּץ** – חוץ לעזרה, קודם שנפדו, **חַיָּב** משום איסור 'שחוטי חוץ', **וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו אותם בעליהם בבהמות אחרות, נתפסו הבהמות האחרות בקדושת הבהמות הראשונות, **וְאִם מֵתוּ** קודם שנפדו **יִקָּבְרוּ,** כלומר, אין פודים את הנבילות, לפי שפסולי המוקדשים אינם נפדים אלא ב'העמדה והערכה', ומשמתו אי אפשר להעמיד אותם, לפיכך קוברים אותם כדין שאר איסורי הנאה.

גמרא

שנינו במשנה: כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו, חייבין בבכורה ובמתנות.

דנה הגמרא בחיוב הבכורה והמתנות קודם שנפדו. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ** – מלשון המשנה יש לדייק שרק אם נפדו חייבים בבכורה ובמתנות, **הָא** – אבל אם **לֹא נִפְדּוּ פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** ואף על פי שאין בהם אלא קדושת דמים בלבד.

מפרשת הגמרא את טעם הפטור: **קָסָבַר** – סובר התנא של המשנה, שגם **קְדוּשַׁת דָּמִים מַדְּחָה** [–פוטרת] **מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** לפי שמאותו פסוק שדורשים לקמן (טו.) שקדושת הגוף פוטרת מן הבכורה ומן המתנות, יש לדרוש גם כן שקדושת דמים פוטרת.

שנינו במשנה: הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו וכו', **וְיוֹצְאִין לְחוּלִין וכו'** ליגזז וליעבד.

הגמרא דנה באיסור גיזה ועבודה בבהמה שהוקדשה לדמים. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ** – הטעם שמותר לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, הוא רק משום שנפדו, **הָא לֹא נִפְדּוּ אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** – ויש במשמע מכאן שאם לא נפדו אסורים לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, **מְסַיַּע לֵיהּ** – ואם כן יש להביא ראיה מכאן **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** קודם שנפדו, אף על פי שאין בהם אלא קדושת דמים, שכן גם הקדשים שבמשנתינו דומים לקדשי בדק הבית, שגם הם לא הוקדשו אלא לדמיהם, מאחר שכבר היה בהם מום קודם הקדשתם.

דוחה הגמרא: **אָמְרִי, לֹא** – אין ראיה ממשנתינו לדברי רבי אליעזר, שכן יש לדחות, **קְדוּשַׁת דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ הוּא דְּמִיחַלְּפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן** – רק בקדשים שהוקדשו לקנות מדמיהם קרבנות למזבח, שהוא המדובר במשנתינו, בהם גזרו רבנן שיאסרו בגיזה ועבודה, לפי שעלולים להחליף ביניהם לבין קדשים תמימים שגופם קדוש להיקרב על המזבח ואסורים בגיזה ועבודה מן התורה, **אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא** – אבל קדשים שהוקדשו להשתמש בדמיהם לבדק הבית, שמא אינם אסורים בגיזה ועבודה אף קודם שנפדו, לפי שלא גזרו בהם רבנן, לפי שאינם מתחלפים בקדשי מזבח.

שנינו במשנה: **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר כו'** לאחר פדיונן.

הגמרא דנה איזה ולדות התירה המשנה. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא דְּאִיעַבַּר וְאִתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אם נאמר שגם עיבורם של הולדות וגם לידתם היו אחרי שנפדו אמותיהם, **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, שכן לאחר פדיונן **חוּלִין נִינְהוּ** – הולדות חולין גמורים, ולמה הוצרכה המשנה להשמיעו, **אֶלָּא, דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אלא ודאי המדובר הוא שעיבורם של הולדות היה קודם שנפדו אימותיהם, ורק לידת הולדות היתה לאחר שנפדו, ומשמיענו התנא שאף על פי כן לא חלה שום קדושה על הולד.

הגמרא דנה בדין הולדות שנולדו קודם שנפדו האמהות. מדייקת הגמרא: ממה ששנינו 'ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן', יש במשמע, **הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן אֲסוּרִין** – שהולדות שנולדו קודם פדיון האמהות אסורים בהנאה, אלא אם כן יפדו אותם,

רש"י

משנה כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן — שהיה להם מום קבוע, והקדישן להמכר ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. **חייבין בבכורה** — לאחר פדיונן, אם ילדו. **ובמתנות** — זרוע לחיים וקיבה, כחולין גמורין. **ויוצאין** לחולין — בפדיונן לגמרי, ליגזז וליעבד כחולין גרידי, משום דמעיקרא לא חיילא עלייהו קדושה חמורה. **והשוחטן בחוץ פטור** — אפילו קודם פדיון. דאפילו הוי מומן קל כגון דוקין שבעין, דלגבי קדשים מיחייב השוחטן בחוץ — הכא פטור, משום דלא חלה עליהן מתחילה קדושה כל כך. **ואין עושין תמורה** — מפרש בגמרא. **ואם מתו** — קודם פדיונן — יפדו להאכילן לכלבים, דאין קדושתן חמורה. ותו קא משמע לן דגרעי משאר קדשים שאין נפדין אלא חיין, שיוכלו לעמוד בפני הכהן בשעת הערכתן, דכתיב (ויקרא כז): "והעמיד (הכהן) את הבהמה" וגו', והדר: "והעריך (אותה) הכהן" וגו'. **חוץ מן הבכור והמעשר** — שאפילו במומן חלה עליהן קדושה חמורה. דבכור — רחם מקדשו, ובמעשר כתיב (שם): "לא יבקר בין טוב לרע", דמשמע: בין תם בין בעל מום קדוש, "טוב" — תם, "רע" — בעל מום. **מום עובר** — כמאן דליתיה דמי וחלה עליהן קדושה. פטור מן הבכורה — מפרש בגמרא. **ואין יוצאין כו'** — שאפילו לאחר פדיונן אסורין (בהנאה) בגיזה ועבודה, כדמפרש בגמרא. **ולדן וחלבן אסור כו'** — מפרש בגמרא: כשנתעברו קודם פדיונן וילדו לאחר פדיונן. **והשוחטן בחוץ** — קודם פדיונן. **חייב** — כרת. ובגמרא מפרש: בדוקין שבעין, דראוין הן לפנים, ואליבא דרבי עקיבא דאמר: אם עלו לא ירדו. אבל בשאר מומין לא, דאמרינן במסכת יומא (סג,ב): הראוי לאהל מועד חייבין עליו, אי לא — לא.

יקברו — ואין נפדין, דבעי העמדה והערכה. **גמרא טעמא דנפדין** — ארישא קאי. **קדושת דמים פטורה מן הבכורה** — בקדושת הגוף, דמפרש לקמן מקראי דפטורה מבכורה וממתנות. **קדשי בדק הבית כו'** — והני כקדשי בדק הבית דמו, דהם עצמן לא הוקדשו מתחילה אלא לדמיהן. **לא** — תסייעיה ממתניתין. דקדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן, שיהיו הדמים קריבין למזבח. והתם הוא דאסור בגיזה ועבודה משום דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח. **הא** — ולדות שנולדו לפני פדיונן — אסורין בהנאה בלא פדייה, ומיקרב לא קרבי. דמכח קדושה דחויה אתו, דאמם לא הוקדשה למזבח.

תוספות

ואנא כריש לקיש סבירא לי, שמע מינה דרב אשי גופיה כשהיה אומר מתחלה משיכה אינו קונה — לאו משום דסבר לה כריש לקיש, דלעולם כרבי יוחנן סבירא ליה. לפיכך, כי הקשה לו מההיא דבן נח — לא רצה להקשות מההיא דדבר תורה מעות קונות, דלעולם לעמיתך ולגוי בכסף, ולענין אונאה אתא "לעמיתך", כמאן דאמר גזל הגוי אסור. דלמאן דאמר גזל הגוי מותר לא איצטריך, כדאמרינן לעיל. ואף על גב דאמרינן ב"הזהב" (בבא מציעא מח,א): קרא ומתניתין מסייע לריש לקיש — היינו לבאורה, אבל אפשר לשנויי לקרא שפיר אליבא דרבי יוחנן. ומתניתין דתנתה לבלן מעל — הוה מוקמי ליה רבי יוחנן בבלן גוי. וההיא דנתנה לספר — בישראל, ולכך מעל אף על גב דלא משך, דמעות קונות. ואם תאמר: ומאי סייעתא לריש לקיש? הא איהו מוקי הך דתנתה לספר בספר גוי, הכי נמי מצי לאוקומי ההיא דבלן בגוי? ואומר רבינו תם: משום דבלן משמע טפי דאיירי בישראל. דומיא דנתנה לחבירו, דקתני: הוא מעל וחבירו לא מעל, משמע: חבירו ישראל, דבר מעילה הוא. ודוקא בלן, דלא מחסרא משיכה כדמסיים בההיא משנה, לפי שאומר לו: "הרי מרחץ לפניך הכנס ורחוץ". אבל ספר דומיא דבלן, דהיינו ספר ישראל — לא מעל עד דמשיך. ולא אמר רבא "קרא ומתניתין מסייע ליה לריש לקיש" לפי שיסבור כמותו. תדע, דרבא גופיה הוא דפסק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש בכל דוכתא בר מתלת. וכי תימא, שאני הכא דתניא כוותיה — והא התם חשיב חדא מילתא דריש לקיש דתניא כוותיה. ואי אפשר לומר דדנהו תלתא גרסינהו בהדי הדדי, ואכתי איכא טובא. דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עז,א) גבי גידין שסופן להקשות, משמע דדוקא קאמר רבא: (תני) [הני] תלת ותו לא. והא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש פרק קמא דסנהדרין (טו,א) גבי כל הקודם להורגו זכה, ותניא כדריש לקיש — דהתם אליבא דרבי אליעזר פליגי, והלכה כרבנן. ופרק קמא דמסכת עבודה זרה (ו,ב) גבי נשא ונתן, דתניא בברייתא כריש לקיש, ורבי יוחנן סבר כתנא דמתניתין, גבי הא דתנן: לפני אידיהם של גויים אסור לאחריהן מותר, ומפרש: נשא ונתן איבא ביניייהו. ומיהו יש לדחות ראיה דרבא, כיון דריש לקיש לאו משמיה דנפשיה אמר אלא משום רבי אושעיא, כדאמר לעיל, אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא: ישראל שנתן מעות לגוי בבהמה בדיניהן, ומפרש: בדיניהן שפסקה להן תורה, "מיד עמיתך" במשיכה, הא לגוי בכסף — בכי האי גוונא לא איירי רבא לפסוק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, בדבר שהיה ריש לקיש אומר בשם רבותיו. כדמפרש פרק שני דחולין (כט,ב) בההיא דאין שחיטה אלא לבסוף, דאמר ריש לקיש משום לוי סבא ופליג עליה רבי יוחנן, ורבא גופיה סבר כריש לקיש בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,א) ובפרק שני דזבחים (ל,א). ומיהו אשכחן, אמר רבא אמר רב הונא: מכור לי באלו קנה כו', ומפרש התלמוד דסבר כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. ונראה ד"רבה" גרס ולא "רבא", דרבא לא ראה רב הונא מעולם. דאף רב יהודה לא ראהו, כדאמרינן בקדושין (עב,ב): יום שמת רב יהודה נולד רבא. וכשמת רב יהודה כבר נפטר רב הונא, מדאמר במועד קטן (יז,א): גברא רבא כרב יהודה ליכא דלשרי לך. ורב הונא גדול היה אפילו משמואל רבו של רב יהודה, מדאמר בריש גיטין (ה,א), בעא מיניה שמואל מרב הונא: שנים שהביאו גט. ועוד יש לדקדק דהלכתא כרבי יוחנן דמעות קונות דבר תורה, מדאמר: וכן אמר רב נחמן דבר תורה מעות קונות. ופסק לוי כמתניתין, וקיימא לן כוותיה בדיני. והא דאמר פרק קמא דקידושין (יד,ב) גבי עבד עברי הנמכר לגוי: גוי דכל קניינו בכסף — בעבד עברי קאמר ולא בכל דבר, דלרבי יוחנן הוי במשיכה. והא דמתרץ התלמוד בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סג,א) בזונה גויה דלא מחסרא משיכה — ההיא שינוייא כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. ואידך שינוייא דמשני התם: בזונה ישראלית, וכגון דקאי בחצירה — ניחא אף כרבי יוחנן. אבל מעיקרא ניחא ליה לאוקומי אפילו לא קאי בחצירה. אי נמי, רב נחמן בר יצחק דקאמר לההיא שינויא — דסבירא ליה כריש לקיש. ולא כמו שכתוב בספרים רב חסדא, דרב חסדא הוא דאמר "פרק הזהב" (בבא מציעא מז,ב): כדרך שתיקנו משיכה בשומרין כך תקנו משיכה בלקוחות, אלמא כרבי יוחנן סבירא ליה דמשיכה תקנה דרבנן היא. ומיהו יש לדחות, דאפילו הכי כרבי יוחנן סבירא ליה — אפשר דהתם דלגוי בכסף, ו"לעמיתך" ידרוש לענין אונאה כמאן דאמר גזל הגוי אסור, כדפרישית לעיל. **ורישא** הכי קאמר אם לא נתן מעות כו' — פירוש: וגם אם לא משך יחזור. **והני** מילי ישראל מישראל כו' — תימה: דדומיא דרישא ישראל מגוי שמפסיד הכל, כגון כאן שמפסיד דמי עבודה זרה — מי איכא ישראל מישראל משום מחוסרי אמנה? ויש לומר, דהכי קאמר: דישראל מגוי, אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה — הוה דומה דמי עבודה זרה ביד ישראל, אף על פי שהוא מקח טעות — היה צריך לקיים המקח, שלא יהא בו משום מחוסרי אמנה. [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **כל** הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן — לאו בקדשי בדק הבית איירי, אלא בהקדישן למזבח לדמיהן. דאין חילוק בין רישא לסיפא, אלא שזה קדם הקדשו למומו וזה קדם מומו להקדשו. ואף על פי שעובר כשהקדיש בעל מום למזבח, כדאמרינן פרק קמא דתמורה (ו,ב), מכל מקום אשמעינן דינו. והתם מפרש מאי שנא מדקלא בעלמא, ומשני: בריא מילתא טפי, שביק תמים ומקדשין בעלי מומין.

קדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות — פירש הקונטרס: קדושת דמים פוטרת מן הבכורה בקדושת הגוף, כדמפרש לקמן מקראי דפוטרת מן הבכורה ומן המתנות. וקשה לפירושו: דהתם פטרינן בפסולי המוקדשין אף על פי דנפדו מדאיתקש לצבי ואיל, והכא דוקא בלא נפדו! אלא היינו טעמא בקדושת דמים — משום דכתיב (במדבר ג) גבי בכור: "בישראל", ובמתנות כתיב (דברים יח): "מאת העם".

הקדיש

משנה כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּיבִין בִּבְכוֹרָה וּבְמַתָּנוֹת, וְיוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד, וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר, וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ - יִפָּדוּ, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכָל שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד, וְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ חַיָּיב, וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. **גמרא** טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ, הָא לָא נִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. קָסָבַר: קְדוּשַׁת דָּמִים מַדְּחָה מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. "וְיוֹצְאִין לְחוּלִין" וכו'. טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ, הָא לָא נִפְדּוּ - אֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה? אָמְרִי: לָא, קְדוּשַׁת דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ הוּא דְּמִיחַלְפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ - גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן, אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לָא. "וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר" כו'. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר וְאִתְּלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - פְּשִׁיטָא, חוּלִין נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, וְאִתְּלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן; הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - אֲסִירִי.

נפדין

נפדין

תוספות

הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף — להכי נקט זכר — דקרב הוא עצמו עולה. ואי הוה נקט בהמה סתם, הוי אמינא דנקבה קדוש קדושת הגוף וקרב שלמים. ושמעינן ליה לרבי יהושע במסכת שקלים (ו,א) ומייתי לה בתמורה פרק "אלו קדשים" (כ,א) במקדיש נכסיו — זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהם עולות. ומיהו, נראה לרבי אליעזר נמי דאמר התם: זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהם יפלו לשאר נכסים לבדק הבית. לפי מה שהיה רבא רוצה לומר מתחלה התם בההוא פירקין: המקדיש זכר אין קדוש קדושת הגוף — לא קשה ליה מידי ממתניתין דשקלים, דיש לחלק בין מקדיש נכסיו סתם לפירש בהדיא לדמיו. **גמר** העברה — מצי למימר "תחת" "תחת" מקדשים. ולפי שהמעשר ובכור שוין בכמה עניינים נקטיה.

הקישן הכתוב לנדרים — אינו מן (כן) הברייתא בתמורה פרק "אלו קדשים" (יז,ב), ורבא מפרש כן בפני עצמו. ולקמן (טו,ב) בשמעתין יש ברייתא אחרת דמפקא תמורת וולדות מ"זכר ונקבה", ופליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דהכא, כדמפרש בתמורה (יז,ב). וכן פירש לקמן בקונטרס. וההוא תנא נמי נפקא שפיר שהקישה תמורות וולדות לגוף הקרבן, דבגוף הקרבן איירי "אם זכר ואם נקבה". אלא דמיתורא דרשינן נמי תמורות וולדות, ומהשתא לא צריכא להקישא דלעיל דמקיש תמורתו לו. **טוב** ברע מיבעיא — דף טוגיא דפרק קמא דתמורה (ט,א). ורבא סבר: אין מזהירין (עונשין) מן הדין, ודריש התם בענין אחר. ואביי לא חשיב ליה דינא, דמי גרעי. ונקט הכא דרשא דאביי לפי שפשוט לו יותר. וכהאי גוונא איכא בסנהדרין (לד,ב) גבי אין רואין את הנגעים אלא ביום, ומייתי עלה דרשה דאביי ד"ביום" ולא בלילה, ושביק דרשא דרבא דמפיק ליה מ"לי" ולא לאורי. ואין לתמוה מהא ד"אלו נשרפין" (סנהדרין עו,א) איכא איפכא, גבי בתו מאנוסתו דאמר: קל וחומר, בת בתו ענש — על בתו לא כל שכן? וחשיב ליה (לו) אביי גלוי מילתא טפי מרבא, (ולא) [דלרבא לא] גמרינן מהדדי. דגבי אחותו איצטריך קרא לכולי עלמא לבת אביו ובת אמו משום דאין מזהירין מן הדין, ולא חשיבא ליה גלויי מילתא בעלמא — היינו משום דפשיטה דקרא משמע שבא למעט, דכתיב: "בת אביו או בת אמו". **טוזב** ברע מיבעיא — ואם תאמר: דלמא איצטריך משום סיפא דקרא: "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש"! ויש לומר: דהוה מצי למיכתב בסיפיה "ואם המר ימיר טוב ברע או רע בטוב". **ומודה** רבי שמעון בבעל מום מעיקרו — למאי דאמרינן בסמוך דרב סבר כריש לקיש [דאמר התם]: לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה — ניחא, דמודה לרבנן. אבל למאי דמסקינן דסבר כרבי יוחנן, דלרבנן אחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה, אם כן מודה למאן? ויש לפרש דנקט הכי, דלא תיסק אדעתא טעמא דמתניתין — משום דאין פודין לאכילה לכלבים, ולא משום העמדה והערכה, דלא בעינן בקדשי מזבח העמדה והערכה, ולכך ברישא דקדם מומן — יפדו. והשתא קא משמע לן דטעמא דמתניתין משום העמדה והערכה, וכדדייקינן בסמוך — מדלא קתני "ואם נעשו טריפה". וברישא דקדם מומן, מודה רבי שמעון, משום דאיכא למיטעי דפליג אמתניתין כדפרישית, איצטריך למימר דשפיר מודה בה. והא דנקט רבי שמעון — משום דלדידיה פשיטא ליה טפי דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, מדקאמר: קדשי בדק הבית לא היו, על כרחך כי כתיבא העמדה והערכה — בקדשי מזבח כתיבא. אבל לרבנן לא פשיטא ליה כולי האי, דמצי למימר לא היו, כמו שאומר ריש לקיש. **אותה** למעוטי בעל מום מעיקרו — כל קדשי בדק הבית לרבי שמעון ממעטינן מקרא אחרינא בסוף תמורה (לג,א). [שייך עמוד הבא] **רב** סבר לה כריש לקיש — בסוף תמורה (שם) משמע כן, מדקאמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש.

מדה

רש"י

נפדין תמימים — אותן וולדות שנולדו לפני פדיונן, או אין נפדין תמימים? **טפל** — ולד. **עיקר** — אם. אלמא נפדין תמימים. וקא דייק התלמוד: טעמא דלא בעי מום — משום דלא יהא טפל חמור מן העיקר, דמכח בעל מום אתו. הא לא אתו מכח בעל מום, אלא לדידהו מקדיש להו לדמיהן — לא נפקי לחולין בלא מום, דקדוש קדושת הגוף. **זכר** — איל. **הקדיש זכר לדמיו** — שימכרנו ויביא בדמיו עולה — הוא עצמו קדוש קדושת הגוף, ויקרב עולה. להכי נקט זכר דחזי לעולה, משום דרובא דמייתו — קרבן עולה מייתו. **רבי אלעזר מתני** — השוחט בחוץ חייב. לאו כרת קאמר אלא מלקות. **ומוקי** — להאי חוץ, כגון ששחטו בבמת יחיד בשעת היתר הבמות. **במת יחיד** — שכל אחד ואחד בונה במה לעצמו, כגון במת מנוח וגדעון ושמואל. **במה גדולה** — נוב וגבעון שהן של צבור. **הואיל וקדוש בעל מום** — להיות אסור בגיזה ועבודה. **ואימא אם אינו ענין כו'** — ולעולם בבמה גדולה. **לא יבקר** — לא יבדוק בין תם לבעל מום, דאיזה שיהא עשירי יהא קדוש. **גמר העברה העברה מבכור** — מה בכור בעל מום לא קרב — אף מעשר בעל מום לא. כי אתא קרא לבמת יחיד. **ולא ימיר אותו טוב ברע** — דהיינו בעל מום, "אם המר ימיר — יהיה קדש", אפילו בעל מום. **ולדות** — בעלי מומין שנולדו מקדשים תמימים. **פסקה תנא דבי רבי ישמעאל** — מקרא אחרינא, ולא איצטריך האי להכי. **רק קדשיך וגו' אלו התמורות** — דאתא לאשמועינן שיקרבו למזבח. דאי לעיקר הקדש אתא, למה לי למכתב שיעלם לירושלים? הא שמעינן קראי טובא: "השמר לך פן תעלה עולותיך" וגו'! **הוולדות** — של קדשים. **אף הני בעל מום לא** — הלכך, כי אתא "לא תזבח" — לבמת יחיד אתא. **השתא רע בטוב אמרת לא** — שלא יביא בהמת חולין תמימים אצל בהמת קודש בעל מום ויאמר "זו תמורת זו". **אלא** — להכי כתיב "טוב ברע". **טוב** — מעיקרו, בשנתפס בקדושה כשהוא תמים — עושה תמורה אף על פי שהומם, כדכתיב: "או רע בטוב", דמשמע — רע של קודש בטוב של חולין, דרע של קודש עושה תמורה.

נִפְדִּין תְּמִימִים אוֹ אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין? תָּא שְׁמַע: הַמַּתְּפִּים בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְיָלְדוּ - יִמָּכְרוּ וְאֵין צְרִיכִין מוּם, שֶׁאֵין קְדוּשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. מַעֲמָא - שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, אֲבָל הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו - קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף. מִסַּיֵּיע לֵיהּ לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמִים - קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף. "וְהַשּׁוֹחֵטָן בַּחוּץ פָּטוּר". רַבִּי אֶלְעָזָר מַתְנִי: "חַיָּיב", וּמוֹקֵי לָהּ בְּבָמַת יָחִיד. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַנַּיִן לַזּוֹבֵחַ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת, שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִּזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה", אִם אֵינוֹ עָנִין לְבָמָה גְּדוֹלָה, דִּכְתִיב: "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר" וגו' - תְּנֵהוּ עָנִין לְבָמַת יָחִיד. - אֵימָא: אִם אֵינוֹ עָנִין לְקָדָשִׁים - תְּנֵהוּ עָנִין לִבְכוֹר; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם - לִיקְרַב נַמִי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! - אָמְרִי: בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר לֹא תִזְבָּחֶנּוּ". - וְאֵימָא: אִם אֵינוֹ עָנִין לְקָדָשִׁים - תְּנֵהוּ עָנִין לְמַעֲשֵׂר; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ, דִּכְתִיב: "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרָע" - נִקְרַב נַמִי בְּמוּמֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! אָמְרִי: מַעֲשֵׂר נַמִי, גָּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר. - אֵימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לִתְמוּרַת קָדָשִׁים; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשָׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, דִּכְתִיב: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אוֹתוֹ" וגו' - קְרֵיבָה נַמִי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! - אֲמַר קְרָא: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ" - מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ, מַה הוּא - בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ - בַּעַל מוּם לֹא. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְוֹלְדוֹת קָדָשִׁים; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשִׁין כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין אַגַּב אִמָּן - כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נַמִי קָרְבִי, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! אָמַר רָבָא: בְּבָר פְּסָקָהּ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ", "רַק קָדָשֶׁיךָ" - אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ" - אֵלּוּ הַוְּוֹלְדוֹת, "וּנְדָרֶיךָ" - הַקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר, מַה נֶּדֶר - בַּעַל מוּם לֹא, אַף הָנֵי נַמִי - בַּעַל מוּם לֹא. "וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה". מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר" וגו', הָשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַתְּ לֹא, טוֹב בְּרַע מִיבַּעְיָא? אֶלָּא: טוֹב מֵעִיקָּרוֹ - עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעִיקָּרוֹ - אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. "אִם מֵתוּ יִפְדּוּ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אִם מֵתוּ - יִפְדּוּ. וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא "אוֹתָהּ", "אוֹתָהּ" - לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. מַאן חֲכָמִים? תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי הוּא, דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף. - וְהָכְתִיב: "אוֹתָהּ"! - "אוֹתָהּ" לְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא. אֲבָל רַבָּנַן דְּפַלִּיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי, הָכִי נַמִי דְּאִם מֵתוּ - יִפְדּוּ? אִי הָכִי,

זו

מבררת הגמרא את דין פדיית הולדות. שואלת הגמרא: **נִפְדִּין תְּמִימִים** – אותם ולדות שנולדו קודם שנפדו האמהות, האם אפשר לפדותם גם כשהם עדיין תמימים, הואיל ולא נתקדש גופם להקרבה, **אוֹ** שמא **אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין.**

משיבה הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **הַמַּתְּפִים** [–המקדיש] **בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ** [–לקרבן], והן מתקדשים לדמיהן בלבד, **וְיָלְדוּ** קודם פדיונן, **יִמָּכְרוּ** הולדות לצורך הדיוט, ומן הדמים יקנו בהמות לקרבן, **וְאֵין צְרִיכִין** להמתין במכירת הולדות עד שיפול בהם **מוּם,** לפי **שֶׁאֵין קְדוּשָּׁה** [קדושת הגוף] **חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר** – שכן דין ה'טפל' שבהקדש זה שהם הולדות [שקדשו רק מצד שהם טפלים לאמם], אינו יכול להיות יותר חמור מהדין של עיקר הקדושה שהן האמהות הראויות להפדות בכל עת, הרי מפורש בברייתא שהולדות נפדים אפילו תמימים.

מדייקת הגמרא מן הברייתא, דין המקדיש תמימים לבדק הבית: **תַּנְיָא** – מכך שפירשה הברייתא הטעם שלא נתקדשו הולדות בקדושת הגוף רק משום **שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר,** יש במשמע שרק בולדות בעלי מום הדין כן, **אֲבָל הִקְדִּישׁ זָכָר** [–איל] **לְדָמָיו** [–שימכרנו ובדמיו יביא עולה], **קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף,** הרי האיל עצמו שהקדיש קדוש בקדושת הגוף, ואינו יוצא לחולין בלא מום, אלא קרב לעולה. **מְסַיַּע לֵיהּ** – ואם כן יש להביא ראיה מכאן **לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמִים, קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף.**

קודם שהוקם המשכן במדבר, וכן אחרי שעברו ישראל את הירדן עד שהוקם המשכן בשילה, ואחרי שחרב משכן שילה עד שהוקם בית המקדש בירושלים, היה מותר להקריב קרבנות בבמות [ולא היה בזה איסור משום הקרבה בחוץ]. שני סוגי במות היו, במת יחיד ['במה קטנה'], והיא במה שכל אדם בונה לעצמו ומקריב עליה קרבנות, ובמת ציבור ['במה גדולה'], והיא במה הבנויה עבור כל הציבור. במת יחיד ובמת ציבור חלוקים בדיניהם, כמבואר בזבחים (קיב: קב.). הגמרא דנה אם אסור להקריב בעלי מום בבמת יחיד.

שנינו במשנה: **וְהַשּׁוֹחֵטָן בַּחוּץ פָּטוּר.**

רַבִּי אֱלִעֶזֶר מַתְנִי חַיָּיב – רבי אלעזר היה שונה במשנה 'והשוחטן בחוץ חייב', כלומר, חייב מלקות משום שחיטת קרבן בעל מום, **וּמוֹכֵי לָהּ** – והוא העמיד את המשנה במי ששוחט בהמה בעלת מום **בְּבָמַת יָחִיד** בשעת היתר הבמות, ומשמיענו התנא שאיסור שחיטת בעלת מום נוהג גם בבמת יחיד, **דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, מַנִּין לְזוֹבֵחַ** [–לשוחט] **בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת שֶׁהוּא** עובר **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יז א) 'לֹא תִזְבַּח – לא תשחוט לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם', **אִם אֵינוֹ עָנְיָן לְבָמָה גְּדוֹלָה** – אם אין צורך בפסוק זה לענין השוחט בעלת מום בבמה גדולה, **דִּכְתִיב** – שכן כבר נאמר לענין הקרבנות (ויקרא כב כא–כב) 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ, **עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר וגו',** לא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'', ומכאן דרשו בתמורה (ו:) לאסור שחיטת קרבן בעל מום בבמה גדולה, **תְּנַהוּ עָנְיָן לְבָמַת יָחִיד** – דרוש את הפסוק של 'לא תזבח' וגו' לענין השוחט בעלת מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק לענין בכור: **אִימָּא, אִם אֵינוֹ עָנְיָן לְקָדָשִׁים, תְּנַהוּ עָנְיָן לִבְכוֹר** – נאמר אם אין צורך בפסוק 'לא תזבח' לענין איסור שחיטת שאר קדשים שנפל בהם מום, דרוש אותו לענין בכור, ללמד שגם בכור אסור להקריבו כשהוא בעל מום, שכן לולא לימוד זה **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, לִיקְרַב נַמִּי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם,** – שהואיל והבכור מתקדש בקדושת הגוף אפילו כשהוא בעל מום להיאסר בגיזה ועבודה, ובזה שונה דינו משאר הקדשים, ולפיכך יהיה גם קרב במומו, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא,** לזה משמיענו הפסוק שגם הבכור אינו קרב במומו. ואם כן לא נדרוש את הפסוק להשמיענו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, בְּכוֹר בְּחֵדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ** – הדין שבכור בעל מום פסול להקרבה, כתוב במפורש בענין הבכור עצמו, שנאמר (דברים טו כא) 'וְכִי יִהְיֶה בוֹ [–בבכור] מוּם, **פִּסֵּחַ** [–חיגר] **אוֹ עִוֵּר,** כל מוּם רָע **לֹא תִזְבָּחֶנּוּ',** ולפיכך הפסוק 'לא תזבח' וגו' פנוי ללמוד ממנו איסור שחיטת בעל מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין מעשר בהמה: **וְאִימָּא אִם אֵינוֹ עָנְיָן לַקָּדָשִׁים, תְּנַהוּ עָנְיָן לַמַּעֲשֵׂר** – נאמר אם אין צורך בפסוק 'לא תזבח' לענין איסור שחיטת שאר קדשים שנפל בהם מום, דרוש אותו לענין שגם מעשר בהמה אסור להקריבו כשהוא בעל מום, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ** – שכן לולא לימוד זה היה בדעתך לומר, שהואיל ומעשר בהמה מתקדש בקדושת הגוף אף אם הוא בעל מום, **דִּכְתִיב** – שנאמר (ויקרא כז לג), בענין הפרשת מעשר בהמה, 'לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע', [וּבֵין רָע], כלומר, לא יבדוק בין בהמה תמה לבעלת מום, אלא איזה מהן שתעבור עשירית תתקדש, לפיכך **נִקְרַב נַמִּי בְּמוּמֵיהּ** – יקרב גם כן כשהוא בעל מום, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – לזה משמיענו הפסוק, שגם מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום. אבל לא בא הפסוק ללמדנו איסור שחיטת בעלי מומים בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, מַעֲשֵׂר נַמִּי גָּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר** – גם את הדין שמעשר אינו קרב במומו, אין צורך ללמוד מהפסוק 'לא תזבח' וגו', לפי שמעשר בהמה נלמד בגזירה שוה מבכור. שכן בשניהם נאמרו תיבות ששרשן הוא 'העברה', בבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה''', ובמעשר בהמה נאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ולכן דורשים שכשם שהבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, כך גם מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום. ונמצא שהפסוק 'לא תזבח' וגו' פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעלי מומין בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין תמורה: **אִימָּא, תְּנַהוּ עָנְיָן לִתְמוּרַת קָדָשִׁים** – נאמר שנדרוש את הפסוק לענין שגם התמורה אסור להקריבה כשהיא בעלת מום, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּקְדוּשָּׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם** – שהואיל והתמורה מתקדשת בקדושת הגוף אף אם היא בעלת מום, **דִּכְתִיב** – שנאמר (ויקרא כז י) לענין תמורה, 'לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר **אוֹתוֹ וגו'** טוֹב בְּרָע', ומה שנאמר 'ברע' הכוונה היא להחלפה בקרבן בעל מום, ואם כן מה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה, וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ', בא ללמד שהתמורה קדשה אף כשהיא בעלת מום, ולכן היה עולה בדעתנו לומר שקְרֵיבָה **נַמִּי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – לזה משמיענו הפסוק 'לא תזבח', שאינה קריבה, אבל לא בא להשמיענו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: גם את הדין שתמורה אינה קריבה כשהיא בעלת מום אין צורך ללמוד מהפסוק 'לא תזבח', לפי שאֶמַר **קְרָא** בענין העובר על איסור תמורה, 'וְאִם הָמֵר יָמִירֶנּוּ וְהָיָה הוּא **וּתְמוּרָתוֹ** יִהְיֶה קֹדֶשׁ', **מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ,** כלומר, תיבת 'הוא' שנאמרה בפסוק, כוונתה לקרבן שהוקדש, ונמצא שבהמת התמורה ['ותמורתו'] נכתבה בסמוך לבהמת הקרבן, ומכאן

המשך בעמוד רמג

זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלוֹקְתּוֹ מִיבַּעְיָא לֵיהּ – היה רב צריך לומר 'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו', שלשון זה משמעותו שמשנתינו שנויה גם בדעת חכמים החולקים על רבי שמעון, ומכיון שלא אמר כן, נראה שאי אפשר להעמיד את המשנה גם כמותם.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** – רב סובר כשיטת רבי שמעון בן לקיש, **דְּאָמַר, לְרַבָּנַן** – שלדעת חכמים החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה, **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בְּכְלָל** – [ישנם בכלל דין] **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה**, אבל **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בְּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה**, לפי שהפסוק המצריך 'העמדה והערכה', מדבר על קדשי בדק הבית בלבד, **וְלֹא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנַן** – ולכן אי אפשר להעמיד את המשנה כדעת חכמים, **דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ** – שהרי בסיפא באופן שקדם ההקדש למום, שנינו 'ואם מתו יקברו' ולא שנינו 'יפדו', וזאת משום שקדשי מזבח היו בכלל דין 'העמדה והערכה', וזה לא כשיטת חכמים.

מקשה הגמרא: **(אָמַר) מַאי דְּהָא מֵתוּ יִקָּבְרוּ, מִשּׁוּם דְּבָעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא** – מנין לו לרב שהטעם של הסיפא שאין נפדים, הוא משום שקדשי מזבח צריכים 'העמדה והערכה', **דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים הוּא** – שמא אינם צריכים 'העמדה והערכה', כשיטת רבי שמעון בן לקיש בדעת חכמים, וטעם הסיפא הוא מפני ש'אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים', כלומר, בהמות קדשים שמתו ושוב אינן ראויות לאכילת אדם, אין פודים אותן כדי להאכיל את בשרן לכלבים. אולם ברישא פודים אותם להאכילם לכלבים, לפי שהואיל וקדם מומם להקדשתם לא חלה עליהם קדושה חמורה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִם כֵּן נִיתְּנֵי אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה יִקָּבְרוּ** – אם אכן טעם הקבורה הוא מפני שאין פודים את הקדשים על מנת להאכילם לכלבים, היתה המשנה צריכה לומר 'אם נעשו טריפה יקברו', לפי שבאופן זה אי אפשר לטעות ולומר שטעם המשנה הוא מפני שצריכים 'העמדה והערכה', שכן הטריפה ראויה היא ל'העמדה והערכה', ומכך שנקטה המשנה בדווקא 'אם מתו יפדו', מבואר שטעם הדבר הוא מפני שצריכים 'העמדה והערכה', וזה שלא כדעת חכמים החולקים על רבי שמעון.

מתרצת הגמרא תירוץ נוסף על הקושיא, שהיה רב צריך לומר 'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו': **וְאִיבַּעְיָא אִימָּא, לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – באמת רב סובר כרבי יוחנן, שאומר בתמורה שלדעת חכמים בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית הם בכלל דין 'העמדה והערכה', ולפיכך הסיפא של משנתינו ששנינו בקדשי מזבח, שבאופן שקדמה הקדשתם למומם 'אם מתו יקברו', ודאי שיש להעמידה אף כשיטת חכמים, **וּתְנֵי** – ויש להגיה בדברי רב, שהוא אמר **'זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלוֹקְתּוֹ'**. שנינו במשנה: **אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּשָׁן וכו'** את מומן וכו', פטורין מן הבכורה ומן המתנות.

מבררת הגמרא את טעם הפטור. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, ומשיבה, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, כתוב בתורה (דברים יב כב) בענין פסולי המוקדשין, **'אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ'**, ומכך שהקישה התורה אכילת פסולי המוקדשין לצבי, יש לדרוש **מַה** [–כשם ש]**צְּבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה**, שכן דין הבכור נוהג בבהמות בלבד ולא בחיות, **אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת.**

מבררת הברייתא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב בפסולי המוקדשין. מקשה הברייתא: **אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר** – אם אכן הקישה התורה את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שמותר לאכול את הַחֵלֶב של צבי ואיל, כך גם יהיה מותר לאכול את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין. ומתרצת: **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ' חָלָב** – לכך נאמר באותו פסוק 'אך', שהוא לשון מיעוט, ללמדנו שלא לכל דבר הושוו פסולי המוקדשין לצבי ואיל, ולכן אין חלבם מותר.

הגמרא מבררת מדוע הוצרכו דרשות מיוחדות לבכורה ולמתנות: **אָמַר מַר, אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת.** מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה דין המתנות שסובר התנא שאין למעטו מן המיעוט הראשון ['צבי'], מדין הבכורה. ומתרצת: סובר התנא שמתיבת 'צבי' יש למעט רק את חיוב הבכורה, לפי **שאוֹצִיא** [–אמעט] **אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ שָׁוֶה בְּכָל** הבהמות, אלא נוהג בזכרים בלבד ולא בנקבות, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁווֹת בְּכָל** הבהמות, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַיָּל'** – לכך הוצרך מיעוט מיוחד, ממה שנאמר 'ואת האיל'.

מבררת הגמרא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר שחיטת בהמה ובנה ביום אחד בפסולי המוקדשין. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ,** כלומר, מאחר שמקישים את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שדין 'אותו ואת בנו' אינו נוהג בצבי ואיל, שכן אינו נוהג אלא בבהמות בלבד, כך לא ינהג דין 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרב פפא, **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דין באת להשוות את פסולי המוקדשין כדי לפוטרם מדין 'אותו ואת בנו', **אִי** – אם באת להשוותם לְדין בהמות **חוּלִּין, הרי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ** [– בחולין], **וְאִי** – ואם באת להשוותם לְדין **קָדָשִׁים** כשרים, הרי **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג** גם **בּוֹ** [–בהם]. כלומר, מה שהוקשו פסולי המוקדשין ל'צבי ואיל', אין זה שהתורה נתנה להם את כל דיני צבי ואיל, אלא שהתורה גילתה בלימוד זה שפסולי המוקדשין שנפדו, אינם כחולין גמורים להתחייב בבכורה ומתנות, רק עדיין הם בקדושתם לגבי דינים אלו, ולפיכך אין סברא שדין 'אותו ואת בנו', הנוהג גם בבהמות קדשים וגם בבהמות חולין, לא ינהג בפסולי המוקדשין.

הגמרא מקשה מדוע צריך מיעוט ללמד שאין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב: **אָמַר לֵיהּ** רב פפא לאביי, **אִי הָכִי גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי** – אם אכן כך, מדוע הוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת 'אך', שלא נתיר את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין כחֵלֶב של צבי ואיל, הרי גם בלי מיעוט זה לא היה עולה על דעתנו לומר שהוא מותר, שכן **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דבר אתה רוצה לדמות את פסולי המוקדשין, **אִי** – אם אתה רוצה לדמות אותם **לְחוּלִּין, הרי חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי** – ואם אתה רוצה לדמות אותם **לְקָדָשִׁים,** גם הם **חֶלְבָּן אָסוּר.** ומכך שהוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת 'אך', למעט את פסולי המוקדשין מהיתר הַחֵלֶב, יש ללמוד שפסולי המוקדשין הוקשו לצבי ואיל לכל דבר, וחוזרת הקושיא למקומה, שנלמד מן ההיקש שלא ינהג בהם איסור 'אותו ואת בנו', כמו בצבי ואיל.

תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל', ומכך שכתבה התורה גם 'ואת האיל', יש לדרוש **מָה** [–כשם ש]**אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** שכן דינים אלו נוהגים בבהמות בלבד ולא בחיות, **אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת.**

מבררת הברייתא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב בפסולי המוקדשין. מקשה הברייתא: **אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר** – אם אכן הקישה התורה את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שמותר לאכול את הַחֵלֶב של צבי ואיל, כך גם יהיה מותר לאכול את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין. ומתרצת: **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ' חָלָב** – לכך נאמר באותו פסוק 'אך', שהוא לשון מיעוט, ללמדנו שלא לכל דבר הושוו פסולי המוקדשין לצבי ואיל, ולכן אין חלבם מותר.

הגמרא מבררת מדוע הוצרכו דרשות מיוחדות לבכורה ולמתנות: **אָמַר מַר, אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת.** מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה דין המתנות שסובר התנא שאין למעטו מן המיעוט הראשון ['צבי'], מדין הבכורה. ומתרצת: סובר התנא שמתיבת 'צבי' יש למעט רק את חיוב הבכורה, לפי **שאוֹצִיא** [–אמעט] **אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ שָׁוֶה בְּכָל** הבהמות, אלא נוהג בזכרים בלבד ולא בנקבות, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁווֹת בְּכָל** הבהמות, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַיָּל'** – לכך הוצרך מיעוט מיוחד, ממה שנאמר 'ואת האיל'.

מבררת הגמרא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר שחיטת בהמה ובנה ביום אחד בפסולי המוקדשין. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ,** כלומר, מאחר שמקישים את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שדין 'אותו ואת בנו' אינו נוהג בצבי ואיל, שכן אינו נוהג אלא בבהמות בלבד, כך לא ינהג דין 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרב פפא, **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דין באת להשוות את פסולי המוקדשין כדי לפוטרם מדין 'אותו ואת בנו', **אִי** – אם באת להשוותם לְדין בהמות **חוּלִּין, הרי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ** [– בחולין], **וְאִי** – ואם באת להשוותם לְדין **קָדָשִׁים** כשרים, הרי **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג** גם **בּוֹ** [–בהם]. כלומר, מה שהוקשו פסולי המוקדשין ל'צבי ואיל', אין זה שהתורה נתנה להם את כל דיני צבי ואיל, אלא שהתורה גילתה בלימוד זה שפסולי המוקדשין שנפדו, אינם כחולין גמורים להתחייב בבכורה ומתנות, רק עדיין הם בקדושתם לגבי דינים אלו, ולפיכך אין סברא שדין 'אותו ואת בנו', הנוהג גם בבהמות קדשים וגם בבהמות חולין, לא ינהג בפסולי המוקדשין.

הגמרא מקשה מדוע צריך מיעוט ללמד שאין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב: **אָמַר לֵיהּ** רב פפא לאביי, **אִי הָכִי גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי** – אם אכן כך, מדוע הוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת 'אך', שלא נתיר את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין כחֵלֶב של צבי ואיל, הרי גם בלי מיעוט זה לא היה עולה על דעתנו לומר שהוא מותר, שכן **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דבר אתה רוצה לדמות את פסולי המוקדשין, **אִי** – אם אתה רוצה לדמות אותם **לְחוּלִּין, הרי חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי** – ואם אתה רוצה לדמות אותם **לְקָדָשִׁים,** גם הם **חֶלְבָּן אָסוּר.** ומכך שהוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת 'אך', למעט את פסולי המוקדשין מהיתר הַחֵלֶב, יש ללמוד שפסולי המוקדשין הוקשו לצבי ואיל לכל דבר, וחוזרת הקושיא למקומה, שנלמד מן ההיקש שלא ינהג בהם איסור 'אותו ואת בנו', כמו בצבי ואיל.

המשך בעמוד רב

רש"י

[שייך לעמוד הקודם] **זו דברי רבי שמעון** — דאמר בפרק בתרא דתמורה (לב,א): קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה. **דתנן רבי שמעון אומר כו'** — ומדאמר רבי שמעון קדשי בדק הבית לא היו — מכלל דקרא בקדשי מזבח כתיב. והכא מודה בבעל מום מעיקרא דנפדה, אף על גב דקדשי מזבח. וממאי דתנא דמתניתין סבירא ליה קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, שצריכין שיהו חיין בשעת פדייה, כדכתיב: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן" ואחר כך "והעריך אותה" — מדקתני סיפא גבי קדם הקדשן את מומן, דאגב שקידשן למזבח מקדישין תמימים. **אבל חכמים** — לאו הנך רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון במסכת תמורה, דהתם אמרינן: לדברי הכל בעל מום מעיקרו לא היה בכלל העמדה והערכה, אלא תנא דבי לוי הוא. **אפילו חיה** — דאינה ראויה למזבח. **הכי נמי דאם מתו יפדו** — דבבעל מום מעיקרא מודו. [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **רב** — דלא מוקי מתניתין כרבנן, סבירא ליה כריש לקיש דאמר התם לרבנן קדשי בדק הבית כו', הילכך לא מיתוקמא מתניתין כולה כרבנן. **דקתני בסיפא דמתניתין אם מתו יקברו** — דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה. **אם כן** — דטעמא דמתניתין משום אבילה דקדשים לבלבים הוא. **ניתני אם נעשו טריפה יקברו** — דמשמע: אף על גב דמצי למיעבד בהו העמדה והערכה — יקברו, הואיל ולא חזו אלא לבלבים. ומדנקט "מתו" שמע מינה טעמא משום העמדה והערכה. (ודלא) כרבי יוחנן — דאמר התם: לרבנן אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל. ומיתוקמא סיפא דמתניתין כרבנן, ורישא נמי מיתוקמא כדידהו, דבבעל מום מעיקרו כולהו מודו. **ותני: זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו. צבי** — "בצבי ואיל", ומוקמינא בסיפרי דבפסולי המוקדשין שנפדו הכתוב מדבר. **מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה** — ד"בקרך וצאנך" כתיב. **ולא אוציא את המתנות** — ולקמן פריך: מאי אולמיה דמתנות מבכורה. **צבי ואיל פטורין מן המתנות** — דכתיב במתנות: "אם שור אם שה". **ומאי שנא** — מתנות, דלא נפקי מקרא קמא. ומתרץ: **אוציא את הבכורה שאינה שוה בכל** — שאינה נוהגת בנקבות כזכרים. **צבי ואיל** — אין אותו ואת בנו נוהג בצבי ואיל, דכתיב: "שור או שה". **אמר ליה למאי מדמית ליה** — לפסולי המוקדשין, דתיפטרינהו מ"אותו ואת בנו". **אותו ואת בנו** — נוהג בחולין ובמוקדשין כדמפרש בשחיטת חולין (עח,א). **אי הכי נבי חלבו נמי** — אמאי איצטריך "אך" למיסר? תיפוק לי דאסור, דלמאי מדמית להו, כיון דאמרת אף על גב דאיתקוש לצבי ואיל לא נפקי מתורת קדשים! **אך ולא אותו ואת בנו** — ומסתברא דהיקשא למיפטר מבכורה ומתנות אתיא, ו"אך" — למיסר חלבו ואותו ואת בנו, דהשתא מדמינן להו לקדשים גמורין. דאי אמרינן איפכא — לא מדמינן להו לא לקדשים ולא לחולין. **רק את דמו** — בבכור בעל מום כתיב. **אהני היקישא** — דאיתקוש לצבי ואיל. **ואהני קרא** — דכתיב: "את חלבו לא תאכל". אהני היקישא מכרת, והוה מיסתבר טעמא שפיר, דכי כתיב כרת — בחלב בבהמה הראויה לקרבן כתיב, דכתיב (ויקרא ז): "כי כל אוכל חלב" וגו'. ואהני קרא למיקם עליה בלאו, דלא תישרייה לגמרי. לחכי אפקיה כו'. **והא תנא** — דברייתא דלעיל, מפיק חלבו מ"אך", ורבא היכי מצי למימר ד"אך" לאותו ואת בנו אתא? **אילו לא נאמר כו'** — והאי דקתני: תלמוד לומר "אך" חלק — הכי קאמר: אפילו לא כתב קרא, מצינא לאפוקי מהכא. **רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת** — (דברים יב) ואוקימנא בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן.

תוספות

מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה ומן המתנות כו' — בשמעתין משמע דאי לא כתב "אך", הוה דרשינן נמי מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בו וחלבו מותר. ולעיל בסוף פרק קמא (יב,א) דרשינן נמי: מה צבי ואיל אין פודין אף פסולי המוקדשין אין פודין. ותימה: מנלן כל הנך דרשות? דתלתא צבי ואיל כתובין, וכולהו צריכי, כדמפרש לקמן פרק "פסולי המוקדשין" (לג,א)! ויש לומר דהתם נמי מפרש: חד לבכורה ומתנות, והיינו כדמפרש הכא, חד מצבי וחד מאיל. עוד מפרש התם: (חד לבכורה) חד לכדרבי יצחק ורבי אושעיא, כמו שמפרש רבינו תם: המרביע והמנהיג שור של פסולי המוקדשין — לוקה, גוף אחד הן ועשאן הכתוב שני גופים. והיינו מ"צבי ואיל", דחד שור דפסולי המוקדשין עשאן הכתוב כשני גופים, וכשמנהיגו לבדו כאילו מנהיג צבי ואיל ביחד, וחייב משום כלאים. ואידך, חד לכדרבי עקיבא דמתיר אפילו לגוי, או לכדרבי אלעזר הקפר, פרק שני דחולין (כח,א): מה פסולי המוקדשין טעונים שחיטה — אף צבי ואיל כן. ומצבי לחודיה הוה ידעינן איל, דמצבי ילפינן כל חיה. ואידך, לכדרב מרי, דמה צבי ואיל דאין פודין. וחלבו מותר ואותו ואת בנו, דבעי למידרש בסמוך אי לאו "אך" — היינו מצבי ואיל דדרשינן מיניה בבורה ומתנות, דמשמע שרוצה ליתן להם דין חיה, ואי כתיב "אך" לחייב על חלבה ואותו ואת בנו, כדמפרש בין לחולין מדמית ליה בין לקדשים מדמית להו, ובסמוך דקאמר: וולדן וחלבן היכי דמי? אי דאיעבר ואיתייליד אחר פדיונן, ולד צבי ואיל הוא — לאו יתורא איכא, אלא ממילא פשיטא ליה דהוי כוליה צבי ואיל. **אי** מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בו — לא מצי למיפרך: מה צבי ואיל טעון כסוי, אף פסולי המוקדשין כן. דבהדיא דרשינן פרק "ביסוי הדם" (חולין פד,א) גבי פסולי המוקדשין: "על הארץ תשפכנו כמים", מה כו'. **רק** את דמו לא תאכל — האי קרא גבי בכור כתיב. והרבה תימה דלא מייתי "רק את הדם לא תאכל" דכתיב גבי שאר פסולי המוקדשים! ואין להקשות: דדילמא איצטריך לחמשה לאוין האמורין בדם דמפרשי פרק קמא דכריתות (ד,ב). דהא טובא לאוין כתיבי, יותר מחמשה, חד ב"ויקרא", וחד ב"צו את אהרן", ותרי ב"אחרי מות", וארבעה ב"ראה" — הרי שמונה בר מהאי דבכור. ושמא דריש להו למילתא אחריתי. **ואהני** קרא למיקם עליה בלאו — ואם תאמר: אדרבה, כיון דמהדריה הקרא — הדר לגמרי, אף מכרת. כדתניא לקמן גבי פסולי המוקדשין: הגוזז והעובד בהם סופג ארבעים, ולא אמר איתקוש לצבי ואיל ומפקיע לגמרי מלאו, וכי כתיב "תזבח" ולא גיזה — איסורא בעלמא. אלא אמר: אהדריה לאיסוריה: וצריך לחלק. ומההיא דהגוזז והעובד בהם נמי קשה על מה שפירש: טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו — כגון גיעולי גויים. דהשתא כי אישתרי טעם לפגם כמו נבלה מסרחת, וכי הדר אסר גיעולי גויים במדין — איסורא בעלמא איכא, לא מלקות. ואינו נראה, דאית לך למימר: אהדריה לאיסורא, כדפרישית.

"זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ" מִיבָּעְיָא לֵיהּ! אָמְרִי: רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר: לְרַבָּנַן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה; וְלָא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנַן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ. - אָמַר: מִמַּאי דְּהָא "מֵתוּ יִקָּבְרוּ" מִשּׁוּם דְּבָעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא? דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבָּים הוּא! - אָמְרִי: אִם כֵּן, נִיתְנֵי: "אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה - יִקָּבְרוּ". וְאִיבָּעְיָא אִימָא: לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ, וּתְנֵי: "זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ". "אֲבָל קָדָם הֶקְדֵּשָׁן" וכו'. מָנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "צְבִי", מַה צְבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה - אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. אוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹרָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַיָּל", מָה אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת - אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. אִי מַה צְבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" - חֵלֶק. אָמַר מָר: אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת. מַאי שְׁנָא אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר - שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת - שֶׁשָּׁוּוֹת בַּכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַיָּל". אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי: אִי מַה צְבִי וְאַיָּל "אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין - אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ! אֲמַר לֵיהּ: לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין - אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ, וְאִי לְקָדָשִׁים - אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ. אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי: לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין - חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי לְקָדָשִׁים - חֶלְבָּן אָסוּר! אֶלָּא, לָאו מִי אֲמַרְתְּ: "אַךְ" - וְלֹא חֶלְבָּן? אֵימַר נַמִּי: "אַךְ" - וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. רָבָא אָמַר: "אַךְ" - לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא, וְחֶלְבּוֹ - מִ"דְּמוֹ" נָפְקָא. דִּכְתִיב: "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל", מַאי "דָּמוֹ"? אִילֵימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ - לֹא יֵהֵא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אַטּוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרֵי? אֶלָּא: "דָּמוֹ" - חֶלְבּוֹ. - וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "חֶלְבּוֹ"! - אִי כְּתַב רַחֲמָנָא חֵלֶב, הֲוָה אָמְרִינָא: אֲהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא, אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא - לְמַעוּטֵי מִכָּרֵת, דִּכְתַב כָּרֵת - אֲאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה", וְאַהֲנֵי קְרָא - לְמִיקַּם עֲלֵיהּ בְּלָאו בְּעָלְמָא. לְהָכִי אַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּלִשּׁוֹן "דָּמוֹ" - לוֹמַר לְךָ: מַה דָּמוֹ בְּכָרֵת, אַף חֶלְבּוֹ בְּכָרֵת. - וְהָא תָּנָא, "אַךְ" וְלֹא חֶלְבּוֹ קָאָמַר! - הָכִי קָאָמַר: אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר "דָּמוֹ", הָיִיתִי אוֹמֵר "אַךְ" - וְלֹא חֶלְבּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר "דָּמוֹ" - לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא. "וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "תִּזְבַּח" - וְלֹא גִּיזָּה, "בָּשָׂר" - וְלֹא חֶלֶב, "וְאָכַלְתָּ" - וְלֹא לְכִלְבֶיךָ; מִכָּאן שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים.

מה בבור אין מתפיסו לכל זבח שירצה — פירוש: משנולד. אבל במעי אמו יכול לשנותו לזבח אחר, כדתנן פרק "כיצד מערימין" (תמורה כד,ב). ומכל מקום ילפינן מיניה שפיר ולדות פסולי המוקדשין דאין משנן לזבח אחר אפילו במעי אמן, למאן דאמר במעי אמן הן קדושין. כמו שאין יכול לשנות בשבן בור משחלה עליו קדושת בכור, הכי נמי פסולי המוקדשין, שהרי קדושין כבר — אין יכול לשנות בזבח אחר. אפילו למאן דאמר בהוייתן קדושין — לא דמו לבכור קודם שנולד, דהני עומדין ליקדש מכח אמן שקדושה כבר. ותמורה

איכא דאמרי תזבח ואכלת וכו' — מהכא מפיק גיזה וחלב דאסור. ו"בשר" — אורחיה דקרא, ולא דריש "ואכלת" לאפוקי כלבים. **אלא דאיעבר לפני פדיונן ואיתיליד לאחר פדיונן** — היילכך אסירי. וקדושה לית להו, לא ליקרב ולא לדמיהן, כדמפרש לקמן מה תהא עליהן. **הא לפני פדיונן** — נולדו — מיקדש נמי קדשי. **מנא הני מילי** — דלפני פדיונן אם נולדו — קדשי. **זכר לרבות את הולד** — גבי שלמים כתיב (ויקרא ג): "אם זכר אם נקבה תמים", וקרא יתירא הוא, דנישתוק קרא מיניה, ומדלא קבע בה זכר כדקבע בעולה — ממילא דנקבה נמי חזיא, "זכר ונקבה" תו למה ליי? "זכר" — לרבות ולד שלמים. ואי קשיא: תיפוק ליה מ"אשר יהיו לך"! תריץ: תנאי היא, איכא דמייתי לה מהכא ואיכא דמייתי לה מהכא. והכי מפרש במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (יז,ב). **ולד תמימים** — ולד בהמה תמימה. **ולד בעלי מומין** — (וכולן) שקדם הקדשן את מומן. **אותן ולדות שלאחר פדיונן** — נולדו, ונתעברו קודם פדיונן, מה תהא עליהם? דהא לא חזו לא לגופן ולא לדמי, כדמפרש רב הונא. **הנך דנולדו לפני פדיונן מיפלג פליגי בהו** — בהא דאמרן לעיל: "אם זכר" — לרבות ולד בעלי מומין. **איכא למאן דאמר** — במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (שם): קדשי ליקרב. **ואיכא למאן דאמר קדשי לרעייה** — עד שיוממו, וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה. **כונסן לביפה** — לחדר, והם מתים ברעב. **קדושה דחויה** — דאית בהו תרתי לריעותא: חדא — דאמותן בעלי מומין שנראו ונדחו, ועוד — דלאחר פדיונן נולדו. והן עצמן אין יכול להתפיסן לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מיחזו. **לא אלימי למיתפס פדיונן** — בקדושתן כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאו קדושתן אגב פדיון דאמן. דהאי דאסורין — גזרה בעלמא הוא, כדלקמן, אבל מדאורייתא — עובר ירך אמו הוא, ופקעה קדושתן לפדיון אמן, כדאמרן לעיל גבי קדושת דמים דולדן מותר לאחר פדיונן. קדושת הגוף נמי לא שנא, דאין חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים לענין פדיון, אלא שזה צריך מום וזה אין צריך מום. **למימרא דבני פדייה נינהו** — בתמיה. כלומר, דשייך למימר בהו לשון

איכָּא דְּאָמְרִי: "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ" - אֵין לְךָ בָּהֶן הֶיתֵּר אֲכִילָה אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה וָאֵילָךְ. אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכַלָּבִים הָכִי נָמִי דְּאָמַר. "וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן". הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאִיעֻבַּר וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אַמֵּאי? וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעֻבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן; הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מִיקְדַּשׁ נַמִּי קָדְשֵׁי. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "זָכָר" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, "וּנְקֵבָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. וְאֵין לִי אֶלָּא וְלַד תְּמִימִין וּתְמוּרַת תְּמִימִים, וַלְדֵי בַּעֲלֵי מוּמִין וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מַנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִם זָכָר" - לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין, "אִם נְקֵבָה" - לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנָן, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן מִיפְלַג פְּלִיגִי בְּהוּ, אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשֵׁי לִיקְרַב, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשֵׁי לִרְעִיָּיה; דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר רַב הוּנָא: כּוֹנְסָן לְכִיפָּה וְהֵן מֵתִין. דְּהֵיכִי לִיעֲבִיד? לִיקְרְבִינְהוּ - מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ, לִיפְרְקִינְהוּ - לָא אַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָן. אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. - סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן? לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פְדָיֶה נִינְהוּ? אֶלָּא אֵימָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. טַעְמָא מַאי? אָמַר רַבִּי לֵוִי: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבִינָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה? אֲמַר לֵיהּ: אֵין מַתְפִּיסָן. - מַאי טַעְמָא? אֲמַר לֵיהּ: גָּמַר "בִּשְׁעָרֶיךָ" "בִּשְׁעָרֶיךָ" מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר - אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה, דִּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה וגו' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ", אַף הָכָא - אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בִּבְכוֹרָה וּבְמַתָּנוֹת. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. וְלִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וּוְלָדוֹתֵיהֶן חוֹל, וְנִפְדִּין תְּמִימִים, וּמַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, אֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוֹת עֲלוּי בִּלְבַד. אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּישָׁן וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. וּבֵין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - עוֹשִׂין תְּמוּרָה. לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וּוְלָדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ, וְאֵין נִיפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בִּלְבַד. "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּרֵישָׁא - לַאֲתוּיֵי שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר, "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּסֵיפָא - לאתויי

פדייה קודם שיתפיסן? בתמיה, והא לא אלימי! **סמוך לפדיון אמן מתפיסן לשם אותו זבח** — דהשתא חיילא עלייהו קדושה לעצמן, דחשבינהו, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן. וממתין עד שיוממו ופריק להו. **וטעמא מאי** — אמר רב הונא: מומתין, ולא מתקין להו כרבי חנינא? **אמר רבי לוי גזרו כו'** — אי אמרת אית להו תקנתא לולדות, אתי לגדל עדרים מפסולי המוקדשין, דכי נפיל ביה מומא בבהמת קדשים לא פריק ליה (האי), ואתי למיכלינהו בלא פדיון. אבל כי מפסדינן לולדות, ממהר לפדות את האם מיד כשיפול בה מום. מפי רבי אליעזר ובתשובתו. לישנא אחרינא: בין למאן דאמר מומתין בין למאן דאמר מתפיסן, מאי טעמא אטרחוהו רבנן? לשבקינהו באיסוריייהו! גזרה שמא יגדל עדרים עדרים — שילדו גם אותן ולדות ולדות אחרים, ואתי בהו לידי תקלה. אבל לאחר שיפדם לא איכפת אם יולדין, דוולד צבי ואיל נינהו. לישנא אחרינא ועיקר, מפי המורה: וטעמא מאי — אמתניתין קא מהדר, דמאי טעמא אסור אחר פדיון אמן? הא פקע קדושתייהו בפדיון אמן, כי היכי דפקעא גבי קדושת דמים, דולדן מותר לאחר פדיון כדאמר לעיל! גזירה שמא יגדל מפסולי המוקדשין שיפדו עדרים לצורך דולדות הנולדים לאחר פדיון, ואתי בהו לידי גיזה ועבודה. אבל לעיל, גבי קדם מומן להקדישן לא גזרינן, משום מילתא דלא שכיחא היא, דהא אמרינן במסכת תמורה (ו,ב): המתפיס בעלי מומין למזבח עובר בחמשה לאוין. ובקדם הקדשן למומן גופייהו, דשרינן דאיעבר ואיתיליד לאחר פדיונן, ולא גזרינן (דמילתא דלא שכיחא), כיון דאסרת להנך דאיעבר לפני פדיונן — לא אתי לדחויינהו. **מהו שיתפיסן** — לאותן ולדות שבמעי פסולי המוקדשין, לאיזו זבח שירצה. **אין מתפיסן** — אלא לאותו זבח. **בשעריך** — כתיב בבכור: "וכי יהיה בו מום וגו' בשעריך תאכלנו" (דברים טו), ובפסולי המוקדשין כתיב: "אשר נתן לך בכל שעריך" (שם יב). **אשר יבוכר לא יקדיש איש אותו** — אלמא לא חל עליה שום קדושה אחריתי. **ואין סופג את הארבעים** — ואף על גב דאסירי בגיזה קודם פדייה — לא לקי עליה, דכי כתיב "לא תגזו" — אקדשים גמורין כתיב. ואיסורא מיהא איכא, כשאר נהנה מן ההקדש. **בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן אין עושין תמורה** — דטוב מעיקרו בעינן, כדפרישית לעיל. **לפני פדיונן מועלין בהן** — דהא נהנה מן ההקדש, דלא גרעי מקדשי בדק הבית. **וולדותיהן חולין** — אפילו נתעברו קודם פדיונן ונולדו אחר פדיונן. **ונפדין תמימים** — אם נתעברו וילדו קודם פדיונן. **אין לך בהם אלא מצות עילוי בלבד** — שמעלין אותן בדמים. **ובין לפני פדיונן ובין לאחר פדיונן עושין תמורה** — ולקמן קאמר דתמורה שלאחר פדיונן מתה. **לאחר פדיונן אין מועלין בהן** — דאיתקיש לצבי ואיל. אבל לענין גיזה — לא, דכתיב "תזבח" ולא גיזה. **וולדותיהן קודש** — אם נתעברו קודם פדיונן. **ואין מתפיסן לכל זבח שירצה** — והיינו דרב ששת.

הגמרא מביאה שיטה שניה במקור איסור הגיזה והחלב: **אִיכָּא דְּאָמְרִי,** מה שנאמר 'תִּזְבַּח וַאֲכַלְתָּ', בא ללמד שאֵין לְךָ בְּהֵן הֶיתֵּר אֲכִילָה, כלומר, היתר השתמשות, **אֶלָּא מִשֵּׁעַת זְבִיחָה** [–שחיטה] **וְאֵילָךְ,** וממילא יש ללמוד מזה את איסור הגיזה והחָלָב, **אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים** – אבל מותר לפדות את פסולי המוקדשים שמתו כדי להאכיל את בשרם לכלבים, לפי שאין דורשים 'ואכלת ולא לכלביך'. (הָכִי **נַמִּי דְּאָמַר**).

שנינו במשנה: **וְוֹלְדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן.**

הגמרא דנה מה הם הולדות האסורים. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵּימָא דְּאִיעַבַּר וְאִיתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אם נאמר שמדובר בולדות שגם עיבורם וגם לידתם היו אחרי שנפדו אמותיהם, קשה, **אַמַּאי** – מדוע הולדות אסורים, **וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ** – הרי הם כמו ולדות של צבי ואיל, כלומר, חולין גמורים, **אֶלָּא** ודאי מדובר **דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שנתעברו הבהמות קודם שנפדו, ורק הלידות היו אחרי הפדייה, ולפיכך הולדות אסורים, אבל אין בהם קדושה לא לענין שיקריבום ולא לענין שיפדו ויקנו קרבנות בדמיהם.

הגמרא מדייקת מכך: **הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן מִיקְּדַשׁ נַמִּי קָדְשֵׁי,** כלומר, משמעות המשנה 'וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן', היא שאין בולדות קדושה אלא איסור בלבד, ומכך שביארנו שמדובר בולדות שנתעברו קודם פדיונם ונולדו אחר פדיונם, משמע שאילו נולדו קודם פדיונם אין בהם איסור בלבד, אלא גם קדושים הם. ובסמוך יתבאר איזו קדושה חלה עליהם.

הגמרא מבררת את המקור של קדושת הולדות. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שהולדות שנולדו קודם לפדיון אמם קדושים הם. ומשיבה: **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בתורה בענין קרבן שלמים (ויקרא ג א), 'אִם זָכָר אִם נְקֵבָה', ופסוק זה מיותר הוא, שכן גם אם לא היה כתוב שהזכר והנקבה שניהם כשרים, היו אומרים שמכך שלא קבעה התורה לקרבן שלמים דווקא זכר כשם שקבעה לקרבן עולה, מוכח שלשלמים גם נקבה כשרה, ועל כן דורשים, שמה שנאמר 'זָכָר', בא **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** – שגם ולד השלמים ראויה להקרבה, ומה שנאמר 'נְקֵבָה', בא **לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה** להקרבה.

שואלת הברייתא: **וְאֵין לִי** לרבות מכאן, **אֶלָּא וְלַד** של קרבנות **תְּמִימִין, וּתְמוּרַת** קרבנות **תְּמִימִים,** שהואיל והקרבנות עצמם ראויים להקרבה, גם ולדותיהם ותמורותיהם קרבים, אבל **וַלְדֵי** – הולדות של בהמות **בַּעֲלֵי מוּמִין** שקדמה הקדשתן למומן, **וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין,** מַנַּיִן שגם אלה קדושים הם. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** 'אִם זָכָר', כלומר, תיבת 'אם', באה **לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין** שקדמה הקדשת האמהות למומן, ותיבת 'אם' של **'אִם נְקֵבָה',** באה **לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין.**

הגמרא חוזרת לדון בדיני הולדות שנולדו לאחר פדיון אמם. שואלת הגמרא: **אוֹתָן וְלָדוֹת** שֶׁנולדו **לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** של האמהות, ונתעברו לפני הפדיון, שנאמר עליהם שהם אסורים, **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן** – היאך ינהגו בהם, הרי אינם ראויים לא להקרבה ולא להיפדות, כמו שמפרש רב הונא בהמשך.

מסבירה הגמרא את הספק: בולדות של בהמות בעלות מום שנולדו **לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן** של האמהות, **מִיפְּלַג פְּלִיגִי כְּהוּ** – נחלקו אמוראים בדינם במסכת תמורה (יז:), בפירוש מה ששנינו בברייתא לעיל שקדושים הם, **אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי לִיקְּרֵב** – יש מי שסובר, שהולדות נתקדשו בקדושה גמורה וראויים להיקרב, הואיל ובהם עצמם אין מום, וקדושתם באה מכח קדושת הגוף, שכן בשעה שהוקדשו אמותיהם עדיין לא היה בהן מום, ונולדו הולדות קודם הפדיון, **וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי לִרְעִיָּיה** – ויש מי שסובר, שהולדות אינם ראויים להקרבה, שקדושתם הבאה מכח קדושת האמהות אינה יכולה להיות חמורה יותר מקדושת האמהות עצמן, ולכך אין קדושתם מועילה אלא לענין שירעו עד שיפול בהם מום וימכרו ומן המעות יקנו קרבנות לנדבה.

אבל אותם ולדות **דְּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שנתעברו קודם פדיונן ונולדו לאחר פדיונן, **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן.**

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא,** כּוֹנְסָן **לַכִּיפָּה וְהֵן מֵתִין** – מכניסם לחדר, והם מתים שם ברעב מאליהם, לפי שאין להם תקנה. מבאר רב הונא: **דְּהֵיכִי לִיעֲבִיד** – שכן איזו תקנה יש לעשות להם, אם **לִיקְרְבִינְהוּ** [–להקריבם], אי אפשר, לפי **שְׁמִכַּח קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ** – קדושתם באה מחמת קדושה הדחויה משני צדדים, האחד, שגם קודם הפדיון היתה קדושת האמהות דחויה מחמת המום שנפל בהן, והאחר, לפי שולדות אלה נולדו לאחר פדיון אמם, וכבר הופקעה אז לגמרי קדושת האם, ואם **לִיפְרְקִינְהוּ** – ידפו את הולדות, גם זה אי אפשר, לפי **שלֹא אַלִּימִי לְמִיתְּפַּס פִּדְיוֹנָן** – קדושתם אינה חזקה מספיק כדי שיתפס הפדיון שלהם בקדושתם. והטעם, שמדין תורה כבר פקעה קדושת הולד על ידי פדיון האם, שכן העובר הוא 'ירך אמו', כלומר, נחשב כמו אחד מאיברי האם, אלא שחכמים גזרו שיהיו אסורים מן הטעם שיבואר בסמוך.

רבי חנינא חולק: **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא,** יש תקנה שלא יצטרך לכונסם לכיפה, על ידי **שְׁמוּדְּ לְפִדְיוֹנָן, מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח** – זמן קצר לפני שבא לפדות את הולדות, מקדיש אותם לשם הקדושה עצמה שנתקדשה בה האם, ועל ידי שחלה על הולד קדושה גם מכח המקדיש, ראוי הוא להיפדות.

תמהה הגמרא: מה שאמר רבי חנינא 'סָמוּדְ לְפִדְיוֹנָן מתפיסן', **לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פִּדְיָה נִינְהוּ,** האם בא הדבר לומר שאף בלי התפסה ראויים ליפדות, והרי אמרנו לעיל שאין הפדיון יכול להיתפס בהם. משיבה הגמרא: **אֶלָּא, אֵימָא** – באר כך את דברי רבי חנינא, **סָמוּדְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח** – בעוד הולד נמצא במעי האם, זמן קצר לפני שפודה אותה, מקדיש את הולד לשם אותו קרבן שהאם נתקדשה בו, והואיל ועכשיו קדושתו היא מחמת המקדיש, שוב אינה נפקעת על ידי פדיון האם, ולפיכך לכשיולד ממתין עד שיפול בו מום ופודהו.

הגמרא מבארת את הטעם לאיסור הולדות. שואלת הגמרא: **מַעֲמָא מַאי** – מהו הטעם של מה ששנינו במשנה שהולדות שנתעברו קודם פדיונן ונולדו לאחר הפדיון אסורים, והרי כבר פקעה קדושתם בפדיון האם, ואם כן צריכים להיות מותרים כמו שנאמר לעיל (יד.) בקדושת דמים.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי לֵוִי,** אכן מדין תורה אין בולדות שנולדו לאחר פדיון האם שום קדושה, אלא שחכמים תיקנו שיהיו אסורים, **גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים** – לפי שאם יהיו מותרים, שמא יתרבו ברשותו עדרים מפסולי המוקדשים שנפדו, משום שירצה להשאירם חיים כדי שיוולדו מהם הרבה ולדות, ומתוך כך יבא לידי תקלה באמהות, שיגזוז את צמרן ויעשה בהן עבודה, ולפיכך גזרו שהולדות ייאסרו, שמתוך כך לא יקיים את אימותיהם אלא ישחוט אותן, ולא ייכשל בהן. ומה שלא גזרו כן בקדושת דמים, לפי שהוא דבר שאינו מצוי, שכן אסור להקדיש בעלי מומים למזבח, כמבואר בתמורה (ז:).

המשך בעמוד רמד

לְאַתּוּיֵי חֲלָבוֹ – בא לרבות שגם הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין אסור באכילה.

הגמרא מבררת, היאך הברייתא מתיישבת לשיטת רב הונא שאין תקנה לולדות פסולי המוקדשין: **אָמַר מַר** – הובא לעיל בברייתא, לענין קדשים שקדמה הקדשתם למומם, שהולדות שנתעברו בהם קודם הפדיון ונולדו לאחר הפדיון, **אֵין נִפְדִּין** כל זמן שהם **תְּמִימִין, וְאֵין מַתְּפִיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – ואינו יכול להקדישם לשם איזה קרבן שירצה, אלא לשם הקרבן שהאם הוקדשה בו בלבד. ויש לדייק מכך, שתְּמִימִים הוּא דְּלֹא מִיפַּרְקִי – רק בזמן שהם תמימים אי אפשר לפדותם, הָא בַּעֲלֵי מוּמִין מִיפַּרְקִי – אבל כשנהיו בעלי מום אפשר לפדותם. ודבר זה הוא כשהקדישם כשהיו במעי אמם, שבאופן זה קדושתם חזקה הואיל והיא באה מכח המקדיש, ולכן נתפס בו הפדיון. ועוד יש לדייק, שלְכָל [וֶבַח] שֶׁיִּרְצֶה הוּא דְּאֵין מַתְּפִיסָן – רק לשם כל קרבן שירצה אינו יכול להקדישם, הָא לְאוֹתוֹ זֶבַח מַתְּפִיסָן – אבל לשם אותו הקרבן שהאם הוקדשה יכול להקדישם. מבררת הגמרא: הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, כלומר, עכשיו שאמרת שבעלי מומים נפדים אולם אינו יכול להקדישם לקדושה אחרת, היאך אתה מוצא שיוכל לפדותם. משיבה הגמרא: דְּמַתְּפִיסָן לְאוֹתוֹ זֶבַח, וְנִפְדִּין בְּמוּמָן – רק באופן שמקדישם לקדושת אמם, יוכל לפדותם כשיפול בהם מום. הרי מבואר מדברי הברייתא, שיש תקנה לולדות שנתעברו בהם קודם פדיון האמהות ונולדו לאחר פדיונן. ומאחר שכך, שואלת הגמרא: נִימָא תֵּיהֲוֵי תִּיובְתָּא דְּרַב הוּנָא – האם נאמר שיש מכאן פירכא על מה שאמר רב הונא שאין תקנה לולדות אלה, שהרי הוא סובר שאף לקדושת אמם אינו יכול להקדישם במעי אמם, ואינו יכול לפדותם לפי שקדושתם חלשה ואין הפדיון נתפס בהם.

משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא – רב הונא יאמר לך שיש לתרץ, שבאמת הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ אם הולדות הם בַּעֲלֵי מוּמִין, אֵין נִפְדִּין, וכשיטתו שאין להם תקנה, וְאַיְּידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא – אלא שאגב שברישא בענין קדשים שקדם מומם להקדשתם, שנה התנא 'נִפְדִּין תְּמִימִים', ושם נקט כן בדווקא ללמד שאפילו כשהם תמימים נפדים, לכך תָּנָא נַמִי סֵיפָא – שנה התנא גם בסיפא, בענין קדשים שקדמה הקדשתם למומם 'אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים', ואין לדייק מכך שבעלי מום נפדים. וְאַיְּידֵי דְּתָנָא – וכמו כן, אגב ששנה בְּרֵישָׁא 'לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה', ושם נקט כן בדווקא, שכיון שאין באמהות אלא קדושת דמים בלבד יכול להתפיס את הולדות לקדושה אחרת, תָּנָא נַמִי – שנה גם בְּסֵיפָא 'לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה', ואין לדייק מכך שלשם אותו הקרבן שהאם הוקדשה יכול להקדישם.

הגמרא מביאה את המשך הסיפא של הברייתא, הדנה בקדשים שקדמה הקדשתם למומם. שנינו: וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר מן העונשים האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', ואף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה לכך.

מביאה הגמרא גירסא שונה בברייתא: רַב הוּנָא מַתְנִי – גרס, 'השוחטן בחוץ חַיָּיב', וכמו ששנינו במשנתנו (לעיל יד.), וּמוֹקִים לָהּ – והעמיד את הברייתא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן, כלומר, שהיה המום קרום המכסה את העין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא – ופירש שהברייתא הולכת בשיטת רבי עקיבא דְּאָמַר בזבחים (פד.), שבהמות שהיה בהן מום זה, אף שפסולות הן, מכל מקום אִם עָלוּ כבר על המזבח, לֹא יֵרְדוּ – אינו צריך להורידן משם אלא יקריבן. ולשיטתו נמצא שבהמות אלה ראויות בפנים, ולפיכך חייב המקריבן בחוץ.

שנינו בסיפא של הברייתא, בדיני הקדשים שקדם הקדשתם למומם: בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנוֹ בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה.

הגמרא דנה בבעלת מום שהמירו אותה לאחר פדיונה: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, וּתְמוּרָתוֹ לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ מַהָּא – בהמת התמורה, שהמירו בה לאחר שפדו את בעלת המום, מניחים אותה למות, לפי שאין לה תקנה. מַאי טַעְמָא – מהו הטעם שאין לה תקנה, שכן הֵיכִי לֶיעֱבִיד – איזו תקנה יש לעשות לה, לִיקְרְבֵיהּ – אם תאמר שנקריב אותה לקרבן, דבר זה אי אפשר, לפי שתמורה זו מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתְיָא – באה, שכן המירו בה בהמה שכבר נפדתה, לִיפְרְקָהּ – ואם תאמר שיפדו את התמורה, גם דבר זה אי אפשר, שכן לֹא אַלִּימָא לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנָהּ – קדושת תמורה זו, אינה חזקה מספיק כדי שיוכל להיתפס פדיונה בקדושתה, הִלְכָּךְ, מֵהָא – מניחים אותה למות.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב עַמְרָם – הקשה רב עמרם על דינו של רבה בר אבוה, וְתִיתַכִּיל בְּמוּמָהּ לְבַעֲלִים, כלומר, למה מניחים אותה למות, ימתינו עד שיפול בה מום ואחר כך יאכלו אותה בעליה מחמת המום, וְכִי מַה בֵּין זוֹ – וכי איזה חילוק יש בין תמורת פסולי המוקדשים לִתְמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, דְּתְנַן – ששנינו עליהן במשנה בתמורה (כא.), תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, הֵן – התמורות עצמן, וּוְלָדָן – הולדות שנולדו מן התמורות, וּוְלַד וְלָדָן – והולדות שהולידו אותם ולדות, וגם הולדות שהולידו אותם ולדי ולדות עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם, הֲרֵי הֵן כִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר – הדינים הנוהגים בבכור ומעשר עצמם מחמת קדושתם, נוהגים גם בהם, שאף אם נפל בהם מום, אסור לשוחטם ולמכור את בשרם בשוק שמוכרים בו בשר, אלא בבית בלבד, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לְבַעֲלִים – וכשיפול בהם מום נאכלים לבעליהם, כלומר, תמורת הבכור נאכל לכהנים ותמורת המעשר לבעליו הישראל. ומוכח, שכיון שאין תמורת בכור ומעשר ראויה להקרבה, לכך כשנפל בה מום ראויה היא עצמה להיאכל לבעליה. ואם כן מטעם זה, גם תמורת פסולי המוקדשים שנפדו, תהיה ראויה לאכילה לבעליה כשיפול בה מום, שהרי אינה ראויה להקרבה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב עמרם, זֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, וְזֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, כלומר, מה שתמורת הבכור נאכלת, אין זה מחמת שאינה ראויה ליקרב כשהיא תמימה, אלא מפני שכל תמורה חלים עליה הדינים של הקרבן שהיא באה מכוחו, ולכן חלוק דין תמורת פסולי המוקדשים מדין תמורת בכור ומעשר, שכן זֶה – תמורת בכור ומעשר, [שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו] – חל עליה השם של הקרבן שהיא באה מכוחו, שכן (כולו) תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר מִיקַּרְבָּא – נקרא שמה 'תמורת בכור ומעשר', ולכן דינה כמותם, מַה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בְּמוּמָן מִיתְּאַכְלָן לַבְּעָלִים – כשם שהבכור והמעשר עצמם שנפל בהם מום נאכלים לבעלים, אַף תְּמוּרָתָן [נַמִי בְּמוּמָן] מִיתְּאַכְלָא – כך גם תמורתם נאכלת לבעלים כשנפל בה מום, וְזֶה – וכן תמורת פסולי המוקדשים, שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו – חל עליה השם של הקרבן שהיא באה מכוחו, שכן תְּמוּרַת קָדָשִׁים מִיקַּרְבָּא – נקרא שמה 'תמורת קדשים', ולכן דינה כמותם, מַה קָדָשִׁים לֹא מִיתַּכְלִי אֶלָּא בְּפִדְיוֹן – כשם שכל הקדשים, אף כשנפל בהם מום, אינם נאכלים אלא אם כן יפדו אותם, אַף תְּמוּרָתָן נַמִי לֹא מִיתַּכְלִי אֶלָּא בְּפִדְיוֹן – כך גם תמורתם אינה ראויה להיאכל אלא אם כן יפדוה, וְהָא לֹא אַלִּימָא לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנָהּ – והרי תמורה זו שהמירו בה פסולי המוקדשים שנפדו, קדושתה חלשה, ואין בכוחה שיתפס פדיונה בקדושתה, ולכך מניחים אותה למות.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי רבה בר אבוה: תַּנְיָא

המשך בעמוד צג

רש"י

לאתויי חלבו — דאסור. ולאתויי שוחטו בחוץ דחייב לא אמרינן, משום דאם כן איבעי לן למימר בדוקין שבעין. ועוד, סיפא קתני לקמן: השוחטן בחוץ פטור. וכללא דרישא לא אצטריך לאיתויי חלבו דשרי, דהשתא ולדן דכגופן דמי, דעובר ירך אמו הוא, שרי — כל שכן חלבו, דמיא בעלמא הוא. **הא בעלי מומין מיפרקי** — אותם שנתעברו קודם פדיון וונולדו לאחר פדיון. וכגון שתפסן לשום זבח, דאלימא קדושתייהו למיתפס פדיונן. וכשהוא מתפיסן לשם זבח אין מתפיסן לכל זבח שירצה הא לשם אותו זבח מתפיסן. והיכי משכחת לה — פירושא הוא, כלומר: היכי משכחת תירוצא דמילתא, דמשמע בעלי מומין נפדין ולשם זבח אחר לא יתפיסם, אלא היכי עביד — דמתפיסם לשם אותו הזבח ונפדין — במומן, כשיפול בהן מום. **נימא תהוי תיובתא דרב הונא** — דאמר לעיל [טו,ב]: כונסן לביפה והן מתים. **ואיידי דתני רישא נפדין תמימים** — דחידוש הוא, דאפילו תמימים נפדים. **והשוחטן בחוץ פטור** — סיפא דברייתא לעיל, אקדשים שקדם הקדשן את מומן קאי. ואפילו הכי פטור, דאין חייבין על שחיטת חוץ אלא על המתקבל בפנים, כדתנן בזבחים בפרק "פרת חטאת" (קיב,א): בעלי מומין, בין קבועין בין עוברין, שהקריבן בחוץ — פטור. ומפיק טעמא מהאי קרא: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו", הא כל שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד — אין חייבין עליו. **רב הונא מתני חייב** — כדקתני מתניתין [בכורות יד,ב]. ומוקי לה בדוקין שבעין — דמתקבל בפנים הוא. **ואליבא דרבי עקיבא** — דאמר בשחיטת קדשים בפרק "המזבח מקדש" (פד,א): אם עלו לא ירדו. דוקין = טיל"א, כגון (ישעיהו מ) "הנוטה כדוק שמים", ולהכי לא ירדו — דאין מומן ניכר כל כך. הכי תנן בזבחים בפרק "המזבח מקדש הראוי לו" (פד,א): רבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין, כלומר, דאם עלו לא ירדו. ואמר רבי יוחנן בגמרא: לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, הואיל וכשירין בעופות. והוא שקדם הקדישן את מומן. לישנא אחרינא: דוקין — שיש לו מום בעפעפים. ולהכי קרי לעפעפים דוק על העין, כרקיע. דהכי אמרינן בספרי אגודות: העין דומה לעולם קטן, העפעפים כנגד הרקיע, והתחתון כנגד הארץ, והלבן שמקיף את העין כנגד ים אוקיינוס שסובב את העולם, והשחור שבו שהוא עגול דומה לגלגל חמה. **קדושה דחויה** — שכבר נפדו. **ויאכלו במומן** — ימתינו עד שיוממו ויאכלו לבעלים, כבכור ומעשר שאין נפדין אלא נאכלין במומן. אלמא, כיון דלא מצי קרבי, כדאמר במסכת תמורה (ה,ב): "אך בכור שור" וגו' — הן קריבין ואין תמורתן קריבין — נאכלין במומן לבעלים, האי נמי ליעבד הכי! **והא בהמה לא אלימא למיתפס פדיונה** — הילכך מתה. מנין לתמורת פסולי המוקדשים שמתה — כגון דלאחר שנפדו הקדשים התפיסן בתמורה, דלא מצו למיקרב. **ממעלה הגרה טמא הוא** — דסיפיה דקרא כתיב: "טמא הוא לכם", ודרשינן הכי: יש לך דבר שיש בו סימני טהרה ואסור באכילה, ואיזו — זו תמורת פסולי המוקדשין. **חמש חטאות** — מפרש בתמורה (כא,ב). **לתמורת אשם שתהא רועה** — דאשם לא קרב נדבה, הלכך תמורתו לא קרבה. והא "טמא" דקרא הכי קאמר: הניחוהו עד שיהא טמא, כלומר שיפול בו מום. **כל שבחטאת מתה** — ותמורת חטאת היינו אחת מחמש חטאות מתות. **לאו ליכא** — דאין עובר בלאו. **דאיכא לאו** — "לא תאכלו ממעלי הגרה". **ואיבעית אימא** — להכי אתא "ממפריסי הפרסה" דמשתעי בחטאות המתות — להקיש דבר הבא ממעלי הגרה, תמורת פסולי המוקדשין לאחר פדיונן, דנפקא "ממעלי הגרה", לדבר הבא ממפריסי הפרסה חטאות המתות. **משנה** המקבל צאן ברזל — ששם לו גוי בהמותיו בדמים קצובין, ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים, בין מתו בין הוזלו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהיו ביניהם. **ולדותיהן פטורין** — מן הבכורה.

ולדותיהן

תוספות

ותמורה שלאחר פדיונו מתה — ואם תאמר: מאי שנא מולדות דאיעבר ואתיליד לאחר פדיונן, דחשבינן לעיל ולד צבי ואיל? ויש לומר: דולדות אין בהן קדושה אלא מכח אמן, וכיון שנפדית פקעה קדושתו לגמרי כצבי וכאיל. ואף על גב דאיכא איסור גיזה ועבודה — אין כח לאיסור מועט בזה שיחול על ידו קדושה על הולדות. אבל תמורת קדושה — (בהתיא) [בה היא], וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע — חלה הוא הדין לאחר פדיונן, אלא דלא קרבה. אבל תמורה דלפני פדיונן קרבה, ועדיפא מולדות דלפני פדיונן, דאיכא מאן דאמר לעיל לרעייה. וכן מוכח לשון הקונטרס, דבסמוך גבי "מנין לתמורת פסולי המוקדשין שמתה", ופירש רש"י: כגון לאחר פדיונו, דלא מצי למיקרב. והא דאצטריך קרא ד"ממעלי הגרה" בסמוך — ללאו אתא, דמסברא ידענו דלא קרבה, כדאמר רב נחמן הכא. וכהאי גוונא אמר בסמוך גבי חמש חטאות. ועוד יש לפרש: דקרא וסברא צריכי, דאי לאו קרא הוה אמינא: לא קדשה כלל, כצבי ואיל, כולדות דאיעבר ואוליד לאחר פדיונן. ואי לאו סברא הוה אמינא: ירעה, "וטמא הוא" דקרא הוי — ימתין עד שיהא טמא ויפול בו מום כדפירש הקונטרס בסמוך. והא דפריך רב עמרם: ותיתכיל במומה לבעלים — אסברא דרב נחמן פריך.

תלמוד לומר ממעלי הגרה — והא דדרשינן בפרק קמא (ו,א): יש לך דבר שהוא מעלה גרה ואי אתה אוכלו, כגון טהור שנולד מן הטמא — התם דריש מרישיה דקרא: "ואת אלה לא תאכלו", והכא דריש מסיפיה דקרא: "טמא הוא לכם". אי נמי, תרי קראי כתיבי. **אלא** כי אתא קרא לתמורת אשם — והכי פירושא דברייתא: מנין לחמש חטאות מתות וכנגדן באשם רועה. ו"טמא הוא" — היינו שירעה עד שיסתאב, כדפירש הקונטרס.

כל שבחטאת מתה באשם רועה — אומר רבינו תם: דרעייה מדרבנן היא, ולפי שתקנו חכמים רעייה נקט בכל דוכתא באשם רועה. אבל הילכתא הכי איתא מדאורייתא, דכל שבחטאת מתה — באשם קרב עולה, כדאמר בפסחים שילהי (סוף) פרק "אלו דברים" (עג,א): אשם שניתק לרעייה ושחטו — כשר לעולה, ושם פירשתי לה.

[**שייך** לעמוד ב] **העמיד** ולדות תחת אמותיהן — פירש הקונטרס: שפתח לו הפתח להיות לו כח בולדות, ואמר לו: אם ימותו הבהמות — תטול הולדות המגיעות לחלקי, ויהא תחת ידי באותן דמים. ובפירוש משמע בגמרא כמו שפירשתי לשם, אבל בתוספתא קתני: מתו האמהות והעמיד הולדות.

אין

לַאֲתוּיֵי חֶלְבּוֹ. אָמַר מָר: אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. תְּמִימִים הוּא דְּלָא מִיפְּרְקִי, הָא בַּעֲלֵי מוּמִין - מִיפְּרְקִי; לְכָל שֶׁיִּרְצֶה הוּא דְּאֵין מַתְפִּיסָן, הָא לְאוֹתוֹ זֶבַח - מַתְפִּיסָן; הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? דְּמַתְפִּיסָן לְאוֹתוֹ זֶבַח וְנִפְדִּין בְּמוּמָן. נִימָא תֶּיהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא? - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ מוּמִין אֵין נִפְדִּין, וְאֵידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא נִפְדִּין תְּמִימִים - תְּנָא נַמִּי סֵיפָא אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים; וְאֵידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה - תְּנָא נַמִּי סֵיפָא לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. "וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר". רַב הוּנָא מַתְנִי: חַיָּיב, וּמוֹקִים לָהּ בְּדוּקִין שֶׁבָּעֵין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: אִם עָלוּ - לֹא יֵרֵדוּ. "בֵּין לִפְנֵי פִדְיוֹנוֹ בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה". אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: וּתְמוּרָתוֹ לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ מֵתָה. מַאי טַעְמָא? הֵיכִי לִיעֲבִיד, לִיקְרְבֵיהּ - מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתְיָא, לִיפְּרְקֵהּ - לָא אַלִּימָא לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָהּ, הִלְכָּךְ מֵתָה. מַתְקִיף לָהּ רַב עַמְרָם: וְתִיתְכִּיל בְּמוּמָהּ לַבְּעָלִים! וְכִי מַה בֵּין זוֹ לְתִמּוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, דִּתְנַן: תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, הֵן וְוֶלְדָּן וְוֶלֶד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם - הֲרֵי הֵן כִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לְבַעֲלִים! אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: זֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, וְזֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו; זֶה כּוּלּוֹ תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר מִיקַּרְיָא, מַה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בְּמוּמָן מִיתְאָכְלָן לַבְּעָלִים - אַף תְּמוּרָתָן מִיתְאָכְלָא. וְזֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, תְּמוּרַת קֳדָשִׁים מִיקַּרְיָא, מַה קֳדָשִׁים לָא מִיתְכְּלִי אֶלָּא בִּפְדְיוֹן - אַף תְּמוּרָתָן נַמִּי לָא מִיתְכְּלִי אֶלָּא בִּפְדְיוֹן, וְהָא לָא אַלִּימָא לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָהּ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: מִנַּיִן לְתִמּוּרַת פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין שֶׁמֵּתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה... טָמֵא". - הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת! - הַהוּא "מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה... טָמֵא" נָפְקָא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מִנַּיִן לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה... טָמֵא". - חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת הִילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ! אֶלָּא, כִּי אֲתָא קְרָא - לְתִמּוּרַת אָשָׁם. - תְּמוּרַת אָשָׁם נַמִּי הִילְכְתָא הִיא: כָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה - בְּאָשָׁם רוֹעֶה! אֶלָּא לְעוֹלָם חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת, וְאִצְטְרִיךְ קְרָא וְאִצְטְרִיךְ הִילְכְתָא; דְּאִי מִקְּרָא הֲוָה אֲמִינָא לְרַעְיָיה, קָא מַשְׁמַע לָן הִילְכְתָא לְמִיתָה. וְאִי מֵהִילְכְתָא הֲוָה אֲמִינָא: הֵיכָא דַּעֲבַד אִיקְרֵי וְאָכַל מֵהֲנֵי חָמֵשׁ חַטָּאוֹת - אִיסּוּרָא אִיכָּא, לָאו לֵיכָּא, קָמַשְׁמַע לָן דְּאִיכָּא לָאו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְאַקּוּשֵׁי דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי גֵּרָה לְדָבָר הַבָּא מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה, מַה לְהַלָּן בְּמִיתָה - אַף כָּאן בְּמִיתָה. **מִשְׁנָה** הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי - וְלִדוֹתֵיהֶן

תוספות

אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית — בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא ע,ב) פירש רש"י: רבית — ששם אותם עליו במעות, וכל זמן שאין נותן מעותיו חולקין השכר. ואף על גב דמשנה יתירא היא, דהא תנא ליה: אין מושיבין רחוני למחצית שכר, וכל שכן הכא שקבל כל האחריות עליו, נקט ליה משום סיפא: מקבלין צאן ברזל מן הגוי. עד כאן לשונו. וסיפא אתא לאשמועינן היתר רבית מן הגוי, כדקתני: לווין מהם ומלוין להן ברבית. וקשה לפירוש הקונטרס: מאי פריך הכא "ואי סלקא דעתך ברשותא דמרא קיימא אמאי הוי רבית, ברשותא דמרי קמשבח" מאי קשיא? מכל מקום רבית דרבנן היא, דכיון שכל אחריות על המקבל — מלוה היא, ונוטל חצי השבח בשכר המלוה, אלא דלא הוי רבית דאורייתא, כיון דאם לא יבא השבח לא יטול כלום, כמו בלא נכייתא שהיא רבית דרבנן! ונראה כמו שפירש רבינו תם, שהיא רבית דאורייתא, שפסק דמים על הצאן, ופסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה ושנה, בין יהא שם שבח בין לא יהיה. ורבית גמורה היא, דהיינו רבית קצוצה. ויש לומר, דהכא תניא, ואף על גב דתנא רישא היינו דחנווני שהוא רבית דרבנן, והכא קא משמע לן דהדהיא רבית דאורייתא היא, כדקתני: מפני שהוא רבית, כלומר, רבית דאורייתא. ומידהו, אשכחן "מפני שהוא רבית" דרבנן, דתנן בבבא מציעא (סד,ב): המלוה את חברו — לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות, מפני שהוא רבית. דפירש רבינו תם דלא איירי במשכנתא, מדלא קתני "המלוה על חצרו". ועוד, דשרי להשכיר בפחות, כמו שדה וכרם דשרו בנכייתא משום דזימנין ליכא שבחא כלל, ובית נמי זימנין דאיכא תיוהא, שנופל או נשרף. ופירש רבינו תם שהלוהו הלואה גמורה, ולא על חצרו. ואין זה רבית דאורייתא, ולא בתורת רבית משאיל ומשכיר לו בפחות, ומוחל. ולפירוש הקונטרס נמי, נהי דלא ידור בחצרו חנם הוי רבית דאורייתא, כמו בתי חומה דהוי רבית דאורייתא, מה שמשכיר בפחות מידהא מסתבר דלא הוי דאורייתא. ומידהו, האי "מפני שהוא רבית" דהכא — דאורייתא קאמר. דאי לאו הכי — מאי קא משמע לן? וכפירוש רבינו תם משמע בירושלמי, דקאמר: איזהו צאן ברזל? היו לו מאה צאן, אומר לו: הרי הן עשויות עליך במאה דינרין של זהב, ולדות חלב וגיזות שלך, ואם מתו חייב אתה באחריותן, ואתה מעלה לי סלע בכל אחת ואחת משלך באחרונה — אסור. משמע בהדיא ששם עליו השבח והקרן. ואי לא מתניתין דרבית לא הוה קשה ליה מתניתין דהכא, אמאי פטורין מן הבכורה, דשפיר חשיבי ברשות גוי, כיון דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה, ואם לא משכח בהמה תפיס ולד, שהכל משועבד לו מחמת קרן. אבל למאי דחשבינן רבית דאורייתא — קשה, דאם כן יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה. ורבא מסיק דהא דפטורה מן הבכורה — לא משום דקיימא לה ברשות מרה, אלא משום דחשיב יד גוי באמצע מכח שעבוד שיש לו, כדמפרש ואזיל. ואם תאמר: מאי שנא מבהמת ארנונא דחייבת בבכורה, לליישנא קמא דרבא פרק קמא דפסחים (ו,א) היכא דמצי ישראל לסלוקיה בזוזי, והכא נמי, אי יהיב ליה זוזי — לא תפיס לולד! ויש לומר: התם עיקר בהמה של ישראל מתחלה, אלא שמשועבדת היא לארנונא. וכיון דאפשר לסלוקיה בזוזי — לא יצאה מרשות ישראל, ולא חשיב יד גוי באמצע. אבל הכא, דמתחלה של גוי, כל זמן שיש לגוי כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה — לא יצאה מרשות גוי, ומקרי יד גוי באמצע, שלא נסתלקה ידו לגמרי. **טעמא** דהעמיד הא לא העמיד לא תיובתא דרב יהודה — תימה: דלקמן פריך לרב יהודה ממתניתין, דקתני בהדיא: המקבל צאן ברזל מן הגוי — ולדות פטורין מן הבכורה, וולדי ולדות חייבין. ומשני, אימא: הן וולדותיהן פטורין. פירוש: "הן" — הולדות של צאן ברזל, "וולדותיהן" — הן וולדי ולדות — פטורין מליתן בנם לכהן, שהוא רביעי דצאן ברזל. ואף על גב דלא קתני "הן" במתניתין, צריך לומר דפשיטא ליה דולדות של צאן ברזל הן כצאן ברזל עצמן, ולא אצטריך ליה במתניתין תו למיתני. ואם כן, גם כאן, אמאי לא מפרש כן, דכשמתו האמהות והעמיד הולדות תחת אמותיהן — נעשו הולדות עצמן צאן ברזל, וכי קתני: ולדי ולדות פטורין — היינו ולד ולדי ולדות. שנפרש: "הן" — היינו ולדי ולדות, וולדותיהן (פטורין) — [היינו ולד ולדי ולדותיהן פטורין], הא לא העמיד חייבין? ויש לומר: דלכך פירש בקונטרס במתניתין: העמיד — לאו ממש שמתו האמהות והעמיד הולדות תחתיהן, אלא שפתח לו פתח לגוי שאם ימותו האמהות יהיו ולדות תחתיהן. ועוד יש לומר: דאפילו אייתי במתו כדמשמע בתוספתא — אין זה העמדה גמורה, שלא עשה לו שום קנין בולדות, אלא הסמיכו עליהן בדיבור בעלמא.

ולדותיהן — של אותן צאן ברזל, כשיגדלו ויבכרו — יפטרו מן הבכורה. וטעמא מפרש בגמרא: דכיון דאי לא יהיב ליה זוזי לגוי תפיס בהמה, ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות — אישתכח דשייכא יד גוי בְּאַמָּן. **וולדי ולדות חייבין** — ולדי ולדות של צאן ברזל המגיעות לחלקו של ישראל, כשיהיו להן ולדות בכורות — (ינתנו לכהן, דהיינו רביעית לצאן ברזל ינתן לכהן). **העמיד ולדות תחת אמותיהם** — שפתח לו פתח לגוי להיות לו כח בולדות, ואמר לו: אם ימותו הבהמות — תטול הולדות המגיעות לחלקי, ויהיו תחת ידי באותן דמים עד אותו זמן עצמו. **וולדותיהן** — השתא אלימא יד גוי ושייכא בדור אחר טפי. הלכך, ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לצאן הברזל — פטורין, דשייכא בהו יד גוי, וכשיהא להם בכור לא ינתן לכהן. **שאחריותן לגוי** — דלעולם כל מה דמשכח גוי תפיס. **גמרא** כיון **דלא נקט** — הגוי זוזי, ברשותיה דגוי קיימי. **דמקבל קיימא** — דמקבל זוזי הוא דאיחייב להו, והאי דשקיל נותן חצי ולדות — בשכר המתנת מעות קא שקיל להו. דאי ברשות מרה קיימי, אמאי רבית הוא? ברשותא דמריה אשבח ולדות. **מתניתין בדקביל עליה** — הגוי אונסא וזולא. **אי דקביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה** — בתמיה, הא צאן ברזל לא הוי אלא במקבל עליה המקבל אונסא! דלהכי קרית ליה "ברזל" — קשה ואינו נפחת, כך זה הנותן לא יפחות מדמיו. **ועוד מאי פסקא** — בתמיה, כלומר, פסקה למילתא, דיש חילוק בין צאן ברזל לצאן ברזל. **אדתני סיפא** — דהתם: אבל מקבלין כו'. **אלא** — הא והא דלא קביל עליה מרא אונסא וזולא, אלא על המקבל יהא הכל. **והכא גבי בכורה** — לאו משום דהוי ברשותו של גוי, אלא משום דמשכון הוי גביה. **אמר רב הונא** וולדן **של צאן ברזל פטורים כו'** — כדפרישית גבי מתניתין. וארישא קאי. **רב יהודה אמר** ולדי **ולדות נמי פטורין** — ודור רביעי לצאן ברזל אינו נותן לכהן, אלא דור חמישי. ולקמן פריך ליה ממתניתין. **טעמא דהעמיד** — שהחזיק כחו של גוי. הא לא העמיד — לא מיפטרי ולדי ולדות של צאן ברזל. **והא קא משמע לן** — דאף על גב דהעמיד, דאורחיה דגוי למיזל ולמיתפס בנה. כלומר, סלקא דעתך אמינא: כיון שחוזר כח גוי בולדות — אימא יהוי פטורין לעולם, קא משמע לן: אפילו הכי, ולדות של אותן ולדות, שהן ולדי ולדות לצאן ברזל — פטורין, וולדי ולדות של ולדות — חייבין, כאילו לא העמיד. **תנן רבן גמליאל אומר כו'** — וקא סלקא דעתין דרבן גמליאל אריש קאי. **בשלמא לרב יהודה דאמר נחית תנא קמא** — למיפטר דרי, דשתי דורות לצאן ברזל פוטר תנא קמא.

וְלָדוֹתֵיהֶן פְּטוּרִין, וַלְדֵי וְלָדוֹתֵיהֶן חַיָּיבִין. הֶעֱמִיד וְלָדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וַלְדֵי וְלָדוֹת חַיָּיבִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה - פְּטוּרִים, שֶׁאַחֲרָיוּתָן לַגָּבְרִי. רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיָּיב. **גמרא** לְמֵימְרָא, דְּכֵיוָן דְּלָא נָקֵט מָרָא זוּזֵי - בִּרְשׁוּתָא דְּמָרָא קָיְימָא. וּרְמִינְהוּ: אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית; אֲלִמָּא בִּרְשׁוּתָא דְּמִקַּבֵּל קָיְימָא! אֲמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא, וְהָא - דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא: דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא "צֹאן בַּרְזֶל" קָרֵית לֵיהּ? וְעוֹד, מַאי פַּסְקָא? וְעוֹד, אֲדָתְנֵי סֵיפָא: אֶבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי - לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא, אֲבָל קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא - שַׁפִּיר דָּמֵי! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: אִידִי וְאִידִי דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא. וְהָכָא גַּבֵּי בְּכוֹרָה הַיְינוּ טַעְמָא: דְּאִילּוּ אָתֵי גּוֹי בָּעֵי זוּזֵי וְלָא יָהֵיב לֵיהּ - תָּפֵיס לֵהּ לִבְהֵמָה, וְאִי לָא מַשְׁכַּח לֵהּ לִבְהֵמָה - תָּפֵיס לֵהּ וְלָדוֹת דִּידֵהּ, וַהֲרֵי יַד גּוֹי בָּאֶמְצַע, וְכָל יַד גּוֹי בָּאֶמְצַע - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. הֶעֱמִיד וְלָדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִים. אָמַר רַב הוּנָא: וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וְלָדוֹתֵיהֶן חַיָּיבִין. וְרַב יְהוּדָה אָמַר: וַלְדֵי וְלָדוֹת נַמִּי פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וַלְדֵי וְלָדוֹת חַיָּיבִין. תְּנַן: הֶעֱמִיד וְלָדוֹת תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין. טַעְמָא דְּהֶעֱמִיד, הָא לָא הֶעֱמִיד - לָא; תְּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! - אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה: הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלָא הֶעֱמִיד. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: אֲפִילּוּ הֶעֱמִיד נַמִּי, דְּאוֹרְחֵיהּ דְּגוֹי לְמִיתְפַּס בְּנָהּ - וְהָוֵי כְּמִי דְּלָא הֶעֱמִיד, וַלְדֵי וְלָדוֹת - פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וַלְדֵי וְלָדוֹת - חַיָּיבִין. תְּנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין, שֶׁאַחֲרָיוּתָן לַגָּבְרִי. בִּשְׁלָמָא לְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר: נָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי

וַלְדוֹתֵיהֶן של אותן בהמות צאן ברזל שקיבל הישראל עבור חלקו בעבודה, **פְּטוּרִין** מן הבכורה, כלומר שהבכורים שיולדו מאותם ולדות אינם קדושים בקדושת בכורה, ומבואר הטעם בגמרא, שהואיל ואם לא ישלם הישראל מה שקצב עמו, יגבה הנכרי מן הבהמות האלו ומולדותיהן, נמצא שיש לנכרי שייכות בולדות, וכל שיד הנכרי באמצע פטורה מן הבכורה. **וַלְדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן** – הולדות של אותן ולדות שהגיעו לחלקו של ישראל, **חַיָּיבִין** בבכורה, כלומר כשיהיו להם ולדות בכורות [דהיינו הרביעים לצאן ברזל] חייב ליתנם לכהן, לפי שבולדי הולדות אין לנכרי כל שייכות.

הֶעֱמִיד וַלְדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן – אמר לנכרי, אם ימותו הבהמות שקיבלתי ממך, תטול את הולדות המגיעים לחלקי, והרי לא היה צריך לומר לו כן, כי ממילא יש לו רשות לגבות מהולדות, אלא שבזה נתן לנכרי כח לגבות אף מולדי ולדות, לפיכך אף **וַלְדֵי וַלְדוֹת** שהבכירו **פְּטוּרִין** מן הבכורה, לפי שיש לנכרי יד בהם. אבל **וַלְדֵי וַלְדֵי וַלְדוֹת** – הרביעים לבהמות הצאן ברזל שהבכירו **חַיָּיבִין** בבכורה, לפי שאין לנכרי שייכות בהם. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** חולק על תנא קמא **וְאוֹמֵר, אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה [דּוֹרוֹת] פְּטוּרִין** מן הבכורה, **שֶׁאַחֲרֵיוֹתָן לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים** – שדעת הנכרי לגבות מכל הולדות שיהיו מאותן הבהמות שקיבל הישראל ממנו, כל זמן שלא פרע לו הישראל את המגיע לו.

המשנה עוברת לדון בענין חיוב בכורה בבכור שאינו דומה לאמו: **רָחֵל** [שהיא ממין הכבשים] **שֶׁיָּלְדָה** בכור שמראהו כמין **עֵז**, שהוא מין אחר, **וְעֵז שֶׁיָּלְדָה** בכור שמראהו כמין **רָחֵל, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה**, לפי שבכור שאינו דומה לאמו אין חייבים ליתנו לכהן. **וְאִם יֶשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין** שדומה בהם לאמו, עד שהוא ניכר בהם שהוא מאותו המין, **חַיָּיב** בקדושת הבכורה.

גמרא

שנינו במשנה שישראל המקבל מן הנכרי צאן ברזל, פטורים הולדות מן הבכורה. הגמרא מקשה סתירה בענין הבעלות על בהמות של צאן ברזל:

תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר במקבל צאן ברזל, **דְּכֵיוָן דְּלֹא נְקַט מָרָא זוּזֵי** – שהואיל ועדיין לא קיבל בעל הבהמה את דמיה, **בְּרִשּׁוּתָא דְּמָרָא קָיְימָא** – היא נשארת ברשותו, ולפיכך פטור הישראל מן הבכורה. **וּרְמִינְהוּ** – וקשה מהמשנה בבבא מציעא (ע:) ששנינו בה, **אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל** – אסור לישראל לקבל צאן ברזל מישראל אחר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְבִיעָה** – שנחשב שהבהמות מכורות למקבל מעכשיו, ואינו חייב לנותן אלא מעות, והמקבל חולק בולדות עם הנותן, על שהסכים להמתין לו מלשלם עד תום הזמן שקבעו ביניהם, והרי זו רביעה. **אַלְמָא, בְּרִשּׁוּתָא דְּמַקַּבֵּל קָיְימָא** – שהבהמות עומדות ברשות המקבל והרי הן שלו לגמרי, שאילו היו ברשות הנותן, הרי גם הולדות שלו, ואין כאן רביעה, ואם כן סותר דין זה למשנתינו שמובח ממנה שהבהמות עדיין ברשות הנכרי ולכך פטורים הם מן הבכורה. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – במשנתינו מדובר, **דְּקַבֵּל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא** – שהנכרי קיבל על עצמו אחריות של אונסים שיארעו לבהמה, וכן אם יוזל מחירה, ולפיכך עומדת הבהמה ברשותו. **וְהָא** – במשנה בבבא מציעא מדובר, **דְּלֹא קַבֵּל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא** – שלא קיבל הנותן עליו אחריות אונס וזול, ולפיכך הבהמה עומדת ברשות המקבל, ונמצא שמה שחולק עם בעל הבהמה הוא ריבית.

הגמרא מקשה על תירוצו של אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **דְּקַבֵּל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא** 'צֹאן בַּרְזֶל' **קְרִית לֵיהּ** – וכי באופן שמקבל עליו הנותן אחריות אונס וזול, אתה קורא לזה 'צאן ברזל', הרי הלשון 'ברזל' משמעו שהוא קשה כברזל שאינו נפחת, והרי כאן נפחתים דמי הקרן של הנותן, אם יוזלו דמי הבהמה, או שיארע בהם אונס. **וְעוֹד קְשָׁה, מַאי** – מהו תירוצך, **פַּסְקָא** – וכי ניתן לחלק בין צאן ברזל לצאן ברזל, הרי מאחר שנקט התנא הן כאן והן במסכת בבא מציעא לשון 'צאן ברזל', משמע שבשניהם מדובר באותו אופן. **וְעוֹד, אַדְּתָנֵי סֵיפָא** של המשנה בבבא מציעא, והשמיענו אופן המותר לקבל צאן ברזל, כמו שאמרו שם, **אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**, כי לא נוהג בהם איסור ריבית, **לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידְהּ** – הרי יכול לחלק בישראל עצמו, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאסור לקבל צאן ברזל, **דְּלֹא קַבֵּל עֲלֵיהּ** הנותן אחריות **אוּנְסָא וְזוּלָא**, שאז הבהמה ברשות המקבל, ולפיכך כשהוא חולק עם הבעלים בולדות, יש בכך משום ריבית, **אֲבָל קַבֵּל עֲלֵיהּ** הנותן אחריות **אוּנְסָא וְזוּלָא, שַׁפִּיר דָּמֵי** – לעשות כן, לפי שאז הבהמה ברשות הנותן, ואדרבה משלהם הם חולקים עמו בולדות עבור טרחתו, ואין בכך חשש ריבית.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר על הסתירה בין שתי המשניות: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, אִידִי וְאִידִי** – בבבא מציעא וכאן מדובר, **דְּלֹא קַבֵּל עֲלֵיהּ** הנותן **אוּנְסָא וְזוּלָא**, והרי הבהמה עומדת ברשות המקבל, ולפיכך אם הנותן הוא ישראל יש לחשוש משום ריבית. **וְהָכָא גַּבֵּי בְּכוֹרָה הֵיינוּ טַעְמָא** שפטורה מן הבכורה, משום **דְּאִילּוּ אָתֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּעֵי זוּזֵי וְלֹא יָהִיב לֵיהּ, תָּפֵים לָהּ לַבְּהֵמָה** – אם יבוא הנכרי וירצה את כספו שקצץ לו הישראל ולא יתן לו, הוא יגבה מהבהמה, משום שנחשבת כמשכונו, **וְאִי לֹא מַשְׁכַּח לָהּ לַבְּהֵמָה** – ואם לא ימצא את הבהמה, **תָּפֵים וְלָדוֹת דִּידְהּ** – יגבה מולדותיה, **וְהַרֵי יַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּאֶמְצַע** – שיש לו אחיזה בבהמה ובולדותיה שהם משכונו עבור הדמים שהישראל חייב לתת לו, **וְכֹל שֵׁיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּאֶמְצַע פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.**

שנינו במשנה: המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים, ולדותיהן פטורים, ולדי ולדותיהן חייבין. **הֶעֱמִיד וַלְדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן וַלְדֵי וַלְדוֹת פְּטוּרִים.**

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הרישא של המשנה: **אָמַר רַב הוּנָא**, דין הרישא מתפרש כפשוטו, **וַלְדוֹת** הצאן **פְּטוּרִין** מן הבכורה, כלומר כשיגדלו הולדות ויולידו בכור אין עליו דין בכורה, לפי שיש לנכרי יד בולדות הצאן ברזל, כמו שאמר רבא לעיל, שהבהמות וולדותיהן משמשות כמשכון עבור החוב שחייב לנכרי. אבל **וַלְדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן** של הצאן ברזל כשיבכירו, הרי הם **חַיָּיבִין** בבכורה, לפי שדעתו של הנכרי לסמוך בתורת משכון רק על הולדות ולא על ולדי הולדות, נמצא שאין ידו מעורבת בהם, לפיכך ולדותיהם, דהיינו דור רביעי לצאן ברזל קדוש בקדושת בכורה. **וְרַב יְהוּדָה אָמַר, וַלְדֵי וַלָּדוֹת** שביכרו **נַמִּי פְּטוּרִין** מן הבכורה, משום שדעתו של הנכרי גם על ולדי הולדות, ורק **וַלְדֵי וַלְדֵי וַלָּדוֹת חַיָּיבִין,** כלומר רק דור חמישי לצאן ברזל קדוש בקדושת בכורה.

הגמרא מקשה על רב יהודה מהסיפא של המשנה: **תְּנַן, הֶעֱמִיד וַלָּדוֹת תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן** גם **וַלְדֵי וַלָּדוֹת פְּטוּרִין.** ויש לדייק, **מַעְמָא דְּהֶעֱמִיד,** שחיזק את כוחו של הנכרי לגבות מהולדות, ובודאי נתכוין באמירתו זו, לייפות את כוחו שיגבה גם מוולדי הולדות, **הָא** אם שתק **וּלֹא הֶעֱמִיד, לֹא** נפטרו ולדי הולדות מהבכורה, ואם כן היא **תְּיוּבְתָּא** [–פירכא] **דְּרַב יְהוּדָה** שאמר שולדי הולדות פטורים מן הבכורה בכל ענין. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב יְהוּדָה, הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלֹא הֶעֱמִיד,** גם כן

המשך בעמוד עה

הֵיינוּ דְּאָמַר לֵיהּ **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** לתנא קמא, אתה פטרת רק שתי דורות מצאן ברזל ולא יותר, ואני אומר **שֶׁאֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין,** והוצרך לומר לו דוקא בלשון זו, שאם היה רבן שמעון בן גמליאל אומר 'אפילו ולדי ולדי ולדות פטורים' הייתי טועה בדבריו לומר שאינו פוטר אלא את אלו, ולא דור מאוחר מהם, כשם שתנא קמא אף שפטר את הדור השני אפילו שלא נולדו מבהמותיו של הגוי, מכל מקום את הדור שלאחריהם כבר חייב, וגם כאן הייתי אומר שרבן שמעון בן גמליאל לא בא אלא להוסיף עליו עוד דור, אבל לא נתכוין לפטור את כל הדורות. **אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר לֹא נָחִית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי** – אבל לדעת רב הונא הסובר שלא פטר תנא קמא דור מאוחר, אלא רק את הולדות של צאן הברזל, שנולדו מהבהמות של הגוי בעצמן, קשה, **מַאי** – מהו הלשון **'אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת',** הרי עיקר חידושו של רבן שמעון בן גמליאל הוא, שפוטר אפילו את אלו שלא נולדו מבהמותיו של הגוי בעצמן, והיה לו לומר 'אפילו ולדי ולדות פטורים' ומתוך כך נבין שהוא הדין גם עד עשרה דורות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב הוּנָא,** רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל **אַ'הֶעָמִיד' קָאֵי** – דברי רבן שמעון בן גמליאל מוסבים על הדין של 'העמיד ולדות תחת אמותיהן', **דְּנָחִית לְדָרֵי** – שבזה תנא קמא פוטר גם את הדור השלישי, ולפיכך הוצרך רבן שמעון בן גמליאל לומר שאפילו עשרה דורות פטורים.

הגמרא מקשה על רב יהודה מברייתא: **תָּא שְׁמַע, הַמְקַבֵּל צֹאן בָּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, [הֵן] וְלָדוֹת פְּטוּרִין** – הולדות עצמן פטורים מן הבכורה, אבל **וַלְדֵי וְלָדוֹת לֹא. תִּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה** – הרי מכאן פירכא על רב יהודה שפוטר אף ולדי הולדות.

משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ** [–יתרץ לך] **רַב יְהוּדָה,** אל תגרוס 'הן ולדות', אלא **אֵימָא** 'הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן פטורים', כלומר 'הן' הכוונה לולדות, ו'ולדותיהן' הם הולדות של הולדות, שניהם פטורים, וכדעת רב יהודה.

אִיבָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שהמקשן גרס בברייתא 'הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן **פְּטוּרִין',** ואם כן הוא **תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא** שאמר שולדי ולדות חייבים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֵימָא** – כך יש לך לגרוס, 'הֵן **וְוָלְדוֹת פָּטוּר'** – רק הולדות עצמן פטורים, אבל **וַלְדֵי וְלָדוֹת חַיָּיב.**

שנינו במשנה: **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִן עֵז כּוֹ',** ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה תנאים בענין רחל בת עז, ועז בת רחל: **אָתָא** [–בא] **רַב אוֹשַׁעְיָא, מִנְּהַרְדְּעָא, וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – והביא בידו ברייתא ששנינו בה, **רָחֵל בַּת עֵז וְעֵז בַּת רָחֵל, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.**

אָמַר לֵיהּ **רַב הוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה, כִּי עָיְילַת לְקַמֵּיהּ** [–כשתכנס לפני] **דְּרַב הוּנָא, בְּעֵי מִינֵּיהּ** – שאל ממנו, מה ששנינו בברייתא, **רַבִּי מֵאִיר מְיַחֵיב, לְמַאי** – לענין מה נאמר דין זה. **אִילֵימָא** – אם נאמר שלענין **בְּכוֹרָה,** שסובר שרחל בת עז ועז בת רחל חייבת בבכורה. קשה, **וְכִי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר** מה שדרשו מהפסוק (במדבר יח יז) **'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר', עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר** – כלומר שיהא דומה לאמו ולא למין אחר. **אֶלָּא לְרֵאשִׁית הַגֵּז** – שאפילו שאינו דומה לאמו, חייב בראשית הגז. אך גם זה קשה, **וְכִי לֵית לֵיהּ** לרבי מאיר **הָא דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מה ששנו תלמידי רבי ישמעאל, **בְּכָשִׁים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה, פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז,** מפני **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב לא כ) **'וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם',** משמע שרק צמר המחמם נקרא 'גז', וצמר של עז בת רחל הוא קשה כצמר של עזים ואינו מחמם.

אָמַר לֵיהּ רבה לרב הושעיא, **נֵיחֵזֵי אֲנַן** – נעיין אנחנו כיצד לפרש את דברי רבי מאיר. **הָכָא** – כאן בברייתא ששנינו 'עז בת רחל', **כְּמַאי עָסְקִינַן, בְּרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְהִיא אָבִיו תַּיִּשׁ,** שהוא מין עזים, **וּבְחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב לְעָנְיַן 'אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ' קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו אם חוששים גם לזרע האב [כלומר בעל חי המתייחס אחר אמו, אם מתייחס גם אחר אביו] לענין איסור אותו ואת בנו, או לא, שאם חוששים לזרע האב, אסור לו גם לשחוט את האב ואת בנו או בתו ביום אחד. **דְּרַבִּי מֵאִיר** מחייב, משום **שֶׁסָּבַר חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, וְרַבָּנַן** שפוטרים **סָבְרִי אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שנחלקו במחלוקת זו, **לִיפַּלְגוּ בְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב בְּעָלְמָא, כִּפְלוּגְתָּא דַּחֲנַנְיָה וְרַבָּנַן** – היה להם לחלוק באופן סתמי ואפילו בעז בת עז ואביה עז, אם חוששים לזרע האב ואסור לשחוט את האב והבן או הבת ביום אחד או לא, כמו שנחלקו חנניה וחכמים במסכת חולין (עח:), ומדוע נשנתה מחלוקתם בעז בת רחל ורחל בת עז.

אֶלָּא חוזרת הגמרא לאוקימתא הראשונה, ואומרת, **לְעוֹלָם** רבי מאיר וחכמים נחלקו לענין **בְּכוֹרָה, וְהָכָא** בברייתא ששנינו 'רחל בת עז', **כְּמַאי עָסְקִינַן, בְּרָחֵל בַּת רָחֵל בַּת עֵז,** וכן מה ששנינו 'עז בת רחל', הכוונה לעז בת עז בת רחל. **מַר** – רבי מאיר **סָבַר, זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ** – הלך אחר אמו, **וְהַאי לָאו נִדְּמֶה הוּא** – ואינו נחשב כנדמה [–משונה] כי הוא דומה לה, וחייב בבכורה, שהוא בכלל 'בכור שור'. **וּמַר סָבַר** – וחכמים סוברים, **זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ** – הלך אחר אם אמו, **וְהַאי נִדְּמֶה הוּא,** כיון שאינו דומה לאם אמו, ואין בו דין בכורה, משום שאינו בכלל 'בכור שור'.

הגמרא מבארת ביאור נוסף במחלוקת רבי מאיר וחכמים: **וְאִיבְּעִיָּא אֵימָא,** שנחלקו **בְּרָחֵל בַּת עֵז בַּת רָחֵל,** ומה ששנינו בברייתא 'רחל בת עז ועז בת רחל' הוא דבר אחד, כלומר רחל בת עז, ואותה העז היתה בת רחל. **מַר** – רבי מאיר **סָבַר חָזְרָה שֵׁיּוּת לִמְקוֹמָן** – אותה רחל שסרה מטבעה וילדה עז, חזרה למקומה, שעכשיו שוב יצאה ממנה רחל, והרי היא מתייחסת אחריה, והיא בכלל 'בכור שור', שדומה לאם אמה. **וּמַר סָבַר** – וחכמים סוברים, **לֹא חָזְרָה שֵׁיּוּת לִמְקוֹמָן** – אין מחזירים את הרחל לאם אמה, אלא לאמה, והרי אינה דומה לה ופטורה מן הבכורה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף: **רַב אַשִׁי אָמַר,** יש להעמיד את מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים **כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** – באותה רחל בת עז או בעז בת רחל, **מִקְצָת סִימָנִין** שדומה בהם לאמה, רבי מאיר סובר שדי בכך בכדי לחייב בבכורה, כמו שסתמה משנתינו, וסתם משנה רבי מאיר. **וּמַאן חֲכָמִים** – ומי הם חכמים שפטרו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** (לעיל ו:), שאינו חייב בבכורה **עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ.**

הגמרא דנה בענין נדמה לדעת רבי מאיר בשעיר ראש חודש: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מה שאמר רבי מאיר שרחל בת עז בת רחל חייבת בבכורה משום שחזרה שייות למקומה, הוא רק לענין בכורה, אך **מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּשָׂעִיר** חטאת **שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּבָעֵינַן בֶּן שְׁעִירָה** – צריך שגם אמו תהיה שעירה, ולאו דוקא אמו, אלא כל דורותיו למעלה יהיו ממשפחת עזים.

שואלת הגמרא: **מַאי מַטְעֵמָא** נשתנה דינו של שעיר ראש חודש. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (במדבר כח טו) 'וּשְׂעִיר עִזִּים **אֶחָד** לַחַטָּאת', ודורשים מתיבת 'אחד' שהכוונה **הַמְיוּחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** – שלא היתה לו מעולם אם ממין אחר.

מקשה הגמרא: **וְהָא מְהָכָא נָפְקָא** – וכי דבר זה מכאן למדנו, **מֵהָתָם נָפְקָא,** ממה שנאמר בענין הקרבנות (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'', ודרשו ממה שנאמר **'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב'** ולא 'שור וכשב', שרק הנולד ממין שור בפני עצמו או

המשך בעמוד כ

רש"י

היינו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל — את אמרת שתי דורות למטה מצאן ברזל ותו לא, ואנא אמינא אפילו עד עשרה דורות נמי פטורין. והוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האי מנינא נקט בכמה דוכתי. וקרא נמי נקיט להו, דכתיב (דברים כג): "גם דור עשירי", וזהן אסורין לעולם. אצטריך למיתני הכי, דאם הוי תני "אפילו [ולדי] ולדי ולדות פטורין" הוה אמינא: הני הוא דפטר רבן גמליאל, טפי מהני — לא. כי היכי דשמעינן ליה לתנא קמא דפטר ולדי ולדות, אף על גב דלא מבהמותיו של גוי ממש נולדו, ומחייב בולדי [ולדי] ולדות לתת ולדן לכהן — הכי נמי לרבן שמעון בן גמליאל, אף על גב דפטר בולד ולדי [ולדות] — בחד דרא טפי מחייב. **אלא לרב הונא דאמר לא נחת תנא קמא למיפטר דרי** — דלא פטר אלא ולדות של צאן ברזל, הואיל ויצאו מבהמותיו ממש של גוי — למה ליה לרבן שמעון בן גמליאל למימר "עד עשרה דורות"? לימא: "אפילו ולדי ולדות פטורין", ושמעינן מינה כי היכי דפטר ולדי ולדות אף על גב דלא מבהמותיו של גוי ממש יצאו — הוא הדין נמי עד עשרה דורות! **אהעמיד קאי** — שהעמיד ולדות תחת אמותיהן קאי, דנחת תנא קמא למיפטר דרי. **אימא הן וולדות** — דמשמע תרי דרי, הן — הולדות, וולדות אחרים. **אימא הן וולדות** — כלומר, הן — הולדות עצמן, ולא תימא וולדות. **מגז כבשי יתחמם** — אלמא: בת חימום קרי גז, דלא בת חימום לא קרי גז. והך עז בת רחל צמרה קשה, דצמר עזים קשה הוא. **חוששין לזרע האב** — אם שוחט האב והבן ביום אחד. והילכך רבי מאיר מחייב אם שחטו ובתו חייב, הואיל וזה דומה לו. **אין חוששין** — בעז בת עז, ושחט אותה ואת אביה ביום אחד. **כי היכי דפליגי חנניה ורבנן** — בשחיטת חולין בפרק "אותו ואת בנו" (עח,ב), דחנניה מחייב וחכמים פוטרין. **ברחל בת רחל** — וגבי עז בת רחל — עז בת עז בת רחל מיירי. **ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל** — וחדא קתני, ברחל בת עז, ואותה עז היתה בת רחל. **רבי מאיר מחייב ליתנן לכהן דחזרה שיות למקומן** ולא נדמה הוא. והך רחל בת עז — לאו רחל ממש, דהא נקבה לא קדשה בבכורה, אלא מין רחל קאמר. **מודה רבי מאיר** — אף על גב דלענין בכורה סבר חזרה שיות למקומה, הכא בענין שיהא ממשפחת עזים מששת ימי בראשית. **הני מילי דלא נחית לדרי** — כלומר, דאינו נדמה לעז אם אמו, אלא לאמו גופיה הוי נדמה, דאינו דומה לאמו. אבל היכא דנחת לדרי, דלגבי אמו לא הוי נדמה, דדמי לאמו, אלא לגבי אם אמו הוי נדמה — אימא לא. קא משמע לן "אחד" דבענין מיוחד מששת ימי בראשית. **ואי מהתם** — דאי כתב "אחד" ולא כתב "עז", הוה אמינא: הני מילי דנדמה פסול — לקרבן חובה, כגון שעיר מוסף דראש חדש, דחובה הוא, אבל לקרבן נדבה ליתכשר. האי דנקט שעיר ראש חדש — הוא הדין לשעירי רגלים, דכתיב בהן "אחד", אלא קמא דכולהו נקט. **על צמרו** — של שה שאינו מיוחד שה לדורותיו. **מה זכה שלא נשתנה** — דהא נדמה פסול לקרבן. **אלא מעתה** — משום דהדלה על גבי תאינה חשבת ליה שינוי. **זה נשתנה ריחו** — יין של אותו גפן. **משנה הזכרים** — משמע שנים. **אי אפשר לצמצם** — שיצאו שני ראשיהן כאחד. אלא האחד יצא תחלה, ולא ידענן הי ניהו. **ורבי טרפון** — מפרש וקאמר: בורר את היפה. מפרש בגמרא טעמא. **משמנין ביניהם** — מפרש בגמרא דכהן נוטל כחוש. **והשני** — שנשאר לישראל, ירעה עד שיסתאב ואחר כך יאכל. דספק בכור הוא, הילכך אינו נשחט תמים. ובאותו של כהן לא אצטריך למימר, דודאי אינו נשחט עד שיהא בו מום, דבזמן הזה מיירי. אי נמי, בזמן הבית מיירי, ודכהן לא חזי להקרבה, וספק בכור הוא, ואיכא למיחש משום חולין בעזרה, לפיכך נמי יאכל במומו. והאי דנקט של ישראל ירעה עד שיסתאב — משום דבעי למימר "וחייב במתנות" גבי ישראל, דאילו כהן פטור מן המתנות לגמרי כדמפרש בשחיטת חולין בפרק "הזרוע והלחיים" (קלב,א) — הילכך תנא כולה מתניתין בישראל. מיהו, דכהן נמי ירעה עד שיסתאב, ויאכלנו במומו.

תוספות

ולית ליה הא דתנא רבי ישמעאל בבשים שצמרן קשה כו' — לא הוה מצי למיפרך דנימעט עז בת רחל מקרא דממעטין (חולין קלו,א) שער עזים מ"לעמוד ולשרת", דבענין דבר הראוי לשירות, ולאפוקי נוצה של עזים. דדילמא, כיון דהוי ממין הראוי לשירות, שהיא בת רחל — סגי בהכי. **ברחל** שילדה מין עז ואביו תייש — והא דנקט מין עז — לרבותא, דאף על גב דהוועיל זרע האב לשנות הולד למין עז במותו, אפילו הכי לא חיישי רבנן לזרע האב. ומיהו, דפריך: ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא — לא חייש לרבותא זו.

בשעיר של ראש חדש — קמא נקט, והוא הדין שעירי רגלים, דהכי נמי כתב בהו "אחד".

זכר

הַיְינוּ דְּאָמַר לֵיהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין. אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: לָא נָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי - מַאי "אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת"? - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אַ"הֶעֱמִיד" קָאֵי, דְּנָחֵית לְדָרֵי. תָּא שְׁמַע: הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי, וְלָדוֹת - פְּטוּרִין, וּוְלָדֵי וְלָדוֹת - לֹא. תִּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! - אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה, אֵימָא: "הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן". אִיכָּא דְּאָמְרִי: "הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן פְּטוּרִין", תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא! - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֵימָא: "הֵן וְוֹלְדוֹת - פָּטוּר, וּוְלָדֵי וְלָדוֹת - חַיָּיב". "רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז" כו'. אָתָא רַב אוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: רָחֵל בַּת עֵז, וְעֵז בַּת רָחֵל - רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. אָמַר לֵיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה: כִּי עֲיֵילַתְּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, בְּעֵי מִינֵּיהּ: רַבִּי מֵאִיר מִיחַיֵּיב לְמַאי? אִילֵימָא לִבְכוֹרָה - וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר "אַף בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר? אֶלָּא לְרֵאשִׁית הַגֵּז - וְלֵית לֵיהּ הָא דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּבָשִׂים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמֵּם"? אֲמַר לֵיהּ: נֵיחֵזֵי אֵנַן, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו תַּיִּשׁ; וּבְחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב לְעָנְיַן אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב. - אִי הָכִי, לִיפְלְגוּ בְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב בְּעָלְמָא, בִּפְלוּגְתָּא דַּחֲנַנְיָה וְרַבָּנַן! אֶלָּא לְעוֹלָם לִבְכוֹרָה, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּרָחֵל בַּת רָחֵל בַּת עֵז; מָר סָבַר: זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ, וְהַאי לָאו נִדְמֶה הוּא, וּמָר סָבַר: זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ, וְהַאי נִדְמֶה הוּא. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: בְּרָחֵל בַּת עֵז בַּת רָחֵל; מָר סָבַר: חֲזָרָה שֵׁיּוּת לְמִקּוֹמָן, וּמָר סָבַר: לֹא חֲזָרָה שֵׁיּוּת לְמִקּוֹמָן. רַב אַשִׁי אָמַר: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, וּמַאן חֲכָמִים - רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּשָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּבָעֵינַן בֶּן שְׁעִירָה, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "אֶחָד" - הַמְיוּחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. - וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא: "שׂוֹר אוֹ כֶשֶׂב" - פְּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" - פְּרָט לְנִדְמֶה! - צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא נָחֵת לְדָרֵי, אֲבָל הֵיכָא דִּנְחַת - אֵימָא לָא. וְאִי מֵהָכָא הֲוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי לְגַבֵּי קָרְבַּן חוֹבָה, אֲבָל נְדָבָה - לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הַכֹּל מוֹדִים דְּאֵין לוֹקְן עַל צַמְרוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", מַה פִּשְׁתָּן - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב פַּפָּא: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁצַּמְרוֹ פָּסוּל לִתְכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", מַה פִּשְׁתָּן - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין צַמְרוֹ מִטַּמֵּא בְּנְגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים", מַה פִּשְׁתִּים - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנוּ נֹאמַר: הִדְלָה הַנָּפֵץ עַל גַּבֵּי תְּאֵינָה - יֵינוֹ פָּסוּל לְנְסָכִים, מַאי טַעְמָא? "יֵבַח וּנְסָכִים", מַה יֵּבַח - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף נְסָכִים - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ. מַתְקִיף לֵהּ רָבִינָא: הִדְלָה פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הִינָא, הָכִי נַמִי דְּלִישְׁתַּנֵּי? אִם כֵּן, לָא מָצֵית אָמְרַתְּ "מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה", דְּהָא פִּשְׁתָּן נַמִי מִשְׁתַּנֵּי! אֲמַר לֵיהּ: זֶה - נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ, וְזֶה - לֹא נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. **מִשְׁנָה** רָחֵל שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאַחַת - רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֵן בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן. וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב,

תוספות

זכר ונקבה אין לכהן כלום — אאפילו יוצא שני ראשים כאחד קאי. ומודה רבי יוסי הגלילי הכא, דאף על גב דאפילו אי כוליה רחם מיקדשי, מכל מקום מין במינו אינו חוצץ, כדאמר בפרק קמא (בכורות ט,ב), הכא שהיא נקבה והויא רחם כמוה — בטלה בכורתו לגמרי. ולא דמי לההיא דפרק "בהמה המקשה" (חולין ע,א): כרכתו אחותו והוציאתו, דהתם איירי כדנפק הוא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה, דלא הויא איהי פטר רחם. **אפשר** לצמצם בידי שמים — פירש בקונטרס: כגון הך דלידה, דאף על גב דאין מקפידין בכך, וכל שכן בידי אדם — במתכוונים לצמצם שום מדה או שום דבר, דודאי אפשר לצמצם. וקשה לרבינו יצחק: כי קא מבעיא ליה לרבנן, בידי שמים אי אפשר לצמצם בידי אדם מאי — היכי פשיט מצמצם מכוון בין שתי עיירות? הא על כרחך נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוונין למדוד, מכל מקום לרבנן אי אפשר שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות, דכיון דבידי שמים הוא, שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון! ונראה לרבי: דאפילו למאן דאמר אי אפשר לצמצם בידי שמים אף שפעמים שנמדד בו שהוא מצומצם. אלא הכי קאמר: אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים — כגון לידה דהכא, שאין פנאי לברר ולדקדק אי זה יצא תחלה, ולכך אין שניהן לכהן. אבל בידי אדם — שיש שהות לברר, מיבעיא לן. ופשיט ליה מנמצא מכוון בין שתי עיירות. דאי אמרת אי אפשר לברר אם הוא מצומצם, אף על גב דפרישית דזימנין דמיקרי שהוא מצומצם, כיון דאי אפשר להבחין — לא יביאו שתי העגלות מספק, דמילתא דלא שכיחא היא ואין לנו לתלות מספק שאירע כן. ובמסקנא פשטינן דלרבנן אי אפשר לצמצם, ואפילו אדם. ומתוך הא דפליגי אמוראי בפרק קמא דעירובין (טז,ב) בפרוץ כעומד, ופרק שני דחולין (כח,ב) במחצה על מחצה כָּרוֹ, היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי, דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם. ואין לומר דקרי פרוץ כעומד — כשדומה לנו שהם שוים דאף על גב דשמא אינם שוים, וכן מחצה על מחצה דשחיטה. דהא מפרש טעמא דלא הוי כרוב וכעומד — משום דאמר רחמנא למשה: שחוט רובא וגדור רובא. דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק, משום דשמא שייר רובא. והא דפריך בגיטין בפרק "הזורק" (עח,א): והא אי אפשר לצמצם, גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת, דמפרש: כגון דאתו תרוייהו בהדי הדדי בארבע אמות. ואפילו יהא הלכה כרבי יוסי הגלילי, מכל מקום דוחק הוא להעמיד המשנה בכך, שאין רגילות להיות הדבר מצומצם, וסתמא לא כוונו בבת אחת לבא. ובפרק "שבועת העדות" (שבועות לב,א) גבי כפרו שניהם כאחת, פריך: והא אי אפשר לצמצם! ומשני: הא מני — רבי יוסי הגלילי. ורבי יוחנן משני: אפילו תימא רבנן כו' — משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי. וכן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כח,א) גבי אחיות איני יודע מי שנאן, אמרינן: אליבא דרבי יוחנן לא סתים לן תנא כרבי יוסי הגלילי. לכך נראה, דבידי שמים אין הלכה כמותו, והך דשבועות וארבע אחין — הוו בידי שמים. אבל בידי אדם הלכה כמותו, כדמוכחא ההיא דחולין ועירובין. ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דעירובין (ה,ב): לחי המושך מדופנו של מבוי פחות מארבע אמות — אין צריך לחי אחר להתירו, וארבע אמות — צריך לחי אחר להתירו. וקאמר רב הונא ברבי יהושע: לא אמרן אלא במבוי [שמונה, אבל במבוי] שבע — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. רב אשי אמר: מבוי שמונה לא צריך לחי, מה נפשך: אי עומד נפיש — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ואי פרוץ נפיש — נדון משום לחי. פירוש: דאם כן אין בלחי (עשרה) [ארבע] אמות. מאי אמרת, דשוו תרוייהו כי הדדי — הוה ליה ספק דברידם, ולהקל, משמע דאי אפשר לברר הדבר! ויש לומר: דלעולם אפשר למדוד, אלא לא הטריחו חכמים למדוד שם מספק, כיון דבין עומד נפיש בין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור, אלא אם כן הם שווים, ומילתא דלא שכיחא היא. ומכל מקום, אם היה איסורא דאורייתא — היה אסור, כיון שאפשר למדוד. וזה אין להקשות על רב אשי: כי שוו כי הדדי נמי לשתרי, דקיימא לן פרוץ כעומד מותר! דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור. והרב רבי שמעון מיינבלא היה מפרש: דפרוץ כעומד, ומחצה על מחצה כרוב — סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם. ומאן (דשרי) [דאסר] כשדומה לנו שהפרוץ כעומד — משום דאימר פרוץ מרובה, ואם תמצא לומר שהם שוים — רחמנא אמר: גדור רובא. ובענין זה יש לפרש ההוא דמחצה על מחצה כרוב. והשתא ניתא טפי דהיא דספק דברידם להקל, כיון דאי אפשר למדוד. אבל קשיא לרבי: דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא בעלמא דשמא הם שוים, אף על גב דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר. ואם כן היכי דייק מנמצא מכוון בין שתי עיירות? התם נמי, אף על גב דאי אפשר לכוון ולצמצם — מודו רבנן דמביאות שתי עגלות משום חששא דאורייתא דשמא הם שוים! ועוד, דמאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר רחמנא למשה: גדור רובא, שחוט רובא, ואיכא למתלי טפי לאיסור מלהיתר. אבל אם היה לתלות להיתר יותר מלאיסור — היה מותר, כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה לא תשייר רובא, ולא אסר מטעם דשמא הפרוץ מרובה. ואם כן, ההיא דלחי אפילו הוי ספק דאורייתא תישתרי, כיון דבין פרוץ (מעומד) נפיש, בין עומד נפיש — מותר. ומהא דפריך בההיא שמעתא דפרוץ כעומד. והא אפשר לצמצם, גבי אם יש ריוח ביניהם (סוכה טו,ב) — אין לדקדק שום דבר, דרבינו חננאל גריס: "והא אי אפשר לצמצם". וכן רבינו שמעון. ולרבינו תם נמי אין ראיה שיהא הלכה כן. דלא הוי כמו "אי אפשר לצמצם" בעלמא, אלא כלומר: אי אפשר לצמצם בשום ענין שלא יהא אויר משהו בין הסכך לשפוד, כמו שפירש שם. ובההיא דסוף מכילתין (ס,ב): יצאו שנים בעשירי וקראו "עשירי", משמע דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמים. דאי כרבנן דאי אפשר לצמצם

רש"י

וחייב במתנות — כשישחטונו יתן לכהן את הזרוע והלחיים, וסתם משנה היא זו. **ורבי יוסי פוטר** — מפרש בגמרא. יחלוקו — דחזר בו רבי טרפון ומאי דאמר לעיל כדמפרש בגמרא. דסבירא ליה דאפילו כשהן חיין מעלין את היפה בדמים לשניהם, שיחלקו בשניהם, הלכך מת אחד מהן יחלוקו את החי. **זכר ונקבה אין כאן כלום לכהן** — דשמא נקבה יצאה תחלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. והכא אפילו רבי טרפון מודה. דהתם הוא דפליג משום דוודאי חד מינייהו לכהן, הלכך יפה כחו לחלוק בשוה. אבל הכא הורע כחו, דשמא לא שייכא בכורה כלל. ומיהו, ירעה עד שיסתאב ואחר כך יאכלנו, דספק הוא. **גמרא אפשר לצמצם בידי שמים** — כגון הך לידה, ואף על גב דאין מקפידין בכך. **וכל שכן בידי אדם** — דמתכוונין לצמצם שום מדה או שום דבר, דוודאי אפשר לצמצם. **בידי אדם** — שמתכוונין ומודדין כדי לצמצם, מאי, אפשר לצמצם או לא? **חוגרו** — למזבח באמצע גובהו הוא. **קיחיב דמים עליונים** — הראוים להנתן למעלה מאמצעיתו, וקא יהיב להו למטה. דשמא לא צמצמו יפה ועשו את החוט למטה מאמצעיתו הרבה, וכי נותנין דמים עליונים למעלה מן החוט מעט — איכא למימר: למטה מאמצעיתו הוא. **ותחתונים למעלה** — דשמא למעלה מאמצעיתו נתנו את החוט. **דמרווח ביה פורתא** — לעולם אי אפשר לצמצם. והכא — כגון שעשו את החוט רחב, מאחר שמדדו והתחילוהו באמצע הרחיבוהו למטה ולמעלה. דממה נפשך, למטה דידיה הוי תחתונו של מזבח, ולמעלה דידיה הוי עליונו, בלא שום ספיקא.

וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מַת אֶחָד מֵהֶן - רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחֲלוֹקוּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. **גְּמָרָא** אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שְׁמָעְינַן לֵיהּ דְּאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי שָׁמַיִם, וְכָל שֶׁכֵּן בִּידֵי אָדָם. וְרַבָּנַן, בִּידֵי שָׁמַיִם אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, בִּידֵי אָדָם מַאי? תָּא שְׁמַע: חוּט שֶׁל סִיקְרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים וּבֵין דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים; וְאִי אָמַרְתְּ אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי אָדָם, זִימְנִין דְּקָא יָהֵיב עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה! - דְּמַרְוַוח בָּהּ פּוּרְתָּא. תָּא שְׁמַע מִמִּדַּת כֵּלִים, מִמִּדַּת מִזְבֵּחַ. - שָׁאנֵי הָתָם דְּרַחֲמָנָא אָמַר: עֲבֵיד, וּבְכָל הֵיכִי דְּמָצֵית לְמֶעֱבַד נִיחָא לֵיהּ, "הַכֹּל בִּכְתַב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל". אֲמַר רַב קְטִינָא, תָּא שְׁמַע: חִלְקוּ לִשְׁנַיִם וְהֵן שָׁוִין - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. אֲמַר רַב כָּהֲנָא: שָׁאנֵי כְּלִי חֶרֶס - הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ גּוּמּוֹת. תָּא שְׁמַע: נִמְצָא מְכוּוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת - שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר; מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּקָסָבַר: בִּידֵי אָדָם אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וּ"קְרוֹבָה" - וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת? - לָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סבר

תא שמע ממדת כלים — דאמר רחמנא (שמות כה): "ועשית שלחן", אלמא, צמצמו יפה ועשאוהו באמותיו מצומצמות. **שאני התם דאמר רחמנא עביד וכבל היכא דמצית למיעבד ניחא ליה** — ולעולם לא צמצמו יפה. **הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל** — כל מלאכת התבנית. דוד אמרו לפסוק זה, ולא גרסינן ליה הכא. **חלקו לשנים** — תנור שנטמא, וחלקו לשנים וזן שוין — טמאין, דאי אפשר לצמצם, ובכל חד וחד איכא למימר הכא איכא רובא, וקיימא לן: תנור — שיריו ברובו, ב"העור והרוטב" (חולין קכד,א). **ויש בו גומות** — שאינו נחלק בשווה, אלא כששוברין אותו — חתיכות (קרקע) בולטות בו, ועושה בזה גומא וכן במקומות הרבה, והילכך אי אפשר לשער אותן בליטות. **נמצא** — חלל מכוון בין שתי עיירות, שאין זו קרובה לו יותר מזו כלום. **אפשר לצמצם** — ולמדוד יפה כיוונו, שתיהן קרובות זו כזו. וקסבר: "קרובה" דכתב בקרא (דברים כא): "הקרובה אל החלל" — אפילו קרובות משמע, שאם יש שתים קרובות לו בשוה — שתיהן עורפות. דאי אי אפשר לצמצם, אלא ודאי אחת קרובה מחברתה — אמאי מביאות שתי עגלות? יביאו אחת בשותפות כדאמרינן לקמן, ויתנו ויאמרו בני האחת: אם אתם קרובים ממנו — יהא חלקנו מחול לכם ותכפר עליכם, ואם אנחנו קרובים מכם — חלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו.

סבר

וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת – כשישחטוהו הבעלים, לאחר שנפל בו מום, חייבים לתת ממנו לכהן את הזרוע הלחיים והקיבה. **וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר** מן המתנות.

מִ אֶחָד מֵהֶן, קודם שניתן לכהן, **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, יַחֲלוֹקוּ** הכהן והבעלים בזכר החי. בגמרא מבואר, שרבי טרפון חזר בו ממה שאמר לעיל שהכהן בורר לו את היפה, וסובר שאף מחיים יש לבעלים ולכהן חלק בשניהם, ולפיכך אם מת אחד מהם חולקים בחי. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – הכהן שבא להוציאו מיד הבעלים, צריך להביא ראיה שהחי הוא הבכור, ומכיון שאינו יכול להוכיח מי הוא הבכור, שהרי שניהם נולדו ביחד, הבעלים זוכים בו.

ילדה **זָכָר וּנְקֵבָה, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם,** כי שמא הנקבה יצאה תחילה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ואף רבי טרפון מודה בזה, שלא חלק על רבי עקיבא אלא בשני זכרים, שאחד מהם ודאי בכור, הלכך יפה כוחו של הכהן לחלוק עם הבעלים בשוה, אבל בזכר ונקבה הורע כוחו של כהן, שמא הנקבה יצאה ראשונה ואין כאן בכור כלל. ומכל מקום לא יאכלו הבעלים את הזכר עד שיסתאב, שספק בכור הוא.

גמרא

במשנה נחלקו רבי יוסי הגלילי וחכמים בבהמה שילדה שני זכרים כאחת, שרבי יוסי הגלילי אומר שניהם לכהן, וחכמים אומרים, אי אפשר לצמצם, אלא אחד לו ואחד לכהן. הסוגיא שלפנינו דנה בדברי חכמים שאמרו, אי אפשר לצמצם: **אָמְרֵי דְּבֵי** [–אמרו בבית מדרשו של] **רַבִּי יַנַּאי, לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שָׁמְעִינַן לֵיהּ דְּאָמַר** – שסובר, **אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** בדבר הנעשה **בִּידֵי שָׁמַיִם,** כמו לידה, כלומר אפשר במציאות שיבוא בצמצום ויצאו שני ראשיהם כאחד, ואף שמן השמים אין להם ענין בכך שיצאו דווקא בבת אחת. **וְכָל שֶׁכֵּן** בדבר הנעשה **בִּידֵי אָדָם,** שאם מתכוונים לצמצם איזו מדה או איזה דבר, אפשר לצמצם. **וְרַבָּנָן,** שמענו מדבריהם שסוברים, דבר הבא **בִּידֵי שָׁמַיִם אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** שיתהוו שני הדברים בבת אחת. ויש להסתפק לדעתם בדבר הבא **בִּידֵי אָדָם, מַאי,** שאפשר שמכיון שנותן דעתו ומכוין לצמצם יכול לצמצם, או שמא אף בדבר הבא בידי אדם אי אפשר לצמצם.

הגמרא מנסה לפשוט את השאלה: **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו במסכת מדות (פ"ג מ"א), **חוּט שֶׁל סִיקְרָא** – קו אדום, **חוֹרוֹ בָּאֶמְצַע** – היה מקיף את מזבח החיצון באמצעו, בסוף חמש אמות של גובהו, כדי **לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים** הניתנים בחלקו העליון של המזבח. **וּבֵין דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים** הניתנים בחלקו התחתון. מוכיחה הגמרא: **וְאִי אָמְרַת** שלדעת חכמים **אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי אָדָם,** יש לחשוש שמא לא היה החוט מכוון באמצע המזבח ממש, אלא למטה ממנו, או למעלה הימנו, **וּזְיַמְנִין דְּקָא יָהִיב עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה** – פעמים יארע שאת הדמים הראויים להנתן בעליונו של המזבח, יתן בתחתונו, כגון שהרחיקו את החוט מאמצעו של המזבח כלפי מטה, ונמצא כשנותן את הדמים העליונים מעט למעלה מהחוט הוא עדיין תחת אמצעו, וכן אפשר שהרחיקו את החוט מעל אמצע המזבח, וכשיתן דמים התחתונים למטה מהחוט, הוא עדיין למעלה מאמצעו. ואם סמכו על אותו החוט שנעשה בידי אדם, הרי זו ראיה שדבר הבא בידי אדם, אפשר לצמצמו.

דוחה הגמרא את הראיה: **דְּמַרְוַוח כָּהּ פּוּרְתָּא** – לעולם אי אפשר לצמצם גם כשנעשה על ידי אדם, ושונה הדבר כאן שעשו חוט רחב, כלומר אחר שמדדו את מקום אמצע המזבח, הרחיבו את החוט כלפי מעלה וכלפי מטה, ונמצא כשהוא נותן מתחת לחוט פוגע בודאי בתחתיתו של המזבח, וכשנותן מעליו הוא פוגע בודאי בעליונו של המזבח.

הגמרא מביאה ראיות נוספות לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, מִמִּדַּת כֵּלִים מִמִּדַּת מִזְבֵּחַ** – ממה שאמר ה' למשה לעשות את כלי המשכן, כמו השולחן, על פי מדות האמורות בתורה, וכן צוהו על עשיית המזבח לפי מדותיו, משמע שאפשר לצמצם ולכוין לעשותם כמדותיהם. דוחה הגמרא את הראיה: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, **דְּרַחֲמָנָא אָמַר עֲבִיד, וּבְכָל הֵיכִי דְּמָצֵית לְמֶעְבַּד נִיחָא לֵיהּ** – ה' צוה למשה לעשות כפי יכולתו, ובכל ענין שיעשה נוח לו, ואמנם לא היתה מדתם מכוונת. (**'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל'**).

מביאה הגמרא ראיה נוספת: **אָמַר רַב קְטִינָא, תָּא שְׁמַע** ראיה מברייתא הדנה באופן טהרתו של תנור שנטמא, שאין לו טהרה אלא על ידי נתיצה, ושנינו שם, **חִלְּקוּ** את התנור **לִשְׁנַיִם** כדי לנותצו, **וְהֵן שָׁוִין** – אם היו שני החלקים שוים, **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** שיהיו שניהם שוים במכוון, ובודאי אחד מהם גדול מחבירו, והרי אם נשתייר רוב גובהו שלם, נשארת הטומאה בחלק שהוא הרוב ואינו עולה מטומאתו, שאין זו נתיצה, ומאחר שאין ידוע איזה מהם הגדול, לפיכך שניהם טמאים. הרי מוכח שאף על פי שחלוקת התנור נעשית על ידי אדם, מכל מקום אינה יכולה להעשות באופן שתהא מכוונת ומצומצמת. דוחה הגמרא את הראיה: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, שָׁאנִי כְּלֵי חֶרֶס** – שונה הדבר בכלי חרס, **הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ גּוּמּוֹת** – כששוברים אותו נעשים בו בליטות בחצי האחד וכנגדם גומות בחצי השני, וקשה לשער אותם ולמודדם ולדעת אם החלקים שוים.

הגמרא מביאה ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע** ראיה מברייתא הדנה בענין עגלה ערופה, שאמרה התורה שהעיר הקרובה ביותר אל ההרוג, עליה להביא את העגלה. וכה שנינו, **נִמְצָא** ההרוג **מְכוּוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת** – שהמרחק בין שתיהן להרוג שוה. **שְׁתֵּיהֶן מְביאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַאי טַעְמָא** – מה טעמו של רבי אליעזר, **לָאו** – וכי אינו **מְשׁוּם דְּקָסָבַר בִּידֵי אָדָם אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** ולכוין במדידה ולדעת שהמרחק בין שתיהן לעיר שוה. **וּ'קְרוֹבָה' וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת** – וגם הוא סובר שאף שנאמר בתורה (דברים כא ג) 'וְהָיָה הָעִיר 'הַקְּרוֹבָה' אֶל הֶחָלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִיא עֶגְלַת בָּקָר' וגו', בלשון יחיד, משמעו גם שאם ישנם שתים שקרובות באופן שוה שתיהן מביאות. הרי שמענו מדברי רבי אליעזר שבידי אדם אפשר לצמצם.

דוחה הגמרא את הראיה: **לָא** – אין מכאן ראיה לספיקם של דבי רבי ינאי, שאפשר לומר, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**

הפעולה על הזולת היא לא רק טובה עבור הזולת, אלא זהו עניין שנוגע גם אליו.

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשכ"ה

המשך ביאור במס' בכורות ליום שלישי עמ' א

הגמרא מבררת את תחילת דברי רבי אושעיא: **אָמַר מַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ קָנָה וְחַיֶּבֶת בְּבִכּוֹרָה.** שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו פירושו של 'בְּדִינֵיהֶם', **אִי נִימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ** – אם נאמר שדנים אותו כדיני הקניינים שהגוי עצמו נקנה בהם לעבד, ומשום **דְּאָתֵי** – שמשם יש ללמוד **בְּקַל וָחוֹמֶר** לקנין מטלטליו, שכן **אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף** – מאחר שישראל קונה את גופו של הגוי בכסף להיות לו לעבד, **דִּכְתִיב** לענין עבד כנעני (ויקרא כה מו) 'לְרֶשֶׁת אֲחוּזָּה', ובכך שכינה הכתוב את העבד 'אחוזה', **הַקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה** – לשדה שגם היא נקראת אחוזה, **מָה אֲחוּזָּה** [–שדה], **נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבְשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף,** והואיל וגופו של הגוי נקנה לישראל בכסף, **מָמוֹנוֹ** של הגוי, כלומר מטלטליו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא** שנקנה לישראל בכסף. דוחה הגמרא קל וחומר זה: **אִם כֵּן** שמקנין גופו באנו לדרוש שישראל קונה מטלטלי גוי בכסף, היה לנו לדון שיקנה אותם **אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נַמִּי,** שכן גם גופו של גוי נקנה בקניינים אלה לישראל. **וְעוֹד** קשה על הקל וחומר עצמו, **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, מדיני הקניינים שבין ישראל לישראל יש להוכיח שהקניינים המועילים לקניית עבד אינם מועילים לקניית מטלטלין, שכן גופו של ישראל נקנה בכסף לישראל אחר להיות עבד עברי, ואילו מטלטליו אינם נקנים לו אלא במשיכה.

מסיק אביי: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי,** פירוש 'בדיניהם' הוא, שדנים את הקניינים שקונים ישראל מטלטלים מן הגוים, **בְּדִינֵיהֶם** – כפי הדינים **שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה** עבור הגוים כשקונים זה מזה, שכן נאמר בענין קניית מטלטלין מישראל (ויקרא כה יד) **'אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ'** [–חבירך], ומבואר שחפץ נקנה בזה שעובר מידו של מוכר לידו של לוקח, דהיינו 'קנין משיכה', ומאחר שנאמר 'מיד עמיתך', כלומר מיד ישראל, יש לדרוש, **מִיַּד עֲמִיתֶךָ** הישראל **הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא** אם קונה אותו **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** קניינו **בְּכֶסֶף.**

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא,** שמהתיבות 'מיד עמיתך' נדרוש, שרק מה שנקנה מישראל נקנה במשיכה, אבל **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּלָל לֹא** – אינו נקנה בשום קנין, עד שיכנס לרשותו של ישראל.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא יעלה בדעתך לומר כן, שכן **קַל וָחוֹמֶר הוּא, אִם** את **גּוּפוֹ** של הגוי **קוֹנֶה** הישראל באחד מדרכי הקניינים, **מָמוֹנוֹ** של הגוי, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנה לו באחד מהם.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** דרוש כך, שרק מיד ישראל קונה ישראל אחר מטלטלין באחד מדרכי הקניינים דהיינו במשיכה, אבל **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים** אינו קונה אותם **עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – עד שיהיו שם שני קניינים, כסף ומשיכה. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי,** לא יתכן לומר כן, **וְכִי לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא,** כלומר, מאותו קל וחומר שהובא לעיל יש ללמוד שאין צריך שני קניינים, שאם **גּוּפוֹ** של גוי נקנה **בְּאַחַת** – בקנין אחד, **מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם,** כלומר, קל וחומר הוא שאין צריך שני קניינים כדי לקנות את ממונו.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** דרוש כך, שרק מיד ישראל נקנים מטלטלין רק במשיכה ולא בכסף, אבל מיד גוי אפשר לקנותם **אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא** – באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ,** שהגוי הוא **דַּעֲמִיתֶךָ, מָה עֲמִיתֶךָ בַּחֲדָא** – כשם שהקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, **אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי בַּחֲדָא** – כך הקונה מגוי אין לו כי אם קנין אחד בלבד.

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי אושעיא: **אָמַר מַר, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ, בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבִּכּוֹרָה.** שואלת הגמרא: **מַאי** 'בְּדִינֵיהֶן', **אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ** – אם נאמר שהפירוש הוא שדנים אותו כפי דיני הקניינים שהגוי קונה בהם את גופו של הישראל לעבד, **מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר** – לפי שיש ללמוד קנין מטלטלין בקל וחומר מקנין עבדות, שכן **אִם גּוּפוֹ [שֶׁל] יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף** – מאחר שמצינו שגופו של ישראל נקנה לגוי בכסף לעבדות, **דִּכְתִיב** בישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה נא) 'מִכָּסֶף מִקְנָתוֹ', ומכאן שקנאו בכסף, והואיל וכן, **מָמוֹנוֹ** של ישראל, כלומר מטלטליו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנים לגוי בכסף.

דוחה הגמרא קל וחומר זה: **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, מדיני הקניינים שבין ישראל לישראל יש להוכיח שהקניינים המועילים לקניית עבד אינם מועילים לקניית מטלטלין, שכן גופו של ישראל נקנה בכסף לישראל אחר להיות עבד עברי, ואילו מטלטליו אינם נקנים לו אלא במשיכה.

מסיק אביי: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי,** פירוש 'בדיניהם' הוא, שדנים את הקניינים שקונים העובדי כוכבים מטלטלים מישראל, **בְּדִינֵיהֶם** – כפי הדינים **שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה** לגוים לקנות זה מזה, שכן בכתוב 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ' מבואר, שעל ידי העברת החפץ מיד המוכר ליד הלוקח, שהיא משיכה, הוא נקנה ללוקח, ומאחר שכתוב 'לעמיתך', דורשים שרק **לַעֲמִיתֶךָ** הישראל **בִּמְשִׁיכָה, הָא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** הקנין הוא **בְּכֶסֶף.**

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** שיש לדרוש כך, שרק מה שנמכר לישראל נקנה במשיכה, אבל מה שנמכר **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כְּלָל כְּלָל לֹא** – אינו נקנה בשום קנין עד שיכנס לרשותו של גוי. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי,** לא יתכן לומר כן, שכן **לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא** – יש לדרוש בקל וחומר, **אִם גּוּפוֹ** של ישראל, **קָנָה** אותו הגוי באחד מדרכי הקניינים, **מָמוֹנוֹ** של ישראל **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנה לו באחד מהם.

מקשה הגמרא: **אִימָּא** שיש לדרוש כך, מכירה ל'עמיתך' הישראל, מתקיימת באחד מדרכי הקניינים דהיינו במשיכה, אבל מכירה **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** אינה מתקיימת **עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – שיהיו שם שני קניינים, כסף ומשיכה. מתרצת הגמרא: וכי **לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא,** כלומר, מאותו קל וחומר שהובא לעיל, יש ללמוד שאין צריך שני קניינים, שכן אם **גּוּפוֹ** של הישראל נקנה לגוי **בְּקִנְיָן אֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם,** קל וחומר שאין צריך שני קניינים כדי לקנות את ממונו.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** שכך יש לדרוש, ל'עמיתך' הישראל נקנים מטלטלין במשיכה ולא בכסף, אבל לגוי הם נקנים **אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא,** באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ,**

עבור דברי ההילול שבני ישראל מהללים את השם־יתברך, הרי הוא יתברך נותן להם בני חיי ומזוני רויחא.

ממאמר א פרשת קדושים, ה'תשכ"ה

שהתורה הקישה את דיני התמורה לדיני הקרבן, ולפיכך יש לדרוש **מַה הוּא בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ בַּעַל מוּם לֹא** – כשם שהקרבן עצמו אינו קרב אם הוא בעל מום, כך גם התמורה אינה קריבה אם היא בעלת מום. ונמצא שהפסוק ׳לא תזבח׳ פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק ׳לא תזבח׳ לענין ולדות קדשים: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא** – הקשה רבי זירא על רבי אלעזר, **אֵימָא תְּנֵהוּ עֻנְיָן לְוַלְדוֹת קָדָשִׁים** – נאמר שנדרוש את הפסוק לענין ולדות שהם בעלי מומים שנולדו מקדשים תמימים, ללמד שגם אלו אסורים בהקרבה, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּקְדוֹשִׁין כְּשֵׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין אַגַּב אִמָּן, כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נַמִּי קָרְבִי** – שהואיל והולדות גם כשהם בעלי מום, חלה עליהם קדושת הגוף מכח קדושת אמם, לפיכך יקרבו גם כן אף כשהם בעלי מום, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא** – ולזה משמיענו הפסוק שגם הולדות אינם קרבים כשהם בעלי מומים, אבל לא בא להשמיענו איסור הקרבת בעלי מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, כְּבָר פְּסָקָהּ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – התנא שבבית מדרשו של רבי ישמעאל כבר פסק והוציא דין זה מפסוק אחר, **דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר בתורה (דברים יב כו), בענין החיוב להביא את הקרבנות לבית המקדש, ׳**רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳**׳, ודורש התנא ׳**רַק קָדָשֶׁיךָ, אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת,** ובא הכתוב ללמד שגם את התמורות חייבים להקריב על המזבח, ׳**אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, אֵלּוּ הַוְּלָדוֹת,** ובא לרבות שגם הולדות שנולדו מן הקדשים יקרבו על המזבח, ובמה שנאמר בהמשך הכתוב ׳**וּנְדָרֶיךָ, הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר** – הקישה התורה את ולדות הקדשים והתמורות לנדרי הקדש, ללמד **מַה נֶּדֶר בַּעַל מוּם לֹא, אַף הָנֵי נַמִּי בַּעַל מוּם לֹא** – כשם שקרבן שנתקדש על ידי נדר אינו קרב כשהוא בעל מום, כך גם התמורות וולדות הקדשים אינם קרבים כשהם בעלי מום. ונמצא שהפסוק ׳לא תזבח׳ פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

שנינו במשנה: **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שקדשים שקדם מומם להקדשתם אינם עושים תמורה, ומשיבה: **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז ז) בענין איסור תמורה, ׳**לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר וגו׳** אותו **טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב**׳, ופירוש הפסוק הוא שאסור להמיר קרבן תמים בבהמה בעלת מום, וכמו כן אסור להמיר קרבן בעל מום בבהמה תמימה, והיה מקום לתמוה, **הַשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַת לֹא** – עתה שאסרה התורה להמיר קרבן בעל מום בבהמה תמימה, אף שהתמורה מעולה יותר מן הקרבן, **טוֹב בְּרָע מִיבַּעְיָא** – וכי הוצרכה התורה לומר שאסור להמיר קרבן תם בבהמה בעלת מום, שבזה התמורה גרועה יותר מן הקרבן, **אֶלָּא,** לכך חזרה התורה וכתבה ׳טוב ברע׳, ללמד על המשך הכתוב (שם) ׳**וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ**׳, **שֶׁטּוֹב מֵעִיקָּרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – רק בהמה שהיתה ׳טוב׳ מתחילתה, דהיינו תמימה בשעה שהוקדשה, אם המירו אותה אף לאחר שנפל בה מום, חלה התמורה, אבל **רַע מֵעִיקָּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה,** בהמה שהיתה בעלת מום בשעה שהוקדשה, אם המירו אותה, לא חלה התמורה.

בהמה שהוקדשה, אין פודים אותה אלא ב׳העמדה והערכה׳, כלומר, מעמידים את הבהמה בשעה שמעריכים את שויה, ולכן, אם מתה אין פודים אותה. בתמורה (לב.–לג.) נחלקו באיזה קדשים נוהגים דינים אלה. לדעת רבי שמעון, הרי הוא נוהג רק בקדשי מזבח שקדם הקדשתם למומם. ולדעת חכמים שבמשנה שם, נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. רבי יוחנן סובר בדעתם שבקדשי בדק הבית נוהג דין ׳העמדה והערכה׳, ובקדשי מזבח, הרי הוא נוהג רק אם קדמה הקדשתם למומם, אבל לא אם קדם המום להקדשתם. וריש לקיש סובר בדעתם שרק בקדשי בדק הבית נוהג דין ׳העמדה והערכה׳, אבל בקדשי מזבח אינו נוהג כלל. לדעת ׳תנא דבי לוי׳, כל בעלי חיים שנתקדשו, אפילו אלו שאינם ראויים כלל למזבח, הם בכלל ׳העמדה והערכה׳.

שנינו במשנה: **אִם מֵתוּ יִפָּדוּ.**

הגמרא דנה, בשיטת איזה מן התנאים נשנית משנתינו, שמחלקת בדין פדיון בהמה שמתה, בין שקדם המום להקדש שבו אינו נוהג דין ׳העמדה והערכה׳ ואפשר לפדותה, לבין קדם ההקדש למום שנוהג דין זה ואין לפדותה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** משנה **זוֹ** הסוברת שבהמות שהוקדשו למזבח הן בכלל דין ׳העמדה והערכה׳, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, **דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלָל** [–ישנם בכלל דין] **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** אולם **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ** [–אינם] **בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, דְּתָנֵן** בתמורה (לב.) **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** לפי שאין צריכים ׳העמדה והערכה׳, ומדבריו משמע שקדשי מזבח לא יפדו, לפי שהפסוק המחייב קדשים ב׳העמדה והערכה׳ נאמר על קדשי מזבח, **וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה** – ומכל מקום מודה הוא שבהמה שהיתה בעלת מום מתחילת הקדשתה ומתה, שהיא קדשי מזבח, פודים אותה אף שאי אפשר לעשות לה ׳העמדה והערכה׳. **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו של רבי שמעון, **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז יב), בענין בהמת קדשים שנפל בה מום, ׳**וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ**׳, ומכך שנאמר ׳**אוֹתָהּ**׳, שמשמע זו ולא אחרת, דורשים **לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** [–מתחילתו] מדין ׳העמדה והערכה׳, **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, אִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ** – אבל חכמים חולקים, וסוברים שגם הקדשים שהיו בעלי מום מתחילת הקדשתם זקוקים ל׳העמדה והערכה׳, ולפיכך אם מתו יקברו.

הגמרא מבררת לאיזה ׳חכמים׳ נתכוין רב. שואלת הגמרא: **מַאן חֲכָמִים** – מי הם החכמים הסוברים שאם מתו יקברו. שהרי אין לומר שהם החכמים החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה (לב.), שכן גם הם מודים בקדשים שקדם מומם להקדשתם שאינם צריכים ׳העמדה והערכה׳, כמבואר בגמרא שם (לב.).

משיבה הגמרא: **תָּנָא דְּבֵי לֵוִי הוּא** – ׳חכמים׳ שהזכיר רב, הוא התנא שבבית מדרשו של לוי, **דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי, הַכֹּל הָיוּ** [–כל הקדשים הם] **בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ** – וכן הוסיף ושנה התנא מבית המדרש של לוי בברייתא שלו, **אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף,** שאינם ראויים כלל לקרבן, אם הוקדשו לבדק הבית אינם נפדים אלא ב׳העמדה והערכה׳, ואם מתו יקברו.

מקשה הגמרא על ׳תנא דבי לוי׳: **וְהָכְתִיב** – והרי כתוב ׳**וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ**׳, ובודאי שתיבת ׳אותה׳ באה למעט מדין ׳העמדה והערכה׳, קדשים שקדם מומם להקדשתם. מסיקה הגמרא: ׳**אוֹתָהּ**׳, **לְתָנָא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא** – אכן, לדעת ׳תנא דבי לוי׳ קשה הדבר.

הגמרא מקשה על דברי רב, שנעמיד את המשנה גם כחכמים החולקים על רבי שמעון. מקשה הגמרא: מכך שאמר רב שמשנתינו כדעת רבי שמעון אולם חכמים שהם ׳תנא דבי לוי׳ חולקים וסוברים שאם מתו יקברו, משמע **אֲבָל רַבָּנַן דְּפַלִּיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי, הָכִי נַמִּי דְּאִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** כלומר, משמע שרבנן החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה, וסוברים שבין בקדשי מזבח ובין בקדשי בדק הבית נוהג דין ׳העמדה והערכה׳ [כפי שביארם רבי יוחנן (שם לב.)], אינם חולקים על משנתינו, שבבהמה שהיתה בעלת מום בשעה שהקדישוה אין נוהג דין זה ותוכל להפדות, אך **אִי הָכִי** – אם אכן כך,

המשך ביאור במס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

הגמרא מבררת אם יכול להקדיש את הולדות לקדושה אחרת מקדושת אמם: **בְּעָא** [–שאל] **מִינֵּיהּ רַבִּינָא מַרְ שֵׁשֶׁת, מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה,** כלומר, הולדות שבמעי פסולי המוקדשין, שבא להתפיסם לקדושה קודם פדיית האמהות, האם יכול להתפיסם לשם איזה קרבן שירצה, אף לשם קרבן שונה מן הקרבן שלשמו הוקדשה האם. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבינא, **אֵין מַתְפִּיסָן,** אלא לשם אותו קרבן שהוקדשה האם.

הגמרא מבררת את טעמו של רב ששת. שאל רבינא את רב ששת: **מַאי מַטְעְמָא,** שאינו יכול להקדישו לשם קרבן אחר. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבינא, **גָּמַר 'בִּשְׁעָרֶיךָ' 'בִּשְׁעָרֶיךָ' מִבְּכוֹר** – פסולי המוקדשין נלמדים בגזירה שוה מבכור, שכן בשניהם נאמרה תיבת 'שְׁעָרֶיךָ', לגבי בכור נאמר (דברים טו כב) 'בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ', ולגבי פסולי המוקדשין נאמר (שם יב טו) 'אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ', ודורשים, **מַה בְּכוֹר, אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – כשם שהבכור, אינו יכול להקדישו לשם קרבן אחר כרצונו, **דִּכְתִיב** (ויקרא כז כו) **'אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכַּר לַה' בִּבְהֵמָה וגו' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ',** ופירושו שאי אפשר להקדיש אותו בקדושה אחרת, **אַף הָנֵי אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – אף פסולי המוקדשין אינו יכול להקדישן לקדושה אחרת.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לרב ששת: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן,** ולפיכך הוקדשו לדמיהם בלבד, **וְנִפְדּוּ** כדינם, ומעכשיו חזרו להיות כמו חולין גמורים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – אם אחרי שנפדו נולד להם בכור, הרי הוא קדוש בבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** – וכן השוחט בהמות אלה אחרי שנפדו, חייב לתת מהן לכהן את הזרוע, הלחיים והקיבה. **בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – הגוזז את צמרם והעושה בהם עבודה, אף שעובר בזה על איסור דרבנן [כמבואר בגמרא (לעיל יד.)], מכל מקום אינו לוקה משום 'לא תַעֲבֹד וגו' וְלא תָגֹז' (דברים טו יט), מפני שלאו זה נאמר רק על קדשים גמורים. **בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו את קדושתם בבהמות אחרות, בין אם היה זה קודם פדיונם, ובין אם היה זה אחר פדיונם, לא חלה התמורה. **וְלִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם לפני פדיונם מעל, כלומר, אם היה מזיד לוקה, ואם היה שוגג משלם קרן וחומש להקדש ומביא 'אשם מעילות', לפי שאף שאין בהם קדושת הגוף, מכל מקום אינם גרועים מקדשי בדק הבית שגם כן אין בהם קדושת הגוף ומועלים בהם. **וְלְאַחַר פִּדְיוֹנָן** נעשו חולין גמורים, **וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְוַלְדוֹתֵיהֶן חוֹל** – הולדות שנולדו מהן אחרי שנפדו, הם חולין גמורים, ואפילו אם נתעברו בהם קודם פדיונן, לפי שעל ידי פדיון האם פקעה גם קדושת הולד, שכן העובר נחשב כמו אחד מאיברי האם, **וְנִפְדִּין תְּמִימִים** – הולדות שנולדו קודם פדיון האמהות, נפדים, אף אם אין בהם מום, לפי שלא חלה עליהם קדושת הגוף, שכן דין ה'טפל' שבהקדש זה שהם הולדות, אינו יכול להיות יותר חמור מהדין של עיקר הקדושה שהן האמהות, וכשם שהאמהות ראויות להיפדות בלא מום, כך גם הולדות, **וּמַתְּפִיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – וגם לפני פדיון האם, יכול הוא להקדיש את העובר לשם איזה קרבן שירצה, כלומר, גם לשם קרבן שונה מן הקרבן שלשמו הוקדשה האם. **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר** – הכלל העולה מכל הדינים האמורים בענין קדשים שקדם מומם להקדשתם, הוא שאחרי שנפדו **חֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דְּבָרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוַת עֲלוּי בְּלֶבֶד** – כל קדושתם היא רק לענין שצריך לשומם ולפדותם.

אֲבָל קדשים שקָדַם **הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן,** והואיל ובשעה שהוקדשו לא היה בהם מום הרי חלה עליהם קדושת הגוף, **אוֹ** שקדם **מוּם עוֹבֵר** [–מום שיש לו רפואה] **לְהֶקְדֵּישָׁן,** וגם בזה חלה עליהן קדושת הגוף, **וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד** בהם **מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ** כדינם, אף על פי שמותר לאכול את בשרם בכל מקום, מכל מקום לא פקעה מהם קדושתם לגמרי ויש להם דין 'פסולי המוקדשים', ולפיכך **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת** אף לאחר שנפדו. **בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, הַגּוֹזֵז** את צמרם **וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה ארבעים מלקות [כלומר, ארבעים חסר אחת], לפי שעבר על מה שנאמר (דברים טו יט) 'לא תַעֲבֹד וגו' וְלא תָגֹז' וגו'. **וּבֵין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו אותם בעליהם בבהמות אחרות, חלה התמורה. **לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם לפני פדיונם מעל. **וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן** – אבל הנהנה מהם לאחר פדיונם לא מעל, לפי שפסולי המוקדשין שנפדו הוקשו לצבי ואיל שהם חולין, **וַוְלָדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ** – הולדות שנתעברו בהם קודם פדיונם, אף אם נולדו לאחר פדיונם, קדושים הם, **וְאֵין נִיפְּדִין תְּמִימִין** – ואין הולדות נפדים כל זמן שאין בהם מום, **וְאֵין מַתְּפִיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – וקודם לפדיון אמם, אינו יכול להקדישן לשם איזה קרבן שירצה, אלא לשם הקרבן שהאם הוקדשה בו. והרי ששנינו בברייתא כדברי רב ששת, שאינו יכול להקדישם בקדושה אחרת. מסיימת הברייתא, **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר** – הכלל העולה מהדינים האמורים בענין קרבנות שקדמה הקדשתם למומם, **שֶׁחֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בִּלְבַד** – וכל מה שהותר מהם להדיוט, הוא רק האכילה, והיא מותרת בכל מקום ואפילו בטומאה.

הגמרא מבארת מה נתכוין התנא לרבות במה ששנה 'כללו של דבר': **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר דְּרִישָׁא** – מה ששנינו ברישא של הברייתא, שדנה בדיני קדשים שקדם מומם להקדשתם, 'כללו של דבר הרי הן כחולין לכל דבריהם', **בָּא לְאַתּוּיֵי** [–לרבות] **שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר** – שהשוחט קדשים אלו מחוץ לעזרה, פטור מכרת וחטאת האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', ואף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה להקרבה בפנים. **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר דְּסֵיפָא** – ומה ששנינו בסיפא של הברייתא, שדנה בדיני קדשים שקדמה הקדשתם למומם 'כללו של דבר הרי הן כהקדש לכל דבריהם',

---

כדי להגדיל את הסייעתא דשמיא בזה צריך להיות חקוקים במוחו ובזיכרונו איזה פרקים משניות ואיזה פרקים תניא והדרוש בלקוטי תורה סוף פרשת קדושים דיבור־המתחיל והדרת פני זקן.

ממכתב כ"ט סיוון תשי"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ז שֶׁלָּל שֶׁעוֹשִׂים הַחַיָּטִים** סו, **דְּהַיְנוּ שֶׁבִּתְחִלַּת תְּפִירָתָם מְחַבְּרִים בְּחוּטִין אֶת עֲלִיּוֹנוּת הַבֶּגֶד** סז **עִם מַה**
2 **שֶׁתּוֹפְרִים תַּחְתָּיו** סח, **וְאַחַר גְּמַר תְּפִירָתָם** סט **מוֹצִיא חוּטִין אֵלּוּ מִן הַבֶּגֶד - יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם הַמּוֹצִיאָם**
3 **בְּשַׁבָּת חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בַּפַּטִּישׁ** ע **אִם מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם** עא, **וְאִם אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם** עב.
4 **וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר** עג:

הלכות שבת חלק ב, סימן שב סעיף ז דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת:

ביאורי הלכה

סו] שעושים החייטים - תפירות גסות[86].
סז] עליונות הבגד - החלק החיצוני של הבגד.
סח] שתופרים תחתיו - תחתית ובטנת הבגד.
סט] גמר תפירתם - של שני חלקי הבגד בתפירות דקות ויפות.
ע] מכה בפטיש - מצד אחד הסרת השלל דומה להסרת יבלת או ציור כלי העומד לכך, אך מאידך ניתן לומר שהסרת השלל דומה להסרת קשין וקסמים דקין שדבקו בבגד שלא בשעת האריגה[87], ואינה נחשבת לגמר מלאכת הכלי גם בעיני המקפיד, או אפילו נחשבת למלאכה נפרדת לגמרי כהסרת קוצים מן הבגד[88] - שאין חייבים עליה[89].
עא] מקפיד עליהם - ספק אם חייב על הוצאתם, אבל אסור בכל עניין[90].
עב] אינו מקפיד עליהם - כבסעיף הקודם[91].
עג] ויש להחמיר - אסור להסיר חוטי הכליבה (חוטי התפירה הארעיים) שנשארו בבגדים חדשים[92], ואסור להוציא אף את סיכות הכליבה שנשארו, וכן אסור להסיר שאריות צמר שנשארו בדברי סריגה חדשים[93]. ואסור למחוק מבגדים חדשים סימני גיר שנרשמו עליהם בשעת התפירה[94], אך מותר להסיר את הסיכות שרגילים לתחוב בבית החרושת בבגדים חדשים כדי לשמור על קיפוליהם[95].

ציונים והוספות

86) שאין חייבים עליהם משום תופר.
87) אין חייבים אלא על קשין וקסמים שהגיעו לבגד כתוצאה מאריגתו, ואינם דבר חיצוני שנוסף בכוונה, ועוד שהשלל ניתן לכתחילה על מנת להוציאו.
88) השלל עומד ברובו על הבגד ואינו בתוכו ממש כקשין וקסמים דקין דלעיל, וכן מוסר במשיכה אחת, ללא פעולת ליקוט, ציור וכיו"ב,
ועוד שהוצאת השלל היא חלק ממלאכת התפירה כהסרת סיכות ושאר פעולות הנעשות רבות בעת התפירה, ואינה למטרת יופי וגימור כלל (על פעולת יופי וגימור מתחייבים בכל שהוא, אבל כדי להתחייב משום תיקון כלי או מלאכה אחרת צריך שיהיה הוספה ותיקון ממש).
89) כשם שאין באריזת הבגד משום מכה בפטיש גם אם זו דרך האומנים.
90) לכאורה אם מקפיד שלא ללובשם ללא הסרת השלל הרי הסרתו נחשבת לתיקון הבגד וחייב משום תיקון כלי (וכדלעיל על סעיף ה).
91) משמע שפירש המג"א שם כך: אף שישנו ספק אם חייב כשמקפיד עליהם, וממילא כשאינו מקפיד הוי ספק דרבנן - שיש להקל בו, מכל־מקום "לבי חוכך להחמיר" (וכן החזיק הגירסא "אי לא קפיד עלייהו" שבמג"א, ודלא כמחצית השקל וא"ר ס"ק ה ועוד) ומכאן חיזוק למבואר לעיל שהחומרא מדברי סופרים אינה משום שנראה כמכה בפטיש, שאז יש להקל בספק ד"ס, אלא שאין היתר מתעסק בכגון דא שבשינוי מחשבתו יבוא לספיקא דאורייתא,
עוד משמע שאף שהוא ספיקא דאורייתא לא אומרים כאן ספק דאורייתא לחומרא אלא רק מסברא.
92) בהוצאת חוט תפירה שנשאר אחרי נשירת כפתור וכן בהתרת או חתיכת חוט המחבר זוג גרביים או כפפות וכיוצא בהם, וכן בהסרת תוויות בבגד - אין משום מכה בפטיש, ולהלן על סי' שיז יתבאר אם יש בזה משום קורע או מלאכה אחרת.
93) ואם מקפיד עליהם חייב לכאורה על הסרתן, אלא אם כן נחלק בין יבלות הנחשבות כפגם באריגה ודרך האומנים, לבין שאריות חוט בודדות הנחשבות כהסרת קוצים (ראה המבואר לעיל).
94) שש"כ פט"ו סס"ט, ודינם כדין שלל החייטים.
95) שש"כ פט"ו סס"ח, שהרי ניתנו לאחר גמר הבגד וכדלעיל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפילין – לפי לוח "רב יומי"

1 **נב** והנה בתפילין אי אפשר לעשות פרשת והיה אם שמוע
2 שתהא סתומה לדברי הכל שהרי אין כותבין לפניה
3 כלום באותה שיטה שמתחילין אותה בה שפרשת שמע
4 מסתיימת בדף בפני עצמו והיא בדף בפני עצמו ואם יתחיל
5 אותה בראש השיטה שבראש הדף ויניח ריוח בסוף פרשת
6 שמע כדי ט' אותיות תהיה פתוחה לדברי הכל ובתורה היא
7 סתומה ואם לא יניח ריוח כדי ט' אותיות כ"ש שאינה כמו
8 שהיא בתורה שאינה נקראת כלל פרשה בפני עצמה כשאין

כדי ט' אותיות ריוח לפניה אלא אין לה תקנה [אלא] או לעשותה סתומה להרא"ש ולא להרמב"ם כגון שיניח שיטה אחת פנויה ויתחילנה בשיטה הב' או לעשותה סתומה להרמב"ם ולא להרא"ש כגון שלא יתחילנה בראש השיטה אלא יניח לפניה ריוח כדי ט' אותיות בראש השיטה שאז היא סתומה להרמב"ם.

ומכל מקום יזהר שלא להניח ריוח בסוף פרשת שמע כדי ט' אותיות ואע"פ שבספר תורה אם אירע שנשאר בסוף השיטה כדי ט' אותיות ואין שם עוד מעט ריוח לכתוב תיבה א' מפרשה שלאחריה בשיטה זו אעפ"כ היא פרשה סתומה כשמניח מעט ריוח בשיטה שלאחריה שפרשה פתוחה היא לעולם בראש השיטה וכשאינה בראש השיטה היא סתומה להרמב"ם ומכל מקום כיון שהריוח שבסוף השיטה הוא סימן לפתוחה שכשאין שם ריוח אחר זולתו בשיטה שלאחריה תהיה הפרשה שלאחריה פתוחה וכשאין ריוח כשיעור בסוף השיטה היא סימן שלאחריה תהיה סתומה א"כ בתפילין שביד הסופר לעשות כמו שירצה יש לו לסיים פרשת שמע בסוף שיטה או בפחות מכדי ט' אותיות מסוף השיטה כדי להורות שפרשה שלאחריה היא סתומה.

* * *

ולא אמרן שאף אם מניח ריוח כדי ט' אותיות בסוף השיטה אעפ"כ פרשה שלאחריה סתומה כשאינה מתחלת בראש השיטה אלא אם אירע לו כן בספר תורה שאינו רשאי להמשיך האותיות או לקצר בשביל ריוח שבין פרשה לפרשה כמ"ש בי"ד סי' רע"ג ואם אירע לו שהניח בתפילין כדי ט' אותיות בסיום פרשת שמע א"צ להניח בתחלת פרשה שלאחריה כדי ט' אותיות אלא מעט ריוח.

אבל אם לא הניח כדי ט' אותיות בסיום פרשת שמע ולא בהתחלת פרשה שלאחריה אע"פ שבצירוף שניהם יחד יהא כדי ט' אותיות ויותר אין מצטרפין זה עם זה והרי אין כאן (פתוחה) [פרשה] כלל כיון שאין ריוח ט' אותיות במקום אחד ויש מי שאומר שמצטרפין זה עם זה ונעשה על ידי כן פרשה שלאחריה סתומה להרמב"ם ואפשר גם להרא"ש ולכן יש לעשות כן לכתחלה כדי לצאת ידי שניהם לפי דבריו אבל יש לחוש לסברא הראשונה שלא להכניס את עצמו לספק תפילין פסולין שהרי לפי סברא הא' שאין כאן פרשה כלל הן פסולין אליבא דכ"ע אפילו בדיעבד משא"כ כשעשאה פתוחה העיקר כהמכשירים בדיעבד:

נג וכיון שאי אפשר לעשותה סתומה לדברי הכל נוהגין בהרבה מדינות לעשותה סתומה להרמב"ם לפי שכן עיקר אף בספר תורה אם אי אפשר לעשות לדברי הכל כמ"ש בי"ד סימן ער"ה אבל במדינות אלו נוהגין לעשותה פתוחה כמו הפרשיות שלפניה לפי שיש מי שמתיר לעשותה פתוחה אפילו לכתחילה הואיל ואינה סמוכה בתורה לפרשת שמע ואף שאין דבריו עיקר מכל מקום כיון שהעיקר הוא שבדיעבד כשר בכל ענין ואי אפשר לעשותה סתומה לדברי הכל סמכו האחרונים על דבריו שלא לבטל המנהג כדי שלא להוציא לעז על הראשונים:

* * *

נד וכל זה בתפילין של יד אבל בתפילין של ראש שהפרשיות נכתבים על ד' קלפים אין להקפיד בהן בפתוחות וסתומות אך נהגו להקפיד:

נה טוטפות שאמרה תורה בתפילין של ראש קבלו חכמים שהן ד' בתים של עור לד' פרשיות כל פרשה בבית בפני עצמו ולפרשיות של תפילין של יד בית אחד של עור שנאמר והיה לך לאות אות אחד אמרתי ולא יותר:

נו ועור הבתים בין של יד בין של ראש צריך להיות מבהמה חיה ועוף הטהורים אפילו מנבילות וטריפות שלהן רק שהוא מן המותר בפיך ורשאי לעשות הבתים מקלף שגם הוא נקרא עור ויש מי שאומר שאין לעשות בתים מקלף אלא א"כ שישים הקלף במי קליפת עצים (שקורין בלשון אשכנז למ"א) שמעבדין בהם עורות וטוב לחוש לדבריו לכתחלה ורשאי לעשות מעור שליל שגם היא נקראת עור לענין זה אע"פ שהיא כבשר לענין טומאה וכן הרצועות יכול לעשותן מקלף ועור שליל ויש אומרים שעור שליל הוא יותר הגון למצוה כי לא נעבדה בו עבירה שלא היה בו תשמיש של זכר ונקבה ויש מי שאומר שאחר עור שליל יותר הגון עור עוף ואח"כ עור החיה ואח"כ עור הבהמה הכשרה ואח"כ עור נבילה וטריפה:

נז עור הבתים צריך שיהא מעובד לשמו כמו קלף הפרשיות וי"א שאינו דומה לקלף הפרשיות שהפרשיות הן עיקר הקדושה אבל הבתים הן טפלין ומשמשים להם וא"צ עיבוד לשמו ויש לסמוך על דבריהם כשאי אפשר בענין אחר כדי שלא להתבטל ממצות תפילין ויכול ג"כ לברך עליהן עד שימצא אחרים:

נח ד' בתים של ראש צריכים להיות מעור אחד שנאמר ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות וחתיכות עור תפורים יחד חשובים כעור אחד (וה"ה אם הם דבוקים בדבק) ומכל מקום טוב ונכון לעשותם מעור אחד ממש שנוטלין עור עגל הרך ומכניסין אותו בחריצי הדפוס ומניחין אותו כך עד שיתייבש ונוטלין הדפוס מתוכו ונמצאו הבתים עשוים מאליהם:

* * *

נט תפילין בין של יד בין של ראש הלכה למשה מסיני שתהיינה מרובעות ריבוע מכוון שארכו כרחבו בענין שאלכסונו יהיה עודף על ארכו ב' חומשי ארכו בקירוב וריבוע זה צריך להיות מכוון בהן בין במקום מושבן שהיא התיתורא שצריכה להיות מרובעת כמו שיתבאר בין בתפרן שתהא התפירה מרובעת ממש ארכה כרחבה בין בגוף הבתים שיהיה הבית מרובע ארכו כרחבו (בכל משך גבהו) אבל על גבהו אין להקפיד אם הוא יותר מארכו ורחבו ואם היו מרובעים ואחר כך נתקלקל ריבוען באחד ממקומות אלו צריך לתקנן ואם לא תקנן פסולין כיון שריבוען היא הלכה למשה מסיני ושל ראש יהיה כל הד' בתים יחד מרובעין ולא כל אחד בפני עצמו ולכתחלה יעשה כל הד' בתים שוין שלא יהא אחד רחב מחבירו:

ס עור הבתים מצוה לעשותן שחור כמו הרצועות ואע"פ שברצועות הוא הלכה למשה מסיני ולא בתים מכל

מקום מצות תפילין הוא שיהיה הכל שחור:

סא חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד מקום התפר ואם לא הגיע כשירה והוא שיהיה ניכר החריץ למעלה כדי שיהיה ד' ראשיה נראות לכל במה דברים אמורים כשעשה מחיצות הבתים מבפנים גם בין בית לבית מלמעלה עד סוף רוחב הפרשה מעור אחד עם מחיצות החיצונים אבל אם לא עשה כן או שעשה כן ונקרע אחר כך העור שבין פרשה לפרשה פסול כמו שיתבאר סי' ל"ג:

סב גובה הבתים אין להם שיעור ויכול לעשותן גדולים או קטנים כמו שירצה והמנהג של החכמים ואבות בתי דינים לעשות של ראש גבוהים יותר מג' אצבעות כיון שמניחין אותן בגלוי ויש שבח בגילוין כמו שנתבאר סי' כ"ז אבל החכמים ותלמידים ותלמיד בפני רבו שאין דרך ארץ לגלות תפילין בפניו מניחין תפילין קטנות כאצבע ומחצה תחת המצנפת מפני דרך ארץ שלא ישוו את עצמם לרבותיהן בפניהם ונראין כעזי פנים מפני שהתפילין הם דרך כבוד וגדולה כמו שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ודרשו רז"ל אלו תפילין שבראש:

* * *

סג וכן אורך ורוחב הבתים אין לו שיעור אבל אורך ורוחב התיתורא יש לה שיעור שיהיה לכתחילה יותר מכאצבע לכל הפחות שהרי אמרו חכמים מקום יש בראש להניח ב' תפילין ואם היו כשרים בכאצבע היה מקום להניח ג' תפילין והגאונים אמרו שהבתים של ראש צריך להיות אצבעים על אצבעים לכתחילה ואם פיחת לא פסל ובתים של יד אצבע על אצבע לכתחילה וכל אצבע סתם היא גודל ויש לחוש לדבריהם אף שלא נהגו כן:

סד שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחד מימינו ואחד משמאלו וקבלו הגאונים שהשי"ן של ימין המניח תהיה של ג' ראשים ושל שמאל המניח של ד' ראשים ואם הפך לא פסלו היודי"ן של השיני"ן בין בשל ג' ראשים בין בשל ד' ראשים צריכים ליגע למטה בשולי השיני"ן וחודן של שולי השיני"ן צריך שיגיע עד מקום התפר לכתחלה ולא ימשיך השיני"ן הרבה אלא שגם חודן של שוליהן יהי' נראה על התפר לכתחלה:

סה יש אומרים שהשיני"ן צריכים להיות מקמטי העור ואם עשאן בדפוס לא יצא מפני שהוא כחק תוכות שאף שהשיני"ן הבולטות בדפוס דוחקות העור וחוקקות בו צורתה וה"ז חקיקת גוף האותיות ולא תוכה מכל מקום העור שהוא רך נדחק גם סביבת בליטת השי"ן שבדפוס ע"י דפוס הב' שגוף השי"ן שוקע בו ותוכותיה בולטין בו ודוחקין תוכות השי"ן בעור וה"ז חק תוכות וי"א שאין לחוש בשי"ן זו לחק תוכות שלא פסלו חק תוכות אלא בפרשיות של תפילין ומזוזות וכן בספר תורה ובגט שנאמר בהן כתיבה בתורה כתיבה ולא חקיקה אבל בשי"ן זו לא נאמר בהלכה למשה מסיני כתיבה בה וכן המנהג פשוט לעשותה בדפוס ואעפ"כ טוב לחוש לסברא הא':

* * *

סו תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני בין בשל יד בין בשל ראש תיתורא הוא גשר בלשון ארמי דהיינו שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של גשר וכן מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני בין בשל יד בין בשל ראש דהיינו שעור התיתורא יהיה ארוך ובולט מצד אחד והבליטה תהיה כפולה לעבור הרצועה בתוכה ועל כן נקרא בליטה זו מעברתא ולפי שהלכה למשה מסיני שמקום מושב התפילין דהיינו התיתורא יהיה מרובע ממש לפיכך צריך לחתוך המעברתא מב' צדדין (במקום שמסתיים ריבוע התיתורא) שלא תהא המעברתא רחבה (שם) כמו רוחב התיתורא כדי שיהיה ניכר ריבוע התיתורא:

סז צריך לגלול כל פרשה מסופה לתחלתה כשנותנה בתוך ביתה כמו שמזוזה נגללת מאחד כלפי שמע ולא להיפוך מטעם שנתבאר ביו"ד סי' רפ"ח:

סח יש אומרים שהלכה למשה מסיני לכרוך את הפרשיות במטלית או בקלף ואם לא כרכן פסולין ויש חולקין ונהגו לכרכן בקלף לכתחלה אבל אם לא כרכן כשרות בדיעבד אם אין לו אחרים ויש מקפידין מלכרכן אלא בקלף הכשר לבתים ורצועות שכיון שכריכה זו הלכה למשה מסיני דינה כבתים ורצועות שצריכים להיות ממין המותר לפיך ולא ממין האסור אבל במטלית שלא שייך בה איסור אין להקפיד בה:

סט הלכה למשה מסיני שיכרוך על הפרשה שער בהמה או חיה הטהורים י"א שיכרוך השער על גוף הפרשה ואחר כך יכרוך הקלף למעלה וי"א שמתחלה יכרוך עליהם הקלף ואח"כ השער על גבי הקלף ונוהגין לצאת ידי שניהם שכורכין שער על הפרשה ואחר כך כורכין עליו קלף כשר וחוזרין וכורכין עליו שער ונהגו שיהיה שער זה של עגל כדי שיזכור מעשה העגל ולא יחטא ואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או בשל שור ורוחץ השער היטיב בתחלה עד שיהיה נקי וחכמי הזוהר הזהירו ואמרו שיהיה קצת שער זה יוצא חוץ לבתים של ראש פחות מאורך שעורה יש אומרים שהשער היוצא יהיה מפרשת קדש וי"א מפרשת והיה אם שמוע וטוב שיצא מפרשת והיה אם שמוע בצד הפונה לפרשת קדש:

* * *

ע כל פרשה צריכה להיות זקופה מעומד בתוך ביתה לכתחלה כדרך שמעמידין ספר תורה בהיכל ואם נתנה שם מושכבת כשרה וצריך ליזהר שלא להפך הפרשיות בבתים אלא יניחם שם בענין ששיטה העליונה תהיה למעלה בראש הבתים ושיטה התחתונה למטה לצד פה הבתים ולכתחלה יש ליזהר שראש הפרשה יהיה מונח לצד ימין הקורא שהוא עומד נגד המניח שאם בא לפתחן ולקראן יהיו מונחין לפניו כהלכתן שהרי מצינו שסדר הנחתן בבתים הן מסודרים לפי ימין הקורא שיהיה קורא כסדר מתחלה פרשת קדש של ימינו ואח"כ פרשת והיה ושאר הפרשיות של שמאלו כמ"ש בסי' ל"ד:

עא אם כתב כל הד' פרשיות בקלף אחד כשרות אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיתנן בד' בתים כל אחת

מושכבת בביתה וצריך שיתן חוט או משיחה בין כל בית לבית להבדילה זה מזה י"א שלא הצריכו הבדלה זו אלא דוקא כשכל הד' פרשיות נכתבות על קלף אחד אבל אם הן כתובות על ד' קלפים כהלכתן א"צ חוט או משיחה כלל וי"א שאפילו הן כתובות על ד' קלפים צריך להעביר חוט או משיחה בין כל בית לבית וכן נוהגין להעביר חוט התפירה בין כל בית לבית לכתחלה אבל אם לא העביר כשר שהעיקר כסברא הא':

עב פרשיות של יד דינן כשל ראש לכריכת שער וקלף ולגללן מסופן לתחלתן ולהכניסן לביתן זקופות אלא שלכתחלה צריך לכתבן על קלף אחד מטעם שנתבאר למעלה ואם כתבן על ד' קלפים והניחן בד' בתים כמו של ראש יצא והוא ששטח עור על הד' בתים שיהיו נראים כבית אחד מפני שצריך שיהיה אות אחד מבחוץ כמו שנתבאר למעלה ואצ"ל אם כתבן על ד' קלפים והניחן בבית אחד שיצא וא"צ לדבק הקלפים יחד ואף על פי כן המנהג לדבקן בדבק ונזהרין ליטול דבק כשר דהיינו מבהמה הטהורה שיהיה ממין המותר בפיך:

סימן לב דין כתיבת התפילין:

'לקוטי תורה' פרשת קדושים – הפרשה החסידית

וְכִי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם[1]

"וְכִי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל כו', וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית כו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ יט, כג־כד):

וְאָמְרוּ רַז"ל בְּרַבּוֹת קְדוֹשִׁים פָּרָשָׁה כ"ה:

מִי יִגְלֶה עָפָר מֵעֵינֶיךָ אָדָם הָרִאשׁוֹן כו'[2], וַהֲרֵי בָּנֶיךָ מַמְתִּינִין לְעָרְלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים כו'. עַיֵּין שָׁם.

וּמִזֶּה יֵשׁ רְאָיָה לְפֵירוּשׁ הַשַּׁ"ךְ עַל הַתּוֹרָה שֶׁפֵּירַשׁ[3]:

שֶׁמִּצְוָה זוֹ הוּא תִּיקּוּן לְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ גַּם כֵּן (בְּרֵאשִׁית ג, ו): "כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל", וְאָדָם הָרִאשׁוֹן נִצְטַוָּה עָלָיו בְּשָׁעָה ט', וּבְשָׁעָה יו"ד עָבַר[4]. וְאֵלּוּ הִמְתִּין ג' שָׁעוֹת עַד שַׁבָּת, הָיָה "כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים" (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם). וּכְנֶגְדָּם נִצְטַוּוּ בִּנְטִיעָה (שָׁם): "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים כו'". עַיֵּן שָׁם.

וְזֶהוּ כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ "וַהֲרֵי בָּנֶיךָ מַמְתִּינִין כו'", שֶׁבָּזֶה הֵם מִתְקַנִּים חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּעֵץ הַדַּעַת כו'.

וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'" (שָׁם), הַיְינוּ, שֶׁהֵם נֶאֱכָלִין לַבְּעָלִים בִּירוּשָׁלַיִם. "וְדָבָר זֶה הִלּוּלִים לַה' הוּא, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ שָׁם לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם"[5].

וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קכב, ד): "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים כו' **לְהוֹדוֹת** לְשֵׁם הֲוָיָה". וְיֵשׁ לְהָבִין עִנְיָן הַהוֹדָאָה וְהַהִילּוּל שֶׁאָנוּ מְהַלְּלִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ – לְאֵיזֶה עִנְיָן הוּא? הֲלֹא הוּא יִתְבָּרֵךְ "מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה" (נְחֶמְיָה ט, ה), וְלוֹ דּוֹמִיָּה תְּהִלָּה[6]?

אַךְ הָעִנְיָן, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כב, ד): "**וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל**":

דְּהִנֵּה, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַד אֵין קֵץ מִגֶּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כו'. רַק הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ", הַיְינוּ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא מְהַוֶּוה בָּהֶם כָּל הָעוֹלָמוֹת, הֵם רַק שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבָד. וּכְמוֹ שֵׁם הָאָדָם, שֶׁבִּפְנֵי עַצְמוֹ אֵין מִצְטָרֵךְ כְּלָל לְהַשֵּׁם. וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּילוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ[7], כֵּיוָן שֶׁמְּצַד עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִגֶּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ, הוּא עַל יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים גִּילוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצַד עַצְמוֹ "לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל"[8].

כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם, כְּשֶׁצָּרִיךְ חֲבֵירוֹ אֵלָיו לְהַשְׁפָּעַת חַסְדּוֹ, וְהוּא בְּאוֹתוֹ הָעֵת בְּכַעַס וְרוֹגֶז גָּדוֹל, שֶׁנִּמְצָא הוּא רָחוֹק מִמִּדַּת הַחֶסֶד, עִם כָּל זֶה, כְּשֶׁקּוֹרֵא אֵלָיו חֲבֵירוֹ וּמַתְחִיל לְשַׁבְּחוֹ אֵיךְ שֶׁהוּא בַּעַל חֶסֶד גָּדוֹל, עַל יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר אֶצְלוֹ אֶת מִדַּת חַסְדּוֹ, שֶׁיִּתְגַּלֶּה אֵלָיו,

---

1. (וְכִי תָבֹאוּ: לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה רֹאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן "אֶתְהַלֵּךְ לְאָזְנִיא" דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּזֹּהַר קְדוֹשִׁים" עַמּוּד ריג. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בַּהֶעָרוֹת וְציּוּנִים.

פֶּרֶק א' מְיֻסָּד עַל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַאֲנִי נְתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אֶחָד" מִשְּׁבָת פָּרָשַׁת וַיְחִי תקס"ג).

2. ("שֶׁלֹּא יְכַלְּתָ לַעֲמֹד עַל צִוּוּיְךָ שָׁעָה אַחַת")

3. (רְאֵה פֵּירוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ג, א) "וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם").

4. (וְאָדָם . . עָבַר: סַנְהֶדְרִין לח, רֵישׁ עַמּוּד ב).

5. (רַש"י עַל הַפָּסוּק).

6. (עַל פִּי תְּהִלִּים סה, ב: "לְךָ דֻמִיָּה תְּהִלָּה").

7. (רְאֵה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל בָּאתִי לְגַנִּי תשכ"ט (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָט חֵלֶק ג עַמּוּד מח) הֶעָרָה 67).

8. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת בַּקָּשָׁתוֹ. וְאַף שֶׁמִּדָּה זוֹ הָיְתָה אָז בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, אַף עַל פִּי כֵן מְעוֹרְרָהּ עַל יְדֵי הַשָּׁבָח וּקְרִיאַת שֵׁם חַסְדּוֹ כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן הַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה עַל דֶּרֶךְ אַחֵר:

דְּהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ "לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל" כַּנַּ"ל, עַד שֶׁבְּחִינַת מִדּוֹת אֵלּוּ נִקְרָא רַק "שְׁמוֹתָיו", שֶׁהֵרֵי בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֵין צָרִיךְ כְּלָל לְהַשֵּׁם, וְאִם כֵּן, הֵם בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל וְעָצוּם, כְּמוֹ שֵׁם הָאָדָם כְּשֶׁאֵין קוֹרֵא לוֹ בּוֹ. לָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי מִדּוֹת אֵלּוּ, הוּא עַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁאָנוּ קוֹרְאִים לוֹ בָּהֶם וּמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ בָּהֶם.

הַיְינוּ, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים "בָּרוּךְ אַתָּה הָוְיָה", שֶׁהוּא עִנְיָן הַלֵּל וּשְׁבָח שֶׁמְּהַוֵּוה הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ, עַל יְדֵי זֶה הַקְּרִיאָה מַמְשִׁיכִים גִּילּוּי שֵׁם הָוְיָה, שֶׁיּוּמְשָׁךְ אֵלֵינוּ, שֶׁיִּהַוֶּוה אֶת הַכֹּל. כַּמְּבוֹאָר כָּל זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר – עַל פָּסוּק (וְיִחִי מח, כב) "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד כו'". עַיֵּן שָׁם בַּאֵר הֵיטֵב[9].

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ[10] הַפָּסוּק **"וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל"**, כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מִצַּד עַצְמוֹ "קָדוֹשׁ" וּמוּבְדָּל, וְשֶׁיִּהְיֶה יוֹשֵׁב וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה – שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִקְרָא בְּשֵׁם "יְשִׁיבָה", כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ – הוּא עַל יְדֵי **"תְּהִלּוֹת** יִשְׂרָאֵל", שֶׁעַל יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח גּוֹרְמִים הַגִּילּוּי וְהַהַמְשָׁכָה.

וְלָכֵן הִילּוּל – גַּם כֵּן לְשׁוֹן הֶאָרָה, כְּמוֹ "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי"[11] (אִיּוֹב כט, ג).

וְזֶהוּ "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים כו' לְהוֹדוֹת לְשֵׁם הָוְיָה", דְּקָאֵי עַל מַה שֶּׁכָּתוּב לְעֵיל מִינֵּיהּ (תְּהִלִּים קכב, ג): "יְרוּשָׁלִַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו", שֶׁהוּא בְּחִינַת "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה". דְּהַיְינוּ "בָּרוּךְ ה' [..] מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם" (תְּהִלִּים קו, מח), לְהַמְשִׁיךְ מֵעָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא לְעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא[12]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיָן "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָה". :

ב. וְהִנֵּה[13] בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', סוֹף פָּרָשָׁה קְדוֹשִׁים, דַּף פ"ז, סוֹף עַמּוּד א'[14], פֵּירֵשׁ שָׁם עִנְיָן "שָׁלֹשׁ שָׁנִים כו'"[15]:

'שָׁנָה הָרְבִיעִית': דָּא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, דְּאִיהִי קַיְימָא רְבִיעָאָה לְכוּרְסַיָּא [..], דְּהָא כְּדֵין מִזְדַּוְּוג בָּהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בִּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל[16].

וְהָרַמַ"ז בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא, דַּף צ"ז, סוֹף עַמּוּד ב' פֵּירֵשׁ:

כִּי בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרְאשׁוֹנִים לִנְטִיעַת הָאִילָן בָּאָרֶץ מְקַבֶּלֶת הָאָרֶץ עֲלִיּוֹנָה מִבְּחִינַת ג' סְפִירוֹת אַחֲרוֹנוֹת, שֶׁהֵם נֶהֱ"י. וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית מְקַבֶּלֶת מִתִּפְאֶרֶת כו', וַאֲזַי דַּוְקָא "הִלּוּלָא אִשְׁתְּכַח".

וְאָמְנָם אֵין זֶה מוּבָן, דְּאַף אִם מְקַבֶּלֶת מִנֶּהֱ"י, מַדּוּעַ יִהְיֶה בְּהַפֵּירוֹת אִיסּוּר כָּל כַּךְ לִהְיוֹת "עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל" (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם), וְאֲסוּרִים בַּהֲנָאָה?

אֶלָּא וַדַּאי הַטַּעַם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּ"פַּרְדֵּס" שֵׁעַר כ"ד[17] בְּסוֹפוֹ:

דְּמַה שֶׁכָּתוּב 'שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם כו', זֶהוּ כְּנֶגֶד ג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת שֶׁנִּזְכַּר בִּמְרְכֶּבֶת יְחֶזְקֵאל: 'רוּחַ סְעָרָה כו'[18], וְהָרְבִיעִית הוּא קְלִיפָּה דַּקָּה הַנִּקְרֵאת 'נוֹגַהּ' (שָׁם), שֶׁיְּכוֹלִים לְהַעֲלוֹתָהּ.

וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר "שַׁעֲרֵי אוֹרָה", שַׁעַר חֲמִישִׁי, בְּעִנְיָן ג' פְּעָמִים "כִּי אֲמִילֵם" (תְּהִלִּים קיח, י. יא. יב). וְכֵן כָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב', פִּקּוּדֵי, דַּף רמ"ד, עַמּוּד ב': "שָׁלֹשׁ שָׁנִים כו'"[19].

---

9. (תּוֹרָה אוֹר הוֹסָפוֹת וְיִחִי קב, א וְאֵילֶךָ).

10. (הַפֵּירוּשׁ כַּנִּרְאֶה מְיוּסָּד עַל פֵּירוּשׁ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב עַל פָּסוּק זֶה הַמּוּבָא בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אִידִישׁ עַמּוּד 138 וְאֵילֶךָ. – לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ז עַמּוּד 135 בְּשׁוּלֵי הַגְּלְיוֹן. וְנִתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת שָׁם).

11. (בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּאתי לְגַנִּי" הַנַּ"ל, בְּהֶעָרָה 69: "וְהָא דְּמִשְׁמַע בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה [כָּאן] שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה עַצְמָהּ נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי "תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" – אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין שַׁיָּיךְ שֶׁהֶעֱבוֹדָה ד"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" מַגַּעַת לְדַרְגַּת "אַתָּה קָדוֹשׁ" . יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ"אַתָּה קָדוֹשׁ" שֶׁבְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה הוּא אוֹר אֵין סוֹף כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּיכוּת לְסִפִּירוֹת [וּכַמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁה"תְּהִלּוֹת" שֶׁבְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה הִיא "קְרִיאַת שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ" הַשַּׁיָּיכִים לְמִדּוֹת פְּרָטִיּוֹת] וּבְהַמְשָׁכָה זוֹ שַׁיָּיךְ לוֹמַר שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי "תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ הַמְּשֻׁכַּת הָעֲצָמוּת". עַיֵּן שָׁם).

12. (זֹהַר חֵלֶק א קנח, רֵישׁ עַמּוּד ב. יח, א. קנב, א. חֵלֶק ב כט, ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר בִּתְחִילָּתוֹ סוֹף עַמּוּד א).

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת כו'" (לְעֵיל ד, א).

13. (בְּהַבָּא לְקַמָּן רְאֵה גַּם שִׂיחַת יו"ד שְׁבָט תשי"ד, תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק יא עַמּוּד 47 וְאֵילֶךָ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" תשל"ו – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט אֲדַר־סִיוָן עַמּוּד רלח).

14. (נִתְבָּאֵר בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן "אֶתְהַלֵּךְ לִיאָזְנָא" עַמּוּד ריג. אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא (כְּרַךְ א) עַמּוּד קלח וְאֵילֶךָ).

15. (וְשָׁם: "שָׁנָה הָרְבִיעִית, דָּא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל דְּאִיהִי קַיְימָא רְבִיעָאָה לְכוּרְסַיָּא, וּכְלָא חָד, דְּהָא כְּדֵין קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִזְדַּוְּוג בָּהּ בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְדֵין הִיא קֹדֶשׁ, וְהִלּוּלָא קַדִּישָׁא אִשְׁתַּכַּח".

תַּרְגּוּם: שָׁנָה הָרְבִיעִית זוֹ כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא עַמּוּד רְבִיעִי לַכִּסֵּא, וְהַכֹּל אֶחָד, שֶׁהֲרֵי אָז מִזְדַּוֵּג הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא עִם כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, וְאָז הִיא קֹדֶשׁ, וְנִמְצֵאת הִלּוּלָא קְדוֹשָׁה).

16. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "יְהוּדָה אַתָּה", בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת וַיְחִי (מה, א)).

17. (לִכְאוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת שַׁעַר כ"ה. וְכֵן הוּא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת).

18. (יְחֶזְקֵאל א, ד: 'רוּחַ סְעָרָה . . עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ').

19. ("כָּל אִינּוּן אִילָנִין דְּאִתְנְטָעוּ בְּאַרְעָא, עַד לָא אִשְׁתְּרִשׁוּ, שָׁרְיָא עָלַיְיהוּ רוּחָא מִסִּטְרָא דְּהַאי עָרְלָה, וְעַל דָּא כְּתִיב 'וְעָרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל'").

וְאִם כֵּן, מַה זֶּה עִנְיָן לְדִבְרֵי הָרַמַ"ז דִּלְעֵיל, עַל פִּי הַמַּאֲמָר דְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים דף פ"ז, שֶׁתּוֹלֶה עִנְיָן ג' שְׁנֵי עֲרָלָה בְּקַבָּלָתָהּ מִנֶּה"י כו', "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית", שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִתִּפְאֶרֶת הוּא בְּחִינַת זוּוּגָא וְהִלּוּלָא?

וְהָעִנְיָן, כִּי הַדִּבּוּר עֶלְיוֹן נִקְרָא בְּשֵׁם "נְקֵבָה" וּ"מְקַבֵּל", לְגַבֵּי הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַשְׁפִּיעַ" וּ"דָּכָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צח, ג): "זָכַר חַסְדּוֹ".

וְהָעִנְיָן, דְּ"מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה" (אִיּוֹב יט, כו): כִּי הִנֵּה הַדִּבּוּר מְקַבֵּל מֵהַקּוֹל הַיּוֹצֵא מֵהֶבֶל הַלֵּב דֶּרֶךְ הַקְּנֶה[20], וְהַלֵּב הוּא מִשְׁכַּן הַמִּדּוֹת, וְלָכֵן אֵין הָאָדָם מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמַה שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ וּמִתְאַוֶּה. וְהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים, פְּנִימִית הַמִּדָּה אֵינֶנָּה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּדִבּוּר כְּלָל, כִּי אִם רַק חִיצוֹנִית הַמִּדָּה. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים, כְּשֶׁהָאָדָם בְּהִתְפַּעֲלוּת כַּעַס גָּדוֹל, אֲזַי לֹא יוּכַל לְדַבֵּר כְּלָל, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁעַצְמִיּוּת וְתוֹקֶף הַמִּדָּה אֵינֶנָּה יְכוֹלָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת כְּלָל.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר"[21], שֶׁלָּכֵן קוֹל הַשּׁוֹפָר הוּא קוֹל פָּשׁוּט בְּלִי אוֹתִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְעָקָה מִפְּנִימִית הַלֵּב, מַה שֶּׁלֹּא יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת. וְהוּא עִנְיָן "קָלָא פְּנִימָאָה"[22]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַקּוֹל הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת, הוּא רַק אֲחוֹרַיִּים וְחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הַמִּדָּה.

וְהִנֵּה הַקּוֹל כָּלוּל מִג' בְּחִינוֹת: אֵשׁ, מַיִם, רוּחַ[23]. וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁעוֹלָם הַדִּבּוּר נִקְרָא "עָלְמָא דְּנוּקְבָא" לְגַבֵּי הַמִּדּוֹת – עַל דֶּרֶךְ תְּשִׁישׁוּת כֹּחַ כִּנְקֵבָה[24], דְּהַיְינוּ שֶׁאֵין נִמְשָׁךְ בְּהַדִּבּוּר מֵעַצְמִיּוּת הַמִּדּוֹת, כִּי אִם מְעַט מְזֻעָיר מִן הַמִּדּוֹת כו'.

וְכֵן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב (תְּהִלִּים קיט, פט): "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם", שֶׁאוֹתִיּוֹת וְתֵיבוֹת שֶׁל מַאֲמָר "יְהִי רָקִיעַ" (בְּרֵאשִׁית א, ו) "נִצָּב" וּמְלוּבָּשִׁים וְעוֹמְדִים בְּתוֹךְ "רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם" (שָׁם, כ) לְהַחֲיוֹתָם[25]. וַהֲרֵי הָרָקִיעַ הוּא בַּעַל גְּבוּל, אִם כֵּן, כְּבָר נִתְצַמְצֵם דִּיבּוּר זֶה לִהְיוֹת מִתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ בַּעַל גְּבוּל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת הֵן בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף כו'. אֶלָּא זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁהַדִּבּוּר מְקַבֵּל רַק עַל יְדֵי צִמְצוּם מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים וְחִיצוֹנִיּוֹת מֵהַמִּדּוֹת כו', לָכֵן אַחַר כַּךְ מִתְחַלֵּק לְחֲלָקִים בְּדִבּוּר עַל יְדֵי ה' מוֹצָאוֹת, שֶׁיּוּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת גְּבוּל[26].

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּאַדְּרָא רַבָּה דְּנָשֵׂא, דַּף קמ"א, עַמּוּד ב': "וְנָקִיב כו'"[27]. וּב"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק י':

שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת 'נְקֵבָה' – נָקֵב־ה'. פֵּירוּשׁ: ה' מוֹצָאוֹת הַדִּבּוּר מְקַבְּלִים מֵהַמִּדּוֹת עַל יְדֵי נָקֵב, דְּהַיְינוּ מִיעוּט הָאוֹר, וְנִתְחַבֵּר נָקֵב זֶה עִם ה' תַּתָּאָה וְנַעֲשֵׂית נְקֵבָה כו'[28].

וְזֶהוּ עִנְיָן הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁהַדִּבּוּר מְקַבֵּל מִבְּחִינַת נָה"י, שֶׁהֵם הַבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמִּדּוֹת[29].

אַךְ אַחַר שֶׁנִּבְנָה בְּחִינַת הַדִּבּוּר עַל יְדֵי קַבָּלָתוֹ מִבְּחִינַת נָה"י וַאֲחוֹרַיִּים שֶׁל הַמִּדּוֹת, עוֹד אַחַר כַּךְ מֵאִיר בְּהַדִּבּוּר מִבְּחִינַת עַצְמִיּוּת הַמִּדּוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "יִחוּד דְּכַר וְנוּקְבָא", שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁהַדִּבּוּר מִצַּד עַצְמוֹ נִקְרָא "עָלְמָא דְּנוּקְבָא", לְהָאִיר בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, אֲבָל הַיִּחוּד – הַיְינוּ שֶׁיָּאִיר בּוֹ מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת עַצְמָן, שֶׁנִּקְרָא "עָלְמָא דְּדִכּוּרָא" כַּנַּ"ל[30].

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בְּאָדָם בֵּין דִּבּוּר שֶׁמְּדַבֵּר דִּבְרֵי חוֹל לְדִבּוּר שֶׁמְּדַבֵּר דִּבְרֵי חָכְמָה כו' – וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִקְרָאִים "**עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת**"[31] – "מִילִּין דְּהַדְיוֹטָא"[32] לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא – שֶׁבָּהֶם מֵאִיר רַק מִבְּחִינַת נָה"י לְהַוּוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְהַיֵּשׁ נִרְאֶה דָּבָר נִפְרָד. אֲבָל **עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת** – נִמְשָׁךְ בָּהֶם מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיָה גִּילוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלֹּא בִּבְחִינַת הָעֵלֵם וְהֶסְתֵּר כו'.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל (פֶּרֶק ט' דִּבְרָכוֹת, דַּף נ"ח, סוֹף עַמּוּד א'): "**וְהַתְּפִאֶרֶת** (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא) **זוֹ מַתַּן תּוֹרָה**", כִּי בִּחְינַת יִחוּד זֶה, דְּהַיְינוּ תּוֹסֶפֶת הָאוֹר עֶלְיוֹן בְּהַדִּבּוּר בְּיוֹתֵר עַל הַמִּדָּה הַקְּצוּבָה, נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי מִדַּת תִּפְאֶרֶת, שֶׁלְּמַעְלָה

---

20. (רְאֵה לְעֵיל רֵישׁ פָּרָשַׁת אַחֲרֵי כה, ג).

21. (לְקַמָּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה נד, ג פֶּרֶק ג).

22. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּשֶׁלַּח נ, רֵישׁ עַמּוּד ב. וַיַּקְהֵל רי, א).

23. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם" (בַּהַגְּהָה כב, ב).

24. (תְּשִׁישׁוּת כֹּחַ כִּנְקֵבָה: רַשִׁ"י בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, טו. וְאֶתְחַנַּן כה, ג).

25. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" חֵלֶק ב' (תַּנְיָא שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק א). וְכֵן הוּא בְּ"מִדְרַשׁ תְּלִּים" וְנֶעֱתַק לְעֵיל רֵישׁ פָּרָשַׁת אַחֲרֵי כה, ב).

26. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אַדְנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח", [בַּ"סִידּוּר" שַׁעַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה]. (וְעַיֵּן בַּ"פַּרְדֵּס" עֶרֶךְ גְּבוּל (רְאֵה לְקַמָּן מַסְעֵי צד, ב. עֵקֶב טז, ב. אוֹר הַתּוֹרָה נ"ך (כְּרַךְ א) עַמּוּד שלה)).

27. ("אַתְפְּשַׁט הַאי תִּפְאֶרֶת מִטַּבּוּרָא דְּלִבָּא, וְנָקִיב וְאִתְעֲבַר בְּגִיסָא אַחֲרָא, וְתִקִּין פַּרְצוּפָא דְּנוּקְבָא עַד טַבּוּרָא. וּמִטַּבּוּרָא שְׁאָרֵי, וּבִטַּבּוּרָא שְׁלִים". – הַתִּפְאֶרֶת מִתְפַּשֶּׁטֶת מִטַּבּוּר הַלֵּב, וְנוֹקֶבֶת וְעוֹבֶרֶת בְּצַד אַחֵר, וּמִתְתַּקֵּן פַּרְצוּף הַנְּקֵבָה עַד הַטַּבּוּר, וּמֵהַטַּבּוּר נִשְׁאַר וּבַטַּבּוּר נִשְׁלָם).

28. וְכֵן כָּתַב עוֹד בְּהֵיכַל שִׁשִּׁי, שַׁעַר ל"ג, פֶּרֶק ב'. וּבְשַׁעַר ל"ד הוּא שַׁעַר הַיַּרֵחַ (בְּדִפּוּס שִׁקְלָאוֹו תק"ס. לְפָנֵינוּ שַׁעַר ל"ד פֶּרֶק ב וְשַׁעַר ל"ה).

29. וְעַיֵּן בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" סִימָן י"ט, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עוֹטָה אוֹר כַּשַּׂלְמָה".

30. וְעַיֵּן מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אַדְנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח" הַנַּ"ל, בְּפֵירוּשׁ "בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים".

31. (אָבוֹת ה, א).

32. (זֹהַר חֵלֶק ג בְּהַעֲלוֹתְךָ קמט, ב: נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָּה לְעֵיל פָּרָשַׁת אַחֲרֵי כה, ד.).

מִבְּחִינַת נֶהֶ"י, שֶׁנִּקְרָא (תְּרוּמָה כו, כח): "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן [..] הַמְּבַרֵיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"[33].

כִּי פֵּירוּשׁ "תִּפְאֶרֶת" הוּא עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל סוֹף פֶּרֶק ו' דְּאָבוֹת: "כָּל מַה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא **לִכְבוֹדוֹ**, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה מג, ז): "וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו כו'". וּפֵירֵשׁ בַּשֶּׁלֶ"ה[34] דַּף ל"ט, עַמּוּד ב': דְּהַיְינוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְמַטָּה – עַל דֶּרֶךְ "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי הַוְיָה הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאֵתְחַנַּן ד, לה), וְעַל דֶּרֶךְ "וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי הַוְיָה כו'" (וָאֵרָא ז, ה), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁלַח יד, כא): "וְאוּלָם חַי אָנִי, וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ כו'", וּכְדִמְסַיֵּים בְּאָבוֹת שָׁם: "וְאוֹמֵר (בְּשַׁלַּח טו, יח): 'ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד' כו'"[35].

וְהַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי "יְקָר **תִּפְאֶרֶת** גְּדוּלָּתוֹ"[36] יִתְבָּרֵךְ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[37]: "נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים". וְהַיְינוּ בִּשְׁבִיל לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו[38], "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שִׁפָלִים" (יְשַׁעְיָה נז, טו), שֶׁיַּכִּירוּ וְיֵדְעוּ "יְקָר תִּפְאֶרֶת" אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא כו'[39].

וְלָכֵן תּוֹסֶפֶת הָאוֹר בְּהַדִּבּוּר עֶלְיוֹן, עַל דֶּרֶךְ "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי ה' דִּבֵּר" (יְשַׁעְיָה מ, ה), זֶהוּ נִמְשָׁךְ הַכֹּל עַל יְדֵי הַמִּדַּת תִּפְאֶרֶת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה סג, יב): "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ כו'", וּכְתִיב (שָׁם, יד): "לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת כו'". וְלָכֵן נִקְרָא זֶה: "יִחוּד תִּפְאֶרֶת וּמַלְכוּת כו'".

וְזֶהוּ גַּם כֵּן שֶׁ"מִּתְּפָאֶרֶת שֶׁבָּעֶלְיוֹן נַעֲשֶׂה כֶּתֶר לְתַחְתּוֹן"[40]: כִּי הַכֶּתֶר הוּא הָרָצוֹן, וּבְחִינַת רָצוֹן זֶה לְהָאִיר לְמַטָּה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "תִּפְאֶרֶת שֶׁבָּעֶלְיוֹן" כו', שֶׁמִּדָּה זוֹ גּוֹרֶמֶת הַגִּילוּי כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ "**וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ**" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יג), אֲשֶׁר מְבוֹאָר לְמַעְלָה שֶׁבְּחִינַת הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח לְמַעְלָה גּוֹרֵם גִּילוּי הָאוֹר – וְאֵיךְ הוּא הַגּוֹרֵם? אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁזֶּהוּ הַעֲלָאַת מַ"נ לִבְחִינַת תִּפְאֶרֶת, וְהוּא הַמֵּאִיר עַל יְדֵי זֶה לִהְיוֹת גִּילוּי יְקָר תִּפְאַרְתּוֹ כַּנַּ"ל – וְהַיְינוּ "וּמְהַלְלִים **לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ**", הַיְינוּ תִּפְאֶרֶת וּמַלְכוּת כו'. :

ג. וּמִכָּל זֶה יוּבָן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין ג' **שְׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת** שֶׁל נְטִיעַת הָאִילָן – שֶׁרוֹמֵז לְז"א בָּאֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא הַדִּבּוּר, שֶׁאֲזַי אֵין מֵאִיר רַק בְּחִינַת נֶהֶ"י, עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל חִיצוֹנִיּוֹת הַקּוֹל, שֶׁכְּלוּל מִג' בְּחִינוֹת: אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם כַּנַּ"ל, וַאֲזַי הַהֲאָרָה בְּהַדִּבּוּר מְעַט מִזְעֵיר כַּנַּ"ל;

אֲבָל **בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית**, שֶׁהוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מֵאִיר בְּהַדִּבּוּר תּוֹסֶפֶת אוֹר מְרוּבֶּה עַל הָעִיקָּר כו'. וְנִקְרָא "יִחוּד קוֹל וְדִבּוּר"[41], עַל דֶּרֶךְ "קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי לִי כו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב), "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג כו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ח). וְזֶהוּ עִנְיָן "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב" (תּוֹלְדוֹת כז, כב), הוּא "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן כו'".

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[42]: "בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה כו'", כִּי מִקּוֹדֶם אֵינָהּ רְאוּיָה לְיִחוּד. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[43]: "בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ כו'".

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: "וְהַהוּא אִיבָּא לָא אִשְׁתְּלִים בְּאַשְׁלְמוּתָא עַד תְּלַת שְׁנִין"[44], שֶׁאֵין מֵאִיר עָלָיו מִבְּחִינַת תִּפְאֶרֶת – שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְפָאֵר אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא עָלָיו בֶּאֱמוֹר "בָּרוּךְ אַתָּה הַוְיָה", עַד שָׁנָה הָרְבִיעִית כו'.

אַךְ עִיקַּר הָעִנְיָן הוּא, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע" (בְּרֵאשִׁית ב, ט) נִתְגַּבְּרוּ הַקְּלִיפּוֹת. וּכְעִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א', לֶךְ לְךָ דַּף ע"ט, סוֹף עַמּוּד ב' עַל פָּסוּק (לֶךְ לְךָ יב, ו) "וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ", כִּי "אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים" (נֹחַ ט, כה), שֶׁהוּא מִג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת; וּמִמַּחֲמַת חֵטְא הַנַּ"ל הָיָה לוֹ אֲחִיזָה בָּאָרֶץ[45].

אַךְ זֶהוּ דַּוְקָא בְּג' שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵין מֵאִיר בְּהָאָרֶץ, שֶׁהוּא עוֹלָם הַדִּבּוּר – רַק מִבְּחִינַת נֶהֶ"י, שֶׁהוּא בְּחִינַת צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר, אֲזַי יֵשׁ לָהֶם יְנִיקָה.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן "חָרְנָה" (וַיֵּצֵא כח, י): מִבְּחִינַת גְּרוֹן נִמְשָׁךְ

---

33. (עַיֵּן זֹהַר חֵלֶק ב', תְּרוּמָה, קע"ה, ב'. וּב"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" סִימָן י"ב).

34. (לְשׁוֹן הַשֶּׁלֶ"ה עִם הַגְּהוֹת – בְּאוֹר הַתּוֹרָה נַ"ך (כְּרַךְ א) עַמּוּד רמז).

35. (וְעַיֵּן מֵעִנְיָן "וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו", בַּזֹּהַר חֵלֶק ב', תְּרוּמָה, דַּף קנ"ה, עַמּוּד א').

36. (לְשׁוֹן הַכָּתוּב אֶסְתֵּר א, ד).

37. (רְאֵה תַּנְחוּמָא נָשֹׂא טז. בְּמִדְבַּר רַבָּה פָּרָשָׁה ג, ח).

38. (עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים (שַׁעַר א) בְּתְחִילָתוֹ).

39. וְעַיֵּן בְּ"שַׁעֲרֵי אוֹרָה" שַׁעַר חֲמִישִׁי, גַּבֵּי "דַּע כִּי לְכָךְ נִקְרָא תִּפְאֶרֶת כו'": "כִּי תִּפְאֶרֶת פֵּירוּשׁ הוּא לְשֵׁם הַוְיָה כו', דְּהַיְינוּ הַרְאוֹת גְּדוּלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ כו' – עַד: שֶׁהַתִּפְאֶרֶת עוֹלָה לְמַעְלָה עַד אֵין־סוֹף כו'". עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכוּת.

40. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר אֲרִיךְ אַנְפִּין (שַׁעַר יג) פֶּרֶק ז. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ד. נא, א. תּוֹרַת חַיִּים נח סה, ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

41. (רְאֵה הָמְשֵׁךְ תרס"ו עַמּוּד שפב וּבְהֶעָרָה 55).

42. (נִדָּה מד, ב בַּמִּשְׁנָה).

43. (נִדָּרִים לב, א).

44. (וְאוֹתוֹ הַפֵּרוּשׁ לֹא נִשְׁלַם בִּשְׁלֵמוּת עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים. זֹהַר חֵלֶק ג פָּרָשָׁתְנוּ, פז, א).

45. וְעַיֵּן שָׁם בְּפָרָשַׁת נֹחַ, דַּף ע"ג, א'־ב'.

חָרוֹן כו'[46]. וְעַל דֶּרֶךְ הַנִּזְכָּר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּמִדְבַּר סִינַי", בְּעִנְיָן "מִדְבַּר" בְּמֵ"ם פְּתוּחָה כו'[47].

אֲבָל כְּשֶׁמַּאִיר בְּהַדִּבּוּר מִבְּחִינַת תִּפְאֶרֶת – קַו הָאֶמְצָעִי – תּוֹסֶפֶת אוֹר, אֵין לָהֶם יְנִיקָה כו', כִּי הָאוֹר דּוֹחֶה אֶת הַחֹשֶׁךְ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים סח, ג): "כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ"[48]. וְלָכֵן כָּל זֶה הוּא בְּ"עֵץ מַאֲכָל" דַּוְקָא – דּוּגְמַת "עֵץ הַדַּעַת כו'".

וְהִנֵּה עַל יְדֵי דְּחִיָּיה זוֹ דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא, כְּשֶׁשּׁוֹבֵר תַּאֲוָותוֹ וּמַמְתִּין ג' שָׁנִים כו', עַל יְדֵי זֶה "אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא" לִהְיוֹת "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית" גִּילוּי "יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ" יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ "וְעַתָּה מוֹדִים [..] אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ" (דִּבְרֵי הַיָּמִים שָׁם): כִּי הִנֵּה בֶּאֱמֶת, זֶה שֶׁיִּהְיֶה אֲצִילַת מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, הוּא גַּם כֵּן עַל יְדֵי קְדִימַת הַצִּמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי הַמְבוֹאָר בַּ"עֵץ חַיִּים". שֶׁהֲרֵי מִצַּד עַצְמוֹ "לָאו מִכָּל אִלֵּין מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל", רַק בִּשְׁבִיל לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו צִמְצַם אֶת עַצְמוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ כַּנּוֹדָע. וְאִם כֵּן, גַּם בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת, הִתְהַוּוּתָהּ לְאַחַר הַצִּמְצוּם כִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת, רַק שֶׁהִיא מָקוֹר לָהֶן.

וְלָכֵן נֶאֱמַר: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ". פֵּירוּשׁ: "לָךְ", הַיְינוּ מַהוּתוֹ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֵין שַׁיָּיךְ רַק הוֹדָאָה וְלֹא הִילּוּל, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ "נוֹרָא תְּהִלּוֹת" (בְּשַׁלַּח טו, יא), וְ"לוֹ דּוּמִיָּה תְּהִלָּה", וְהַתְּהִלָּה אֵינוֹ רַק לִבְחִינַת "שְׁמוֹ" יִתְבָּרֵךְ[49].

וְלָכֵן מִמַּלְכוּת דְּאֵין־סוֹף נַעֲשָׂה כֶּתֶר לַאֲצִילוּת, כִּי אֵין עֲרוּךְ לְגַבֵּי אֵין־סוֹף שֶׁיִּהְיֶה שַׁיָּיךְ בֶּאֱמֶת בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת בְּהַעֲצְמוּת מִשְּׁבָחִים שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ הָעוֹלָמוֹת וְכו'. וּכְעִנְיָן "אֱמֶת אָמַר אַל יִבְרָא כו'"[50]. רַק מִבְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף נִמְשָׁךְ מָקוֹר לִהְיוֹת כֶּתֶר לַאֲצִילוּת. רַק אַחַר שֶׁנֶּאֱצְלוּ אֲצִילוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, אֲזַי מִתִּפְאֶרֶת שֶׁבְּעֶלְיוֹן נַעֲשָׂה כֶּתֶר לַתַּחְתּוֹן כו'.

וְהִנֵּה, עִנְיָן מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, זֶהוּ כְּעִנְיָן בְּרָכָה וְהוֹדָאָה[51]: וְלָכֵן קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה דְּ"שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים כו'", זֶהוּ כְּעִנְיָן "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ", וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ "וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ", הַיְינוּ "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים"[52], כִּי יִתְרוֹן הָאוֹר נִמְשָׁךְ מִן הַחוֹל [53], לָכֵן עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוָה בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים דְּעָרְלָה, עַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ "פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ כו'".

וּכְעֵין מַה שֶׁכָּתוּב בְּרִבּוֹת בְּרֵאשִׁית, פָּרָשָׁה י"א, עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ב, ג) "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים **לַעֲשׂוֹת**" – "כָּל מַה שֶׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית צְרִיכִים עֲשִׂיָּיה כו'"[54], דְּהַיְינוּ לְתַקֵּן. עַיֵּין שָׁם.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא מַה שֶׁיְּחֶזְקֵאל כְּשֶׁרָאָה אֶת הַמֶּרְכָּבָה הַקְּדוֹשָׁה כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל א, ד): "וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה כו', עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ כו'"[55]. :

ד. "וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ כו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ יט, כה):

בְּסֵפֶר "שַׁעֲרֵי אוֹרָה" שַׁעַר ה' **פֵּירֵשׁ**:

שֶׁאָז הוּא בִּבְחִינַת **ה'** אַחֲרוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָה, וְזֶהוּ "וּבַשָּׁנָה **הַחֲמִישִׁית** כו'", וְהַיְינוּ, כִּי בְּחִינַת מַלְכוּת נִקְרֵאת לִפְעָמִים בְּשֵׁם דָּלֵי"ת וּפְעָמִים בְּשֵׁם ה'. וְזֶהוּ עִנְיָן 'יְהוּדָה' שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ד' וְה' כו'[56].

וְיֵשׁ לְבָאֵר כָּאן עַל פִּי מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת וַיֵּרָא שָׁם:

דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית" מְקַבֶּלֶת מִשְּׁנֵי שְׁלִישִׁים שֶׁל תִּפְאֶרֶת, דְּהַיְינוּ עַד הֶחָזֶה כו', וְאָז נִקְרֵאת דָּלֶת – שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִד' בְּחִינוֹת: תִּפְאֶרֶת, נֶצַח, הוֹד, יְסוֹד. אֲבָל

---

46. (תּוֹרָה אוֹר וַיֵּצֵא כב, ב).

47. (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ב, ב. אוֹר הַתּוֹרָה בַּמִּדְבָּר עמוד יד).

48. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים", פֶּרֶק י"ט. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כֵּיצַד מְרַקְּדִין", גַּבֵּי "וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים כו'". וּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת צַו, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְשׁוּמַח חָתָן וְכַלָּה כו'").

49. ("דַּהֲגַם שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מַ"אַתָּה קָדוֹשׁ" – מִבֵּיוָן שֶׁהַתְּהִלּוֹת [וְכָאן] הֵם "קְרִיאַת שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ" הַשַּׁיָּיכִים לְמִדּוֹת פְּרָטִיּוֹת, מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [וְכָאן] הוּא אוֹר אֵין סוֹף כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת לִסְפִירוֹת. וּרְאֵה בְּאֲרוּכָּה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" (הַנִּ"ל) הָעָרָה 69". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט שָׁם הָעָרָה 53).

50. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ח, ג).

51. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה פִקּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן" (לְעֵיל פִּקּוּדֵי ג, ב)).

52. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת מִקֵּץ (דַּף לו, א), בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי", בְּפֵירוּשׁ "נֵר הֲוָיָה נִשְׁמַת אָדָם", "כֹּל הַנִּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ".

53. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה", בְּעִנְיָן "קְלִיפָּה קָדְמָה לַפְּרִי כו'" עַיֵּין שָׁם (תּוֹרָה אוֹר סא, ב).

54. (וְשָׁם: "כִּגּוֹן הַחַרְדָּל צָרִיךְ לְמִתּוּק. הַתִּתְרוּמוּסִים צָרִיךְ לְמִתּוּק. הַחִטִּין צְרִיכִין לְהִטָּחֵן. אֲפִלּוּ אָדָם צָרִיךְ תִּקּוּן").

55. (**וְעַיֵּין זֹהַר** חֵלֶק ב': וַיַּקְהֵל, דַּף ר"ג, עַמּוּד א'. וּבְפָרָשַׁת **יִתְרוֹ** דַּף ס"ט, עַמּוּד ב' **בְּעִנְיָן "מִתּוֹךְ הַסְּנֶה": וְרָזָא דָא** (אִיּוֹב יד, ד): **'מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא'** כו'". עַיֵּין שָׁם. וּבְסֵפֶר "עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ", חֵלֶק רְבִיעִי, פֶּרֶק י"ט. וּבַשֶּׁלֶ"ה, דַּף קט"ז, רֵישׁ עַמּוּד ב', וְדַף קל"ט, עַמּוּד ב', בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמִבָּרֵךְ הַמַּבְדִּיל כו'").

56. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיַּקְרָא. וְעַיֵּין זֹהַר חֵלֶק ג', חֻקַּת, ק"פ, עַמּוּד ב', בְּעִנְיָן: "ה'? ד' הֲוָוֹת!").

"בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית" מְקַבֶּלֶת גַּם מִשְׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן שֶׁל תִּפְאֶרֶת, וַאֲזַי הִיא בְּחִינַת ה'[57].

וּבֵיאוּר עִנְיָן שְׁלִישִׁין אֵלּוּ שֶׁבְּתִפְאֶרֶת[58], הָעִנְיָן: כִּי הַמִּדָּה תִּפְאֶרֶת, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם לְמַטָּה, יֵשׁ בָּהּ **חַבַּ"ד, חַגַּ"ת, נֶהַ"י:**

חַבַּ"ד הוּא **הַשֵּׂכֶל** וַהֲשָׂגָה לְמָה יִתְפָּאֵר, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – כְּדֵי שֶׁיִּשְׁבְּחוּ וְיַכִּירוּ תִּפְאַרְתּוֹ וְגָדְלוֹ.

וְהִתְפָּאֲרוּת שֶׁ**בְּלִבּוֹ** לְהִתְפָּאֵר – הוּא **הָעֶצֶם חַגַּ"ת** שֶׁבָּהּ.

וּנֶהַ"י הוּא **הַהִתְפַּשְׁטוּת** – שֶׁעוֹשֶׂה **מַעֲשֶׂה** לְהִתְפָּאֵר, כְּעִנְיָן "**בְּהַרְאוֹתוֹ** אֶת עוֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ" (אֶסְתֵּר א, ד); אוֹ **מְדַבֵּר** דִּבּוּרִים שֶׁבָּהֶם יוֹכְלוּ אֲחֵרִים לְהַכִּיר שִׁבְחוֹ, הֲרֵי הַמַּעֲשֶׂה אוֹ הַדִּבּוּרִים שֶׁהַכַּוָּנָה בָּהֶם לְהִתְפָּאֵר – מִבְּחִינַת נֶהַ"י שֶׁבּוֹ – "לְבַר מִגּוּפָא"[59], וְאֵינוֹ עָרוּךְ לְעַצְמִיּוּת הַמִּדָּה.

אוֹ יֵשׁ לוֹמַר בְּאוֹפֶן אַחֵר:

כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁיֵּשׁ הִתְפָּאֲרוּת מִן עֲשִׂיָּה, שֶׁהִתְפָּאֲרוּת הַלָּז הוּא מִדָּבָר שֶׁחוּצָה לוֹ וְנִפְרָד מֵעַצְמִיּוּת. כְּמוֹ הִתְפָּאֲרוּת שֶׁיִּפּוֹאָר וִישׁוּבַח בְּמַעֲשָׂיו שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּלִי נָאֶה וְצִיּוּר נָאֶה, שֶׁיַּכִּירוּ כֹּחַ הַפּוֹעֵל וִישַׁבְּחוּהוּ, הֲרֵי עִיקַּר הַשֶּׁבַח בּוֹ – מִצַּד הַכְּלִי וְיוֹפִי מְלַאכְתָּהּ, וַהֲרֵי זֶה רָחוֹק מְאֹד מִתִּפְאֶרֶת וְשֶׁבַח עַצְמִיּוּת הַפּוֹעֵל, שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה שֶׁבַח אֶלָּא מַה שֶׁיָּכוֹל לֵעָשׂוֹת כַּמָּה כֵּלִים נָאִים, וְהַכְּלִי הוּא מוּבְדָּל מִמֶּנּוּ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא הִתְפַּשְׁטוּת מִכֹּחוֹ.

אֲבָל כְּשֶׁיִּשְׁבְּחוּהוּ בְּדָבָר שֶׁמֵּעַצְמוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ אֶת קוֹלוֹ שֶׁהוּא עָרֵב מְאֹד, תָּאִיר בְּיוֹתֵר עַצְמוּת מִדַּת הִתְפָּאֲרוּת בָּזֶה – מִמַּה שֶׁיְּפָאֲרוּ וִישַׁבְּחוּ אֶת מִכְתָּבוֹ וְצִיּוּרוֹ וְכַדּוֹמֶה; וְכֵן כְּשֶׁיִּשְׁבְּחוּ אֶת גּוּפוֹ וּבְשָׂרוֹ שֶׁהֵם יָפִים מְאֹד; וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁיְּפָאֲרוּ אֶת חַבַּ"ד שֶׁלּוֹ; כָּל שֶׁהַשֶּׁבַח וְהַתִּפְאֶרֶת בְּדָבָר קָרוֹב אֶל עַצְמוּתוֹ, תִּתְעוֹרֵר בְּיוֹתֵר עַצְמוּת הַמִּדָּה; וְכָל שֶׁהַתִּפְאֶרֶת בְּדָבָר רָחוֹק יוֹתֵר מֵעַצְמוּתוֹ, יִהְיֶה יוֹתֵר מִבְּחִינַת נֶהַ"י שֶׁבּוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ "וּמִבְּחַר שָׁלִישָׁיו" – דְּפַרְעֹה – "טֻבְּעוּ בְּיַם סוּף כו'" (בְּשַׁלַּח טו, ד), הַיְינוּ גַּם שְׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן, חַבַּ"ד שֶׁבּוֹ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

57. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן זֶה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וְשִׁמְתִּי כַדְּכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ" בְּסוֹסוֹ (לְקִמָּן פָּרָשַׁת רְאֵה כח, ב. וּרְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ו־תר"ן בַּהוֹסָפוֹת עַמּוּד תצו).

58. (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק לט עַמּוּד 109).

59. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה יז, א).

60. (וְעַיֵּן בְּ"שַׁעֲרֵי אוֹרָה", שַׁעַר ה').

61. (בְּרֵכַת יוֹצֵר אוֹר).

וּמוּבָן לַמַּשְׂכִּיל, שֶׁהַמִּדָּה תִּפְאֶרֶת אֵינָהּ מָהוּת מִדָּה מַמָּשׁ כִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת. שֶׁהֵם עֶצֶם הַמְּשָׁכַת דְּבַר מָה, כְּמוֹ חֶסְדִּים אוֹ גְּבוּרוֹת, אֲבָל הַתִּפְאֶרֶת הִיא מִדָּה כּוֹלֶלֶת, שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּכָל הַמִּדּוֹת, שֶׁאֵינָהּ – רַק עִנְיָן הַכַּוָּנָה וְהִתּוֹעֶלֶת בְּכָל מִדָּה, לָמָּה תִּימָּשֵׁךְ וּלְאֵיזֶה צוֹרֶךְ. כְּמוֹ לְהַשְׁפִּיעַ חֶסֶד כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר הַמְקַבֵּל טוּבוֹ וְחַסְדּוֹ – הֲרֵי זֶה תִּפְאֶרֶת־שֶׁבְּחֶסֶד, וְכֵן תִּפְאֶרֶת־שֶׁבְּחָכְמָה – הַכַּוָּנָה בְּהַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ חָכְמָתוֹ. וַאֲפִילּוּ לְרָצוֹן יֶשְׁנָהּ מִדַּת תִּפְאֶרֶת – לָמָּה יִרְצֶה כָּךְ. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיָן "נִתְאַוָּוה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים"[60].

וְעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל זֶה יוּבָן הַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה: שֶׁבְּחִינַת "תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ" יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּאֲצִילוּת שַׁיָּיךְ בָּהּ גַּם כֵּן ג' שְׁלִישִׁין. הַיְינוּ, שֶׁהַדִּבּוּר עֶלְיוֹן, מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מְקַבֵּל תְּחִלָּה רַק מִשְׁלִישׁ הַתַּחְתּוֹן שֶׁל תִּפְאֶרֶת.

כִּי מַה שֶׁיּוּכָל לְהִתְגַּלּוֹת בְּדִבּוּר לְהַנִּבְרָאִים, הוּא הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה מִ"יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ" יִתְבָּרֵךְ. וּכְמַאֲמָר[61]: "תִּתְבָּרֵךְ [..] בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, עַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ כו', יְפָאֲרוּךָ סֶלָה". שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת, שָׁמַיִם וָאָרֶץ, "מִן הָאָרֶץ לָרָקִיעַ ת"ק שָׁנָה"[62], אֵינָהּ אֶלָּא בְּחִינַת "מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ". שֶׁכְּמוֹ בְּמַעֲשֶׂה יְדֵי אָדָם עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵינוֹ מְלוּבָּשׁ אֶלָּא כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהוּא הַכֹּחַ הַיּוֹתֵר פָּחוּת שֶׁבְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ כו', כַּךְ הַחַיּוּת הַמְּלוּבָּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוּת וּמַהוּת כו'[63].

נִמְצָא, אֲשֶׁר כָּל מַה שֶׁיּוּכְלוּ הַנִّבְרָאִים לְהַלֵּל וּלְשַׁבֵּחַ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּמַה שֶׁבָּרָא כָּל הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְזֶהוּ עִנְיָן "פֶּרֶק שִׁירָה"[64] שֶׁאוֹמְרִים הַנִּבְרָאִים; וְכֵן שִׁיר הַמַּלְאָכִים, "כָּל בַּעֲלֵי הַשִּׁיר יוֹצְאִים בְּשִׁיר"[65], הֲרֵי כָּל הַשָּׁגָתָם רַק בִּבְחִינַת "שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ".

וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל מִי שֶׁהוּא חָכָם מוּפְלָא עַד לְהַפְלִיא –וּמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ רַק בְּמַה שֶׁיּוּכָל לִכְתּוֹב אוֹ לְצַיֵּיר יָפֶה, שֶׁזֶּהוּ הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה שֶׁבּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אָמְרוּ רַז"ל[66]: "אֵין **צוּר** כֵּאלֹקֵינוּ" (שְׁמוּאֵל א' ב, ב) – אֵין **צַיָּיר** כֵּאלֹקֵינוּ כו'". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אָמְרוּ רַז"ל פֶּרֶק ה'

62. (חֲגִיגָה יג, א).

63. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּל זֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (תּוֹרָה אוֹר ז, א).

64. (בְּרֵיְיתָא שֶׁל פִּסּוּקֵי שִׁירָה וּתְהִלָּה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפִי כָּל צִבְאֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְהַצְּמָחִים וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים. נִדְפַּס בְּכַמָּה סִידּוּרִים – סִידּוּר רַבִּי יַעֲקֹב עֶמְדִּין. סִידּוּר אוֹצַר הַתְּפִלּוֹת. וְעוֹד).

65. (שַׁבָּת נא, ב בְּמִשְׁנָה. רְאֵה תּוֹרָה אוֹר ז, ג).

66. (בְּרָכוֹת י, א. וְשָׁם נִסְתָּם).

דִּבְרָכוֹת דף ל"ג, עמוד ב': "מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב, וְהָיוּ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ בְּשֶׁל כֶּסֶף – וַהֲלֹא גְּנַאי הוּא לוֹ כו'". עַיֵּן שָׁם[67].

וְזֶהוּ עִנְיָן הַפֵּירוּשׁ שֶׁ"הַדִּבּוּר עֶלְיוֹן – מָקוֹר דְּבֵי"עַ מְקַבֵּל מִשְּׁלִישׁ הַתַּחְתּוֹן שֶׁל מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת שֶׁבַּאֲצִילוּת", שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – "שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ כו' כַּנַּ"ל.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר, עִנְיָן ג' שְׁלִישִׁין דְּתִפְאֶרֶת – עַל דֶּרֶךְ שֶׁבְּלִלּוּת הָעוֹלְמוֹת נֶחְלָקִים לְג' בְּחִינוֹת, הַיְינוּ: עוֹלְמוֹת בִּי"עַ וְעוֹלָם הָאֲצִילוּת וְעוֹלְמוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת.

וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[68]: "שָׁט בְּחַ"י אֶלֶף עוֹלָמוֹת [..] – **שֶׁאֵינָן** כו'", שֶׁהֵם מִבְּחִינַת אַיִן, אֲשֶׁר "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן **תִּמָּצֵא** כו'" (איוב כח, יב).

וְעַיֵּן מַה שֶּׁכְּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קנ"ט, סוֹף עַמּוּד א', בְּפֵירוּשׁ הַמַּאֲמָר "תְּלַת עָלְמִין אִית לֵיהּ לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא":

אֲשֶׁר בְּכָל עוֹלָם מג' מִינֵי עוֹלָמוֹת הַנַּ"ל מִתְגַּלֶּה יוֹתֵר מִיֻּקָּר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלַּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – שֶׁאֵין עֲרוֹךְ הַגִּילוּי שֶׁבְּבְיַ"ע לְגַבֵּי הַגִּילוּי שֶׁבַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ כֵן אֵין עֲרוֹךְ הַגִּילוּי שֶׁבַּאֲצִילוּת לְגַבֵּי הַגִּילוּי שֶׁבְּעוֹלָם הָאֵין־סוֹף כו'[69]. וְזֶהוּ עִנְיָן ג' פְּעָמִים 'קָדוֹשׁ'[70].

אַךְ כָּל זֶה, רַק בְּבְחִינַת הָאוֹר הַמֵּאִיר בָּעוֹלָמוֹת, אֲבָל בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין שַׁיָּיךְ שׁוּם הַשָּׂגָה, רַק "**מוֹדִים** אֲנַחְנוּ **לָךְ**". וּמַה שֶּׁאָנוּ "מְהַלְּלִים", זֶהוּ "לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ כו' כַּנַּ"ל.

וְהִנֵּה, בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית מְקַבֶּלֶת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מִשְּׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן שֶׁל מִדַּת תִּפְאַרְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָרַמַ"ז כָּתַב: "מִשְּׁנֵי שְׁלִישִׁין כו'".

הַיְינוּ, מַה שֶּׁהַנִּבְרָאִים יוּכְלוּ לְהַלֵּל אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנִּקְרָא "שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ" כו' כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ עִנְיָן "**הִלּוּלִים** לַה'", וְ"הִלּוּלִים" – לְשׁוֹן רַבִּים, הַיְינוּ שְׁנֵי בְּחִינוֹת הִילּוּל – זֶהוּ ב' שְׁלִישֵׁי תִּפְאֶרֶת כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְמַעְלָה מִזֶּה אֵין לָהֶם הַשָּׂגָה. אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר כַּךְ גַּם מִבְּחִינַת שְׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן שֶׁל מִדַּת תִּפְאַרְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ "וּבַשָּׁנָה **הַחֲמִישִׁית** כו' **לְהוֹסִיף** לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", הַיְינוּ תּוֹסֶפֶת הָאוֹר הַבָּא מִלְּמַעְלָה, וַאֲזַי הִיא בִּבְחִינַת הֵ"א, מַה שֶּׁבְּחִינַת דָּלֵי"ת הוּא לְשׁוֹן דַּלּוּת וַעֲנִיּוּת לְגַבֵּי בְּחִינָה זוֹ דְּהֵ"א.

וּמִזֶּה יוּבָן בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת"[71], בְּעִנְיָן "בְּהֵ"א נִבְרָא הָעוֹלָם־הַזֶּה"[72]: "רְצָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ גִּילוּי בְּחִינַת ה' זֶה". וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר כָּאן.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, טו): "לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ" – בִּשְׁנֵי הֵהִי"ן, וְהַיְינוּ הַמְשָׁכַת ה' עִילָּאָה, בְּחִינַת יָ"ה; וְהַמְשָׁכַת ה' תַּתָּאָה – ו"ה כו'[73].

וְזֶהוּ "**הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו, עוֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ**" (בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א' סִימָן י"ו, כ"ז): וּפֵירוּשׁ "**הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו**"[74] יֵשׁ לְפָרֵשׁ עַל עִנְיָן הַשִּׁיר שֶׁהַמַּלְאָכִים מְרַנְּנִים וּמְשַׁבְּחִים לְפָנָיו. כִּדְמִשְׁמָע בְּרַבּוֹת, בִּפְתִיחָתָא דְּאִיכָּה, דַּף נ"ה, עַמּוּד א', שֶׁ"אָמְרוּ הַמַּלְאָכִים, כְּתִיב 'הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו' וְאַתָּה אוֹמֵר כְּדֵין כו'?[75] עַיֵּן שָׁם. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ "**עוֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ**", שֶׁהַתַּעֲנוּג נִמְשָׁךְ מִבִּיטּוּל הַיֵּשׁ[76].

וְכֵן בַּגְּמָרָא (פְּרָק קַמָּא דְּחַגִּיגָה, דַּף ה', עַמּוּד ב') פֵּירְשׁוּ "הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו" דְּמַיְירִי בְּבָתֵּי בָּרָאֵי כו'[77]. וְהַיְינוּ, כִּי יָדוּעַ שֶׁהִתְפַּשְּׁטוּת הַמִּדָּה הִיא הַעֲלָאַת מַ"ן אֶל הָעַצְמִיּוּת. עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בָּאָדָם, כַּאֲשֶׁר יִפָּאֲרוּ זוּלָתוֹ תִּתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ עַצְמִיּוּת הִתְפָּאֲרוּת.

---

67. (וְעַיֵּן מִזֶּה בַּשֶּׁלֶ"ה, בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד שֶׁלּוֹ, דַּף רנ"ו, עַמּוּד ב', וְדַף רנ"ז, עַמּוּד א', שֶׁהֶאֱרִיךְ בָּזֶה).

68. (עֲבוֹדָה זָרָה ג, ב (וְרַשׁ"י): "רוֹכֵב עַל כְּרוּב קַל שֶׁלּוֹ, וְשָׁט בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף עוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִילִּים סח, יח): 'רֶכֶב אֱלֹקִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן' – אֵל תִּקְרֵי 'שִׁנְאָן' אֶלָּא 'שֶׁאֵינָן' (־ ב' אֲלָפִים חֲסֵירִין מִ'רִיבוֹתַיִם')").

69. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה כו'" (רְאֵה יָהֵל אוֹר עַמּוּד תקנא וְאֵילָךְ).

70. **וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ"** (תּוֹרָה אוֹר ל, ג), **שֶׁבְּתִיקּוּן וַעֲשִׂיַּית בִּגְדֵי אַהֲרֹן יֵשׁ ג' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת.**

71. (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּשֶׁלַּח א, ב).

72. (מִנְחוֹת כט, ב).

73. וְעַיֵּן בְּ"עֵין חַיִּים" שֵׁעַר ל"א, פֶּרֶק ז', מַה שֶּׁכָּתַב עַל פָּסוּק "אַרְבַּע הַיָּדוֹת יִהְיֶה לָכֶם וְהַחֲמִישִׁית לַפְּרִעָה". (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה כו'" בְּסוֹפוֹ (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים כד, רֵישׁ עַמּוּד ד).

וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה'" (לִקְמָן פִּנְחָס פא, ב)).

74. (רְאֵה תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט אֶדֶר־סִיוָן שָׁם הֶעָרָה 56).

75. (וְשָׁם: "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד" (יְשַׁעְיָה כב, יב), אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתִיב (תְּהִלִּים צו, ו): הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו, וְאַתָּה אוֹמֵר כְּדֵין? אָמַר לְהוֹן . . כָּךְ תִּהְיוּ מְסַפְּדִין . . עַל חָרְבָּן רִאשׁוֹן וְעַל חָרְבָּן שֵׁנִי).

76. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי", בְּעִנְיָן "לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֵק בּוֹ" כו' (לִקְמָן פִּנְחָס עז, ג).

77. (וְשָׁם: "וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוֶה' (יִרְמְיָה יג, יז) . וּמִי אִיכָּא בְּכִיָּה קַמֵּיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? וְהָאָמַר רַב פָּפָּא: אֵין עֲצִיבוּת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו, עוֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ'!

לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּבָתֵּי גַוָּאֵי, הָא בְּבָתֵּי בָּרָאֵי. וּבְבָתֵּי בָּרָאֵי לֹא? וְהָא כְּתִיב (יְשַׁעְיָה כב, יב): 'וַיִּקְרָא אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק'! שָׁאנֵי חָרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דַּאֲפִילּוּ 'מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם' בָּכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה לג, ז): 'הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חָצָה, מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכִּיוּן').

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן דְּהַ"הוֹד וְהָדָר" אֲשֶׁר "לְפָנָיו" גּוֹרֵם "עוֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ", כִּי עַל יְדֵי זֶה הֵם מוֹסִיפִין אוֹרוֹת הַתִּפְאָרֶת־דַּאֲצִילוּת הָעֲצְמִי בִּבְחִינַת אֲצִילוּת. וְזֶהוּ **"לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ"** – ב' שְׁלִישֵׁי עֶלְיוֹנִים דְּתִפְאָרֶת – **"בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית"**.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר עוֹד:

כִּי ג' שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד **בִּי"עַ**, שֶׁהַדִּבּוּר עֶלְיוֹן מוּסְתָּר בָּהֶם, וְהֵם יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהַיְינוּ, כְּשֶׁאֵין יִחוּד בִּי"עַ עִם אֲצִילוּת, דְּהַיְינוּ יִחוּד זו"נ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּרוּמָה כה, יט): "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה"[78]. וְהוּא עִנְיָן מִיעוּט הַיְרֵחַ, כְּשֶׁאֵין יִחוּד שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא, וְאַזַּי הַג' קְלִיפּוֹת יוֹנְקִים מִמֶּנָּה[79].

אֲבָל **"וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית"** זֶהוּ נֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁהַמַּלְכוּת, מָקוֹר דְּבִי"עַ, מִתְיַיחֶדֶת עִם זָ"א־דַּאֲצִילוּת. וְהוּא עִנְיָן הַמִּשְׁכַּת הַבִּיטּוּל הָעֶלְיוֹן דְּמַ"ה בְּהַנִּבְרָאִים, עַל דֶּרֶךְ "מָה רָאוּ עַל כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם" (אֶסְתֵּר ט, כו), אֲזַי "יִהְיוּ כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים" – לִהְיוֹת יִחוּדִים עֶלְיוֹנִים, יִחוּד י"ה וְיִחוּד ו"ה כו'[80].

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, בְּחִינַת **"וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית"** כו' לְהוֹסִיף לָכֶם" זֶהוּ תּוֹסֶפֶת אוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יו"ד דְּשֵׁם הַוָּיָה, וְהוּא בְּחִינַת **הַכֶּתֶר** כו', וּמִשָּׁם דְּוָקָא נִמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת הָאוֹר "לְהוֹסִיף לָכֶם כו'"[81]. :

---

78. (עַיֵּין בְּ"תּוֹרָה אוֹר" סוֹף פָּרָשַׁת תְּרוּמָה (פא, בו).

79. ("כִּי מִצַּד זֶה שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ג' עוֹלְמוֹת בִּי"עַ (וּבְעִנְיָן הַסְּפִירוֹת – בְּחִינַת נֶה"י וְלֵעִיל כט, ג) – אֵין טַעַם שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִים.

וְעַל פִּי זֶה מְקֻשָּׁר (לְעֵיל כט, ג) מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמַ"ז שֶׁבְּג' שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת מְקַבֶּלֶת הַמַּלְכוּת מִבְּחִינַת נֶה"י (וּבְעִנְיָן הָעוֹלְמוֹת ג' עוֹלְמוֹת בִּי"עַ) עִם פֵּירוּשׁ הַפַּרְדֵּס". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ז שָׁם הָעָרָה 7).

80. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק (בְּלָק כג, י) "מִי מָנָה", בְּעִנְיָן "וּמִסְפַּר אֶת רוֹבַע יִשְׂרָאֵל" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּלָק סז, ד פֶּרֶק ג). וְיֵשׁ לְקַשְּׁרוֹ עִם מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר לְעֵיל: דִּבְג' שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת מְקַבֶּלֶת מֵהִיצוֹנִיּוּת הַמִּדּוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת נֶה"י; "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית" מְקַבֶּלֶת מֵהַפְּנִימִיּוּת, מִשְּׁלִישׁ תִּפְאָרֶת, אֲשֶׁר ד' בְּחִינוֹת תִּנָּה"י הֵם גַּם כֵּן בְּחִינַת אַבִּי"עַ שֶׁבְּזָ"א כו'.

81. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר (תּוֹרָה אוֹר הוֹסָפוֹת וַיְחִי קב, א וְאֵילֶךָ) בְּעִנְיָן **יוֹסֵף**, שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם תּוֹסֶפֶת הָאוֹר כו'. וְזֶהוּ "וְיוֹסֵף הוֹרַד כו'" (וַיֵּשֶׁב לט, א), עַל יְדֵי "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים כו' לְהוֹדוֹת כו'", שֶׁעַל יְדֵי הַעֲלָאָה זוֹ נִמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת הָאוֹר מִבְּחִינַת יְסוֹד־דְּאַ"ק, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיָן "הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו" – בְּחִינַת "הֶדַר" (וַיִּשְׁלַח לו, לט) כו'.

(וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן פָּסוּק "וּנְטַעְתָּם כָּל עֵץ מַאֲכָל": בְּרִבּוֹת: פָּרָשָׁה נָשֹׂא, פָּרָשָׁה י', דַּף רל"ו, ד'. וּבְפָרָשָׁה שְׁלַח לְךָ. וּבְשִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, בְּפָסוּק (ה, טו) "שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ". וְסוֹף פָּסוּק (ה, טז) "חִכּוֹ מַמְתַקִּים").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(לט) **והנה** ג' מדרגות הללו שבמחשב' הוא ענין ג' מדריגות דשמיעה ושמירה ועשי' שא' כאן תשמעון ושמרתם ועשיתם שהן בחי' ג' מדריגות דמחשבה דו"מ בכלל רק שבדרך פרט ישנם גם בשמיעה דמחשבה עצמה הנ"ל תשמעון בבחי' מחשבה דמחשבה הנקרא הבנה כנ"ל ושמרתם בחי' דיבור שבמחשב' כי בחי' השמירה הוא בבחינת הדיבור דוקא כמשי"ת ועשיתם בבחי' עשיה שבמחשבה כנ"ל וד"ל. והנה מ"ש כאן תשמעון ושמרת' ועשית' הכל קאי בקיום התו"מ שיש בהן ג' מדריגות שמיעה ושמיר' ועשיה והענין הוא כידוע שיש ב' מדריגות במצות ת"ת אחד מצות עיון והגיון במחשבה כמ"ש והגית בו יומם ולילה כו' והב' מצות קריאה בדיבור תמיד כמ"ש לא ימוש סה"ת הזה מפיך כו' ואשים דברי בפיך כו' וידוע שדרך כלל הן ב' מדריגות דתורה שבכתב ותורה שבעל פה, דתורה שבעל פה מל' קרינן לה. הנה עיקר ענינה בפה בדיבור דוקא לומר טמא טהור כשר פסול חייב זכאי כו' כי מתניתין מלכתא כמלך שגוזר בדיבור בפה דוקא כמ"ש דבר מלך כו' אבל בתושב"כ כל המצות סתומים ונעלמים בלי ידיעת פסק דין ברור כמו איך יהיה מעשה התפילין בכל פרטי דיני הכשירם ופסולן רק א' וקשרתם כו' ולא נודע מהו כו' וכן בדיני שבת וסוכה ופסח וכן בדיני טומאה וטהרה וד"מ חייב זכאי כו' הכל נפסק כל דין ודין בין טמא לטהור וכשר לפסול בפרטי פרטיות בתורה שבע"פ דוקא מל' קרינן לה שבא שם בדבר הלכה בדיבור בפה לגזור אומר דבר ברור בכל פרטי' זה כשר וזה פסול, זה טהור וזה טמא כו'. וכן בכל פרטי מעשה המצות כתפילין וציצית ושבת כו' ובמעשה הקרבנות ותרומות כו' וזהו שבחי' תשבע"פ שהוא בחי' דיבור הוא הנק' בחי' שמירה וע"ז אמר ושמרתם כו' כי עיקר השמירה הוא לבל יבא הדבר לידי זרים ולא יפול בו שינוי ותמורה כלל כו' או הפסד

ורקבון כו' כך ענין המשנה דתשבע"פ הרי נאמר עליה
ערוכה בכל ושמורה כו' שכאשר שונה המשנה בפה
דוקא הרי בא הדבר לידי שמירה מעולה שלא יתפשט
ממנו יניקה לזרים שהן החיצונים כלל כי הרי באמרו
בפה זה הדבר כשר וזה הדבר פסול זה טמא וזה הוא
הטהור כו' בדיבור זה דוק' נבדל ונפרש הרע מן הטוב
הטמא מן הטהור הפסול מן הכשר כו' זה יורד למטה
מטה וזה עולה מעלה כו' ע"י דיבור זה דוקא באמרו
בדבר ה' זו הלכה זה כשר כו' משום דמתניתין מלכתא
כמלך שגוזר בדבריו שאז כן יקום בפ"מ לרחק ולקרב
להשפיל ולהרים כו' אבל כל זמן שלא בא הדבר מלכות
לידי דיבור בפה עדיין הדבר שקול ולא נודע מי יחיה
מי ימות מי ירום ומי ישפל וכה"ג כמ"כ בבחי' ההעלם
והסתימות שבתשב"כ לא הובדל עדיין הבדל גמור בין
טמא לטהור בין רע לטוב כו' כמו במחשבה שהדבר
בהעלם עדיין ויוכל לבא לידי שינוי ותמורה מרע לטוב
ומטוב לרע כנ"ל שהרי יוכל להיות השכלת עיון
במחשבה לטמא את הטהור ולטהר את הטמא להכשיר
הפסול כו' משא"כ כשבא הדבר לידי דיבור בפה כבר
נפסק הדין וגזירת מלך בדבר מלכות אין להשיב ואין
בו שינוי ותמורה כלל כידוע ולכך בחי' המשנה
דתשבע"פ שם עיקר השמירה מן החיצונים שלא יקבלו
יניקה יותר מכפי המדה הקצובה להם ע"פ דבר מלכו'
מתניתין מלכת' וז"ש ושמורה שהתורה עצמה עיקר
שמירתה שמשתמרת שלא יומשך לחיצונים יותר מכפי
המדה כו' היינו בבחי' הדיבור שבתבע"פ דוקא וז"ש
ושמרתם כו' וד"ל. ונמצא שבתו"מ ג"כ יש ג' מדריגות
שבמחשבה הנ"ל מחשבה שבמחשבה דיבור
שבמחשבה מעשה שבמחשבה כו' כי הנה בחי'
מחשבה שבמחשבה הנ"ל הוא בבחי' תושב"כ שהדבר
סתום שם בהגיון עיון המחשבה וכמ"ש והגית בו כו'
הנק' הבנה כנ"ל בפי' דבר כי שומע עבדך כו' וע"ז א'
כאן תשמעון בבחי' הבנה והתבוננות היטב הדק כו'
והב' בחי' דיבור שבמחשבה הוא מ"ש ושמרתם בחי'
שמירה זו הוא דוקא בדיבור דתורה שבע"פ מל' קרינן
לה אבל שרשו במחשבה להשמיע לאזניו מה שמוציא
בפיו דבר ה' זו הלכה כמו שאמרו השמע לאזנך כו' וכן
אמרו עשה אזנך כאפרכסת כו' שיבא בחי' הדיבור
דד"ת דתשבע"פ במחשבה היטב ולא יקרא בדיבור בלי
בחי' מחשבה והטיי' אוזן לדבריו שאינו כלום ואינו
יוצא י"ח מצות ת"ת בדיבור כלל וכלל כידוע ונמצא
שזהו עולה בבחי' דיבור שבמחשבה וכמו שאנו רואים
שתשבע"פ מקבל מתשב"כ כמו שהדיבור מקבל מן
המחשבה (כי אוריי' סתים וגליא כו') שהרי אם אין
מוצאי' מקרא מפורש לדבר ההלכה אינה הלכה ודין
כלל כמו מ"ט דר' פלוני אמר קרא כו' וכן מנלן כו'
כידוע (רק בתשב"כ אין השמיעה באוזן להבחין בכל
פרט הדיבור מעכב מצות קריאה כי מצות קריאה
דתשב"כ למעלה מדיבור וקריאה דתשבע"פ וכמ"ש לא
ימוש ס"ת הזה כו' וראי' מע"ה שעולה לקרות בתשב"כ
אע"פ שאינו מבין כלום רק מדבר אותיות כו') והנה
מדריגה הג' הוא בחי' עשיה שבמחשבה והוא שרש
ענין קיום המצות בפ"מ דוקא וע"ז אמר ועשיתם אותם
כו' והענין הוא כי מבחי' הדיבור דתשבע"פ בא לידי
פ"מ דוקא לעשות דבר מלך שלטון ונק' מצות המלך
כשמצוה לעשות דבר בחי' עשיה שבדיבור ע"י עקימת
שפתיו שבדיבור דהוי מעשה שהוא בחי' עשיה
שבדיבור כי הדיבור עצמו הוא דבר מלך כמו בחי'
מתניתין מלכתא הנ"ל שגוזר ואו' עפ"י משפט שכלו
ומדותיו זה יכשר וזה לא יכשר כו' וכאשר מצוה להביא
הדבר לידי מעשה להשפיל ולהרים וכה"ג בפ"מ נקרא
מצות המלך ושרשו בדבר מלכות דתשבע"פ מל' קרינן
לה כנ"ל ונמצא שבחי' עשיה שבדיבור הוא בחי' מקור
לעשי' בפ"מ ואם אין דבר המלך בא לידי פ"מ אינו נק'
דבר גזירת מלך כלל וכך למעלה נא' ההוא אמר ולא
יעשה כו' וכן ודברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם כ"א
עשה כו'. אך הנה שרש בחי' עשי' של הדיבור הוא
במחשבה עצמה דהיינו מבחי' דיבור שבמחשבה כשבא
לידי בחי' האזנה היטב שאז בא לידי פ"מ ולא יתנחם
במחשבה בשינוי ותמורה מהיפך להיפוך וז"ש ההוא
אמר בדיבור שבמחשבה שיצא לידי בחי' האזנה בחי'
עשי' שבמחשבה ודאי יעשה כו' וז"ש כי אמר
במחשבה ויהי בדיבור כמו ויאמר אלקי' יהי אור וכה"ג
הוא צוה ויעמוד בפ"מ כו' וד"ל. וזהו פי' הג' דשמיעה
שהוא עניין קיבוץ ואסיפה כנ"ל שהוא בחי' הפ"מ
שבדיבור ומחשבה ולכך אמר כאן ג' מדריגות תשמעון
ושמרתם ועשיתם בחי' ג' מדריגות דמחשבה דו"מ
שישנם בשמיעה דמחשבה עצמה כנ"ל (ודוקא כשהיה
עקב עקבות משיחא שנשלם גם בבחי' עשיה ג"כ כו'
כנ"ל) ולנגד ג' אלה בקיומם למטה שזהו בבחי'
ההעלאת מ"נ מלמטה למעלה מבחי' מחשבה דו"מ
דכנ"י כך יומשך מלמעלה למטה מעצמות המאציל ג"כ
ג' מדריגות כאלה והן מ"ש הברית והחסד כו' כמשי"ת
בעז"ה וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

(תכ"א) **להניח** תפילין על היד, (תכ"ב) להניח תפילין על הראש, שנאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך (דברים ו' ח'): ושרש ענין מצוה זו עפמ"ש בכהאריז"ל סוד הקב"ה שהוא ז"א מניח תפילין הם ד' מוחי' חו"ב חו"ג הנמשכים לו מאו"א ושרשם מזיווג מזל הח' ונוצר עם מזל הי"ג ונקה, שמשם נמשך האור לאו"א ומהם ע"י נה"י שלהם מתלבשים בגלגלתא דז"א, וע"י קוצי דשערי דמו"ס דא"א היורד מאחוריו ומגיע עד רישא דז"א שמלביש לא"א מכל צדדיו ומכה שם בערפו ובאמצע ששם מוח הדעת המלובש ביסוד אימא (שבה מלובש יסוד אבא שבו דעת דאבא) עי"ז נחלק מוח הדעת לחו"ג ומחמת כח הכאה זו יוצאים ונדחים מן מוחי' דז"א הללו שהם א"פ הארה על המצח דז"א בין עיניו ונעשי' שם בחי' מקיפים לפניו ובולטי' לחוץ והן הן התפילין דמארי עלמא, ומה כתיב בהו ומי כעמך ישראל (דה"א י"ז כ"א) לפי שכ"ז נעשה ע"י הנחת תפילין שאנו מניחים על הראש, ותפלה של יד הם ד' מוחי' דנוק' שנמשכים לה מז"א וע"י קוצי דשערי דז"א המכה באחוריו יוצאים ובולטי' במצחא ג"כ והם אצלה תש"ר אך לגבי ז"א נק' תש"י לפי שבעלותה מבי"ע בשחרית עומדת בזרוע שמאלו כנגד לבו וז"ס שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך (שה"ש ח' ו') ע"ש בארוכה: וענין תפילין דרש"י ודר"ת ע"פ משרז"ל (בעירובין דצ"ה ב' ומ"ש בפע"ח בהקומץ הוא ט"ס) מקום יש בראש להניח ב' תפילין הם ב' מיני מוחי', תפילין דרש"י הם ד' מוחי' דאי' שבז"א ולכן קודמים פ' שמע לוהי' כי החסדים יורדים תחלה, ותפילין דר"ת הם מוחי' דאבא שבז"א ושם עט' דגבורה יוצא תחלה לחוץ בבחי' בליטה ומקיף ולכן והי' קודם לשמע ע"ש בארוכה:

א) **וביאור** זה, הנה עיקר ההפרש בין טלית לתפילין שהטלית הוא מקיף אמיתי שמעולם לא הי' בסוד או"פ, משא"כ התפילין שהם מוחי' פנימיי' דז"א אלא שאח"כ יוצאים בבחי' בליטה וגם זו על פניו לבד משא"כ הציצית מקיף לכל ג"ר כו', וענין המוחי' הוא כי הנה מבואר במ"א בפי' מאמר הזהר פ' אמור תלתא אינון דזמינין מקדש כו' קדש מלה בגרמי' הוא, שר"ל שג' המועדים פסח ושבועות וסוכות הם זמיני' מקדש שהיא החכמה ומקבלים הארה ממנו אמנם הקדש עצמו שהוא השבת מעלתו נכבדת עד מאד ונק' מלה בגרמי', ושם נת' כי המדות הם תוארים פעול מאחרים כמו חסד הרי ענינו להתחסד עם זולתו וכן הרחמים והדין והניצוח וההודיה והתקשרות והתנשאות ענינם להתחבר עם דבר מה זולתו, וכבר חתרו המפרשים להשיב איך יצדק זה באלוה ולפי האמת נכונו הדברים כי מאצי' ולמטה יכונו אלו התוארים כי האצי' הוא בחי' התלבשות אא"ס בכלים כדי לברוא מאין ליש בחסדו וגבורתו ורחמנותו עליהם, משא"כ למעלה מאצי' כמו שהוא ית' יחיד ומיוחד וכמו עד שלא נברא העולם שהי' הוא ושמו לבד (פדר"א פ"ג) וכ"ה גם אחר שנברא העולם קמי' ית' דכולא כלא חשיבי' לא יתכנו באמת אלו התוארים שהם המדות הנ"ל משא"כ בחי' החכמה שאינה כ"כ פעול מאחרים כי גם כשהוא לעצמו עד"מ יתכן החכמה והדיעה אלא שהוא היודע והוא המדע והוא הדיעה עצמה כמ"ש הרמב"ם ז"ל וז"ס שנק' החכמה עילאה קדש ל' הבדלה כדפרש"י ע"פ קדושים תהיו מובדלים תהיו (ויקרא י"ט ב') ולזה כיון ג"כ הזהר מלה בגרמי' ר"ל שאינו תואר פעול מאחרים אלא כמו שהוא קמי' ית' דאין עוד מלבדו, וזהו ענין מעלת המשכת המוחי' במדות ששרשם נמשך ממוחא סתימאה דא"א היא החכמה שבכתר הנקראת קדש לפי האמת כמבואר אצלינו בענין קידוש מי חטאת והיינו מטעם הנ"ל שממנה נמשך הארה באו"א דאצי' ומהם במדות ואז גם שהמדות הם תוארים פעול מאחרים לברוא מאין ליש מ"מ הם מאירים יותר בתוס' מרובה על העיקר מחמת גילוי מוחי' אלו שהוא בחי' גילוי עצמיות אלקותו ית' כמו דקמי' אין עוד וכולא כלא חשיבי' וכמ"ש לפי שכלו יהולל איש (משלי י"ב ח') שהמדות הנק' איש הם מהוללים ומאירים יותר לפי השכל המאיר בהם וכנראה בגשמיות באדם שכשמדותיו מתנהגים עפ"י השכל הם משובחים ביותר הרבה מכשהם מתנהגים כמו שהם מצד טבעו, והמוחין הם חב"ד אלא שהדעת נחלק לחו"ג ונעשו ד' ומבואר בפע"ח (פ"ג) שהדעת הוא העיקר משא"כ חו"ב הם רק הארה, ופי' כי ענין התחלקות הדעת לחו"ג הגם כי בלא"ה יש חו"ג במדות עצמן היינו כי החו"ג שבמדות הם מדות בלבד וכנ"ל שהם תוארים פעול מאחרים וכמו באדם טבע ההתחסדות או התגברות שבלבו, אבל החו"ג הנמשכים מהדעת הם מוחי' ממש דהיינו כח החכמה המחייב להתחסד ולהטיב לזולתו, או המחייב

לעורר גבורה כפי הצורך שזוהי חסד שכלי וגבורה שכלי' ממש וכבר נתבאר מעלת הח"ע שהיא כמו דקמי' ית' כולא כלא ולזאת החו"ג דמוחי' מעולים הרבה מחו"ג דמדות והמשכת חו"ג אלו הוא ע"י הדעת מלשון וידע אדם את חוה כו' (בראשית ד' א', שם כ"ה) שהוא תקיעת המחשבה בעומק עד שמתפעלים המדות כפי השכל משא"כ מצד או"א החכמה לבד בלא עומק הדעת לא היו נולדים המדות וכמ"ש בתניא פ"ג, והכח הזה בדעת לחלק לחו"ג הוא מחמת קוצי דשערי דא"א המכה בו, ענינו ר"ל גילוי הארה ממקור החכמה הנק' מו"ס הנ"ל שממנה נמשך קוצי דשערי הנ"ל לבחי' מוח הדעת שיוכל לחלק השפעת השכל לחו"ג כי כל השפעה צ"ל ע"י קבלת כח ממקור גבוה יותר כנראה בגשמיות שיש מי שמבין איזו השכלה לעצמו היטב ואעפ"כ כשישאל ממנו זולתו להבינה לו לא יוכל ואם יתחיל לומר לו יתגלגלו בפיו דבורים זרים שלא ממין הטענה ויש מי שיש בו הכח הזה שיכול להסביר אפי' לתלמיד קט הערך עפ"י דרכו ובאמת על הרוב חכם גדול יכול להשפיל גם לתינוק קטן והיינו לפי שכח זה הוא ממקור החכמה שיכול להלביש שפע שכלו בכל מיני צירופים שירצה לכאו"א לפי דרכו ולחלקו לחלקים שונים כפי המצטרך, וכמ"כ למעלה להיות ירידת ההארה ממעלת חב"ד עד שיתפסו במדות בבחי' חו"ג שמעלת חב"ד נפלאה מהם הרבה ואיכות ירידה והמשכה זאת אינה אלא עפ"י מקור החכמה שהיא הח"ס הנק' קדש מטעם הנ"ל ומשם נמשך הארה להדעת שיחלק שפעו לחו"ג וחו"ג אלו הם מוחי' ממש, וקצת מזה כתבתי במצות גיד הנשה ע"ש. וז"ס הקב"ה מניח תפילין (ברכות ו' א') פי' שמאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו שהם חסדו וגבורתו ורחמנותו כו' ומעלת הארה זו רבה היא עד מאד וטובה גדולה להנבראי' שחיותם הוא ע"י המדות הנ"ל יום ראשון מאיר החסד ושארי מדות כלולים בו ויום ב' הגבורה וחסד ורחמים וכו' כלולים בה ויום ג' מדת הרחמנות ושארי מדות כלולים בה וכשחב"ד מאירי' במדות אזי הם טובים ומאירים בתוס' מרובה על העיקר מכמו שהם מצד עצמותן ובל' הקבלה הוא ענין המשכת מוחין לז"א:

והנה ידוע שיש מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות וא"א להיות המשכת המוחי' דגדלות בז"א אלא אחר שמתחלה נכנס בסוד עיבור במעי אימא וזהו סוד העיבור ב' וכמ"ש בע"ח באורך בפי' מאמר הזהר ח"ג דס"ה בתר דיינקת לון אתעברת מנייהו ואלו המוחין דתפילין הם דגדלות ולכן יש בהם כ"א אזכרות כנגד העבור שהי' בינתיים שהי' הז"א תלת כליל מז' הם כ"א ע"ש בפע"ח, פי' כי הארת השכל במדות יש בב' פנים א' השכל השייך למדות שיהי' האהבה ע"פ הטעם והדעת ואם לא יחייבנו השכל לא יחפוץ בדבר כלל, והוא מדריגה נמוכה בשכל ממהות כח השכל עצמו ונק' מוחין דיניקה ר"ל כמו שהחלב מגדל הולד ע"י שהתינוק בולע אותו במעיו כן שפע השכל נכנס ומתפשט במדות ומגדלם והם מעולים מכפי היותם בלא שכל כלל עד"מ בגשמיות ערך מדות טבעיים שהבהמה חפצה במאכל ושונאת את דבר המר והמאוס לגבי מדות שהשכל מאיר בהם שהם אהבה ושנאה שבאדם שהם לפי שכלו וכן בעבודת ה' ערך האהבה טבעיות שבאדם כי כל נפש הוא חלק אלוה ממעל ויש בה אהבה בירושה מאבותינו לגבי האהבה הבאה מהתבוננות' בגדולת ה' שההתבוננות מולדת האהבה ואז היא מעולה יותר מאהבה טבעי' כו' ומ"מ בבחי' מוחי' אלו אזי המדות עיקר והשכל מתלבש ונכלל בהם שהרי בגילוי אינו אלא מדה אהבה או רחמנות אלא שבתוכיותה יש טעם ודעת וה"ז כמו החלב שמובלע בתינוק ולפיכך ביניקה נק' ז"א בעל ו"ק שהם מדות לבד והמוחי' נכללי' בהם כמ"ש בע"ח, אבל המדריגה השנית הוא גילוי עצמות השכליי' נכבדי' מה שאינו שייך למדה והתפעלות כלל כ"א מצד עצם גילוי מוח השכל להשכיל כל שכל (ואעפי"כ נק' מוחין למדות כי מ"מ מגיע יתרון להמדות מזה מלבד השפע המתלבש מהם בפנימיותם שנק' מוחי' דיניקה כנ"ל) והוא כענין ידיעת רזין עילאין שבאד"ר וסוד מעשה מרכבה ומעשה בראשית בסדר השתלשלות עולמות ושכליי' נבדלים (שממילא מזדככים המדות וכענין מארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד (סוכה נ"ב ב') הגם שלומד דבר חכמה באיזו דין שאינו מענין מוסר לכבוש יצרו כלל עכ"ז מזדכך ממילא ובטילה תאוותו וכמ"ש הרמב"ם ספכ"ב מהל' איסורי ביאה ובחכ' הוא אומר איילת אהבים ויעלת חן כו' (משלי ה' י"ט) ע"ש), ומבשרי אחזה אלוה כתיב (איוב י"ט כ"ו) הגם שאין ערוך בין שכל ומדות שבנפש לגבי שכלו ומדותיו ית' הקדושים לא מיני' ולא מקצתי' וכמ"ש אברהם ואנכי עפר ואפר (בראשית י"ח כ"ז) שאפי' מדת החסד ואהבה של אברהם שהי' אוהב את הש"י אהבה רבה ועצומה היא כערך הדומם ממש לגבי אהבה עליונה ולגבי שאר מדותיו ית' כי הם למעלה מהשגת הנבראים, מאחר שביכולת החסד לברוא יש מאין שזוהי למעלה מהשכלת כל הנבראים וכעד"ז הגבורה להעלים ולהסתיר שיהיו הנבראים נראים נפרדים כו' וכמ"ש בתניא שער היחוד והאמונה (פ"ד), מ"מ הרי לפי ערך זה בחי' חכמתו ובינתו ודעתו הם נפלאים

יותר הרבה מאד גם מן המדות ולטעם הנ"ל בענין קדש מלה בגרמי' ולזאת בענין ההמשכה שהוא ית' מאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו יש ב' בחי' א' המשכת חב"ד הנוגע למדות בלבד איך להיות ההתחסדות להחיות הנבראים ואיך יהי' העלם החיות בו שכ"ז אינו ערוך לגבי עצמיות חכמתו ובינתו ודעתו דקמי' כולא כלא חשיבי' כנ"ל אבל הבחי' השנית היא גילוי הארה מעצמיות חב"ד שלו כמו שהוא קמי' וזוהי הנק' מוחי' דגדלות וז"ס התפילין, וע' משי"ת אי"ה פ"ד בסיום דרוש זה ביאור ענין העבור שהוכרח להיות בינתיים:

מצות תפילין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהיות כן צריך להקדים נט"י מי רביעי' ע"ד מ"ש בס"י ע"ס במספר עשר אצבעות וברית יחיד מכוון באמצע במלת לשון ומלת מעור, והיינו להיות כי השממית בידי' תתפש ויניקתה מבחי' הידי' שעשו מטעמי' לאביו והיינו מסוף הידי' מצפרני' שחוץ לבשר, ושפע הפנימי הוא ויפוזו, וכענין רועי גרר שרבו לאמר לנו המים (בד"ה באר בשדה ובד"ה ראה ריח בני), והמחלוקת יהי' עד אשר ירחיב ה' את גבולינו לע"ל שז"ע רחובות שלא רבו עלי'. אמנם ע"י רחיצת ידים דנט"י שממשיכין מ"ן ומ"ד דקדושה אזי נדחה השממית כי מחו"ב אין להם יניקה.

וז"ע ה' יחתו מריביו וכתי' משם אורידך נאום ה', ולכאו' יפלא מי הם המריבי' עם ש' הוי' עד שצ"ל שה' יחתה אותם, וגם צ"ל מה שא' נאום הוי' למה צריך לחתום על הענין כא' שחותם לחבירו על מה שמבטיח לו, והיתכן לומר כן למעלה, דהיתכן שהוא יאמר ולא יעשה כו', אך הענין יובן מי הם המריבי', ויובן ממ"ש גבי יוסף צדיק עליון וימררוהו ורבו, ע' בפי' רש"י והת"א ות"י על תי' ורבו, ובמד"ר וישלח פע"ט ע"פ רבות רעות צדיק, רבות רעות זה עשו ואלופיו, צדיק זה יעקב, ומכולם יצילנו ה' ויבא יעקב שלם, וביר"ק ע' הכנעה וז"ל סוד י"א כוכבים משתחוים לי, דע כי עי"ז יש כח להכניע י"א אלופי' דעשו, מנין י"א הוא מפורסם כי י"א קליפין הם, וי"א סממני הקטורת, וי"א פסוקים מתחילי' בנו"ן ומסיימי' בנו"ן (ובמאו"א יו"ד ל"ז נ"ז חשיב עוד י"א יום מחורב, י"א ימים שבין נדה לנדה, י"א חלקי הטומאות י"א ארורי') וכן י"א יריעות עזים לאוהל על המשכן. ואיתא בלימודי האר"י מט"ט כולל תתקמ"ה רקיעי', ועמו הרי תתקמ"ו, תתקמ"ו הוא י"א קליפין י"א פעמי' מנין אלקי' הרי תתקמ"ו, והסוד גדול רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ס"ת תתקמ"ו. [וע"י שמש וירח דקדושה ואחד עשר כוכבים דקדושה יש להכניע י"א אלופים עכ"ל.

וביאור הענין כי הנה ענין י"א קליפין היינו ע"ס דנוגה הנק' כתרי מסאבותא בחי' המקיף שעליהם שהוא ניצוץ דקדושה המחי' אותם ואינו מובלע בהם, וע' מזה בע"ח סוף שער יו"ד פרק י"א שלפי שאין הקדש מתערב בחול ע"כ החיות דקדושה רק בבחי' מקיף עליהם, ובפע"ח שער הקדישים ובת"א פ' תולדות בד"ה ראה ריח בני, ובלק"ת בד"ה וכל בניך למודי. והנה יניקתם משם אלקים, ובפרט ממ"ח צרופי' האחרונים, והיינו כי מחמת ש' אלקי' ענינו להסתיר ולהעלים, לכן מזה יוכל להשתלשל החיות אליהם ג"כ, וכמו שעיקר יניקתם מבחי' פני שור מהשמאל (כמ"ש בלק"ת בד"ה זאת חוקת התורה ויקחו אליך פרה כו') מחמת ששמאל דוחה השפע בבחי' דחייה מדחי אל דחי, ע"כ נמשך גם בקליפות משא"כ בחי' ש' הוי' שהוא גילוי אלהות אינו נמשך רק במקום הביטול (ועמ"ש בד"ה ויאבק איש עמו, וע"פ אם בן הוא כו' ואם בת היא כו'). ולכן י"א קליפין הם כחשבון י"א פעמים אלקים להיות כי משם יניקתם, משא"כ בקדושה יוסף גימ' ששה פעמים הוי', יעקב ז"פ הוי', יצחק ח"פ הוי' כו'.

להבין בתוס' ביאור שרש נט"י (ב)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ו.

1 הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַקָּדוֹשׁ
2 זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתוֹ
3 בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִקּוּנְטְרֵסָיו
4 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עֵץ הַחַיִּים", וּמְיוּחָד בִּשְׁבִיל תַּלְמִידֵי
5 הַיְשִׁיבָה, תּוֹךְ פֶּרֶק י"ב מֵעַתִּיק לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָרַב חַיִּים
6 וִיטַאל זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה בְּהַקְדָּמָתוֹ[19] לְשַׁעַר הַהַקְדָּמוֹת,
7 וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:
8 וּבִכְפָרֵט בִּזְמַנֵּינוּ זֶה בַּעֲווֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים אֲשֶׁר הַתּוֹרָה
9 נַעֲשֵׂית קַרְדּוֹם לַחְתּוֹךְ בָּהּ, אִצֶּל קְצָת בַּעֲלֵי תּוֹרָה, אֲשֶׁר
10 עִסְקָם בַּתּוֹרָה עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וְהַסְפָּקוֹת יְתֵרוֹת, וְגַם
11 לִהְיוֹת מִכְּלָל רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וְדַיָּנֵי סַנְהֶדְרָאוֹת, לִהְיוֹת
12 שְׁמָם וְרֵיחָם נוֹדֵף בְּכָל הָאָרֶץ, וְדוֹמִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם לְאַנְשֵׁי
13 דּוֹר הַפַּלְגָּה, הַבּוֹנִים "מִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם"[20], וְעִיקַּר
14 סִיבַּת מַעֲשֵׂיהֶם הוּא מַה שֶּׁאוֹמֵר אַחַר כַּךְ הַכָּתוּב[21]:
15 "וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם";
16 כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר הַזֹּהַר פָּרָשָׁה בְּרֵאשִׁית דַּף כה עַמּוּד ב וְזֶה
17 לְשׁוֹנוֹ עַל פָּסוּק "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ"[22]:
18 שֶׁחֲמִישָׁה מִינִים יֵשׁ בַּ'עֵרֶב רַב', וּמִן הַג' מִינִים מֵהֶם[23]
19 הוּא הַנִּקְרָא 'כַּת גִּבּוֹרִים' דְּעֲלֵיהּ אִתְּמַר: "הֵמָּה הַגִּבּוֹרִים
20 אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם"[24], וְאִינּוּן מִסִּטְרָא דְּאִלֵּין
21 דְּאִתְּמַר בְּהוֹן[25]: 'הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְגוֹ' וְנַעֲשֶׂה
22 לָּנוּ שֵׁם' בִּבְנִין בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְשַׁוְיָן בְּהוֹן
23 סֵפֶר תּוֹרָה וַעֲטָרָה עַל רֵישֵׁיהּ לָא לִשְׁמָהּ אֶלָּא לְמֶעְבַּד
24 לוֹן כוּ'[26].
25 וְהִנֵּה עַל הַכַּת הַזֹּאת אָמְרוּ בַּגְּמָרָא[27]: 'כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
26 שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נוֹחַ לוֹ שֶׁנֶּהְפְּכָה שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו וְלֹא יָצָא
27 לַאֲוִיר הָעוֹלָם'". עַד כָּאן לְשׁוֹן הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל.
28 וּמְפָרֵשׁ[28] הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב
29 הַקָּדוֹשׁ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
30 נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ:
31 וַאֲזַי אוֹתָהּ פְּנִיָּה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִיפָּה דְּנוּגַהּ, מִתְּלַבֶּשֶׁת
32 בְּתוֹרָתוֹ, וְהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת לְפִי
33 שָׁעָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה כוּ'.
34 וְכָל שֶׁכֵּן אִם לֹא נִטְהֲרָה נַפְשׁוֹ עֲדַיִין, וְגוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ
35 מְלוּכְלָכִים בְּחַטָּאת נְעוּרִים וּבְמַחְשָׁבוֹת רָעוֹת, אֲשֶׁר
36 הַלְּבוּשִׁים הַצּוֹאִים הָאֵלּוּ מִתְּלַבְּשִׁים בְּתוֹרָתוֹ וּמוֹרִידִים
37 אוֹתָהּ בְּעִמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן.
38 אֲשֶׁר עַל יְדֵי כָּל זֶה הִנֵּה וַדַּאי כִּי תּוֹרָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת
39 "סָמָא דְּמוֹתָא" מַמָּשׁ רַחֲמָנָא לִצְלָן,
40 הֵן מִצַּד עֶצֶם הַלְּבוּשִׁים הַנַּ"ל, שֶׁהַתּוֹרָה חוֹגֶרֶת שַׂק עָב
41 מְאֹד, וְהִיא בְּגָלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן,
42 וְהֵן מִצַּד הַיֵּשׁוּת, דְּכַאֲשֶׁר עֵסֶק הַתּוֹרָה הוּא לְשֵׁם אֵיזֶה
43 פְּנִיָּה כַּנַּ"ל, וּבִכְפָרֵט בַּלְּבוּשִׁים הַצּוֹאִים הַנַּ"ל, נַעֲשֶׂה יֵשׁ
44 גָּדוֹל מְאֹד עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ בְּגַאֲוָה וְגַסּוּת הָרוּחַ
45 בְּיוֹתֵר, וּמִתְעַבֶּה וּמִתְגַּשֵּׁם מְאֹד בְּנַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ (כִּי הִיא
46 הַמְּבִיאָה אוֹתוֹ לְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי בְּנֵי אָדָם (מַה
47 שֶּׁבְּאֶפְשָׁרוֹ לְהַשִּׂיג) מִצַּד הַיֵּשׁוּת וּמִצַּד שֶׁחָשׁוּב הוּא
48 בְּעֵינֵי עַצְמוֹ)
49 וְהוּא הַהֵיפֶךְ מֵאֲמִיתִּית עִנְיָן לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
50 בְּבִיטּוּל, וְחָכְמָה דִּקְדוּשָׁה עִקָּרָהּ הִיא הַבִּיטּוּל.
51 וְכַיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין חָכְמָה דִּקְדוּשָׁה לְחָכְמָה דִּלְעוּמַּת
52 זֶה:
53 דְּבַקְּדוּשָׁה בְּחִינַת הַחָכְמָה הִיא בְּחִינַת בִּיטּוּל, וּכְמוֹ
54 "וְנַחְנוּ מָה" כוּ'. וְכָל מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל יוֹתֵר, חֲרֵי
55 הוּא בָּטֵל יוֹתֵר, דְּכָל הַקָּרוֹב יוֹתֵר חֲרֵי הוּא יוֹתֵר כְּלָא
56 כוּ'.
57 וְחָכְמָה דִּלְעוּמַּת זֶה הוּא בְּחִינַת יֵשׁ, וְהוּא עִנְיָן "כֹּהֵן
58 מִדְיָן". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, דִּיתְרוֹ הָיָה בְּחִינַת
59 חָכְמָה דְּקְלִיפָּה - לְעוּמַּת זֶה דְּמֹשֶׁה, וְנִתְתַּקֵּן עַל יָדוֹ כוּ'.
60 וּ"מִדְיָן" הוּא לְשׁוֹן מָדוֹן וְרִיב, בְּחִינַת פֵּרוּד, שֶׁנַּעֲשָׂה
61 עַל יְדֵי הַיֵּשׁוּת כוּ', כַּיָּדוּעַ וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.
62 וְאִם כֵּן, הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, בְּחִינַת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, צָרִיךְ
63 לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל בְּתַכְלִית, דְּעֶצֶם לִימוּד הַתּוֹרָה

---

19. מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַקָּר וְהַגַּס.
20. נִדְפְּסָה לְקַמָּן בְּהוֹסָפָה א. — הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.
21. נֹחַ יא, ד.
22. שָׁם.
23. בְּרֵאשִׁית ב, ד.
24. כֵּן הוּא בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ וּבַנִּדְפָּס בְּשַׁעַר הַהַקְדָּמוֹת (יְרוּשָׁלַיִם תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן תרס"ט) וְעֵץ חַיִּים (וְרְשָׁה תרנ"א). וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת "וּמִין הַשְּׁלִישִׁי מֵהֶם הוּא כוּ'". – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר לְקַמָּן בְּפֶרֶק יב.
25. נֹחַ ו, ד.
26. שָׁם יא, ד.
27. שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר 'הֵמָּה הַגִּבֹּרִים וְגוֹ' אַנְשֵׁי הַשֵּׁם', וְהֵם מִצַּד אֵלֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וְגוֹ' וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם'. וּבוֹנִים בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשׁוֹת, וְשָׂמִים בָּהֶם סֵפֶר תּוֹרָה וַעֲטָרָה עַל רֹאשׁוֹ, וְלֹא לְשֵׁם ה', אֶלָּא לַעֲשׂוֹת לָהֶם [שֵׁם. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב 'וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם']'.
28. כַּלָּה רַבָּתִי פֶּרֶק ה, הֲלָכָה א. וּרְאֵה יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק רִאשׁוֹן סוֹף הֲלָכָה ב. וּבַבְלִי בְּרָכוֹת יז, א.

צָרִיךְ לִפְעוֹל בּוֹ הַבִּיטּוּל לִהְיוֹתָהּ חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ כּוּ׳.
וְהִיא נִקְנֵית בִּפְרִישׁוּת וּמִיעוּט תַּעֲנוּג כּוּ׳, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
בַּמִּשְׁנָה דְּפֶרֶק "שְׁנוּ חֲכָמִים"[29]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה בִּבְחִינַת יֵשׁ
וְדָבָר עַל יְדֵי עִסֵּק הַתּוֹרָה, הוּא הַהֵיפֶךְ לְגַמְרֵי.
וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הַקְּדוּשָׁה שֶׁבָּהּ נִתְעַלֵּם וְנִסְתַּתֵּר מְאֹד
בְּהַ"לְּבוּשִׁים צוֹאִים", וְהִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בָּהֶם, הֲרֵי הוּא
לוֹ בִּבְחִינַת "סָמָא דְּמוֹתָא" כּוּ׳, לֹא כְּמוֹ אֲמִיתִּית אוֹר
הַחָכְמָה דִּקְדוּשָׁה כּוּ׳.
וְזֶהוּ "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין
לוֹ"[30], וְהַיְינוּ כְּשֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּלֹא אַהֲבָה וְיִרְאָה (ד"עִיּוּן
תְּפִלָּה" בִּכְלָל גְּמִילוּת חֲסָדִים. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י פֶּרֶק
"מְפַנִּין" [שַׁבָּת] דַּף קכז עַמּוּד ב דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הָנֵי
בְּהָנֵי שָׁיְיכִי") אָז גַּם הַ"תּוֹרָה אֵין לוֹ" - שֶׁאֵין זוֹ תּוֹרָה
כּוּ׳.
וּמִמֵּילָא אֵינָם בָּאִים אַחַר כַּךְ לְאֲמִיתִּית אוֹר הַתּוֹרָה,
לְכַוִּין הַהֲלָכָה לְאֲמִיתָּתָהּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ גַּבֵּי דָּוִד[31]: "וַה׳
עִמּוֹ" - שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם", דְּזֶה שֶׁהַ"הֲלָכָה
כְּמוֹתוֹ", הוּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַוְיָ׳ עִמּוֹ". וְזֶהוּ דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא
בָּטֵל לֶאֱלִקוּת, וּכְמוֹ בֵּית הִלֵּל "שִׁמְתּוֹךְ שְׁנוֹחִין וַעֲלוּבִין
הָיוּ - קָבְעוּ הֲלָכָה כְּמוֹתָן"[32], דְּמִפְּנֵי הַבִּיטּוּל שֶׁלָּהֶם הֲרֵי
הֵם כֵּלִים שֶׁיָּאִיר בָּהֶם אוֹר הַהֲלָכָה הָאֲמִיתִּית. וְכֵן הוּא
גַּם כֵּן לְכַוִּין אֲמִיתִּית הַכַּוָּנָה בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ גַּם
כֵּן כְּשֶׁהוּא בָּטֵל דַּוְקָא, אָז הוּא כְּלִי שֶׁיָּאִיר בּוֹ הָאֱמֶת
כְּמוֹ שֶׁהוּא,
וּמְאֹד קָצָה נַפְשִׁי לִרְאוֹת בְּאֵיזֶה מֵהַבַּחוּרִים הַבָּאִים
(הַמְּבַקְּשִׁים לְקַבְּלָם בְּהַיְשִׁיבָה) אֲשֶׁר לָמְדוּ תּוֹרָה הַרְבֵּה,
וּבְתַבְנִיתָם וּבְמַרְאֵיהֶם וּבְהַרְגֵּשׁ נַפְשָׁם הֵמָּה כְּמוֹ בַּעֲלֵי
מְלָאכָה פְּשׁוּטִים מַמָּשׁ, וְהַתּוֹרָה לֹא הֶאֱצִילָה מֵרוּחָהּ
עֲלֵיהֶם כְּלָל וּכְלָל לִהְיוֹת נִרְאֶה בָּהֶם אֵיזֶה דַּקּוּת, וְזֶהוּ
מִפְּנֵי שֶׁלִּימּוּדָם הוּא אֶצְלָם כְּמוֹ מְלָאכָה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ
(בִּשְׁבִיל הַהַסְפָּקָה אוֹ בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיוּ דַּרְשָׁנִים וּמְטִיפִים כּוּ׳)
בְּלִי שׁוּם הֶרְגֵּשׁ עִנְיָן אֱלֹקִי כָּזֶה, וּבְוַדַּאי גַּם כֵּן אֵינָם
נִקְרָאִים כּוּ׳, וְכִי לְלִימּוּד כָּזֶה תּוֹרָה יִקָּרֵא?! וְכִי לוֹמְדִים
כָּאֵלּוּ יְכַוְּנוּ אֶל הָאֱמֶת כּוּ׳?!
עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.
עַל גְּאוֹנֵינוּ מַדְרִיכֵי עַם הַקּוֹדֶשׁ לָשׂוּם לֵב לְהִתְיַיעֵץ עִם
מְנַהֲלֵי הַיְשִׁיבוֹת, וְלָבוֹא לִידֵי הַחְלָטָה גְּמוּרָה בְּדַרְכֵי חַיֵּי
הַבְּנֵי תּוֹרָה, לְהַדְרִיכָם בְּמַעְגְּלֵי הַחֲסִידוּת, לְהַכְנִיסָם
בְּהֵיכְלֵי הַחָכְמָה בִּינָה וָדַעַת, לְהַסְבִּירָם דַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה
בְּיוֹשֶׁר הַמִּידּוֹת, עַל פִּי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּהַשְׂכָּלָה וַהֲבָנָה
הַמְּבוֹאֶרֶת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְאָז נוּכַל בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ
לְקַוּוֹת לְדוֹר דֵּעָה.

ז.

וְעַל דְּבַר שְׁאֵלָתוֹ, בְּהֶכְרֵחַ לִימּוּד תּוֹרַת הַחֲסִידוּת,
וְשׁוֹאֵל לְתוּמּוֹ, כִּי לְחִיּוּק בְּיִרְאַת שָׁמַיִם דַּי בְּלִימּוּד
מוּסָר[33], וְזוּלַת זֹאת אֵין לָנוּ בְּעוֹלָמֵנוּ אֶלָּא לְשַׁגְּשֵׁג
(שְׁטַייגִין) בַּתּוֹרָה, בְּלִימּוּד הַבַּבְלִי וְהַיְרוּשַׁלְמִי רִאשׁוֹנִים
וְאַחֲרוֹנִים, וְאֵין לָנוּ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת.
לֹא אָפוּנָה, כִּי מִכְתָּבִי זֶה יִקָּרֵא בְּאוֹתָהּ שִׂימַת לֵב
הַמְּיוּחֶדֶת הָרְאוּיָה לוֹ, נוֹסָף עַל רְגִילוּתוֹ לִלְמוֹד כָּל דָּבָר
בְּעִיּוּן גָּמוּר, וּבְהַעֲמָקַת הַדַּעַת כְּכִשְׁרוֹנוֹ הַנַּעֲלֶה, יַעַזְרֵהוּ
וִיבָרְכֵהוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְיַעֲלֶה מַעְלָה מַעְלָה בְּתוֹרָה וְיִרְאַת
שָׁמַיִם, וּבֶטַח יִתְעַמֵּק לַחֲשׁוֹב מַחֲשָׁבוֹת בְּהָא דְּאָמוּר
לְעֵיל בְּדִבְרֵי צַדִּיקִים הַחַיִּים לָעַד, בְּאִמְרֵי פֶּה קוֹדֶשׁ
הַקֶּדֶשׁים הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב
הַקָּדוֹשׁ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
נִשְׁמָתוֹ בִּגְנִזֵּי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ, דְּמִי שֶׁלּוֹמֵד
תּוֹרָה בְּלֹא אַהֲבָה וְיִרְאָה, לֹא יוּכַל לְכַוֵּן אֶל אֲמִיתִּית
הַכַּוָּנָה שֶׁל נוֹתֵן הַתּוֹרָה יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה.
רָאוּי הוּא הַדָּבָר, לְמַעַן קַיֵּם עֲצַת חֲז"ל: "וּמַעֲמִידוֹ עַל
הָאֱמֶת וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם"[34], שֶׁלֹּא לַעֲנוֹת לוֹ עַל
שְׁאֵלָתוֹ זֹאת עַד אֲשֶׁר תְּחִילָּה יִלְמוֹד אֶת הַקּוּנְטְרֵס "עֵץ
הַחַיִּים", שֶׁהִנְנִי שׁוֹלֵחַ לוֹ בָּזֶה, וּבְטוֹהַר צַחוּת הֲבָנָתוֹ,
הִנֵּה כַּאֲשֶׁר יִשְׁקוֹד בְּלִימּוּדוֹ בוֹ, הִנֵּה בְּעֶזְרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ
יַעֲמוֹד עַל בּוּרְיָין שֶׁל דְּבָרִים, וְאָז אֲקַוֶּוה כִּי גַּם מִצַּד
הַשִּׂכְלִי יִדְאוֹג וְיִצְטַעֵר עַל עַצְמוֹ, אֵיךְ עָבְרוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו
עַד עַתָּה, - יַאֲרִיךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו בְּטוֹב
וּבַנְּעִימִים - בְּלֹא בִּינוֹת אָדָם, בִּפְרָט בְּהַנּוֹגֵעַ לְיִרְאַת
שָׁמַיִם, וְיִוָּכַח לָדַעַת כִּי פְּנִימִית הַתּוֹרָה דַּוְקָא הִיא
הָעוֹשָׂה אֶת הַגַּלְיָא לְסַם הַחַיִּים, וַאֲשֶׁר לִימּוּד תּוֹרַת
הַחֲסִידוּת מֵבִיא לִידֵי קִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל אַחְדוּת
הַבּוֹרֵא, אַהֲבָה, וְיִרְאָה, וּבִלְבָבוֹ יִתְעוֹרֵר הַצַּעַר וְהַחֶמְלָה
עַל עַצְמוֹ וְעַל כָּל אֵלּוּ שֶׁלֹּא קִיְּימוּ מִצְוֹת אֵלּוּ כְּהִלְכָתָן,
בְּסִיבַּת הֶעְדֵּר יְדִיעָתָן אֲמִיתַּת דְּבַר ד׳ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,
וְיִיקַח לוֹ מוֹרָה דַּעַת וְיִקְבַּע לוֹ עֵת לִלְמוֹד תּוֹרַת
הַחֲסִידוּת, וְיָשׁוּב אֶל ד׳ וִירַחֲמֵהוּ וְיִתֵּן לוֹ לֵב מֵבִין
בְּתוֹרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ . . .

(מִכְתַּב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר (מְהוֹרַ"צ) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן)

29. לְקַמָּן פֶּרֶק יב.
30. אָבוֹת ו, ה.
31. יְבָמוֹת קט, ב.
32. שְׁמוּאֵל א׳ טז, יח. סַנְהֶדְרִין צג, ב.
33. עֲרוּבִין יג, ב.
34. עַל דְּבַר חֲסִידוּת וּמוּסָר רְאֵה גַּם כֵּן קוּנְטְרֵס "תּוֹרַת הַחֲסִידוּת"־הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

אש ומים למעלה - עבודה בדוגמת מים ובדוגמת אש. הנשמה למעלה בדרגת עלמא דאתכסיא, עלו במחשבה. ובירידתה למטה לעלמא דאתגליא, ע"י עבודה דבעל תשובה שלמעלה מטעם ודעת, מבטל ענין ההרגש

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּמִדְרָשׁ רַבָּה בִּמְקוֹמוֹ[15] אִיתָא, "רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, לֹא שֶׁהָאֵשׁ מְכַבָּה לַמַּיִם, וְלֹא הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה הִיא מַעֲלַת הָאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה שֶׁאֵינוֹ מְכַבֶּה לַמַּיִם, וְכֵן הַמַּיִם אֵינָם מְכַבִּים לָאֵשׁ, אִם כֵּן בַּמֶּה הֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַעְלָה הִנֵּה אֵין עִנְיָנָם שֶׁהֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרָה דְּאֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַטָּה, דְּאֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַטָּה הֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרוֹת הָפְכִּיּוֹת, דְּאֵשׁ הוּא הִפּוּךְ הַמַּיִם וְהַמַּיִם הֵם הִפּוּךְ הָאֵשׁ, לָכֵן הִנֵּה הָאֵשׁ מְכַבֶּה מַיִם וּמַיִם מְכַבִּין אֵשׁ, אֲבָל הָאֵשׁ וְהַמַּיִם שֶׁל מַעְלָה, הִנֵּה הֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרָה עַצְמִית וְאֵינָם הֲפָכִים זֶה לָזֶה, וְלָכֵן הִנֵּה הָאֵשׁ אֵינוֹ מְכַבֶּה אֶת הַמַּיִם וְהַמַּיִם אֵינָם מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ[16], וּמִכָּל מָקוֹם הֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה שֶׁהֵם שְׁנֵי אָפְנֵי עֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַוָי', יֵשׁ מִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן הָעֲבוֹדָה כְּדֶרֶגְמַת הַמַּיִם, וְיֵשׁ מִי אֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן הָעֲבוֹדָה כְּדֶרֶגְמַת הָאֵשׁ, דְּהִנֵּה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, דְּהַנְּשָׁמָה בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף הִיא בְּמַדְרֵגַת צַדִּיקִים, דְּצַדִּיק הוּא זַכַּאי דְּאִינוֹ שַׁיָּךְ בּוֹ עִנְיַן הַחֵטְא וְעָוֹן, דְּבַמַּלְאָכִים הִנֵּה גַּם כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה הִנֵּה שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא[17], אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, הִנֵּה עַל יְדֵי יְרִידָה כְּשֶׁמְּקַיֶּמֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה עֲלִיָּה בְּהַנְּשָׁמָה, שֶׁעוֹלָה בְּמַעֲלַת הַבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא סֵדֶר הָעֲבוֹדָה מַה שֶּׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ הִיא עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה עוֹד בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה הַנְּשָׁמָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה הֵן בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא[ז], דְּזֶהוּ "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה", דְּמַחֲשָׁבָה הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, וּבִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא[ח], אָמְנָם עַל יְדֵי זֶה הִיא הָעֲלִיָּה בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה, וּכְמוֹ מֵי הַיָּם שֶׁהֵם מְלוּחִים וְאֵינָם רְאוּיִים לִשְׁתִיָּה כְּלָל, וְכַאֲשֶׁר מֵי הַיָּם עוֹבְרִים דֶּרֶךְ עֲפַר הָאָרֶץ וּבוֹקְעִים אֶת עֲפַר הָאָרֶץ, הִנֵּה אוֹתָן הַמַּיִם עַצְמָן שֶׁהָיוּ מְלוּחִים וּבְלִתִּי רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שֶׁבּוֹקְעִים אֶת עֲפַר הָאָרֶץ, נַעֲשִׂים עֲרֵבִים וּמְתוּקִים, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהַנְּשָׁמָה, דְּבִהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, דְּמֵי הַיָּם הֵם מְלוּחִים, דְּמֶלַח הוּא מַדְרֵגָה גְּבֹהָה, דְּלָכֵן נֶאֱמַר בּוֹ "בְּרִית אֱלֹקֶיךָ", דְּמִחַבֵּר שֵׁם הַוָי' וְשֵׁם אֱלֹקִים, דְּמֶלַח יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה פְּעֻלּוֹת טוֹבוֹת, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַפְּסֹלֶת, מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ, וְנוֹתֵן טַעַם בְּהַדָּבָר, אֲשֶׁר כֵּן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּכַאֲשֶׁר מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַנְּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ הֲרֵי הִיא דּוֹחָה אֶת הַפְּסֹלֶת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּכְשֵׁם שֶׁהַמֶּלַח הֲרֵי הוּא מוֹצִיץ וּמַפְלִיט גַּם אֶת הַפְּסֹלֶת הַפְּנִימִי, וְהוּא אַחַר הַשְּׁרִיָּה בְּמַיִם דַּוְקָא, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּדוֹחָה גַּם פְּסֹלֶת הַפְּנִימִי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אַךְ אַחַר הַשְּׁרִיָּה בְּמַיִם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת דְּגַם שֵׂכֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה מְמֻלָּא מֵהַהַשָּׂגָה הַהִיא, דְּבִרּוּר וְזִכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מַעֲלָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּמֵבִיא אוֹתָהּ לִידֵי כָּךְ שֶׁיִּהְיֶה לָהּ טוּב־טַעַם בְּהַשָּׂגָה שִׂכְלִית דַּוְקָא, וְאָז הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְבּוֹנֶנֶת בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בִּלְבוּשֵׁי הַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, הִנֵּה גַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵבִין זֹאת, וַהֲבָנָה זוֹ פּוֹעֶלֶת בָּהּ הָרָצוֹן לְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְהוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת. וְטֶבַע הַמֶּלַח הוּא שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַדָּבָר, וְכֵן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דִּפְעֻלַּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּכָל מַה שֶּׁפּוֹעֶלֶת בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ חֲקִיקָה וְקִיּוּם, וְנוֹתֵן בָּהּ טַעַם, שֶׁהַנְהָגַת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית תִּהְיֶה עַל פִּי

15) שיר השירים רבה ח, ו (ד).

16) ראה [מאמר] דיבור המתחיל שלח תער"ב פרק יט (המשך תער"ב חלק א עמוד ל). ולהעיר מספר המאמרים תרנ"ט עמוד נח; תרצ"ז עמוד 36-35.

17) כמו שנתבאר במאמר שלפני זה (דיבור המתחיל יפה שעה אחת).

ז. עולם המכוסה. ח. עולם המגולה.

הַשֵּׂכֶל, וְלֹא רַק שֵׂכֶל אֲנוֹשִׁי כִּי אִם עַל פִּי שֵׂכֶל הָאֱלֹקִי. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּהָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה כָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת הוּא לָבוֹא וּלְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה, וְהִיא הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהוּא עִנְיַן מַיִם חַיִּים שֶׁלְּמַעְלָה מִמֵּי הַיָּם, דִּבְטַעַם וְהַשָּׂגָה הֲרֵי יֵשׁ מָקוֹם לְדֵעָה אַחֶרֶת, וּכְלָלוּת עִנְיַן הַטַּעַם וְהַשָּׂגָה הוּא בְּחִינַת יֵשׁ וּמֵרְגָּשׁ, וְהַיֵּשׁוּת וְהַהֶרְגֵּשׁ נוֹתֵן מָקוֹם לַדַּעַה שֶׁהוּא הִפּוּךְ הָאֱמֶת. אֲבָל הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה, דְּלָזֶה מַגִּיעַ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הִירִידָה, וּבַעֲבוֹדָתוֹ בּוֹקֵעַ הַסְּתִּר וְהַהֶעְלֵם דְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה זֶה מְבַטֵּל כָּל עִנְיַן הַיֵּשׁוּת וְהַהֶרְגֵּשִׁים, וְהִיא הָעֲלִיָּה שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹלָה עַל יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה.

אהבה דבכל נפשך, כשמתבונן שאלקות הוא חיי נפשו, הוא אוהב אלקות ורוצה גילוי אלקות, אבל היא אהבה מטעם ודעת ומוגבלת. אהבה דבכל מאדך - למעלה מטעם ודעת ובלתי מוגבלת. דוקא ע"י הסתר נה"ב, נעשה הרצוא לאלקות. בכל לבבך - התבוננות דממכ"ע, עד בשני יצריך, גם היצה"ר.

וּבְאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אָפְנֵי אַהֲבָה, הָאַהֲבָה ד"בְּכָל נַפְשְׁךָ", וְהָאַהֲבָה ד"בְּכָל מְאֹדֶךָ". דְּהָאַהֲבָה ד"בְּכָל נַפְשְׁךָ" הִיא כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ שֶׁהָעִקָּר הוּא הַחַיּוּת הַמְחַיֶּה אוֹתוֹ, עַל כֵּן הוּא אוֹהֵב אֶת הַחַיּוּת וְרוֹצֶה בְּהִתְגַּלּוּת הַחַיּוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ, וּבִכְּרָט כַּאֲשֶׁר הוּא חָלוּשׁ וּמְעֻנֶּה, דְּאָז הֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ יוֹתֵר הַטּוּב־טַעַם שֶׁבַּחַיּוּת וְכָל הָעִנְיָנִים הַטּוֹבִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בָּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב שֶׁהָאָדָם הַבָּרִיא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, וְהוּא לְסִבַּת חֲלִישׁוּתוֹ הוּא חָסֵר כָּל זֶה, הִנֵּה הוּא רוֹצֶה כּוֹסֶף וּמִשְׁתּוֹקֵק עוֹד יוֹתֵר הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְגַּלּוּת הַחַיּוּת, אֲשֶׁר כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהָאַהֲבָה ד"בְּכָל נַפְשְׁךָ" שֶׁהִיא "לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ"[18], דְּכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֲרֻכָּה וּמְסֻדָּרָה, שֶׁמְּמֻנֶּה הוּא מַשְׂכִּיל מֵבִין וּמַשִּׂיג שֶׁאֱלֹקוּת הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם בִּכְלָל וְחַיֵּי נַפְשׁוֹ בִּפְרָט, הֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֱלֹקוּת וְרוֹצֶה בְּהִתְפַּשְּׁטוּת וְגִלּוּי הָאֱלֹקוּת, דְּאַהֲבָה זוֹ הִיא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, וּכְמַאֲמַר (מִדְרָשׁ תְּהִלִּים עַל פָּסוּק "בָּרְכִי נַפְשִׁי"[19]) "מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלֵּאָה אֶת הַגּוּף, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם", דְּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקַּהּ[20], דְּמִכָּל עִנְיָנֵי פְּרָטֵי חַיֵּי נַפְשׁוֹ מַה שֶׁהַנְּשָׁמָה מְחַיָּה אֶת הַגּוּף, הִנֵּה מִזֶּה הוּא יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג בְּחַיּוּת הָעוֹלָם וּבְכָל הַנִּבְרָאִים, דְּהָאָדָם הוּא עוֹלָם קָטָן[21], וְהָעוֹלָם הוּא גּוּף גָּדוֹל[21], וְלָכֵן נִקְרֵאת הָאַהֲבָה בְּשֵׁם טַעַם וְדַעַת לְפִי שֶׁבָּאָה בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה מַמָּשׁ, אֲבָל עִם זֶה שֶׁהָאַהֲבָה בָּאָה בְּסִבַּת הַשָּׂגָה גְּמוּרָה, הִנֵּה הִיא אַהֲבָה מֻגְבֶּלֶת. אָמְנָם הָאַהֲבָה ד"בְּכָל מְאֹדֶךָ" הִיא לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהִיא הֲיָצִיאָה מִגֶּדֶר הַגְּבָלָה, וְהוּא תֹּקֶף הָרָצוֹא לְכָלֵל בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, דְּאַהֲבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם דַּוְקָא, דְּכַאֲשֶׁר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים עַל אֱלֹקוּת, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה הִתְגַּבְּרוּת הַתְּשׁוּקָה בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים וְהַהַגְבָּלָה. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה אַמַּת הַמַּיִם בְּדֶרֶךְ רְגִילָם הוֹלְכִים לְאַט לְאַט, דְּדֶרֶךְ הַמַּיִם הִיא לִהְיוֹת הוֹלְכִים וְנִגְרָרִים וּמִתְפַּשְּׁטִים בְּהִתְרַחֲבוּת גְּדוֹלָה, וְכַאֲשֶׁר עוֹשִׂים מְחִצָּה בְּהִלּוּךְ הַמַּיִם, אָז הִנֵּה הַמַּיִם מִתְגַּבְּרִים בְּהִלּוּכָם יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּרָגִיל, וְהוֹלְכִים בְּרַעַשׁ וּבְכֹחַ יוֹתֵר, וְלָכֵן הִנֵּה כְּשֶׁרוֹצִים לְהָנִיעַ אֵיזֶה דָּבָר בְּכֹחַ הַמַּיִם הַהוֹלְכִים, הִנֵּה עוֹשִׂים מְחִצָּה בְּהַמַּיִם בְּהִלּוּכָם, אָז הִנֵּה הֵם מִתְגַּבְּרִים וְהוֹלְכִים בְּכֹחַ יוֹתֵר וּמְנִיעִים גַּם אֶת הַדָּבָר הַכָּבֵד בְּיוֹתֵר, וְהַיְנוּ דְּהַמְּחִצָּה שֶׁחוֹצֶצֶת וּמוֹנַעַת הִלּוּכָם פּוֹעֶלֶת בָּהֶם הִתְגַּבְּרוּת וְגִלּוּי כֹּחַ פְּנִימִי, וְכַאֲשֶׁר סוֹתְמִים אֶת הִלּוּךְ הַמַּיִם בִּסְתִימָה גְּמוּרָה הָעֲשׂוּיָה מֵעֵצִים אֲבָנִים וְעָפָר, הִנֵּה סְתִימָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת גִּלּוּי כֹּחַ פְּנִימִי בְּהַמַּיִם יוֹתֵר, עַד כִּי מַיִם רַבִּים בְּהִקָּבֵץ הִנֵּה הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַמַּיִם הוֹלְכִים לָהֶם בְּדֶרֶךְ רְגִילָם בְּטִבְעָם וּבְתוֹסֶפֶת כֹּחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה בָּהֶם מִצַּד מְנִיעַת הַסְּתִימָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי הַמַּיִם לוֹקְחִים עִמָּם גַּם אֶת הַסְּתִימָה, וְהַיְנוּ דְּהָעֵצִים עָפָר וַאֲבָנִים אֲשֶׁר תְּחִלָּה הָיוּ כְּחוֹמָה לְהַמַּיִם מִבְּלִי לָתֵת אוֹתָם לֵילֵךְ בְּטִבְעָם, הִנֵּה עַתָּה כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בָּקְעוּ אֶת הַסְּתִימָה, הִנֵּה הַסְּתִימָה עַצְמָהּ הוֹלֶכֶת עִם הַמַּיִם בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה. וּכְמוֹ כֵן יוּבַן בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּעַל יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה תִּגְבֹּרֶת הָרָצוֹא בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים, וְהוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא לְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, דְּהִנֵּה כְּתִיב "וְאָהַבְתָּ אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ", אָמְנָם

18) נצבים ל, כ (בדילוג).
19) מדרש תהלים קג, א.
20) איוב יט, כד. וראה לקוטי דיבורים חלק ב שלב, ב ואילך. ובכמה מקומות.
21) מדרש תנחומא פקודי ג. תיקוני זוהר תיקון סט (ק, ב. קא, א). וראה אבות דרבי נתן פרק לא. קהלת רבה פרק א, ד. זוהר חלק א קלד, ב. מורה נבוכים חלק א פרק עב. לקוטי תורה במדבר ה, סוף עמוד א ואילך.

בִּפְרָטִיּוּת אַהֲבָה זוֹ דְּ"וְאָהַבְתָּ אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ ג' מַדְרֵגוֹת, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁהֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה בְּעִנְיָן וְאֹפֶן אַהֲבָתָם וּבְעֶצֶם מַהוּתָם, דְּהִנֵּה יֵשׁ ג' עִנְיָנִים כּוֹלְלִים שֶׁהֵם ג' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, סוֹבֵב כָּל עָלְמִין[ט], וְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מִמְּמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, וּבָזֶה הֵן הַג' אַהֲבוֹת דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ, דְּהָאַהֲבָה דִּ"בְכָל לְבָבְךָ" אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[22] "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע", דְּגַם הַיֵּצֶר הָרָע יָבוֹא בְּאַהֲבָה לַהֲוָיָ', הִנֵּה אַהֲבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת אֵיךְ דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כֹּלָּא עָלְמִין, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ", שֶׁזֶּה הוּא מִצַּד הַהַשָּׂגָה שֶׁמַּשִּׂיג אֱלֹקוּת בִּלְבוּשׁ הַהַשָּׂגָה כַּנַ"ל, דְּעַל יְדֵי זֶה הוּא דַּוְקָא דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה בְּאַהֲבָה לַהֲוָיָ'.

ל"ג בעומר תרצ"ז

22) ברכות נד, א במשנה. ספרי ופירוש רש"י על הפסוק.

ט. ממלא את כל העולמות, ומסובב (מקיף) את כל העולמות. י. שהוא ממלא את כל העולמות.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

סעודת פורים

א. התנאים שלנו התקיימו בעיירת ההבראה באליווקא ליד תחנת הרכבת קראסנאיע, בשנת תרנ"ו. ההתוועדות אז נמשכה שבוע ימים, בלי הכנות. והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק השמיע בכל התוועדות דברי חסידות, פירושי חסידות וסיפורים.

ב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הזכיר אז למורי הרשב"ץ[1], על מה שהרשב"ץ סיפר לו בשנת תרל"ז, כשלמד אתו חסידות, כשהוא - הרשב"ץ - בא לליובאוויטש אל אב־הסבא - הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" - פגש שם את הרה"ח ר' הלל (מפאריטש).

ר' הלל חזר על מאמר החסידות שהרבי אמר אז. אז אמר ר' הלל, כל האסון הוא שמקבלים את החושך לאור. מתרגלים לחושך - חושבים שהחושך הוא אור.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל לצייר איך לומדים שש שעות חסידות, מזיעים, לאחר מכן מתפללים, ועדיין הכל חושך. צריכים ללמד ולבטש את הגוף.

ג. בשמעם דיבורים כאלה, זלגו דמעות מעיניהם של כל המסובים, דמעות הבאות בלי הכנה, על־דרך המבואר בספר "דרך חיים"[2] - מאדמו"ר האמצעי - כמשל עני מדוכא ביותר, שמצד גודל שפלותו אין הוא צריך לעשות שום חשבון שהוא עני ומדוכא, שהרי לעוצם שפלותו ושברון לבבו, משהוא נזכר על כך, הוא בוכה תיכף ומיד במר נפשו.

כל זה היה לפני ארבעים ושבע שנים, ואנן מה נעני אבתרי'.

ד. בזמנים עברו היו רציניים. כל אחד בהתאם לציורו היה רציני. הוכיחו אחד את השני ואמרו מה שנדרש. אך אהבו את השני אהבת נפש. ואילו היום מתנשקים אחד עם השני ובפועל שונאים אותו ממש.

ה. כשאסרו אותי בשפלרקה (בשנת תרפ"ז) - לקחו ממני את התפילין. כשלקחו אותי מאוחר יותר לחקירה, הצהרתי בתקיפות, שלא אענה להם על שום דבר עד שיחזירו לי את התפילין. והם החזירו לי את התפילין. היה זה בערך בשעה אחת עשרה בלילה. כפי שכבר סיפרתי[3], לא יכלו לדעת שם ההפרש בין יום ולילה, ונתעורר אצלי ספק אם אפשר עוד להניח תפילין.

בדרך כלל נקטתי שם עמדה תקיפה, וזה עלה לי בהרבה בריאות.

בבואי לחקירה, אמרתי לחוקרים שזו לי הפעם הראשונה שאני נכנס לבית של אנשים ואף אחד אינו קם ממקומו. שאלוני החוקרים אם יודע אני היכן אני

1) ראה אודותו "התמים" ח"א ע' סז ואילך.

2) בתחילת הספר.

3) ראה שיחת יט כסלו ה'תרצ"ד אות טז.

נמצא. עניתי להם: בודאי. אני יודע שאני נמצא במקום הפטור ממזוזה. ישנם מקומות הפטורים ממזוזה כבית דיר של סוסים ובית הכסא.

דיברתי אתם דוקא באידיש. הכרתי אחדים מהשופטים, הם היו אותם בריונים יהודיים שאסרו אותי בביתי. שנים מהם היו ערלים - כך הבנתי בדברי אתם.

ו. התחלתי שאני רוצה לספר להם סיפור, והם הסתכלו עלי כבמדקרות חרב, ובאחזם כלי המשחית על השולחן, אמרו לי: ענה על מה ששואלים אותך ולא דברים אחרים. עניתי להם בלאט: כשאני מספר סיפור הרי גם המתנגדים היו מאזינים, והתחלתי לספר:

פעם בא משכיל אפיקורס אל הסבא ה"צמח צדק",

- מתפרץ אחד מהשופטים, בשם נחמנסון ואומר: בודאי אפיקורס כמוני. עניתי לו: הלז היה אפיקורס יודע ספר, ואילו אתה הרי הנך גוי פשוט. -

ושאל את ה"צמח צדק", מדוע מוצאים אנו במגילת אסתר כשמרדכי שלח למסור את הגזירה לאסתר על ידי התך, כתוב שם, "ביהודיים" בשני יו"דין, ואחר כך בפסוק "ליהודים היתה אורה" כתוב "ליהודים" ביו"ד אחד?

ענה לו ה"צמח צדק":

שני היו"דין הם כנגד היצר טוב והיצר הרע[4], משום שבשניהם ישנם עשר כוחות הנפש. ישנם שני סוגי יהודים, יהודי של יצר טוב ויהודי של יצר הרע. גזירתו של המן היתה לאו דוקא על יהודים יראי אלקים, יהודים של יצר טוב, כי־אם גם על יהודים חפשיים המתנהגים על פי היצר הרע, שגם עליהם היתה גזירת המן להשמידם[5].

המשיך המשכיל ושאל - הוא היה בעל דקדוק ולא הרפה - מדוע בפסוק שלאחר מכן כתוב "ויקהלו היהודיים אשר בשושן" בשני יו"דין. ענה לו ה"צמח צדק": בשושן ראו היהודים והרגישו בפועל ממש את הנס וזה פעל גם על היהודים החפשיים שיהפכו לטוב. וה"צמח צדק" סיים: אותו דבר ביחס אליך, - הוא אמר זאת למשכיל - כשתהיה לך קדחת - תשתנה. וה"צמח צדק" כיבד אותו בחולי קדחת, ולאחר מכן נהפך המשכיל לאיש ירא שמים.

בכך סיימתי את הסיפור, ואמרתי להם, כשיהיו לכם יסורים - גם אתם תשתנו.

על סיפור זה נזכרתי השנה בשעת קריאת המגילה.

ז. (אחד מהמסובים אמר: רואים ויודעים הכל, וישנם כאלה שזה פגע בהם עצמם, ועדיין אין זה פועל.

וענה כ"ק אדמו"ר:) כשיהיו חלילה יותר יסורים - ירגישו. משחקים בנמלים כמו ילדים קטנים, עוצמים את העינים, למרות שרואים - עושים עצמם כלא רואים.

ח. (שאל אחד מהמסובים: ישנו הרי סדר של שמחה, וענה כ"ק אדמו"ר:)

כיצד יכולה להיות שמחה בלי הכנה של תשובה ובכיות על מצבו, שלא יהיה בבחינת טובל ושרץ בידו[6] כשהטבילה אינה עוזרת.

(שוב שאל הנ"ל, ששמע מגדול אחד שאמר, כשהולכים בשמחה, נאחזים במשהו, אך כשהולכים בבוץ - הרי שקועים בבוץ. וענה כ"ק אדמו"ר:)

תלוי מיהו הגדול ובאיזה בוץ מדובר. לפעמים גם בבוץ יש משום ענין. למשל, כסף בגימטריא בוץ [באידיש: געלט איז בגימטריא בלאטע], והרי בכסף יכולים לפעול משהו, ואילו בוץ אחר הוא אכן בוץ בלבד.

ט. יש לערוך חשבון, על כל אחד לעשות חשבון על מעמדו ומצבו, ברצון או שלא ברצון, שכן הרי ישנו בעל החשבון.

יש לבטש את הגוף ולעדנו כמו לפני החטא, ואז האדם הוא כלי לאלקות. ממלמלים פרק "תניא" פעם בשבוע ובכך משתייכים לאגודת חב"ד.

י. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל פעם את הסבא - הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - מה בקשר לביאורים על ה"תניא", כגון ביאורו של הרד"צ וכהאי גוונא. ענה לו הסבא אדמו"ר מוהר"ש: אם לומדים זאת לשם השכלה, אפשר הדבר שלא הוא יודע מ"תניא" ולא ה"תניא" יודע ממנו. אך, אם הוא גולש בעניני עבודה, הרי גם אם אין זה כוונת ה"תניא", אבל כדי לעורר את הזולת - יכולים לדבר אפילו במשך כל שבעים שנות האדם, וכמאמר: כל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין[7].

יא. (אחד אמר שכ"ק אדמו"ר נ"ע הרש"ב - לא אהב כלל את האשכנזי[8]. וענה כ"ק אדמו"ר:) יותר מכך לא אהב מי שאיננו "עובד", ועוד יותר מכך - מי שהוא "משכיל".

4) ברכות סא, א. קיצורים והערות לתניא ע' פא ואילך.
5) ראה גם שיחת פורים ה'תש"א (לקוט כא).
6) ראה תענית טז, א. איי"ר ג, ג.
7) ירושלמי סוף ברכות.
8) ראה ספר השיחות - תורת שלום ע' ריב ואילך.

פעם היו אומרים: תפוח אדמה בלתי אפוי, קשה, קר ומת.

יב. הגיע הזמן להפסיק לשקר. הרה"ח ר' גרשון דוב אמר: כשחיים - מרמים. היה חסיד בשם ר' אהרן מביעשנקוביץ', בן תשעים, שהיה אומר: ריבונו של עולם, תשעים שנה חייתי, תן לי לכל הפחות יום אחד שלא אשקר בו.

יג. פעם כששמעו אימרה מהרבי, התיחסו אליה ברצינות, ומיד עסקו בתוכנה. פעם אחת הזדקק הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לסכום כסף גדול עבור ענין כללי מסויים, והיה אז זמן של דוחק רב, אמר הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לאנ"ש: זקוק אני לגבאי צדקה, ומינה כל אחד משלשה לגבאי, ונאספו אז עשרות אלפים רובל, למרות שהיה זה שלא בערך בזמן ההוא.

כיום, מדמעה רצינית אחת בקריאת שמע שעל המטה או בתפלה עד לדמעה השניה - לוקח חודשים, אינני רוצה לומר - שנים.

יד. צריכים להתחיל לעסוק ב"עבודה" מההתחלה, מאלף בית. טאפארא דא פלאכא (הגרזן על העץ).

טו. ל"עבודה" זקוקים לענין המרירות, שיכולים להגיע לכך על ידי לימוד "דרך חיים" של הרבי האמצעי. כך שמעתי ב"יחידות" מאבי. אך אין זה ענין של "יחידות" פרטית, אלא שייך לכל אחד ואחד.

טז. (אחד דחק עצמו להיכנס לחדר שבו היו מסובים, וציווה כ"ק אדמו"ר לומר לו:)

יותר טוב לציית מאשר לשמוע.

יז. ר' נחמן מאריאשין[9] - משרת - היה "יושב" אצל הרה"ח ר' הלל, והוא היה גם הכהן שלו בבית. כשר' הלל היה יוצא לדרך היה לוקח אתו לכהן את תלמידו ר' שלום הומענער (הנקרא ר' שלום ר' הלל'ס). פעם לקח אתו גם את ר' נחמן. לעת ערב באו לאכסניה במאלאראסיא. ר' שלום עמד להתפלל ערבית והאריך בתפילתו עד שהחל לנצנץ אור היום. כיצד, איפוא, יכולים ללכת לישון אז, ור' שלום החל מיד להכין את עצמו לתפלה בערך שעה או יותר ועמד להתפלל שחרית, וכך התפלל כל היום וכשהגיע לקריאת שמע, שמע ישראל הוי' אלקינו וגו' כבר היה זמן תפלת מנחה. בעל האכסניה, כפרי, בא להתפלל מנחה, והנה הוא רואה שר' שלום עדיין באמצע תפילת שחרית, נענה ואמר: מה קורה עם יהודי זה, אתמול התפלל מעריב במשך כל הלילה עד אור הבוקר, והיום - הוא מתפלל כל היום. אצלי הדבר אחרת, אני יכול לומר מיד שמע ישראל, ואילו הוא מאריך כל כך. הרי זה פשוט לגמרי, יש לו כנראה ראש סתום.

ר' שלום כבר סיים אז את התפלה והאזין לדברי האיש הכפרי.

אמר על כך ר' הלל: שלש שנות חסידות שר' שלום למד אצלי, לא פעלו עליו כמו שפעלו עליו דבריו של האיש הכפרי.

יח. בשמעי סיפור זה מפי ר' נחמן, סיפרתי זאת לאחר מכן לאבי, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביקש שר' נחמן יחזור בפניו על הסיפור. ר' נחמן היה כידוע בעל התפעלות, אף על פי כן נאלץ לחזור על הסיפור אות באות לפני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שהעיר: ולאחר מכן יש לסלק את הלכלוך עצמו, וזאת על ידי עבודה.

יט. אלה הנותנים כסף לצדקה יותר מכפי כוחם - יחולו ברכות על ראשם. אך, אם הם חושבים שבנתינת צדקה בלבד יוצאים ידי חובה - הם עושים טעות גדולה.

כ. יש להפסיק להתבייש, ולבכות אפילו בציבור, שכן בדבר שנוגע בנפש - לא מתביישים.

כא. צריכים להיות דתי וחכם יותר, ולא להטעות את עצמו. מה שאמרו אשתקד במכוסה - רואים עתה בגלוי, והמכוסה של היום - עוד חמור יותר.

כב. יבוא זמן שהבושה - על העדר העבודה - תהיה גדולה מאד.

ישנם שני זמנים שלא שייך בהם תשובה: א) בעלות הנשמה מהגוף[10]. ב) בביאת המשיח[11]. בספרים המסבירים עונשי הגיהנום, כתוב שהעונש הגדול ביותר הוא הבושה. כך גם כשיבוא משיח תשרור אז בושה מהעדר העבודה כעת, למרות שגם אחרי ביאת המשיח יהיה הענין של "עבודה", אך הענין של תיקון על העבר, לא יהיה שייך.

כג. כתוב בספרים שהרשעים שמתו בשלשת ימי האפלה במצרים, הנה אחרי שיצאו בני ישראל ממצרים, שבו כל הרשעים האלה לחיות, וראו איך כל בני ישראל יוצאים ממצרים והם נשארים שם. כך יהיה גם בביאת המשיח, אלו לחיי עולם ואלו לחרפות ולדראון עולם. צריכים לבקש שלא ישארו

9) ראה ספר השיחות - תורת שלום ע' כא, שכא.

10) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות תשובה.

11) עיין שבת קנא, ב: אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה ופליגי בשמואל וכו'. ואכמ"ל.

חלילה בחושך, הרי כעת שלשת ימי אפלה. הגמרא[12] אומרת, שינה אחת משששים למיתה. בשינה ישנם כמה אופנים, ישנה – תרדמה[13].

כד. חובת היום – לצאת לרחוב ולבקש יהודים להניח תפילין, לשמור על טהרת המשפחה. יש להיות שקוע בזה בכל ההתחכמויות והתחבולות, כמו שהענין נוגע בפנימיות נפשו, על־כל־פנים כמו ענין עצמי. האמת היא, שזה צריך להיות נוגע עוד יותר. כפי שכבר דובר על כך בארוכה, שאדמו"ר הזקן ענה[14], שאהבת ישראל גדולה מאהבת השם, כמאמר[15] אהבת אתכם אמר הוי'.

הוד כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" אמר, שאצל הוד כ"ק אדמו"ר הזקן למד כל כך הרבה עד ראיית אלקות במוחש, והדבר לא "לקח" אותו, עד שראה איך אדמו"ר הזקן עשה "פדיון" בינו לבין עצמו עבור כלל ישראל.

כה. אצל הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש היה רשום פדיון זה. וכאשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה נוסע לטובת הכלל, היה לוקח אתו פדיון זה וכן כשאני נסעתי לטובת הכלל, לקחתי אתי כמה פעמים את הפדיון האמור.

כו. יש להקדיש כוחות ולמסור את הנפש על יהודי שיתחיל להניח תפילין, לחבר חיבור – זה גם כן דבר, אך ספק הדבר אם זה חיבור או חיסור, ואילו בהשפעה על יהודי להניח תפילין – פועלים קירוב של נשמה לאלקות וחיבור של הקב"ה עם נשמה.

סעודת פורים, ה'תש"ב

12) ברכות נז, ב. זח"א קסט, ב. וד"ג קכ, ב. רלד, ב.
13) ראה בראשית רבה פי"ז, ה.
14) ראה התמים ח"ד ע' מה.
15) מלאכי א, ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אייר תרצ"ג
ריגא

ידידנו הנכבד ונעלה וו"ח אי"א מוה'
שניאור זלמן שי' גוראר'י, ווארשא

שלום וברכה,

מענת כ"ק אדמו"ר שליט"א על מכתבו:

"הרפואות שנתן לו הרופא יכול לקחת, אבל לא להרהר בזה, ואין דרוש קוראר"ט, כ"א להתענג בתורה ולימוד דא"ח ע"מ לקיים בפועל בעבודה שבלב ולכנוס בחנות של בושם המדות טובות בקבע"ו תחלה עכ"פ, והשי"ת ישלח לו רפו"ש שיהי' בריא בגו"ר ויצליח לו במלאכתו בהעמדת תלמידים שי' טובים ושוקדים בלימוד".

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזקאל פייגין

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעה עשר לעומר עמ' ב

הכלי במזבח. שואלת הגמרא **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – מנין לתנא של הברייתא שהדין כן, אולי באמת צריך להגיש את המנחה עצמה אל קיר המזבח. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** 'וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ', הוקשה הגשת הכהן למזבח להקרבת הבעלים לכהן, **מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי.** – שכשם שנתינת המנחה לכהן הוא בכלי, אף הגשת הכהן למזבח יעשה בכלי. עוד מבואר בברייתא **וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד.** מבארת הגמרא שעושה כן **כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִּקְמוֹץ בַּהֲדֵי מִנְחָה** – כדי שכשיקמוץ את המנחה לא יטול בקומצו משהו מן הלבונה, **כְּדְתַנֵּן קָמָץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ נַדְנֵד מֶלַח אוֹ קוֹרֵט לְבוֹנָה פָּסוּל** – אם נתערב בקומץ המנחה משהו מהלבונה המנחה פסולה, מפני שהקומץ צריך להיות שלם מסולת המנחה, וכשיש בו משהו לבונה חסר בו סולת כשיעור הלבונה.

עוד מבואר בברייתא **וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ.** שואלת הגמרא **מְנָלָן** שהדין כן, ומשיבה, **דִּכְתִיב** 'וקמץ משם מלא קמצו **מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ',** וכן נאמר 'והקטיר הכהן את אזכרתה **מִגִּרְשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ'** – ומשמע שהקומץ הוא ממקום שיש בו ריבוי שמן.

עוד מבואר בברייתא **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת.** שואלת הגמרא **לָמָּה לִי** להניחו שוב בכלי שרת שיקדשו **הָא קִדְּשָׁהּ חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר נתקדשה כל המנחה בהנחתה בכלי שרת להיות קדושה בקדושת הגוף. עונה הגמרא **מִידֵּי דַּהֲוָה אַדָּם** – עושים כן משום שדין הקומץ כדין דם הבהמה הוא, **דָּם אַף עַל גַּב דְּקַדֵּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה, הֲדַר מַקְדֵּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת,** כשם שלגבי הדם – אף שכבר התקדש בשעת השחיטה על ידי הסכין שהוא כלי שרת, מכל מקום צריך לחזור ולקבל את הדם בכלי שרת כדי לקדשו שנית, **הָכָא נַמִּי לֵא שְׁנָא** – אף קומץ המנחה דינו כן שצריך לחזור ולקדשו אף שכבר קדש בכלי.

עוד מבואר בברייתא **וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו.** מבארת הגמרא שלמדו כן מ**דִּכְתִיב** 'וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה' – דהיינו שהלבונה נמצאת על המנחה, כלומר על הקומץ העומד להקטרה, שהרי מקטיר הקומץ והלבונה יחד. **וּמַעֲלֵהוּ**

פרשת קדושים

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים
תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ אִמּוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ד אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לוי ה וְכִי
תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ:
ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה: ח וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא
כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמֶּיהָ: ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא
תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט:
י וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי
וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ישראל יא לֹא
תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ:
יב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם
אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: יג לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא
תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר:
יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל
וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ע"כ בחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~

בִּזְמַן שֶׁקּוֹרְאִים וְלוֹמְדִים פָּרָשִׁיּוֹת "אַחֲרֵי־קְדוֹשִׁים", יֵשׁ בָּהֶן הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל - מִבַּעֲלֵי מַדְרֵיגָה גְּבוֹהָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ דַּי לְהִתְעַלּוּת בַּעֲבוֹדָתָם; וּלְאֵלּוּ הָרְחוֹקִים מְאֹד מִדַּרְגָּה זוֹ, שֶׁאַל יִפְּלוּ בְּרוּחָם שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ כָּל־כָּךְ וְיִשָּׁאֲרוּ בְּמַדְרֵיגָתָם הַתַּחְתּוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגַּם הֵם יְכוֹלִים לַעֲלוֹת בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי וְעַד לְאֵין־עֲרוּךְ,

וְעַד לְדַרְגָּה שֶׁ"קְדוֹשָׁתִי לְמַעְלָה - (הִיא) מִקְּדוּשַׁתְכֶם" - כַּפֵּרוּשׁ הַיָּדוּעַ בָּזֶה,

וְעַל־דֶּרֶךְ הַפֵּירוּשׁ, דַּע מַה לְמַעְלָה מִמְּךָ. פֵּירוּשׁ: דַּע, כָּל מַה שֶׁלְּמַעְלָה - הַכֹּל הוּא מִמְּךָ.

שני טו לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל
וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ:
טז לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ
אֲנִי יְהוָה: יז לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ
תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:
יח לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ
לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה: יט אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ
בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע
כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע וְהִוא
שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ
חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ
כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה: כא וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם: כב וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"ה ע' 45. ע"פ ביאורי החומש)

לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ (יט, טז)

שְׁלֹשָׁה לָשׁוֹן־הָרַע הוֹרֶגֶת: "הָאוֹמְרוֹ וְהַמְּקַבְּלוֹ וְזֶה שֶׁאוֹמֵר עָלָיו" (רמב"ם)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַדּוּעַ הוֹרֶגֶת לָשׁוֹן־הָרַע גַּם אֶת "זֶה שֶׁאוֹמֵר עָלָיו", וַהֲרֵי הוּא לֹא נָטַל כָּל חֵלֶק בַּמַּעֲשֶׂה? וְיֵשׁ לוֹמַר: תְּכוּנָתוֹ שֶׁל הַדִּבּוּר הִיא לְגַלּוֹת דְּבָרִים שֶׁהָיוּ קֹדֶם לָכֵן נִסְתָּרִים. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר שְׁנֵי אֲנָשִׁים מְדַבְּרִים עַל תְּכוּנוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו הָרָעִים שֶׁל אָדָם שְׁלִישִׁי - הֵם גּוֹרְמִים בְּכָךְ שֶׁתְּכוּנוֹת אֵלּוּ יָבוֹאוּ לִידֵי גִּלּוּי, וּבְכָךְ נִגְרָם לוֹ נֵזֶק.

שלישי כג וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ
מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים
יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: כד וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת
יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה: כה וּבַשָּׁנָה
הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם
תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־
הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ: כז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת
רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ: כח וְשֶׂרֶט
לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא
תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה: כט אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ

לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה:
ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:
לא אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־
תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
לב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ
מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יא עמ׳ 46)

שָׁלֹשׁ שָׁנִים . . הָרְבִיעִית . . הַחֲמִישִׁית (יט, כג־כה) **שָׁלֹשׁ שָׁנִים** – בָּהֶן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, רוֹמְזוֹת לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, שֶׁעִקָּרָהּ תְּפִלַּת הָעֲמִידָה, שֶׁבָּהּ עוֹמֵד אָדָם כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ וְאֵין לוֹ קֶשֶׁר לְמַה שֶׁסְּבִיבוֹ. רְבִיעִית – שֶׁבָּהּ אוֹכְלִים אֶת הַפֵּרוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, רוֹמֶזֶת לַיְּצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שֶׁאָז מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם סְבִיבָתוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת. חֲמִישִׁית – שֶׁבָּהּ הַפֵּרוֹת הֵם חֵלִין, רוֹמֶזֶת לָעִסּוּק בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת.

רביעי לג וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ
אֹתוֹ: לד כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר | הַגָּר
אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לה לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל
בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקֹל וּבַמְּשׂוֹרָה: לו מֹאזְנֵי
צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: לז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־
מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לג עמ׳ 187)

אֵיפַת צֶדֶק . . יִהְיֶה לָכֶם (יט, לו)

וְכֵן כְּתִיב בְּפָרָשַׁת תֵּצֵא: ״לֹא יִהְיֶה לְךָ . . אֵיפָה וְאֵיפָה״. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁאָסוּר שֶׁיִּהְיוּ לְאָדָם שְׁתֵּי ׳מִדּוֹת׳: בְּצָרְכֵי הַגּוּף - אִם יֵשׁ לוֹ מָנֶה רוֹצֶה מָאתַיִם, אַף בְּצָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ - נִתָּן לְהִסְתַּפֵּק בַּמּוּעָט. וְהִנֵּה, כָּל אִסּוּר יֵשׁ דֵּגְמָתוֹ בְּהֶתֵּר, כְּמַאֲמָר ״כָּל דְּאָסַר לָן רַחֲמָנָא שָׁרָא לָן כְּוָותֵיהּ״. וְאַף כָּאן יֶשְׁנוֹ ׳אֵיפָה וְאֵיפָה׳ גַּם בִּקְדֻשָּׁה: יֵשׁ לְהַחְשִׁיב אֶת צָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִצָּרְכֵי הַגּוּף.

חמישי **כ** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב וְאֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר | הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ
מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן: ג וַאֲנִי אֶתֵּן
אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ
כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי
וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: ד וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם
הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ
מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ: ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי
אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ
וְאֵת | כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ
מִקֶּרֶב עַמָּם: ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת
וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי
בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:
ז וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ׳ 322)

וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא (כ, ג) **פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ** (רש״י) מַשְׁמַע, שֶׁ״פָּנַי״ הוּא רַק לְשׁוֹן ׳פְּנַאי׳ וְלֹא לְשׁוֹן ׳פָּנִים׳. וְלֹא פֵּרֵשׁ ״רוּגְזִי״ (כְּתַרְגּוּמוֹ), וּכְפֵּירוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (וישלח לב, כא) ״אֲכַפְּרָה פָנָיו (״אֲבַטֵּל רֻגְזוֹ״) - כִּי שָׁם נֶאֱמַר ״אֲכַפְּרָה״. וּלְהָעִיר מִפֵּרוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (תהלים לד, יז) ״פְּנֵי ה׳ בְּעוֹשֵׂי רָע״ (״פְּנֵי, פָּנִים שֶׁל זַעַם״). אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ לְנַ״ךְ אֵינוֹ בְּדִיּוּק גָּמוּר עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כְּמוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה.

שישי ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי
יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: ט כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־
אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו
בּוֹ: י וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת:
יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו
גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם: יב וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ
דְּמֵיהֶם בָּם: יג וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר
מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ
דְּמֵיהֶם בָּם: יד וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה
וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן

וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: טז וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ: טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לִרְבֹּעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: יז וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: יח וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהֹוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם: יט וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֲטָאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ: כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הוּא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ: כב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 130)

אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאֲבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי (רש"י כ, כו)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם, שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים רַק בְּחֻקִּים (כְּגוֹן חֲזִיר וְכִלְאַיִם), אֲבָל בְּדָבָר שֶׁהוּא רַע גַּם מִצַּד הַשֵּׂכֶל (כְּגוֹן גְּנֵבָה וּרְצִיחָה) יֵשׁ לוֹמַר "אִי אֶפְשִׁי". וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל "אִלְמָלֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, הָיִינוּ לְמֵדִים צְנִיעוּת מֵחָתוּל", דְּלִכְאוֹרָה, 'לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ'? אֶלָּא לְלַמֵּדְךָ, שֶׁיֵּשׁ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת בִּצְנִיעוּת בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה בְּכָךְ מִצַּד עַצְמוֹ, "אִי אֶפְשִׁי".

שביעי כג וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם: כד וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים: כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי: כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי: כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פפפ

ס"ד פסוקים, ונג"ה סימן. מ"י זה"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ יִזָּכֵר בְּךָ הַמֶּלֶךְ כִּי יִפָּקֵד יֶחְסַר מוֹשָׁבֶךָ מֵאֵין יוֹשֵׁב בּוֹ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אַחַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבִשְׁבִילְךָ הַסַּכָּנָה גְּדוֹלָה מְאֹד, אָז תֵּרֵד מְאֹד בִּמְקוֹם סֵתֶר וְתִתְחַבֵּא הַרְבֵּה, כִּי אָז יְבַקְשׁוּךָ וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה בַּיּוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן לְבַל הָמִית אֶת דָּוִד וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל כִּי שָׁם אֶמְצָאֲךָ: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה לְצַד הָאֶבֶן הַהוּא אוֹרֶה כְּאִלּוּ אֲנִי מוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה לַחֵץ: כא וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר וְאַגִּיד לוֹ לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים הַסִּימָן הַזֶּה יִהְיֶה בְּיָדְךָ אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים קְרוֹבִים אֵלַי מִמְּךָ וָהֵנָּה עָבַרְתָּ מֵהֶם, קָחֶנּוּ קַח הַחֵץ וָבֹאָה בּוֹא אֵלַי כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר רָע, חַי־יְהוָה נִשְׁבַּע לוֹ: כב וְאִם־

שי למורא

יח) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן, יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מָחָר חֹדֶשׁ, מָחָר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ, וְיַזְכִּירוּ אוֹתְךָ כְּשֶׁיֶּחְסַר מִמּוֹשָׁבְךָ יוֹשֵׁב. יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד, שְׁלֹשָׁה יָמִים תִּסְתַּתֵּר וְתֵרֵד מְאֹד בָּעֵמֶק לְהִסְתַּתֵּר שָׁם. בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה, בְּיוֹם חֹל לְגַמְרֵי, כְּלוֹמַר לִפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ. פֵּרוּשׁ אַחַר, בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן שֶׁלֹּא יָמִית אֶת דָּוִד, שֶׁגַּם אָז הִסְתַּתֵּר דָּוִד שָׁם. הָאֶבֶן הָאָזֶל, הָאֶבֶן שֶׁהָיְתָה אוֹת לְהוֹלְכֵי דְּרָכִים. "הָאָזֶל", הוֹלְכֵי הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ "אָזַל" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הָלַךְ. כ) צִדָּה אוֹרֶה, לְצַד הָאֶבֶן אֶהְיֶה מוֹרֶה הַחִצִּים. לְשַׁלַּח לִי לְמַטָּרָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאֶבֶן לִי לְמַטָּרָה. כא) קָחֶנּוּ וָבֹאָה, צֵא אַתָּה בְּעַצְמְךָ מִמְּקוֹם מַחֲבוֹאֲךָ וְקָחֶנּוּ וּבוֹא אֵלַי. כב) לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ ה', לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח, שֶׁהקב"ה אוֹמֵר לְךָ

הפטרה לערב ראש חודש שחל בשבת

לקריאה בציבור ולשמו"ת שמואל א פרק כ

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים | מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ | וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר

שי למורא

לִבְרֹחַ וּלְהִמָּלֵט. כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ יַחַד. הִנֵּה ה׳, ה׳ יִהְיֶה עֵד. כה) אֶל מוֹשַׁב הַקִּיר, בְּרֹאשׁ הַמְסֻבִּים סָמוּךְ לַקִּיר. וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל, סֵדֶר הַיְשִׁיבָה הָיָה, שֶׁדָּוִד הָיָה יוֹשֵׁב סָמוּךְ לַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו אַבְנֵר. וּבַיּוֹם הַהוּא כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ יָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ וִיהוֹנָתָן בִּמְקוֹמוֹ, וְדָוִד לֹא בָּא, אִם כֵּן נִשְׁאַר יְהוֹנָתָן יוֹשֵׁב סָמוּךְ לְאָבִיו מִבְּלִי שֶׁהִפְסִיק אָדָם אַחַר בֵּינֵיהֶם, וְאֵין מִדֶּרֶךְ הַבֵּן לֵישֵׁב בַּהֲסִבָּה אֵצֶל אָבִיו, לָכֵן קָם יְהוֹנָתָן מִמְּקוֹמוֹ לָשֶׁבֶת בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל אַבְנֵר, וְאַבְנֵר יָשַׁב בַּמָּקוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן בְּנוֹ. וּמְקוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד נִשְׁאַר פָּנוּי, שֶׁיּוּכַל לָבוֹא אַחַר כָּךְ. וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד, נֶחְסַר הָיָה הַמָּקוֹם מִן הַיּוֹשֵׁב. כו) כִּי לֹא טָהוֹר, וְהֵם הָיוּ נִשְׁמָרִים מִלֶּאֱכֹל יַחַד הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר. אוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְאָסוּר לִטְמֵאִים. וְגַם יִתָּכֵן שֶׁאֵין מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר לָבוֹא טָמֵא לְשֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ. כז) מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּהַיְנוּ לַמָּחֳרָת. כח) מֵעִמָּדִי, מִמֶּנִּי לָקַח רְשׁוּת בְּלֶכְתּוֹ לְבֵית לֶחֶם, וְלֹא הָלַךְ בְּלִי רְשׁוּת. כט) שַׁלְּחֵנִי, תֵּן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת. זֶבַח מִשְׁפָּחָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ זוֹבְחִים זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְהוּא צִוָּה לִי אָחִי, וְאָחִי הַגָּדוֹל צִוָּה עָלַי לִהְיוֹת שָׁם. ל) בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת, בְּנָהּ שֶׁל מְעֻוֶּתֶת הַמּוּסָר, כְּלוֹמַר שֶׁאִמּוֹ לֹא הוֹכִיחַתּוּ בְּקַטְנוּתוֹ וְלֹא קִבֵּל מוּסָר כָּרָאוּי. (וְאָמְרוּ רז״ל, שֶׁכְּשֶׁחָטְפוּ בְּנֵי בִּנְיָמִין מִבְּנוֹת שִׁילֹה שֶׁיָּצְאוּ לָחוּל בַּכְּרָמִים, הָיָה שָׁאוּל בַּיְשָׁן וְלֹא רָצָה לַחְטֹף, עַד שֶׁבָּאָה הִיא עַצְמָהּ וְהֵעֵזָּה פָּנֶיהָ וְרָדְפָה אַחֲרָיו). כִּי בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי, שֶׁהוּא יִמְלֹךְ. לְבָשְׁתְּךָ, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֲנָשִׁים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, יֹאמְרוּ שֶׁאֵינְךָ בְּנִי, וְזֶה יִהְיֶה לְבָשְׁתְּךָ. וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ, וּלְבוּשָׁה

לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת

עטרת מרים

כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לְהַלָּן מִמְּקוֹם עָמְדֶךָ, אָז לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח לְךָ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה וְנִצַּלְתָּ בְּהַשְׁגָּחַת ה׳: כג וְאִם תֵּלֵךְ לְךָ, זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ דִּבְרֵי הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה יִהְיֶה הָעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ מָקוֹם הַמְיוּחָד לוֹ לָשֶׁבֶת בּוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב שֶׁאֵצֶל הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב וְהוֹשִׁיב אַבְנֵר מִצַּד אָבִיו כִּי לֹא רָצָה לִהְיוֹת סָמוּךְ לְאָבִיו, שֶׁאִם יִקְצוֹף עָלָיו עַל דְּבַר דָּוִד, שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר לֹא שָׁאַל שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא מַדּוּעַ לֹא בָּא דָּוִד כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא שֶׁרָאָה קֶרִי בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר כִּי עֲדַיִן לֹא טָבַל לְקִרְיוֹ: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ כִּי נָתַתִּי לוֹ רְשׁוּת לָלֶכֶת, וְהָלַךְ לוֹ: ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת אַתָּה כְּאִמְּךָ שֶׁהִיא מוֹרֶדֶת בִּרְצוֹנִי, כֵּן אַתָּה מוֹרֵד בִּי לֶאֱהוֹב מַה שֶּׁאֲנִי שׂוֹנֵא הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן בְּבֶן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ כִּי יֹאמְרוּ הַשּׁוֹמְעִים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, אִם כֵּן אֵינְךָ בְּנִי וְאִמְּךָ זָנְתָה: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה

עטרת מרים

שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי הוֹאִיל וְאַתָּה נָתַתָּ לוֹ רְשׁוּת לְלֶכֶת כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה
אם ה' המליכו: לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן
מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד בִּרְאוֹתוֹ כִּי כִלְּתָה אֲלָיו הָרָעָה וְעוֹד כִּי הִכְלְמוֹ
אָבִיו שֶׁקָּרָאוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד אֲשֶׁר קָבַע לוֹ דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר

הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה:
לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ
וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו
לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם
הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־
הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי
הִכְלְמוֹ אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן
הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ:
לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה
הַחֵצִי לְהַעֲבְרוֹ: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי
אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא
הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרִיתִי בָּאַחֲרֹנָה הִיא מִמְּךָ
וָהֶלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי
הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה רוּץ מַהֵר אַל־
תַּעֲמֹד בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹנָה
וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים
הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו:
לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה
מֵהַסִּימָן הַנַּעֲשָׂה בִּירִית אֲלוּ הַחִצִּים אַךְ
יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר:
מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקֶּשֶׁת
וְהַחִצִּים אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר
לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: מא הַנַּעַר
בָּא הָלַךְ לְבוֹא הָעִירָה וְדָוִד קָם
מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן
הָאֵזֶל וַיִּפֹּל לְאַפָּיו עַל פָּנָיו אַרְצָה
וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ |
אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ עִם
אֶת כִּי הָיְתָה קָשָׁה לָהֶם הַפְּרִידָה
רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל הִרְבָּה לִבְכּוֹת
יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן
לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם וְהַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה
לֵאמֹר וְאָמַרְנוּ יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־
עוֹלָם:

לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ אַחַר
הַחֵץ הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּרָה, וּבְעוֹדוֹ רָץ,
וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי הַשֵּׁנִי לְהַעֲבִרוֹ
לְהָלְאָה לַמַּטָּרָה וְהוּא הָאֶבֶן הָאֵזֶל:
לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי
אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בָּרִאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא
יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא
הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרִיתִי בָּאַחֲרוֹנָה הִיא מִמְּךָ
וָהֶלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי
הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה רוּץ מַהֵר אַל־
תַּעֲמֹד בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹנָה
וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים
הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו:
לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה
מֵהַסִּימָן הַנַּעֲשָׂה בִּירִית אֲלוּ הַחִצִּים אַךְ
יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר:
מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקֶּשֶׁת
וְהַחִצִּים אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר
לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: מא הַנַּעַר
בָּא הָלַךְ לְבוֹא הָעִירָה וְדָוִד קָם
מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן
הָאֵזֶל וַיִּפֹּל לְאַפָּיו עַל פָּנָיו אַרְצָה
וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ |
אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ עִם
אֶת כִּי הָיְתָה קָשָׁה לָהֶם הַפְּרִידָה
רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל הִרְבָּה לִבְכּוֹת
יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן
לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם וְהַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה
לֵאמֹר וְאָמַרְנוּ יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־
עוֹלָם:

שי למורא

וְחַרְבָּה שֶׁל אִמְּךָ. לג) כִּי כָלָה הִיא, נִגְמְרָה הַהַחְלָטָה. לד) אֶל דָּוִד, בִּשְׁבִיל דָּוִד. כִּי הִכְלְמוֹ אָבִיו, וְגַם מִשּׁוּם שֶׁאָבִיו הִכְלִים (בַּיֵּשׁ) אֶת יְהוֹנָתָן בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. לה) לְמוֹעֵד דָּוִד, לַמּוֹעֵד שֶׁקָּבַע לוֹ דָּוִד. לו) יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ, יָרָה הַחֵץ בְּכֹחַ שֶׁיַּעֲבֹר אַחֲרֵי הָאֶבֶן. מא) מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב, מִקַּרְבַת מָקוֹם לְצַד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הָאֶבֶן הָאֵזֶל. אֶת רֵעֵהוּ, עִם רֵעֵהוּ. שֶׁהָיְתָה קָשָׁה עֲלֵיהֶם הַפְּרִידָה. עַד דָּוִד הִגְדִּיל, שֶׁדָּוִד הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן. מב) אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ, וְתִזְכֹּר שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ וכו'. ה' יִהְיֶה, ה' יִהְיֶה עֵד עַל הַשְּׁבוּעָה.

שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם שַׁבָּת, שָׁעָה 2 בַּצָּהֳרַיִים, וְ10 דַקּוֹת.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

שי למורא

ג) הֲלִדְרֹשׁ אוֹתִי אַתֶּם בָּאִים, הַאִם בָּאתֶם לִדְרֹשׁ אוֹתִי בִּתְפִלָּה. אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם, אִם אֶהְיֶה נִדְרָשׁ לָכֶם לְקַבֵּל אֶת תְּפִלַּתְכֶם. ד) הֲתִשְׁפֹּט אוֹתָם, הַאִם תִּתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם לְהוֹדִיעָם שֶׁהַצַּדִּק עִם ה׳. (וְכֶפֶל הַלָּשׁוֹן לְחִזּוּק). בֶּן אָדָם, כִּנּוּי לִיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא. אֶת תּוֹעֲבוֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם, זֹאת עֲשֵׂה, הוֹדִיעֵם גַּם אֶת תּוֹעֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶם עִם מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ הֵם. ה) וָאֶשָָּא יָדִי לָהֶם, כְּמוֹ "נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם".

עטרת מרים

ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הֲלִדְרֹשׁ הַאִם לִדְרוֹשׁ אֹתִי בִּתְפִלָּה אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי דְּעוּ הֲרֵינִי נִשְׁבָּע אִם־אִדָּרֵשׁ אֶהְיֶה נִדְרָשׁ לָכֶם אֲקַבֵּל תְּפִלַּתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה: ד אם לֹא בָּאתֶם לִדְרוֹשׁ ה׳ רַק שֶׁהַנָּבִיא יִשְׁפּוֹט אוֹתָם הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הַאִם תִּתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם לְהוֹדִיעָם שֶׁהַדִּין עִמְּדִי הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אִם תִּרְצֶה לִשְׁפּוֹט אוֹתָם בְּרִשְׁעָתָם, הוֹכַח אוֹתָם עַל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְגַם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְּיִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם, אז וָאֶשָָּא יָדִי בִּשְׁבוּעָה לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם נוֹדַעְתִּי לָהֶם עַל יְדֵי נְבִיאַי שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם

הפטרה לפרשת קדושים לשמו"ת

ביחזקאל פרק כ

כ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה: ד הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפֹּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וְאֶשָָּא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָָּא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

עטרת מרים

וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי אֶהְיֶה לְמַנְהִיג וּמַשְׁגִּיחַ
עֲלֵיכֶם: ו אָז בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָהֶם שֶׁאֶהְיֶה לָהֶם לְמַנְהִיג וּמַשְׁגִּיחַ, אָז
נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי
חִפַּשְׂתִּי אוֹתָהּ לָהֶם שֶׁהִיא זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְגַם צְבִי הַמְפוֹאָרָה הִיא
לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם עַל
יְדֵי אַהֲרֹן (שמ-א ב כז רש"י) אִישׁ
שִׁקּוּצֵי עֵינָיו שֶׁעֵינָיו מַרְאוֹת לוֹ
הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־
תִּטַּמָּאוּ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם, יַעַן אֲשֶׁר
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים
כִּי קָדוֹשׁ אָנִי: ח וַיַּמְרוּ־בִי הָרְשָׁעִים
מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה
וְלֹא אָבוּ וְלֹא רָצוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי
אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא
הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא
עָזָבוּ וָאֹמַר בַּעֲבוּר זֶה חָשַׁבְתִּי
לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת
אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם:
ט וָאַעַשׂ אֲבָל עָשִׂיתִי לְמַעַן שְׁמִי
לְבִלְתִּי הֵחֵל יְחֻלַּל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם בְּאָמְרָם מִבְּלִי
יְכוֹלֶת ה' לְהוֹצִיאָם, אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי
אֲלֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְעֵינֵיהֶם
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם
אֶל־הַמִּדְבָּר שֶׁשָּׁם הוֹרָה לָהֶם חוּקֵי ה'
וּמִצְוֹתָיו, וְשָׁם רָאוּ הַשְּׁכִינָה וְהַנִּסִּים
הַמַּתְמִידִים: יא וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־
חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי
אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם
וָחַי בָּהֶם בַּחַיִּים הַגַּשְׁמִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים:
יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם
לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
שֶׁהִנְחַלְתִּי לָהֶם יוֹם מְנוּחָתִי לִמְנוּחָה הִיא
לְאוֹת בֵּינֵינוּ עַל הַהַשְׁגָּחָה וְהַשְׁרָאַת
הָאֱלֹהוּת עֲלֵיהֶם מִצִּדִּי, לָדַעַת כִּי אֲנִי
יְהוָה מְקַדְּשָׁם שֶׁהֵם מִצִּדָּם צְרִיכִים
לְהִתְקַדֵּשׁ מֵעֵנְיָנִים הַבְּשָׂרִיִּים אֶל
הָרוּחָנִיּוּת וְהַקְּדוּשָׁה: יג וַיַּמְרוּ־בִי

ו בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם
זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת:
ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ
וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ח וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי
אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־
גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם
בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר: יא וָאֶתֵּן לָהֶם
אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי
בָּהֶם: יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת
כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: יג וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי
לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם
וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם:
יד וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים
לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: טז יַעַן
בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי
אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ: יז וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי

שי למורא

ו) אֲשֶׁר תַּרְתִּי לָהֶם, אֲשֶׁר חִפַּשְׂתִּי אוֹתָהּ לָהֶם. צְבִי הִיא, תִּפְאֶרֶת
וְחֶמְדָּה הִיא. ז) וָאֹמַר אֲלֵהֶם, אַהֲרֹן נִבָּא לָהֶם נְבוּאָה זוֹ קֹדֶם שֶׁנִּגְלָה
הקב"ה עַל מֹשֶׁה בַּסְּנֶה. שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ, הַשְׁלִיכוּ אֶת הַשֶּׁקֶץ
וְהַתִּעוּב שֶׁעֵינֵיכֶם מַרְאוֹת לָכֶם. כִּי הָעֵינַיִם הֵם סַרְסוּרִים לַעֲבֵרָה. יג) וְאֶת
שַׁבְּתוֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד, לְפִי
שֶׁבְּשַׁבָּת רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר "וַיְהִי בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט" (שמות
טז.כז), וְשַׁבָּת שְׁנִיָּה חִלֵּל מְקֹשֵׁשׁ
הָעֵצִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיִּמְצְאוּ אִישׁ
מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" (במדבר
טו.לב). יד) לְבִלְתִּי הֵחֵל, שֶׁלֹּא
יְחֻלַּל. טו) לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם
אֶל הָאָרֶץ, זֶה הָיָה בַּעֲבוּר עֲוֹן
הַמְרַגְּלִים. טז) אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם,
אַחֲרֵי הָעֲבוֹדוֹת הַזָּרוֹת שֶׁעָבְדוּ
בְּמִצְרַיִם.

בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ נִסּוּ אוֹתִי בָּעֵגֶל וּבִרְפִידִים מִלְּקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְהוֹתִירוּ מִן הַמָּן וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם
וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד שֶׁיָּצְאוּ לִלְקוֹט הַמָּן וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם: יד וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל
לְבַל יְחֻלַּל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם הַמִּצְרִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי בִּשְׁבוּעָה לָהֶם בַּמִּדְבָּר בִּדְבַר הַמְרַגְּלִים לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת וְהָיָה הַטַּעַם כִּי....: טז יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם
וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם הָעַכּוּ"ם שֶׁעָבְדוּ בְּמִצְרַיִם לִבָּם הֹלֵךְ: יז וַתָּחָס עֵינִי חָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם מִהְיוֹת מַשְׁחִית אוֹתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי

אוֹתָם כֻּלָּה בַּמִּדְבָּר: יח וַאֲמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחוּקֵי אֲבוֹתֵיכֶם
אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: יט אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־
שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

עטרת מרים

אוֹתָם כֻּלָּה בַּמִּדְבָּר כִּי הִשְׁאַרְתִּי בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם לְהַכִּיאָם אֶל הָאָרֶץ: יח וַאֲמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר הַבָּנִים שֶׁל הַדּוֹר שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, בְּחוּקֵי אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁבָּדוּ מִלִּבָּם אֲשֶׁר לֹא צִוָּה ה׳ אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ

וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: יט אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֵן שִׁמְעוּ אֵלַי בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כא א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא
בְּעַמָּיו: ב כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ
וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: ג וְלַאֲחֹתוֹ
הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ
לָהּ יִטַּמָּא: ד לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלּוֹ:
ה כתיב לא־יִקְרְחֶה קרי לֹא־יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם
וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ
שָׂרָטֶת: ו קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם
הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ: (לוי) ז אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה
לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ
כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו: ח וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: ט וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל
לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס
י וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־
הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם:
יא וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ
לֹא יִטַּמָּא: יב וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל
אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו
עָלָיו אֲנִי יְהוָה: (ישראל) יג וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ
יִקָּח: יד אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה
לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה:
טו וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשׁוֹ: ס

אגרות קודש

ב״ה, ב׳ אייר, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר מ. ברנשטין מנהל מחוזי לשירותי הדואר ת״א והמרכז

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו, ואתו הסליחה על איחור המענה שלי לרגלי הטרדות המרובות וחג הפסח.

בנועם קראתי על דבר התענינותו האישית בהתפתחות כפר חב״ד, ועזרתו החשובה להתפתחות הדואר במקום. ובמיוחד נהניתי לראות מסגנון מכתבו שהתענינותו באה לא רק מצד חובתו הרשמית, אלא גם מתוך זיקה חיובית ואהדה לאנשי הכפר, השקפת עולמם ופעולותיהם, שזה מחזק תקותי שגם להבא יוסיף לתת נפשו בזה, ותבוא עליו ברכה.

בכבוד ובברכה.

פרק א׳ משנה ב

שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

נקודות משיחות קודש

מפרשי המשנה[1] האריכו בתוכן החלוקה למספר שלשה דוקא. והביאור בזה על פי תורת החסידות הוא כך:

״העולם״ שבמשנתינו אינו דוקא עולם הזה הגשמי, אלא הוא כולל גם את העולמות הרוחניים: בריאה, יצירה, עשיה. המרומזים בפסוק[2] ״כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו״. את התוכן של שלושת העולמות, ביאר הרמב״ן בתחילת פירושו על התורה: ״בריאה״ פירושה ״הוצאת היש מאין.. והוא החומר הראשון, הנקרא היולי״, ״יצירה״ הוא מה ש״ממנו המציא הכל והלביש הצורות״ ו״עשיה״ הוא מה ש״תיקן אותם״.

והנה, מכיון ש״אסתכל באורייתא וברא עלמא״[3], מובן, ששלוש הדרגות הללו קיימות בתורה, וממנה הן השתלשלו בעולם. שלושת ענינים אלו בתורה, הם תורה, עבודה וגמילות חסדים. ״עבודה״ רומזת למחשבת האדם, שהרי בקרבנות נפסל הקרבן אפילו במחשבה בלבד, ו״תורה״ עיקר המצוה היא בדיבור, שהרי על הרהור בד״ת אין מברכים ברכות התורה, וגמ״ח עיקרה במעשה.

ושלשת ענינים אלו מחשבה דיבור ומעשה, הם כנגד שלשת העולמות: בריאה, יצירה ועשיה. ש״מחשבה״ הוא על־דרך בריאה יש מאין, כי אותיות המחשבה לא היו במציאות נרגשת לפני ירידתם לכח המחשבה, ולכן מחשבה הוא כנגד עולם הבריאה. ואילו ״דיבור״ הוא שהאותיות שהיו כבר מקודם במחשבה, קיבלו עכשיו צורה בצאתם בה׳ מוצאות הפה, לכן דיבור הוא כנגד עולם היצירה. ו״מעשה״ הוא כנגד עולם העשיה. ואם כן משלושת בחינות אלו שבתורה (מחדומ״ע), השתלשלו שלושת העולמות. ומכיון שהכל תלוי בעבודת האדם. לכן צריך לעסוק בשלושת העמודים של תורה עבודה וגמ״ח, כדי לקיים את שלושת העולמות בריאה יצירה עשיה.

(ממאמר ד״ה כי תשא תשכ״ב)

רבינו הזקן מבאר[4] ששלושת העמודים, הם כנגד שלושת האבות:

״גמילות־חסדים״ כנגד אברהם אבינו שהיה גומל־חסדים, כדכתיב[5], ״ויטע אשל בבאר שבע״, ופירשו רז״ל״[6] ש״אשל״ ראשי תיבות אכילה, שתיה, לינה, שסיפק לעוברי אורח (ובלשון האורחות־צדיקים[7], שאברהם ״היה נדיב בנפשו, בגופו ובממונו״).

״עבודה״ - עבודת התפילה, שהיא עבודת הקרבנות, ״תפילות כנגד תמידין תיקנום״[8], כנגד יצחק אבינו שהיה ״עולה תמימה״.

״תורה״ כנגד יעקב אבינו שענינו תורה, כמו שנאמר[9], ״ויקם עדות ביעקב, ותורה שם בישראל״.

אלא שלכאורה לפי זה צריכה היתה המשנה למנות את שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, בסדר הפוך - גמילות־חסדים, עבודה ורק לבסוף תורה (כפי סדר האבות)?!

ויש להוסיף ולחזק את השאלה: גם סדר עבודתו הפרטי של כל יהודי, בכל יום ויום, כולל את שלושת העמודים האלה, וגם שם הסדר הוא הפוך מהמפורט במשנה - תחילה גמילות־חסדים, שהרי לפני התפילה יש לתת צדקה לעני (כמאמר רז״ל[10] ״רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי״), לאחר מכן התפילה עצמה (״עבודה״) ורק אחר־כך בא שלב התורה (כמאמר רז״ל[11], ״מבית־הכנסת לבית־המדרש״) ?!

ויש לומר שסדר ה״דברים״ במשנתנו נובע מכך שמדובר על פעולתם בעולם - ״העולם עומד״. לכן מונה המשנה תחילה את עמוד התורה משום שבו מודגש עיקר הפעולה בעולם: התורה למרות היותה ״בלי גבול״[12] בעצם, עם כל זה היא נקלטת ומתלבשת בשכל האדם. לא זו בלבד, אלא שבכוחה של התורה אף לשנות בפועל את המציאות בעולם, כדרשת רז״ל על הפסוק ״לא־ל גומר עלי״[13]. זו הסיבה שמשנתנו מתחילה בעמוד התורה.

(ספר־השיחות תש״נ, כרך ב, עמ׳ 653)

---

1) עיין דרך חיים למהר״ל. 2) ישעיה מג, ז. 3) זוהר חלק ב קסא, א. 4) לקוטי־תורה מטות דף פג, טור ד. 5) וירא כא, לג. 6) מדרש תהלים לז. 7) שער יז. 8) ברכות כו, ב. 9) תהלים עה, ב. 10) בבא־בתרא י, א. 11) ראה ברכות סד, א. 12) ״ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים״ (איוב יא, ט). 13) תלמוד־ירושלמי כתובות פ״א ה״ב.

רעח לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים באה"ק (אחרי בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:59	5:54	8:41	8:37	9:17	9:14	10:26	10:23	13:12	13:11	19:18	19:22	19:45	19:50	19:01	20:01
חיפה (ק)	5:56	5:50	8:38	8:34	9:15	9:12	10:24	10:22	13:11	13:11	19:22	19:27	19:47	19:52	18:56	20:03
ירושלים (ק)	5:57	5:51	8:38	8:34	9:15	9:12	10:24	10:21	13:10	13:10	19:22	19:26	19:44	19:49	18:45	20:00
תל אביב (ק)	5:58	5:53	8:40	8:36	9:17	9:13	10:25	10:23	13:12	13:11	19:19	19:23	19:47	19:51	19:03	20:02
אוסטריה, וינה (ק)	5:42	5:32	8:22	8:15	9:15	9:10	10:29	10:25	13:28	13:28	20:03	20:12	20:40	20:50	19:52	21:06
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:58	7:03	8:59	9:00	9:36	9:38	10:31	10:32	12:48	12:47	17:38	17:31	18:06	18:00	17:15	18:11
אוקראינה, אודסה (ק)	5:48	5:39	8:30	8:23	9:20	9:15	10:33	10:29	13:30	13:30	20:02	20:10	20:37	20:46	19:50	21:01
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:17	5:07	7:57	7:50	8:50	8:44	10:03	10:00	13:02	13:02	19:37	19:45	20:14	20:23	19:26	20:39
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:26	5:16	8:07	7:59	9:00	8:55	10:14	10:10	13:13	13:13	19:49	19:58	20:26	20:36	19:38	20:52
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:47	5:37	8:27	8:18	9:23	9:18	10:38	10:34	13:39	13:39	20:19	20:29	20:58	21:09	20:09	21:26
אוקראינה, קייב (ק)	5:39	5:28	8:19	8:10	9:16	9:10	10:30	10:26	13:32	13:32	20:13	20:22	20:52	21:02	20:02	21:19
איטליה, מילאנו (ק)	6:17	6:08	8:58	8:52	9:47	9:42	11:00	10:56	13:56	13:56	20:28	20:36	21:00	21:09	20:16	21:23
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:08	8:39	8:38	9:08	9:07	10:10	10:10	12:42	12:41	18:15	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:27	7:32	9:31	9:33	10:07	10:09	11:03	11:04	13:21	13:20	18:16	18:10	18:43	18:37	17:53	18:48
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:29	8:35	10:25	10:27	11:04	11:06	11:58	12:00	14:13	14:12	18:56	18:48	19:26	19:19	18:32	19:31
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:12	6:05	8:54	8:49	9:36	9:32	10:47	10:44	13:38	13:38	19:57	20:02	20:27	20:34	19:44	20:46
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:59	5:51	8:41	8:35	9:24	9:20	10:35	10:32	13:28	13:28	19:48	19:55	20:20	20:27	19:36	20:40
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:59	5:51	8:41	8:36	9:25	9:20	10:36	10:33	13:28	13:28	19:49	19:55	20:21	20:27	19:36	20:40
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:32	6:24	9:14	9:08	9:59	9:55	11:11	11:07	14:04	14:04	20:28	20:35	21:01	21:08	20:16	21:21
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:42	6:36	9:23	9:19	9:58	9:55	11:07	11:04	13:52	13:52	19:57	20:01	20:23	20:28	19:43	20:38
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:06	6:00	8:48	8:44	9:26	9:23	10:35	10:33	13:23	13:23	19:33	19:38	20:01	20:06	19:19	20:18
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:47	6:42	9:27	9:23	10:01	9:58	11:08	11:06	13:51	13:51	19:51	19:54	20:16	20:20	19:35	20:30
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:53	5:46	8:36	8:30	9:19	9:15	10:31	10:28	13:24	13:24	19:46	19:52	20:17	20:24	19:33	20:38
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:23	6:16	9:05	9:00	9:49	9:44	11:00	10:57	13:52	13:52	20:12	20:18	20:44	20:50	19:59	21:03
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:51	5:43	8:33	8:28	9:18	9:13	10:29	10:26	13:23	13:23	19:46	19:52	20:18	20:25	19:33	20:38
בוליביה, לה-פס (ח)	6:44	6:45	9:04	9:05	9:35	9:35	10:35	10:35	13:00	12:59	18:16	18:13	18:40	18:37	17:56	18:47
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:22	6:10	9:00	8:51	9:59	9:53	11:14	11:10	14:16	14:17	20:59	21:09	21:39	21:50	20:49	22:08
בלגיה, בריסל (ק)	6:23	6:12	9:02	8:53	10:00	9:54	11:15	11:10	14:17	14:17	20:58	21:08	21:38	21:49	20:48	22:06
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:26	6:28	8:41	8:42	9:13	9:14	10:11	10:12	12:34	12:33	17:47	17:43	18:07	18:03	17:25	18:13
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:13	6:15	8:29	8:29	9:00	9:01	9:59	9:59	12:22	12:21	17:31	17:27	17:56	17:52	17:10	18:02
בריטניה, לונדון (ק)	5:39	5:27	8:17	8:08	9:17	9:11	10:32	10:28	13:35	13:35	20:20	20:30	20:59	21:10	20:13	21:27
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:41	5:29	8:17	8:06	9:22	9:16	10:38	10:34	13:44	13:44	20:33	20:44	21:16	21:28	20:27	21:47
גרמניה, ברלין (ק)	5:42	5:30	8:19	8:09	9:21	9:15	10:37	10:33	13:41	13:41	20:29	20:39	21:09	21:21	20:19	21:39
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:08	5:57	8:47	8:38	9:44	9:38	10:58	10:54	13:59	13:59	20:39	20:48	21:18	21:28	20:29	21:45
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:29	6:33	8:42	8:43	9:15	9:16	10:13	10:13	12:35	12:34	17:47	17:42	18:05	18:01	17:25	18:11
הודו, מומבאי (ח)	6:13	6:09	8:51	8:48	9:22	9:20	10:28	10:27	13:08	13:08	19:00	19:02	19:24	19:26	18:43	19:36
הודו, פונה (ח)	6:09	6:06	8:47	8:45	9:19	9:17	10:25	10:23	13:04	13:04	18:55	18:57	19:19	19:22	18:39	19:31
הונגריה, בודפשט (ק)	5:33	5:23	8:13	8:06	9:05	9:00	10:19	10:15	13:17	13:17	19:51	19:59	20:27	20:36	19:40	20:52
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:03	4:55	7:45	7:40	8:29	8:24	9:40	9:37	12:32	12:32	18:53	19:00	19:25	19:32	18:41	19:45
יוון, אתונה (ק)	6:33	6:26	9:15	9:10	9:56	9:52	11:06	11:04	13:57	13:57	20:13	20:18	20:43	20:49	19:59	21:01
מולדובה, קישינב (ק)	5:55	5:45	8:36	8:29	9:27	9:22	10:40	10:36	13:38	13:38	20:11	20:19	20:46	20:55	19:59	21:11

לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים באה"ק (אחרי בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:09	6:06	8:47	8:45	9:19	9:17	10:25	10:24	13:05	13:05	18:58	19:00	19:22	19:24	18:41	19:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:21	7:28	9:09	9:12	9:52	9:55	10:45	10:47	12:57	12:56	17:33	17:24	18:06	17:57	17:07	18:10
נפאל, קטמנדו (ח)	5:27	5:22	8:08	8:04	8:42	8:40	9:50	9:48	12:34	12:34	18:36	18:39	19:02	19:06	18:20	19:16
סין, בייג'ין (ח)	5:19	5:12	8:01	7:56	8:44	8:40	9:54	9:51	12:46	12:46	19:05	19:11	19:36	19:43	18:50	19:55
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:57	9:28	9:27	9:58	9:57	11:01	11:00	13:33	13:32	19:07	19:06	19:30	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	5:12	5:01	7:50	7:40	8:51	8:45	10:07	10:02	13:10	13:10	19:56	20:06	20:37	20:49	19:46	21:07
פרו, לימה (ח)	6:15	6:15	8:38	8:38	9:08	9:08	10:09	10:08	12:36	12:35	17:57	17:54	18:20	18:18	17:37	18:27
צרפת, ליאון (ק)	6:34	6:24	9:15	9:08	10:04	9:59	11:17	11:13	14:14	14:14	20:44	20:51	21:19	21:27	20:32	21:42
צרפת, פריז (ק)	6:36	6:26	9:16	9:08	10:10	10:05	11:24	11:21	14:24	14:24	21:03	21:12	21:39	21:49	20:52	22:05
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:44	8:18	8:17	8:48	8:47	9:51	9:50	12:25	12:24	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	6:15	6:06	8:57	8:50	9:43	9:38	10:55	10:52	13:50	13:50	20:19	20:26	20:50	20:57	20:07	21:11
קנדה, מונטריאול (ק)	5:47	5:38	8:29	8:22	9:18	9:13	10:31	10:27	13:27	13:27	19:58	20:06	20:32	20:40	19:47	20:55
קפריסין, לרנקה (ק)	5:59	5:52	8:40	8:36	9:19	9:15	10:28	10:26	13:17	13:16	19:28	19:33	19:57	20:02	19:14	20:14
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:24	5:11	7:58	7:45	9:07	9:01	10:24	10:20	13:31	13:31	20:24	20:36	21:09	21:23	20:16	21:43
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:54	4:41	7:26	7:11	8:39	8:32	9:57	9:52	13:05	13:05	20:05	20:17	20:47	21:01	19:57	21:23
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:11	5:01	7:52	7:44	8:43	8:38	9:56	9:53	12:54	12:54	19:27	19:36	20:03	20:13	19:16	20:28
שוויץ, ציריך (ק)	6:15	6:05	8:56	8:49	9:47	9:42	11:01	10:57	13:59	13:59	20:37	20:46	21:09	21:18	20:26	21:33
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	5:56	8:34	8:32	9:05	9:03	10:10	10:09	12:47	12:47	18:33	18:35	18:57	18:58	18:16	19:08

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00678
28/04/2019

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים